Over dit regeringsverslag is door de Commissie
[va]n Rapporteurs (van Nispen, Dullert, Elout, van
[Z]uvelt en Stolte) verslag uitgebragt 8 July 1859
[zie] Bijlagen vel 311 en 312. Dit verslag bevat twee
[b]elangrijke notas over de opiumpacht en het zoutmo-
nopolie.
Den 27sten July werd de conclusie van dit rap-
port, waarbij de minister om nadere mededeeling
[e]n inlichting verzocht werd, niettegenstaande de
minister deze conclusie bestreed, zonder hoofdelij-
ke stemming aangenomen. Zie de discussie die
[d]aangaande Handelingen

17

Verslag van het beheer en den staat der kolonien over 1856.

GELEIDENDE BRIEF.

N°. 1.

'S GRAVENHAGE, den 21sten Januarij 1859.

Ik heb de eer bij deze aan U Hoog Welgeboren te doen toekomen het bij art. 60 der Grondwet bedoeld Verslag van het beheer en den staat der kolonien en bezittingen van het Rijk in andere werelddeelen over het jaar 1856.

De Minister van Staat,

Minister van Kolonien,

ROCHUSSEN.

Aan den Heer Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

N°. 2.

A. Grondgebied.

De wijzigingen, die er plaats vonden in de administrative indeeling van sommige gewesten en in hunne betrekking tot het Nederlandsch bestuur, worden, even als in het vorige verslag, medegedeeld in hoofdstuk C, afdeeling III. Evenzoo zijn de berigten omtrent hetgeen gedaan is tot vermeerdering van de kennis van land en volk weder opgenomen in hoofdstuk K, § 1, en wordt over hetgeen tot de hydrographie betrekking heeft behandeld in hoofdstuk D, afdeeling II, § 4*a*.

B. Bevolking.

Eene behoorlijke, algemeene volkstelling is tot dusver, zelfs op Java en Madura, nimmer geschied. Gebrek aan voldoende middelen en vrees om onrust bij de bevolking te wekken hielden daarvan steeds terug.

De hierachter volgende bevolkingsstaten zijn zamengesteld naar opgaven van de hoofden van gewestelijk bestuur, die daarbij veelal moeten afgaan op mededeelingen der inlandsche hoofden. Veel vertrouwen kan dus aan die staten, vooral wat de inlandsche bevolking betreft, niet geschonken worden; alleen schijnt, ook uit de ondervinding verkregen bij enkele juistere tellingen, als bijv. in de residentie Cheribon, wel te mogen worden afgeleid, dat de inlandsche bevolking in die gewesten waar het Nederlandsch-Indisch Gouvernement regtstreeks bestuur uitoefent en cultuur- of heerendiensten vordert, over het algemeen eer te laag dan te hoog wordt opgegeven.

In die staten dan wordt aangetoond:

N°. 1. de bevolking van elke residentie van Java en Madura bij het eind van het jaar 1856, vergeleken met hetzelfde tijdstip van het jaar 1855, en ingedeeld in Europeanen, Chinezen, andere vreemde Oosterlingen, vrije inlanders en lijfeigenen. — In dezen staat en in de overige, waarin het tegendeel niet blijkt, zijn onder Europeanen en onder Chinezen en andere vreemde Oosterlingen ook begrepen afstammelingen van zoodanige personen.

N°. 2. het aantal mannen, vrouwen en kinderen waaruit de totalen van n°. 1 zijn zamengesteld, met uitzondering der lijfeigenen, die onder n°. 13 nader worden vermeld;

N°. 3, 4 en 5. de zamenstelling der Europesche bevolking, verdeeld in:

Europeanen in Nederlandsch Indie geboren; Europeanen in Nederland geboren, alsmede Nederlanders buiten Nederland en Nederlandsch Indie geboren; en Europesche vreemdelingen;

N°. 6. de ouderdom der Europesche mannen en vrouwen;

N°. 7. de beroepen der Europesche mannen;

N°. 8. het aantal gepensioneerde landsdienaren onder n°. 7 begrepen;

N°. 9. de beroepen der Chinezen;

N°. 10. de beroepen der andere vreemde Oosterlingen;

N°. 11. het aantal inlandsche hoofden en geestelijken;

N°. 12. de bevolking der particuliere landen onder n°. 1 begrepen;

N°. 13. het aantal mannen, vrouwen en kinderen, onder de in n°. 1 vermelde lijfeigenen begrepen;

N°. 14. de bevolking van elke der bezittingen buiten Java en Madura;

N°. 15. de zamenstelling der Europesche bevolking van elke dier buitenbezittingen, op dezelfde wijze ingedeeld als onder n°. 2, 3 en 4 voor Java.

In al deze staten is onder de bevolkingscijfers niet begrepen het leger, noch de soldaten-kinderen. Aantooningen daarvan volgen onder n°. 16 en 17. (Zie overigens voor beide hoofdstuk D, afdeeling I.)

Eindelijk wordt nog onder n°. 18 gegeven eene aantooning van de *acten van verblijf*, door den Gouverneur-Generaal verleend in elk der jaren 1850 tot 1856, welke aantooning ten vervolge strekt op die over de jaren 1839 tot 1849, voorkomende in het verslag over het laatstgenoemde jaar. Ten overvloede wordt nogmaals herinnerd, dat aan personen, die voor 's lands dienst zijn uitgezonden, bij hunne aankomst in Indie geene acten van verblijf worden uitgereikt. Over het *regt* van verblijf wordt overigens gehandeld in hoofdstuk E, afdeeling II.

ALGEMEENE STAAT der bevolking van Java en Madura [uitzonde...] vergeleken met hetzelfde tijdstip van het jaar 1855.

RESIDENTIEN en AFDEELINGEN.	Europeanen.	Chinezen.	Arabieren en andere vreemde Oosterlingen.	INLANDERS.		TOTAAL.	Bevol[king] op ultimo [...]	Meer in 1856.
				Vrijen.	Lijfeigenen.			
Bantam	208	1,488	459	508,589	12	510,756	498,	12,
Batavia	4,458	40,806	896	373,906	(1) 3,343	423,409	401,	21,
Buitenzorg . . .	345	9,542	80	305,449	144	315,560	318,	
Krawang. . . .	185	2,333	97	146,377	36	148,928	146,	2,
Preanger regentschappen . . .	233	316	605	810,337	3	811,494	806,	4,
Cheribon. . . .	606	11,198	905	756,613	9	769,331	704,(2)	65,
Tegal.	317	3,144	1,581	330,445	27	335,514	306,	28,
Pekalongan . . .	435	3,426	646	250,655	102	255,264	245,	9
Samarang . . .	3,355	10,005	2,303	827,488	353	843,504	813,7(3)	29
Japara	413	7,934	943	443,139	18	452,447	414,8(4)	37
Rembang. . . .	522	10,580	778	597,578	115	609,573	585,1	24
Soerabaja . . .	3,195	6,343	3,172	1,072,370	750	1,085,830	1,064,6	21
Madura	410	7,210	5,655	380,151	»	393,426	352,2	41
Pasoeroean . . .	824	2,901	1,268	418,944	158	424,095	412,72	11
Bezoeki	252	576	1,479	273,635	11	575,953	269,78	
Probolinggo. . .	395	990	840	287,836	46	290,107	281,29(5)	
Banjoewangi . .	97	189	2,196	34,080	8	36,570	35,03(6)	
Banjoemaas. . .	357	2,369	99	418,220	8	421,053	419,26	
Bagelen	339	1,688	30	645,950	5	648,012	629,07	1
Kedoe.	229	3,305	57	441,653	»	445,244	437,18	
Jogjakarta . . .	670	1,736	179	333,896	11	336,492	331,66	
Soerakarta . . .	1,126	3,217	533	681,395	11	686,282	(7) 681,50	
Madioen	231	1,410	102	354,994	3	356,740	341,39	1
Patjitan	27	159	»	99,509	8	99,703	98,95	
Kediri	202	2,884	»	312,070	7	315,163	315,15	
Totaal . .	19,431	135,649	24,903	11,105,279	5,188	11,290,450	(8)10,911,241	
Bevolking in 1856.	19,431	135,649	24,903	11,105,279	5,188	11,290,450		
idem » 1855.	18,858	133,655	26,099	(8)10,723,916	8,713	(8)10,911,241		
Meer in 1856 . .	573	1,994	»	381,363	»	379,209		
Minder in 1856 .	»	»	1,196	»	(1) 3,525	»		

ra. tzondering van het leger en de soldaten-kinderen) bij het eind van het jaar 1856,

vol op no	Meer in 1856.	Minder in 1856.	Opgegeven oorzaken van vermeerdering of vermindering.
498,	12,337	»	
401,	21,846	»	(1) Grove fout in vroegere opgaven. De tegenwoordige opgave wordt geacht vrij juist te zijn.
318,	»	2,725	
146,	2,620	»	
306,	4,822	»	
704,2	(2) 65,112	»	(2) Voortgezette juistere telling. (Zie het vorige Verslag).
306,	28,879	»	
245,	9,772	»	
313,7	(3) 29,768	»	(3) Verhuizingen uit de aangrenzende residentien.
14,8	(4) 37,581	»	(4) Meerdere geboorten dan sterfgevallen, en overkomst of terugkeer van elders.
585,1	24,413	»	
64,6	21,212	»	
52,22	41,200	»	
12,72	11,370	»	
69,78	6,168	»	
81,29	(5) 8,813	»	(5) Voortdurende aankomst en vestiging van Madurezen.
35,03	(6) 1,535	»	(6) Meerdere geboorten dan sterfgevallen, verhuizingen van elders en eene betere telling.
19,26	1,785	»	
29,07	18,938	»	
37,18	8,060	»	
31,66	4,830	»	
31,50	4,773	»	(7) Dit cijfer is in het vorige Verslag verkeerdelijk opgegeven te bedragen 686,426.
41,39	15,341	»	
98,95	750	»	
5,154	9	»	
11,241			(8) De fout, in het vorige Verslag ten aanzien der bevolking van Soerakarta gemaakt, had ook dit totaal 4917 te groot doen opgeven.

Aantal mannen, vrouwen en kinderen waaruit de vorenstaande totalen zijn zamengesteld.

	Mannen.	Vrouwen.	Kinderen.	TOTAAL.
Europeanen en hunne afstammelingen	6,234	4,612	8,585	19,431
Chinezen en hunne afstammelingen	40,421	38,334	56,894	135,649
Andere vreemde Oosterlingen en hunne afstammelingen . . .	7,578	6,970	10,355	24,903
Inlanders (vrijen)	2,847,033	3,220,987	5,037,259	11,105,279
Id. (lijfeigenen)	(1)	(1)	(1)	5,188
Totaal . .	»	»	»	11,290,450

(1) Niet volledig opgegeven. Zie n°. 13 hieronder.

Europeanen in Nederlandsch Indie geboren:

RESIDENTIEN.	Mannen.	Vrouwen.	Kinderen.	TOTAAL.
Bantam	39	37	92	168
Batavia	860	906	1840	3,606
Buitenzorg	73	39	137	249
Krawang	46	30	69	145
Preanger regentschappen	44	35	88	167
Cheribon	138	136	271	545
Tegal	66	72	119	257
Pekalongan	87	127	177	391
Samarang	610	601	1537	2,748
Japara	98	92	170	360
Rembang	108	117	216	441
Soerabaja	760	660	1276	2,696
Madura	81	120	190	391
Pasoeroean	179	197	359	735
Bezoeki	68	67	81	216
Probolinggo	90	89	181	360
Banjoewangi	28	25	34	87
Banjoemaas	77	59	169	305
Bagelen	71	57	161	289
Kedoe	48	51	112	211
Jogjakarta	166	126	301	593
Soerakarta	312	276	441	1,029
Madioen	52	44	96	192
Patjitan	8	4	10	22
Kediri	47	32	99	178
Totaal	4156	3999	8226	16,381

Europeanen in Nederland geboren, alsmede Nederlanders buiten Nederland en Nederlandsch Indie geboren:

RESIDENTIEN.	Mannen.	Vrouwen.	Kinderen.	TOTAAL.
Bantam	33	6	»	39
Batavia	427	149	20	596
Buitenzorg	48	18	3	69
Krawang	16	6	6	28
Preanger regentschappen	40	14	1	55
Cheribon	45	3	2	50
Tegal	32	9	»	41
Pekalongan	26	8	»	34
Samarang	204	62	132	398
Japara	29	7	5	41
Rembang	49	11	10	70
Soerabaja	238	65	62	365
Madioen	12	1	3	16
Pasoeroean	57	10	»	67
Bezoeki	20	4	»	24
Probolinggo	23	5	3	31
Banjoewangi	3	»	»	3
Banjoemaas	30	11	2	43
Bagelen	24	7	»	31
Kedoe	11	3	»	14
Jogjakarta	41	20	»	61
Soerakarta	42	15	3	60
Madioen	24	9	»	33
Patjitan	4	1	»	5
Kediri	14	8	»	22
Totaal . . .	1492	452	252	2196

Europesche vreemdelingen:

RESIDENTIEN.	Mannen.	Vrouwen.	Kinderen.	TOTAAL.
Bantam	1	»	»	1
Batavia	183	63	10	256
Buitenzorg	15	6	6	27
Krawang	9	3	»	12
Preanger regentschappen	8	3	»	11
Cheribon	10	1	»	11
Tegal	8	5	6	19
Pekalongan	9	1	»	10
Samarang	124	16	69	209
Japara	12	»	»	12
Rembang	7	4	»	11
Soerabaja	85	40	9	134
Madura	3	»	»	3
Pasoeroean	15	4	3	22
Bezoeki	7	4	1	12
Probolinggo	1	2	1	4
Banjoewangi	3	2	2	7
Banjoemaas	7	2	»	9
Bagelen	19	»	»	19
Kedoe	4	»	»	4
Jogjakarta	15	1	»	16
Soerakarta	34	3	»	37
Madioen	5	1	»	6
Patjitan	»	»	»	»
Kediri	2	»	»	2
Totaal	586	161	107	854

Ouderdom der Europesche mannen en vrouwen:

	16-30 jaren.		30-45 jaren.		45-60 jaren.		Boven 60 jaren.		TOTAAL.	
	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.
Europeanen in Nederlandsch Indie geboren.	1981	2060	1421	1130	613	587	178	224	4193	4001
Europeanen in Nederland geboren, alsmede Nederlanders buiten Nederland en Nederlandsch Indie geboren	410	203	685	156	326	75	62	21	1483	455
Europesche vreemdelingen . .	138	74	187	56	189	21	59	13	573	164
Totaal . . .	2529	2337	2293	1342	1128	683	299	258	(*) 6249	(*) 4620

(*) Onjuiste opgaven van de residenten zijn oorzaak dat deze totalen niet sluiten met de bovenvermelde.

Beroepen der Europesche mannen:

	In 's lands dienst.	In contract met het Gouvernement voor landbouwondernemingen.	In den handel.	Andere industrielen.	Zonder beroep.	TOTAAL.
Europeanen in Nederlandsch Indie geboren	1602	62	166	1065	1207	4102
Europeanen in Nederland geboren, alsmede Nederlanders buiten Nederland en Nederlandsch Indie geboren	605	96	167	429	183	1480
Europesche vreemdelingen . .	57	19	153	223	140	592
Totaal . . .	2264	177	486	1717	1530	(*) 6174

(*) Zie de aanmerking bij n°. 6.

No. 8.

Aantal gepensioneerde landsdienaren onder n°. 7 begrepen.

Op ultimo December 1856 telde men van dezen op Java:

ambtenaren	210
officieren	104
militairen beneden den rang van officier	493
Totaal	807

No. 9.

Beroepen der Chinezen:

hoofden, ambtenaren en geestelijken	402
landeigenaren en bij Chinesche landeigenaren in dienst	1,725
contractanten voor landbouw-ondernemingen met het Gouvernement	16
pachters en onderpachters van 's lands middelen	3,357
andere industrielen of zonder beroep	36,172
Totaal	41,672 [1]

1) Zie de aanmerking bij n°. 6.

No. 10.

Beroepen der andere vreemde Oosterlingen:

hoofden, ambtenaren en geestelijken	148
landeigenaren en bij landeigenaren in dienst	26
pachters en onderpachters van 's lands middelen	1
andere industrielen of zonder beroep	7287
Totaal	7462 [2]

2) Zie de aanmerking bij n°. 6.

Aantal inlandsche hoofden en geestelijken:

RESIDENTIEN.	HOOFDEN.	GEESTELIJKEN.
Bantam	5,774	4,071
Batavia	260	1,071
Buitenzorg	1,264	1,275
Krawang	978	683
Preanger regentschappen	4,017	3,048
Cheribon	6,597	3,955
Tegal	1,394	1,264
Pekalongan	117	328
Samarang	3,601	3,661
Japara	1,480	3,408
Rembang	7,971	2,721
Soerabaja	14,575	5,363
Madura	7,287	2,954
Pasoeroean	2,041	1,743
Bezoeki	3,231	1,562
Probolinggo	651	785
Banjoewangi	261	161
Banjoemaas	4,107	1,752
Bagelen	11,086	4,765
Kedoe	13,201	4,045
Jogjakarta	15,349	2,532
Soerakarta	1,412	559
Madioen	164	572
Patjitan	331	409
Kediri	9,247	2,000
Totaal	116,396	54,687

Bevolking der particuliere landen, onder n°. 1 begrepen:

RESIDENTIEN.	EUROPEANEN.				Chinezen.	Andere vreemde Oosterlingen.	Inlanders.	Totaal.
	In Nederl. Indie geboren.	In Nederland geboren.	Vreemdelingen.	Te zamen.				
Bantam . . .	6	»	»	6	199	»	29,861	30,066
Batavia . . .	475	74	35	584	22,396	127	313,174	336,281
Buitenzorg . .	249	69	27	345	9,542	80	305,449	315,416
Krawang. . .	113	19	10	142	891	24	108,862	109,919
Cheribon . . .	16	5	»	21	670	186	63,327	64,204
Tegal	»	»	»	»	»	1	11,609	11,610
Samarang. . .	220	29	12	261	4,902	1308	70,007	76,478
Japara. . . .	23	»	3	26	120	»	11,476	11,622
Soerabaja. . .	237	27	22	286	2,835	925	52,411	56,457
Pasoeroean . .	17	1	»	18	»	»	3,801	3,819
Totaal .	1356	224	109	1689	41,555	2651	969,977	1,015,872

Aantal lijfeigenen.

RESIDENTIEN.	Mannen.	Vrouwen.	Kinderen.	TOTAAL.	AANMERKINGEN.
Bantam	4	5	3	12	
Batavia	»	»	»	3344	
Buitenzorg	50	48	46	(1) 144	(1) Dit cijfer wordt niet als juist aangemerkt.
Krawang.	17	13	6	36	
Preanger regentschappen	2	1	»	3	
Cheribon	2	6	1	9	
Tegal	11	11	5	27	
Pekalongan	41	49	12	102	
Samarang	66	135	152	353	
Japara	5	8	5	18	
Rembang.	45	70	»	(2) 115	(2) Onder de mannen en vrouwen zijn de kinderen begrepen.
Soerabaja	»	»	»	(3) 750	(3) Dit getal wordt niet als juist opgegeven.
Pasoeroean	»	»	»	158	
Bezoeki	4	3	4	11	
Probolinggo	12	13	21	46	
Banjoewangi	3	4	1	8	
Banjoemaas.	3	3	2	8	
Bagelen	»	»	»	5	
Jogjakarta	»	»	»	11	
Soerakarta	»	»	»	11	
Madioen	»	»	»	3	
Patjitan	1	2	5	8	
Kediri.	»	»	»	7	
Totaal . .	. . .	. . .	. . .	5188	

STAAT der bevolking van de bezittingen buiten Java en Madura (met uitzonderi[illegible] he
hetzelfde tijdstip van het jaar 1855.

GEWESTEN.	EUROPEANEN.				CHINEZEN.				ANDERE VREEMDE OOSTERLINGEN.		
	Mannen.	Vrouwen.	Kinderen.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Kinderen.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Kinderen.
Gouvernement van Sumatra's Westkust	502	345	810	1657	930	403	777	2110	758	314	511
Benkoelen	56	38	90	184	117	144	145	406	26	35	12
Lampongs	3	2	6	11	12	12	6	30	142	53	57
Palembang	41	9	43	93	990	799	1011	2800	424	655	732
Banka	44	11	34	89	9797	1808	3500	15105	1548	1341	1504
Blitong	7	1	5	13	589	20	18	627	273	292	321
Riouw	24	24	38	86	13689	986	1262	15937	51	1	16
Wester-afdeeling van Borneo	29	6	11	46	13391	5483	4904	23778	»	»	»
Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo	63	38	92	193	445	420	762	1627	93	65	85
Celebes en onderhoorigheden	344	318	431	1093	891	578	636	2105	34	»	5
Gouvernement der Molukken. Amboina	308	303	366	977	70	98	88	256	182	152	111
Gouvernement der Molukken. Banda	102	109	229	440	52	51	37	140	209	24	17
Gouvernement der Molukken. Ternate	189	187	249	625	102	115	122	339	10	1	10
Gouvernement der Molukken. Menado	181	213	286	680	243	319	365	928	370	481	846
Timor	64	41	71	176	291	129	283	703	2	1	3

…n het leger en de soldaten-kinderen) bij het eind van het jaar 1856, vergeleken met

…n.	T…ten.	INLANDERS. Mannen.	Vrouwen.	Kinderen.	Bij gissing nog.	Totaal.	Totaal generaal.	Bevolking bij het eind van 1855.	Meer in 1856.	Minder in 1856.
11	1	25804	263606	310684	(1) 200000	1000094	1005444	995775	9669	»
12		31020	36192	44924	»	112136	112799	110776	2023	»
57		15816	20958	45907	»	82681	82974	82975	»	1
32	1	97298	112230	140398	(2) 111000	460926	465630	450654	14976	»
04	4	7723	8489	11390	»	27602	47189	45465	1724	»
21		3301	3359	4224	»	10884	12410	11943	467	»
16		2877	2525	1972	»	7374	23465	21221	2244	»
	1	»	»	»	»	307986	333194	245651	87543	»
35	2	153187	165607	192637	»	511431	513494	454735	58759	»
5		73258	74847	86732	(3) 40500	275337	278574	271361	7213	»
1	4	35042	35582	55172	(4) 60000	185796	187474	185632	1842	»
7	2	1626	1603	995	(5) 105000	109224	110054	102524	7530	»
0		373	553	489	(6) 87000	88415	89400	90525	»	1125
6	16	32421	37591	61621	(7) 13000	144633	147936	120679	27257	»
3		2193	1663	1709	(8) 1640000	1645565	1646450	1846885	»	200435

AANMERKINGEN.

(1) Gegiste bevolking van Nias en de Mantawi-eilanden.

(2) Idem van het rijk van Djambi en van de gewesten Redjang, Pasoemah, Semendo, Kisam en Makakau.

(3) Idem van de berg-regentschappen in de noorder-districten en die van Malolo (Tello).

(4) Idem van Ceram en van het achterland van Boeroe.

(5) Idem van de Aroë-Kei-Tenimber- en Zuidwester-eilanden.

(6) Idem van het gebied der sultans van Ternate, Tidore en Batjan.

(7) Idem van Siau (Sanggir) op het eind van 1855. Over 1856 zijn geene opgaven ontvangen van de Noordkust van Celebes, van de overige Sanggir- en van de Talaut-eilanden, noch van Moeton en Parigi, aan de bogt van Tomini.

(8) Idem van Rotti, Douw, Sawoe en Roi-djoea, Solor, Andenare, Lomblen, Pantar, Allor, Soemba, Semau en Timor (Nederlandsch gedeelte buiten regtstreeksch beheer). Het cijfer wordt berekend naar de uitgestrektheid der eilanden, en is thans nagenoeg 200,000 zielen minder dan in 1855 opgegeven, ten gevolge van de mindere uitgestrektheid dier eilanden, aangetoond op eene bij het hydrographisch bureau te Batavia uitgegeven nieuwe kaart van de eilanden beoosten Java.

Verdeeling der in n°. 14 opgegeven cijfers van de Europesche bevolking der bezittingen buiten Java en Madura.

GEWESTEN.	EUROPEANEN IN NEDERLANDSCH INDIE GEBOREN.				EUROPEANEN IN NEDERLAND GEBOREN ENZ.				EUROPESCHE VREEMDELINGEN.				Totaal generaal.
	Mannen.	Vrouwen.	Kinderen.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Kinderen.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Kinderen.	Totaal.	
Gouvernement van Sumatra's Westkust	373	334	770	1477	103	11	40	154	26	»	»	26	1657
Benkoelen	44	38	90	172	9	»	»	9	3	»	»	3	184
Lampongs	2	2	6	10	1	»	»	1	»	»	»	»	11
Palembang.	25	8	43	76	15	1	»	16	1	»	»	1	93
Banka	24	9	33	66	17	1	1	19	3	1	»	4	89
Blitong	3	1	5	9	4	»	»	4	»	»	»	»	13
Riouw	19	23	38	80	5	1	»	6	»	»	»	»	86
Wester-afdeeling van Borneo.	8	5	11	24	19	1	»	20	2	»	»	2	46
Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo.	29	26	92	147	18	3	»	21	16	9	»	25	193
Celebes en onderhoorigheden.	278	294	429	1001	49	17	2	68	17	7	»	24	1093
Gouvernement der Molukken. Amboina. .	280	297	366	943	23	6	»	29	5	»	»	5	977
Gouvernement der Molukken. Banda. . .	92	107	229	428	8	»	»	8	2	2	»	4	440
Gouvernement der Molukken. Ternate . . .	172	187	249	608	12	»	»	12	5	»	»	5	625
Gouvernement der Molukken. Menado . .	157	207	286	650	16	5	»	21	8	1	»	9	680
Timor	56	41	71	168	4	»	»	4	4	»	»	4	176
Totaal. . .	1562	1579	2718	5859	303	46	43	392	92	20	»	112	6363

No. 16.

Sterkte van het Nederlandsch-Indisch leger, daaronder begrepen de officieren tijdelijk met verlof, of gedetacheerd buiten Nederlandsch Indie, bij het eind van het jaar 1856.

	Europeanen.	Afrikanen.	Amboinezen en andere inlanders.	TOTAAL.
Officieren	999	»	11	1,010
Onderofficieren en manschappen	7613	462	14,366	22,441
Totaal. . .	8612	462	14,377	23,451

No. 17.

Aantal soldaten-kinderen in Nederlandsch Indie, bij het eind van het jaar 1856.

	JONGENS		MEISJES.	TOTAAL.
	bij het pupillen-corps.	elders.		
Europeanen in Nederlandsch Indie geboren	242	300	362	904
Europeanen buiten Nederl. Indie geboren	3	6	6	15
Totaal. . .	245	306	368	919

N°. 18.

Aantooning van de acten van verblijf, door den Gouverneur-Generaal verleend in elk der jaren 1850 tot 1856.

	JAREN.	PERSONEN GEBOREN IN:														TOTAAL.
		Nederland.	Nederl. Indie.	Groot-Brittannie.	Britsch Indie.	Frankrijk.	Italie.	Zwitserland.	Belgie.	Duitschland.	Zweden, Denemarken.	Noord-Amerika.	Overig Amerika.	Perzie.	Turkije, Arabie.	
Acten van vast verblijf.	1850.	68	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	80 [1]
	1851.	76	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	88 [1]
	1852.	80	2	4	1	1	»	1	11	10	»	»	»	»	»	110
	1853.	93	2	»	»	»	»	»	7	5	»	»	3	»	»	110
	1854.	116	5	3	2	1	»	»	3	10	»	»	»	1	1	142
	1855.	112	4	2	1	»	»	»	4	8	»	»	»	»	»	131
	1856.	113	8	1	»	1	»	1	8	8	»	»	1	»	»	141
Acten van tijdelijk verblijf.	1850.	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	29 [1]
	1851.	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	34 [1]
	1852.	»	»	10	»	4	»	»	7	16	»	2	2	5	»	46
	1853.	»	»	15	»	8	»	1	2	11	»	1	1	2	1	42
	1854.	»	»	11	»	7	»	1	2	12	»	2	»	2	»	37
	1855.	»	»	10	»	3	»	1	5	24	»	1	1	2	»	47
	1856.	»	1 [2]	6	»	7	1	5	3	23	4	2	»	1	»	53

1) Het land van geboorte der vreemdelingen is niet vermeld gevonden.

2) Vermoedelijk eene verkeerde opgave, die voor het oogenblik niet nader kan worden toegelicht.

C. Mededeelingen van algemeenen aard.

I. BETREFFENDE NEDERLANDSCH INDIE IN HET ALGEMEEN.

§ 1. *Werking van het Reglement op het beleid der regering van Nederlandsch Indie.*

Voor zoover bij het einde van het jaar 1856 uit de ondervinding van anderhalf jaar reeds gevolgtrekkingen gemaakt mogten worden, kon men gunstige verwachtingen koesteren omtrent de werking van het regeringsreglement; moeijelijkheden van ernstigen aard waren er uit de toepassing van het reglement niet ontstaan. Alleen de in art. 24 vervatte bepaling, welke al de door Commissarissen-Generaal in naam des Konings vastgestelde of goedgekeurde verordeningen op dezelfde lijn stelt met Koninklijke besluiten, scheen op den duur bezwaar te zullen opleveren. Bij het groote aantal dier verordeningen gaf de briefwisseling over wijziging of intrekking daarvan zeer vele werkzaamheden, en misschien was het daaraan toe te schrijven, dat de Raad van Nederlandsche Indie reeds den twijfel opperde, of het getal zijner leden wel in verhouding staat tot den omvang van zijne taak.

Reeds in het vorig verslag (bladzz. 1 en 71) is melding gemaakt van eenige reglementen en instructien, tot uitvoering van voorschriften in het nieuwe regeringsreglement vervat; ook in dit jaar werden eenige verordeningen daartoe uitgevaardigd. Bij Koninklijk besluit van 8 April 1856, n°. 54, werd ten gevolge van art. 110 een *reglement op de drukwerken in Nederlandsch Indie vastgesteld.* Gelijktijdig met de afkondiging van dat reglement (*Indisch Staatsblad* van 1856, n°. 74) vaardigde de Gouverneur-Generaal een besluit uit (*Indisch Staatsblad* n°. 75), behelzende *bepalingen ter verzekering der regelmatige werking van hetzelve* (1).

Bij Koninklijk besluit van 3 Julij 1856, n°. 93 (*Indisch Staatsblad* n°. 64), werden, naar aanleiding van art. 62 van het regeringsreglement, de *regels* vastgesteld, *volgens welke de Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indie gronden voor den landbouw in huur kan uitgeven.* De hoofdbepalingen van dat besluit zullen hieronder worden vermeld gevonden in hoofdstuk N, § 1*a*, 3.

Verder werden in Nederland ontworpen: eene nieuwe instructie voor den kommandant van het Indisch leger; reglementen op de bevordering en het ontslag van officieren, alsmede op de pensioenen en gagementen, bedoeld bij art. 42 van het regeringsreglement; bepalingen omtrent de benoeming van ambtenaren der 1ste, 2de en 3de klasse; en was hier mede in bewerking eene algemeene verordening omtrent de toelating van Nederlanders en vreemdelingen en van zendelingen in Nederlandsch Indie (artt. 105 en 123 van het regeringsreglement). Ook werd de Gouverneur-Generaal aangeschreven om zijne meening kenbaar te maken ten aanzien van de leemten in het reglement op de burgerlijke pensioenen, voor zoover hem die voorkwamen te bestaan, en van de wijzigingen, die zouden kunnen strekken om elken zweem van onbillijkheid uit dat reglement te ligten. (2)

Behalve de hieronder in hoofdstuk E: REGTSWEZEN EN POLITIE, mede te deelen quaestien, verdienen nog vermeld te worden de volgende punten, die om het verband tot bepalingen van 't regeringsreglement eigenaardiger in dit hoofdstuk behooren.

Regtsvordering tegen inlandsche vorsten, enz. Luidens art. 84 van het regeringsreglement, vereenigd met art. 4 van het Reglement op de regterlijke organisatie en het beleid der justitie in Nederlandsch Indie, kunnen geene burgerlijke regtsvorderingen worden ingesteld tegen vorsten, regenten en andere inlandsche grooten en hunne nabestaanden, noch tegen districts- en andere inlandsche hoofden van aanzien, zonder verlof van den Gouverneur-Generaal, of, buiten Java en Madura, van den hoogsten gewestelijken gezaghebber. Naar aanleiding hiervan werden de hoofden van gewestelijk bestuur uitgenoodigd om, alvorens voorstellen te doen of verlof te verleenen tot het instellen van regtsvorderingen tegen zoodanige personen, partijen zelve in hare belangen te hooren en haar zoo mogelijk tot minnelijke schikking te bewegen, en van den uitslag dier poging bij hunne voorstellen of beschikkingen melding te maken.

---

(1) Beide deze stukken zijn, bij brief van 24 Februarij 1857, aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal medegedeeld.

(2) Al deze verordeningen zijn nog in behandeling. Ter zake van art. 132 tweede lid van het regeringsreglement is geene bijzondere voorziening noodig bevonden.

Diezelfde artikelen deden de vraag ontstaan, of de hoofden der *met inlanders gelijkgestelde* bevolking ook daaronder begrepen zijn, waarop eene ontkennende beslissing gegeven is, omdat de bedoelde artikelen spreken van *inlandsche hoofden*, en niet van *inlanders* tegenover *Europeanen*, zoo als art. 109 van het regeringsreglement.

Ontzegging van verblijf in de Preanger regentschappen. Krachtens de bepalingen, vervat in het *Indisch Staatsblad* van 1821, n°. 6, en van 1853, n°. 34, had de resident der Preanger regentschappen de bevoegdheid, aan Europesche ingezetenen vergunning te verleenen om, tot wederopzegging, te wonen en handel te drijven in de drie hoofdplaatsen, Tjandjoer, Bandong en Soemadang. Deze ambtenaar opperde de vraag, of 't hem ook nu vrijstond, aan Europesche handelaren het drijven van handel te ontzeggen wanneer het gebleken is dat daaruit nadeelige gevolgen ontstaan. De Regering beantwoordde deze vraag ontkennend en deed den resident weten, dat hij zich moet bepalen tot *voorstellen* om aan die Europeanen het verblijf in Nederlandsch Indie of in bepaalde gedeelten daarvan te ontzeggen, met inachtneming der vormen, voorgeschreven in de artt. 45, 46, 47 en 48 van het regeringsreglement, bijaldien hij van oordeel mogt zijn, dat die Europeanen gevaarlijk zijn voor de openbare rust en orde.

Koninklijk regt van gratie. Op de vraag, in hoeverre volgens het regeringsreglement het regt van gratie van straffen, in Nederlandsch Indie opgelegd en daar te ondergaan, aan den Koning is voorbehouden, gaf het opperbestuur hoofdzakelijk te kennen, dat de Koning, overeenkomstig art. 66 in verband met art. 59 der Grondwet, het regt van gratie ook in de kolonien en bezittingen kan uitoefenen, doch dat het niet wel mogelijk is, de bepaalde gevallen aan te wijzen waarin den Koning dat regt zou moeten worden voorbehouden; dat intusschen van die magt des Konings zeer schaarsch kan en moet worden gebruik gemaakt, en dat dus telkens daar, waar door het verzoek om gratie de ten-uitvoerlegging van het vonnis geschorst wordt, de Gouverneur-Generaal zich van de doorzending en aanbieding van zoodanig verzoek aan den Koning behoort te onthouden en daarop zelf moet beschikken; dat, wat overigens betreft de aan den Koning gerigte verzoeken om kwijtschelding of remissie van straf, het geheel aan den Gouverneur-Generaal wordt overgelaten, te beoordeelen in hoeverre daarop terstond door hem kan, dan wel door den Koning moet worden beschikt, en dat het hem dus onvoorwaardelijk wordt vrijgelaten om, naar mate de omstandigheden hem daartoe aanleiding geven, de requesten om remissie van straf zelf af te doen, of tot dat einde naar Nederland te zenden.

§ 2. *Gouverneur-Generaal.*

In de maand Januarij van dit jaar werd bij het Indisch Bestuur mededeeling ontvangen van 's Konings besluiten van 21 November 1855, n°. 47 en 50, bij het eerste waarvan, naar aanleiding van het daartoe door hem gedaan verzoek, aan den heer mr. A. J. Duymaer van Twist eervol ontslag werd verleend als Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indie, onder dankbetuiging voor de vele door hem in die betrekking aan den lande bewezen belangrijke diensten, terwijl bij laatstgenoemd besluit in zijne plaats werd benoemd de heer Ch. F. Pahud, destijds Minister van Kolonien.

De nieuw benoemde Gouverneur-Generaal vertrok in de maand Maart uit Nederland langs den zoogenaamden overlandweg. Van Singapore werd hij afgehaald door Zr. Ms. stoomschip *Amsterdam*, en den 20sten Mei kwam hij te Batavia aan. Den volgenden dag trad de heer Pahud aan wal, en den 22sten Mei nam hij het opperbestuur van Nederlandsch Indie en het opperbevel van de land- en zeemagt beoosten de Kaap de Goede Hoop over uit handen van den aftredenden landvoogd, die daarop den 24sten Mei de terugreis naar Nederland aanvaardde met het particuliere schip *Rotterdam*, daar het te zijner beschikking gestelde stoomschip *Gedeh* weinig geschikt bevonden werd voor dien overtogt.

Ten gevolge eener ongesteldheid van den onlangs opgetreden Gouverneur-Generaal werd het dagelijksch beleid der zaken in de maand Junij opgedragen aan den Raad van Nederlandsch Indie J. P. C. Ruloffs. Tegen het midden van Julij was de Gouverneur-Generaal echter hersteld, zoodat hij het beleid der zaken weêr aanvaardde.

§ 3. *Raad van Nederlandsch Indie.*

Bij het Koninklijk besluit van 5 December 1855, n°. 33, werd aan den toen be-

noemden Minister van Kolonien, mr. P. MIJER, eervol ontslag verleend als lid in den Raad van Nederlandsch Indie, met ingang van 1°. Januarij 1856, onder dankbetuiging voor de door hem in Indie bewezen belangrijke diensten. In zijne plaats werd, bij Koninklijk besluit van 6 April 1856, n°. 64, benoemd de algemeene secretaris mr. A. PRINS, die daarop, in de vergadering van den Raad van 30 Mei, in handen van den Gouverneur-Generaal den eed aflegde.

Aan het lid van den Raad mr. C. VISSCHER werd, bij Koninklijk besluit van 3 Julij 1856, n°. 88, op zijn herhaald verzoek, met ultimo December 1856 eervol ontslag verleend, onder dankbetuiging voor de vele en gewigtige diensten door hem aan den lande bewezen.

De Raad was dus bij het eind van het jaar zamengesteld uit de heeren J. P. C. RULOFFS, vice-president, en P. J. B. DE PEREZ, A. H. W. baron DE KOCK en mr. A. PRINS, als leden; secretaris van den Raad was de heer H. J. C. HOOGEVEEN.

§ 4. *Algemeene secretarie.*

In de plaats van mr. A. PRINS werd tot algemeenen secretaris benoemd de heer W. J. VAN DE GRAAFF, directeur der middelen en domeinen.

II. BETREFFENDE DE BETREKKINGEN TOT HET BUITENLAND.

§ 1. *Consuls.*

Ook in dit jaar (1) werden verscheidene overeenkomsten gesloten tot toelating van consuls van vreemde mogendheden in 's Rijks overzeesche bezittingen, en wel met de Vrije en Hanze-stad Bremen (*Nederlandsch Staatsblad* n°. 3), met Groot-Brittannie (*Nederlandsch Staatsblad* n°. 54), met Oostenrijk (*Nederlandsch Staatsblad* n°. 56), met Pruissen (*Nederlandsch Staatsblad* n°. 71), met Hannover (*Nederlandsch Staatsblad* n°. 78), met Denemarken (*Nederlandsch Staatsblad* n°. 80), met het Koningrijk Saksen (*Nederlandsch Staatsblad* n°. 81) en met Sardinie (*Nederlandsch Staatsblad* n°. 83).

Deze overeenkomsten (alle reeds afzonderlijk medegedeeld) zijn van gelijken aard als de in het vorig verslag vermelde en veelal nagenoeg letterlijk van denzelfden inhoud. In die met Groot-Brittannie en Denemarken werd, even als ten vorigen jare in de overeenkomst met Frankrijk, wederkeerige vrijheid voor ons bedongen om in de kolonien en bezittingen dier Staten consuls aan te stellen.

Aan consuls van Belgie, Frankrijk, Groot-Brittannie, Saksen en Bremen werd in dit jaar het Koninkrijk exequatur verleend.

Voor de toepassing van het beding in de overeenkomsten omtrent vrijdom van personele belasting voor de consulaire agenten, die geene Nederlandsche onderdanen zijn, en behalve hunne consulaire functien geene betrekking, beroep of handel uitoefenen, werd door het Indisch Bestuur als regel aangenomen, dat als personele belastingen zullen beschouwd worden: die op het niet verrigten van schutterlijke diensten, bepaald bij art. 5 van het reglement op de schutterijen op Java (*Indisch Staatsblad* 1838, n°. 32), in verband met het besluit van 16 Julij 1841 (*Indisch Staatsblad* n°. 26), en bij de verschillende reglementen voor de schutterlijke dienst buiten Java en Madura; voorts de belasting bekend onder den naam van huistaks, te Macassar (*Indisch Staatsblad* 1849, n°. 54), en de belasting op het houden van paarden in Nederlandsch Indie (*Indisch Staatsblad* 1851, n°. 63).

§ 2. *Tractaat met Portugal.*

De overwegingen werden voortgezet, maar leidden in dit jaar tot geene eindbeslissing.

§ 3. *Tractaat met de Sandwich-eilanden.*

Geene nadere berigten zijn over deze zaak ontvangen.

III. BETREFFENDE DE VERSCHILLENDE GEWESTEN.

Java en Madura.

Bantam. Naar aanleiding van klagten omtrent knevelarij en misbruik van gezag door het inlandsch bestuur, werd een opzettelijk onderzoek gedaan, waaruit bleek dat som-

(1) Vergelijk het vorig verslag, bladz. 11.

mige inlandsche ambtenaren in Lebak zich hadden schuldig gemaakt aan ongeoorloofde vorderingen van arbeid, geld en buffels, tegen onevenredige of geene betaling. Ten gevolge hiervan werden ontslagen het districtshoofd van Parang-koedjang, de dessahoofden van Tjilegen-Ilier en Bolang en de mantri van het district Warong-goenong, terwijl aan den regent van Lebak, voor wiens daden verschoonende motiven waren aangevoerd, op eene ernstige wijze het ongeoorloofde zijner handelingen werd voorgehouden, met aanmaning om zich voor den vervolge daarvan te onthouden.

Preanger regentschappen. De zetel van het gewestelijk bestuur in deze residentie werd overgebragt van Tjandjoer naar Bandong; zoowel uit een strategisch als uit een administratief oogpunt beval deze maatregel zich bijzonder aan.

Rembang. Ten gevolge der in 1854 (*Indisch Staatsblad* n°. 64) gemaakte bepalingen, waarbij in de residentie Rembang, aan de kust, slechts *drie* Chinesche kampen worden toegelaten (zie het verslag over dat jaar, hoofdstuk F, afd. II, § 1), waren op het einde van 1856 de Chinesche bewoners van zes kampongs naar de hoofdplaatsen van afdeelingen vertrokken, zonder dat daarbij eenige moeijelijkheden werden ondervonden, en werd magtiging verleend om de Chinesche kampen te Rembang, Lassem en Toeban (welke drie bij het gemeld besluit zijn toegelaten) uit te breiden, en met de betrokken inlandsche bevolking overeen te komen ter zake van den afstand der daartoe benoodigde gronden tegen billijke schadeloosstelling.

De rust in deze residentie werd, trouwens zeer plaatselijk en kortstondig, in het district Sedan verstoord door zekeren Nojo Sentiko, die echter aldra met zijn aanhang werd gevat en aan den bevoegden regter overgegeven.

Soerabaja. Tot voorbereiding eener betere regeling van het bestuur over het eiland Madura werden een naauwkeurig plaatselijk onderzoek en nadere overleggingen met de daarin betrokken regenten, grooten en hoofden noodzakelijk geacht. Deze taak kon echter niet worden opgedragen aan den resident van Soerabaja, die door de groote ontwikkeling van die residentie zijne werkzaamheden zoo zeer zag uitgebreid, dat hij geen voldoend toezigt over Madura kon uitoefenen. Daarom werd aan het opperbestuur voorgesteld om Madura administratief af te scheiden van Soerabaja; de Gouverneur-Generaal werd dien ten gevolge door den Koning gemagtigd, die afscheiding ten uitvoer te brengen, en tevens aan een speciaal gecommitteerde de taak op te dragen om in het belang der beoogde hervorming onderzoekingen in te stellen, besprekingen te doen en voorstellen in te dienen, met dien verstande, dat, in afwachting der uitkomsten van die commissie, geene veranderingen zouden worden ingevoerd als die welke aan de afscheiding van het eiland Madura van de residentie Soerabaja administratief zouden verbonden zijn (1).

Met een gelijk doel, eene betere regeling namelijk van het bestuur, was ook reeds in 1847 bepaald, dat de rijksbestuurder, de eerste ambtenaar onder den regent, destijds Sultan van Madura of Bangkalan (het westelijkste regentschap van het eiland), in het vervolg door het Nederlandsche Gouvernement aangesteld en bezoldigd zou worden, en dat hem geen hoogere titel zou worden toegekend dan die van Toemenggoeng. En bij art. 12 der voorwaarden, waarop in datzelfde jaar de tegenwoordige regent (panembahan getiteld) het bestuur over het regentschap Madura aanvaardde, was nog uitdrukkelijk bepaald, dat deze den rijksbestuurder als een gouvernements-ambtenaar zou beschouwen, geheel ondergeschikt aan den adsistent-resident. De gelegenheid om die maatregelen zonder schokken in werking te brengen deed zich voor in het laatst van 1855, bij het overlijden van den rijksbestuurder, raden adipatie Koesoemo adi ningrat.

Banjoemaas. Ten gevolge der vermeerdering van de bevolking en der uitbreiding en vooruitgang die overal in het onderregentschap Tjilatjap zigtbaar waren, werd dat onderregentschap op 's Konings magtiging verheven tot een regentschap.

Onafhankelijk noordelijk gedeelte van Sumatra.

Aan het in 't vorig verslag (pag. 13) vermelde voornemen, om het rijk van Atjeh door

(1) De afscheiding had in het volgende jaar plaats, blijkens besluit van den Gouverneur-Generaal van 6 Mei 1857 (*Indisch Staatsblad* n°. 44).

een oorlogsschip van groot charter te doen bezoeken, werd dit jaar gevolg gegeven door de zending van Zr. Ms. fregat *Prins Frederik der Nederlanden*. De uitslag was gunstig; immers de Sultan van dat rijk gaf in een brief aan den Gouverneur-Generaal zijn verlangen te kennen om in goede verstandhouding met ons Gouvernement te leven en een tractaat te sluiten. (1)

Gouvernement van Sumatra's Westkust.

De algemeene toestand van deze landstreek bleef bijzonder gunstig. In de Maleische landen vertoonde zich nergens eenige schijn van ontevredenheid of verzet. Alleen het eiland Nias en de onafhankelijke Battak's, wonende aan de grenzen der onder ons gebied staande afdeeling Baros, hebben op dezen rustigen toestand eene uitzondering gemaakt. De rustverstoring op Nias was eigenlijk slechts de voortzetting van een staat van oorlog, die sedert jaren bestaan had tusschen de tegen elkander overstaande partijen op dat eiland, en waarin het Nederlandsch gezag als bemiddelaar optrad. Het was dan ook alleen met het doel om door vrees de rust te herstellen, dat in Januarij 1856 een detachement militairen naar de baai van Lagoendi gezonden werd; maar die vertooning van magt bereikte het gewenschte doel niet, zoodat de gouverneur van Sumatra's Westkust het noodig achtte, er later eene redoute voor 75 man te doen opwerpen en bezetten (vergelijk hieronder hoofdstuk D, MILITAIR BEHEER, I, 36). De rust, die hieruit voortvloeide, verspreidde zoo veel welvaart onder de omliggende bevolking, dat de nederzetting, naar het scheen, als een voordeel door haar werd aangemerkt en alle partijen langzamerhand de heerschappij van het Nederlandsch Gouvernement erkenden.

Wat de rustverstoring in de afdeeling Baros betreft, deze werd veroorzaakt door een inval van het hoofd van Dondomman, die reeds in het vorig jaar overlast had aangedaan aan onze onderdanen. (Zie verslag over 1855, pag. 14.) Zoodra de controleur berigt had gekregen van dezen inval, zond hij eenige oppassers met den panglima van den toeankoe der kampong Ilier af, met last om, zoo mogelijk, het hoofd met zijne aanhangers op te vatten, dan wel hem te verdrijven. De gevangeneming van een der onruststokers, na een gevecht waarin de jongste broeder van het hoofd van Dondomman sneuvelde, had ten gevolge, dat dit hoofd zich onderwierp aan den hem gestelden eisch tot teruggave van de geroofde goederen en menschen en tot uitlevering van de schuldigen aan den in Julij 1855 te Baros gepleegden roof.

De bemoeijingen met de binnenlandsche districten van Padang-Lawas (zie verslag over 1855, pag. 14) werden in 1856 voortgezet, met het oogmerk om de bevolking dier landstreek te bevrijden van den geesel des oorlogs en zijne gevolgen, en haar landbouwend te doen worden. De hoofden der districten Pertibi en Adjoran hebben dien ten gevolge schriftelijke verklaringen afgelegd, die hunne verhouding tot het Gouvernement en tot 's Gouvernements onderdanen regelen.

Bij gelegenheid van de bevestiging der voornoemde hoofden werd tot bevordering van de zedelijkheid aangenomen en bepaald, dat de koopschat der vrouw (djoedjoer) niet alleen in de afdeelingen Mandheling en Ankola, maar ook voor de districten Adjoran en Pertibi, voortaan slechts dertig gulden zou bedragen; dat alle gehuwde mannen, gedurende het eerste jaar van hun huwelijk, van alle heerendiensten, lasten en opbrengsten zouden zijn vrijgesteld, maar de ongehuwden daarentegen in de heeren- en cultuurdiensten zouden moeten deelen. Tevens werd bepaald, dat die maatregel in de geheele residentie Tapanoeli zou worden ingevoerd, voor zoover dit met de volksbegrippen in overeenstemming gebragt kon worden.

In Ankola bestond nog het gebruik om bij gelegenheid van lijkfeesten een groot aantal buffels en ander vee te slagten. Daar dit tot nadeel van den veestapel strekte en voor de betrokken personen zeer kostbaar was, werden daaromtrent, in overleg met de hoofden, beperkende maatregelen genomen, even als zulks in 1849 in de afdeeling Mandheling had plaats gehad. De gevolgen hiervan zijn zeer heilzaam, en men besloot dezen maatregel zooveel mogelijk algemeen, en vooral in het landschap Padang-Lawas, in te voeren.

Benkoelen.

De welvaart der bevolking in dit gewest is niet groot, vooral door gebrek aan vol-

---

(1) De sluiting van een tractaat had in 1857 plaats; een afschrift is aan de Staten-Generaal medegedeeld en is gedrukt onder n°. XXXV van de zitting $18^{57}/_{58}$.

doende rijstcultuur. Zonder de nabijheid eener rijke voorraadschuur als Padang, zou deze afdeeling reeds meermalen door hongersnood geteisterd zijn geweest. Ook in dit jaar bestond te Kroë en te Kauer groote behoefte. In het bijzonder ter hoofdplaats poogde men den rijstbouw aan te moedigen en uit te breiden.

De verhouding tot de oostelijke naburen was in den laatsten tijd gunstiger dan voorheen. Het handelsverkeer met de Moesilanden nam toe, gedeeltelijk doordien de afvoer van aldaar geteelde koffij niet meer belemmerd wordt.

Naar het landschap Lebong werd eene commissie gezonden om de pasviah's af te vragen, of zij de overeenkomst, in 1841 met ons Gouvernement gesloten, nog indachtig waren en daaraan getrouw wenschten te blijven, en zoo ja, alsdan inlichtingen te verzoeken nopens de schending van dat verdrag in 1855. (Zie vorig verslag, pag. 14.) De gecommitteerde hoofden werden overal zeer goed ontvangen en nergens bespeurden zij eenigen schijn van onwil of opzettelijke schending der overeenkomst. De pasviah's verklaarden zoowel mondeling aan de gecommitteerden als bij brief aan den adsistent-resident van Benkoelen, dat zij het Nederlandsch gezag wilden erkennen en in alles, voor zooveel in hun vermogen was, de overeenkomst wilden nakomen. In de uitvoering hunner goede voornemens ondervonden zij, naar hun zeggen, somtijds belemmering doordien zij, als niet regtstreeks onder het Nederlandsch bestuur staande, niet het vereischte overwigt hebben om de verschillende in hun land wonende of doortrekkende Pasoemah's of andere aan het Nederlandsch gezag niet onderworpen volksstammen te weren. Op dezen grond verontschuldigden zij zich over de door hen verleende schuilplaats aan verdachte personen. Ten bewijs van hun vertrouwen gaven zij aan de gecommitteerden twee hunner kinderen mede. Ook verscheen kort daarna het hoofd van het eigenlijke district Lebong uit eigen beweging te Benkoelen, en betuigde eveneens aan den adsistent-resident, dat de Lebongers het opregt meenden met het Gouvernement, doch niet altijd bij magte zijn om hunne trouw te handhaven; tevens gaf hij zijn verlangen te kennen dat zijn gebied zou worden ingelijfd bij Benkoelen. Met dezen uitslag der zending werd genoegen genomen; de anders voorgenomen tuchtiging kon nu achterwege blijven, en aan de hoofden van Lebong werd kennis gegeven, dat voor ditmaal berust werd in hunne verontschuldiging, in het vertrouwen dat zij voortaan met naauwgezetheid de verpligtingen zullen naleven waartoe zij zich bij de overeenkomst van den 4den September 1841 verbonden hebben.

Lampongsche districten.

Even als in 1855 (zie vorig verslag, pag. 15) werden ook dit jaar, niettegenstaande alle voorzorgen, belangrijke hoeveelheden buskruid en vuurwapenen ingesmokkeld; rooverspraauwen vertoonden zich langs de kusten; handelsvaartuigen werden beroofd, en aan slecht en voortvlugtig volk, voornamelijk uit Bantam, werd schuilplaats verleend. Het hoofd der marga Negara-ratoe, raden Intan, nam eene onafhankelijke houding aan tegenover het bestuur en verzamelde te Kalianda een voorraad buskruid en wapenen, terwijl hij poogde zijn invloed langs de Sekampong-rivier uit te breiden. Reeds vroeger had deze persoon aanspraak gemaakt op de landstreek, loopende van de Sekampong-rivier tot de Blantoeng-baai en van daar langs het strand tot Kalianda (met uitzondering alleen van de kampong Wajorang en de marga Radja-bassa), op grond dat deze streek onder het beheer gestaan had van zijn grootvader raden Intan. Uit een opzettelijk onderzoek is omtrent de gegrondheid dier aanspraken het volgende gebleken. Raden Intan, de grootvader, was in het begin der tegenwoordige eeuw door den koning van Bantam, destijds opperheer der Lampongs, naar dit gewest gezonden als hoofd van een klein district, Koeripan, later van Loeroeng-tinga. Hij had zich toen verbonden met zeeroovers en ander slecht volk, en getracht het Bantamsche gezag af te schudden. Na de afzetting van den koning van Bantam, waardoor de Lampongs in 1808 aan ons Gouvernement vervielen, was hij een der invloedrijkste personen in die streek geworden. De Gouverneur-Generaal Daendels wilde eene wettige orde van zaken in die districten handhaven en den invloed van raden Intan daartoe dienstbaar maken; met dat doel verleende hij hem den titel van kolonel en prins-regent van de Lampongs. Vóór dat echter eene nadere regeling van het bestuur had plaats gehad, was Java en onderhoorigheden in handen der Engelschen gevallen. Raden Intan verzocht de bevestiging zijner benoeming van het Engelsch bestuur, maar daarop is hem nimmer geantwoord. Hij beschouwde intusschen de hem door het vorig Bestuur verleende gunst volstrekt niet als hem tevens verpligtende om zijn gezag wettelijk te voeren en te bevestigen; maar met behulp van verschil-

lende zeerooverstammen liep hij het geheele gewest moordend en plunderend af, hoewel 't hem nimmer heeft mogen gelukken, zich buiten het oostelijk deel der Lampongs te doen erkennen. Bij de herstelling van het Nederlandsch bestuur was er dan ook geene sprake van, hem eenig gezag over die gewesten toe te kennen; alleen werd hem het bestuur zijner marga gelaten, en een klein pensioen toegekend, uit aanmerking van de vroeger door hem bekleede waardigheid. Raden INTAN ging voort met rooven en stroopen, en na zijnen dood deed zijn zoon, raden IMBA KASOEMA, hetzelfde, tot dat eene militaire expeditie in 1834 een einde maakte aan het gezag van dezen, al zijne sterkten innam en hem met zijne aanhangers op de vlugt joeg; hij stierf als balling. In weêrwil hiervan heeft zijn zoon, zoodra hij den mannelijken leeftijd bereikt had, het voorbeeld zijns grootvaders en vaders nagevolgd.

Om onderzoek te doen naar den boven bedoelden invoer van buskruid en vuurwapenen en de daar verder genoemde ongeregeldheden, werd Zr. Ms. stoomschip *Medusa* naar de Lampongsche wateren gezonden. Den 16den April had de kommandant van dat vaartuig te Tjanti, hoofdplaats der marga Radja-bassa, eene bijeenkomst met de hoofden van Wajorang, Radja-bassa, Negara-ratoe en Dantaran. Drie dezer hoofden gaven ontwijkende antwoorden. Hunne houding, en vooral die van raden INTAN, was overigens zeer aanmatigend, en na afloop der bijeenkomst werden zij met moeite weêrhouden van in de getrouw gebleven kampong Tjanti een bloedbad aan te rigten. Des nachts vertrokken zij met hunne benden zonder reden te geven van hunnen overhaasten aftogt en zonder het beloofde tegenbezoek aan den gezaghebber en den kommandant van de *Medusa* afgelegd te hebben. Zij verzamelden veel volk en legden versterkingen aan te Ketimbang, Bandoeloe, Tadjor en Hawi-brah. Raden INTAN en pangeran SINGA-BRANTA trachtten de marga Wajorang, waar het hoofd, even als het getrouw gebleven tweede hoofd van Radja-bassa, de bescherming van den Nederlandschen gezaghebber had ingeroepen, in opstand te brengen, en verwoestten de woningen der welgezinde hoofden en bevolking.

In dezen stand van zaken en vooral met het oog op de vroegere gedragingen van raden INTAN en zijn geslacht, was het gebiedend noodzakelijk, het Nederlandsch gezag krachtig te handhaven en een einde te maken aan het herhaaldelijk ondervonden verzet; te meer daar niet alleen de ons Gouvernement getrouw gebleven hoofden daardoor ontrust werden, maar ook de naburige gewesten Palembang, Benkoelen, en zelfs Bantam in gevaar gebragt werden. In Julij 1856 werd besloten, eene door maritime middelen ondersteunde militaire expeditie daarheen te zenden. Reeds bij het binnenrukken der troepen in de marga Dantaran gaf dalam MANGKOE-BOEMI zich over. Na eenige voor onze wapenen gelukkige gevechten werd raden INTAN door zijne eigen volgelingen afgemaakt en pangeran SINGA-BRANTA werd te Kalianda gevat. Daarop zijn door onze troepen versterkingen aangelegd te Ketimbang, in de marga Radja-bassa, en te Tjampakka, in de marga Dantaran, en de aldaar geplaatste militaire kommandanten werden tevens met het civiel gezag belast.

Meerdere bijzonderheden over de krijgsverrigtingen worden hieronder vermeld in hoofdstuk D, I, § 6.

Voor 't overige schijnen de hoofden in de Lampongs jegens het Gouvernement niet kwalijk gezind te zijn. De twee invloedrijksten, de regent van Telok-betong en het hoofd van Sepoeti, hebben bij herhaalde gelegenheden blijken van gehechtheid gegeven: in alle sedert 1818 in de Lampongs gevoerde oorlogen nam de laatste aan onze zijde deel.

Palembang.

Sedert jaren werden de bovenlanden dezer residentie door den beruchten radja TIANG-ALAM onveilig gemaakt. Deze persoon, wiens oorspronkelijke naam is ALI BOEDIEN, stamt af van de pasirahs der marga Lintang-kiri, afdeeling Ampat-lawang. Listig en stoutmoedig van aard, schijnt hij zich al vroeg op den voorgrond gesteld en grooten invloed uitgeoefend te hebben op zijn neef den pangeran MANGKOE-LOERAH, pasirah van Lintang-kiri. Deze kende hem den titel toe van radja TIANG-ALAM; terwijl hij zich later den niet minder weidschen naam gaf van raden MAS PANDJI, LINGGANG-ALAM. De eerste gelegenheid waarbij hij zijn gevaarlijken aard toonde, was in 1851. De kolonel C. A. de BRAUW, waarnemend resident van Palembang, die zich, ter regeling van bestuurszaken, met eenige inlandsche hoofden en onder bedekking van 150 militairen had begeven naar Goenong Meraksa (Ampat-lawang), waar hem een gastvrij onthaal was beloofd, werd toen aldaar door TIANG-ALAM en zijn neef, aan het hoofd van 800 gewapende inlanders, verraderlijk overvallen. Gelukkig werd deze aanval afgeslagen; maar TIANG-ALAM wist den opstand tot eene gevaarlijke hoogte op te voeren. Telkens werd

hij door onze militaire magt verslagen, maar telkens verzamelde hij weder eene aanzienlijke bende, waarmede hij strooptogten deed tot in de Palembangsche benedenlanden. Zijne trouwste aanhangers waren Lintangers, doch zijn invloed strekte zich uit over de geheele Ampat-lawang, en gedeeltelijk ook in de Pasoemah, Redjang en aangrenzende streken. In Mei 1852 gelukte het, na menig hevig gevecht, die strooptogten op ons onmiddellijk gebied af te wenden, en in het volgend jaar werd een belangrijk voordeel door de onzen behaald, in de gevangeneming van den pasirah van Lintang-kiri. In 1855 werden op nieuw twee expeditien tegen Tiang-alam gerigt. (Zie Verslag van 1855, hoofdstuk D, afd. I, § 6.) Maar het mogt den onzen niet gelukken hem zelven te vatten. In den aanvang van het volgende jaar hield hij zich op te Lobo-Ramboetan in de Lintang-kiri; waar hij door de gehechtheid der bevolking veilig was; en ofschoon het niet bleek dat hij toen verdere bewegingen in den zin had, kon de geringste bijkomende omstandigheid weder tot oproer leiden. Het mogt dus als een groot geluk worden beschouwd dat men er in slaagde, hoofdzakelijk door de hulp van den ratoe van Tandjong-agong, hem in het voorjaar van 1856 te bewegen zich vrijwillig op lijfsgenade over te geven. Hij werd toen terstond onder goed geleide naar Batavia overgebragt, alwaar hij op bevel van den Gouverneur-Generaal overeenkomstig de bepalingen der artt. 47 en 48 van het regeringsreglement werd in hechtenis genomen, verhoord, en in overeenstemming met den Raad van Nederlandsch Indie tot verwijdering naar Salatiga (residentie Samarang) verwezen.

De adsistent-resident van Tebing-tinggi deed in den loop van 1856 met het divisiehoofd, onder bedekking van 75 pradjoerits, een togt door Ampat-lawang, bij welke gelegenheid eenige geschillen tusschen dat district en Kikim en Pasoemah-oeloe-lintang werden beslecht. Ofschoon de gezindheid jegens het Nederlandsch Bestuur nog veel te wenschen overliet, deden zich op dezen togt geen vijandelijke ontmoetingen of zwarigheden voor: alles was rustig en eenige weêrspannigen van vroegeren tijd kwamen in onderwerping. Zijne bevinding was evenwel, dat de geschiktheid der hoofden in dit district nog veel te wenschen overliet, dat aan den landbouw weinig werd gedaan en dat alles in vergelijking met de andere deelen de residentie nog achterlijk was. Men mag verwachten dat de meer onmiddellijke invloed van ons bestuur hierin allengs gunstige verandering zal brengen.

Met de hoofden van Redjang werd in dit jaar, even als zulks vroeger geschiedde met de hoofden van de grensgewesten Semendo, Kisam en Makakau (zie vorig verslag, bladz. 15), eene overeenkomst gesloten, waarbij zij zich onderwierpen aan de vrije grensregeling of grensbewaking (atoeran sindang mardika).

Blitong.

Dit eiland werd in 1856 verdeeld in zes districten: Tandjong-pandan, Blantoe, Badoe, Sidjoek, Boeding en Linggang, elk te besturen door een hoofd, op eene bezoldiging van f 25 en eene verstrekking van twee pikols rijst 's maands.

Riouw.

De wateren van Riouw, Lingga en de Oostkust van Sumatra werden door zeeroof op kleine schaal ook in dit jaar voor inlandsche vaartuigen dikwijls zeer onveilig gemaakt. De meeste togten der aldaar gestationeerde oorlogsschepen liepen vruchteloos af: vooral de krachteloosheid van het inlandsch bestuur (dat sedert eene verandering onderging) maakte den tegengang van dit kwaad zeer moeijelijk.

Met het oog op de telkens ontstaande behoefte aan steenkolen bij de stoomschepen, ter beteugeling van den zeeroof uitgezonden, besloot de Regering op één der Natoena-eilanden een steenkolendepôt op te rigten. De onderkoning van Riouw verklaarde zich bereid daartoe mede te werken.

Op het eiland Batam braken in April oneenigheden uit tusschen de twee Chinesche geheime genootschappen, Tian-tei-Hoei en Kwannia-Hoei, waardoor ook de Emoijer Chinezen, die op ons regtstreeksch grondgebied (Tandjong Pinang) gevestigd zijn en grootendeels tot het eerstgenoemde genootschap behooren, in beweging gebragt werden. In Augustus werd aan dezen onrustigen toestand door kracht van wapenen een einde gemaakt.

In de eerste dagen van Mei werd de Sultan van Lingga door eene verontrustende ziekte aangetast; door de hulp van den officier van gezondheid G. van Overbeek de Meijer, van Zr. Ms. schoenerbrik *Egmond*, daartoe naar Lingga gezonden, herstelde hij ech-

ter spoedig. Daarop begaf hij zich in het belang zijner genezing naar Riouw en eenige dagen later naar Singapoer. In Augustus reisde de Sultan weder, doch thans in het geheim, naar Singapoer. Hij stelde zich aldaar in aanraking met het Britsch bestuur omtrent den terugkeer zijner moeder van Trengganо (een met dat bestuur in verband staand rijkje op de oostkust van het schiereiland Malakka), maar vertrok daarop, onder voorgeven van naar Lingga terug te keeren, heimelijk naar Trengganо en haalde zijne moeder en verdere bloedverwanten af; eene handelwijze waarover het Britsch bestuur van Singapoer zich te regt bij den resident van Riouw beklaagde. Onze Regering achtte het geraden den Sultan, die ons reeds zoo dikwijls reden van klagten had gegeven, thans eene ernstige en plegtige vermaning te doen toekomen. In het laatst van December werden daarom Zr. Ms. stoomschip *Amsterdam* en de brik *de Haai* naar Lingga gezonden, alwaar aan den Sultan door eene commissie, bestaande uit den resident van Riouw en den kommandant van het genoemde stoomschip, bij eenen hem voorgelezen lastbrief van den Gouverneur-Generaal, de hooge ontevredenheid der Regering werd te kennen gegeven, en hem tevens uitdrukkelijk verboden werd om zonder toestemming van het Gouvernement zijn rijk te verlaten. Van dezen maatregel werd mede kennis gegeven aan het Britsche bestuur.

Noordelijk gedeelte van Borneo.

De in het vorig verslag (bladz. 15) vermelde poging van Franschen om zich te vestigen in Broenaï heeft, volgens de ter plaatse zelve ingewonnen inlichtingen, geen verder gevolg gehad.

In Serawak ging sir James Brooke, welligt wat onberaden, voort te ontvangen al wat zich van ons gebied verwijderde. Even als vroeger de Samtiokioe-Chinezen, vonden ook de Chinesche opstandelingen van Loemar bij hem eene schuilplaats. Hij gaf overigens geen reden van klagen. De pangeran Moeda van Sintang en de pangeran Padoeka van Sanggau, die zich in persoon tot Brooke om hulp en ondersteuning tegen het Nederlandsch Gouvernement hadden gewend, werden door hem afgewezen en vermaand, zich niet te verzetten tegen het wettig gezag, en hij gaf bij particulier schrijven aan den resident mededeeling van de komst van bovengenoemde vorsten ten zijnent. Zekere Bannan-Kasim van Sadong, onder Serawak, deed een aanval op de Dajaksche kampong Djangkang, op ons gebied, doch werd teruggeslagen. De resident der Wester-afdeeling van Borneo werd uitgenoodigd om sir James Brooke te verzoeken, maatregelen te nemen tot straffing der schuldigen, ten einde op die wijze te voorkomen dat op ons gebied gevestigde Dajaks den aanval op hen zouden wreken; Brooke voldeed hieraan door ernstige bevelen uit te vaardigen tegen alle invallen van Dajaks van Serawaksch grondgebied op het onze. Dit werd van onze zijde ten opzigte van Serawak mede betracht.

Wester-afdeeling van Borneo.

Pontianak. Met den nieuwen Sultan van Pontianak, Sjarif Hamid bin Sulthan Osman Alkadri, werd eene overeenkomst gesloten tot regeling zijner verhouding tot ons Gouvernement. (1)

De houding der Chinezen van Pontianak wordt door den waarnemenden resident der Wester-afdeeling zeer geroemd. Toen een streng verbod tegen alle eedgenootschappen werd uitgevaardigd, was een eenvoudig verzoek aan de Pontianaksche Chinezen voldoende om hen de zegels, die sedert meer dan zestig jaren als reliquien werden bewaard en vereerd, aan het Bestuur te doen uitleveren. De bewaarders daarvan gaven te kennen, dat hunne *hoei* nooit eene kwade strekking had gehad, maar dat zij beseften dat het in een land waar zoo vele ongebonden Chinezen huisden, gevaarlijk was eene uitzondering te maken voor sommige dier genootschappen, en dat zij mitsdien in het algemeen belang hunne zegels inleverden en hun *hoei* voor ontbonden verklaarden.

Montrado. In Loemar, een der Chinesche districten, uitmakende de adsistent-residentie

---

(1) Die overeenkomst is reeds aan de Staten-Generaal medegedeeld en is gedrukt onder n°. XXXV der zittin $18^{57}/_{58}$.

Montrado, (1) werd de rust verstoord door eenige mijnwerkers, die ontevreden waren hunne vroegere onafhankelijkheid te moeten derven en onder een meer geregeld bestuur te staan. In den nacht van den 11den op den 12den April overvielen zij verraderlijk onze bezetting, waarvan de tweede luitenant Mekern en vijf anderen sneuvelden. Spoedig evenwel kwam de hulp van Lara, als ook eene kolonne van 150 man van Montrado, ter versterking der geringe bezetting van 50 man. Twee en twintig der belhamels vielen in de handen der onzen; elf daarvan werden, nadat in een voorafgaand onderzoek hunne schuld overtuigend bewezen was, op de plaats opgehangen, en de overigen naar Java verbannen. Hierna werden publicatien uitgevaardigd, waarbij dengenen die geen deel genomen hadden aan den opstand werd aangezegd, dat zij gerust konden terugkeeren en hun gedurende zes maanden vrijstelling van het werken aan de wegen gegeven werd tot het weder-opbouwen van hunne woningen. Spoedig hierop kwam het grootste deel terug; drie honderd waren evenwel naar Serawak gegaan. Sedert hoorde men niet meer van ongeregeldheden. (Vergelijk hieronder hoofdstuk D, Afd. 1, § 6). Op verzoek van de Chinesche hoofden en op voorstel van den waarnemenden resident, werd aan een en veertig Chinezen, die voor de thans heerschende rust gevaarlijk geacht werden, het verblijf in de Wester-afdeeling ontzegd. Hun werden verblijfplaatsen op Java aangewezen, waar zij onder het opzigt der politie gesteld werden. De waarnemende resident dezer afdeeling werd voorts tot wederopzeggens gemagtigd om, zoo dikwijls en zoolang hem zulks tot handhaving van tucht en orde onvermijdelijk zou voorkomen, de geheele afdeeling of een gedeelte daarvan in staat van oorlog of beleg te verklaren, en de inboorlingen te onderwerpen aan de militaire regtspleging, mits hij aan dien maatregel de vereischte openbaarheid gave en er berigt van deed aan den Gouverneur-Generaal. Voor het overige gewenden de Chinezen in deze afdeeling zich aan ons geregeld bestuur en raakten zij overtuigd van onze goede bedoelingen. De waarnemende resident vaardigde nog eene proclamatie uit, waarbij aan alle Chinezen, die sedert onze in-bezit-name van Montrado, in Junij 1854, gevlugt of uitgeweken waren, met uitzondering van negen vogelvrijverklaarden, vergiffenis werd geschonken.

Het vroeger uitgevaardigd verbod op den aanvoer van Chinezen in de Wester-afdeeling van Borneo (*Indisch Staatsblad* 1853, n°. 56) werd ingetrokken en vervangen door eene voorwaardelijke toelating van Chinesche nieuwelingen, waartoe telkens magtiging van den Gouverneur-Generaal moet worden gevraagd. (*Indisch Staatsblad* 1856, n°. 80.)

Staten langs de Kapoeas. Ten aanzien van het bestuur in de landstreek langs de Kapoeas is dit jaar eene regeling tot stand gekomen (opgenomen in het *Indisch Staatsblad* van 1857, n°. 5), waarbij de Staatjes, behoorende tot het stroomgebied dier rivier, oostwaarts van Tajan en Meliau, zijn vereenigd tot eene afdeeling, onder een afzonderlijken adsistent-resident, die te Sintang verblijf houdt en ondergeschikt is aan den resident der Wester-afdeeling. Deze nieuwe adsistent-residentie, Sintang genaamd, is verdeeld in drie afdeelingen:

a. Sintang, met het stroomgebied van den Melawi (Malahoei);

b. Sanggau en Sekadau;

c. Silat, Soewahied, Selimbau, Boenoet, en het gebied door de tot dusverre onafhankelijke stammen van Batang-loepar, Molo of Ambalo, Toman, Kajan enz., bewoond.

De westwaarts van deze adsistent-residentie gelegen Staatjes, Tajan, Meliau en Landak, die ook tot het stroomgebied van de Kapoeas behooren, zijn als afzonderlijke afdeelingen geplaatst onder een controleur, die daarover, onder regtstreeksch toezigt van den resident der Wester-afdeeling en met den titel van controleur van Tajan en Landak, gezag voert, en beurtelings te Tajan of Meliau verblijf houdt.

Door de overeenkomsten, in 1855 met de vorsten aan de Kapoeas gesloten, is een geheel nieuwe stand van zaken ontstaan, de inkomsten en het regt van zelfbestuur dier vorsten zijn gewijzigd en de Dajaks zijn tegen hunne knevelarijen beschermd. De vorsten meenden dat deze nieuwe overeenkomsten, even als de vroegere, wel niet krachtig gehandhaafd zouden worden, en toen hun het tegendeel bleek, verwijderden zich verscheidenen hunner van de hoofdplaats Sintang en werkten het bestuur tegen. De luitenant-kolonel, waarnemend resident, A. L. Andresen, begaf zich in Januarij van dit

(1) Zie de organisatie, vermeld in het verslag van 1854, bladz. 11.

jaar naar het rijkje Sintang en riep de weêrspannigen op: sommigen kwamen naar de hoofdplaats terug, maar niet met het doel om zich naar 's Gouvernements wil te voegen, terwijl de pangerans KOENING en MOEDA in 't geheel niet verschenen. De laatste trachtte zelfs betrekkingen aan te knoopen met Serawak, maar vond daar, zoo als boven gezegd is, geen gehoor. Na verschillende verraderlijke aanvallen en moordaanslagen, waarvan de luitenant L. SACHSE en zijn bediende, in den nacht van den 5den op den 6den October, het slagtoffer werden, gelukten het den hoofden, de bevolking door schoone beloften over te halen tot een aanval op het fort te Sintang in den morgen van den 12den November. Ofschoon het getal der aanvallers ongeveer 2500 bedroeg, en de aanval, die tot vier maal toe herhaald werd, onverwacht was, werd hij, met groot verlies aan de zijde der aanvallers, door ons afgeslagen. In den avond van dienzelfden dag kwam Zr. Ms. stoomschip *Celebes*, dat juist in de nabijheid was, aan boord hebbende den waarnemenden resident en een detachement troepen, voor Sintang ten anker. Reeds in dien nacht werden de vijanden uit de versterkte woningen der vorsten verjaagd en deze verblijven in brand gestoken. Daags daaraan verscheen eene bezending van de voornaamste handelaars en eenige der mantries van die plaats; deze werden op geruststellenden toon aangesproken en vermaand om de gevlugte bevolking tot terugkeer aan te sporen. Het bleek toen dat de pangarans RATOE, KOENING, MOEDA en ANOM aan het hoofd van den opstand waren: zij hadden door geweld vele Maleijers, en door omkooping eenige Dajaks overgehaald om hen te ondersteunen. De panembahan van Sintang had vruchteloos beproefd om die pangerans, zijne ooms, terug te houden, en was met zijn vader en den pangeran SOEMA gevlugt, nadat pangaran MOEDA hem met den dood bedreigd had. Hij keerde echter spoedig terug, toen hem een geruststellende brief door de onzen was geschreven, waarin op zijne terugkomst werd aangedrongen. Na de noodige bevelen ter plaatse gegeven te hebben, stoomde de resident de Kapoeas verder op. Te Selimbau, Silat en Soewahied was alles rustig, en scheen men den wensch te koesteren om het Gouvernement van dienst te zijn. Vooral de pangeran MOHAMMAD van Selimbau, die eene oude veete tegen de pangarans RATOE en MOEDA had, was vol strijdlust; reeds had hij zijne Dajaks opgeroepen en eenige praauwen gewapend om de onzen te ondersteunen. Ook de onder regtstreeksch gouvernementsbeheer staande Dajaks van Botang-Loepar waren bereid het Nederlandsch gezag te helpen handhaven. Het werd echter niet noodig geacht, van deze goede gezindheid thans gebruik te maken. Toen de resident den 21sten November te Sintang terugkeerde had alles een veel beter aanzien, en had de panembahan, die eerst gevlugt was, het bestuur weder aanvaard. De resident bragt hem het verkeerde zijner vlugt onder het oog, waarop hij dan ook verschooning vroeg en beloofde zijn gezag met meer klem te zullen handhaven en, in geval van een onverhoopten aanval, alleen bij den adsistent-resident en onze bezetting hulp te zoeken. Aan het einde des jaars was de rust in die streken echter nog niet geheel hersteld; de oproerige pangerans hadden zich versterkt aan de bovenlanden der Melawi (Malahoei), zoodat onze bezetting te Sintang vermeerderd en het rijk in staat van beleg verklaard werd. Ook in de rijkjes Sanggau en Sekadau betoonden de vorsten eenigen onwil, ofschoon zij niet in openbaar verzet kwamen. Zoo hield zich de vorst van Sanggau tegen den wil van ons Bestuur in het aan Serawak grenzende Sekajan Kop, waar hij een willekeurig gezag uitoefende en slechtgezinde Chinezen ontving; eerst na ernstige aanmaning keerde hij naar Sanggau terug. Door zijdelingsche berigten vernam men mede, dat de pangeran OSMAN van Blitang met Sintang heulde, en dat de pangeran MOHAMMAD van Sanggau daaraan niet vreemd was.

Intusschen ondervonden de vorsten de regtvaardigheid van ons Bestuur; eenigen kregen eene billijke verhooging van de hun bij de overeenkomsten van 1855 toegekende schadeloosstellingen voor den afstand van pachten. De algemeene geest van de bevolking was, volgens het getuigenis van het gewestelijk bestuur, goed, en de hoofden der Dajaks gaven blijken van groot vertrouwen in het bestuur. Onwil werd dan ook, meende men, alleen door de vorsten betoond, omdat de bevolking tegen hunne knevelarijen werd beschermd.

Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo.

Zuiderafdeeling. Het district Katingan, (1) in de zuider-afdeeling, wordt gezegd dit jaar veel te lijden te hebben gehad van Dajaksche koppensnellers, rondzwervende porie's

(1) In het verslag van 1855 is dit district verkeerdelijk genoemd Katiagan.

(pari's?) en olo ot's; ook in de bovenlanden van Sampit meende men van deze menschen gezien te hebben.

In Januarij van dit jaar deed de civile gezaghebber der zuider-afdeeling, aan boord van het stoom-adviesvaartuig *Tjipannas*, eene reis langs de Mendawe, of Katingan-rivier, tot aan de kampong Moja, om het hoofd van Katingan-Oeloe, toemenggoeng SINGALAUT, te overreden tot het betalen der sedert 1848 achterstallige hoofdgelden der bevolking.

De Mendawe was nog nooit door een stoomer opgevaren; de *Tjipannas* maakte dan ook grooten indruk op SINGALAUT, die, bouwende op zijne ongenaakbaarheid, zich steeds had onttrokken aan de vervulling zijner verpligtingen. Hij voldeed thans een gedeelte zijner schuld en beloofde het ontbrekende binnen kort te zullen afdragen.

Afdeeling groote en kleine Dajak. Bij voortduring wendden de zendelingen pogingen aan om den godsdienstigen toestand der bevolking te verbeteren; van het onderwijs door hen aan de Dajaksche jeugd gegeven mag men goede vruchten verwachten. De zendelingen staan, volgens de getuigenis van het gewestelijk bestuur, in zeer groote achting bij de bevolking, en werken mede om orde en tucht onder de meestal ruwe bewoners dier streken door ons bestuur te doen handhaven. De civile gezaghebber dezer afdeeling deed in het begin van dit jaar eene reis naar de kleine Dajak, waar hij eene goede orde van zaken vond. Bij die gelegenheid bezocht hij ook het hoofd van de Boven-Kapoeas, toemenggoeng HOEDJOEN, die sedert vijf jaren geen hoofdgelden had betaald en steeds geweigerd had om naar Bandjermasin te komen. In dit jaar echter is hij daar geweest en zeer toegevend behandeld: hij betaalde een deel zijner schuld, en na een verblijf van ongeveer 14 dagen keerde hij zeer voldaan en gunstig gestemd naar zijn land terug.

Bekompaai en Doeson. Ook de civile gezaghebber dezer afdeeling deed aan boord van het stoom-adviesvaartuig *Tjipannas* eene reis naar de Boven-Doeson, tot regeling van plaatselijke aangelegenheden. Zoowel bij de hoofden als bij de overige ingezetenen vond hij vertrouwen in het Europeesch bestuur. De vaccine werd aldaar met vrucht aangewend. Vooral op plaatsen waar zendelingen gevestigd zijn begint de bevolking zich aan orde en bestuur te gewennen; daar gaat de landbouw vooruit: zelfs koffijboomen en peperranken worden er aangekweekt.

In het district van den toemenggoeng SOERAPATI, hoofd van Siang en Moerong, hebben vele Dajaksche huisgezinnen zich in kampongs vereenigd. Jammer, zegt het Indisch Verslag, dat dit voorbeeld zoo weinig bijval vindt onder de Dajaks, die liever volgens oude gewoonte verspreid en afgezonderd wonen: geen maatregel toch is zoo geschikt tot het tegengaan van het koppensnellen.

Rijk van Bandjermasin. Reeds sedert eenige jaren was de stand van zaken aan het Martapoerasche hof zeer verward door de zwakheid van den sultan van Bandjermasin en de pogingen zijner echtgenoote, NJAI RATOE KOMALA SARI, om het gezag te doen overgaan op haren zoon, pangeran PRABOE ANOM, in strijd met hetgeen vroeger door den Sultan zelven, onder 's Gouvernements goedkeuring, was bepaald. Verblind door de toegevendheid van het Gouvernement, dat alles had willen vermijden wat de laatste levensjaren van den ouden Sultan verbitteren zou, gaf deze pangeran zich in den laatsten tijd aan zulke buitensporigheden en aanmatigingen over, dat het hoog tijd werd tusschen beiden te treden en den eerbied voor de door zijne schuld geschonden overeenkomst te doen herleven. Aan den Sultan werd mitsdien, onder dagteekening van den 22sten April 1856, een brief van den Gouverneur-Generaal gezonden, waarin hij gelast werd, binnen zeven dagen na de ontvangst opheldering en behoorlijke voldoening voor de gepleegde schending van de overeenkomst aan den resident te geven, en binnen denzelfden tijd een rijksbestuurder te kiezen en ter goedkeuring voor te stellen, met uitsluiting van PRABOE ANOM. Tevens werd aan des Sultans kleinzoon, den pangeran TAMDJID ILLAH, van gouvernementswege verleend eene acte van goedkeuring op zijne keuze, in 1852, tot sultan MOEDA of pangeran ratoe (troonsopvolger) van Bandjermasin, terwijl den resident opgedragen werd dit openbaar te maken door plegtige afkondiging, en hem de noodige volmagt werd verleend om de verwijdering van PRABOE ANOM van Martapoera naar de hoofdplaats Bandjermasin te bewerken. Met de overbrenging dezer bevelen werd Zr. Ms. stoomschip *Admiraal van Kinsbergen* belast, ten einde door magtsvertoon krachtiger handelingen zooveel mogelijk overbodig te maken. De uitslag dezer maatregelen was gunstig; de bij het volk beminde pangeran HIDAI-OT-OELLAH werd door den Sultan als rijksbestuurder gekozen; eene keuze

die door den Gouverneur-Generaal later werd goedgekeurd. De pangeran PRABOE ANOM vestigde zich te Bandjermasin, waar de resident hem meer kon nagaan en daardoor kon beletten dat hij zich mengde in de zaken van het rijk. Vooral door de mindere klassen der bevolking werd deze verwijdering zeer toegejuicht, en men hoorde dan ook sedert niet meer van misdrijven te Martapoera, die vroeger gedurig, en naar men meende door zijn toedoen, voorvielen. Bij gelegenheid van de plegtige uitreiking van de acte van goedkeuring op de benoeming van den rijksbestuurder, gaf de Sultan zelf aan den resident zijne blijdschap te kennen over het herstel der goede verstandhouding.

Koetei. In het rijk van Koetei had, volgens berigten van den resident der Zuider- en Ooster-afdeeling, de vroegere regeringloosheid plaats gemaakt voor orde en rust, hetgeen werd toegeschreven aan de meerdere bemoeijenis van ons Bestuur.

Berou. De goede verstandhouding tusschen de rijken Sambalioeng, Goenong Teboer en Boeloengan (te zamen bekend onder den naam van het landschap Berou), in het noordelijk gedeelte der Ooster-afdeeling van Borneo, werd meermalen verstoord, maar het kwam niet tot dadelijkheden, en de overeenkomsten met ons bestuur werden daaromtrent behoorlijk geëerbiedigd. Zeer onbehoorlijk daarentegen was het later (hoofdstuk D, II, § 5) te vermelden gedrag van den Sultan van Sambalioeng bij het bezoek van Zr. Ms. schoenerbrik *Saparoea*, tot opvatting van een zeerooverhoofd.

Gouvernement van Celebes en onderhoorigheden.

Gouvernementslanden. In de gouvernementslanden heerschte, in een staatkundigen zin, eene ongestoorde rust. Evenwel hadden er ook in dit jaar weder menigvuldige moorden en rooverijen plaats. Gebrek aan voldoende middelen van politie, onvolkomen inrigting van het bestuur, nabijheid van de bondgenootschappelijke landen (die niet onder ons regtstreeksch beheer staan), waardoor de ontkoming van misdadigers gemakkelijk wordt, en vooral het volkskarakter, worden als de oorzaken van dezen stand van zaken opgegeven.

Tello. Ook in dit opzigt kan goede gevolgen hebben de in dit jaar volbragte inlijving van het landschap Tello. De onmiddellijke aanleiding tot deze uitbreiding van ons regtstreeksch gebied was de onwil van den leenvorst van Tello om te voldoen aan de verpligting, uit de met hem gesloten overeenkomst voortvloeijende, tot het in behoorlijken staat brengen en onderhouden van den grooten weg van Macassar naar Maros, voor zoover die over zijn grondgebied liep.

De vervallen verklaarde vorst vestigde zich, onder genot van een onderstand die hem door het Gouvernement werd toegekend, in het hem verbleven leen Lipokasse, onder Tanette. Zijn voormalig rijkje werd bij de afdeeling Macassar ingelijfd en het bestuur daarvan opgedragen aan den regent en verdere inlandsche hoofden, onder toezigt van een controleur, die zich te Paranglo-E vestigde, alwaar eene kleine militaire redoute werd opgerigt. De arbeid aan den grooten weg, waardoor de gemeenschap van Macassar met de Noorder-districten gemakkelijk en troepenbeweging mogelijk gemaakt wordt, werd aangevangen na den padi-oogst en voortgezet tot het einde van het jaar.

Palos. In het noordelijk gedeelte van het gouvernement van Celebes had in dit jaar plaats de uitreiking van geratificeerde, en de inwisseling der niet geratificeerde exemplaren van de reeds in 1854 goedgekeurde overeenkomsten, gesloten met de vorsten van Palos, Donggala en Towali, welke verwisseling twee jaren vroeger vergeefs was verlangd. (1)

Het gelukte den luitenant ter zee 1ste klasse ANDREAE, kommandant van Zr. Ms. schroefschooner *Montrado*, die met deze taak belast was, om bij die gelegenheid eene vroeger (in 1824) met Donggala gesloten overeenkomst uit de handen te krijgen van zekeren BOTTA, bloedverwant van den vorst van Donggala, die door dit stuk zijn verzet tegen dien vorst trachtte te wettigen. Hij beloofde voortaan getrouw te zullen zijn, zoodat op deze wijze eene gewenschte verzoening tot stand kwam.

Tanette. Den 8sten September van dit jaar werd, op het gouvernementshuis te Macassar, met het leenvorstendom Tanette eene nieuwe overeenkomst gesloten, in den vorm

---

(1) Deze overeenkomsten zijn niet aan de Staten-Generaal medegedeeld, dewijl zij vóór de invoering van het regeringsreglement gesloten zijn.

eener beëedigde acte van bevestiging van de waarnemende leenvorstin J. Olé. Deze acte werd later door den Gouverneur-Generaal bekrachtigd. (1)

Boni. De (thans overleden) Koning van Boni bleef steeds op een eenigzins gespannen voet met ons Gouvernement; zoo beweerde hij dat Boni door de toetreding tot het vernieuwd Bongaaisch contract geen afstand heeft gedaan van de vroegere praerogativen, en alleen verpligt is die overeenkomst in zooverre te eerbiedigen als zij niet strijdig is met de oude gebruiken van zijn rijk. Toen deze vorst in den aanvang van 't jaar ziek werd, verbreidde hij, dat een brief, hem in 't vorig jaar door den toenmaligen gouverneur van Celebes gezonden, een bedwelmend vergif bevatte, waaraan die ziekte moest worden toegeschreven.

Soembawa. Zekere hadji Abdoel-gani, afkomstig van Dompoe, op Soembawa, maar, naar hetgeen men beweerde, langen tijd te Mekka en later te Malakka gevestigd, had op het eiland Lombok pogingen aangewend om de Boeddisten tot den Islam over te halen, maar was door de vorsten van Selaparang van daar verjaagd, en had met eenige aanhangers de wijk naar Soembawa genomen, waar hem, als een godsdienstig hervormer, groote eer werd bewezen. De vorsten van Selaparang beklaagden zich over hem bij het Gouvernement en beweerden, dat de Sultan van het rijk van Soembawa zich door Abdoel-gani liet opstoken tot een oorlog tegen hen. De juistheid van dit beweren werd echter niet bevestigd, ofschoon op last van den Gouverneur-Generaal een onderzoek ter plaatse zelve werd ingesteld door den civilen gezaghebber van Bonthain en Boelekomba, tot dat einde door den gouverneur van Celebes met Zr. Ms. schoenerbrik *Sylph* derwaarts gezonden. Abdoel-gani kwam later ook in het rijk van Bima (mede op Soembawa) en genoot daar eveneens vele eerbewijzingen.

Gouvernement der Molukken.

Residentie Menado. De rooverijen, bedreven door talrijke vloten zeeschuimers, die in den aanvang van het jaar op de kusten dezer residentie verschenen (zie nader onder het hoofd Zeemagt) hadden een ongunstigen invloed op den algemeenen toestand van het land. Gelukkig was de oogst in de Minahassa naar wensch. De toenemende belangrijkheid van deze landstreek deed de behoefte gevoelen aan eene reorganisatie van het binnenlandsch bestuur aldaar. Op 's Konings magtiging werd de Indische begrooting tot dat einde met f 12,183 verhoogd, en werd bij het *Indisch Staatsblad* van 1856, n°. 28, bepaald, dat de Minahassa zal zijn verdeeld in vijf afdeelingen, elk onder beheer van een controleur met het noodige ondergeschikte personeel, te weten:

Iste afdeeling Menado; bestaande uit de districten Tombariri, Kakaskasan, Aris, Bantik, Negri Baroe, Klabat-di-bawa en Menado;

IIde afdeeling Kema; bestaande uit de districten Tonsea, Klabat-di-atas en Likoepang;

IIIde afdeeling Tondano; bestaande uit de districten Tondano Toulian, Tondano Toulimambat, Rembokken, Kakas, Langowan, Saronsong en Tomohon;

IVde afdeeling Amoerang; bestaande uit de districten Sonder, Kawankowan, Tompassó, Romohon en Tombassian;

Vde afdeeling Belang; bestaande uit de districten Tonsawang, Passan, Ratahan en Ponosakan.

Het eiland Groot-Sanggir werd geteisterd door een vreesselijke uitbarsting van den vuurspuwenden berg Awoe, op den 2den Maart: ongeveer drie duizend menschen verloren daarbij het leven, en eene groote uitgestrektheid lands met negorijen, bosschen en aanplantingen werd geheel verwoest. De resident begaf zich onmiddellijk derwaarts om zooveel mogelijk hulp te verleenen en na te gaan op welke wijze in den nood kon worden voorzien. Met goed gevolg werd een beroep gedaan op de liefdadigheid der ingezetenen van Nederlandsch Indie en ook van 't moederland.

---

(1) Deze overeenkomst is aan de Staten-Generaal medegedeeld en gedrukt onder n°. XXXV van de zitting 18⁵⁷/₅₈.

Omtrent enkele der kleine rijkjes op den vasten wal van Celebes, tot deze residentie behoorende, valt nog het volgende aan te teekenen.

De radja van Bolang-Mogondo, JACOBUS MANUEL MANOPPO, bleef voortdurend in gebreke aan zijne verpligtingen te voldoen: hij verscheen niet te Menado om hulde te bewijzen, het verschuldigde goud werd niet opgebragt, en de aanmaningen om eenige uit de Minahassa naar zijn rijk uitgeweken inlanders uit te leveren bleven zonder gevolg. Verscheidene klagten werden tegen hem ingebragt over het toelaten, zoo al niet begunstigen van den slavenhandel, en in het begin van October kwamen de rijksgrooten van Bolang-Mogondo zelven te Menado om hunne onschuld en getrouwheid aan ons Gouvernement te betoogen. Zij deelden mede, dat de bevolking steeds had voldaan aan het graven en leveren van goud, maar dat de radja het steeds had achtergehouden; zij beklaagden zich verder over hem, verlangden ontslagen te worden van een vorst, die door ouderdom en verslaafdheid aan sterken drank ongeschikt was tot de behoorlijke uitoefening van zijn ambt, en uitten den wensch dat als radja mogt worden benoemd de hen verzellende prins ADRIAAN CORNELIS MANOPPO, bijgenaamd RUBENS. Deze kon voldoende aanspraken op die waardigheid doen gelden, en had daarenboven als hoofd der goudmijnen te Kota-boena bewijzen van geschiktheid gegeven, zoodat de resident van Menado niet aarzelde om hem, in een opzettelijk daartoe belegde vergadering, op den 13den October te benoemen in plaats van den tevens ontslagen ouden radja.

De overeenkomst met den radja en de hoofden van Bolang-Bangka (vroeger genaamd Bolangoeki), voorloopig reeds op den 14den Augustus 1855 gesloten, werd in eene vergadering van den radja en de rijksgrooten den 1sten November 1856 te Menado definitief gesloten. Ook de radja en rijksgrooten van Kaidipan verschenen te Menado, bij welke gelegenheid ook met hen eene overeenkomst gesloten werd. (1)

Residentie Ternate. In den avond van den 11den Julij dezes jaars overleed de Sultan van Tidore, PADOEKA SRI CHALIFAT ILNOER MOELKI DAIMAN FILASSIKH WAHOEWA SAÏDI ACHMAD-OEL MANSOER SIRADJOEDIN SJAH KAITJILI DJCHAN JOESOEF, in den ouderdom van 86 jaren, nadat zijn broeder KADELI ABOE BAKAR, die bestemd was hem op te volgen, juist eenige dagen te voren overleden was. De resident van Ternate begaf zich daarop, vergezeld van eenige ambtenaren en officieren, naar Tidore; na afgelegd rouwbeklag liet hij zich in tegenwoordigheid der rijksgrooten en prinsen het rijkszegel en de kroon brengen, welke dadelijk in een daartoe bestemd kistje werden verzegeld. Nadat de begrafenis met de gebruikelijke plegtigheid had plaats gehad, droeg de resident het bestuur voorloopig op aan eene commissie, bestaande uit den prins ALTING, ook genaamd SAFI OEDIN, den djoegoegoe of rijksbestuurder, en den secretaris van den overleden Sultan. In het laatst van dit jaar magtigde de Gouverneur-Generaal den resident van Ternate, om prins ALTING namens het Nederlandsch Gouvernement als Sultan te doen optreden. (2)

Residentie Amboina. Op het eiland Ceram, en bepaaldelijk in het gedeelte dat tot de afdeeling Saparoea gerekend wordt, oefent bij voortduring een verderfelijken invloed uit zeker geheim genootschap of instelling, het *Kakian-verbond* genaamd, waaraan niet alleen Heidenen, maar ook Mohammedanen en Christenen zich aansluiten, en welks leden, op straffe des doods tot geheimhouding verpligt, zich bij sommige plegtige gelegenheden zelfs aan moord (het koppensnellen) schijnen schuldig te maken. De pogingen van 't Nederlandsche Gouvernement om dit kwaad tegen te gaan werden nog niet met het gewenschte gevolg bekroond. (3)

Residentie Banda. Op de eigenlijke Banda-eilanden werd dit jaar eenig meerder handelsvertier dan vroeger opgemerkt. In 't laatst van 1856 kwam te Banda-Neira eene jonk van het eiland Babor, met 35 opvarenden en eene lading varkens, geiten, kippen en klappers, 't geen sedert vele jaren niet had plaats gehad. Ook de bewoners der Kei-eilanden en van het eiland Seroea kwamen dit jaar talrijker dan in vroegere jaren naar Banda; vele Seroeanezen traden in dienst bij de perkeniers, hetgeen zooveel mogelijk

---

(1) Beide deze overeenkomsten zijn aan de Staten-Generaal medegedeeld, en opgenomen in n°. XXXV der gedrukte stukken van de zitting $18^{57}/_{58}$.

(2) Over de expeditie naar het tot deze residentie behoorende Tomori, op Celebes, zie onder, hoofdstuk D, 1ste afd., § 5.

(3) Vergelijk onder, hoofdstuk K, § 1.

werd aangemoedigd. Zoowel de Kei- als ook de Aroë-eilanden, alsmede het eiland Gorem, werden door den daartoe gecommitteerden ambtenaar van HELSDINGEN met Zr. Ms. schoener *Rembang* bezocht.

Timor.

Tot handhaving van 's Gouvernements gezag in Midden-Timor werd eene redoute aangelegd te Atapoepoe, waartoe de senghadjis van Solor en de radja's van Savoe met de meeste bereidwilligheid werklieden leverden. Reeds dadelijk bij den aanvang van het bouwen kwamen eenige goedgezinde radja's den gouvernements-gezaghebber bezoeken en werkvolk aanbieden. De militaire kommandant te Atapoepoe is tevens belast met het civile gezag van Beloe of Midden-Timor, waardoor men eenheid en kracht aan 't bestuur hoopt te verzekeren.

Bali en Lombok.

Bij de regeling der Balische zaken, in 1849, was het landschap Djembrana, toen een wingewest van Beliling, tot een zelfstandig rijk verheven en voorwaardelijk afgestaan aan GOESTI POETOE-NGOERA, onder erkenning zijnerzijds der souvereiniteit van Nederland, en verzekering onzerzijds, dat het Nederlandsch Gouvernement zich niet zou mengen in het inwendig bestuur zoolang hij, overeenkomstig de bepalingen van het contract, de rust van dat land handhaven en daardoor aan landbouw en handel gelegenheid tot uitbreiding geven zou. Deze vorst maakte echter zulk een misbruik van zijn gezag, dat de bevolking, zijne onderdrukking moede, hem verjoeg en de hulp van ons Gouvernement inriep. GOESTI POETOE-NGOERA, zelf waarschijnlijk inziende dat hij zich bezwaarlijk op den troon van Djembrana zou kunnen handhaven, gaf de in 1849 met hem gesloten acte van overeenkomst vrijwillig terug. De Indische Regering was overtuigd dat de rust in Djembrana niet te herstellen zou zijn zonder onze tusschenkomst, en dat dit land een prooi zou worden van de naburige vorsten, en besloot daarom de teruggave van het rijk aan te nemen en het bestuur, in overeenstemming met de hoofden en de bevolking, zelve te regelen. Zij benoemde derhalve een inlandsch regent te Djembrana, en een patih om dezen bij te staan; tevens werd de magtiging van het opperbestuur gevraagd om eene gouvernements-vestiging te Djembrana aan te leggen en een controleur der derde of tweede klasse aan te stellen, bijgestaan door het noodige inlandsche personeel. (1) De regent en de patih legden den 14den October 1856 den eed van trouw aan het Nederlandsch-Indisch Gouvernement af, zij betoonden veel ijver en goeden wil en beloofden maatregelen te willen nemen tot wering van menschenroof en ter opbeuring van landbouw en handel.

De gezindheid der bevolking van Beliling jegens ons Bestuur was niet te roemen; de controleur, die sedert het jaar 1855 aldaar geplaatst is, om onder de leiding van den gecommitteerde voor Bali en Lombok (den adsistent-resident van Banjoewangi) het inlandsch bestuur door goede raadgevingen ter zijde te staan, klaagde veel over de weinige bemoeijenis van den regent en over de willekeurige handelingen der overige hoofden, waardoor de meeste zaken zonder medeweten van hem of den regent plaats hadden. Een der grooten, NJOMAN-GEMPOL, matigde zich een groot gezag aan; hij riep de voornaamsten uit het land bijeen en hield hun voor, dat aan de bevolking zware diensten zouden worden opgelegd zoodra onze Regering de zaken aldaar begon te regelen, waarop die vergadering besloot dat men den eed van trouw aan 't Nederlandsch Gouvernement, des gevorderd, zou weigeren. Het berigt dat de regent van Djembrana trouw aan 't Nederlandsch Bestuur gezworen had, maakte echter grooten indruk; toen de gecommitteerde voor Bali en Lombok Beliling bezocht, in November van dit jaar, stelde hij de hoofden van dit gewest gerust ten aanzien van onze plannen, maar gaf hun tevens zijn ongenoegen te kennen over hunne handelwijs: zij erkenden hunne schuld en gaven weder blijken van eenigzins betere gezindheid.

Over het algemeen leefden de vorsten op Bali in geene goede verstandhouding onderling; die van Klonkong, Badong, Mengoei en Bangli stroopten op het gebied van Gianjar; de vorst van Tabanan was in oorlog met Mengoei, en geraakte in onmin met Badong. Hoewel in den strijd tegen Gianjar vereenigd met de radja van Klongkong en Mengoei, vertrouwde die van Bangli dezen evenmin als zijne naburen van Kaiang Assem en Beliling.

---

(1) Deze magtiging werd in 1857 verleend.

Ware deze laatste landstreek niet aan het Nederlandsch Bestuur onderworpen, dan zou de haat van den vorst van Bangli hem tot een oorlog tegen Beliling hebben geleid. De bevolking van Bangli was den oorlog echter moede en verlangde naar rust en vrede, waardoor de armoede te gelijk met de strooptogten der naburen verminderen zoude.

IV. MEDEDEELINGEN OVEREENKOMSTIG DE VOORSCHRIFTEN VAN HET REGLEMENT OP HET BELEID DER REGERING VAN NEDERLANDSCH INDIE (*Staatsblad van* 1854, *n°.* 129).

§ 1. *Cultuurstelsel.* (*Art.* 56.)

Java en Madura.

De maatregelen tot uitvoering van dit artikel genomen strekken in de eerste plaats om, door verligting van lasten en door verbetering der wijze van aanplanting en bewerking, het belang der inlanders te bevorderen en hun de voordeelen van hunnen arbeid in ruimere mate te doen genieten. Hetgeen daartoe verrigt is, zal in bijzonderheden kunnen blijken uit de mededeelingen omtrent de op hoog gezag ingevoerde cultures, in hoofdstuk N hieronder.

Zoo werd, wegens de te geringe vruchten die zij voor de bevolking opleverde, in het district Menoreh (Kadoe) de verpligte indigo-cultuur ingetrokken en vervangen door de koffijcultuur, voor welke daar zeer geschikte gronden waren. Om dezelfde reden werd ook de bevolking in de afdeeling Lebak (Bantam) ontheven van de verpligting om kaneel en peper te telen, en werd die van Bezoeki vrijgesteld van de cochenille-teelt. In Demak en Grobogan, waar de waterwerken in het belang van den landbouw nog voortdurend veel arbeid vereischten, ging het Gouvernement ook dit jaar nog voort met het doen aanplanten in dagloon van den tabak, welke ten behoeve van een contractant aldaar geteeld moet worden, en getroostte het zich het verlies, voortspruitende uit het verschil tusschen de som dier dagloonen en het plantloon, dat de ondernemer volgens het contract moet voldoen.

Ook de contractanten zelven werkten in dienzelfden geest, hetzij vrijwillig of ten gevolge van maatregelen, die door het Bestuur, binnen de bevoegdheid die de contracten overlieten, werden genomen.

Als voorbeeld hiervan kan strekken: de vermeerdering van het aantal tabaksschuren, ten einde het vervoer van de velden naar de schuren te bekorten; de gunstigere regeling van de dagloonen der arbeiders bij de suiker, waar die nog aan fabrikanten van wege het Gouvernement verstrekt worden; de aangewende pogingen om de velden voor den aanplant van suikerriet zoodanig te kiezen, dat die minder ver van de woningen der planters verwijderd zijn. In afwachting der voorgenomen algemeene herziening en regeling der suikercultuur, kunnen ook de beide laatstgenoemde maatregelen ongetwijfeld reeds veel goeds uitwerken.

Eene nieuwe regeling van den inkoopprijs der koffij, (1) die tot een later verslag behoort, had de strekking om de koffijplantende bevolking eenigermate te doen deelen in de ruime winsten welke de hoogere prijs van dit artikel aan het Gouvernement oplevert. Haar arbeid zal ook allengs verligt worden door vermeerdering van het aantal pakhuizen, waar zij de koffij moet afleveren.

Tot bevordering van het doel, in n°. 6 van art. 56 aangewezen, de voorbereiding van » eene regeling steunende op vrijwillige overeenkomsten met de betrokken gemeenten en personen, als overgang tot eenen toestand, waarbij de tusschenkomst des Bestuurs zal kunnen worden ontbeerd", werd bij het Indisch Bestuur het beginsel opgevolgd om aan ondernemingen van landbouw door Europeanen in de binnenlanden van Java de meest mogelijke vrijheid te laten, en ze te bevorderen, waar dit in de magt der Regering ligt, met inachtneming echter van den regel, dat nijverheidsondernemingen bij voorkeur aan eigen krachten overgelaten en niet op voorschotten uit 's lands kas gegrond moeten worden.

Uit den aard der zaak echter hangt de mogelijke vrijheid af van den bestaanden stand van zaken. Zoo men bijv. in het reglement omtrent de uitgifte van gronden voor den

---

(1) Vergelijk § 12 van de Memorie van Beantwoording betreffende het wets-ontwerp tot regeling van het koloniaal batig slot over 1856 (zitting $18^{58}/_{59}$, n°. III).

landbouw, waarvan lager in de daartoe betrekkelijke afdeeling van dit verslag sprake zal zijn, wel als regel aangenomen, dat de huurder vrij is in de keus van de voortbrengselen die hij wenscht te telen, maar de Regering behield zich tevens voor, de teelt van enkele voortbrengselen bij de overeenkomst van huur en verhuur uit te sluiten. Behalve de teelt van de papaver en van de gambierplant (1), diende zij ook de misbruiken te kunnen voorkomen, die te vreezen zijn wanneer bijv. particuliere koffijtuinen onmiddellijk grenzen of zeer nabij gelegen zijn aan tuinen, die de bevolking op hooggezag heeft geplant, en waarvan het product tegen een betrekkelijk geringen prijs aan het Gouvernement moet worden geleverd.

Zoo ook werd aan een der suiker-contractanten, die tevens met de bevolking eene overeenkomst had aangegaan voor het planten van suikerriet, te kennen gegeven, dat het vermalen van dat riet op een suikermolen, waar ook riet, door gedwongen arbeid verkregen, ter vermaling van wege het Gouvernement geleverd wordt, niet kan worden toegelaten zonder voorwaarden, strekkende tot waarborg zoowel van de regten van het Gouvernement als van die der ten zijnen behoeve werkzaam gestelde bevolking, en tot dat einde werden dien ten gevolge de vereischte voorschriften gegeven. Niet alleen toch zou aan het Gouvernement een gedeelte van de aan hetzelve verschuldigde suiker op die wijze kunnen worden onttrokken, maar ook de bevolking, die op hoog gezag plant en wier plantloon naar gelang der opbrengst geregeld wordt, zou kunnen benadeeld worden wanneer een gedeelte van de suiker, van den gedwongen aanplant afkomstig, wierd opgegeven als verkregen van het tevens vermalen suikerriet van den vrijen aanplant.

Het blijkt dat, niettegenstaande deze onvermijdelijke belemmering, reeds verscheidene suikerfabrikanten overeenkomsten van dien aard hebben gesloten. (2)

De uitbreiding, die de vrijwillige teelt van tabak voor de Europesche markt allengs heeft verkregen, wordt, gelijktijdig met de op hoog gezag ingevoerde tabakscultuur, en onder dit laatste hoofd, lager behandeld (hoofdstuk N).

Sumatra's Westkust.

In dit gewest bestaat sedert 1848 de verpligte levering van koffij. Het oordeel van den gouverneur is over die cultuur zeer gunstig. De koffij, zegt hij, tiert het best op gronden die voor andere soorten van landbouw niet noodig zijn, en de belangrijke uitvoer van rijst, die in de laatste jaren uit dit gouvernement plaats heeft, bevestigt de overtuiging dat de koffij-cultuur aan de teelt van voedingsmiddelen niet in den weg staat. De verdeeling van den arbeid geschiedt door de hoofden, en bij voorkeur wordt in kleine tuinen geplant. Bij het eind van het jaar was echter in overweging een voorstel om den inkoopsprijs der koffij eenigzins te verhoogen. (3) Het Gouvernement trekt van deze koffij zeer belangrijke inkomsten.

Benkoelen.

De verpligte cultures zijn hier die van peper en van koffij; de laatste is echter nog zeer onbeduidend. Op voorstel van den adsistent-resident is de inkoopprijs van de peper in 1855 verhoogd, van f 6:60 voor de witte en f 5:49 1/2 voor de zwarte, op f 8:60 voor de witte en f 6 voor de zwarte. Even als in het vorige jaar (zie het verslag van 1855, bladz. 20) beantwoordt de adsistent-resident ook thans in ontkennenden zin de vraag, of deze verpligte teelt hier drukkend of schadelijk kan worden geacht.

Menado.

Het eenige voortbrengsel van landbouw, waarvan de levering zoowel als de teelt aan de bevolking is opgelegd, is de koffij. Die cultuur is daar zeer bloeijend, maar, naar het oordeel van den resident, voor geene groote uitbreiding meer vatbaar, in verband

---

(1) De gambier, die de inlanders bij de betel kaauwen, wordt op Java hoofdzakelijk van Riouw aangevoerd en is belast met een vast inkomend regt, dat 100 à 150 per cent van de waarde bedraagt en 6 à 7 maal honderd duizend gulden 's jaars opbrengt.

(2) Vergelijk § 11 van de aangehaalde Memorie van Beantwoording.

(3) Die verhooging is ingevoerd, zoodanig dat de prijs in 1858 voor superieure qualiteit op f 9:20 in stede van f 8:40 is gesteld, met instandhouding der tot dusver gebruikelijke betaling van f 7 en f 6 voor de koffij van mindere hoedanigheid.

met de krachten der bevolking. Zoo als zij thans geregeld is, staat zij echter, volgens zijn oordeel, aan de teelt van genoegzame voedingsmiddelen niet in den weg, noch met betrekking tot den grond, noch ook, binnen de tegenwoordige perken blijvende, met betrekking tot den arbeid. De verdeeling van den arbeid geschiedt, volgens zijne getuigenis, met billijkheid en overeenkomstig 's lands gebruiken.

Uit hetgeen bij de opzettelijke behandeling van den landbouw, in hoofdstuk N, lager in dit verslag zal worden medegedeeld, kan blijken, dat behalve de koffij ook de cacao-, notenmuscaat- en koffoteelt op hoog gezag in Menado is ingevoerd, maar dat de opbrengst daarvan geheel ten voordeele van de bevolking blijft.

Amboina.

Het drukkende van de specerijenteelt op de Ambonsche eilanden is door afschaffing der hongi-togten, door opheffing van den dwang der notenmuscaatteelt en eindelijk door de verhooging van den prijs voor de kruidnagelen, welker teelt en levering daar nog gedwongen blijft, allengs gematigd. De kruidnagelen leveren echter sedert verscheiden jaren voor het Gouvernement geen voordeel meer op, en het zal daarom overweging verdienen, of niet eene verdere wijziging in alle opzigten wenschelijk is. (1)

Op de overige buitenbezittingen bestaan geene gedwongen cultures. De notenmuscaatperken op de Banda-eilanden toch zijn met der daad stukken domein, die, op voorwaarde van teelt en levering van notenmuscaat, vrijwillig door particuliere ondernemers zijn aanvaard.

§ 2. *Persoonlijke diensten.* (*Art.* 57.)

In het vorig verslag is reeds te dezer plaatse met een enkel woord melding gemaakt van het besluit van den Gouverneur-Generaal van 10 April 1856, n°. 4, betreffende de regeling der heerendiensten op Java. (2)

Bij dat besluit zijn de hoofden van gewestelijk bestuur op Java aangeschreven om in den geest van art. 57 van het regeringsreglement de heerendiensten te herzien en daarvan een nieuwen staat zamen te stellen, in te rigten naar een daarbij vastgesteld model, met bijvoeging van eene memorie van toelichting.

Zij werden tevens gelast bij die herziening in acht te nemen de verdeeling der heerendiensten in:

algemeene, waaraan de geheele bevolking deel moet nemen en die naar de behoefte geregeld worden, zoo als bijv. het maken en onderhouden van wegen en bruggen enz.; en

bijzondere, door elke dessa te verrigten; en deze laatste op nieuw te onderscheiden in:

1°. die, voor welke dagelijks een bepaald getal opgezetenen wordt aangewezen, zoo als voor de bewaking van gouvernementsgebouwen enz.;

2°. die, welke voor geene vaste regeling vatbaar zijn en vooraf niet met genoegzame zekerheid zijn te ramen, als: het vervoeren van gevangenen en veroordeelden, het vervoeren van goederen en reizigers, enz.

Onder den naam van heerendiensten zouden, volgens den verderen inhoud van dat besluit, niet worden begrepen:

1°. onbezoldigde politiediensten, vermits deze moeten komen ten laste der gemeenten en geregeld worden door de dorpshoofden; en

2°. gedwongen leveringen, opbrengst in geld door de bevolking voor den inkoop van materialen, en bezoldiging van timmerlieden, metselaars enz., daar deze uitgaven voor rekening van den lande komen.

Eindelijk zou bij die herziening in acht moeten worden genomen de opvolging der

---

(1) Vergelijk § 16 der aangehaalde Memorie van Beantwoording.

(2) Een afschrift van dat besluit en van de daarbij behoorende modellen is als bijlage overgelegd en afgedrukt bij de Memorie van Beantwoording van het Voorloopig Verslag betreffende hoofdstuk XI der Staatsbegrooting voor 1859.

voorschriften, reeds in 1850 gegeven (1), tot tegengang van het ligtvaardig beschikken over den tijd en den arbeid der bevolking, alsmede de bepalingen van het *Indisch Staatsblad* van 1853, n°. 8, betreffende de heerendiensten.

Nadat de herziening en regeling had plaats gehad, zouden de hoofden van gewestelijk bestuur aan ieder dessa-hoofd een piagem doen uitreiken, zijnde (in dit geval) een uittreksel uit het register der heerendiensten, voor zooveel betreft de diensten waartoe zijne dessa verpligt en waarvoor hij verantwoordelijk is, welke piagem uiterlijk om de twee jaren zou worden vernieuwd.

Het besluit bevat verder den last op de hoofden van gewestelijk bestuur om de noodige maatregelen te nemen, opdat de belooning, aan de inlandsche bevolking voor hare diensten verschuldigd, niet aan de regthebbenden worde onthouden door hare hoofden of andere tusschenkomende personen, en om jaarlijks eene aantooning van de in elk district verrigte diensten in te zenden.

Het gevolg van dit belangrijk besluit zal eerst later kunnen blijken. Zoover de ontvangen berigten reiken, waren de staten, die overeenkomstig het eerstvermelde gedeelte van dit besluit door de hoofden van gewestelijk bestuur moesten ingezonden worden, in handen van de inspecteurs der cultures gesteld, ten einde omtrent de ontworpen regelingen hun gevoelen mede te deelen. Intusschen hadden onderscheidene hoofden van gewestelijk bestuur die nieuwe regelingen reeds voorloopig in werking gebragt, met het gunstig gevolg, dat er eene zeer belangrijke beperking van het cijfer der dienstpligtigen had plaats gehad.

Bij een besluit van 26 September 1856, n°. 20, werd voorts eene belangrijke toevoeging gemaakt aan het besluit van 1851 (*Indisch Staatsblad* n°. 59), hetwelk reeds is vermeld en toegelicht op bladzz. 80 en 81 van het verslag over dat jaar. Bij dat besluit van 1851 was namelijk als beginsel vastgesteld, dat ter zake van de oprigting, vernieuwing, verbetering, herstelling en van het gewoon onderhoud van alle gouvernementsgebouwen, geene leveringen of verpligte diensten hoegenaamd van de inlanders zullen mogen worden gevorderd anders dan *tegen betaling*. Thans werd bij het eerstgenoemd besluit van 1856 verklaard, dat het in de bedoeling ligt, dat geene der bovenbedoelde werken *in gedwongen arbeid* (al is het tegen betaling) zullen worden ten uitvoer gelegd, wanneer niet is aangetoond, dat materialen en arbeid ter plaatse waar benoodigd, niet verkrijgbaar zijn tegen redelijke betaling *zonder dwang*. (2)

Omtrent sommige der buitenbezittingen wordt hier nog het volgende aangeteekend, ook tot aanvulling van hetgeen in het vorig verslag te dezer plaatse daaromtrent voorkomt.

Palembang. De daar (in het vorig verslag) bedoelde voorstellen omtrent eene nieuwe regeling der persoonlijke diensten waren nog niet genoeg tot rijpheid gekomen om reeds dadelijk in den vorm eener door den Gouverneur-Generaal vast te stellen verordering te worden gebragt; maar aan den resident werd bij den last tot het doen van nadere voorstellen toch reeds te kennen gegeven, welke diensten de bevolking voortdurend kosteloos moet blijven verrigten.

Amboina. De berigten, in het vorig verslag vermeld, omtrent den druk der persoonlijke diensten in dit gewest, hebben het opperbestuur aanleiding gegeven, den Gouverneur-Generaal uit te noodigen om zooveel mogelijk het tot stand komen van de reeds in overweging zijnde verbeteringen te bespoedigen. (3)

§ 3. *Landrente.* (*Art.* 59)

In de algemeene bepalingen omtrent dit onderwerp zijn geene veranderingen gebragt. (4)

---

(1) De hier bedoelde circulaire van den Minister van Staat, Gouverneur-Generaal, van 28 Mei 1850, is afgedrukt in de „Verzameling van wetten, besluiten" enz. van Mr. L. J. A. Tollens (Batavia 1856), IIde deel, bladzz. 265 en 266, en bij uittreksel opgenomen in het „*Bijblad op het Staatsblad van Nederlandsch Indie* IIde deel, bladzz. 164 en 165.

(2) Bij een besluit van het volgende jaar (*Indisch Staatsblad* 1857, n°. 93) is nog bepaald dat *telkens wanneer niet uitdrukkelijk anders mogt zijn bevolen*, de bouw- of waterstaatswerken, tot daarstelling waarvan 's Gouvernenents magtiging moet worden verleend, worden uitgevoerd in ongedwongen arbeid en levering.

(3) Of eene nieuwe regeling reeds heeft plaats gehad, is nog niet gebleken.

(4) In April 1858 (*Indisch Staatsblad* n°. 46) is de belangrijke beslissing genomen, dat de residentien Madioen en Kediri, waar, behalve in eenige weinige districten, geen landrenten (in geld) werden opgebragt, maar aan de bevolking evenredig minder voor haren arbeid aan de gouvernements-cultures werd te goed gedaan, met 1 Januarij 1859 te dezen aanzien gelijk zullen gesteld worden met de overige gewesten van Java (de Preanger regentschappen en de afdeelingen Patjitan en Banjoenwangi uitgezonderd). Later (*Indisch Staatsblad* van 1858, n°. 117 en 118) is ook voor de afdeeling Patjitan hetzelfde bepaald.

Het bedrag der heffing van 1856 wordt lager vermeld, onder het hoofd: *Bronnen van inkomsten.*

§ 4. *Slavernij.* (*Art.* 115.)

Zie onder, hoofdstuk E, afd. I, § 1.

§ 5. *Onderwijs.* (*Art.* 125.)

Zie hoofdstuk I: ONDERWIJS.

D. Militair beheer.

I. LANDMAGT.

§ 1. *Kommandement.*

In het kommandement van het leger had dit jaar geene verandering plaats.

§ 2. *Zamenstelling en voltalligheid van het leger.*

Het leger was op 31 December 1856 zamengesteld zoo als is aangeduid op den volgenden staat:

OFFICIEREN.	Formatie op ultimo Dec. 1856.									Sterkte op ultimo Dec. 1856.								
	Generaals.	Gener. maj. titulair.	Kolonels.	Luitenant-kolonels.	Majoors.	Kapiteins.	1ste luitenants.	2de luitenants.	Inl. 2de luitenants.	Generaals.	Gener. maj. titulair.	Kolonels.	Luitenant-kolonels.	Majoors.	Kapiteins.	1ste luitenants.	2de luitenants.	Inl. 2de luitenants.
Staf van de Gouverneur-Generaal . . .	»	»	»	»	1	2	1	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»
Kommandant van het leger	1	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	»	»	»	1	»	»	»
Generale staf (militair departement). . .	»	»	1	»	1	»	»	»	»	»	»	1	1	1	»	»	»	»
Adjoints	»	»	»	»	»	4	2	2	»	»	»	»	»	»	3	2	1	»
Militaire afdeeling op Java: 1ste . . .	»	»	1	»	»	»	1	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	»
Militaire afdeeling op Java: 2de. . . .	1	»	»	»	»	1	1	»	»	1	»	»	»	»	1	1	»	»
Militaire afdeeling op Java: 3de. . . .	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Kommandant der drie bataillons infanterie op Willem I.	»	»	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»
Idem Wester-afdeeling van Borneo . . .	»	»	»	1	»	1	1	»	»	»	»	»	1	»	1	1	»	»
Gouvernement ter Sumatra's Westkust. .	1	»	1	»	»	2	1	1	»	1	»	1	»	»	2	1	»	»
Ter beschikking van 't militair departement	»	»	»	»	4	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Plaatsstaven: Batavia	»	»	»	1	»	»	1	»	»	»	»	»	1	»	»	1	»	»
Plaatsstaven: Samarang	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»
Plaatsstaven: Willem I.	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»
Plaatsstaven: Soerabaja.	»	»	»	1	»	»	1	»	»	»	»	»	1	»	»	1	»	»
Artillerie: Officieren	»	»	1	2	4	3	6	9	»	»	»	1	2	5	3	9	1	»
Artillerie: Magazijnmeesters	»	»	»	»	»	»	3	3	»	»	»	»	»	»	2	3	1	»
Genie	»	»	1	1	4	5	7	5	»	»	»	1	1	6	6	7	»	»
Administratie: Intendance	»	»	1	1	3	5	9	9	»	»	»	1	1	3	6	8	8	»
Administratie: Betaalmeesters. . . .	»	»	»	»	»	6	8	12	»	»	»	»	»	»	8	10	12	»
Geneeskundige dienst: Offic. van gezondh.	»	»	1	1	4	17	72	39	»	»	»	2	1	7	17	56	58	»
Geneeskundige dienst: Apothekers . . .	»	»	»	»	»	2	9	19	»	»	»	»	»	»	2	10	15	»
Geneeskundige dienst: Paardenartsen . .	»	»	»	»	»	»	2	2	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»
Te zamen. . .	3	»	9	8	21	49	129	101	»	3	»	9	9	23	52	116	96	»
Wapens:																		
Infanterie.	»	»	»	6	17	135	235	277	120	»	1	3	8	27	154	210	171	11
Artillerie	»	»	»	»	1	18	25	32	»	»	»	»	»	1	21	23	18	»
Cavalerie	»	»	1	»	2	8	13	12	»	»	»	»	1	2	8	15	10	»
Sapeurs	»	»	»	1	»	6	6	12	»	»	»	»	1	»	5	7	5	»
Te zamen. . .	»	»	1	7	20	167	279	333	120	»	1	3	10	30	188	255	204	11
Totaal officieren. . .	3	»	10	15	41	216	408	434	120	3	1	12	19	53	240	371	300	11
Totaal generaal der officieren. .	1247									1010								

Onderofficieren, manschappen en paarden.	Formatie op ult. December 1856.			Sterkte op ult. December 1856.		
	Europeanen en Afrikanen.	Amboinezen en inlanders.	Paarden.	Europeanen en Afrikanen.	Amboinezen en inlanders.	Paarden.
Infanterie	7672	14,757	»	6085	12,735	»
Artillerie	1457	1,042	346	1308	1,003	342
Cavalerie	581	»	523	449	59	371
Sapeurs.	228	654	»	202	569	»
Corps muzikanten .	31	»	»	31	»	»
Totaal . .	9969	16,453	869	8075	14,366	713
Totaal generaal der onderofficieren en manschappen	26,422			22,441.		

De formatie was opgemaakt in de veronderstelling dat de organisatie der pradjoerits (zie § 6 hieronder) reeds zou hebben plaats gehad.

Om het incompleet aan Europesche 2de luitenants der infanterie voor zooveel noodig aan te vullen, werd de kommandant van het Indisch leger gemagtigd adjudant-onderofficieren te benoemen, met bepaling dat hun aantal zou insmelten naar gelang het organiek getal 2de luitenants compleet werd. Daar er echter geene genoegzame stof was om zoovelen van die onderofficieren uit te trekken als het incompleet aan luitenants bedroeg, werden er slechts aan die bataillons, welke in de strandplaatsen garnizoen houden en waar de officieren dus meer werkzaamheden te verrigten hebben, zulke adjudant-onderofficieren toegevoegd, die dan een gedeelte der officiersdiensten vervullen. Ook werden enkele posten op Sumatra's Westkust, in de Molukken en op Java, die organiek door officieren moeten worden gekommandeerd, tijdelijk aan deze onder-adjudanten toevertrouwd.

Het gebrek aan officieren der artillerie noopte tot kostelooze plaatsing van eenige kadets voor de Indische artillerie op de militaire academie te Breda. Ook trachtte men den overgang van 2de luitenants der Nederlandsche artillerie bij het Indisch leger aan te moedigen.

Omtrent de werving wordt het volgende aangeteekend. De Javaansche werving werd met goed gevolg voortgezet: er werden dit jaar 1701 recruten van dien landaard verkregen, een gedeelte daarvan strekte tot aanvulling van het ontbrekend getal Europeanen, Amboinezen, Madurezen en Boeginezen. In het belang van deze werving is magtiging verleend om, behalve de engagementen van Javanen voor zes jaren met 20 gulden handgeld, ook die te openen voor tien jaren met 35 gulden handgeld. 360 verbonden zich op die voorwaarde. Minder voldeed de werving in de Molukken. In weerwil dat ook de residenten van Ternate en Banda werden aangeschreven om aan de voorwaarden dier werving alle openbaarheid te geven, was de uitslag aldaar niet beter dan de vroeger vermelde in de residentien Amboina en Menado; in het geheel verkreeg men slechts 77 recruten. De werving van Boeginezen, die in 1849 gestaakt was, is dit jaar weder opengesteld, onder toezegging van 50 gulden handgeld aan hem die zich voor zes jaren verbindt, en 10 gulden voor den aanbrenger; later verhoogde de gouverneur van Celebes en onderhoorigheden, ingevolge eene hem verleende magtiging, deze hand- en aanbrenggelden zelfs nog tijdelijk met 10 gulden elk, en de werving bepaalde zich niet alleen tot ons regtstreeksch gebied, maar werd ook uitgestrekt tot de naburige vorstenlanden. Evenwel mogt het niet gelukken meer dan 187 Boeginesche recruten te verkrijgen, waaronder nog 56 die op Java waren aangeworven. Voor de Maduresche werving werden de hand- en

aanbrenggelden gesteld op 35 en 5 gulden voor een engagement van zes jaren, en op 50 en 10 gulden voor een engagement van tien jaren. En aan de regenten van Madura, Pamakassan en Soemanap werd medegedeeld, dat ook de soldaten van hunne barissans zich op die voorwaarden vrijwillig bij het leger konden verbinden, en bij genoegzame geoefendheid nog eene premie van 10 gulden daarenboven zouden genieten; met dien verstande echter, dat de verpligting van de regenten om hunne barissans voltallig te houden daardoor niet verkort werd. In weerwil dezer maatregelen werden in 1856 slechts weinig Madurezen meer aangeworven dan in vroegere jaren, maar van de 84 die zich verbonden waren er 60 die voor 10 jaren dienst namen; slechts *één* van de barissans meldde zich aan. Buiten het eiland verbonden zich nog 103 Madurezen, meerendeels oud-gedienden.

Niet minder pogingen werden er aangewend om ook het Europeesch gedeelte van het leger aan te vullen naar de ruimere formatie, waarop in 't vorig verslag (blz. 23) is gewezen. Weder-toekenning en daarna verhooging van handgeld aan vreemdelingen, alsmede het verleenen van aanbrenggeld voor dezen, welk een en ander gestaakt was (zie het verslag over 1850 bladz. 9); verhooging van handgeld aan Nederlanders bij het zich verbinden voor de koloniale dienst; uitloving van premie aan manschappen van het leger in Nederland, bij dat in Indie overgaande, — alle deze maatregelen hadden het getal recruten en militairen voor de koloniale dienst nog niet doen toenemen in eene aan de behoefte geëvenredigde mate. En in den aanvang van 1856 werd de nadeelige invloed nog ondervonden, die het aanwerven en voltallig houden van vreemden-legioenen door naburige mogendheden op de verkrijging van recruten voor onze koloniale dienst had. De ontbinding echter van die legioenen, en de maatregelen toen genomen, om de in Engeland ontslagen Zwitsers en Duitschers voor Nederlandsch Indie aan te werven, hadden in het najaar zulke gunstige gevolgen, dat bij het eind van 1856 een getal van 1470 onderofficieren, korporaals en manschappen naar Java vertrokken of ingescheept was; een cijfer dat in geen der aan 1856 voorafgaande zeven jaren was bereikt. Ook het getal der toen nog bij het koloniale werfdepôt te Harderwijk aanwezige of van de vreemden-legioenen te verwachten manschappen gaf goede uitzigten voor de toekomst.

Ten aanzien van het inlandsch gedeelte van het leger werd nog op 's Konings magtiging bepaald: dat bij elk der twaalf veldbataillons, waarbij inlandsche compagnien behooren, *ééne* dier compagnien tot keurcompagnie wordt gevormd, en dat aan de niet-gegradueerden bij die compagnie wordt toegekend eene soldijverhooging van tien duiten daags; dat de soldij van de inlandsche onderofficieren van de infanterie bij het geheele leger wordt verhoogd met vijf duiten daags; dat bij elke der gewone inlandsche compagnien van de twaalf veldbataillons worden aangesteld tien inlandsche infanteristen der eerste klasse, met eene verhooging van soldij van vijf duiten daags; en met verdere bepaling van onderscheidingsteekenen voor deze infanteristen en voor de soldaten der keurcompagnien.

§ 3. *Bijzonderheden omtrent de militaire geneeskundige dienst.*

De ondervolgende staat geeft een vijfjarig overzigt van de sterfteverhouding op Java en Madura, zoo met betrekking tot de natien, als de aan de kust en binnen 's lands gelegen plaatsen.

Jaren.	EUROPEANEN.						AFRIKANEN.						INLANDERS.					
	Plaatsen aan de kust.			Plaatsen binnen 's lands.			Plaatsen aan de kust.			Plaatsen binnen 's lands.			Plaatsen aan de kust.			Plaatsen binnen 's lands.		
	Overleden.	Sterkte.	Sterfte.	Overleden.	Sterkte.	Sterfte.	Overleden.	Sterkte.	Sterfte.	Overleden.	Sterkte.	Sterfte.	Overleden.	Sterkte.	Sterfte.	Overleden.	Sterkte.	Sterfte.
1852	232	2848	1:12.3	108	2465	1:22.8	9	228	1:25.3	10	189	1:18.9	136	3892	1:28.6	68	2164	1:32.12
1853	272	3278	1:16.2	105	2590	1:24.6	8	137	1:17.125	3	294	1:98	136	3441	1:25.81	41	2044	1:49.8
1854	198	2583	1:13	115	2423	1:21.08	4	7	1: 1.75	5	207	1:41	98	3314	1:33.8	40	1935	1:48.37
1855	219	2799	1:12.7	121	2186	1:18.06	1	6	1:6	11	203	1:18.4	213	3933	1:18.4	74	1800	1:24.3
1856	234	2725	1:11.7	143	2776	1:19.4	3	18	1:6	5	265	1:53	189	3717	1:19.7	55	2527	1:45.9

Ten opzigte van de grootere sterfte onder de Europeanen aan de kustplaatsen zij hier herhaald de vroeger gemaakte aanmerking, dat velen pas uit Europa kwamen en dus nog niet geacclimateerd waren. De gezamenlijke sterfte onder de Europeanen der landmagt op Java en Madura was, in verhouding tot de sterkte, in:

	Overleden.	Sterkte.	Sterfte.
1852	340	5313	1 : 15.6
1853	307	5868	1 : 19.1
1854	313	5006	1 : 16
1855	340	4985	1 : 14.6
1856	377	5501	1 : 14.6

De verhouding tusschen het aantal op Java en Madura bij de landmagt behandelden, herstelden en overledenen, blijkt uit den volgenden staat.

Jaren.	Behandelden.	Herstelden.	Overledenen.	Verhouding der	
				overledenen tot de behandelden.	overledenen tot de legersterkte.
1852	22,294	20,818	563	1 : 39.6	1 : 20.9
1853	20,737	19,285	495	1 : 41.9	1 : 23.8
1854	21,464	20,049	460	1 : 46.6	1 : 22.7
1855	24,795	22,902	639	1 : 38.8	1 : 17.1
1856	25,099	23,291	629	1 : 39.9	1 : 19

Over de militaire geneeskundige dienst in de bezittingen buiten Java en Madura is geen verslag hier te lande ontvangen.

§ 4. *Inrigtingen tot het leger betrekkelijk.*

Artillerie-constructie-winkel. Even als in 't vorig jaar heerschte hier weder groote bedrijvigheid, ten gevolge van belangrijke bestellingen van affutage en projectilen. Bij deze inrigting werd thans ook het voor de militaire administratie benoodigde vaatwerk gemaakt, daar het gebleken was dat door uitbesteding minder duurzaam goed verkregen werd. De ontvangsten en uitgaven van deze inrigting hebben gedurende 1856 bedragen:

de uitgaven:

aan gereedschappen, materialen, enz.	f 234,326 : 66
aan tractementen, werkloonen, schrijf- en teekenbehoeften, enz. .	236,073 : 04½
aan diverse zaken.	2,206 : 00
Te zamen. . . .	f 472,605 : 70½

de ontvangsten:

aan aanmaken en herstellingen voor de verschillende departementen en diensten, waaronder ook de op 31 December 1856 slechts gedeeltelijk voltooide bestellingen; een en ander zonder inbegrip der percentsgewijze verhooging voor algemeene onkosten	f 260,324 : 84
aan verstrekkingen van materialen en gereedschappen aan verschillende departementen en diensten	824 : 19
Te zamen. . . .	f 261,148 : 103

Hierbij dient aangeteekend te worden, dat de artillerie-constructie-winkel op ultimo December 1856 aan materialen en gereedschappen in bezit had voor eene waarde van f 535,168:51, dus f 52,321:17 meer dan op het eind van 1855; en dat ten gevolge der mindere productie in 1856, vergeleken bij het voorafgaande jaar, de algemeene onkosten, waarmede de waarde van alle in 1856 aangemaakte zaken moet worden verhoogd, hebben bedragen $67^{83}/_{240}$ per cent, dat is $10^{83}/_{240}$ per cent meer dan het vorig jaar.

Buskruidmolens. Aan de hoofden der bevolking van de Preanger regentschappen is te kennen gegeven, dat het dezen vrijstaat om zwavel te verzamelen en aan de markt te brengen. Mogt dit tot een gunstigen uitslag leiden, dan zou gemakkelijker voorzien worden in de behoefte, die de buskruidmolens aan deze grondstof hebben.

Schietschool te Meester Cornelis. In dit jaar werd magtiging verleend ter tijdelijke opgrigting eener normaalschietschool te Meester Cornelis, waarbij verschillende officieren, onderofficieren en manschappen uit de corpsen infanterie beurtelings en tijdelijk zouden worden gedetacheerd.

Artillerieschool te Weltevreden. Deze leverde in 1856 slechts 2 officieren op.

School te Meester Cornelis tot opleiding van onderofficieren voor officieren der infanterie. Deze school is uitgebreid; in plaats van 35 is het getal der hier te plaatsen onderofficieren tijdelijk gebragt op 60, met het oog op het groot incompleet der infanterie-officieren. Het onderwijs wordt gegeven door 1 kapitein en 3 luitenants. In 1856 zijn 19 in deze school gevormde 2de luitenants geplaatst, terwijl 11 harer leerlingen niet voldeden aan de vereischten van het examen.

Garnizoensscholen. Hieromtrent valt niets bijzonders te melden. Uit de ontvangen verslagen blijkt dat het onderwijs bij deze scholen met goed gevolg gegeven wordt.

Corps pupillen. Op den 12den Maart van dit jaar deed een hevige storm de twee kazernen en de gymnastie-zaal te Kedong-kebo instorten, met het ongelukkig gevolg dat 1 sergeant en 4 pupillen gedood, en 2 pupillen zwaar en 4 ligt gekwetst werden. Dit ongeval maakte het noodzakelijk, de voorgenomen verplaatsing van het corps pupillen naar de sterkte te Gombong onmiddellijk ten uitvoer te brengen, ofschoon de localiteit daar nog niet geheel in gereedheid was gebragt. Daar het aantal pupillen 200 te boven ging (zie n°. 17 der bevolkingsstaten, in hoofdstuk B hiervoor), werd in dit jaar magtiging verleend tot de opgrigting van eene tweede compagnie, ten gevolge waarvan het kommandement aan een hoofdofficier is opgedragen. Ook werd dit jaar een nieuw reglement vastgesteld, hetwelk is opgenomen in het *Indisch Staatsblad* van dit jaar, n°. 35.

Lithographische inrigting. Deze inrigting werd steeds tijdelijk in stand gehouden tot dat zich eene dergelijke bijzondere inrigting te Batavia zou hebben gevestigd, die in de behoefte aan steendrukwerk kon voorzien. Zij ontving bij voortduring vele bestellingen. Particuliere lithographen schenen zich echter niet staande te kunnen houden: althans eene in 1856 aangewende poging was zoo goed als vruchteloos.

§ 5. *Krijgsverrigtingen van het leger.*

Deze waren kortelijk de volgende.

Sumatra.

Tot beteugeling der oneenigheden, op het eiland Nias ontstaan tusschen de verschillende hoofden om en bij de Lagoendi-baai, werd een detachement infanterie van 111 man, onder bevel van den kapitein H. P. de Vos, naar die baai gezonden. Den 2den Januarij 1856 daar aangekomen, werd dit detachement terstond ontscheept, versterkt door 24 matrozen, met 4 artilleristen en een coehoornmortier. Na vergeefsche onderhandelingen kwam het den 6den Januarij tot een gevecht, waarin de onzen door eene aanzienlijke overmagt van ongeveer 5000 strijders tot den terugtogt genoodzaakt werden. Wij hadden, behalve de gekwetsten, het verlies van drie man te betreuren, waaronder de dappere majoor H. Schwenck, kommandant van de troepen in de noordelijke afdeeling, die dezen togt als vrijwilliger bijwoonde. De Gouverneur van Sumatra's Westkust

besloot door het opwerpen eener redoute in de Lagoendi-baai, op het gebied van Tadoro, een vast punt in het zuidelijke Nias in bezit te nemen. Den 10den Maart kwamen de troepen en werklieden aldaar aan, ten einde, gedekt door Zr. Ms. schoenerbrikken *Banda* en *Padang*, die redoute te maken. De bevolking bood geen weêrstand: zelfs kwamen de hoofden van de kampongs Tadoro, Hilibobo en Singe-deassi uit eigen beweging den eed van trouw aan het Nederlandsch-Indisch Gouvernement afleggen. In het laatst van April was de versterking voltooid.

Van grooter belang was de expeditie in de Lampongsche districten, welker aanleiding boven is medegedeeld in hoofdstuk C. De strijdmagt was zamengesteld uit het 11de bataillon infanterie, aangevoerd door den majoor Boon van Ostade, eene compagnie scherpschutters en Afrikanen, eene compagnie vesting-artillerie, een detachement sapeurs, benevens het noodige aantal koelies. Tot kommandant der expeditie was benoemd de kolonel J. A. Waleson, ter wiens beschikking als 2de kommandant was gesteld de majoor Nauta. Den 12den Augustus ontscheepten de troepen te Tjanti, hoofdplaats der marga Radja-bassa. Na eene vergeefsche oproeping der hoofden trok men aan op het naauwe dal van Bandoeloe, niet ver van Merak, waar pangeran Singa-branta eene geduchte versterking had doen oprigten. Deze werd zonder slag of stoot ingenomen, daar de vijanden vlugtten. De onzen rukten steeds voorwaarts, maar telkens nam de vijand op hunne nadering de wijk; eenige der oproerige hoofden kwamen zich onderwerpen, maar de hoofdaanlegger van het verzet, raden Intan, bleef steeds eene vijandige houding bewaren. Den 27sten Augustus werd de sterkte Gala-tanah aangevallen, en ook hier vlugtte de vijand na eene korte schermutseling, waarop deze plaats, even als Pamattang-Tentok, geslecht werd. Eindelijk ontmoette eene kolonne, onder kapitein Köhler, raden Intan te Kakarei; maar het gelukte dezen op nieuw te ontvlugten. Een ander der hoofdmuiters, hadji Wachia, werd gevangen genomen door eene kolonne onder luitenant Steck. Den 6den September kwam een twintigtal kamponghoofden te Koenjaja bijeen, daartoe opgeroepen door de commissarissen tot regeling der Lampongsche zaken. Nadat hun was medegedeeld dat de oproerige margahoofden vervallen waren van hunne waardigheden, en welke de bedoelingen der Regering waren, legden zij den eed van getrouwheid aan het Nederlandsch Gouvernement af. Steeds bleven onze troepen raden Intan vervolgen, tot dat deze, met zijn halven broeder, mas Intan, in de nabijheid van Tetaan-oediek, door drie zijner volgelingen werd gedood; hunne lijken werden naar het hoofdkwartier gebragt. Hierdoor was het doel der expeditie bereikt. Na eenige regelingen in het bestuur en vermeerdering van bezetting op sommige plaatsen, keerden de overtollige troepen den 6den November naar Batavia terug.

Borneo.

Van de oproerige bewegingen onder de Chinezen te Loemar, in de adsistent-residentie Montrado, is in hoofdstuk C hiervoor de noodige melding gemaakt. Eveneens van de onlusten in Sintang.

Celebes.

De voortdurende geschillen en vijandelijkheden tusschen de bevolking van Tomori en Tomboekoe (op de Oostkust) gaven aanleiding tot eene expeditie, bestemd om, ingeval geen overreding baatte, door dwang een einde aan die geschillen te maken. Den 18den Junij kwamen 150 man, onder bevel van den majoor der infanterie Happé, versterkt door ruim 600 man van Ternata, te Tampira; van daar werd opgerukt naar Oessondao, welke negorij gelegen is op eene rots van 1100 voeten hoogte, met bijna loodregte wanden, en waarvan de twee eenige toegangen versterkt waren door steenen borstweringen. Reeds waren de pogingen tot minnelijke schikking vruchteloos afgeloopen, zoodat men hier handelen moest. De steilte kon niet beklommen worden, maar een krachtig vuur van grenaten bragt den vijand spoedig tot onderwerping. De vijandelijke negorijen Oessonbatoe en Tofontoekoe werden ook bezocht, maar verlaten gevonden. Na deze tuchtiging bestond er geene vrees meer voor aanvallen van de Tomoriers op het gebied van Tomboekoe, zoodat de troepen den 29sten Junij terugkeerden.

§ 6. *Gewapende corpsen, niet regtstreeks tot het leger behoorende.*

Pradjoerits. De organisatie der pradjoerits volgens de nieuwe legerformatie kwam dit jaar nog niet tot stand.

Schutterijen. De sterkte der schutterijen op Java bedroeg, volgens de op 1°. Januarij 1857 bekende staten, 88 officieren en 1622 onderofficieren en manschappen. Van de buitenbezittingen is dit niet opgegeven.

§ 7. *Verdediging.*

Voor zooveel de middelen toelieten, zijn de verschillende werken met kracht voortgezet. Het gebrek aan vrije koelies, waarover in het vorig verslag (bladz. 29) geklaagd werd, wordt gezegd niet te zijn verminderd, niettegenstaande op onderscheiden plaatsen de loonen verhoogd werden. Te Soerabaja had men echter door het doen aannemen van eenige gedeelten der aardewerken, eenige tegemoetkoming ondervonden, en daaraan meende men het te mogen toeschrijven, dat de werkzaamheden niet onbelangrijk gevorderd waren.

§ 8. *Bijzonderheden van verschillenden aard.*

Terrein-opname. De vroeger vermelde kaart van Banka, alsmede de etappenkaart en afstandswijzer van dat eiland, waren geteekend op het topographisch bureau; de twee laatste werden op steen gebragt. Van Palembang werd eene étappenkaart met afstandswijzer zamengesteld. Ten gevolge van eenige nieuwe opnamen, tijdens de laatste expeditie gedaan, werd de kaart der Lampongsche districten verbeterd. De opname van Benkoelen was nagenoeg voltooid. De opname van Cheribon was voltooid: de kaarten zouden weldra gereed zijn. Een gedeelte van den ontworpen militairen weg tusschen Indihiang en Banjoemaas werd opgenomen en in kaart gebragt.

De rivier Tjitan-doei werd mede verkend en in kaart gebragt. Te Tjilatjap, Noesa-Kambangan en omstreken werden opnamen, waterpassingen, peilingen en verkenningen in het belang der verdediging onder handen genomen. Ook ten behoeve van de verlegging der wegen naar Salatiga en Kedoe werden opnamen gedaan. De opname van Borneo's Westkust was niet sterk gevorderd door gebrek aan personeel: evenwel waren de kaarten reeds onderhanden. De onderofficieren bestemd voor de opname op Celebes waren voldoende geoefend en zouden weldra derwaarts vertrekken. (1)

II. ZEEMAGT.

§ 1. *Kommandement.*

In het kommandement der zeemagt in Nederlandsch Indie kwam dit jaar geene verandering.

§ 2. *Het Nederlandsch eskader.*

Sterkte. Bij den aanvang van het jaar bestond het eskader uit: 2 fregatten: *Palembang* en *Prins Frederik der Nederlanden*; 3 korvetten: *van Speijk*, *Boreas* en *Nehalennia*; 1 brik: *de Haai*; 1 adviesbrik: *Pylades*; 8 schoener-brikken: *de Lancier*, *Padang*, *Egmond*, *Rembang*, *Banda*, *Sylph*, *Saparoea* en *Ambon*; 1 roei-kanonneerboot n°. 14, 11 stoomschepen: *Gedeh*, *Amsterdam*, *Vesuvius*, *Etna*, *Batavia*, *Suriname*, *Samarang*, *Celebes*, *Adminiraal van Kinsbergen*, *Borneo* en *Onrust*, te zamen 27 bodems. De gezamenlijke bemanning bedroeg 2369 Europeanen en 583 inlanders.

Het eskader werd gedurende den loop van het jaar versterkt met de volgende uit Nederland aangekomen schepen: de schroefschoener *Montrado* met 89; de schroefkorvet *Medusa* met 214 en het stoomschip *Phoenix* met 98 koppen.

Daarentegen vertrokken naar Nederland: de korvet *van Speijk* met 180 en het stoomschip *Gedeh* met 175 koppen.

Daarenboven werden de korvet *Nehalennia*, het laatste wachtschip te Soerabaja, de schoenerbrik *Ambon* en het stoomschip *Vesuvius* voor verdere dienst afgekeurd; de *Batavia* werd voor verdere dienst als stoomschip afgekeurd, maar voor wachtschip ingerigt.

Het stoomschip *Borneo* verongelukte in de kleine Sambas-rivier.

Op het einde van het jaar bedroeg de sterkte dus 24 bodems, waarvan echter het fregat *Prins Frederik der Nederlanden* gereed lag om naar Nederland te vertrekken.

---

(1) Vergelijk onder, afdeeling II, § 4 van dit hoofdstuk, en hoofdstuk K.

Het getal zieken bij de zeemagt heeft bedragen 6211, het getal overledenen 71, de geevacueerden 2097; terwijl naar Nederland werden gezonden met geneeskundig certificaat, aan boord der schepen afgegeven, 16.

In de behoefte aan officieren van alle rangen heeft men voldoende kunnen voorzien: alleen ontbraken er eenige adelborsten 1ste klasse. Ook aan matrozen was geen gebrek, ten gevolge van de ineensmelting met andere equipages van de bemanning der afgekeurde oorlogsbodems.

Stationering. De volgende stations werden gedurende dit jaar bezet: Noordwestkust van Sumatra, twee schoenerbrikken; Oostkust van Sumatra, eene adviesbrik; wateren van Riouw en Lingga, eene schoenerbrik, Noordwestkust van Borneo, vier stoomschepen bij afwisseling; Oostkust van Borneo, eene schoenerbrik; wateren van Celebes en onderhoorigheden, een fregat, eene schoener en twee stoomschepen; wateren der Molukken, eene schoenerbrik en een stoomschip; wateren van Menado, een stoomschip.

§ 3. *Gouvernements-schoeners en kruisbooten.*

Sterkte. De dienst werd verrigt door 2 schoeners, 1 stoomvaartuig en 63 kruisbooten. De bemanning dezer vaartuigen bestond uit 3 Europesche gezaghebbers, 12 dito stuurlieden, 1 dito machinist, 63 inlandsche djoeragans, 67 dito mandoors, 264 dito djoeroemoedies, 934 dito matrozen en 8 dito vuurstokers.

De dienstverrigtingen van deze vaartuigen zijn van zulk een algemeenen aard, dat zij, hoe nuttig ook, niet bijzonder vermeld kunnen worden, gelijk die der oorlogsschepen hieronder. Behalve door de vervulling der bestemming, voorgeschreven bij besluit van 22 April 1849, n°. 9 (*Indisch Staatsblad* n°. 20), hebben zij dit jaar ook goede diensten verrigt bij de Lampongsche expeditie.

Stationering. De verdeeling was gedurende dit jaar als volgt:

in de residentie Batavia 4 kruisbooten, in Cheribon 1, Tegal 1, Pekalongan 1, Samarang 1, Japara 2, Rembang 2, Soerabaja 5, Pasoeroean 1, Bezoeki 1, en in de adsistent-residentie Banjoewangi 2; voorts in het gouvernement van Sumatra's Westkust 5, in de Lampongsche districten 1, in de residentie Palembang 2, in de residentie Banka 1 schoener en 5 kruisbooten, in de adsistent-residentie Blitong 1 kruisboot, in de residentie Riouw 4 kruisbooten, in de Wester-afdeeling van Borneo 1 schoener en 8 kruisbooten, in de Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo 1 stoomvaartuig en 3 kruisbooten, in het gouvernement van Celebes en onderhoorigheden 4 kruisbooten, in de residentie Menado 2 kruisbooten; in de residentie Timor 1 kruisboot. Tot versterking van de scheepsmagt in het Palembangsche, en met de bijzondere bestemming om tegen den invoer van vuurwapenen op de noordoostkust van Sumatra te waken, waren aldaar tijdelijk geplaatst 3 kruisbooten. Ook in de Lampongsche districten waren nog tijdelijk aanwezig 2 kruisbooten, ter beschikking van den militairen kommandant.

§ 4. *Inrigtingen tot de zeemagt betrekkelijk.*

a. Commissie tot verbetering der Indische zeekaarten en verrigtingen van de geographische ingenieurs.

De commissie leed een groot verlies door den dood van den verdienstelijken officier P. baron Melvill van Carnbée. In de betrekking van administrateur van het depôt van zeekaarten enz. en secretaris der commissie was hij, reeds eenigen tijd te voren, wegens zijne benoeming tot directeur van het marine-etablissement te Onrust, vervangen door den luitenant ter zee 3de klasse A. C. J. Edeling.

De officieren der zeemagt beijverden zich ook dit jaar om mede te werken tot bevordering der hydrographie; hetgeen door hen te dezen aanzien verrigt werd kan eenigermate blijken uit de bij dit verslag gevoegde opgave der kaarten en schetsen die aan de commissie werden ingezonden (bijlage lit. A).

Bij het hydrographisch bureau werd onder andere eene nieuwe uitgaaf bewerkt van de kaart der reede van Batavia; een algemeene index aangelegd van den Indischen Archipel, waardoor de verschillende opnemingen enz. in één oogopslag kunnen worden overzien; voortgegaan met de zamenstelling der kaart van Sumatra's Westkust, op welke kaart, ter vergemakkelijking der inlandsche kustvaart, alle namen ook in het Maleisch,

met Arabische letters, werden gebragt. Er werd voor eene som van f 7168 aan kaarten verstrekt of verkocht: dat is weder ruim 25 per cent meer dan in 't vorig jaar.

Door den geographischen ingenieur werden de waarnemingen, in de Preanger regentschappen verrigt, becijferd, waardoor de opname van Cheribon met die van Batavia en Buitenzorg in verbinding is gebragt. Verder werd de triangulatie over de residentie Banjoemaas bewerkstelligd en de voortzetting van dit net over de residentie Bagelen voorbereid. Tot adsistent voor de geographische dienst werd in Nederland benoemd C. F. J. Jaeger, ten gevolge waarvan den controleur J. J. van Limburg Brouwer, van wien in het vorig verslag melding is gemaakt, deze dienst weder verliet.

b. Haven- en equipage-departementen, werven en pakhuizen.

Deze leverden geene meldingwaardige bijzonderheden op.

c. Marine-etablissement op Onrust.

In September werd voor 't eerst en met goed gevolg het vroeger vermeld, te Dassoon, bij Lassem, vervaardigd drijvend droogdok in gebruik gesteld. In het geheel maakten er 3 oorlogs- en 10 koopvaardijschepen nog in dit jaar gebruik van; een cijfer dat het groote nut van het dok voldoende aantoont. Het vroeger vermelde werk, het maken van eene stortbedding aan de zuidwestzijde van het eiland, om tot kunstbodem voor het dok te dienen, werd, wegens de moeijelijkheden en onkosten die het veroorzaakte, in de eerste helft van dit jaar gestaakt.

De gezondheidstoestand op het etablissement liet niets te wenschen over: het getal zieken bedroeg gemiddeld 3½ ten honderd.

Het aantal hier te werk gestelde veroordeelden bedroeg gemiddeld 219, waarvan onderscheidenen goede vorderingen maakten in verschillende ambachten. Aan Chinesche werklieden, waarvan er gemiddeld 31 daags bezig waren, was bij voortduring behoefte.

d. Marine-etablissement te Soerabaja.

Het op diep houden en verder uitdiepen van het bassin en de daarmede in verband staande ophooging van het terrein vorderde steeds langzaam, ten gevolge van den veelal defecten staat der baggermolens.

Zestien oorlogs- en vijftien particuliere schepen maakten gebruik van het drijvend droogdok alhier.

Het getal arbeiders bedroeg gemiddeld 630 daags.

e. Fabriek voor de marine, het stoomwezen en de nijverheid.

Over deze wordt gehandeld in hoofdstuk N: Nijverheid.

§ 5. *Verrigtingen der zeemagt.*

Bij de verschillende boven (hoofdstuk C, III en D, I) vermelde krijgstogten naar de Lagoendi-baai op het eiland Nias, in de Lampongsche districten, tegen Sintang in de Wester-afdeeling van Borneo, en naar de Tomori-baai op de oostkust van Celebes, bewees de zeemagt belangrijke diensten, niet alleen door het overbrengen der troepen, maar ook door de krachtige medewerking der bemanning.

De goede uitslag die de togt van 't fregat *Prins Frederik der Nederlanden* naar Atjeh bekroonde, is reeds boven vermeld in hoofdstuk C.

Tegen verboden invoer van kruid en vuurwapenen in Djambi waakte de adviesbrik *Pylades.*

De Kapoeas-rivier, in de Wester-afdeeling van Borneo, werd herhaaldelijk door stoomschepen opgevaren, om den goedgezinden vertrouwen en den kwalijkgezinden schrik en vrees in te boezemen. Ook de Sepang-rivier, in datzelfde gewest, werd door een stoomschip bezocht om onze magt te vertoonen.

Met ditzelfde doel, en somtijds ter overbrenging van brieven aan de inlandsche vorsten, werden gedurende dit jaar togten gedaan naar Bima, Soembawa, Saleijer, Flores, de Zuid-wester eilanden, Gorontalo, naar Tanette en Segeri op de zuidwestkust van Celebes, en naar de meer noordelijke op die kust gelegen rijkjes van Balanipa en Mamoedjoe, waar de kampongs Tapallang en Kait wegens gepleegden strandroof getuchtigd werden.

Het stoomschip *Samarang* bragt levensmiddelen van Menado naar het groot Sanggir-eiland voor de ongelukkige bevolking die door de uitbarsting van den Awoe (zie boven hoofdstuk C, III) in gebrek verkeerde.

Tot *beteugeling van de zeerooverij* werd steeds zooveel mogelijk van de beschikbare magt gebruik gemaakt. In het algemeen wijdden de oorlogsschepen daaraan de meeste aandacht bij hunne reizen. Meer bijzonder met het doel om zeeroovers op te zoeken en hunne magt te vernietigen, hadden de volgende togten plaats.

De noordkust van Batam en de Karimon-eilanden werden naauwkeurig doorzocht door de schoenerbrik *Egmond*, maar zonder roovers te vinden.

Evenzoo de Natoena-eilanden. Toen namelijk te Riouw een berigt werd ontvangen, dat eene sterke rooversvloot nabij die eilanden was gezien, vertrokken onmiddellijk derwaarts de genoemde schoenerbrik en de ter oostkust van Sumatra gestationeerde adviesbrik *Pylades*, met eenige kruisbooten; reeds onderweg echter vernam men, dat de geruchten zeer overdreven waren en dat slechts een paar verdachte vaartuigen waren gezien, door welke eenige rooverijen gepleegd waren. Ten overvloede werden de aangeduide vaarwaters naauwkeurig onderzocht, maar mede zonder bijzondere ontmoetingen. (1)

De zuid- en oostkust van Borneo werd voortdurend bekruist door de schoenerbrik *Saparoea*. Onder andere deed dit vaartuig den navolgenden togt, die ten bewijs kan strekken van de moeijelijkheden welke het tegengaan van den zeeroof in den Archipel oplevert. Op het berigt dat een beruchte zeeroover Si-Garoeda, een Macassaar van geboorte, die door het volk voor onkwetsbaar gehouden werd en de schrik van alle handelaren was, in de Berou- of Koeran-rivier gezien was, vertrok de *Saparoea* derwaarts met den adsistent-resident van Koetei, die tevens van de Sultans van Boeloengan en Goenoeng-Teboer de uitlevering wilde eischen van een van Batjan afkomstigen korporaal, die door zeeroovers opgevat was en gezegd werd aldaar in pandelingschap te zijn. Bij de aankomst in de Berou vernam men dat Si-Garoeda op het punt was van te huwen met de dochter des Sultans van Sambalioeng. In naam van het Gouvernement werd hij opgeëischt, maar de Sultan wist door uitvlugten eenige dagen uitstel te verkrijgen en deed Si-Garoeda met eene goed bemande en welgewapende praauw van rooversmodel in aller ijl de *Sapoeroea* voorbijsnellen en ontvlugten. Daar deze bodem ten anker lag, kon men het vlugtende vaartuig niet onmiddellijk volgen, noch ook kon men het beschieten, daar het om een hoek verdwenen was. Twee gewapende sloepen achtervolgden echter den roover, doch werden na een hevig gevecht afgeslagen, met verlies van twee gesneuvelden en twee gekwetste Europesche schepelingen. Ook de Sultan van Goenoeg-Teboer werd er van verdacht met Si-Garoeda te heulen, hoewel hij zijne onschuld betuigde. De adsistent-resident begreep dat ter handhaving van ons gezag ernstige maatregelen omtrent den Sultan van Sambalioeng noodzakelijk waren. Welk gevolg aan zijne voorstellen dienaangaande gegeven is, zal uit het volgend verslag blijken. (2)

Gunstiger uitkomsten leverde de togt op van het stoomschip *Amsterdam*. In Februarij van Batavia vertrokken, stevende het al kruisende, langs Macassar, Saleijer, Tanah-Djampea, Kalao, Boneratoe en Kalatoea, door de Boeton-passage naar de reede van Amboina, zette van daar de reis voort door straat Manipa naar de Soela-eilanden en de golf van Tomini, bekruiste daar de Togian- of Schildpad-eilanden en was zonder roovers te ontdekken tot Kema gevorderd. Daar vernam men eindelijk, dat er zeeroovers bij Amoerang waren. Onmiddellijk stoomde de *Amsterdam* door straat Lombok en ontdekte aan de noord-oostkust van Celebes zes lange praauwen, die met magt van zeil en riemen trachtten te ontvlugten. Met volle kracht hield het stoomschip op deze vaartuigen aan, en, nader bijkomende, verkende men eene sterk bemande rooversflotille, die met alle inspanning den klipachtigen wal trachtte te bereiken. De last om zich over te geven werd met lilla-schoten beantwoord, waarop de *Amsterdam* de praauwen aanviel en grootendeels vernielde. Een groot aantal roovers sneuvelde of werd gewond; een gedeelte redde zich aan den wal; elf door de roovers ontvoerde menschen werden verlost, drie rooversvlaggen en vele wapenen buit gemaakt. Aan het bestuur te Menado werd terstond hiervan kennis gegeven, waarop een groot gedeelte der gevlugte roovers gedood of gevangen ge-

---

(1) Vergelijk het medegedeelde omtrent Riouw in hoofdstuk C, afd III, hiervoor.

(2) In Julij 1857 verscheen de resident der Zuider- en Ooster-afdeeling aan boord van Zr. Ms. stoomschip *Celebes*, met eene expeditionaire magt en vergezeld van den bovengenoemden adsistent-resident, te Sambalioeng, ten einde den Sultan des noods te tuchtigen; maar deze wist door onderwerping nog vergiffenis te erlangen.

nomen werd: 38 dezer laatsten werden aan de justitie te Ternate overgeleverd. Intusschen bezette het stoomschip *Samarang* Likoepang, om het ontvlugten over zee der overgeblevenen te beletten en tevens af te wachten of misschien andere praauwen van de Soeloesche rooversvloot — waarvan men vernomen had, dat de vernielde vaartuigen een deel uitmaakten — zich zouden vertoonen. Verdere ontmoetingen had de *Amsterdam* of *Samarang* echter bij die gelegenheid niet. Het eerstgenoemde stoomschip keerde langs de Noord- en Westkust van Celebes naar Batavia terug. De *Samarang* vernielde later nog vier rooverspraauwen op de zuidoostkust van Menado, maar de bemanning dier praauwen wist te ontkomen.

Het fregat *Palembang*, de kleine stoomer *Admiraal van Kingsbergen* en het stoomschip *Suriname* bekruisten voortdurend de wateren van Celebes en de naburige eilanden. De *Suriname* vernielde in de baai van Rioem, op Flores, vier rooverspraauwen, zonder echter de bemanning daarvan magtig te kunnen worden. Verder deed dit stoomschip een gewapend onderzoek in de Maringi-baai, op de eilanden Boneratoe en de Kalatoea, in de Laboean- en de Klamboebaai, op de reeden van Porta en Reo, in de baaijen van Barré en Trang; van daar stevende het langs de kusten van Komondo en Gili-Banta en ankerde eindelijk in de baai van Bima.

Gedurende den tijd dat de zeeroovers op hunne uit- en terugreis van en naar Soeloe gewoon zijn straat Macassar door te varen, deed de schroefschoener *Montrado* een kruistogt van Macassar tusschen de Spermonde's en langs de westkust van Celebes tot kaap Donda, maar zonder roovers te ontdekken. De Pangalassian of Zeven-eilanden, waar de roovers zich veelal ophouden, werden gewapend onderzocht.

Het stoomschip *Vesuvius* bemagtigde eene rooverspraauw onder de kust van het eiland Peling, nabij Bangoai. De gevangen roovers deden aan boord van de *Vesuvius*, terwijl men bezig was hen te ketenen, nog een onverwachten aanval op de bemanning en werden niet dan na een ernstig, ofschoon kort gevecht overmand. Zij werden daarop naar Amboina gebragt en aan de justitie overgeleverd. Drie geroofde menschen werden bij dezen togt verlost. Ook de bovenvermelde praauw bleek te behooren tot eene Soeloesche rooversvloot.

E. Regtswezen en Politie.

I. Bestanddeelen der wetgeving.

§ 1. *In het algemeen.*

Afschaffing der slavernij. Bij het eind van het jaar was bij den Raad van Nederlandsch Indie in overweging een door den directeur der middelen en domeinen aangeboden ontwerp van bepalingen betrekkelijk de afschaffing der slavernij op Java en Madura en een daartoe betrekkelijk advies van den procureur-generaal bij het Hooggeregtshof. (1)

Pandelingschap in de Wester-afdeeling van Borneo. De resident dezer afdeeling had, op eigen gezag, eenige voorloopige bepalingen ten aanzien van het pandelingschap in werking gebragt, ongeveer van den volgenden inhoud: dat geene verbindtenissen, waarbij zich personen om schuld mogten willen verbinden tot het verrigten van kosteloozen arbeid, als geldend zullen worden erkend, indien daarvan aan het Bestuur geene aangifte gedaan en op de overeenkomst geene goedkeuring verkregen is; dat geene zoodanige verbindtenis, om het even tot welk bedrag de schuld loopt, langer mag duren dan tien jaren; dat in geen geval de vrouw of minderjarige kinderen voor de schulden van den man of vader verbonden kunnen worden. Met betrekking tot verbindtenissen van gelijken aard, vroeger aangegaan, was verder bepaald: dat daarvan aangifte en inschrijving in de daartoe aangelegde registers zal moeten worden gedaan; dat alle zoodanige verbindtenissen, die niet

(1) In het volgend jaar is dien ten gevolge een ontwerp door het Indisch Bestuur naar Nederland gezonden. De daarbij ontvangen toelichtingen kwamen echter voor, niet voldoende te zijn om er een wets-ontwerp op te gronden, en daarenboven werd het wenschelijk geacht te gelijker tijd ook de afschaffing der slavernij in de buitenbezittingen te regelen. Het Indisch Bestuur werd daarom verzocht, nadere volledige voorstellen te doen. Ofschoon ook het daarop ontvangene nog niet geheel voldeed, is er thans de indiening van een wets-ontwerp uit voortgevloeid.

binnen eenen bepaalden tijd zijn ingeschreven, als nietig zullen worden beschouwd; dat die verbindtenissen, om het even tot welk bedrag de schuld loopt, niet langer zullen mogen duren dan twintig jaren, en dat noch vrouw noch minderjarige kinderen daarvoor aansprakelijk kunnen worden gesteld, al ware het ook dat die aansprakelijkheid vroeger was bedongen. Deze regeling werd niet vatbaar geacht voor bekrachtiging, als in strijd met de omtrent dat onderwerp bestaande bepalingen en met art. 118 van het regeringsreglement, hetwelk den resident daartoe de bevoegdheid niet toekende, en zijn inmiddels opgetreden opvolger werd daarom uitgenoodigd om, door tusschenkomst van den procureur-generaal, ter zake te dienen van berigt, consideratien en advies, met zoodanige voorstellen als hem, met terugzigt op de publicatie van 7 Maart 1822 (*Indisch Staatsblad* n°. 10), op art. 26 en volgende van de publicatie van 24 December 1825 (*Indisch Staatsblad* n°. 44), en op artt. 72 en 118 van het regeringsreglement oorbaar mogten voorkomen. (1)

Regeling van het regtswezen in de buitenbezittingen. De gouvernements-commissaris tot het ontwerpen en voorstellen der vereischte wettelijke bepalingen voor deze regeling bevond zich bij den aanvang dezes jaars te Padang. Sedert bezocht hij Sumatra's Westkust, Benkoelen, de Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo, de Wester-afdeeling van Borneo en Riouw; aan 't einde van 1856 was hij op reis naar Timor-Koepang. (2)

§ 2. *Burgerlijk en handelsregt.* (3)

Verkorting van de termijnen voor de verklaring van vermoedelijk overlijden enz. Ten einde de wetgeving voor Nederlandsch Indie in overeenstemming te brengen met die in het moederland, werden op de artt. 467, 470 en 493 van het Burgerlijk Wetboek voor Nederlandsch Indie, bij Koninklijk besluit van 2 Augustus 1856 (*Indisch Staatsblad* n°. 82), gelijke uitzonderingen vastgesteld ten opzigte van hen die bij vermoedelijke of bekende scheepsrampen zijn vermist, als voor 't moederland geschied is bij de wet van 9 Julij 1855 (*Nederlandsch Staatsblad* n°. 67).

Gemengde huwelijken. Tot beoordeeling van de werking van art. 15 der bepalingen omtrent de invoering van en den overgang tot de nieuwe wetgeving (*Indisch Staatsblad* van 1848, n°. 10), krachtens hetwelk personen, behoorende tot de inlandsche of daarmede gelijkgestelde bevolking, met Europeanen of daarmede gelijkgestelde personen in het huwelijk mogen treden, mits zij zich slechts vooraf hebben onderworpen aan de geheele Europesche wetgeving aangaande het burgerlijk en het handelsregt, is niet geheel onbelangrijk de volgende opgave over de gemengde huwelijken, in 1856 voltrokken binnen het regtsgebied van elken raad van justitie. Dit getal bedroeg namelijk: binnen het regtsgebied van den raad van justitie te Batavia 17, van dien te Samarang 5, te Soerabaja 10, te Padang 3, te Macassar geen, te Amboina 7, te Banda geen, te Ternate 4; te zamen 46. De opgave zou echter nog belangrijker zijn, wanneer daaronder niet, zoo als thans het geval is, begrepen waren de huwelijken tusschen Europeanen en tot de inlandsche bevolking behoorende Christenen, daar toch deze huwelijken reeds vroeger vergund waren.

§ 3. *Strafregt.* (4)

Omtrent dit onderwerp werden in 1856 geene meldenswaardige beschikkingen genomen.

§ 4. *Regtsvordering en regterlijke magt.*

Landraad der stad en voorsteden te Batavia. Deze landraad was, na de invoering van het reglement op de regterlijke organisatie en het beleid der justitie in Nederlandsch

---

(1) Uit latere berigten blijkt, dat een ontwerp eener verordening op het pandelingschap in het algemeen bij het Indisch Bestuur in behandeling is.

(2) Ten gevolge van zijne voorstellen is, bij eene ordonnantie van het jaar 1856, onder 's Konings nadere goedkeuring, eene regeling van het regtswezen op Blitong en onderhoorigheden vastgesteld (*Indisch Staatsblad* n°. 101).

(3) Zie ook § 6, hieronder.

(4) Vergelijk § 6 hieronder, alsmede de IIIde afdeeling en de IVde afdeeling, § 3, van dit hoofdstuk.

Indie, voorloopig op den ouden voet zamengesteld gebleven (zie verslag van 1849, bladz. 39). De daartoe betrekkelijke publicatie van 4 Mei 1849 (*Indisch Staatsblad* n°. 24) werd dit jaar buiten werking gesteld (*Indisch Staatsblad* van 1856, n°. 69) en de zamenstelling van dezen landraad alsnu geregeld overeenkomstig voornoemd reglement.

§ 5. *Militair regtswezen.*

Opzending naar Nederland van veroordeelde Europesche militairen. De bepalingen van het Koninklijk besluit van 1 April 1853, lit. F*b* (*Indisch Staatsblad* n°. 46), omtrent het opzenden van tot kruiwagen- of tuchthuisstraf veroordeelde Europesche militairen naar Nederland (zie verslag van 1853, bladz. 53) werden bij Koninklijk besluit van 24 Mei 1856, n°. 104 (*Indisch Staatsblad*, n°. 57), verklaard niet toepasselijk te zijn op de zoodanigen, die in Indie geboren of opgevoed zijn.

§ 6. *Toestand der regtsbedeeling.*

De ontvangen statistieke opgaven laten nog veel te wenschen over en worden daarom hier thans nog niet medegedeeld. Intusschen is onlangs van den Gouverneur-Generaal ontvangen een hem door den procureur-generaal bij het Hooggeregtshof aangeboden verslag over de werking der nieuwe wetgeving in Nederlandsch Indie, door welks mededeeling (bijlage lit. B van dit verslag), naar men vertrouwt, een herhaaldelijk geuit verlangen zal zijn bevredigd. Zoo als uit de inzage van dat verslag zal blijken, verzwijgt die regtsgeleerde hoofdambtenaar geenszins dat er nog vele leemten te verbeteren zijn, maar spreekt hij toch tevens de overtuiging uit » dat de invoering der nieuwe wetgeving met der daad eene weldaad is geweest voor Nederlandsch Indie, en dat de materiele en intellectuele ontwikkeling, die, vooral op Java, gedurende de laatste tien jaren onmiskenbaar zijn waar te nemen, in een naauwer verband staan met de meerdere regtszekerheid door de wetgeving te weeg gebragt, dan wel algemeen erkend wordt."

De mildheid, waarmede allengs meer en meer ten behoeve der justitie op de begrooting van Nederlandsch Indie wordt uitgetrokken, strekt overigens ten bewijze, dat de Regering bij voortduring op verbetering bedacht blijft.

II. POLITIE.

§ 1. *Regt van verblijf.*

Het getal der door den Gouverneur-Generaal verleende acten van verblijf is opgegeven in hoofdstuk B, hiervoor. Ten aanzien van het regt van verblijf zijn, in dit jaar, behalve de in hoofdstuk C, afdeeling I, § 1, hiervoor medegedeelde quastien, nog de volgende voorgekomen.

Tijdelijk verblijf van Europesche vreemdelingen. Naar aanleiding van het verzoek, door een vreemdeling gedaan, om zich voorloopig gedurende eenigen tijd te Buitenzorg op te houden tot regeling van particuliere zaken, werd door het Indisch Bestuur als regel aangenomen, dat, volgens de bestaande bepalingen, geen permanent verblijf op eene en dezelfde plaats kan worden toegestaan zonder acte van vast of tijdelijk verblijf, onverminderd de bevoegdheid van den Gouverneur-Generaal tot het verleenen van vergunning om zich voor een bepaalden tijd te Batavia op te houden en om door het eiland Java van de eene naar de andere plaats te reizen.

Kan aan een bij vonnis eerloos verklaard persoon eene acte van verblijf verleend worden? Deze vraag werd ontkennend beantwoord bij gelegenheid van de behandeling van een verzoek om eene acte van verblijf door een eerloos verklaard en als zoodanig ontslagen officier ingediend, en wel op grond dat tot het verleenen eener acte van verblijf gevorderd wordt het bewijs of wel de zedelijke overtuiging, dat de betrokken persoon van goed gedrag en voldoende moraliteit is.

Toelating van Chinesche nieuwelingen in de Wester-afdeeling van Borneo. Zie boven hoofdstuk C, afd. III.

§ 2. *Drukpers.*

Gelijk hiervoor in hoofdstuk C, afd. I, § 1, reeds is vermeld, werd bij publicatie van 10 November 1856 afgekondigd een bij Koninklijk besluit van 8 April 1856, n°. 54, vastgesteld reglement op de drukwerken Nederlandsch Indie, en werden op dien dag mede gearresteerd en in het *Staatsblad* opgenomen eenige bepalingen ter verzekering der regelmatige werking van dat reglement (*Indisch Staatsblad* n°. 74 en 75). Over den invloed van het reglement kon, bij het eind van het jaar, wegens de kortheid des verloopenen tijds, nog niet geoordeeld worden.

§ 3. *Invoer, verkoop en bezit van buskruid en vuurwapenen.*

Het vroeger vermeld verbod op den invoer en verkoop en het bezit van buskruid en vuurwapenen te Palembang en Mocara-Kompeh werd andermaal voor één jaar verlengd (*Indisch Staatsblad* van 1856, n°. 29) (1) (*Nederlandsch Staatsblad* van 1857, n°. 79).

§ 4. *Zeeroof.*

Hierover is gehandeld in hoofdstuk D, afdeeling II, § 5.

III. MAGT VAN DEN GOUVERNEUR-GENERAAL IN ZAKEN VAN JUSTITIE EN POLITIE.

Regt van gratie. Gedurende dit jaar heeft de Gouverneur-Generaal in de navolgende gevallen gebruikt gemaakt van het regt van gratie:

OPGELEGDE STRAFFEN.	Landaard.	GETAL BESCHIKKINGEN.		TOTAAL.
		Toegewezen.	Afgewezen.	
Doodstraf	Europeanen	2	3	84
	Inlanders	29	45	
	Chinezen	1	4	
Tuchthuis	Europeanen	1	19	20
Kruiwagen	Europeanen	12	9	32
	Inlanders	10	1	
Gevangenis	Europeanen	45	31	80
	Inlanders	4	»	
Dwangarbeid in of buiten den ketting	Inlanders	140	58	208
	Chinezen	1	9	
Wegzending naar een oord van ballingschap . . .	Inlanders	2	4	6
Straf van rotting en tentoonstelling.	Inlanders	5	»	5
Geldboete	Europeanen	4	»	31
	Inlanders	19	1	
	Chinezen	4	2	
	Arabieren	»	1	
Totaal . .	. . . . . .	279	187	466

1) Bij de ordonnantie van 6 October 1857, bekrachtigd bij de wet van 4 Junij 1858 (*Staatsblad* n°. 49), is het verbod verlengd tot ultimo December 1862.

waaronder, ter gelegenheid van 's Konings jaardag, verleende geheele of gedeeltelijke remissie der navolgende straffen aan militairen:

	Europeanen.	Inlanders.
Kruiwagen	6	5
Gevangenis	19	2
Gevangenarbeid	»	1
	25	8
Totaal. .	33	

Eenige vragen, die zich in dit jaar hebben voorgedaan omtrent de magt van den Gouverneur-Generaal in zaken van justitie en politie, zijn hierboven vermeld in hoofdstuk C, afdeeling I, § 1.

IV. EENIGE ONDERWERPEN MET HET REGTSWEZEN IN VERBAND.

§ 1. *Translateurs.*

Voor de Chinesche taal. In September dezes jaars werd de apotheker 3de klasse bij de geneeskundige dienst in Nederlandsch Indie C. F. M. DE GRIJS naar China gezonden, om zijne onder den hoogleeraar HOFFMANN te Leyden aangevangen studie der Chinesche taal, kunst- en natuurvoortbrengselen aldaar voort te zetten. Diezelfde hoogleeraar was gedurende 1856 bezig met het onderwijs van twee jongelieden in de Chinesche taal. (1)

§ 2. *Wees- en boedelkamers.*

Vereffening van militaire nalatenschappen. Het in 't vorig verslag (bladz. 43) vermelde voorstel van het militair departement, om militaire nalatenschappen, waarbij door commissarissen of garnizoensraden moeijelijkheden worden ondervonden welke tot processen aanleiding kunnen geven, aan de weeskamer te Batavia over te geven, werd goedgekeurd en dienovereenkomstig beslist.

Staat van beheer. Daar de uit Indie ontvangen opgaven omtrent het beheer der wees- en boedelkamers niet zoo volledig zijn als die van 't vorige jaar, is bij den volgenden staat niet de vorm van het verslag over dat jaar, maar die van het verslag over 1854 gevolgd.

1) Deze jongelieden vertrokken beiden in 1857 van hier naar Java en van daar in 1858 naar China. Thans zijn op nieuw drie jongelieden onder zijne leiding werkzaam.

STAAT van het beheer der wees- en boedelkamers, onder ultimo December 1856.

COLLEGIEN.	Inkomsten.	Uitgaven.	Onder beheer zijnde fondsen.	Uitgezette kapitalen.	Ontvangen renten.	Administratie-kosten.	Reservefonds.	Getal pupillen.
Weeskamer te Batavia.	f 186,422 : 48	f 161,528 : 54	f 3,025,644 : 42	f 2,822,000 : —	f 177,144 : 117	f 71,262 : 93	f 917,857 : 71	366
Collegie van boedelmeesteren te idem (1)	159,348 : 88	129,709 : 67	2,567,259 : 43	1,829,563 : 17	138,256 : 10	75,818 : 39	490,346 : 42	860
Wees- en boedelkamer te Samarang (2)	110,864 : 102	114,678 : 65	1,304,516 : 68	1,148,903 : 78	82,124 : 27	57,225 : 6	111,969 : 111	683
Wees- en boedelkamer te Soerabaja (2)	104,972 : 81	91,358 : 101	1,503,899 : 99	1,177,540 : —	87,657 : 57	34,456 : 24	29,045 : 14	921
Wees- en boedelkamer te Padang	8,378 : 100	8,567 : —	188,158 : —	139,016 : —	7,736 : —	3,410 : —	7,693 : —	76
Wees- en boedelkamer te Macassar	11,234 : 107	7,401 : 34	154,119 : 50 3/4	103,758 : —	8,454 : 4	5,453 : 90	56,949 : 69 3/4	43
Wees- en boedelkamer te Amboina	18,627 : 86 1/2	8,653 : 28 1/2	64,102 : 52	21,362 : 45	4,230 : 17	7,584 : 111	9,071 : 16	37
Wees- en boedelkamer te Banda	9,158 : 82 1/2	4,632 : 114	72,338 : 111 1/2	62,300 : 100	niet afzonderlijk opgegeven.	niet afzonderlijk opgegeven.	niet opgegeven.	niet opgegeven.
Wees- en boedelkamer te Ternate	1,233 : 30	1,019 : 60	24,677 : 17	13,525 : —	1,116 : 75	200 : —	2,524 : 38	51
Wees- en boedelkamer te Menado	3,711 : 11 1/2	3,711 : 11 1/2	51,987 : 107	35,361 : 41	2,370 : 18	2,130 : 119 1/2	—	50

(1) Onder de fondsen van dit collegie behooren ook die van het Chinesche hospitaal te Batavia.

(2) Onder de fondsen van dit collegie behooren ook die van het Chinesche hospitaal te Samarang.

§ 3. *Gevangenissen en gevangenen.*

De ontvangen statistieke opgaven zijn niet belangrijk noch naauwkeurig genoeg om hier in haar geheel te worden medegedeeld. De totalen van het aanwezig getal gevangenen in geheel Nederlandsch Indie (met uitzondering van de Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo) worden gezegd te zijn geweest:

TIJDSTIP.	PLAATS.	AANTAL GEVANGENEN.					
		EURO-PEANEN.	INLANDERS.		VREEMDE OOSTERLINGEN.		TOTAAL.
			Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	
31 Dec. 1854.	Java en Madura . .	311	7428	213	302	8	8262
	Buitenbezittingen (1)	3	1874	6	175	—	2058
	Totaal . .	314	9302	219	477	8	10320
31 Dec. 1855.	Java en Madura . .	283	8034	228	366	11	8922
	Buitenbezittingen (1)	2	2051	41	210	3	2307
	Totaal . .	285	10085	269	576	14	11229
31 Dec. 1856.	Java en Madura . .	326	8274	295	438	20	9353
	Buitenbezittingen (1)	3	1853	31	295	4	2186
	Totaal . .	329	10127	326	733	24	11539

(1) Van de Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo waren de verlangde opgaven niet ontvangen.

De aard der gevangenissen worden in de ontvangen opgaven niet onderscheiden, zoo als het geval was in de gedeeltelijke opgaven, medegedeeld bij het verslag van 1854, blzz. 40 tot 42. Zijn deze opgaven dus nog slechts onvolledig, zeer belangrijk is daarentegen het verslag over de gevangenissen, hetwelk, even als het boven (in de Iste afdeeling § 6) vermelde, in de eerste helft van 1858 door den procureur-generaal bij het Hooggeregtshof van Nederlandsch Indie aan den Gouverneur-Generaal is ingediend, en waarvan een afschrift (als bijlage C) bij dit verslag wordt gevoegd. Ofschoon de procureur-generaal zegt, niet altijd bij magte geweest te zijn om de juistheid van de rapporten, waaruit zijn verslag is zamengesteld, met volkomen zekerheid na te gaan, mogen toch de resultaten, waartoe hij komt, vrij bevredigend worden genoemd. Die resultaten toch zijn:

» dat de voeding en verzorging der gecondemneerden, zoo Europesche als inlandsche en daarmede gelijkgestelde veroordeelden, over het algemeen goed zijn;

» dat orde en tucht, op eenige uitzonderingen na, welke het gevolg zijn van gebrek aan voldoend bewakingspersoneel, goed worden gehandhaafd;

» dat de gezondheidstoestand aanmerkelijk verschilt, naar gelang der plaatsen waar zij in hechtenis gehouden of ten arbeid gesteld worden; dat wel over het algemeen de berigten daaromtrent gunstig luiden, doch niettemin op enkele plaatsen de sterfte zeer groot mag genoemd worden;

» dat de gebouwen bestemd tot bewaring van gevangenen of tot nachtverblijven van veroordeelden tot dwang- of kettingarbeid op onderscheidene plaatsen uitbreiding en verbetering behoeven;

» dat de kosten niet bijzonder hoog zijn, en hier en daar door de opbrengst van den arbeid gecompenseerd of zelfs overtroffen worden; en eindelijk

» dat de verrigtingen, waartoe de veroordeelden worden gebezigd, meerendeels niet zwaar zijn, en daar waar zulks wel het geval is, niet dan zeer noode zouden kunnen worden ontbeerd."

Welk het gevolg is geweest van de ten slotte door hem gegeven wenken omtrent wenschelijke verbeteringen, is nog niet gebleken.

§ 4. *Etablissementen van landbouw.*

Sedert een paar jaren werd Banda zonder onderscheid aangewezen als verblijfplaats voor hen, die bij regterlijk vonnis veroordeeld waren tot dwangarbeid buiten den ketting, tegen zeker loon, ter plaatse buiten het eiland waar het vonnis is geveld. Daar deze regeling schadelijk werkte voor de etablissementen van landbouw, waarover in het vorig verslag (bladz. 55) uitvoeriger is gehandeld, werd in 1856 bepaald, dat personen, aan wie krachtens art. 47 der wet van 2 September 1854 (*Nederlandsch Staatsblad* n°. 129), in 't belang der openbare rust en orde, het verblijf wordt ontzegd in eenig gewest van Nederlandsch Indie gelegen buiten Java en Madura, bij voorkeur naar een dier etablissementen zullen worden gezonden.

F. Eeredienst.

I. Christelijke.

§ 1. *Protestantsche.*

Predikanten. - Ten gevolge der in het vorig verslag (bladz. 46) vermelde vermeerdering van het aantal predikanten met negen, werd de bestaande regeling nopens de standplaatsen en de verdeeling van dienstwerk onder de predikanten vervangen door nadere bepalingen (*Indisch Staatsblad* 1856, n°. 73*a*). Hierbij is tevens nader voorzien in de behoefte aan prediking in die gemeenten, waar geen vaste leeraars gevestigd zijn, door aan de in de nabijheid wonende predikanten uitdrukkelijk op te dragen, die plaatsen een bepaald aantal malen 's jaars te bezoeken.

Zendelingen. De zes door het genootschap te Rotterdam uit te zenden zendelingen voor de Molukken (zie het verslag van 1854, bladz. 44, en het vorig verslag, bladz. 47), waren bij het einde dezes jaars allen in Indie aangekomen.

Het is der Regering mogen gelukken om het (mede in het vorig verslag vermelde) denkbeeld te verwezenlijken eener vestiging van zendelingen bij de Christen-gemeenten op de onder Menado behoorende Sanggir-eilanden. Een viertal uit Nederland aangekomen vreemde zendelingwerklieden werd daar toegelaten, en voor ieder hunner f 500 's jaars uit 's lands kas beschikbaar gesteld.

Twee door het Rhijnsche genootschap te Barmen uitgezonden zendelingleeraars verkregen vrijheid om zich in de Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo te vestigen.

Op de Papoesche eilanden, onder het gebied van Tidore, werd het werk der evangelisatie voorbereid door twee Duitsche zendelingwerklieden van het Gosner'sche genootschap, die zich gevestigd hadden op het eilandje Miosname, bij Doreh, aan den noordoostelijken hoek van het westelijk gedeelte van Nieuw Guinea. Zij leden echter veel door de verderfelijke luchtsgesteldheid.

Aan twee zendelingen van 't Rotterdamsche genootschap werd vergund, zich tot de uitoefening van hun dienstwerk in de residentien Pasoeroean, Kediri en Madioen te vestigen.

Onderwijzers. Even als in vroegere jaren, werden weder toelagen uit 's lands kas gegeven aan eenige onderwijzers bij de gouvernements- lagere scholen (te Serang, Poerworedjo, Magalang, Pati, Kediri en Soemanap) voor het houden van godsdienstige voorlezingen op Zon- en feestdagen en het geven van onderwijs in de bijbelsche geschiedenis en Christelijke zedeleer, afgescheiden van het gewone schoolonderwijs en buiten de schooluren.

Voor de Christen-gemeente te Toegoe, in het Zuider- en Oosterkwartier der Ommelanden van Batavia, werd eene som beschikbaar gesteld tot bezoldiging van een inlandschen Christen-onderwijzer.

Inspectiereis van dr. BUDDINGH. De predikant BUDDINGH zette ook dit jaar de hem in 1852 opgedragen inspectiereis voort; zijne verslagen gaven geene aanleiding tot mededeelingwaardige beschikkingen.

§ 2. *Roomsch-katholijke.*

Geestelijken. Bij Koninklijk besluit van 25 December 1855, n°. 64 (*Indisch Staatsblad* 1856, n°. 21), werden nieuwe bepalingen vastgesteld nopens het getal, de rangregeling, den voet van uitzending, de inkomsten, het pensioen enz. van de Roomsch-katholijke geestelijken in Nederlandsch Indie. Hierbij werd het getal geestelijken van acht op tien gebragt, en de verdeeling in drie klassen afgeschaft en vervangen door eene verdeeling in twee rangen. Tot den eersten rang behoort alleen de kerkvoogd van het vikariaat te Batavia.

Kerkgebouwen. Ter hoofdplaats Padang had in December 1856 de plegtige inwijding plaats der nieuwe Roomsch-katholijke kerk, die nagenoeg geheel op kosten der Regering was gebouwd. In diezelfde maand werd ook op Banka een kerkje ingewijd, dat uit bijzondere fondsen voor de Christen-Chinezen aldaar was opgerigt.

II. MOHAMMEDAANSCHE. (1)

Even als in vroegere jaren, verleende het Gouvernement ook in 1856 geldelijke ondersteuning voor den opbouw of het herstel van Mohammedaansche tempels, namelijk voor die te Magelan, in Kedoe, en te Limbangan, in de Preanger regentschappen.

In de bepalingen ten aanzien der *bedevaartgangers naar Mekka* zijn geene veranderingen gebragt. Volgens de opgaven van de hoofden van gewestelijk bestuur bedroeg hun aantal in 1856 als volgt:

van Java	vertrokken	2642	en	keerden derwaarts	terug	755
» Sumatra's Westkust	»	260	»	»	»	50
» Palembang	»	149	»	»	»	20
» Riouw	»	6	»	»	»	»
» Ternate	»	»	»	»	»	1.

Het aantal als derwaarts vertrokken opgegeven personen is dus weêr aanzienlijk toegenomen en wel in vergelijking met 1855: van Java met 1200, van Sumatra's Westkust met 132, van Palembang met 51.

Dat der teruggekeerden bleef daarentegen nagenoeg op dezelfde hoogte, namelijk: *meer* van Java 5 en van Sumatra's Westkust 8, maar *minder* van Palembang 6. De ondervolgende staat geeft een overzigt der ontvangen opgaven over de laatste 7 jaren:

		1850.	1851.	1852.	1853.	1854.	1855.	1856.	*Aanmerkingen.*
Vertrokken van:	Java	71	105	413	953	1295	1442	2642	Daar de opgaven niet altijd over dezelfde gewesten loopen, zijn geene totalen gemaakt.
	Sumatra's Westkust	»	»	»	136	88	128	260	
	Palembang	»	»	»	44	65	98	149	
	Riouw	»	»	»	»	»	»	6	
	Ternate	»	»	»	»	»	»	»	
Teruggekeerden naar:	Java	209	144	438	310	480	750	755	
	Sumatra's Westkust	»	»	»	67	34	42	50	
	Palembang	»	»	»	44	12	26	20	
	Riouw	»	»	»	»	»	»	»	
	Ternate	»	»	»	»	1	»	1	

(1) Vergelijk ook hoofdstuk *K* aan het slot.

De toeneming dezer getallen sedert het jaar 1852, toen de betaling van f 110, die van inlanders voor een pas naar Arabie plagt gevorderd te worden, afgeschaft is, is zeer in het oog vallend; maar men moet niet voorbijzien, dat ongetwijfeld vroeger velen heimelijk vertrokken en terugkeerden: de menigvuldige ontduiking van de belasting en de moeijelijkheden, aan de heffing verbonden, hebben in 1852 tot de afschaffing geleid. (Zie de verslagen van 1849, bladz. 73, en van 1852, bladz. 51.) Uit een berigt van den resident van Riouw schijnt te mogen worden afgeleid, dat thans de reis van velen, die zich als Mekkagangers opgeven, niet verder dan tot Singapoer gaat.

G. Instellingen van liefdadigheid.

Omtrent deze instellingen zijn weinig bijzonderheden te melden. Gedurende 1856 werden de reeds bestaande leprozen-gestichten vermeerderd met eene inrigting tot afzondering van melaatschen te Gorontalo, tot welk einde uit 's lands kas, bij wijze van proef, f 600 's jaars werd toegestaan voor de bezoldiging van een oppasser en voor voeding en aankoop van geriefelijkheden, gereedschappen enz., terwijl de inlandsche hoofden zich verbonden, voor de uitrusting en kleeding der lijders en voor het vervoer van de benoodigdheden te zorgen. En te Soengi-slan (eiland Banka) kwam uit bijzondere fondsen een gesticht tot stand tot verpleging van arme en verlaten weeskinderen van Chinesche (Roomsch-katholijke) Christenen. Ook werd dit jaar erkend en toegelaten eene in het vorig jaar te Batavia opgerigte vereeniging van liefdadigheid onder den naam van *Hulpfonds van den heiligen Vincentius à Paulo.*

Het aantal verpleegden of bedeelden in elk der gestichten, voor zooverre daarvan mededeelingen zijn ontvangen, kan blijken uit den volgenden staat.

INSTELLINGEN.	Verpleegd of bedeeld gedurende 1856.	*AANMERKINGEN.*
Gesticht tot verzorging en opleiding van verwaarloosde en hulpbehoevende kinderen te Djati (Batavia)	22	
Parapattan-weezengesticht te Batavia. . .	50	
Diakonie-armenhuis op Molenvliet (Batavia)	51	
Stadsverband te Batavia.	1486	Allen voor rekening van de Regering.
Chineesch hospitaal te Batavia.	314	
Bataviasche afdeeling der commissie tot ondersteuning van behoeftige Christenen	130	
Protestantsch wees- en armenhuis te Samarang	175	
Roomsch-katholijk wees- en armenhuis te Samarang	238	
Chineesch hospitaal te Samarang. . . .	79	
Samarangsche afdeeling der commissie tot ondersteuning van behoeftige Christenen	57	
Protestantsch weeshuis te Soerabaja . .	34	Deze inrigting wordt geheel bekostigd door de diakonie der Protestantsche gemeente.

INSTELLINGEN.	Verpleegd of bedeeld gedurende 1856.	AANMERKINGEN.
Leprozen-gesticht te Soerabaja.	58	
Soerabajasche afdeeling der commissie tot ondersteuning van behoeftige Christenen	81	
Leprozen-gesticht onder Saparoea (op Molano).	52	De gebouwen waren in 1856 nagenoeg geheel vernieuwd. Het gedurende dien aanbouw tijdelijk gebezigd gesticht te Waijnitoe is in Maart dezes jaars ontruimd en afgebroken. Ter voorkoming van besmetting is de afbraak in zee geworpen.
Idem te Castella (Ternate).	25	De vernieuwing van dit gesticht werd in 1856 aangevangen; na de voltooijing zal er plaats zijn voor 64 lijders.
» » Temoempah (Menado)	24	
» » Palembang	16	
» » Benkoelen.	12	
» » Sengarang (Riouw)	30	

II. Burgerlijke geneeskundige dienst.

Al wat betreffende dezen tak der dienst in 1856 is voorgekomen, is uitvoerig medegedeeld in het rapport van den chef over de geneeskundige dienst in Nederlandsch Indie, hetwelk is opgenomen in het Geneeskundig tijdschrift van Nederlandsch Indie, 6de jaargang, en van hetwelk een afdruk, als bijlage C, bij dit verslag wordt gevoegd. Het zal daarom voldoende zijn, hier de volgende bijzonderheden aan te teekenen.

Overzigt der behandelde lijders. Het algemeen cijfer der in dit jaar op Java en Madura — met uitzondering van de residentie Rembang, waarvan geen opgaven ontvangen waren — bij de burgerlijke geneeskundige dienst behandelde lijders bedroeg 52,923, waaronder, volgens opgave, 22,761 *epidemie-lijders.* Het getal herstelden was 47,409 dus 89.5 per cent van het getal behandelden. Het getal overledenen bedroeg 4146, dat is 7.83 per cent van het getal behandelden. Te Batavia alleen was het getal behandelden en overledenen als volgt:

	BEHANDELD.			OVERLEDEN.			STERFTE.		
	Europeanen.	Inlanders.	Chinezen.	Europeanen.	Inlanders.	Chinezen.	Europeanen.	Inlanders.	Chinezen.
Behoeftigen	759	93	»	22	3	»	1 : 34.5	1 : 31	»
Nieuwe stadsgevangenis	»	436	»	»	20	»	»	1 : 21.8	»
Chineesch hospitaal .	»	202	112	»	35	22	»	1 : 5.7	1 : 5
Diakonie-armenhuis .	230	»	»	1	»	»	1 : 230	»	»
Stads-verband en kettinggangers-kwartier	»	2052	»	»	297	»	»	1 : 6.9	»
Totaal . .	989	2783	112	23	355	22	1 : 43	1 : 7.8	1 : 5
	3884			400			1 : 9.7		

Op de buitenbezittingen bedroeg het getal behandelde lijders 17,278, waarvan 763 overleden: dat is 4.4 per cent. Over de verschillende plaatsen waren de behandelden en overledenen verdeeld als volgt:

NAMEN DER PLAATSEN.	Bleven onder behandeling op ult°. Dec. 1855.	Bijgekomen in 1856.	Hersteld.	Overleden.	Blijven onder behandeling op ult°. Dec. 1856.	*Aanmerkingen.*
Sumatra's Westkust .	133	4012	3718	336	91	
Benkoelen (1) . . .	22	1088	1093	4	13	(1) In de districten Andalas, Lima, Boea-Badak en Ngallam heerschte eene epidemie.
Lampongsche districten	4	138	133	7	2	
Palembang	»	710	688	20	22	
Banka.	35	1097	1086	22	24	
Riouw.	6	401	375	11	21	
Borneo's Westkust .	4	295	297	2	»	
Bandjermasin . . .	15	396	382	9	20	
Pengaron (2) . . .	68	761	683	67	79	(2) Steenkolenmijn in de Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo.
Macassar.	25	708	669	46	18	
Amboina	59	1281	1242	34	64	
Banda.	120	3509	3392	95	142	
Ternate	39	725	649	91	24	
Batjan.	12	928	921	7	12	
Menado	23	79	70	5	27	
Timor-Koepang . .	2	302	293	7	4	
Larentoeka (eiland Flores)	»	281	281	»	»	
Totaal . .	567	16,711	15,952	763	563	
	17,278		17,278			

Europesche geneeskundigen. De burgerlijke geneeskundige dienst werd gedurende 1856 op Java en Madura uitgeoefend door burgerlijke geneesheeren: te Batavia, Tjandjoer, Bandong, Krawang, Cheribon, Tegal, Pekalongan, Samarang, Japara, Rembang, Toeban, Madioen, Soerabaja, Grissee, Soemanap en Probolinggo; en door officieren van gezondheid: te Bantam, Anjer, Buitenzorg, Indramajoe, Salatiga, Willem I, Plantoengan, Banjoemaas, Tjilatjap, Poerworedjo, Keboemen, Wonosobo, Kedo, Jogjakarta, Soerakarta, Klatten, Ngawi, Patjitan, Kediri, Bangkalan, Pasoeroean, Bezoeki en Banjoewangi. Op de buitenbezittingen werd de dienst uitsluitend door officieren van gezondheid waargenomen.

Inlandsche genees-, heel- en verloskundigen. Op de school te Weltevreden tot opleiding van inlandsche genees- en heelkundigen werden gedurende 1856 19 jongelieden onderwezen, waarvan 8 in December geëxamineerd en tot de uitoefening der genees- en heelkundige practijk toegelaten werden.

In het verloskundig gesticht te Weltevreden werden dit jaar 13 leerlingen opgeleid; 7 daarvan werden, na voldoend examen, op het einde des jaars tot de uitoefening der verloskunde toegelaten.

Zoowel de inlandsche genees- en heelkundigen (doctors djawa) als de inlandsche vroedvrouwen zijn gesteld onder het toezigt van den ter plaatse met de burgerlijke geneeskundige dienst belasten geneesheer.

Ziekengestichten. Zie hiervoor, in hoofdstuk G.

Vaccine. Ten gevolge eener nieuwe regeling is Java, met inbegrip der eilanden Madura en Bawean, in 157 vaccine-districten verdeeld. In elk dier districten is een vaccinateur bescheiden, aan wien, zoo noodig, hulp-vaccinateurs worden toegevoegd. Aan het hoofd van dezen tak der dienst staat een inspecteur met den rang van dirigerend officier van gezondheid der tweede klasse, die ondergeschikt is aan den chef der geneeskundige dienst.

Ook op de buitenbezittingen werd, in afwachting eener nieuwe regeling der vaccinedienst, het getal vaccinateurs, waar zulks noodig was, vermeerderd. Het vertrouwen der bevolking in de vaccine neemt meer en meer toe. De vreemde Oosterlingen maken hierop evenwel eene uitzondering. Op het eiland Boeroe, waar de Alfoersche stammen zwaar geteisterd werden door de pokken, slaagde men er in, de strandbewoners te vaccineren, en liet het zich aanzien dat ook de bergbewoners zich langzamerhand aan de kunstbewerking zouden onderwerpen. Evenzoo op Ceram. (1)

Eenige in dit jaar genomen proeven, om de koepokken door middel van drooge koepokroven over te planten, hebben geen goeden uitslag gehad.

Het geheele aantal in 1856 verrigte vaccinatien en revaccinatien bedroeg:

Op Java en Madura:

vaccinatien	461,256
waarvan geslaagd	435,686
revaccinatien	233,205
waarvan geslaagd	211,331

Op de buitenbezittingen:

vaccinatien	64,997
waarvan geslaagd	59,842
revaccinatien	6,035
waarvan geslaagd	4,343

(1) Vergelijk hoofdstuk K, § 1, van dit verslag.

I. Onderwijs.

Dit onderwerp is uitvoerig behandeld in het *Algemeen verslag van het schoolwezen in Nederlandsch Indie*, waarvan het eerste gedeelte, handelende over het schoolwezen voor Europeanen en inlandsche Christenen, door de Hoofdcommissie van onderwijs, en het tweede, handelende over het schoolwezen voor inlanders, ter algemeene secretarie van het Gouvernement van Nederlandsch Indie is opgemaakt, en waarvan, ten vervolge op de vroeger overgelegde, een exemplaar bij dit verslag wordt gevoegd (bijlage lit. D). Volledigheidshalve worden hier, voornamelijk uit dat algemeen verslag, de volgende bijzonderheden aangeteekend. Ten aanzien der militaire inrigtingen van onderwijs wordt verwezen naar het hoofdstuk *militair beheer*.

I. Voor Europeanen en hunne afstammelingen.

Met uitzondering van twee afzonderlijk te behandelen punten (Herwijnen en de ambachtsschool te Soerabaja), ging zoowel het getal der onderwijzers in die scholen als dat der leerlingen in 1856 op nieuw vooruit.

Blijkens het vorig verslag bestond het onderwijzers-personeel in 's Gouvernements dienst in Indie bij het eind van het jaar 1855 uit 122 personen, namelijk 64 onderwijzers, 29 ondermeesters en 29 kweekelingen.

Van dezen ontvielen aan de dienst 5 onderwijzers (1 overleed, 2 werden ontslagen, 1 eervol ontslagen, 1, op verzoek, eervol ontslagen), 1 ondermeester en 3 kweekelingen (mede, op verzoek, eervol ontslagen). Maar daarentegen werden in Indie aangesteld 2 ondermeesters en 12 kweekelingen, en keerde 1 onderwijzer van verlof terug, terwijl 7 ondermeesters tot onderwijzers bevorderd werden, zoodat het in Indie in dienst zijnde personeel op ultimo December 1856 bestond uit: 67 onderwijzers, 28 ondermeesters en 33 kweekelingen, te zamen 128 personen. Voorts waren er nog 2 onderwijzers op wachtgeld en 2 met verlof hier te lande, en werden voor de Indische dienst hier nog 8 onderwijzers benoemd.

Het aantal reeds geopende gouvernements- lagere scholen vermeerderde met 5 (te Ambarawa, Japara, Bangkalan, Padang en Maros) en bedroeg bij het eind van het jaar op Java en Madura 34 en op de buitenbezittingen 13, te zamen 57 (daaronder begrepen de twee weeshuisscholen te Samarang). Het aantal leerlingen op deze scholen bedroeg 3154, waarvan ongeveer 1800 zonder betaling van schoolgeld onderwijs genoten. In 1855 waren deze getallen 2852 en 1387. (1)

Het aantal particuliere scholen bedroeg op Java en Madura 44 en op de buitenbezittingen 6 (daaronder begrepen de Hervormde weeshuisscholen te Ambon en te Ternate), te zamen 50; verscheidene zijn echter slechts bewaarscholen. Het getal leerlingen is niet volledig opgegeven, maar uit hetgeen er opgegeven is mag worden afgeleid, dat dat getal, zoowel als dat der scholen, in vrij belangrijke mate is toegenomen.

Het vroeger zoo nuttige instituut te Herwijnen is dit jaar te niet gegaan. Reeds in het vorige jaar had commissie voor dat instituut zich ontbonden en de inrigting aan den directeur dr. A. L. Gastmann overgedaan. Het Gouvernement had dezen toen eene toelage van f 12,000 verleend, onder de verpligting van zijnen kant om, ter voorziening in het hulppersoneel, zes personen uit Nederland te ontbieden. Het schijnt echter dat hierin moeijelijkheden zijn ondervonden: althans er was op ultimo December 1856 nog niemand aangekomen. In Mei 1856 werd aan dr. Gastmann toegezegd eene maandelijksche toelage van f 2000 voor hoogstens drie jaren, onder voorwaarde dat de schoolgelden van f 900 op f 720 's jaars zouden worden teruggebragt. Deze beschikking werd genomen naar aanleiding van onderhandelingen tusschen den heer P. J. B. de Perez, lid in den Raad van Nederlandsch Indie, en voornoemden directeur. Geheel onverwachts echter gaf de heer dr. Gastmann in Julij 1856 te kennen, dat hij wegens ziekte zijner echtgenoot het instituut te Herwijnen niet langer dan tot 15 Augustus zou kunnen staande houden. Latere voorstellen van zijne zijde om een gymnasium in de nabijheid van

---

(1) In de bijlage D van het verslag der Hoofdcommissie ontbreekt de opgave omtrent het aantal gratis-leerlingen op de 3de gouvernements- lagere school te Samarang. Zoowel in dat verslag als in het verslag der commissie over 1856 is onder de gouvernementsscholen gerekend eene particuliere school te Salatiga, waar 22 leerlingen voor gouvernementsrekening en 39 tegen betaling van schoolgeld onderwijs ontvangen Deze getallen zijn boven afgetrokken.

Batavia op te rigten, onder genot van het vroeger toegezegde subsidie van f 2000 's maands, werden niet aannemelijk geacht, waarop dr. GASTMANN naar Nederland vertrok en het instituut gesloten werd. Bij het eind van het jaar werd door de Hoofdcommissie overwogen een haar tot dat einde toegezonden voorstel omtrent de oprigting van een instituut voor opvoeding en gymnasiaal onderwijs in Nederlandsch Indie voor gouvernementsrekening (1).

Eene tweede inrigting, die dit jaar verviel, was de ambachtsschool te Soerabaja. In het begin van 1856 deelde de resident van Soerabaja mede, dat de toestand dezer school niet vooruitgaande was, en dat de redelijke gang dusver was toe te schrijven aan de tijdelijke werking van vele kunstmiddelen; terwijl volgens dien resident nog slechts eene poging kon worden aangewend tot instandhouding van die inrigting, te weten, door haar te herscheppen in eene gouvernements-instelling, dan wel er voorloopig een subsidie van gouvernementswege aan toe te kennen. Met het oog op aanhangige overwegingen omtrent de oprigting eener polytecnische of industrieschool te dier plaatse, kwam het aan het Indische Bestuur bedenkelijk voor, aan die voorstellen een gunstig gevolg te geven, en zulks ook op grond dat men meende in de voormelde school, zoo als zij toen bestond, weinig levenskracht te bespeuren. De directie der ambachtsschool besloot, in eene vergadering op 19 September 1856, om de inrigting met den laatsten dier maand te ontbinden.

Een algemeen overzigt van de nadere bijzonderheden, in het verslag der Hoofdcommissie vermeld, omtrent den toestand van het gouvernements- en particulier onderwijs onder de Europeanen en hunne afstammelingen, bij het eind van het jaar 1856, wordt in den volgenden staat medegedeeld.

(1) De plannen, dien ten gevolge door het Indisch Bestuur aan het opperbestuur ingediend, zijn in behandeling.

Gewesten.	SCHOOLINRIGTINGEN. — De met een * geteekende zijn particuliere scholen.	Getal der bij iedere school in dienst zijnde of dienstdoende			Getal leerlingen.			BIJZONDERE AANMERKINGEN.
		Onderwijzers.	Ondermeesters.	Kweekelingen.	Tegen betaling van schoolgeld.	Gratis.	Totaal.	
Bantam.	Lagere school te Serang	1	1	»	16	14	30	
Batavia.	1ste lagere school te Weltevreden . .	3	»	»	73	»	73	Op deze beide scholen, en vooral d[e] eerste, worden de vorderingen der leerl[ingen] geroemd. In de lagere afdeelingen der tw[eede] school schenen de meisjes vlugger en b[e]telijker dan de jongens.
	2de dito	4	1	»	25	185	210	
	Lagere school te Batavia.	2	1	»	27	93	120	Het gebrek aan kennis der Nederdui[tsche] taal bij de leerlingen staat aan hunne ontw[ikke]ling zeer in den weg.
	* Kostschool van den heer G. Verhulp .	1	2	»	»	»	102	26 leerlingen zijn kostkinderen. Ond[er de] gewone vakken waarin onderwijs word[t ge]geven behooren ook de Fransche en E[ngel]sche talen en de stel- en meetkunst[. De] meisjes ontvangen onderrigt in vrouw[elijke] handwerken. Deze school onderscheidt [zich] door de practische rigting van het onde[rwijs].
	* School van den heer B. A. Brassinga te Meester Cornelis.	†	†	†	»	»	32	17 leerlingen zijn kostkinderen en 9 w[orden] voor gouvernementsrekening onderwezen.

De met een † geteekende kolommen zijn niet ingevuld.

Gewesten.	SCHOOLINRIGTINGEN. — De met een * geteekende zijn particuliere scholen.	Getal der bij iedere school in dienst zijnde of dienstdoende: Onderwijzers.	Ondermeesters.	Kweekelingen.	Getal leerlingen: Tegen betaling van schoolgeld.	Gratis.	Totaal.	BIJZONDERE AANMERKINGEN.
Batavia.	* Dag- en kostschool voor meisjes van mevr. A. Klusmann op het Koningsplein . .	1	2 (secondantes)	»	»	»	61	17 leerlingen zijn in den kost. Behalve in de gewone vakken van lager onderwijs wordt hier ook onderwezen het Fransch, Hoogduitsch, de muziek, dans- en teekenkunst en alle vrouwelijke handwerken. Voor het lager onderwijs wordt mevrouw Klusmann in de namiddag-uren bijgestaan door een onderwijzer.
	* Dag- en kostschool van mevr. A. L. Nortier op het Molenvliet	1	2 (secondantes)	»	»	»	58	17 meisjes zijn in den kost. Onder de dagscholieren zijn 11 jongens. Behalve in de gewone vakken, wordt hier ook onderwezen in de Fransche en Engelsche talen, muziek, dans- en teekenkunst en vrouwelijke handwerken.
	* School van mevr. Dujardin Prodigo.	†	†	†	»	»	»	Voor de Fransche taal en het gewoon lager onderwijs.
	* School van Manook en Arathoon . .	†	†	†	»		»	Behalve de gewone vakken van lager onderwijs, ook het lezen, schrijven, de Armenische en Engelsche talen.
	* Meisjesschool van de jufvr. Verhuight en van Gemert op Noordwijk . . .	†	†	†	»	»	31	11 dezer leerlingen zijn in den kost. Het onderwijs wordt gegeven door Roomsch-katholijke geestelijke zusters, en wel, behalve in de gewone vakken (geschiedenis en aardrijkskunde voor alsnog uitgezonderd), in de Fransche en Engelsche talen en de muziek. Teeken- en danslessen hoopte men weldra aan te vangen.
	* School van mej. A. Guex de Coudray op Noordwijk . .	†	†	†	»	»	8	Van deze leerlingen zijn 4 meisjes. Behalve lager onderwijs, ook de Fransche en Engelsche talen.
	* School van G. F. Paulus op Tangkee.	†	†	†	»	»	46	Van deze leerlingen zijn 7 kinderen van leden der Maleische Christen-gemeente, 7 kinderen van Mohammedanen en 32 van Chinezen. De meester is onbekwaam en ongeschikt; een voorstel van dr. S. A. Buddingh, om de 7 Christen-kinderen naar de stadsschool te doen overgaan en den meester het onderwijs van Christen-kinderen te ontzeggen, werd overwogen.
	* School van den heer Snellebrand . .	†	†	†	†	†	»	Voor 't lager en middelbaar onderwijs, de Fransche, Engelsche en Hoogduitschn talen.
	* School van den heer Heuveldop . .	†	†	†	†	»	»	Voor de Fransche, Engelsche en Hoogduitsche talen.
	* Parapattan-weeshuisschool . . .	1	1	»		54	54	Volgens dr. Buddingh kan deze school ten voorbeeld strekken aan alle dergelijke inrigtingen; zij ondervindt dan ook de krachtdadige belangstelling en ondersteuning van het Gouvernement en van het publiek.

De met een † geteekende kolommen zijn niet ingevuld.

Gewesten.	SCHOOLINRIGTINGEN. — De met een * geteekende zijn particuliere scholen.	Getal der bij iedere school in dienst zijnde of dienstdoende			Getal leerlingen.			BIJZONDERE AANMERKINGEN.
		Onderwijzers.	Ondermeesters.	Kweekelingen.	Tegen betaling van schoolgeld.	Gratis.	Totaal.	
Batavia.	Christel. ambachts-school op Batoe-Foelies te Batavia.	1	»	»	»	22	22	Deze school wordt geheel door particuliere liefdadigheid onderhouden. De jongens worden tot een ambacht en de meisjes tot den dienstbaren stand opgeleid.
	* Zondagsschool op Passar-Bharoe. .	1	»	»	†	†	†	Deze school is opgerigt door het bestuur der Christelijke ambachtsschool. Het onderwijs wordt gratis gegeven en is bestemd voor jongelieden die, reeds in eene of andere betrekking geplaatst, het vroeger geleerde wenschen te herhalen of aan te vullen.
	* School van het weldadig gestioht te Djati.	»	»	»	»	18	18	In dit gesticht worden verlaten of onverzorgde Christen-kinderen opgenomen, zonder onderscheid van kerkgenootschap. Bij ontstentenis van een eigen leermeester verzocht de directie, aan de kinderen toegang te verleenen tot de gouvernements- 2de lagere school. Een lid der directie gaf bovendien drie maal 's weeks in het gesticht onderwijs.
Buitenzorg.	Lagere school te Buitenzorg	1	1	»	40	20	60	Het aantal leerlingen is 36 jongens en 24 meisjes; 16 zijn kostgangers.
	* School van mevr. Hendriks . . .	1	»	»	»	»	6	Mevrouw Hendriks heeft verzocht hare school naar Batavia te mogen overbrengen.
Krawang.	* School van A. J. L. Lempe . . .	†	†	†	†	†	†	Gewoon lager onderwijs.
Cheribon.	Lagere school. . .	1	»	»	18	22	40	Bij gebrek aan een schoolgebouw werd de kerk hier voor het onderwijs gebruikt.
	* School van mevr. Bernard. . . .	†	†	†	†	†	†	Voor de Fransche en Engelsche talen.
Tegal.	Lagere school. . .	1	1	»	19	13	32	
Pekalongan.	Lagere school. . .	1	1	2	44	13	57	
	* School van mejufvrouw Crans . .	†	†	†	†	†	†	
Samarang.	1ste lagere school te Samarang . . .	3	»	4	142	»	142	
	2de dito	2	2	3	83	44	127	
	3de dito	2	1	2	»	»	106	
	Hervormde weeshuisschool . . .	2	2	1	»	»	180	
	Roomsch - katholijke weeshuisschool .	2	1	4	»	190	190	

De met een † geteekende kolommen zijn niet ingevuld.

Gewesten.	SCHOOLINRIGTINGEN. — De met een * geteekende zijn particuliere scholen.	Getal der bij iedere school in dienst zijnde of dienstdoende			Getal leerlingen.			BIJZONDERE AANMERKINGEN.
		Onderwijzers.	Ondermeesters.	Kweekelingen.	Tegen betaling van schoolgeld.	Gratis.	Totaal.	
Samarang.	* School van den heer Collings . .	†	†	†	†	†	†	
	* School van de wed. Catenius. . . .	†	†	†	†	†	†	
	* School van de wed. J. Mendes da Costa	†	†	†	†	†	†	Op enkele dezer scholen wordt, behalve het gewoon lager onderwijs, ook Fransch en Engelsch of Hoogduitsch geleerd. Bij den heer Collings ook Italiaansch boekhouden. Over het algemeen en behoudens enkele uitzonderingen, gaat het onderwijs op de particuliere scholen te Samarang achteruit.
	* School van de wed. Jaspers	†	†	†	†	†	†	
	* School van mejufvrouw Muhlenfeldt	†	†	†	†	†	†	
	* School van de wed. Hachtman . . .	†	†	†	†	†	†	
	* School van de wed. Starkenborgh Juttingh.	†	†	†	†	†	†	
	School te Salatiga van den heer C. T. Behr.	1	»	»	39	22	61	Voor het onderwijs aan de gratis-leerlingen ontvangt de meester een gouvernementssubsidie.
	* School van mevr. Mattherus . . .	»	»	»	»	»	70	Lager onderwijs, Fransche taal en teekenen.
	* School van mevr. Mispelblom Beijer	»	»	»	†	†	†	Deze inrigting zou eerlang worden opgebroken.
	Lagere school te Ambarawa	1	1	»	2	71	73	Geopend 14 April van dit jaar. De helft der gratis-leerlingen zijn kinderen van Afrikanen; het begrip is, inzonderheid bij deze kinderen, vrij wel ontwikkeld.
Japara.	Lagere school te Pati	1	»	»	8	12	20	
	* School van mejufvrouw Stolze. .	†	†	†	†	†	†	Lager onderwijs.
	Lagere school te Japara	1	»	»	3	17	20	Het schoolgebouw was eerst bij het eind van het jaar gereed, maar de school was reeds in Junij geopend in een particulier huis.
Rembang.	Lagere school te Rembang . . .	1	»	»	18	14	32	
	* School van den heer Keulven te Toeban	†	†	†	†	†	†	Lager onderwijs.
Soerabaja.	1ste lagere school te Soerabaja . . .	3	1	»	87	»	87	
	2de dito	4	2	»	89	134	223	Eene derde school is in aanbouw.

De met een † geteekende kolommen zijn niet ingevuld.

Gewesten.	SCHOOLINRIGTINGEN. — De met een * geteekende zijn particuliere scholen.	Getal der bij iedere school in dienst zijnde of dienstdoende			Getal leerlingen.			BIJZONDERE AANMERKINGEN.
		Onderwijzers.	Ondermeesters.	Kweekelingen.	Tegen betaling van schoolgeld.	Gratis.	Totaal.	
Soerabaja.	* School van Weiner	†	†	†	27	»	27	
	* School van Willemsz.	1	1	1	54	»	54	
	* School van Gezust. Gersom	3	1	»	43	»	43	Het onderwijzend personeel bestaat uit 2 onderwijzeressen, een onderwijzer en eene secondante.
	* School van mevr. Steup	1	»	»	20	»	20	Tevens kostscholen voor meisjes, even als de voorgaande inrigting.
	* School van mejufvrouw Koenen .	1	1	»	12	»	12	
	* School van mejufvr. Azia van Timor	1	1	»	25	»	25	Deze inrigting is eene bewaarschool, waarin eenig onderwijs in de eerste beginselen wordt gegeven.
	* Bewaarschool van de wed. Franck .	1	1	»	15	»	15	
	* Dito van den zendeling Emde . .	1	1	»	25	»	25	De zendeling Emde wordt bijgestaan door eene aangenomen dochter.
	Lagere school te Grissee	1	1	1	16	30	46	
Madura.	Lagere school te Bangkalan . . .	1	»	»	6	8	14	In Maart van dit jaar geopend.
	Lagere school te Soemarap	1	»	1	10	31	41	
Pasoeroean.	Lagere school te Pasoeroean. . . .	2	1	1	46	55	101	
	Dito te Malang . .	1	»	1	9	23	32	
Probolinggo.	Lagere school te Probolinggo. . . .	1	1	1	25	29	54	
Bezoeki.	Dito te Bezoeki . .	1	»	»	10	7	17	
Banjoewangi.	Dito te Banjoewangi	1	»	»	9	9	18	
Banjoemaas.	Dito te Banjoemaas.	1	»	»	26	9	35	
Bagelen.	Dito te Poerworedjo	1	1	1	28	17	45	De vermindering van het getal leerlingen in vergelijking met dat van het vorige jaar, toen er 71 waren, is het gevolg van de vervanging van Europesche en Afrikaansche soldaten van het garnizoen door inlandsche; 14 leerlingen zijn in den kost. Zoowel de meester als de ondermeester zijn inlandsche kinderen; hierin werd verandering gewenscht, opdat er meer geest en leven in 't onderwijs zou zijn.

De met een † geteekende kolommen zijn niet ingevuld.

Gewesten.	SCHOOLINRIGTINGEN. — De met een * geteekende zijn particuliere scholen.	Getal der bij iedere school in dienst zijnde of dienstdoende			Getal leerlingen.			BIJZONDERE AANMERKINGEN.
		Onderwijzers.	Ondermeesters.	Kweekelingen.	Tegen betaling van schoolgeld.	Gratis.	Totaal.	
Kedoe.	Lagere school te Magelang	1	»	1	44	10	54	
Jogjakarta.	Dito te Jogjakarta .	1	1	1	60	40	100	Deze school heeft onder het bestuur van den tegenwoordigen onderwijzer een geheel ander aanzien gekregen: het getal leerlingen klom in één jaar van 58 tot het opgegeven getal.
Soerakarta.	Dito te Soerakarta .	2	1	1	64	35	99	
	* School van den heer Hanssens. .	†	†	†	30	»	30	Lager onderwijs.
	* Meisjesschool van mejufvr. Claessens	†	†	†	12	»	12	
Madioen.	Lagere school te Madioen.	1	»	»	»	»	»	Eene nieuwe school. De meester werd eerst in November benoemd.
	* School van mevr. Fleur.	†	†	†	†	†	†	
Kediri.	Lagere school te Kediri	1	»	»	12	5	17	
	Buitenbezittingen.							
Padang.	1ste lagere school .	2	»	1	49	»	49	In het vorige jaar was het getal leerlingen hier 44 en 82. De toeneming zou nog grooter zijn geweest, wanneer niet ook het particuliere onderwijs zich had uitgebreid.
	2de dito	2	»	2	20	91	111	
Benkoelen.	dito.	1	»	1	29	21	50	Tot bewijs van de belangstelling der ouders strekt, dat hier steeds alle kinderen, die in de termen vallen, de school bezoeken; jammer maar, zegt het verslag, dat de meesten t' huis niets dan Maleisch hooren.
Palembang.	dito.	1	»	»	11	15	26	Ten gevolge van ziekte van den onderwijzer stond het onderwijs van Augustus tot en met October stil.
Bandjemasin.	dito.	1	»	1	11	16	27	De verwaarloosde huisselijke opvoeding van de meeste leerlingen maakt den arbeid van den onderwijzer moeijelijk en ondankbaar. Ook hier stond het onderwijs, door ziekte en daarop gevolgde verplaatsing van den meester, eenige maanden stil.
Gouvernement van Celebes en onderhoorigheden.	1ste lagere school te Macassar . . .	1	1	1	38	»	38	
	2de dito	1	1	1	23	65	88	
	* Hervormde weeshuisschool . . .	†	†	†	†	†	†	
	Lagere school te Maros	1	»	»	9	12	21	Geopend 30 April van dit jaar.

De met een † geteekende kolommen zijn niet ingevuld.

Gewesten.	SCHOOLINRIGTINGEN. — De met een * geteekende zijn particuliere scholen.	Getal der bij iedere school in dienst zijnde of dienstdoende			Getal leerlingen.			BIJZONDERE AANMERKINGEN.
		Onderwijzers.	Ondermeesters.	Kweekelingen.	Tegen betaling van schoolgeld.	Gratis.	Totaal.	
Gouvernement van Celebes en onderhoorigheden.	* School van den zendeling-onderwijzer Goudswaard te Bonthain . . .	1	»	»	»	»	49	
	* School van den heer Melchior te Bima.	†	†	†	†	†	†	
Menado.	Lagere school te Menado	1	2	»	66	12	78	
	* School van den hr. Schutt te Amoerang	†	†	†	†	†	†	
Ternate.	Lagere school. . .	1	»	»	3	11	14	Gelijke klagten als van Bandjermasin.
	* Hervormde weeshuisschool . . .	†	†	†	†	†	†	
Amboina.	Lagere school. . .	»	1	»	41	12	53	
	* Hervormde weeshuisschool te Amboina.	†	†	†	†	†	†	
Banda.	Lagere school. . .	1	1	1	47	30	77	
	School voor vrouwelijke handwerken van mevr. Marckx	†	†	†	17	13	30	
Timor.	Lagere school te Koepang	1	»	»	13	14	27	

De met een † geteekende kolommen zijn niet ingevuld.

II. Voor Christen-inlanders.

In den ondervolgenden staat vindt men een algemeen overzigt van den toestand der scholen voor inlandsche Christenen, voor zoover de Regering daarvan berigt gekregen heeft.

Gewesten.	School-inrigtingen.	Aantal leerlingen.	Verdere bijzonderheden.
Buitenzorg.	School te Depok.	54	Het lage standpunt van beschaving, waarop de gemeente van Depok tot dusver staat, oefent eenen nadeeligen invloed uit op het onderwijs der jeugd.
Batavia.	School te Toegoe.	26	Zoowel de meester als het locaal waren ongeschikt. Door de bemoeijingen van den zendeling-leeraar Gonggrijp was echter een persoon gevonden, die waarschijnlijk beter zou voldoen. Het Gouvernement had dan ook eene ruimere bezoldiging toegestaan dan tot dusver uit de fondsen voor het Nederlandsch-Oost-Indisch Zendeling- en Bijbelgenootschap voor eenen meester alhier was afgezonderd. Ook in de behoefte aan een beter locaal hoopte men te voorzien.
Japara.	School te Japara, onder opzigt van den zendeling der Doopsgezinde vereeniging P. Jansz.	3	De Javaansche onderwijzer, een Christen, werd wegens wangedrag afgezet en vervangen door een Javaan, die geen Christen was.
Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo.	Scholen van het Rhijnsche Zendelinggenootschap.	Niet opgegeven	Het Indisch Bestuur deed, ten gevolge van het inspectie-rapport van dr. Buddingh, aan de zendelingen, ter gemoetkoming in hunnen arbeid, voor eene waarde van f 700 aan schrijfbehoeften aanbieden; en het verzocht voorts (en verkreeg later) de magtiging van het opperbestuur, om tot hunne beschikking f 150 's maands te stellen voor bezoldiging van 15 Dajaksche leermeesters.
Amboina. Banda. Timor.	Niet opgegeven.	Niet opgegeven.	Voor het onderwijs op de eilanden tot Amboina en Banda behoorende werden, ten gevolge van de inspectie-rapporten van dr. Buddingh, onderscheidene beschikkingen genomen, als: het plaatsen van eenen inlandschen schoolmeester te Awaja op de zuidkust van Ceram; eene algemeene verhooging van de tractementen der inlandsche meesters op al de tot Amboina behooren eilanden; de vaststelling, door den gouverneur der Molukken, van een nieuw reglement voor die scholen; ruimere voorziening in de behoeften aan leermiddelen; aanstelling van meer onderwijzers op de Aroe-eilanden, op Moa, op Letti, op Roma en op Kisser.
Ternate.	Maleische school te Ternate.	80	De opkomst der leerlingen geeft alle reden tot tevredenheid, en er bestaat bij hen veel meer vrijmoedigheid en zelfvertrouwen dan bij de leerlingen op de gouvernements- lagere school aldaar.
Menado.	131 scholen in de Minahassa.	6580	Volgens den staat, onder letter F opgenomen achter het overgelegd verslag der Hoofdcommissie van onderwijs, bedroeg het getal scholen op ult°. December 1856: voor rekening van het Gouvernement 12, van het Zendelinggenootschap 97, en van de negorijen 22, te zamen, als hiernevens, 131, tellende te zamen 11,403 schoolpligtige kinderen;

Gewesten.	School-inrigtingen.	Aantal leerlingen.	Verdere bijzonderheden.
Menado.			waarvan gezet opkomen 6580 (1). Sommige dezer scholen ondergingen belangrijke verbetering, daar zij meer stelselmatig gevormde meesters ontvingen, afkomstig van de kweekschool te Tanawanko, welke school onder de leiding van den zendeling GRAAFLAND stond en bij voortduring zeer goed aan de verwachting beantwoordde.
	Inlandsche Christen-school te Gorontalo.	Niet opgegeven.	Deze school wordt grootendeels bezocht door kinderen van Europesche afstammelingen en door eenige (Mohammedaansche) kinderen van inlandsche hoofden. Zij ging in 1856 zigtbaar vooruit, zoowel wat de geregelde opkomst der kinderen als wat de ontwikkeling hunner geestvermogens betreft.
	Inlandsche Christen-scholen op de Sanggir-eilanden	Niet opgegeven.	Op het eiland Groot-Sanggir werd de school te Kolongan, met de geheele negorij, door de uitbarsting van den vulkaan Awoe vernield. Er was last gegeven tot oprigting van eene nieuwe school ter plaatse waar de bevolking zich zou verzamelen. Het onderwijs op de Sanggir-, en ook op de Talaut-eilanden was een voorwerp van bijzondere zorg der Regering. Voor de Sanggir-eilanden stelde de resident eene schoolregeling vast, welke aan de radja's en rijksgrooten werd toegezonden, vergezeld van eenen opwekkenden brief en eene uitnoodiging om jonge Sanggirezen naar Menado te zenden, ten einde door de zorg der zendelingen van het Nederlandsch genootschap tot schoolmeesters te worden opgeleid. Aan die uitnoodiging werd voldaan. (Vergelijk ook het medegedeelde, in het vorige hoofdstuk, over de zendelingen.)

III. VOOR NIET-CHRISTENEN, NIET ZIJNDE EUROPEANEN OF MET DEZEN GELIJKGESTELDEN.

Java.

Het personeel der onderwijzers bij de kweekschool te Soerakarta onderging (2) geene veranderingen; de plaats van tweeden onderwijzer bleef nog onvervuld en de vroeger vermelde heer LAVALETTE werd nogmaals voor één jaar met het onderwijs in de teekenkunst belast.

Ten aanzien der keus van kweekelingen werd bepaald, dat voortaan, behoudens zeldzame uitzonderingen, ter beoordeeling van den Gouverneur-Generaal, geene jongelieden van aanzienlijke afkomst, noch bloedverwanten van aanzienlijke hoofden voor onderwijzers zullen worden opgeleid; nog werd besloten bij voorkomende vacaturen ook eenige jongelieden uit de Soenda-landen (het westelijk deel van Java) op de school te plaatsen, hetgeen dan ook reeds in dit jaar plaats vond.

Het aantal kweekelingen bedroeg bij het eind van dit schooljaar weder, even als aan het eind van het vorige, 14, nadat 2 hier gevormde jongelieden tot onderwijzers te Samarang en te Tjandjoer waren aangesteld.

Over de vruchten van het onderwijs is het oordeel op nieuw gunstig. De verst gevor-

---

(1) Volgens den staat, gevoegd bij het verslag van het Nederlandsch Zendelinggenootschap van 1857, was het getal scholen op ult°. December 1856 127 (4 negorijsche minder dan boven zijn opgegeven) en het getal kinderen 11,172 (7463 jongens en 3709 meisjes), waarvan gezet opkomen 6323.

(2) Het verslag van de kweekschool loopt van 1 Junij 1856 tot 31 Mei 1857.

derde leerlingen waren, behalve met de vroeger vermelde vakken, ook met het bouwkundig teekenen begonnen.

De aan de kweekschool verbonden externe-school ging niet vooruit. De zucht om hunne kinderen te laten onderwijzen, bleek bij de meeste Javaansche grooten kortstondig te zijn, zoodat het aantal leerlingen zelfs van 24 tot 16 terugging.

De hulpmiddelen voor het onderwijs werden vermeerderd met eene handleiding voor de Javaansche spraakkunst, door den heer J. A. Wilkens opgesteld, en met een Javaansch rekenboek over de evenredigheden, door den hoofd- en den hulponderwijzer der kweekschool zamengesteld. Ten behoeve der provinciale scholen werd nog door het Gouvernement overgenomen een 900tal exemplaren van een door dienzelfden ambtenaar vervaardigd prentenboek met toelichtende Javaansche bijschriften.

Omtrent den toestand der provinciale scholen zijn de voornaamste berigten, ten vervolge op die, welke in het vorig verslag zijn gegeven, in den volgenden staat bijeengebragt.

Gewesten.	Plaatsen waar eene school is.	Aantal scholieren op ult°. Dec. 1856.	Verdere bijzonderheden.
Bantam.	Serang.	18	Men heeft nog geen geschikteren onderwijzer voor deze school kunnen vinden.
Batavia.	Geene.	—	
Buitenzorg.	Idem.	—	
Krawang.	Poerwakarta.	24	Als boven.
Preanger regentschappen.	Tjandjoer.	—	De school te Tjandjoer was tijdelijk gesloten tot dat een kweekeling van Soerakarta de plaats van den volslagen onbekwamen onderwijzer zou kunnen vervullen. Die vervulling had, blijkens 't bovenstaande, werkelijk plaats.
	Bandong.	40	
	Soemadang.	38	
	Mangondjaja.	22	
	Garoet.	11	
Cheribon.	Cheribon.	11	De door de leerlingen gemaakte vorderingen mogen gunstig genoemd worden.
Tegal.	Tegal.	26	
	Brebes.	42	Te Brebes en Pamalang werden dit jaar scholen opgerigt, waardoor wel het aantal leerlingen te Tegal verminderde, maar dat over de geheele residentie aanzienlijk toenam.
	Pamalang.	35	
Pekalongan.	Pekalongan.	17	Het onderwijs alhier wordt gegeven door een kweekeling van Soerakarta en voldoet zeer goed.
Samarang.	Samarang.	40	Door de opening van deze school (1°. September 1856) zijn de scholen in de districten Grogol en Singenkoelon te niet gegaan. Op de hoofdplaats Samarang bestaat bovendien nog altijd de school van den zendeling van het Nederlandsche Zendelinggenootschap Hoezoo; zijn onderwijs voldoet bij voortduring zeer goed. Het aantal leerlingen bedroeg 24, waarvan 17 kinderen van Mohammedanen waren. Te Salatiga ontvangen eenige kinderen van inlandsche hoofden onderrigt op de school van den heer Beer. (Zie afd. I hiervoor).
Transporteren	13 scholen	324	

Gewesten.	Plaatsen waar eene school is.	Aantal scholieren op ult°. Dec. 1856.	Verdere bijzonderheden.
Per transport	13 scholen	324	
Japara.	Patti.	22	Het onderwijs laat hier te wenschen over, daar de onderwijzer tevens inlandsche klerk op de residentie-secretarie is en zijn tijd dus niet onverdeeld aan de school kan wijden.
	Japara.	31	De berigten omtrent de leerlingen en den onderwijzer, een kweekeling van Soerakarta, zijn zeer gunstig.
Rembang.	Rembang.	17	Ook hier wordt omtrent de leerlingen gunstig getuigd.
	Bodjonegoro.	23	Deze school is in den loop van het jaar tot stand gekomen en bestaat geheel uit eigen fondsen, daartoe door inlandsche hoofden bijeengebragt. Men verlangde hier naar de komst van een kweekeling van Soerakarta.
	Blora.	40	Ook deze school werd in 1856 opgerigt; de onderwijzer voldoet niet, zoodat men hetzelfde verlangen had als te Bodjonegoro.
	Toeban.	48	Deze school, mede geheel uit eigen middelen opgerigt, levert gunstige uitkomsten op.
Soerabaja.	Geene.	—	
Pasoeroean.	Pasoeroean.	38	De jaarlijksche examens geven veel reden tot tevredenheid.
	Bangil.	23	De onderwijzer aan deze school is vervangen door een kweekeling van Soerakarta, waarvan men goede verwachtingen heeft.
	Malang.	45	Over het algemeen voldoet het onderwijs hier zeer goed.
Probolinggo.	Geene.	—	
Bezoeki.	Bezoeki.	19	De onderwijzer en de leerlingen geven reden tot tevredenheid.
Banjoewangi.	Geene.	—	
Banjoemaas.	Banjoemaas.	86	Op het examen bleek dat het onderwijs goede vruchten droeg. De school telt een onderwijzer (die echter wat kunde aangaat gebrekkig is) en drie ondermeesters.
Bagelen.	Poerworedjo.	43	Door de meerdere ondersteuning van het inlandsch bestuur, sedert de vervanging van den ouden regent door zijn zoon, komen de kinderen thans geregelder op.
	Ambal.	41	Het onderwijs alhier kan de gewenschte hoogte niet bereiken, daar de leerlingen telkens afwisselen en de school verlaten zoodra zij wat lezen, schrijven en rekenen kunnen. Zoo verlieten 46 kinderen de school in 1856 en waren er af en toe 58 nieuwe bijgekomen.
Transportere	26 scholen	800	

Gewesten.	Plaatsen waar eene school is.	Aantal scholieren op ult°. Dec. 1856.	Verdere bijzonderheden.
Per transport	26 scholen	800	
Bagelen.	Keboemen.	40	Hier wordt het onderwijs vrij bevredigend genoemd.
Kedoe.	Magelang.	34	Bij het gehouden examen bleek dat te veel werktuigelijk was geleerd. Onder de leerlingen munten bijzonder uit eenige kinderen van mindere afkomst, zoons van dessa-hoofden.
	Temangoeng.	19	De weinige belangstelling van de inlandsche hoofden staat aan den bloei dezer school in den weg.
Jogjokarta.	Geene.	—	
Soerakarta.	Soerakarta.	16	Zie boven.
Madioen.	Madioen.	40	Het groot verschil tusschen het aantal der in 1855 en 1856 op deze scholen onderwezen wordende leerlingen (het totaal is thans 116 en was toen 159) is vooral toe te schrijven aan de omstandigheid, dat velen de pas opgerigte scholen bezochten in de hoop van in 's lands dienst geplaatst te worden, en eerst later begrepen dat het bezoek der scholen hun geene bepaalde aanspraak zou geven.
	Mangetan.	14	
	Ponorogo.	42	
	Ngawi.	20	
Kediri.	Toelong Agong.	75	De gemaakte vorderingen zijn over het algemeen bevredigend; het aantal leerlingen verminderde echter met 17.
Patjitan.	Patjitan.	27	De leerlingen gedragen zich ordelijk, zijn vlug en komen geregeld ter school. De onderwijzer ontwikkelt zich meer en meer.
Te zamen	36 scholen	1127	

Volgens den bovenstaanden staat, vergeleken met dien in het vorig verlag gegeven, waren er thans 3 scholen meer dan bij het eind van 1855, maar daarentegen 30 leerlingen minder. Deze laatste omstandigheid moet zeker voor een gedeelte geweten worden aan het vermelde bij de scholen te Madioen, het vervallen namelijk van het vroeger bestaande denkbeeld, dat het bezoeken der scholen bepaalde aanspraken op plaatsing in 's lands dienst zou geven; maar de betrekkelijke vermindering van het aantal leerlingen voor elke school in het bijzonder was ook (blijkens het gezegde bij de Tegalsche scholen) gedeeltelijk het gevolg van den overgang van leerlingen van de vroeger op nieuw opgerigte scholen.

Buitenbezittingen.

Sumatra's Westkust. Volgens het vroeger medegedeelde voornemen werd onder de leiding der adsistent-residenten van Ophuizen en Godin, nabij het fort de Kock (Boekittinggi) eene kweekschool voor inlandsche onderwijzers opgerigt en voor tien kweekelingen eene tegemoetkoming, van f 10 's maands voor elk, beschikbaar gesteld.

De school te Padang, die door het Gouvernement bekostigd wordt, wordt ook thans weder geroemd. Het aantal leerlingen was bij het eind van het jaar 113, dat is 23 meer dan bij het eind van 1855. De volleerden werden als om strijd gevraagd bij de Europesche handelaren en bij de overige kantoren. De overige (17) scholen (1 meer dan in 1855) telden

454 leerlingen (43 meer dan in 1855). De uitkomsten, bij deze scholen verkregen, worden te regt van het grootste belang geacht, als een begin van de meer verstandelijke ontwikkeling van het volk. Vooreerst, zegt het verslag, bepaalt de werking zich wel bijzonder tot de hoofden en tot eenige gegoeden, maar wanneer dezen zullen geleerd hebben het nut van het onderwijs te waarderen, zal het allengs ook op mindere leden van de bevolking overgaan.

Banka. De inlandsche school te Muntok, eerst in 1856 opgerigt, was nog te kort in werking om een oordeel over de uitkomsten van het onderwijs toe te laten.

Celebes en onderhoorigheden. De inlandsche scholen te Macassar en Maros waren in voldoenden staat.

K. Kunsten en wetenschappen.

§ 1. *Vermeerdering der kennis van land en volk.* (1)

Atlas van Nederlandsch Indie.

Van dezen vroeger herhaaldelijk vermelden atlas werden in 1856 de kaarten afgeleverd van de residentien Kedoe, Bezoeki, Probolinggo, van de afdeeling Banjoewangi en van de eilanden Bali, Soembawa en Banka. Even als de vroegere, zijn ook deze kaarten door den Gouverneur-Generaal goedgekeurd. Na den dood van den verdienstelijken MELVILL VAN CARNBÉE werden maatregelen beraamd om de voortzetting van dezen belangrijken arbeid aan een ander deskundige op te dragen. (2)

Nias. Het rapport, waarvan in het vorig verslag sprake was, van de heeren J. F. NIEUWENHUIZEN en C. B. H. C. VON ROSENBERG, omtrent het hun opgedragen land- en volkenkundig onderzoek van Nias werd dit jaar ontvangen en aan het Bataviaasch Genootschap van kunsten en wetenschappen ter uitgave afgestaan.

Ceram. Onder de togten, die dit jaar door ambtenaren gedaan werden, verdienen bijzondere vermelding de onderzoekingen van de adsistent-residenten C. BOSSCHER en W. SCHMINKE door een gedeelte van het eiland Ceram. Uit het verslag van hunne bevindingen wordt het volgende aangeteekend.

In den avond van den 8sten Maart van Amboina vertrokken, reisden zij over het eiland Haroekoe naar Kaijbobo (op Ceram), en bezochten achtereenvolgens de negorijen Waijsamoe, Hatoesoea, Kaijratoe, Kamarian, Seroewan, Tihulale, Rumukaij, Latoe, Huwalooij, Toemelehoe, Polonhij, Samasoeroe, Apsano, Awija, Warakuija, Marakikij en Amaheij, (3) alom zoover mogelijk het land indringende, ten einde de gesteldheid daarvan eenigermate te leeren kennen. Overal vonden zij een buitengewoon vruchtbaar terrein, uitgebreide vlakten, hier en daar met heuvelen afgewisseld en met prachtige bosschen bedekt. De landstreek bewesten de rivier Ajer-Tallo is weinig watererijk: de rijstbouw op natte velden zou daar moeijelijkheden opleveren. Daarentegen vond men daar, en overal waar men tot nog toe den voet aan den wal gezet had, de koffij nagenoeg in het wild groeijen en de boomen met vruchten beladen. Tabak slaagt op dit gedeelte van Ceram uitmuntend, en ook voor de katoenteelt schijnt de grond geschikt. In de nabijheid van de Ajer-Tallo, en oostwaarts daarvan, wordt het land waterrijker en neemt de vruchtbaarheid van den bodem nog toe, zoodat daar reeds rijst op natte gronden met goed gevolg zou kunnen worden geplant. De Ajer-Tallo is, tot nagenoeg $1\frac{1}{2}$ Engelsche mijl van hare monding, voor praauwen bevaarbaar en zou met weinig moeite dieper landwaarts tot een goed vaarwater kunnen worden gemaakt. Hare oevers zijn omzoomd met ondoordringbare bosschen, waarin niemand ooit den voet schijnt gehad te hebben, doch die slechts wachten op den bijl van den houtveller om in vruchtbare velden te worden herschapen en de bruikbaarste houtsoorten voor huis- en scheepsbouw te leveren. De heerlijkste en vruchtbaarste gronden zijn echter die achter de negorij Marakikij,

---

(1) Over militaire terreinopname, over hydrographische werkzaamheden en over de verrigtingen der geographische ingenieurs is boven gehandeld in hoofdstuk D, Iste afdeeling § 4 en IIde afdeeling § 4.

(2) In 1857 is daartoe gekozen de heer W. T. VERSTEEGH, kapitein der genie van het Indische leger.

(3) De spelling der namen is letterlijk naar het uit Indie ontvangen verslag gevolgd.

zich uitstrekkende over eene lengte van ongeveer 15 Duitsche mijlen of 60 palen, bij eene breedte van 20 à 30 palen, en doorsneden door de prachtige rivier Roewatta. Deze stroom heeft eene bijna gelijkmatige diepte van 5 à 6 voeten, bij eene breedte van 50 à 60 voeten; hij ontspringt in het district Toelati en stort zich bij Marakikij in zee. Hij wordt gevoed door een aantal grootere en kleinere spruitjes, die van het gebergte stroomen, terwijl een aantal takken wederkeerig van hem uitloopen en deze uitgestrekte vlakte zegen en vruchtbaarheid aanbrengen. Desniettemin is de bevolking er schaarsch, en de ruwe zeden en instellingen staan aan alle ontwikkeling in den weg. Daarenboven slepen de pokken en andere ziekten nog een aantal menschen ten grave, ten gevolge van gebrek aan verpleging, terwijl de bewoners zich tot dusver bijgeloovig verzetteden tegen de vaccine, vooral door den invloed der Mawing's (waarzeggers), zoo als op Ceram de priesters van het kakian-verbond (waarvan hiervoor in hoofdstuk C melding is gemaakt) genaamd worden. Deze lieden hadden de bevolking diets gemaakt, dat de vaccine de menschen verzwakt en lafhartig maakt, en dat ons Gouvernement op de invoering daarvan aandringt om de bewoners te gemakkelijker te overheerschen. Ter logenstraffing van dit verdichtsel toonden de gemelde ambtenaren, dat zij zelven gevaccineerd waren, en verhaalden zij hoe bij ons sedert jaren ieder kind gevaccineerd wordt. Zij slaagden er dan ook in, de vaccine bijna overal in te voeren, en deden zoowel volwassenen als kinderen in hunne tegenwoordigheid inenten. Slechts drie negorijen, Kaijbobo, Waijsamoe en Kaijratoe, bleven zich verzetten. Ook de aan elkander grenzende negorijen Ponlohij en Samasoeroe, welke behooren onder het gebied van 't landschap Elpapoeti, werden bezocht om de aldaar aanwezige scholen te zien. Den Alfoerschen radja's te Sahoelouw werd aanbevolen, het koppensnellen bij hunne bevolking zooveel mogelijk tegen te gaan, hetgeen zij plegtig beloofden. Bij hun vertrek gaven de ambtenaren aan deze radja's en aan die van het Alfoersche bergdistrict Sanahoe, die hunne hulde waren komen bewijzen, eenige kleine geschenken, waaronder eene Hollandsche vlag, welke dankbaar werden aangenomen.

§ 2. *Taalstudie en oudheidkunde.*

Javaansche taal. De heeren C. F. Winter en J. A. Wilkens, arbeidden nog steeds aan een Javaansch-Nederduitsch woordenboek. Een gedeelte der door deze taalbeoefenaren mede bewerkte Javaansche spraakleer werd in dit jaar gedrukt. (Vergelijk ook het vorige hoofdstuk, III afd.)

Maleische taal. De ambtenaar H. von Dewall, die, blijkens het vorig verslag, belast is met de vervaardiging van een Maleisch-Nederduitsch en Nederduitsch-Maleisch woordenboek, ontving vergunning om zich, in het belang dier taak, te begeven naar Samarang, Soerabaja, de Vorstenlanden en naar Sumatra's Westkust.

De predikant J. G. G. Bierhaus gaf eene door hem bewerkte vertaling in het Maleisch van het Evangelie van Markus in het licht.

Ten gevolge van een verzoek van het Koninklijk Instituut voor de taal-, land- en volkenkunde van Nederlandsch Indie te Delft, werd in de residentie Palembang een onderzoek ingesteld naar Maleische handschriften, geschreven met de in Palembang gebruikelijke letters. Eenige in het Redjoeng of Rentjong geschreven stukken werden daarop naar Nederland gezonden (1).

Valsche oudheden. Naar aanleiding van opmerkingen door den directeur van het Museum van Oudheden te Leyden gemaakt, werd een onderzoek ingesteld naar den oorsprong van eenige te Amsterdam aangebragte en, volgens opgave, in 1854 en 1855 in de residentie Kedoe opgedolven metalen beeldjes. Uit dat onderzoek bleek, dat zekere in Soerakarta te huis behoorende mas Bei Kerto-Widjojo die beeldjes had vervaardigd en zich nog steeds met die industrie bezig hield.

§ 3. *Natuurwetenschappen.*

Dr. Junghuhn. Deze geleerde, blijkens het vorig verslag op nieuw belast met natuurkundige onderzoekingen in Indie, deelde na zijne aankomst zijne denkbeelden mede betreffende de regeling van zijn werkkring. Hij wenschte dien te doen bestaan in het ontwerpen van kaarten van nog weinig bekende streken en het doen van geologische,

(1) Over het verrigte tot uitbreiding onzer kennis van de Chinesche taal zie hoofdstuk E, afd. IV, § 1, hiervoor.

botanische en klimatologische onderzoekingen, en een aanvang te maken met een bijzonder onderzoek naar den invloed van het uitroeijen der wouden op het klimaat. Intusschen hield hij zich reeds voorloopig bezig met het verzamelen van fossile overblijfselen in een gebergte, gelegen ten zuidwesten van Bandong, en met een topographisch-geologisch onderzoek van het gebergte tusschen den Megamendoeng en den Parang, nabij Poerwakarta. (1)

Meteorologie. De resident der Wester-afdeeling van Borneo werd gemagtigd om, onder toezigt van den ambtenaar belast met natuurkundige onderzoekingen, dr. Croockewit, aan daartoe geschikte personen op te dragen het doen van waarnemingen betreffende de luchtsgesteldheid, winden en regens te Pontianak, fort Sorg, Mampawa en Montrado. Voorts werd dr. Croockewit uitgenoodigd om de jaarlijksche opgaven dier waarnemingen te verzamelen en de cijfers naar de regelen der meteorologie te berekenen en te groeperen.

Botanie. Aan den ambtenaar Hasskarl werd op zijn verzoek vergund, zijn vrijen tijd te besteden ten nutte van 's lands plantentuin te Buitenzorg. (2)

De heer J. H. Teysmann, hortulanus bij dien tuin, vervaardigde eene voor den druk bestemde handleiding tot het verzenden van levende planten.

Ichthyologie. Dr. Bleeker ging voort met zijne verzendingen van visschen ten behoeve van het Museum van Natuurlijke Historie te Leyden. Op het eind van 1856 had hij reeds ruim 10,150 voorwerpen aan het museum bezorgd.

§ 4. *Tijdschriften en dagbladen enz.*

Behalve de in vorige verslagen genoemde tijdschriften en dagbladen, verscheen in dit jaar ook een *Bijblad op het Staatsblad van Nederlandsch Indie*, dat met 's Gouvernements goedkeuring wordt uitgegeven door de heeren mr. S. C. H. Nederburgh en C. de Waal, ambtenaren ter algemeene secretarie. Het is uit den aard der zaak meer van administrativen dan van wetenschappelijken inhoud, maar verdient ook hier vermeld te worden als een bewijs van toenemende openbaarheid. In dit tijdschrift worden, behalve zoodanige bepalingen welker kennis meer bijzonder voor landsdienaren nuttig is, ook nog opgenomen de motiven van uitgevaardigde verordeningen en de uitleggingen door de Regering gegeven. Even als in vorige jaren, kwam het Gouvernement het *Natuurkundig Tijdschrift* te gemoet in de kosten, welke de uitgave van eenige officiele stukken had veroorzaakt. Nog verdient hier te worden medegedeeld, dat te Martapoera, in het rijk van Bandjermasin, eene steendrukkerij is opgerigt door een hadji, die aldaar koran's drukte en verkocht: 't geen hem een goed bestaan opleverde.

L. Algemeen burgerlijk bestuur.

I. Algemeen beheer.

In de bepalingen betreffende het algemeen burgerlijk bestuur werden gedurende dit jaar geene wijzigingen gemaakt.

II. Finantien.

§ 1. *Muntwezen.*

De uitvoering der wet van 1 Mei 1854 (*Nederlandsch Staatsblad* n°. 75), tot regeling van het muntwezen in Nederlandsch Indie, en der daarop gevolgde wetten, werd ook dit jaar nog zeer belemmerd door eene herhaalde vertraging in de aanmunting der nieuwe koperen pasmunt. De Regering wenschte namelijk tot die uitvoering, bepaaldelijk op de buitenbezittingen, niet over te gaan vóór dat eene voldoende hoeveelheid nieuwe koperen pasmunt voorhanden zou zijn, om aldaar aan het oude kopergeld den wettigen omloop geheel te ontnemen. En in verband daarmede bleef ook voorloopig de inwisseling van

(1) Vergelijk ook hoofdstuk N, afd. I, § 1*a*, 2°., „kinacultuur."

(2) De heer Hasskarl is sedert tot herstel van gezondheid naar Nederland vertrokken, en aldaar, op zijn verzoek, eervol uit 's lands dienst ontslagen en gepensioneerd.

recepissen en kopergeld op Java uitgesteld. Intusschen werd reeds dit jaar magtiging verleend om eenige zilveren pasmunt uit te geven bij wijze van proef, daar de inlandsche bevolking in de binnenlanden gezegd werd moeite te ondervinden in het verkrijgen van koper voor het papier of de zilveren munt, die haar, in voldoening van plantloon en anderzins, aan 's lands kassen werd uitbetaald.

Bij ordonnantie van 26 Julij 1856 (*Indisch Staatsblad* n°. 39) werd uitgevaardigd het Koninklijk besluit van 21 Junij 1855, bij hetwelk, naar aanleiding van art. 12 der aangehaalde wet van 1 Mei 1854 en in overeenstemming met hetgeen reeds voor West-Indie was vastgesteld, bepaald is, dat in 's lands kassen in Nederlandsch Indie in betaling kunnen worden aangenomen de Spaansche mat of pilaarmat voor f 2.50 en de Mexicaansche dollar voor f 2.55. Het vijffrancs-stuk, in Oost-Indie minder gangbaar zijnde, werd daarbij niet opgenomen.

Gedurende 1856 is, bijzonder bestemd voor de uitvoering der muntwet, uit Nederland in Indie ontvangen eene som van f 3,325,000 aan zilver, en f 240,000 aan koper, bestaande uit:

1-gulden-stukken	f 2,000,000
1/4 » »	750,000
1/10 » »	550,250
1/20 » »	24,598
1-cents- »	240,000

In vorige jaren was ter zelfder zake aangebragt een bedrag van f 13,950,000, alles zilver, zoodat in het geheel was ontvangen:

aan 2 1/2-gulden-stukken		f 10,000,000
» 1 » »		2,000,000
» 1/4 » »		4,000,000
» 1/10 » »		1,250,250
» 1/20 » »		24,598
	Te zamen zilver . . .	f 17,275,000
en » 1-cents- »		240,000
	Totaal . . .	f 19,515,000

Voor meerdere bijzonderheden aangaande dit onderwerp wordt verwezen naar de afzonderlijke verslagen omtrent de uitvoering der muntwet over de jaren 1855 en 1856. (1)

Omtrent elk der betaalmiddelen in het bijzonder kan voorts, op het voetspoor van de vroegere verslagen omtrent het beheer van Nederlandsch Indie, nog het volgende worden medegedeeld.

a. Recepissen.

Het geldwaardig bedrag der op 31 December 1855 *aanwezige* recepissen was, blijkens het vorige verslag . . . . f 30,947,794

op 31 December 1846 was het 30,344,559

Alzoo minder . . . . f 603,235

welk minder bedrag het gevolg was van de vernietiging van versleten en onbruikbare recepissen.

Het bedrag der *in omloop zijnde* recepissen onderging geene verandering, zoodat dit op 31 December 1856 nog f 26,600,000 bedroeg.

---

(1) N°. LXIV der zitting van 1855/56 en CVI der zitting van 1856/57; vergelijk ook het verslag over 1857, n°. 1, der zitting van 1857/58.

Hiervoor was gedeponeerd:

aan zilver (1)	f 19,162,746
» koper	6,535,254
» recepissen	655,000
Te zamen . . .	f 26,353,000

of f 247,000 minder dan de bovenbedoelde som van f 26,600,000, welk minder bedrag het gevolg was van bevolen, maar op het einde van 1856 nog niet volbragte mutatien bij sommige depôts. Het aanwezen van recepissen in de depôts was een gevolg van de aan den directeur van finantien verleende bevoegdheid om koper uit de depôts te ligten tegen deponering van recepissen.

b. Kopergeld.

Op 31 December 1855 bedroegen de kas-saldo's aan kopergeld in Nederlandsch Indie, met de gelden onder weg en hetgeen te veel was gedeponeerd.		f 3,908.777
voor recepissen was toen gedeponeerd		6,565,430
Te zamen.		f 10,474,207
Op 31 December 1856 bedroegen de kas-saldo's, na aftrek van hetgeen te min was gedeponeerd	f 3,477,878	
terwijl er gedeponeerd was, met inbegrip van hetgeen nog aangevuld moest worden.	6,782,254	
		10,260,132
dus op 31 December 1856 in het geheel minder.		f 214,075

Tot hermunting was naar Nederland verzonden:

in 1854	f 1,560,400
» 1855	5,551,466
» 1856	1,305,102:8
Te zamen. .	f 8,416,968:8

c. Gouden en zilveren munt.

Blijkens het vorig verslag was op 31 December 1855 aan gouden en zilveren munt in 's lands kassen een bedrag van		f 972,959
en aan zilveren munt afgezonderd voor recepissen		19,704,084
Te zamen		f 20,677,043
Op 31 December 1856 bevond zich aan zilveren munt in 's lands kassen.	f 4,702,767	
en afgezonderd voor recepissen	19,162,746	
		23,865,513
Alzoo meer		f 3,188,470

(1) Waaronder f 8,504,568:8 van het uit Nederland tot herstel van het muntwezen uitgezonden zilver, welke som in het depôt werd overgebragt tot vervanging van f 8,416,968:8 kopergeld, dat naar Nederland verzonden was, en f 87,600 kopergeld dat te Soerabaja, na ongangbaar te zijn gemaakt, verkocht werd.

d. Agio.

De stand van den agio op de drie hoofdplaatsen van Java bij het eind van het jaar 1856, vergeleken met dien op hetzelfde tijdstip van het vorige jaar, blijkt uit den volgenden staat.

Bij verwisseling der hieronder genoemde specien werd verkregen de daarnevens gestelde hoeveelheid duiten.	TE BATAVIA.		TE SAMARANG.		TE SOERABAJA.	
	1855.	1856.	1855.	1856.	1855.	1856.
Voor den Nederlandschen gulden	123	122	122	120	123	120
» een $2^1/_2$-guldenstuk . . .	303	303	302	300	300	300
» » 3 » . . .	360	360	360	—	360	—
» » gouden Willem . . .	1260	1260	1225	1248	1200	—
» » halven » . . .	630	630	612	624	600	—
» » recepis van f 1 . . .	119	119	120	118	120	119
» » gouden Spaans. doublon	5160	5520	5400	5280	4800	—
» » Mexicaanschen »	4800	4920	4920	4800	4800	—
» » gouden dukaat . . .	720	—	800	820	720	810
» » Spaansche mat . . .	370	360	360	334	348	348
» » Mexicaanschen dollar.	350	330	330	324	—	324
» » Sicca-ropij	—	—	120	—	—	—
» » vijffrancs-stuk . . .	250	276	240	—	—	—

e. Wisselkoers.

Deze blijkt uit den volgenden staat.

MAANDEN VAN 1856.	TE BATAVIA OP AMSTERDAM.	TE BATAVIA OP SINGAPOER.
	Guldens Ned. courant voor f 100 recepis.	Een dollar voor guldens recepis en centen.
Januarij	103	f 2.73 à f 2.74
Februarij	103	f 2.73
Maart	103	f 2.75 à f 2.76
April	103	2.74 » 2.75
Mei	103	2.75 » 2.76
Junij	104	2.77 » 2.80
Julij	104	2.76 » 2.80
Augustus	104	2.77 » 2.78
September	104	f 2.74
October	104 à 105	f 2.73 à f 2.74
November	105 à 106	f 2.71
December	105	2.74

Het bedrag der door het Gouvernement afgegeven wissels wordt hieronder in § 3 vermeld.

In de regeling omtrent de afgifte van gouvernements-wissels is in dit jaar geene verandering gemaakt. Zij luidden bij voortduring op 6 maanden na dagteekening.

§ 2. *Javasche Bank.*

Ten vervolge op de mededeelingen in vorige verslagen, worden de volgende uitkomsten over het 29ste boekjaar der Javasche Bank, loopende van 1 April 1856 tot 31 Maart 1857, aan het verslag ontleend, hetwelk is ingediend in de algemeene vergadering van stemgeregtigde deelhebbers, gehouden den 27sten April 1857.

De baten en lasten bedroegen.

Baten.

Renten op esconto's	f 314,307.69
» » beleeningen	20,289.39
» » deposito's	3,882,07
» » buitengewone beleeningen	5,640.00
» van 'treservefonds	27,395.00
Provisien voor het bewaren van specie, deponeren van effecten, houden van rekening, overschrijving van bankaandeelen, inschrijvingen bij de grootboeken van koloniale schuld, enz.	20,172.04
Pakhuishuur	5,711.00
Agio op specie en winst met vreemde muntspecien	12,912.63
Onverdeelde winst van het vorige jaar	104.19
Hopelooze afschrijvingen	110,096.13
Nederlandsche Handelmaatschappij koers-avans	1,102.40
Totaal	f 521,612.54

Lasten.

Vaste uitgaven voor het personeel der bank	f 73,736.00
Wisselvallige onkosten	3,095.53
Gratificatien aan het personeel der Nederlandsche Handelmaatschappij, belast met het houden van de registers der bankaandeelen in Nederland	600.00
Afschrijving op gebouwen en mobilair	1,993.04
Totaal	f 79,424.57
De baten bedragen	521,612.54
Alzoo zuivere winst	f 442,187.97

Overeenkomstig art. 73 van het octrooi der bank is die winst verdeeld als volgt:

ten behoeve van het reservefonds een derde gedeelte	f 147,395.99
ten behoeve van de deelhebbers twee derde gedeelten, zijnde f 73.69 per aandeel van f 500, en alzoo over 4000 aandeelen	294,760.00
op de rekening van winst en verlies voor het volgende boekjaar	31.98
Totaal als boven	f 442,187.97

Het reservefonds bedroeg bij de afsluiting van het 28ste boekjaar . .	f 483,328.69
en is door de toevoeging van de bovengenoemde som van	147,395.99
gestegen tot	f 630,724.68

De zuivere winst der bank heeft bedragen:

over het 26ste boekjaar.	f 234,042.70
» » 27ste »	186,153.21
» » 28ste »	240,156.29
» » 29ste »	442,187.97

Tot deze buitengewoon gunstige uitkomsten over het 29ste boekjaar, in vergelijking met de vorige jaren, heeft grootendeels bijgedragen de ontvangst van de bovenvermelde som van f 110,096.13, niet behoorende tot de gewone inkomsten der bank.

De staat der bank was bij het eind van het boekjaar als volgt:

Debet.		Credit.	
Aan gebouwen en mobilair . . . . f	88,400.00	Per kapitaal . . . . f	2,000,000.00
Aan specie in de kassen	2,298,285.00	» reservefonds. . .	483,328.69
» recepissen . . .	1,164,459.19	» winst en verlies $18^{56}/_{57}$ onverdeeld . . .	442,187.97
» beleeningen en voorschotten op specie . . .	615,915.00	Per bankbiljetten in omloop.	5,404,775.00
Aan acceptatien in portefeuille	4,052,797.30	Per onafgehaalde dividenden.	12,651.00
Aan diverse debiteuren	585,830.64	Per diverse crediteuren .	462,743.72
Totaal . . . f	8,805,687.13	Totaal . . . f	8,805,687.13

De meerdere vraag naar geld (kapitaal) had in den loop van het jaar eene verhooging der rente bij de bank ten gevolge, zoodat die gebragt werd: van $7^1/_2$ op 8 per cent 's jaars voor particuliere acceptatien, credieten en verdere acceptatien (met uitzondering der vendu-acceptatien van Batavia, Samarang en Soerabaja); van 6 op 7 per cent 's jaars voor beleeningen; van 4 op 5 per cent 's jaars voor voorschotten op specie en voor vendu-acceptatien van Batavia, Samarang en Soerabaja. Ook bij het einde van het boekjaar werd die rente nog gevorderd.

§ 3. *Staat van kassen in Indie.*

In 's lands kassen (buiten de depôts) was op het eind van elk quartaal, met inbegrip van de gelden onder weg, aanwezig.

Op 31 Maart 1856.

	Gouden en zilveren munt.	Bank-papier.	Recepissen.	Koperen munt.	Totaal.
Op Java en Madura	f 2,868,557	f 41,550	f 2,449,193	f 499,946	f 5,859,246
» de buitenbezittingen . . .	498,339	»	2,012,831	758,974	3,270,144
Totaal . .	f 3,366,896	f 41,550	f 4,462,024	f 1,258,920	f 9,129,390

Op 30 Junij 1856.

	Gouden en zilveren munt.	Bank-papier.	Rece-pissen.	Koperen munt.	Totaal.
Op Java en Madura	f 2,566,063	f 65,175	f 3,531,692	f 352,693	f 6,515,623
» de buitenbezittingen . . .	1,406,986	»	2,611,089	774,972	4,793,047
Totaal . .	f 3,973,049	f 65,175	f 6,142,781	f 1,127,665	f 11,308,670

Op 30 September 1856.

	Gouden en zilveren munt.	Bank-papier.	Rece-pissen.	Koperen munt.	Totaal.
Op Java en Madura	f 2,008,408	f 58,675	f 3,481,465	f 2,581,202	f 8,129,750
» de buitenbezittingen . . .	1,455,960	»	2,425,297	730,029	4,611,286
Totaal . .	f 3,464,368	f 58,675	f 5,906,762	f 3,311,231	f 12,741,036

Op 31 December 1856.

	Gouden en zilveren munt.	Bank-papier.	Rece-pissen.	Koperen munt.	Totaal.
Op Java en Madura	f 3,460,429	f 61,800	f 5,548,533	f 2,908,419	f 11,979,181
» de buitenbezittingen . . .	1,242,338	»	2,325,655	569,459	4,137,452
Totaal . .	f 4,702,767	f 61,800	f 7,874,188	f 3,477,878	f 16,116,633

Blijkens het vorig verslag was op 31 December 1855 aanwezig:

		Gouden en zilveren munt.	Bank-papier.	Rece-pissen.	Koper-geld.	Totaal.
Op Java en Madura		f 156,933	f 84,675	f 3,606,951	f 3,460,718	f 7,309,277
» de buitenbezittingen . . .		816,026	»	1,609,752	448,059	2,873,837
Totaal . .		f 972,959	f 84,675	f 5,216,703	f 3,908,777	f 10,183,114
Op 31 December 1856 was aanwezig, als boven		4,702,767	61,800	7,874,188	3,477,878	16,116,633
Dus op 31 Dec. 1856	Meer .	f 3,729,808	»	f 2,657,485	»	f 5,933,519
	Minder	»	f 22,875	»	f 430,899	»

De Indische kas werd gedurende 1856 aangevuld als volgt:

door wissels van den Gouverneur-Generaal, op den Minister van Kolonien getrokken, tot een bedrag

van: f 1,599,835.30	tegen 103	per cent	. .	f 1,553,238.155
» 2,833,605.71	» 104	» »	. .	2,772,697.81
» 964,344.75	» 105	» »	. .	918,423.57
» 2,323,632.84	» 106	» »	. .	2,192,106.45

Te zamen. f 7,771,418.60, waarvoor verkregen werd . . . . . . f 7,436,465.985

door uit Nederland gezonden specie:

op de dienst van 1854 . . .	f 50,000.00	
» » » » 1855 . . .	4,890,750.00	
» » » » 1856 . . .	5,000,000.00	
		9,940,750.00
	Te zamen . . .	f 17,377,215.985

§ 4. *Begrooting.*

Bij het vorig verslag zijn reeds overlegd twee staten, aantoonende de raming van de ontvangsten en uitgaven der Indische administratie in Indie en in Nederland over het jaar 1856. Dergelijke staten betreffende het jaar 1857 worden hiernevens onder litt. *G* en *H* overgelegd. Van de werkelijke ontvangsten en uitgaven in Indie over 1856 is tot nog toe de gebruikelijke opgave niet uit Indie ontvangen, en men zal zich daarom thans moeten bepalen tot de overlegging, onder lit. *F*, van eene opgave der werkelijke ontvangsten en uitgaven in Nederland over dat jaar.

Voorts wordt, ten vervolge op het overzigt, in de verslagen van 1854 en 1855 voorkomende, van de geldelijke uitkomsten van het beheer der buitenbezittingen over elk der jaren 1839 tot 1854, het volgende overzigt gegeven van die uitkomsten over 1855. Aangezien de algemeene boeken over dat dienstjaar bij de opmaking van dit overzigt nog niet waren afgesloten, zullen in de medegedeelde cijfers nog wel eenige, maar toch zeker slechts geringe veranderingen plaats hebben.

Geldelijke uitkomsten der buitenbezittingen in 1855.

	Namen der buitenbezittingen.	Baten.	Lasten.	Verschil.	
				Voordeelig.	Nadeelig.
Sumatra.	Gouvernement der Westkust .	f 2,104,550: 97	f 2,121,101:112		f 16,551: 15
	Benkoelen	140,504: 90^{5}	204,258: 81		63,753:110^{5}
	Lampongs	2,565: 83^{5}	42,824: 08^{5}		40,258: 45
	Palembang	437,698:116	900,168: 84		462,469: 88
	Riouw	237,965: 39	264,236: 51		26,271: 12
	Banka	5,280,702:113	680,487:104^{5}	f 4,600,215: 08^{5}	
	Blitong	24,381: 49	50,108: 21^{5}		25,726: 92^{5}
Borneo.	Sambas	337,583: 64	1,001,341: 58		663,757:114
	Pontianak	122,588: 91^{5}	396,623:119^{5}		274,035: 28
	Zuider- en Ooster-afdeeling .	207,674: 76	243,533: 16		35,858: 60
	Timor	33,002: 85	83,808: 35		50,805: 70
	Macassar en onderhoorigheden. .	370,576: 10	902,536: 77		531,960: 67
Molukken.	Amboina.	92,521: 63^{5}	631,242: 44		538,720:100^{5}
	Banda.	485,997: 77^{5}	206,064: 57	279,933: 20^{5}	
	Ternate	28,582: 57	213,231: 48		184,648:111
	Menado en Gorontalo . . .	256,580: 27^{5}	226,743: 84	29,836: 63^{5}	
		f 10,163,477: 60	f 8,168,311: 41	f 4,909,984: 92^{5}	f 2,914,818: 73^{5}
	Voordeelig verschil . . .	f 1,995,166:19		f 1,995,166: 19	

Bij eene vergelijking van deze uitkomsten met die over het jaar 1854 (vermeld in het vorige verslag, bladz. 79), zal het verwondering baren, te zien dat de rekening van Sumatra's Westkust over 1854 met een voordeelig saldo sloot van f 1,144,020:108½ en over 1855 met een nadeelig van f 16,551:15. De reden van dit aanzienlijk verschil is, dat de hoeveelheid koffij, die in 1855 aldaar verkocht werd, 60,000 pikols minder bedroeg dan die in het vorige jaar aldaar te gelde gemaakt werd. Daar de oogst in 1855 echter slechts 3975 pikols minder bedroeg dan die in 1854, zal het volgende jaar vermoedelijk zooveel te gunstiger uitkomst geven.

Eene soortgelijke reden, hier het verschil in de naar Nederland verzonden hoeveelheid koffij, bestaat ook voor Menado, waar het voordeelig saldo over 1854 ruim f 500,000 meer bedroeg dan dat over 1855. Terwijl toch op den staat der ontvangsten van die residentie over 1854 een post van ruim f 600,000 voor verkoop van koffij voorkomt, wordt diezelfde post op de rekening van 1855 voor slechts f 112,000 uitgetrokken, ofschoon de afleveringen van koffij aan 's lands pakhuizen in die residentie in 1855 25,262 pikols bedroeg, tegen 22,934 pikols in 1854.

Bij de beoordeeling van de hierboven gegeven cijfers moet voorts niet uit het oog verloren worden wat reeds in het vorig verslag, bladz. 88, is opgemerkt, namelijk dat zij, voor zooveel zij betreffen bezittingen welker producten door het Gouvernement naar Nederland verzonden worden, slechts bij benadering juist zijn, omdat de producten, welke naar Nederland worden verzonden, bij de Indische boeken berekend worden naar de prijzen, welke de gelijksoortige voortbrengselen in dienzelfden tijd in Nederland hebben opgebragt.

§ 5. *Bronnen van inkomsten.*

De opbrengst der onderscheidene bronnen van inkomsten in Indie kan eerst later volledig blijken, als de gebruikelijke, maar tot dusver ontbrekende opgave daaromtrent van het Indisch Bestuur zal zijn ontvangen. Intusschen zijn omtrent enkele dier bronnen van inkomsten afzonderlijke, voorloopige opgaven ontvangen, waaruit het ondervolgende wordt overgenomen. De verschillen, welke welligt hier en daar tusschen deze cijfers en de totaalcijfers van de later te ontvangen en dan mede te deelen algemeene aantooning van de ontvangsten in Indie zullen worden aangetroffen, zijn het gevolg van vroegtijdiger opmaking der ondervolgende vergelijkingen. Tot het in overeenstemming brengen ontbreken hier te lande gewoonlijk nadere bijzondere opgaven.

a. Verpachte belastingen en monopolien.

De *opiumpacht* heeft in 1856 opgebragt:

op Java en Madura: aan pachtschat	f 2,929,800.00
aan opium, tibau (1), 41,496 katties, à f 100 de katti	4,149,600.00
aan idem, siram (1), 29,291 katties, à f 12 de katti	351,492.00
	f 7,430,892.00
op de buitenbezittingen	974,366.00
Totaal. . . .	8,405,258.00

In 1855 bedroeg de opbrengst:

op Java en Madura: aan pachtschat	f 2,135,772.00	
aan opium, tibau, 41,496 katties, à f 100 de katti	4,149,600.00	
aan idem, siram, $20,706\,^{88}/_{160}$ katties, à f 12 de katti	248,478.72 (2)	
op de buitenbezittingen	878,410.00	
		f 7,412,260.72
Dus meer in 1856.		f 992,997.28
Om tot eene juiste vergelijking te komen, moeten hiervan worden afgetrokken de verkoopprijzen van $8,584\,^{72}/_{160}$ katties siram, in 1856 meer verstrekt dan in 1855		103,013.48
Zoodat het zuivere voordeelige verschil is. . . .		f 889,983.80

Het aantal verkoopplaatsen van opium bedroeg op Java en Madura 2322, één meer dan in 't vorige jaar.

Ten gevolge van een verzoek, door de concessionarissen van Blitong gedaan, werd de opiumpacht op dat eiland weder ingevoerd en het reglement voor de opiumpacht in de residentie Banka en Palembang ook aldaar van toepasing verklaard. (*Indisch Staatsblad* n°. 59.)

Ook in het landschap Tello is de opiumpacht ingevoerd, ten gevolge van de inlijving van hetzelve bij het gouvernement van Celebes en onderhoorigheden.

---

(1) Tibau is de voor elk pachtperceel bepaalde minste hoeveelheid. Siram, hetgeen den pachter daarboven, op zijn verzoek, wordt verstrekt. Vergelijk het verslag over 1854, bladz. 84.

(2) Dit cijfer verschilt met het in 't vorig verslag opgegevene, ten gevolge van het ontvangen van nadere opgaven van in 1855 gedane verstrekkingen.

De *overige verpachte middelen* hebben in 1856 opgebragt:

op Java en Madura	. . . . f	1,868,052
op de buitenbezittingen	. . . .	481,571
	Te zamen	2,349,623
In 1855 was de opbrengst	. . . .	2,474,612 (1)
	Dus minder in 1856. . .	124,989

Door de opheffing van de belasting op de bazars en warongs verviel in de residentien Ternate, Amboina en Menado ook de *belasting op den verkoop van visch*, die vroeger aldaar begrepen was in de bazaarbelasting.

Ook werd dit jaar besloten tot intrekking van de *pacht der tambang's of overvaarten* in de residentie Riouw, waartegen vele gegronde bezwaren waren ingebragt.

b. Overpachte belastingen.

1°. Belastingen in arbeid opgebragt.

Omtrent deze belasting wordt verwezen naar hetgeen onder het hoofd „*Persoonlijke diensten*" boven is medegedeeld in hoofdstuk C, afdeeling IV.

2°. Belasting in geld opgebragt.

De voornaamste omtrent dit onderwerp genomen beschikkingen waren de volgende:

de ordonnantien van 1 Februarij 1856 (*Indisch Staatsblad* n°. 6) en van 15 Junij 1856 (*Indisch Staatsblad* n°. 29), beide bekrachtigd bij de wetten van 13 Junij 1857 (*Nederlandsch Staatsblad* n°. 79 en 80), tot verlenging voor één jaar, de eerste van den vrijdom van padi en rijst bij den invoer te Moeara-Kompeh, en de tweede, van het verbod op den invoer, den verkoop en het bezit van vuurwapenen en buskruid te Palembang en Moeara-Kompeh;

de ordonnantie van 28 Maart 1856 (*Indisch Staatsblad* n°. 17), houdende vrijstelling van het regt van successie in Nederlandsch Indie voor de waarde van in Nederland gelegen onroerende goederen, van welke bewezen wordt in Nederland het regt van overgang te zijn betaald, en welke behooren tot de nalatenschappen binnen Nederlandsch Indie gevallen;

de ordonnantie van 29 Augustus 1856 (*Indisch Staatsblad* n°. 51), houdende eene aanvulling van de bestaande bepalingen op het regt van het klein zegel in Nederlandsch Indie, waardoor voortaan van de betaling van dat regt zijn vrijgesteld alle geschriften, opgemaakt of ingediend door of ten behoeve van arme personen, benevens de daarop te nemen beschikkingen.

De opbrengst der *landelijke inkomsten op Java*, in 1856, en het meerder of minder bedrag dan in 1855, blijkt uit den volgenden staat:

		Bedrag in 1856.	Bedrag in 1855.	Meer in 1856.	Minder in 1856.
Aanslag.	Ongebouwde eigendommen (landrente) . .	f 9,205,103:103	f 8,449,670:16	f 755,433:87	—
	Gebouwde id. (belasting op het bedrijf) . . .	555,317:10	541,069:100	14,247:30	—
	Tuinen en nipa-bosschen	24,399:68	25,614:95⁵	—	f 1,215:27⁵
	Vischvijvers	163,877:31⁵	179,439:81⁵	—	15,562:50
Totaal van den aanslag. .		f 9,948,697:92⁵	f 9,195,794.53	f 752,903:39⁵	—
Hiervan is ontvangen . .		9,941,176:31	9,190,037:95	751,138:56	—
Zoodat geïnd is gebleven. .		f 7,521:61⁵	f 5,756:78	f 1,764:103⁵	—

(1) In 't verslag over 1855 is hiervoor opgegeven f 2,467,175; ten gevolge van later ontvangen opgaven van de buitenbezittingen is dit cijfer gewijzigd.

In beide jaren zijn onder deze cijfers niet begrepen de fictive landrenten, die door mindere betaling van plantloonen of van producten of met blandong-diensten (voor den houtkap) verrekend worden, bedragende in 1856 f 377,066:108.

De hoogere aanslag der landrenten in 1856 was een gevolg van den voordeeligeren rijstoogst. Voor elk gewest van Java in het bijzonder wordt de landrente opgegeven in de aantooning van de uitkomsten der rijstcultuur, die als bijlage *K* bij dit verslag gevoegd wordt.

Op de buitenbezittingen wordt alleen landrente of vertiening geheven in het gouvernement van Celebes en onderhoorigheden en in de residentien Palembang en Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo. (De belasting toch in de residentie Menado, die soms met dien naam bestempeld wordt, is inderdaad een huistaks.) In Palembang bedroeg de aanslag: in 1855 f 255.949 en in 1856 f 261.914:30, van welke laatste som bij het eind van het jaar nog slechts f 1768:60 te innen overbleef.

In het gouvernement van Celebes en onderhoorigheden bedroeg de aanslag:

in 1851	f 51,709:36
» 1852	64,811:26
» 1853	102,384:94
» 1854	130,913:11
» 1855	117,132:78
» 1856	158,580:16

Van deze laatste som was bij het eind van het jaar nog f 54,935:47 achterstallig.

In de Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo wordt, alleen te Bandjermasin en omstreken, het een tiende van het gewas in natura geheven en na den oogst in het openbaar verkocht. De opbrengst was in 1855 f 4305:18 en in 1856 f 2056:3.

c. Onverpachte monopolien.

Zout. De aanmaak van zout was voor 1856 bepaald op 25,000 kojans, te verdeelen als volgt:

te Tanara	2,000 kojans;
» Grissee	6,000 »
» Soemanap	15,000 »
» Boender	2,000 »
Te zamen	25,000 kojans.

De Regering trachtte, maar slaagde er niet in, een kundig en vertrouwd persoon te vinden, met wien over den afstand der zoutpannen te Tanara kon worden onderhandeld: die afstand werd zeer wenschelijk geacht om de hoedanigheid van het zout en de wijze van inzameling op de pannen te verbeteren.

Te Pakkies werd dit jaar geen zout aangemaakt, dewijl daar nog een groote voorraad was, in verhouding tot de geringe beschikking over het zout aldaar, ten gevolge der minder goede hoedanigheid.

Door de menigvuldige regens in de laatste maanden van het jaar bereikte de hoeveelheid aangemaakt zout niet de bepaalde cijfers: de opbrengst was:

te Tanara	1,835 kojans;
» Grissee	4,722 »
» Soemanap	8,957 »
» Boender	1,754 »
Te zamen. . .	17,268 kojans,

of 7732 minder dan bepaald was.

De hoedanigheid van het aangemaakte zout wordt gezegd zeer voldoende te zijn bevonden, vooral van dat van Soemanap en Grissee, als uitmuntende door zuiverheid en grootte van korrel.

Ten vervolge op de mededeelingen in 't vorig verslag, volgt hier weder een vijfjarig overzigt van de hoeveelheid zout op Java en Madura verkocht.

JAREN.	Kojan's.	Pikols.	Geldswaarde.
1852	17,738	$19^{5}/_{8}$	f 3,078,937 : 105
1853	18,569	$3^{6}/_{8}$	4,169,016 : $48^{3}/_{4}$
1854	18,409	$6^{5}/_{16}$	4,123,640 : $3^{3}/_{4}$
1855	18,241	$25^{2}/_{3}$	4,113,570 : 45
1856	23,892	$9^{12}/_{32}$	3,976,919 : $10^{5}/_{8}$

In vergelijking met het vorige jaar is dus *meer* zout verbruikt voor een bedrag van 2650 kojans en $14^{10}/_{32}$ pikols, en *minder* geld ontvangen tot een bedrag van f 136,651 : $34^{3}/_{8}$; de mindere ontvangst is het gevolg der in 't vorig verslag medegedeelde prijsvermindering van het zout.

Naar de buitenbezittingen zijn in 1856 uitgevoerd:

voor gouvernements-rekening . . . . . . 3630 : 13 kojans;
en voor particuliere » . . . . 1850 : 15 »

Te zamen. . 5480 : 28 kojans.

De voorraad zout op Java en Madura bedroeg bij het eind van het jaar:

	Oud zout.	Nieuw zout.
in de hoofddepôts. . . .	80,064 kojans,	23,023 kojans;
» » verkooppakhuizen .	8,441 »	»
Te zamen .	88,505 kojans en	23,023 kojans.
Totaal.	111,528 kojans.	

d. Land- en mijnbouw.

Over deze onderwerpen wordt lager gehandeld in hoofdstuk N.

e. Handel op Japan.

Voor dezen handel zijn in 1856 door de Regering ingehuurd drie schepen. De uit Japan ontvangen factuur bragt in openbare veiling ruim een millioen op.

III. Landsgebouwen en Waterstaat.

Door het in dienst treden van eenige aspirant-ingenieurs uit Nederland was het personeel genoegzaam uitgebreid om dit jaar ook de 6de en 7de der acht waterstaats-afdeelingen, waarin Nederlandsch Indie blijkens het vorig verslag verdeeld is, in werking te brengen, zoodat de nieuwe organisatie van dezen tak van dienst, wat dit

punt betreft, thans geheel tot uitvoering was gebagt. Volledigheidshalve wordt hier aangeteekend, dat voor den chef der 7de afdeeling, bestaande uit de residentien Wester-afdeeling en Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo, in stede van Bandjermasin, Pontianak als standplaats werd aangewezen.

Tot voorziening in de behoeften aan ondergeschikt personeel deed het Indisch Bestuur een voorstel (waaraan in het volgende jaar hier gevolg is gegeven) om uit Nederland eenige geschikte ambachtslieden uit te zenden, bestemd om, naar gelang der behoefte, bij de werken geplaatst te worden, zoowel tot het houden van opzigt als tot opleiding van anderen.

Eene andere beschikking, in dit jaar genomen, betrof de controleurs bij de landelijke inkomsten en cultures. Ten einde namelijk deze ambtenaren zoo min mogelijk aan hunnen eigenlijken werkkring te onttrekken, werd bij besluit van 26 October 1856 (*Indisch Staatsblad* n°. 67) bevolen, dat zij zonder bijzondere voorkennis en goedkeuring van den Gouverneur-Generaal niet belast mogen worden met eenig toezigt over openbare werken, waaraan beheer van gelden of goederen en de daaruit ontspruitende rekenpligtigheid verbonden is, of waaruit zoude voortvloeijen verpligting tot briefwisseling met de betrokken ambtenaren van den waterstaat, buiten de hoofden van plaatselijk of gewestelijk bestuur.

De wijze van beheer der werken bleef overigens dezelfde als in vorige jaren. Dáár, waar ambtenaren van den waterstaat bescheiden waren, hadden dezen de administratie der werken, en elders, waar noch opzigters noch ingenieurs aanwezig waren, had de plaatselijke overheid dat bestuur, overeenkomstig art. 44 van het Reglement voor het beheer en toezigt van den waterstaat en 's lands gebouwen (*Indisch Staatsblad* van 1829, n°. 21).

De voornaamste der in dit jaar *voltooide*, *voortgezette* of *ondernomen* (en nog niet voltooide) werken zijn vermeld in de lijst, die onder lit. I bij dit verslag gevoegd wordt (1). Die opgave alleen kan reeds doen zien hoe veelomvattend de werkkring van de directie der openbare werken in Nederlansch Indie is.

De daaruit voortvloeijende kosten zijn dan ook aanzienlijk, zoo als blijken kan uit de ondervolgende:

Opsomming van hetgeen aan gereed geld en aan materialen uit 's lands voorraad in 1856 voor openbare werken, met uitzondering van die van militairen aard, achtereenvolgens beschikbaar is gesteld.

	Gereed geld.	Materialen.	Totaal.
Voor civile gebouwen tot algemeen gebruik . . .	f 1,010,315.00	f 141,697.00	f 1,152,012.00
» waterstaatswerken in het algemeen belang. .	1,071,650.00	466,770.00	1,538,420.00
» indemniteiten en huishuur	5,500.00	»	5,500.00
» brandspuiten, zaagmolens, steenbakkerijen .	9,885.00	28,390.00	38,275.00
» inkoop van materialen enz.	45,610.00	»	45,610.00
» bakens, verkenningsteekenen enz:	19,374.00	2,479.00	21,853.00
» bouw- en waterstaatswerken, met de cultuur in betrekking staande.	169,530.00	831.00	170,361.00
Transporteren	f 2,331,864.00	f 640,167.00	f 2,972,031.00

(1) Enkele bijzonderheden over werken in het belang van den *landbouw* worden, bij de behandeling van dit onderwerp, lager vermeld.

	Gereed geld.	Materialen.	Totaal.
Per transport	f 2,331,864.00	f 640,167.00	f 2,972,031.00
Voor gebouwen in het belang der pepercultuur. .	480.00	25.00	505.00
» gebouwen in het belang van den aankap van hout.	70.00	5.00	75.00
» gebouwen in het belang der koffijcultuur . .	51,361.00	2,943.00	54,304.00
» gebouwen in het belang der specerijen-cultuur	1,327.00	226.00	1,553.00
» gebouwen in het belang der suikercultuur. .	35,00	15.00	50.00
» gebouwen in het belang der indigo-cultuur .	3,500.00	255.00	3,755.00
» gebouwen in het belang der thee-cultuur . .	3,324.00	»	3,324.00
» gebouwen in het belang der cochenille-cultuur	130.00	10.00	140.00
» gebouwen in het belang der kaneelcultuur. .	6,613.00	270.00	6,883.00
» gebouwen tot opberging van zout.	64,505.00	10,856.00	75,361.00
» gebouwen en werken in het belang der gouverments-steenkolen-ontginning op Borneo .	8,827.00	230.00	9,057.00
» het marine-etablissement te Soerabaja . . .	332,450.00	70,250.00	402,700.00
» het marine-etablissement op Onrust. . . .	40,073.00	34,291.00	74,364.00
» de fabriek voor de marine, het stoomwezen en de nijverheid te Soerabaja :	1,650.00	1,465.00	3,115.00
Totaal . . .	f 2,846,209.00	f 761,008.00	f 3,607,217.00

Over de verschillende waterstaats-afdeelingen waren deze uitgaven verdeeld als volgt:

	Gereed geld.	Materialen uit 's lands voorraad.	Totaal.
1ste waterstaats-afdeeling	f 557,561.00	f 108,557.00	f 666,118.00
2de »	360,036.00	18,507.00	378,543.00
3de »	379,291.00	71,328.00	450,619.00
4de »	1,152,822.00	510,870.00	1,663,692.00
5de »	128,608.00	15,518.00	144,126.00
6de »	57,643.00	8,019.00	65,662.00
7de »	54,812.00	3,087.00	57,899.00
8ste »	104,326.00	25,122.00	129,448.00
in het algemeen	51,110.00	»	51,110.00
Totaal . .	f 2,846,209.00	f 761,008.00	f 3,607,217.00

IV. Vervoerwezen en Telegraphie.

§ 1. *Binnenlandsch.*

a. Wegen, rivieren enz.

De voornaamste werken, van wegen en bruggen, die in dit jaar plaats hadden, zijn vermeld in de bij het vorige hoofdstuk behoorende bijlage I. Het zal daarom voldoende zijn hier nog enkele bijzonderheden te vermelden.

Aan den *nieuwen weg tusschen Buitenzorg en Tjandjoer*, een gedeelte van den grooten weg waarvan in het verslag van 1854, bladz. 95, melding is gemaakt, werd nog steeds gewerkt. Ten einde te gemoet te komen in de bezwaren, die het aanleggen van dezen weg bij wijze van heerendienst door de bevolking der Preanger regentschappen zou doen ontstaan, heeft de Gouverneur-Generaal bevolen dien weg, bij wijze van proef, met vrije arbeiders voort te zetten (1).

De vroegere vermelde aanvraag van de Oost-Indische maatschappij van administratie en lijfrente om concessie voor eenen spoorweg van Batavia naar Buitenzorg (zie vorig verslag, bladz. 96) had in 1856 alleen ten gevolge dat die maatschappij aan eenen ingenieur, onder toezigt van gouvernementswege, eene opname voor dien spoorweg opdroeg, ten einde na den afloop over de voorwaarden der te verleenen concessie te onderhandelen (2).

Het mede vroeger vermelde verzoek van den oud-officier der artillerie J. O. F. Struben, te Pasoeroean, omtrent een door hem aan te leggen spoorweg tusschen Pasoeroean en Malang, op hetwelk hij dit jaar terugkwam, werd afgeslagen, dewijl de voorwaarden, waarop hij zijn voornemen ten uitvoer wilde leggen, te bezwarend voor den lande werden geoordeeld.

b. Vervoer van goederen.

Op Java werden ook dit jaar op nieuw (vergelijk vorig verslag, bladz. 97) vele moeijelijkheden ondervonden in de handhaving van de bepaling — voorkomende in sommige contracten voor den afvoer van gouvernements-producten uit de binnenlanden en den opvoer van zout derwaarts — dat het vervoer zal geschieden met ijzeren ligters, gesleept door stoomvaartuigen.

De reeds vroeger geopperde meening, dat de rivieren op Java voor zoodanige wijze van vervoer weinig geschikt zijn, won meer en meer veld. Van daar dat aan sommige contractanten vrijheid werd verleend om het vervoer der producten gedeeltelijk met houten praauwen te verrigten. Voor den afvoer van gouvernements-producten uit de residentie Kediri naar Soerabaja en den aanvoer van zout van Grissee naar Kediri werd eene nieuwe overeenkomst gesloten, waarbij den aannemer geheele vrijheid gelaten werd omtrent de keus der te gebruiken vervoermiddelen, en hem tevens eene verhooging van vrachtloonen werd toegekend.

In de adsistent-residentie Benkoelen werden voortdurend vele moeijelijkheden ondervonden in het transport van peper, zout en andere gouvernements-goederen van Benkoelen naar Ketauw en omgekeerd, zoodat magtiging werd verleend om het vrachtloon voor 1856 en 1857 te verdubbelen.

De resident van Menado gaf tot verbetering der transportmiddelen in die residentie onder andere in overweging het ontbieden van eenige stellen assen en wielen, zoo als die vervaardigd worden in de fabrieken van S. en H. Morton te Leith (Schotland) en met goed gevolg gebruikt worden op Sumatra. Aan dit voorstel werd gevolg gegeven door de ontbieding van 20 stellen.

---

(1) Vergelijk, ook tot beantwoording der bedenking, omtrent dit punt gemaakt in het verslag der Commissie uit de Tweede Kamer betreffende het regeringsverslag van 1854, wat boven in hoofdstuk C, IV, § 2, over heerendiensten gezegd is.

(2) De concessie is, zoo als uit een volgend verslag zal blijken, niet tot stand gekomen.

c. Posterijen.

De vroeger vermelde voorstellen van den directeur der posterijen tot reorganisatie van dezen tak van dienst gaven tot verschillende bedenkingen aanleiding, zoodat zij hem ter omwerking werden teruggezonden en bij het eind van het jaar nog bij hem in behandeling waren.

d. Telegraphie.

Het jaar 1856 was, wat dit onderwerp betreft, merkwaardig door het tot stand komen van de eerste telegraphische verbinding in Nederlandsch Indie. Onder leiding van een verdienstelijken voormaligen zeeofficier en van drie uit Nederland aangekomen ondergeschikte deskundigen, werd tot proef eene lijn van Batavia naar Buitenzorg gemaakt, waar langs den 23sten October het eerste berigt werd overgeseind. Het voornemen bestond (en werd in het volgende jaar reeds grootendeels ten uitvoer gebragt) om die lijn zoo spoedig als het beschikbare personeel en materieel het zou toelaten, tot de voornaamste punten van Java uit te strekken.

§ 2. *Over zee tusschen de verschillende gedeelten van Indie.*

Het vervoer langs de noordkust van Java had in 1856 even als vroeger weder plaats met de stoombooten der Nederlandsch-Indische Stoommaatschappij, met die van den heer Cores de Vries, en ook met de particuliere stoomboot *Langèn-Lamongan.* Het vervoer naar de buitenbezittingen geschiedde gedeeltelijk met de stoomschepen van den heer Cores de Vries en gedeeltelijk met particuliere zeilschepen. De met den heer Cores de Vries gesloten overeenkomst voor de maandelijksche vaart op Macassar en de Molukken werd uitgebreid door eene nadere overeenkomst, bij wijze van proef voor den tijd van één jaar, waardoor ook de hoofdplaats Timor-Koepang in die maandelijksche vaart werd begrepen, tegen een maandelijksch subsidie van f 1500. Naar Singapoer voer maandelijks eene stoomboot van de Nederlandsch-Indische Stoombootmaatschappij.

§ 3. *Tusschen Nederlandsch Indie en het moederland.*

Ten aanzien van het vervoer van brieven en drukwerken langs den overlandweg werden weder eenige nieuwe bepalingen gemaakt, te vinden in het *Staatsblad van Nederlandsch Indie* van 1856, nis. 30 en 87.

Voor zooveel uit de daaromtrent ontvangen opgaven blijkt, zijn gedurende 1856 langs den overlandweg uit Nederlandsch Indie *verzonden* 86,426 brieven, dus 13,061 meer dan in 1855, toen dit getal 73,365 bedroeg; het getal der uit Europa langs dien weg *ontvangen* brieven bedroeg in 1856 53,974, zijnde 5271 meer dan in 1855.

V. Voorziening in de materiele behoeften van het beheer.

§ 1. *Door uitzending uit Nederland.*

Op het voorbeeld van vroegere verslagen wordt hier aangeteekend, dat de geldswaarde der uit Nederland geëischte goederen in 1856 bedroeg . . . . . . f 1,749,766,78

in 1855 was dit 1,897,008.96

dus minder in 1856 . . . . f 147,242.18

Aan deze cijfers kan echter slechts een zeer betrekkelijk gewigt worden gehecht; onder andere omdat daarin niet begrepen is de geldswaarde van vele periodieke uitzendingen, zoo als van opium enz. (1)

---

(1) Hierdoor zal duidelijk worden, wat in de beoordeeling van het verslag van 1854 tot bedenking aanleiding heeft gegeven, dat de in de remise-rekeningen voorkomende sommen voor uitzendingen niet overeenkomen met de cijfers der voor diezelfde jaren ingezonden eischen. Die overeenstemming zou trouwens ook daarom reeds niet wel kunnen bestaan, dewijl dikwijls aan de uitzendingen eerst één of meer jaren na de aanvrage uit Indie gevolg gegeven kan worden.

§ 2. *Door middel van particuliere nijverheid in Indie.*

De dagelijksche inkoopen van benoodigdheden in Indie zelf werden in 1856 weder gedaan door tusschenkomst van de in vorige verslagen bedoelde commissiehuizen te Batavia en Soerabaja, en deze maatregel bleef aan het doel beantwoorden. Waar het echter mogelijk was, werd in de behoefte der administratie voorzien door openbare uitbestedingen. Zulks had dit jaar, onder andere, ook plaats met de *levering van rijst en olie op het eiland Banka*, welke, blijkens de verslagen van 1854 en 1855, tegen een vast commissieloon was geschied. De uitslag der uitbesteding was ditmaal zeer ongunstig, maar de Gouverneur-Generaal vond evenwel geene aanleiding om de aanneming niet te gunnen.

§ 3. *Gouvernements-inrigtingen in Indie.*

Even als in vorige verslagen worden de gouvernements-inrigtingen weder behandeld bij de hoofdstukken waar zij meer eigenaardig te huis behooren. Zoo worden de *inrigtingen tot het leger* en die *tot de zeemagt betrekkelijk* behandeld in hoofdstuk D. MILITAIR BEHEER, de fabriek voor de marine, het stoomwezen en de nijverheid onder *ambachts- en fabrieksnijverheid*, hoofdstuk N, afdeeling IV. Over de bosschen en den houtstapel vindt men mededeelingen in de Iste en over de *gouvernements - steenkolenmijnen* in de IIde afdeeling van datzelfde hoofdstuk.

M. Personele verordeningen omtrent alle landsdienaren in Nederlandsch Indie.

Omtrent dit onderwerp vallen te vermelden drie nieuwe verordeningen, te weten:

1°. de op 's Konings magtiging uitgevaardigde ordonnantie van 4 Augustus 1856 (*Indisch Staatsblad* n°. 44), waardoor eene gunstige wijziging is gebragt in het reglement voor het weduwen-en weezenfonds van burgerlijke ambtenaren (*Indisch Staatsblad* van 1854, n°. 93), tegen hetwelk, blijkens het vorig verslag, vele grieven waren ingebragt. Door die ordonnantie namelijk is het tijdvak, gedurende hetwelk een deelgenoot aan dat fonds volgens art. 27 moet hebben bijgedragen ten einde aan zijne weduwe en kinderen het volle genot der bepaalde uitdeeling te doen erlangen, van *twaalf* tot *vier* jaren teruggebragt.

2°. een besluit van den Gouverneur-Generaal van 23 Maart 1856 (*Indisch Staatsblad* n°. 15), waarbij, mede krachtens magtiging des Konings, is aangevuld het reglement op de militaire eerbewijzen (*Indisch Staatsblad* van 1848, n°. 17), met bepalingen omtrent het ceremonieel, in acht te nemen bij aankomst uit of vertrek naar Nederland van eenige hooge ambtenaren en generaal-officieren, en bij begrafenissen van eerstgenoemden;

3°. het Koninklijk besluit van 25 Januarij 1856, n°. 49 (*Indisch Staatsblad* n°. 25), waarbij is bepaald, dat het examen hier te lande, bedoeld bij art. 2 van het besluit van 6 December 1842, n°. 59 (*Indisch Staatsblad* van 1843, n°. 12), van Oost-Indische ambtenaren der 3de klasse, die wenschen te worden opgenomen in de 2de klasse, zal plaats hebben op de wijze en in de vakken, welke bij de bestaande voorschriften zijn aangewezen voor het *eindexamen* van de kweekelingen der Delftsche Academie, dingende naar het diploma van Oost-Indisch ambtenaar der 2de klasse.

In den loop van het jaar werden door den Koning benoemd *zes* ambtenaren der 1ste klasse en *tien* der 2de klasse, onder welke laatsten één die, reeds in Indische dienst zijnde, hier te lande examen had afgelegd op den voet bij het laatstaangehaald besluit bedoeld. Het Indisch Bestuur werd tevens gemagtigd om als bezittende het radicaal der 3de klasse te beschouwen 37 daartoe door hetzelve voorgedragen personen. In verband met dit onderwerp en tot verbetering tevens eener min juiste mededeeling, in het vorige verslag gegeven, wordt voorts nog het volgende aangeteekend.

Het getal niet-regterlijke ambten bedroeg bij het eind van de beide voorafgaande jaren:

	1854.	1855.
volgens opgaven van den directeur van financien.	367	379
» » » » » der middelen en domeinen . . .	85	85
» » » » » der cultures	157	157
» » » » » der producten en civile magazijnen.	69	69
» » » » » der burgerlijke openbare werken .	6 (1)	6
Te zamen . . .	684 (1)	696

Van dit getal waren toegankelijk:

	1854.	1855.
voor ambtenaren der 2de klasse	233	234
» » » 3de »	62	67
en voor personen, niet in het bezit van het radicaal	389	395
Te zamen . . .	684	696

De vacant geworden betrekkingen hebben bedragen in:

	1854.	1855.
volgens de opgaven van den directeur van financien	43 (1)	46
» » » » » » der middelen en domeinen . .	26	21
» » » » » » der cultures	21	20
» » » » » » der producten en civile magazijnen	16	13
» » » » » » der burgerlijke openbare werken	»	2
Te zamen . . .	106 (1)	102

Deze vacaturen zijn ontstaan in:

	1854.	1855.
door overlijden	10 (1)	12
» eervol ontslag, ontheffing, pensionering enz.	52	53
» verlof naar Nederland, wegens ziekte enz.	19 (1)	21
» het instellen van nieuwe ambten	25	16
Te zamen . . .	106	102

N. Nijverheid.

I. Landbouw, Boschwezen, Veeteelt.

§ 1. *Java en Madura.*

a. Landbouw.

1°. Op de gronden gebleven ter beschikking van de inlandsche bevolking.

De onder lit. K bij dit verslag gevoegde aantooning van de inkomsten der rijscultuur

(1) In 't vorig verslag fautief opgegeven.

over 1856, in elke residentie en afdeeling van Java, met uitzondering van Batavia, Buitenzorg, Soerakarta en Jogjakarta, geeft tevens een algemeen overzigt van de landbouwende bevolking en van de uitkomsten van den landbouw op de gronden gebleven ter beschikking der bevolking.

Blijkens die aantooning was:

het getal dessa's en kampongs met velden voor den landbouw . . .		33,050
» idem zonder velden.		1,491
» landbouwende huisgezinnen (1)		1,246,886
de uitgestrektheid der ontgonnen bouwlanden die van levend water kunnen worden voorzien, in bouws van 500 vierk. roeden		1,141,579 [5]
» idem, die niet van levend water kunnen worden voorzien of van den regen afhankelijk zijn		870,254 [5]
» welke daarvan door de bevolking voor het Gouvernement is beplant		62,767$^{1}/_{4}$ (2)
» door de bevolking voor eigen cultuur beplant met padi	1,628,864$^{1}/_{4}$	
met andere gewassen	191,462	
		1,820,326$^{1}/_{4}$
» geheel onbeplant gebleven		131,499
de opbrengst der door de bevolking voor eigen cultuur beplante velden, in pikols padi van 100 katties (125 Amst. pond), werkelijk geoogst of bij schatting		32,844,135 [5]
» gemiddeld van één bouw.		20$^{16}/_{100}$
de uitgestrektheid nieuw ontgonnen sawah-velden, in bouws . . .		13,390
het bedrag van den onzuiveren aanslag der landrente, de fictive (bedragende f 376,066:108) daaronder begrepen.		f 9,582,170 : 91 (3)

De gunstigste oogsten zijn verkregen in Banjoewangi, Pasoeroean, Kadoe, Probolinggo en Bezoeki, alwaar de gemiddelde opbrengst respectivelijk was 40, 35, 35, 33 en 32 pikols per bouw; de minst gunstige in Pekalongan, Japara, Rembang, Krawang en Banjoemaas, waar de gemiddelde opbrengst slechts was 7, 8, 8, 10 en 10 pikols per bouw.

De meeste ontginningen van gronden tot sawah's hebben plaats gevonden in Soerabaja, Samarang en Rembang, namelijk 3531, 1523 en 1401 bouws; de minste in Bantam, waar slechts 84 bouws werden aangewonnen.

De onbeplant gebleven uitgestrektheid bouwland was het grootst in Bagelen, Soerabaja, Japara, Samarang en Cheribon, en wel 26,386, 16,059, 12,443, 14,017 en 10,803[5] bouws; het minst in Banjoewangi, waar geen, en in Kadoe en Patjitan waar slechts 53[5] en 471 bouws als onbeplant gebleven worden opgegeven.

Zoo als in vorige verslagen herhaaldelijk gezegd is, mag op bovenstaande becijferingen, slechts zeer voorwaardelijk worden afgegaan, omdat over het algemeen de door inlandsche hoofden geleverde statistische opgaven weinig vertrouwen verdienen. De staten leveren ook onderling verschillen op, die hier niet te verklaren zijn.

Eene vergelijking der opgaven van 1855 en 1856 doet intusschen zien, dat de opgegeven uitgestrektheid ontgonnen bouwland in het algemeen is *vermeerderd* met 28,404 bouws, en dat niettemin de uitgestrektheid der voor het Gouvernement beplante velden (ongerekend, als boven, de koffij-, peper-, thee- en kaneeltuinen) *verminderd* is met 653$^{3}/_{4}$ bouws.

---

(1) Blijkens de noot *f*, bij staat K, wordt dit cijfer gezegd thans alleen te omvatten de „landbouwende huisgezinnen met velden."

(2) Onder dit cijfer zijn niet begrepen de koffij-, peper-, thee- en kaneeltuinen, voor zoover zij niet bij uitzondering zijn aangelegd op bouwgronden reeds vroeger door de bevolking ontgonnen.

(3) Vergelijk hoofdstuk L, IIIde afd. hiervoor.

De padi-oogst wordt gezegd 3,806,862½ pikols *meer* te hebben bedragen dan in 1855, toen de opgegeven hoeveelheid reeds meer dan in eenig vroeger jaar was. De meerdere opbrengst van den oogst van 1856, in vergelijking met die van het vorig jaar, is, volgens den directeur der cultures, niet alleen een gevolg van de meerdere beplantingen, maar ook van betere regeling en gunstigere weêrsgesteldheid, daar de opgegeven opbrengst per bouw $^{24}/_{100}$ pikols *meer* heeft bedragen dan in het voorgaand jaar. (1)

De onzuivere aanslag der landrente (2) was f 765.213 : 39 meer dan in 1855, en reeds uit de regelmatige betaling dier hoogere belasting mag worden besloten, dat de uitkomsten van den landbouw inderdaad zeer gunstig waren.

Ook de teelt der *tweede gewassen* slaagde over het algemeen goed.

De ontvangen berigten over den oogst, in elk gewest in het bijzonder, leveren overigens, na het medegedeelde in vroegere verslagen, weinig meldenswaardig op.

Het ondervolgend staatje geeft een vijfjarig overzigt van de opgegeven uitkomsten van den eigen landbouw der inlandsche bevolking in de bovengenoemde gewesten.

Jaren.	Uitgestrektheid velden, door de bevolking voor eigen cultuur beplant. — Bouws van 500 vierk. Rhijnl. roed.	Opbrengst dezer velden in pikols padi, werkelijk ingeoogst of bij schatting.	Gemiddeld van de marktprijzen van den pikol padi in de onderscheidene gewesten.	
			Van de hoogste marktprijzen.	Van de laagste marktprijzen.
1852	1,624,151	25,143,178	f 2 : 92	f 1 : 98
1853	1,674,235	28,916,839	2 : 107	1 : 96
1854	1,678,444	28,259,152	3 : 05	1 : 113
1855	1,715,830	29,037,273	2 : 117	1 : 114
1856	1,820.326	32,844,135	3 . 105	1 : 89

Rijstpelling. In vroegere verslagen is reeds een- en andermaal melding gemaakt van de oprigting van rijstpelmolens in de binnenlanden. Het berigt van den directeur der cultures luidt daaromtrent ook dit jaar zeer gunstig. „De rijstpelling (zoo zegt hij) gaat een nieuw tijdvak te gemoet; in de residentien Preanger regentschappen en Cheribon hebben zich verscheidene particulieren nedergezet om padi op te koopen, en die door middel van molens, gedreven door water of stoom, te ontbolsteren. Het schoone etablissement te Boediradja, in de afdeeling Indramajoe, waarvan de oprigting bij gouvernementsbesluit, dd. 8 December 1854, n°. 7, werd toegestaan, is dit jaar in werking gekomen. Deze molen kan dagelijks 200 pikols rijst leveren. De ontbolstering geschiedt door middel van stoomkracht. De rijst, die op deze wijze wordt verkregen, is van uitmuntende hoedanigheid en brengt minstens f 2.50 per pikol meer op dan de gewone. Voor deze onderneming zijn nu reeds acht inkooppakhuizen opgerigt, alwaar de bevolking hare padi, tegen dadelijke betaling en tegen veel hoogere prijzen dan anders, van de hand kan zetten. De oprigting van dit etablissement is op de algemeene welvaart van zeer veel invloed: de bevolking is nu niet meer blootgesteld aan de schraapzucht der Chinesche opkoopers en kan tegen redelijke, vaste prijzen haar padi-product dadelijk verkoopen. De indirecte voordeelen, die een zoodanig etablissement opleveren, zijn ook zeer aanzienlijk, zonder nog te rekenen de betere rijstsoort (cc. 36/m pikols), die door middel van hetzelve in den handel wordt gebragt, en waardoor het vooruitzigt wordt geopend dat de Java-rijst met de Carolina zal kunnen wedijveren."

(1) De oogst van 1857 wordt opgegeven te hebben bedragen 31,434,214 pikols: iets minder dan die van 1856, maar toch steeds belangrijk veel meer dan die van 1855 en vroeger.

(2) Vergelijk hoofdstuk L, afd. 2, § 5, *b*, hiervoor.

» Bij gouvernementsbesluit van 6 December 1856, n°. 15, is aan den heer E. BEDIER DE PRAIRIE, vergunning verleend om een rijstpel-etablissement op te rigten te Assem, district Sindanglaut, mede in de residentie Cheribon gelegen. Ofschoon deze onderneming niet op dezelfde schaal zal worden opgerigt als de hiervoor vermelde, zal zij op de welvaart der bevolking een heilzamen invloed uitoefenen, voornamelijk door de concurrentie bij den opkoop van padi.

» De oprigting van rijstpel-etablissementen wordt zooveel mogelijk aangemoedigd, met het doel om betere rijstsoorten te verkrijgen en de bevolking zoo min mogelijk afhankelijk te maken van de woekerzucht van Chinesche opkoopers."

Bemesting. Niet onbelangrijk is omtrent dit onderwerp, in verband met vroegere mededeelingen, een berigt uit de residentie Banjoemaas, dat de bevolking in de nabijheid der dessa's kuilen begint te graven, waarin de mest wordt bewaard. Deze mestkuilen staan, volgens dat berigt, in verband met de sawah-velden door middel van waterleidingen, zoodat de mest in vloeibaren staat op het veld wordt verspreid.

Werken in het belang van den landbouw. De voornaamste dezer werken zijn vermeld in de lijst der landswerken, die onder lit. J. bij dit verslag is gevoegd. Enkele bijzonderheden mogen hier nog eene plaats vinden.

Krawang. Bij een besluit van September 1855 was eene som van f 5541 toegestaan tot vernieuwing van een dam in de rivier Tjotjokboewoe. Dit werk was geheel afgeloopen en voldeed aan de verwachting.

Preanger regentschappen. Onder toezigt der geestelijkheid werden verschillende waterleidingen voltooid, waardoor 341 bouws sawah-velden thans nieuwelings van levend water werden voorzien.

Samarang. Het groote, meermalen vermelde waterwerk in de rivier Toentang (1) werd voortgezet. In de afdeeling Kendal werd op nieuw eene kleine sluis gebouwd, zoodat thans daar, bij het eind van 1856, zes steenen dammen en sluizen waren. Een steenen stuwdam kwam, ingevolge een gouvernementsbesluit van Mei van dit jaar, tot stand in de rivier Kaliwoengoe, nabij Sikopek. Voorts werden nog twee kleine sluizen in de afdeeling Demak en Grobogan voltooid, waardoor 1315 bouws sawah-velden van water worden voorzien.

Soerabaja. Hier werd met kracht voortgearbeid aan de groote waterstaatswerken, van welke, vooral in het verslag van 1853 (onder landsgebouwen en waterstaat, op bladz. 98 en volgg.) uitvoerig melding is gemaakt.

Pasoeroean. De opstuwing bij de Tembero, de dam en de leiding (zie vorig verslag) beantwoorden volkomen aan het doel. Door de vermeerdering van sawah-velden, die daaruit ontstaat, groeit de bevolking in deze streken aan.

Banjoewangi. In den loop van het jaar werd hier eene leiding nabij de hoofdplaats Rogodjampi gegraven en een dam gelegd in de rivier Brongonto, welke laatste evenwel later zou vervallen, wanneer de leiding ter diepte van den bodem der rivier zal zijn uitgegraven. De leiding zou, hoopte men, van veel nut wezen voor de meer zuidelijk gelegen landen, waar gebrek aan water voor de uitbreiding der sawah-velden was.

Banjoemaas. Door het Gouvernement werd eene tegemoetkoming van f 1600 aan de bevolking verleend voor het graven van eene leiding uit de rivier Klawing, in het district Kerta-negara, regentschap Poerbolinggo. Dit werk was bij het eind van het jaar geheel afgeloopen, zoodat 748 bouws thans niet meer van de regens afhankelijk zijn.

Bagelen. Er werd voortgewerkt aan eene waterleiding uit de rivier Gebang, waarvoor achtereenvolgens sedert 1852 reeds ongeveer f 90,000 is beschikbaar gesteld.

Kedoe. In het district Probolinggo werd eene kleine waterleiding gemaakt, waardoor 18 tot 30 bouws tegal- (drooge) velden van water worden voorzien. Er was een begin gemaakt met het leggen van een tweeden dam in de rivier Ello.

---

(1) Zie onder andere het verslag van 1852, bladzz. 74 en 75.

Madioen. De dam in de rivier Gandong, waarvan melding werd gemaakt in het vorig verslag, werd dit jaar voltooid. Ook werd verder gegraven eene leiding uit de rivier Piring, district Bagi, regentschap Madioen. En in het district Derro, afdeeling Ngawi, werd eeǹ dam gemaakt in de rivier Gerdo. Door een en ander gezamenlijk is voor ongeveer 4500 bouws het noodige water verkregen.

Klappercultuur.

De aanhoudende regens, waardoor zich het jaar 1856 gekenmerkt heeft, waren voor den klapperoogst niet gunstig, zoodat minder vruchten dan gewoonlijk aan de markt kwamen.

De aanplantingen waren intusschen weder belangrijk. Volgens de aantooning, die onder lit. L achter dit verslag wordt gevoegd, zou het *aanwezig* getal boomen op geheel Java, met uitzondering van Batavia, Soerakarta en Jogjakarta, bij het begin van het jaar hebben bedragen 13,332,292 (1), waarvan *vruchtdragende* 5,447,683, en werden in den loop van dit jaar *bijgeplant* 1,259,197, terwijl *uitstierven* of *uitgeroeid* werden 661,166. Bij het eind van het jaar wordt het getal boomen gezegd te hebben bedragen 13,930,323, waarvan *vruchtdragend* 5,722,224. Vergelijk overigens, ook omtrent de vroeger vermelde plannen van den heer Zollinger, n°. 3 van deze paragraaph, waar gehandeld wordt over den landbouw op woeste gronden door het Gouvernement verhuurd. (2)

2°. Cultures ingevoerd op hoog gezag of ten gevolge van overeenkomsten door het Gouvernement met particuliere ondernemers aangegaan. (3)

Koffijcultuur.

Waren de koffijoogsten van 1854 en 1855 buitengewoon groot, die van dit jaar gaf eene geheel tegenovergestelde uitkomst en bedroeg minder dan in eenig der laatste tien jaren verkregen werd, met uitzondering slechts van de jaren 1849 en 1853, die nog ongunstiger waren. De oorzaak schijnt uitsluitend gezocht te moeten worden in de weêrsgesteldheid; na eene aanhoudende droogte van meer dan zeven maanden, gepaard met felle zuidooste winden, viel op het eind van 1855 de regenmoeson met kracht in; de bloesem der koffij viel af, en de boomen maakten veel blad, maar droegen weinig vruchten. De menigvuldige regens gedurende den pluk- en droogtijd waren ook op de qualiteit der koffij van nadeeligen invloed. Voor de plantsoenen daarentegen waren zij gunstig, zoodat men van den oogst van 1857 betere uitkomsten mogt verwachten. (4)

De naar gewoonte bijgevoegde staten (litt. M en N) geven voor het jaar 1856 de voornaamste bijzonderheden omtrent deze cultuur aan voor elk gewest van Java, met uitzondering van Batavia en Buitenzorg, in welk laatste gewest mede, sedert 1 Januarij 1856, geen koffij meer aan het Gouvernement wordt geleverd. (5)

Die staten doen zien:

het getal huisgezinnen voor geregelde tuinen en boschkoffij afgezonderd, in de daarin vermelde gewesten, met uitzondering van Soerakarta en Jogjakarta, waar de koffij van de Vorsten gekocht wordt, bedroeg 454,229;

het getal vruchtdragende boomen, waarvan geoogst is, in diezelfde gewesten 219,327,485;

de hoeveelheid koffij in het geheel bij de pakhuizen ontvangen, met inbegrip van ruim 5928 pikols wegens bevonden overwigten, 746,970 pikols;

dat gemiddeld in de boven bedoelde gewesten een pikol koffij is verkregen van 295 boomen;

dat aan de koffijplanters in die gewesten in het geheel voor inkoopsprijs is betaald f 4,939,457.44;

dat de gezamenlijke kosten der koffij, uit den oogst van 1856 aan het Gouvernement geleverd, hebben bedragen f 6,942,855:25; en de gemiddelde prijs waarop de pikol koffij

---

(1) Ten gevolge van later ontvangen opgaven over 1855, is dit cijfer ruim 100,000 lager dan 't welk in het vorig verslag werd opgegeven.

(2) Over de *tabakscultuur*, op gronden ter beschikking der inlandsche bevolking gebleven, komen eenige bijzonderheden voor in de paragraaph hieronder, betreffende de gouvernementscultures.

(3) Vergelijk hoofdstuk C, IVde afd., § 1.

(4) Volgens onlangs ontvangen opgaven bedroeg deze oogst 900,937 pikols (met inbegrip van de overwigten), dus ruim 150,000 pikols meer dan in 1856.

(5) Zie n°. 4 hieronder (landbouw op particuliere landen).

aan het Gouvernement te staan komt, berekend over de geheele hoeveelheid ontvangen koffij, tot aan de afscheepspakhuizen f 9 : 34.

Het Bestuur bleef bij voortduring de meeste zorg aan deze cultuur wijden.

In den regentijd van 1857 werden in de meer bedoelde gewesten bijgeplant 25,045,931 boomen, waarvan tot aanvulling of inboeting 14,448,970 en tot uitbreiding 10,596,961 boomen.

Het vrijwillig planten van koffijboomen door de inlandsche bevolking neemt, volgens getuigenis van de directeur der cultures, hand over hand toe. Eene verhooging van den inkoopsprijs der koffij (1) zal daarvoor ongetwijfeld nog grooter aansporing zijn. Ten einde haar de levering van het product op verre afstanden te besparen, zal allengs het getal binnenlandsche pakhuizen vermeerderd worden.

In het vorig verslag is aangeteekend, dat het vervoer naar de strand- of afscheeppakhuizen allerwege door aannemers geschiedt, met uitzondering van de Preanger regentschappen en Patjitan, waar de bevolking daartoe tegen loon verpligt wordt; dit jaar werd in de eerste dier beide gewesten ook hieromtrent verbetering gebragt door de uitbesteding, althans van een gedeelte, van dat vervoer.

Tot een overzigt van de uitkomsten der koffijcultuur in de laatste vijf jaren kan strekken de ondervolgende staat. (2)

Jaren.	Getal vruchtdragende koffijboomen, van welke geoogst is.	Verkregen hoeveelheid koffij, zonder de bij het ledigvallen der pakhuizen bevonden overwigten. — Pikols.	Hoeveelheid koffij in het geheel bij de pakhuizen ontvangen. — Pikols.	Gezamenlijke kosten van de koffij aan het Gouvernement geleverd. — Guldens van 120 duiten.	Gemiddelde prijs, waarop de pikol koffij aan het Gouvernement te staan komt, berekend over de geheele ontvangen hoeveelheid, tot aan de afscheeppakhuizen. — Guldens en duiten.	Gedurende deze jaren was de opbrengst van de in Nederland geveilde koffij per pikol. — Nederlandsch courant. Bruto.	Netto.
1852	228,075,219	874,489	880,689	8,172,255	9 : 33 1/2	f 30:48 5/10	f 23:06 3/10
1853	223,438,341	648,088	686,499	6,312,931	9 : 24	36:66 7/10	28:95 6/10
1854	225,132,508	1,066,021	1,083,864	9,739,199	8 : 115	34:76 1/10	27:45 8/10
1855	228,640,542	1,147,016	1,165,085	10,391,603	8 : 107	37:77 2/10	30:15 1/10
1856	219,327,485	741,041	746;970	6,942,855	9 : 34	39:92 9/10	32:04 1/10

(1) Vergelijk hoofdstuk C, afd. IV, § 1, hiervoor.

(2) Tot beantwoording eener vraag, door de Commissie uit de Tweede Kamer der Staten-Generaal gedaan in haar rapport over het regeringsverslag van 1854 (zie gedrukte stukken van de zitting 1856/57, n°. XX, blz. 10), wordt hier aangeteekend, dat de agricultuur-chemist dr. Fromberg, na genomen proeven, tot het besluit is gekomen, dat de daar bedoelde „mestpoter" tot gebruik bij bemesting der koffijboomen op Java ongeschikt is, althans verre moet achterstaan bij den patjol (eene soort van houweel waarmede de inlanders den grond bewerken).

Suikercultuur.

De weêrsgesteldheid was voor de suikeraanplantingen over het algemeen vrij gunstig, maar voor den oogst en de fabricatie daarentegen minder gunstig, aangezien verscheidene fabrieken door gedurige regens veel vertraging in het vermalen van het riet ondervonden, en sommige nu en dan zelfs moesten stilstaan. Niettemin was de uitkomst zeer bevredigend, en werd er over den geheelen aanplant van 40,694$^{3}/_{4}$ bouws, bij de fabrieken, die ten gevolge van overeenkomsten met het Gouvernement zijn opgerigt, het belangrijk cijfer verkregen van 1,498,489 pikols, of gemiddeld per bouw 36$^{82}/_{100}$ pikols, (1) dat is in het geheel 146,844 en per bouw 3$^{53}/_{100}$ pikols meer dan in het vorige jaar. Voor elk gewest afzonderlijk kunnen de uitkomsten blijken uit de aantooning, die onder lit. O bij dit verslag wordt gevoegd.

De totalen van dien staat doen zien: dat het getal suiker-inrigtingen in 1856 bedroeg 96; het getal suikerplantende huisgezinnen 172,182; de uitgestrektheid der suikerriet-velden in 1856 gesneden, zoo als boven vermeld is, in bouws van 500 vierk. Rhijnlandsche roeden 40,694$^{3}/_{4}$; de opbrengst, mede boven vermeld, in het geheel 1,498,489 pikols; en per bouw 36$^{82}/_{100}$; de door de planters genoten betaling f 3,940.891:25, gemiddeld voor elk huisgezin f 22.106, gemiddeld voor een bouw f 96:101; de hoeveelheid pikols suiker aan het Gouvernement geleverd f 878,567; de gezamenlijke kosten der uit den oogst van 1856 aan het Gouvernement geleverde suiker f 8,701,252:25, gemiddeld per pikol f 9:108.

Uit het verslag van den directeur der cultures worden voorts nog de volgende bijzonderheden overgenomen, onder verwijzing naar de mededeelingen in vroegere regeringsverslagen.

Hoedanigheid van de suiker. Op enkele uitzonderingen na, leveren thans alle contractanten hunne suiker op standmonsters, en wel bepaaldelijk volgens n°. 18, 16 en 14. De keuring geschiedt, overeenkomstig het bepaalde bij de contracten, door een geëmploijeerde van de factorij der Nederlandsche Handelmaatschappij, ten overstaan van den betrokken fabrikant of diens gemagtigde of agent. Ingeval de fabrikant met die keuring geen genoegen neemt, wordt de beslissing van de factorij der Nederlandsche Handelmaatschappij te Batavia of van daartoe door beide partijen gekozen arbiters ingeroepen. In Madioen wordt de keuring verrigt aan 's lands pakhuis te Ngawi door eene commissie van twee ambtenaren. In het algemeen heeft de keuring in dit jaar tot geene moeijelijkheden aanleiding gegeven.

Over de hoedanigheid luiden de ontvangen opgaven meestal zeer gunstig. Vooral bij de fabrieken in Soerabaja, Pasoeroean, Bezoeki en Madioen werd er, in vergelijking met het vorige jaar, eene belangrijke hoeveelheid suiker meer volgens het standmonster n°. 18 verkregen. In Tegal en in sommige andere residentien bleef men nog voortgaan, de bereide suiker van hoogere nommers met lagere te vermengen. Hierdoor verkrijgt men een gemiddelde qualiteit, die zelden n°. 17 der standmonsters overtreft, niettegenstaande er suikers vervaardigd worden gelijk aan n°. 18 en 20. (2)

Bereiding. Het plaatselijk bestuur ziet steeds toe dat de fabrikanten hunne machinerien voor de verwerking van het suikerriet en de bereiding van het product in goeden staat houden. Ook worden deze machinerien, inzonderheid de veiligheidskleppen, ingevolge het bepaalde bij het *Indisch Staatsblad* van 1850, n°. 20, door de ambtenaren voor het stoomwezen onderzocht, ter voorkoming van ongelukken, die dan ook in dit jaar niet voorvielen. (3)

Het gebruik van centrifugaal-toestellen (zie vorig verslag) is in dit jaar weder zeer toegenomen. Ook hebben weder verscheiden fabrikanten hulp-stoomtoestellen in werking

---

(1) De oogst van 1857 is nog grooter geweest, namelijk: 1,605,807 pikols, en gemiddeld per bouw 40$^{61}/_{100}$ pikols. Aan het Gouvernement zijn daarvan geleverd 927,433 pikols.

(2) Om hierin te voorzien, is onlangs voorgeschreven, in het vervolg voor hoogere nommers ook hoogere betaling toe te zeggen.

(3) In verband met de vraag, door de bovenvermelde commissie gedaan, betreffende het regeringsverslag van 1854, op blz. 12 van haar aangehaald rapport, zij hier opgemerkt, dat op de daar bedoelde plaats van het regeringsverslag, blz. 116, reeds was gezegd, dat de wettelijke bepalingen, zoo van het burgerlijk als van het strafregt, voldoende werden geoordeeld tot verkrijging van schadeloosstelling en tot voorkoming van roekeloosheid, en dat daarom bijzondere voorzieningen ter zake onnoodig waren geacht.

gebragt of ontboden, om daarvan gebruik te maken ingeval er gebrek is aan water voor het molenrad tot vermaling van het suikerriet.

Door den machinist der fabriek Tjigobang (residentie Cheribon) werd aldaar eigenhandig vervaardigd en opgerigt een werktuig, door hem »rottateur" genaamd, en bestemd om de hitte, die door den stoomhitter losgelaten wordt, te benuttigen tot uitdamping van de stroop. Door dat werktuig worden in 24 uren 50 potten suiker, van 60 à 70 katties (75 à 87$^1/_2$ Amsterdamsche ponden) per pot, genoegzaam uitgedampt. De eigenaar der fabriek was over de werking zeer voldaan.

Aan den machinist op het suiker-etablissement te Krian (Soerabaja), A. W. Remmest, werd, overeenkomstig het *Indisch Staatsblad* van 1844, n°. 28, een octrooi verleend voor den tijd van *tien jaren*, voor eene, zoo hij verklaarde, door hem gedane uitvinding, bestaande in een »*verbeterden toestel om het suikerrietsap door middel van stoom te verdampen.*"

Plantloon. Volgens de meeste der thans werkende contracten wordt door de bevolking aan plantloon genoten f 2$^{110}/_{120}$ per pikol suiker, over hetgeen verkregen wordt tot 30 pikols per bouw; f 2$^{10}/_{120}$ voor iederen daarboven verkregen pikol tot 40 pikols per bouw; en f 1$^{30}/_{120}$ voor iederen pikol suiker daarboven verkregen. Eenige fabrikanten betalen nog, volgens vroegere overeenkomst, f 2$^{110}/_{120}$ per pikol suiker over de geheele opbrengst; anderen daarentegen dienzelfden prijs, maar over niet meer dan 30 pikols per bouw, zonder voor het meerdere iets te betalen.

Het hoogste plantloon werd dit jaar betaald in de residentien Madioen, Pasoeroean en Probolinggo, namelijk f 110.97, f 109.41 en f 109.12 per bouw. Gemiddeld over den geheelen aanplant in alle residentien werd dit jaar betaald f 96 : 101, dat is f 5 . 82 per bouw meer dan in het voorgaande jaar.

Dagloonen. Het dagloon der voor tusschenkomst van het bestuur geleverde arbeiders verschilt in de onderscheidene residentien, maar is meestal van 15 tot 20 duiten voor dagdiensten, en 20 tot 30 duiten voor nachtdiensten. Bij sommige fabrieken, zoo als in Tegal en Japara, wordt boven het loon nog gekookte rijst en zout, of geld daarvoor, verstrekt, en in het laatstgemelde gewest nog 3 duiten daags voor reisgeld. Voor de werkzaamheden in de fabrieken bezigt men meestal vaste arbeiders, tegen een maandelijksch loon dat zich naar den aard der werkzaamheden regelt. De vrije arbeiders werken meestal bij aanneming of taak. Hierdoor leveren zij meer werk dan bij gedwongen dagloon, en zien tevens hunne inkomsten vermeerderd. Ook hebben onderscheidene ondernemers, overeenkomstig *Staatsblad* 1838, n°. 50, met de bevolking overeenkomsten aangegaan voor het snijden, vervoeren en verwerken van het riet en van het product. Bij deze overeenkomsten wordt voor het snijden van riet gewoonlijk $^1/_2$ duit per bos van 25 à 26 stokken betaald, en 1$^1/_2$ à 2 duiten per bos voor het vervoer. De verleende voorschotten worden buiten bemoeijenis van het bestuur ingehouden, maar de fabrikanten ondervinden dikwijls veel moeite om ze terug te krijgen. De fabrikanten beijveren zich meer dan vroeger om uit eigen middelen in de behoefte aan koelies te voorzien, waardoor dan ook in dit jaar minder werkvolk door het bestuur is geleverd dan in voorgaande jaren. — Wegens de belangrijkheid van dit onderwerp worden hier voorts nog de volgende gewestelijke bijzonderheden daaromtrent aangeteekend.

Het hoogste loon werd betaald in de residentien Soerabaja, Pasoeroean, Bezoeki, Probolinggo en Kediri, en het laagste in Pekalongan, Samarang, Japara en Rembang. In Tegal wordt thans aan de door het bestuur geleverde koelies 20 duiten daags betaald. De fabrikanten van Tjomal en Bandardawa (in die residentie) zijn met den maaltijd van 1856 uit vrije beweging begonnen mede 20 duiten daags te betalen, ofschoon het loon bij de daarvoor gesloten contracten op slechts 15 duiten was bepaald. En bij de fabriek Lemah-abang (aldaar) heeft men het loon, dat er op 20 duiten of op 15 duiten en één katti rijst daags was gesteld, moeten verhoogen, daar men anders gebrek aan de benoodigde arbeiders had. In Soerabaja bedraagt het loon der fabriekkoelies gemiddeld 25 duiten per man daags. Bij de fabrieken Pleret en Wonoredjo, in de residentie Pasoeroean, bedroegen de dagloonen, volgens de daar werkende oude contracten, nog steeds 15 duiten daags. Bij de overige fabrieken heeft het bestuur er meer en meer op aangedrongen dat men zich zooveel mogelijk uit eigen middelen van vrije arbeiders voorzie, die dan ook voor een loon van f 8 en f 9 koper (f 6 : 80 en f 7 : 60 zilver) 's maands werden verkregen. De arbeiders, die daar evenwel nog door het bestuur werden geleverd, ontvingen 25 duiten (21 cents) daags. In Probolinggo worden de stokers, bewakers der stoomtoestellen, kalkers enz., die bij vrijwillige overeenkomst op de fabrieken werken, met 35

en 40 duiten daags betaald. Worden die arbeiders echter door het bestuur verstrekt, dan is het loon voor die werklieden op slechts 30 duiten bepaald; terwijl de gewone dagkoelies 20, en de halve-dag- en halve-nachtkoelies 30 duiten ontvangen. In Bezoeki werden dit jaar minder koelies door het bestuur geleverd dan in de voorgaande jaren. Voor het ligtere werk gebruikt men daar veel vrouwen. De door het bestuur geleverde arbeiders genoten voor dagdienst 20 en voor nachtdienst 30 duiten, voor 11 uren arbeid, om de vijf en zes uren te verwisselen. Bij een besluit van den resident van 15 Januarij 1856 is onder andere bepaald, dat in 1858 geen andere verstrekkingen door het bestuur aldaar zullen worden gedaan dan alleen van dagkoelies, zonder meer.

Onderlinge afstanden der velden van de woningen der planters en koelies en van de fabrieken. De velden zijn meestal binnen 3 à 4 palen van de fabrieken gelegen. Op dien regel zijn echter verscheidene uitzonderingen, vooral in de residentien Japara en Soerabaja. In Japara bedraagt de afstand der velden van de woningen der planters en van de fabrieken hier en daar 4, 5 en 6 palen, en de afstand tusschen de fabrieken en de woningen der koelies en der eigenaren van transportmiddelen bedraagt er zelfs 12 en 15 palen. (1) In Soerabaja maakte eene ongunstige uitzondering de fabriek Djombang, waar sommige der aangewezen velden, uit hoofde van het geringe cijfer der bevolking, op 15 en meer palen afstands van de dessa's liggen. Men had te vergeefs getracht om in dit bezwaar voor de bevolking te voorzien, zoolang het tegenwoordige contract, dat echter met den oogst van 1858 zou ten einde loopen, nog in werking was.

In Cheribon daarentegen plantten de meeste dessa's reeds op hare eigen gronden, en waar dit het geval nog niet was, werden de noodige voorbereidende opnamen gedaan, om deze regeling zoo algemeen doenlijk te maken. Daardoor zullen eenige velden wel iets verder van de fabrieken komen te liggen, doch het meerendeel zal toch binnen den gemiddelden afstand van drie palen blijven, hetgeen eene betrekkelijk slechts onbeduidende verhooging van het door de fabrikanten te betalen vervoerloon ten gevolge zal hebben. De directeur voegt hier de opmerking bij, dat ook elders het bezwaar van te groote afstanden meer en meer zal worden opgeheven, indien door de Regering wordt voortgegegaan in haar streven om niet meer dan 400 bouws aanplant voor eene fabriek toe te staan.

Rietsoorten. Proeven genomen met het teboe-telor, dat van Pamangkat (Borneo's Westkust) was aangebragt (vergelijk het vorig verslag), gaven dit jaar nog geen zekere uitkomsten; maar een aanplant van Borneo-riet bij de fabriek Glagamidang (Cheribon) was zeer goed geslaagd: het daarvan verkregen riet was buitengewoon zwaar en bevatte 9 graden naar den vochtmeter van Beaumé.

Commissie van onderzoek. Deze commissie (waarover zie het verslag van 1858, bladz. 87, en van 1854, bladz. 116) zette haar onderzoek ook in dit jaar nog voort. (2)

Ten slotte wordt, op 't voorbeeld van vroegere verslagen, hier nog een vijfjarig overzigt van de gouvernements-suikercultuur gegeven.

Jaren.	Getal fabrieken.	Uitgestrektheid der velden, van welke gesneden is. — Bouws van 500 vierk. roeden.	Werkelijk van de velden verkregen suiker. — Pikols.	Hoeveelheid suiker aan het Gouvernement geleverd. — Pikols.	Gezamenlijke kosten van deze suiker. — Guldens van 120 duiten.	Gemiddelde prijs, waarop de pikol suiker aan het Gouvernement te staan komt. — Guldens van 120 duiten.	Hoeveelheid suiker, die ter beschikking van de fabrikanten is gelaten. — Pikols.	Gedurende deze jaren was de opbrengst der in Nederland geveilde suiker per pikol. Nederlandsche courant. Bruto.	Netto.
1852	97	42,276 1/2	1,373,693	936,014	9,138,014	9: 91 1/2	437,679	f 15.57 1/10	f 9.65
1853	100	42,034 1/2	1,411,295	941,751	9,250,032	9: 99	469,544	17.42 4/10	11.47 2/10
1854	97	41,308 1/2	1,393,849	881,833	8,613,504	9:106	513,312	16.16 3/80	10.61 5/10
1855	96	40,606	1,351,645	876,788	8,735,607	9:115	463,566	19.25 2/10	13.44 3/10
1856	96	40,694 3/4	1,498,489	878,567	8,701,252	9:108	623,899	23.94 7/10	17.76

(1) Zie echter het boven gezegde, onder *dagloonen.*

2) Haar Eindverslag, in 1857 uitgebragt, was onlangs nog in behandeling bij de Indische Regering.

Indigo-cultuur.

De staat der indigo-cultuur in de zeven residentien van Java, waar zij in 1856 van gouvernementswege geschiedde, kan blijken uit de aantooning die onder lit. P. bij dit verslag wordt gevoegd.

Zij geeft voor die zeven gewesten, te weten: Cheribon, Pekolangan, Bezoeki, Banjoemaas, Bagelen, Kedoe en Madioen, de volgende totalen: getal fabrieken 324; getal huisgezinnen bij de indigo-cultuur werkzaam 110,858; uitgestrektheid der gesneden indigovelden, in bouws van 500 vierk. roeden, 17,716200/500; verkregen hoeveelheid indigo in Amsterdamsche ponden 732,973, gemiddeld van één bouw 4137/100; gezamenlijk bedrag der door de indigo-planters genoten betaling f 1,052,872:20, gemiddeld per huisgezin f 9:60; gemiddelde prijs, waarop één pond indigo aan het Gouvernement te staan komt, f 1:112.

In weêrwil van de intrekking der cultuur in de Preanger regentschappen (zie vorig verslag), bedroeg de oogst 284,714 pond meer dan in 1855. Die uitkomst moet echter meer aan het voor de cultuur gunstige weêr, de vele en aanhoudende regens, dan aan eenige andere oorzaak worden toegeschreven. (1)

Ook de hoedanigheid van het product liet over het algemeen niets te wenschen over.

De proeven met de *guano-bemesting* (zie mede het vorig verslag) leverden nog geene beslissende uitkomst op. In Cheribon was die uitkomst over het algemeen niet gunstig; alleen wordt gezegd, dat in de afdeeling Ploembon, onder aanwending der guano, bij mindere productie de qualiteit van den indigo aanmerkelijk beter was. In Pekalongan waren de uitkomsten dier bemesting op schrale en steenachtige zandgronden vrij bevredigend, maar op kleigronden daarentegen worden zij gezegd niet noemenswaardig te zijn. In Banjoemaas werd van schrale en uitgeputte gronden eene geringe meerdere opbrengst verkregen boven gelijke, niet bemeste gronden; maar de resident is nogtans van oordeel dat die meerdere opbrengst niet zal opwegen tegen de kosten aan de bemesting verbonden. (2)

De boven vermelde gunstige oogst van dit jaar had tevens het gevolg dat de bevolking eenigzins ruimere belooning ontving. In de eerste zes gewesten namelijk, waar het plantloon f 1:60 per pond bedroeg, ontving elk huisgezin gemiddeld f 9:103, terwijl dit in het vorige jaar slechts circa f 5:91 was geweest. En in het zevende gewest, Madioen, waar het stelsel van vrijstelling van landrente nog werkte en het plantloon daarom slechts f 0:110 per pond bedroeg, was het voor elk huisgezin dit jaar f 6:44, in stede van f 4:108, zoo als in 't vorige jaar.

De cultuur bleef niettemin eene van de minst loonende, en uit aanmerking hiervan werd op nieuw eene gedeeltelijke intrekking der gouvernementscultuur voorgesteld, waaraan in het begin van het volgende jaar gevolg werd gegeven; namelijk in het district Menoreh, residentie Kedoe. Er waren daar weinig sawah's, maar daarentegen nog zeer geschikte gronden voor de koffijcultuur, en het werd dus geraden geoordeeld, de indigocultuur däär door die der koffij te doen vervangen.

Ten einde de bezwaren, verbonden aan het aanhouden van een gedeelte van den aanplant van het eene jaar voor dien van het volgende, op te heffen, werden door den resident van Banjoemaas, in overeenstemming met de indigo-plantende bevolking in de afdeelingen Banjoemaas en Poerbolingo, bevelen gegeven om voor den planttijd van 1856 op 1857 biebiet- (kweek-) tuinen aan te leggen. De uitkomst van dezen maatregel was echter verre van bevredigend. De in de afdeeling Banjoemaas door middel van die biebiet beplante 40 bouws kwamen niet op, en van de 231 bouws, in de afdeeling Poerbólingo aangeplant, kwamen slechts 177 op, en zóó slecht, dat zij niet in den aanplant van 1856/57 konden worden opgenomen, maar reeds in de maand December aan de planters werden teruggegeven.

Het in het vorig verslag vermelde ontwerp van den resident van Banjoemaas omtrent de regeling der indigo-cultuur heeft in 1858 mede geleid tot intrekking van eenige fabrieken in die residentie.

Ten behoeve van eenige fabrieken in de afdeelingen Ambal, Koetvardjo en Keboemen (residentie Bagelen), welke niet van stroomend water konden worden voorzien, werden uit Nederland gezonden 21 stuks ijzeren noria's, zijnde bakken om water op te voeren, die

(1) Ook de oogst van 1857 was gunstig, ofschoon ongeveer 120,000 pond minder dan die van 1856. Hij bedroeg 614,784 pond.

(2) Bij de theecultuur (zie lager) werden betere uitkomsten van de guano verkregen.

door raderwerk in beweging worden gebragt en alzoo het voordeel hebben van handenarbeid te besparen.

Het geheele onderwerp der gouvernements-indigo-cultuur gaf overigens aanleiding tot een opzettelijk onderzoek, ook naar de particuliere cultuur in de Vorstenlanden, waarvan de uitkomst tot een volgend verslag behoort.

De onderstaande cijfers geven een overzigt van de gouvernements-cultuur over de laatste vijf jaren.

Jaren.	Getal.	Uitgestrektheid der indigo-velden op welke gesneden is. — Bouws van 500 vierk. roeden.	Verkregen indigo. — Amsterd. ponden.	Gezamenlijke kosten van den indigo aan het Gouvernement geleverd. — Guldens en duiten.	Gemiddelde prijs, waarop een pond indigo aan het Gouvernement te staan komt. — Guldens en duiten.	Gedurende deze jaren was de opbrengst van den in Nederland geveilden indigo, per Amsterd. pond. Nederl. courant. Bruto.	Netto.
1852	368	18,832	798,886	1,358,728 : 31	1 : 84	f 3.81 1/10	f 3.42 5/10
1853	365	18,682	673,365	1,370,655 : 70 1/2	2 : 4	4.20 8/10	3.78 5/10
1854	365	18,840	657,986	1,287,957 : 94	1 : 114	3.47 4/10	3.11 1/10
1855	365	18,838	448,259	971,209 : 39	2 : 20	4.03 8/10	3.64 8/10
1856	324	17,716	732,973	1,416.622 : 71	1 : 112	4.76 8/10	4.32 1/10

Thee-cultuur.

Voor deze cultuur wordt bijgevoegd de staat lit. Q, waaruit de volgende uitkomsten blijken voor de vijf gewesten Buitenzorg, Krawang, Preanger regentschappen, Cheribon en Bagelen, waar de thee-cultuur is ingevoerd: getal theefabrieken 23; uitgestrektheid der theetuinen in bouws van 500 vierk. roeden 2706; getal theeheesters:

plukbare	f 11,829,844	
jonge	3,044,000	
te zamen . . .		14,873,844

verkregen hoeveelheid (1) thee, in Amsterdamsche ponden, 1,876,994; zijnde meer dan het vorige jaar (2) 489,108; getal plukbare heesters, waarvan gemiddeld één pond thee is verkregen, ruim 6; gezamenlijke kosten der thee uit den oogst van 1856 aan het Gouvernement geleverd, f 1,434,492: 103 5; (3) gemiddelde prijs, waarop een pond

---

(1) Ongerekend 12.000 pond die verbrand, 140 pond die te min bevonden en 1088 pond die ter beschikking van de ondernemers gelaten zijn.

(2) Daaronder mede niet begrepen 91,505 pond die verbrand en 1485 pond die ter beschikking van de ondernemers gelaten waren.

De oogst van 1857, ofschoon mede zeer belangrijk, heeft toch ruim 150,000 pond minder bedragen dan die van 1856.

(3) Ongerekend:

1°. de kosten van overwerking van 271,790 pond thee door L. Weber te Buitenzorg, bedragende na aftrek van het kostende van het lood en der kisten	f 49,696 70/120
2°. tractement aan den adsistent der 1ste klasse T. A. H. Beer.	3,600
3°. huishuur aan denzelve	600
4°. schadeloosstelling voor het gemis van cultuur-procenten.	1,200
Totaal	f 55,096 70/120

thee aan het Gouvernement te staan komt, f 0:91, zijnde minder dan het vorige jaar f 0:3.

De grootere levering had vooral plaats uit de Preanger regentschappen, waar men, zoo als reeds in het vorig verslag werd medegedeeld, bij onderscheidene ondernemingen is overgegaan tot het bemesten der gronden met karbouwen- en paardenmest, en ook met guano.

Bij het gebruik van de beide eerstgenoemde mestsoorten wordt om den stam der theeheesters het onkruid weggeruimd, vervolgens de meststof daarop aangebragt en met eene laag aarde bedekt; of ook wordt ter zijde van de heesters een gat gemaakt ter diepte van $^1/_2$ en ter breedte van $^1/_4$ voet, hetwelk met de meststof wordt gevuld en vervolgens met aarde wordt toegedekt.

Maakt men van den guano-mest gebruik, dan wordt met een puntig gesneden stok, zoo nabij den wortel als eenigzins mogelijk is, een gat gestoken, dat met een Amsterdamsch ons (ruim 30 wigtjes) dezer meststof gevuld en met aarde gedekt wordt. Op hellende gronden wordt het gat iets hooger dan de heester aangebragt, opdat de werking van den mest door afspoeling niet verloren ga.

De beste tijd van bemesting is kort vóór het invallen der westmoeson, omdat de werking van den mest eerst aanvangt wanneer de grond door de regens goed bevochtigd is.

Volgens het oordeel van den directeur der cultures verdient de guano boven alle andere tot dusver bekende meststoffen de voorkeur, vermits de bemesting daarmede spoedig, gemakkelijk en met weinig handenarbeid kan geschieden; terwijl andere meststoffen daarentegen langzaam en moeijelijk in genoegzame hoeveelheid kunnen worden bijeengebragt en toegepast, en hare aanwending reeds verscheidene maanden vóór het invallen der regens moet geschieden, hetgeen dikwerf gedurende het drooge jaargetijde ten gevolge heeft verdrooging, verstuiving en verlies van hare kracht. De karbouwen- en paardenmest behoort, zegt hij, bovendien vijf à zes maanden te liggen, alvorens voor het gebruik geschikt te zijn.

Hieronder volgt een vijfjarig overzigt van de uitkomsten der thee-cultuur.

Jaren.	Getal fabrieken.	Uitgestrektheid der theetuinen, in bouws van 500 vierk. roeden.	Verkregen thee. — Amsterd. ponden.	Gezamenlijke kosten der thee. (2) — Guldens en duiten.	Gemiddelde prijs, waarop het pond thee aan het Gouvernement te staan komt. — Duiten.	Gedurende deze jaren was de opbrengst der in Nederland geveilde thee per Amsterd. pond. Nederl. courant. Bruto.	Netto.
1852	26	2675	1,050,495	f 792,526 : 117	$90^1/_2$	f $0.67^7/_{10}$	f $0.40^1/_{10}$
1853	25	2698	1,317,668	995,191 : $46^1/_2$	$90^1/_2$	$0.83^7/_{10}$	$0.56^8/_{10}$
1854	26	2819	1,547,458	1,187,068 : $27^1/_2$	92	$0.82^1/_{10}$	$0.55^1/_{10}$
1855	22	2750	(1) 1,387,886	1,090,255 : 41	94	$0.77^7/_{10}$	$0.51^4/_{10}$
1856	23	2706	1,876,994	1,434,492 : $103^1/_2$	91	$0.81^3/_{10}$	$0.54^8/_{10}$

Kaneelcultuur.

De onder lit. R bijgevoegde staat geeft voor de zes gewesten Bantam, Krawang, Banjoemaas, Bagelen, Madioen en Kediri, waar het Gouvernement kaneel doet telen,

(1) In het vorig verslag waren hierbij ten onregte mede gerekend 91,505 pond die verbrand en 1485 pond die ter beschikking der ondernemers gelaten waren.

(2) Ongerekend de kosten van overwerking van een gedeelte van het product bij WEBER, te Tjograk, en eenige andere uitgaven, omschreven in eene noot hiervoor.

de volgende uitkomsten: getal kaneel-inrigtingen in 1856 46; getal huisgezinnen voor de kaneelcultuur afgezonderd (alleen in de drie eerstgenoemde gewesten en in Madioen) 10,738; uitgebreidheid der kaneeltuinen, in bouws van 500 vierk. roeden, 1910; aanwezig getal schilbare kaneelboomen 3,896,912; aanwezig getal jonge dito 335,180; verkregen hoeveelheid in Amsterdamsche ponden: pijpkaneel (buiten den afval) 204,066¼; verkoopbare afval 14,579¾; getal schilbare kaneelboomen, waarvan 1 pond kaneel is geoogst, ruim 19; gezamenlijk bedrag der door de planters genoten betaling f 65,421:44; gezamenlijke kosten van de kaneel over 1856 f 133,034:48; gemiddelde prijs waarop een pond kaneel aan het Gouvernement komt te staan, de verkoopbare afval medegerekend, ruim f 0:73.

De weêrsgesteldheid begunstigde in de meeste gewesten den kaneeloogst, zoodat buiten den afval 38,641¼, en met inbegrip van den verkoopbaren afval 47,936 pond meer werd verkregen dan in het vorig jaar.

Daarentegen was de verhouding van de pijpkaneel tot het gezamenlijk product in 1856 slechts 93 pct., terwijl die verhouding in 1855 had bedragen 97 pct.

De geringe en aan den arbeid niet geëvenredigde opbrengst der cultuur in de afdeeling Lebak (residentie Bantam) deed de intrekking daarvan in die afdeeling in overweging nemen. (1)

Ofschoon de cultuur en bereiding op Java, volgens het oordeel van den directeur der cultures, met de meeste zorg en naar de best bekende methodes geschiedt, blijft de Java-kaneel altijd in den handel veel minder geacht dan die van Ceylon, en dit ongunstig verschil schijnt dus aan den aard der gronden en aan het klimaat te moeten worden toegeschreven.

De volgende staat geeft van de verkregen uitkomsten een vijfjarig overzigt.

Jaren	Getal kaneel-inrigtingen.	Uitgestrektheid der kaneeltuinen, in bouws van 500 vierk. roed.	Verkregen kaneel buiten den afval. — Amsterd. ponden.	Verkoopbare afval. — Amsterd. ponden.	Gezamenlijke kosten van de kaneel. — Guldens en duiten.	Gemiddelde prijs, waarop een pond kaneel het Gouvernement te staan komt, de verkoopbare afval medegerekend. — Duiten.	Gedurende deze jaren was de opbrengst van de in Nederland geveilde kaneel per Amsterd. pond Nederl. courant. Bruto.	Netto.
1852	42	2020	202,741	12,299	122,122 : 18	68	f 0.76 1/10	f 0.61 6/10
1853	47	2020	186,677	10,540	119,986 : 22½	73	0.71 2/10	0.57 2/10
1854	46	1997	172,139	1,784	134,468 : 64½	73	0.59 6/10	0.45 5/10
1855	46	1899	165,462	5,258	122,867 : 95	86	0.63 1/10	0.50
1856	46	1910	204,076¼	14,579¾	133,034 : 48	ruim 73	0.66 5/10	0.52 8/10

Nopalcultuur en cochenilleteelt.

De bij dit verslag onder lit. S overgelegde staat geeft onder andere de volgende totalen voor de vier gewesten Cheribon, Japara, Bezoeki, Banjoewangi, waar deze

(1) De intrekking had plaats bij besluit van den Gouverneur-Generaal van 24 Julij 1857, n°. 41.

cultuur in 1856 van gouvernementswege of op contract met het Gouvernement plaats had: getal cochenille-inrigtingen 5; uitgestrektheid der nopal-aanplantingen, in bouws van 500 vierk. roeden, 344; getal nopalplanten onder ultimo December 1856 aanwezig 1,593,992; verkregen hoeveelheid cochenille in Amsterdamsche ponden 92,128½; gezamenlijke kosten van 46,491 pond aan het Gouvernement uit den oogst van 1856 geleverde cochenille f 77,810:03; (1) gemiddelde prijs, waarop een pond cochenille aan het Gouvernement is te staan gekomen f 1:80.

Zware regens vernielden dit jaar vele der insecten en deden den oogst van 142,787, het cijfer van het jaar 1855, op 92,128½ Amsterdamsche ponden teruggaan.

Ingevolge een in 1856 genomen besluit, is de cultuur in Bezoeki bij het eind van den oogst van dat jaar ingetrokken, als zijnde daar te bezwarend voor de inlandsche bevolking.

In Banjoewangi worden, zoo als vroeger is medegedeeld, voor deze cultuur gebezigd de tot dwangarbeid veroordeelde personen bij het etablissement te Soekaradja, en worden van de bevolking geene diensten gevorderd, zoolang de behoefte daaraan niet wordt gevoeld en het aanwezig getal veroordeelden voor die cultuur voldoende is. Ontstaat er behoefte, dan geniet zij 15 duiten per man daags. De kosten van onderhoud en verzorging der veroordeelden worden ten laste der nopalcultuur gebragt.

In Cheribon en Japara geschiedt zij door particuliere ondernemers.

De volgende staat geeft een vijfjarig overzigt.

Jaren.	Getal cochenille-inrigtingen.	Uitgestrektheid der nopal-aanplantingen, in bouws van 500 vierk. roeden.	Verkregen cochenille. — Amsterd. ponden.	Hoeveelheid cochenille aan het Gouvernement geleverd. — Amsterd. ponden.	Gezamenlijke kosten der cochenille aan het Gouvernement geleverd. — Guldens en duiten.	Gemiddelde prijs, waarop een pond cochenille aan het Gouvernement te staan komt. — Guldens en duiten.	Gedurende deze jaren was de opbrengst der in Nederland geveilde cochenille per Amsterd. pond. Nederlandsche courant. Bruto.	Netto.
1852	6	351	90,029	54,198	73,614: 64½	1: 43	f 2.18 8/10	f 1.92 5/10
1853	5	346	79,075	38,895	55,373:111½	1: 51 (3)	2.59 1/10	2.31 2/10
1854	5	346	110,432	72,710	66,593: 89	0:110 (3)	2.28 11/0	2.01 8/10
1855	5	346	142,787	72,886	72,737: 92	0:119 (3)	2.19 7/10	1.92 8/10
1856	5	344	92,128½	46,491	77,810: 03 (2)	1: 80	2.08 2/10	1.82 7/10

Tabakscultuur.

De bij dit verslag gevoegde staat lit T doet zien, dat in vijf residentien: Samarang, Japara, Rembang, Soerabaja en Pasoeroean, gedurende 1856 op hoog gezag tabak werd geplant, ten behoeve van 13 ondernemingen. Voorts blijkt daaruit, dat het getal tabakplantende huisgezinnen in dat jaar bedroeg (ongerekend de aanplant op dagloon, ten behoeve van één contractant in Samarang) 13,211; de uitgestrektheid der tabaksvelden in 1856 geoogst, in bouws van 500 vierkante roeden, 1760½; de opbrengst dier velden, in pikols van 100 katties, alles bereid voor de Europesche markt, 21,104.22; de gemiddelde opbrengst van den bouw, in pikols, 11.98; de door de tabaksplanters genoten betaling f 170,973:100; waaronder wegens de bovenbedoelde dagloonen f 32,380:70; dooreen voor ieder huisgezin, buiten de daglooners, f 12:104; gemiddeld in het geheel

(1) Uit den staat S schijnt te moeten worden opgemaakt, dat bovendien uit Japara nog eene geringe hoeveelheid (500 pond) cochenille aan het Gouvernement is geleverd, waarvan de kosten echter niet zijn opgegeven.

(2) Ongerekend de cochenille van Japara, zie boven.

(3) In vroegere verslagen onjuist opgegeven.

voor den bouw van 500 vierk. roeden f 97:14; en na aftrek der velden in dagloon beplant f 88:108; de hoeveelheid tabak uit den oogst van 1856 aan het Gouvernement geleverd, in pikols, 783.70 (ongerekend 15:65 pikols, in geld vergoed); de gezamenlijke kosten van den tabak uit den oogst van 1856 aan het Gouvernement geleverd f 34,098:36; de gemiddelde prijs waarop de pikol tabak het Gouvernement te staan komt f 42:78.

De oogst van 1856 was in alle residentien bijzonder gunstig en bedroeg ruim een vijfde meer dan in het vorige jaar. De tabaksplanters ontvingen daardoor ook gemiddeld per huisgezin f 3:22 meer. Deze cultuur blijft intusschen, in zoover zij op hoog gezag geschiedt, weinig loonend. Vooral uit de residentie Soerabaja zijn de berigten daaromtrent bij voortduring niet gunstig. (Vergelijk het verslag van 1854, bladz. 123.)

De aanplant in de residentie Samarang geschiedde wederom tegen een dagloon van 20 duiten per hoofd. Het Gouvernement leed daarop dit jaar een verlies van f 16.922:30 (vergel. het verslag van 1854, bladz. 122). Evenwel werd het in het belang der bevolking nog niet raadzaam geacht, dáár de gewone wijze van werken in te voeren.

De schuurruimte der verschillende ondernemingen is, volgens het getuigenis van den directeur der cultures, thans, zoo niet geheel, dan toch eenigzins in evenredigheid gebragt tot de aanplantingen. In Samarang werden bij de bestaande vijf schuren in 1856 nog twee tijdelijke bijgevoegd. De onderneming in Japara was thans in het bezit van 6 schuren en had nog eene zevende in aanbouw. In Rembang had de ondervinding geleerd, dat vele schuren te ver van de velden gelegen waren, zoodat het zeer bezwarend was voor de planters, den tabak van de velden binnen te brengen; eene omstandigheid die den tegenzin, die ook daar in het algemeen tegen den gedwongen aanplant bestaat, meer en meer deed toenemen. Om hierin te gemoet te komen, hadden de contractanten, op aanraden van het bestuur, hunne schuren meer nabij de dessa's gebragt, of nieuwe schuren opgerigt van wild hout (1). Ook de ondernemer in Soerabaja had de bij hem reeds bestaande vijf schuren met twee vermeerderd. De meer voldoende bergruimte tot drooging heeft langzamerhand ook de hoedanigheid van den tabak aanmerkelijk verbeterd.

Voor de oprigting der schuren zijn door den contractant in Samarang houtwerken ingekocht van de bevolking; de ondernemer in Japara gebruikte houtwerken, afkomstig van de gesloopte schuren van twee ingetrokken tabakscontracten. In de overige residentien werden aan de ondernemers licentien uitgereikt tot aankap van houtwerken tegen betaling van kap- en sleeploonen.

Even als in 1855 hebben alle fabrikanten, met uitzondering van dien in Samarang, die slechts over de helft heeft mogen beschikken, geheel vrije beschikking over hun product gehad, en het voordeel, hetwelk het Gouvernement van de gedwongen tabakscultuur trekt, bestaat alleen in de gelegenheid die zij aan de contractanten verschaft om langzamerhand hunne schuld aan den lande af te doen. Zoolang de contracten loopen, is het Gouvernement trouwens gehouden, voor hen te doen planten. Met twee ondernemers in het regentschap Rembang, die nog eene aanmerkelijke schuld van dien aard hadden, maar wier ondernemingen aldaar geene gunstige uitkomst opleverden, werden, krachtens een besluit van den Gouverneur-Generaal van den 3den November van dit jaar, nieuwe overeenkomsten aangegaan voor den aanplant en de bereiding van tabak in het regentschap Bodjonegoro (mede tot de residentie Rembang behoorende) tot en met het jaar 1865.

Bijna alle contractanten leggen er zich hoe langer hoe meer op toe om ook door middel van overeenkomsten met de inlandsche bevolking tabak voor de Europesche markt aan te kweeken en te bereiden. In Rembang alleen werd door hen dit jaar op die wijze 623,503 pond verkregen, 305,815 pond meer dan in het vorige jaar. En door vier andere ondernemers, die geene overeenkomsten met het Gouvernement gesloten hebben, werd daar nog 189,649 pond geoogst, 79,024 pond meer dan in 1855. (2)

Ook in de afdeelingen Demak en Grobogan, residentie Samarang, vond vrije cultuur van tabak plaats. De oogst was vrij gunstig en de gewonnen tabak van goede hoedanigheid. In Japara waren ongeveer 20 bouws beplant, waarvan het product aan den daar gevestigden contractant werd geleverd tegen betaling van $1\frac{1}{2}$ en 2 duiten voor de plant, naar gelang der hoedanigheid. In de residentie Rembang, afdeeling Bodjonegoro, werden, behalve de bovenvermelde aanplantingen, nog ongeveer 7340 bouws met tabak

(1) Gewone houtsoorten in tegenstelling van djati-hout.

(2) Vergelijk over de vrije tabaksteelt in Rembang het rapport van den resident van dat gewest, overgelegd bij de Memorie van Beantwoording betreffende het wets-ontwerp tot regeling van het gebruik van het koloniaal batig slot over 1856. (Zitting 1858/59, n°. III.)

voor de *inlandsche* markt beplant, waarvan de opbrengst niet kan worden opgegeven. » Zij moet," zegt de directeur, » ongetwijfeld groot geweest zijn, wanneer men nagaat dat naar gissing in 1856 voor f 50,000 Toebansche sigaren zijn gemaakt en verkocht." » Neemt men," zoo vervolgt hij » daarbij in aanmerking, dat er, alleen over zee, van Toeban naar Soemanap, Bangkalan en Bawean ongeveer 3000 pikols gekerfden Javatabak zijn uitgevoerd, dan kan men gerustelijk aannemen, dat de vrije cultuur van tabak voor de inlandsche markt algemeen is en op betrekkelijk groote schaal gedreven wordt. Die cultuur levert den planters veel voordeel op, daar zij voor vrijen en ongedwongen arbeid f 240 à f 250 per bouw geniet, terwijl de gedwongen arbeid bij de contractaanplantingen hoogstens met f 120 per bouw, doch gemiddeld slechts met f 87 beloond wordt."

Ook in de residentie Soerabaja, alwaar 844 bouws in vrije cultuur met tabak was beplant, heeft de bevolking, volgens zijn getuigenis, dit jaar belangrijke voordeelen behaald bij de hooge prijzen, waarvoor de tabak voor inlandsch verbruik is verkocht. Ook heeft zij nagenoeg 20 bouws met tabak beplant, welken zij aan den daar gevestigden gouvernements-contractant uit de hand heeft verkocht.

In Pasoeroean is de vrije cultuur voor de inlandsche markt van lieverlede verdwenen en heeft plaats gemaakt voor de vrije cultuur voor de Europesche markt.

De pogingen, door den heer H. G. de Wildt aangewend om in het regentschap Blitar, residentie Kediri, ook tabak voor de Europesche markt te verkrijgen, welke vroeger telkens mislukten, waren, na gedurende drie jaren vele moeijelijkheden te hebben ondervonden, eindelijk gelukt. Aan deze industrie was dáár thans eene aanzienlijke uitbreiding gegeven en er werden goede vruchten van verkregen.

Ook in de residentie Bezoeki begint de vrije tabaksteelt voor de Europesche markt levendig te worden. De ondernemer Lourens heeft daar reeds aanzienlijke aanplantingen in contract met de bevolking aangelegd.

Hieronder volgt een vijfjarig overzigt van de teelt van tabak, voor zoover zij op hoog gezag is geschied.

Jaren.	Getal tabaks-ondernemingen.	Uitgestrektheid der tabaksvelden, van welke geoogst is. — Bouws van 500 vierk. roeden.	Opbrengst. — Pikols.	Hoeveelheid tabak, bereid voor de Europesche markt. — Pikols.	Genoten betaling door de tabakplantende huisgezinnen. — Guldens van 120 duiten.
1852	17	2057	20,163	19,663	f 190,698 : 116
1853	14	2150	25,229	24,529	206,253 : 101
1854	13	1759	16,100	16,100	165,692 : 29
1855	13	1637	17,345	17,345	157,945 : 59
1856	13	1760	21,104	21,104	170,973 : 100

Pepercultuur.

Voor deze cultuur wordt bijgevoegd de staat lit. U, waaruit blijkt dat, even als in het vorige jaar, alleen in de afdeeling Batjitan eene eenigzins belangrijke hoeveelheid peper verkregen is.

Bantam leverde slechts 44 pikols op (in 1855 was het getal 83), en de inspecteur der cultures in de 1ste afdeeling van Java deed dan ook het voorstel om de verpligte cultuur

van dit gewas in Lebak (residentie Bantam) geheel in te trekken. Aan dit voorstel is in het begin van het jaar 1857 gevolg gegeven.

Kediri leverde slechts 85 pikols gewone en 19 katties staartpeper op (in 1855 326 pikols gewone en 1$^1/_2$ pikol staartpeper). De cultuur is daar geheel vrijwillig.

In Patjitan bedroeg de oogst 2585 pikols (in 1855 was hij daar 4397 pikols).

Elders wordt op Java geen peper geleverd.

In het geheel werden verkregen 2715 pikols, tegen 4811 in het jaar 1855. De peperoogsten zijn echter in het algemeen zeer wisselvallig, en de cultuur is ook bij de bevolking weinig gewild.

Hieronder volgt een vijfjarig overzigt.

Jaren.	Aanwezig getal peperranken.		Geleverde hoeveelheid.	Gezamenlijke kosten der aan het Gouvernement geleverde peper.	Gemiddelde prijs, waarop de pikol peper aan het Gouvernement te staan komt.	Gedurende deze jaren was de opbrengst der in Nederland geveilde peper per pikol. Nederl. courant:	
	Vrucht-dragende.	Jonge.	— Pikols.	— Guldens en duiten.	— Guldens en duiten.	Bruto.	Netto.
1852	878,975	741,980	1,087	6,954 : 113	6 : 48	f 24.24	f 16.67$^2/_{10}$
1853	894,339	569,442	1,044	6,716 : 14	6 : 32$^1/_2$	27.01$^5/_{10}$	18.91$^5/_{10}$
1854	804,587	629,121	2,655	15,645 : 07	5 : 107	29.17$^2/_{10}$	21.22$^5/_{10}$
1855	492,963	606,234	4,811	27,846 : 112	5; 95	31.72$^6/_{10}$	23.43
1856	416,300	556,667	2,715	15,550 : 32$^1/_2$	5 : 86	29.40$^2/_{10}$	21.13$^5/_{10}$

Kina-cultuur.

De kina-cultuur heeft in den loop van 1856 belangrijke voortschreden gedaan.

Nadat in den loop van dit jaar de ambtenaar Hasskarl tot herstel van gezondheid naar Nederland vertrokken was, is de leiding dezer cultuur opgedragen aan den inspecteur voor natuurkundige onderzoekingen dr. F. Junghuhn.

De bijzondere belangstelling door dezen geleerden en ijverigen ambtenaar reeds vroeger aan den dag gelegd ten opzigte van de overbrenging der kina-cultuur naar Nederlandsch Indie, mag met grond de beste verwachtingen van zijne bemoeijingen doen koesteren.

Al dadelijk is hij aangevangen met de keuze van een beter terrein, waar de jeugdige plantsoenen minder aan gevaren zijn blootgesteld van de uitbarsting van vulkanen en de daarmede in verband staande hevige winden.

Op het uitgestrekt plateau te Pengalengan, op den berg Malawar, in de afdeeling Bandong, heeft hij eene nieuwe aanplanting aangelegd, terwijl het voornemen bestond om ook in den oosthoek van Java (op het Alang-gebergte) proeven te nemen. (1)

Op het einde van dit jaar was het getal stekken, in gezonden en krachtigen staat verkeerende, tot ruim 2000 geklommen, en op de eerste aanplanting te Tjibodas werden kinaboomen gevonden, welke reeds de hoogte van 8 voet bereikt hebben.

3°. Landbouw op woeste gronden door het Gouvernement verhuurd.

Naar aanleiding van art. 62 van het regeringsreglement (*Nederlandsch Staatsblad* van 1854, n°. 129) werden dit jaar bij Koninklijk besluit van 3 Julij 1856 (*Indisch Staatsblad* n°. 64) regels vastgesteld, volgens welke de Gouverneur-Generaal gronden voor den landbouw in huur mag uitgeven. De voornaamste dier regels zijn de volgende. Overeenkomstig het bepaalde in dat art. 62, zijn van de verhuring uitgesloten de gron-

(1) Deze proef is sedert volkomen geslaagd. Ook hebben sommige kinaboomen (van de vroegere plantsoenen) bereids gebloeid en duizende zaden opgeleverd.

den die door de inlanders zijn ontgonnen, òf als gemeene weide òf uit eenigen anderen hoofde tot de dorpen of dessa's behooren. En daar dus de inlanders door ontginning alleen zich reeds het gebruik van gronden kunnen verzekeren, is de hier bedoelde verhuring, wat Java betreft, beperkt tot Europeanen en daarmede gelijkgestelde personen. Op de eilanden buiten Java, waar zulks tot dusver gebruikelijk was of nader nuttig mogt worden geacht, kunnen ook aan anderen (dat is aan vreemde Oosterlingen) op den voet van dat besluit gronden worden uitgegeven. Ten aanzien van Java is verder bepaald, dat geene uitgifte mag plaats hebben dan onder zoodanige voorwaarden, dat worde voorgekomen alle inbreuk op de inrigting van het inlandsch dorpsbestuur en op den regtmatigen invloed der inlandsche hoofden. Op de eilanden buiten Java behoeft dit voorschrift slechts voor zooveel de plaatselijke omstandigheden dit vereischen te worden toegepast. De verhuring mag, zonder voorafgaande magtiging des Konings, voor niet meer dan twintig jaren geschieden; maar de huurder is bevoegd, na verloop van drie vierden van den huurtijd verlenging aan te vragen, en de beschikking op die aanvrage moet binnen een jaar na de indiening volgen. Later, bij een Koninklijk besluit van 7 November 1856 (*Indisch Staatsblad* van 1857, n°. 17), werd de Gouverneur-Generaal gemagtigd om reeds dadelijk een veertigjarigen huurtijd toe te staan, wanneer de gronden bepaaldelijk bestemd zijn voor den aanplant van klapperboomen. De uitgifte van gronden mag voorts, volgens het eerstvermeld besluit, niet plaats hebben vóór dat is onderzocht en aangetoond, dat daaronder niet begrepen zijn de zoodanige, die bij de aangehaalde bepaling van het regeringsreglement zijn uitgesloten, of welker uitgifte zou strijden met de belangen van de naburige inlandsche bevolking of van het Gouvernement. En tot bevordering van mededinging moet vóór de uitgifte aan belanghebbenden de gelegenheid zijn verschaft tot kennisneming van ingekomen verzoeken of van 's Gouvernements voornemen tot uitgifte, door eene tijdige aankondiging in het officieel gedeelte der *Javasche courant* en door aanplakking op de hoofdplaats van het gewest, waarin de gronden gelegen zijn. Die aankondiging en aanplakking moeten tevens vermelden, of de verhuring al dan niet door middel van uitbesteding zal geschieden. Ook bij aanvragen om verlenging van huur moet, in gelijker voege, gelegenheid tot mededinging worden verschaft, behoudens verkregen regten of aanspraken. Voorschotten, onder welke benaming ook, worden den huurder door het Gouvernement niet verleend, en hij moet zich de noodige arbeiders door vrijwillige overeenkomst verschaffen. Hij is verpligt, het gehuurde zooveel mogelijk zelf te beheeren, en mag zijne regten bij zijn leven niet overdragen zonder toestemming van het Gouvernement. Hij mag op den gehuurden grond alle producten telen die door algemeene verordeningen of door het huurcontract niet bepaaldelijk zijn uitgesloten, en heeft dus, behoudens deze in 's lands belang vereischte uitzondering, de gelegenheid om den tak van landbouw te kiezen die hem het voordeeligst voorkomt.

Reeds vóór de ontvangst van dit Koninklijk besluit waren door het Indisch Bestuur onderhandelingen geopend of overeenkomsten aangegaan voor den verhuur van gronden, in overeenstemming met de magtiging, in 1853 door het opperbestuur verleend en vermeld in het verslag van 1854, bladz. 125. Op dien voet werden in dit jaar drie overeenkomsten gesloten met Europesche ondernemers, een in de residentie Samarang (afd. Kendal), een in Passoeroean (afd. Malang), en een in Banjoemaas, welke later door den Koning zijn goedgekeurd, en in de hoofdtrekken trouwens reeds van gelijken aard waren als de overeenkomsten, op het bedoeld besluit te gronden.

De onderhandelingen, die, blijkens het vorig verslag, bladz. 114, reeds destijds door den heer Zollinger waren aangeknoopt tot afstand van gronden in de afdeeling Banjoewangi, bijzonder voor de teelt van klappers, bleven dit jaar nog afhankelijk van eene nadere opmeting en in-kaart-brenging van het aangevraagd terrein en kwamen eerst in een volgend jaar tot het gewenscht einde.

Over de in 1856 reeds werkende huurcontracten zijn de ontvangen berigten weder als naar gewoonte, en zelfs buitengewoon schraal. Onder andere is geen afzonderlijke opgave noch raming ontvangen van hetgeen de oogst van 1856 op de verhuurde landen heeft opgeleverd; hoedanige opgaven althans uit sommige residentien ten aanzien van 1853 en 1854 in de verslagen over die jaren, bladzz. 151 en 125, zijn medegedeeld. In het verslag over 1855, bladz. 128, zijn, van elk verhuurd perceel in het bijzonder, eenige andere punten vermeld, en bepaaldelijk de bedongen huurschat. Naar die opgaven verwijzende, wordt dus hier alleen gegeven de volgende gewestelijke staat.

Residentien of afdeelingen.	Aantal perceelen.	Bepaalde uitgestrektheid der perceelen, in bouws van 500 vierk. roed.	Getal bouws, onder ultimo Maart 1856 reeds beplant.	Bedrag door de huurders aan het Gouvernement betaald voor gebezigde werklieden, à f 2 : 60 per man.	Bedrag van den huurschat, over 1856 aan het Gouvernement opgebragt. In geld.	In product.
Krawang. .	5	3,119	804	—	—	804 pikols suiker.
Cheribon. .	3	856	856	—	—	700 » » aan een huurder, die, over 156 bouws, $1^1/_2$ pikol suiker per bouw had behooren op te brengen maar niets geleverd had, is de vergoeding in geld opgelegd.
Pekalongan	2	circa 9,200	3,531	—	f. 5900 : —	215 pikols suiker.
Samarang .	23	11,596	niet opgegeven	f. 4292 : 60	—	1507 » koffij.
Japara. . .	1	409	67	—	—	$8^1/_2$ » »
Pasoeroean.	4	5,568	niet opgegeven	237 : 60	2747 : 54	896 » »
Banjoemaas	2	1,300	id.	37 : 60	—	$^{20}/_{100}$ » »
Totaal	40	32,048	—	f 4567 : 60	f 8647 : 54	1719 pikols suiker en $2411\ ^{70}/_{100}$ pikols koffij, alsmede geldelijke vergoeding voor 234 pikols niet geleverde suiker.

4°. Landbouw op landen aan particulieren in eigendom afgestaan.

De volgende aantooningen omtrent de particuliere landerijen op Java zijn getrokken uit opgaven van de hoofden der gewestelijke besturen.

GEWESTEN.	Uitgestrektheid der landen, in bouws van 500 vierkante roeden.	Bevolking. — Zielen.	Aangeslagen waarde voor de verponding.	Jaarlijksche betaling.
Bantam	119,120	30,067	f 1,150,000 : 00	f 8,625 : —
Batavia.	$401,905\ ^{414}/_{500}$	340,944	12,316,558 : 00	92,599 : $18^1/_2$
Buitenzorg	568,432	315,560	10,058,550 : 00	75,439 : 15
Krawang	387,440	107,020	2,300,000 : 00	17,250 : —
Cheribon	384,000	63,997	2,004,833 : 40	15,036 : 30
Samarang	$20,821\ ^3/_{10}$	25,916	1,789,725 : 00	13,422 : $112^1/_2$
Japara	$1,626\ ^{387}/_{500}$	12,128	70,000 : 00	9,056 : 30
Soerabaja	$7,263\ ^{17}/_{60}$	30,435	1,784,500 : 00	525 : —
Te zamen	$1,890,609\ ^{556}/_{3000}$	926,067	f 31,504,166 : 40	f 231,953 : 86

Hiervan bezitten:

	Uitgestrektheid, in bouws van 500 vierk. roeden.	Bevolking. — Zielen.	Aangeslagen waarde voor de verponding.
Europeanen	1,508,939 3/5	557,279	f 18,389,893 : 40
Chinezen	335,110 338/500	278,773	10,696,280 : —
Inlanders en vreemde, niet-Chinesche Oosterlingen	42,802 2728/3000	78,739	2,417,993 : —
Domein.	3,756 -	11,276	
Te zamen . . .	1,890,609 556/3000	926,067	f 31,504,166 : 40

De verschillen tusschen de nu en vroeger opgegeven cijfers zijn hoofdzakelijk het gevolg van nadere opgaven der betrokken eigenaren. Over het algemeen verdient de juistheid dezer opgaven weinig vertrouwen. Van de hoeveelheid der op die landen verkregen voortbrengselen is geene opgave ontvangen.

In het vorig verslag is melding gemaakt van de opheffing van het zoogenaamde koffijservituut, dat op de particuliere landen in de afdeeling Buitenzorg rustte. Volgens opgave van het hoofd van gewestelijk bestuur zijn sedert die opheffing op verschillende landen nieuwe aanplantingen gedaan.

5°. Landbouw op verhuurde landen in Soerakarta en Jogjakarta.

In het vorig verslag is reeds melding gemaakt van een door de twee betrokken residenten ontworpen nieuw reglement voor de landverhuringen in de Vorstenlanden. Bedenkingen, tegen het eerst aangeboden ontwerp ingebragt, deden de Indische Regering in nader overleg treden met die residenten, ten gevolge waarvan deze zaak bij het eind van 1856 nog in behandeling bleef. (1)

Intusschen heeft het Indisch Bestuur ook in 1856 weder, even als in het vorig jaar, aan verscheidene landhuurders het verlengen van de huur tot het eind van 1859 toegestaan, en ook vergunning verleend tot het in huur nemen van nieuwe gronden tot dat tijdstip.

De staat van den landbouw op de verhuurde gronden kan eenigermate blijken uit de volgende aantooning.

(1) In 1857 heeft de Gouverneur-Generaal een ontwerp aan de goedkeuring van het opperbestuur onderworpen, dat, op 's Konings-magtiging, door dien landvoogd den 21sten December van dat jaar is vastgesteld en onder n°. 116 in het *Indisch Staatsblad* is opgenomen.

GEWESTEN.	Aantal verhuurde landen.	Uitgestrektheid, in bouws van 500 vierk. roeden.	GEMIDDELDE JAARLIJKSCHE OPBRENGST. (b) Koffij. — Pikols. (c)	Suiker. — Pikols. (c)	Indigo. — Aantal ponden. (c)	*Aanmerkingen.*
Soerakarta . .	84	33,471¼	49,243	30,040	11,540	(a) Van 13 landen in Jogjakarta is de uitgestrektheid niet opgegeven. (b) Op 12 landen in Soerakarta worden alleen voortbrengselen voor de inlandsche markt geteeld. Ook in Jogjakarta zijn 7 verhuurde landen waar alleen rijst geteeld wordt. In Soerakarta wordt op 3 koffijlanden nog buitendien, op het eene ongeveer 100 pikols peper, op het tweede 725 pond notenmuscaat en 300 pond foelie, en op het derde 10 pikols cacao verkregen. (c) In Soerakarta zijn 13 koffij-pelmolens die door water, en 8 die door buffels, ossen of paarden gedreven worden; voorts 9 suiker- en 12 indigo-fabrieken. In Jogjakarta zijn 57 indigo-fabrieken.
Jogjakarta . .	49	(a) 10,937$^{1}/_{12}$	»	»	377,300	
Totaal. .	133	(a) 44,408⅓				

b. Boschwezen.

Op het voorbeeld van vroegere verslagen wordt weder, en ditmaal als bijlage lit. V, eene aantooning gegeven van de (gegiste) uitgestrektheid der houtbosschen in de onderscheidene gewesten van Java, met uitzondering van Batavia, Buitenzorg, Soerakarta en Jogjakarta; voorts van het getal in 1856 gekapte (djati-) balken en dolken en bijgeplante jonge (djati-) boomen. Daar van enkele gewesten geene opgave ontvangen zijn, is eene vergelijking van de totalen met die van vroegere jaren niet wel doenlijk. Zooveel blijkt intusschen, dat het getal geleverde balken en dolken aanmerkelijk veel grooter was dan in het vorige jaar.

De aankappingen waren voor het meerendeel ten behoeve van het bouwdepartement. Het oprigten en herstellen van een aantal gouvernements-gebouwen vorderde een grooteren voorraad aan houtwerken.

Gedeeltelijk zal die groote levering ook het gevolg zijn van den gunstigen uitslag eener proef, in het vorig verlag bladz. 132, vermeld, om het in de bosschen van Bantjar, (residentie Rembang) omver en verspreid liggend hout er uit te slepen. Er werden namelijk (door vrijwilligen arbeid) 31,305 stuks houtwerken uit die bosschen naar de stapelplaats Bantjar-Ledok gebragt, waarvoor betaald is eene som van f 56,622:16, maar waarvoor het Gouvernement, volgens tarief, eene waarde heeft verkregen van f 150,147 :17. Er bestond vooruitzigt om aan zoodanigen uitsleep meerdere uitbreiding te geven.

Ook de particuliere behoefte aan deugdzaam timmerhout wordt van jaar tot jaar grooter, eensdeels ten gevolge van beter toezigt op de bosschen en daaruit voortvloeijende, maar hoogst noodzakelijke belemmering in den vrijen aankap, en ten andere ten gevolge van toenemenden vooruitgang in vele takken van handel en nijverheid en daarmede gepaard gaande vermeerdering van het aantal Europesche ingezetenen, tot wier huisvesting en ondernemingen steeds nieuwe gebouwen worden opgerigt.

De publiek verkocht wordende houtwerken halen dan ook buitengewoon hooge prijzen.

De twee tot dusver bestaande overeenkomsten omtrent den aankap van hout, de eene in de afdeeling Kendal (residentie Samarang) en de andere in Soerabaja, werden dit jaar met eene derde vermeerderd, waarbij den ondernemer bepaalde bosschen in de afdeelingen Demak en Samarang (beide residentie Samarang) werden toegewezen voor den tijd van 15 jaar, op voorwaarde dat gedurende de eerste tien jaren een vijfde van de aan te kappen houtwerken aan het Gouvernement geleverd moet worden, en gedurende den overigen contractstijd een vierde aan het Gouvernement moet worden uitgekeerd van de waarde der houtwerken volgens het tarief, en dat daarenboven houtwerken ten behoeve van het civiel bouwdepartement en van de geniewerken te Salatiga en Willem I worden geleverd tegen afzonderlijk bepaalde prijzen. De ondernemer is gehouden, de uitgekapte perceelen jaarlijks weder met jonge boomen te beplanten.

De levering van dezen ondernemer aan het Gouvernement bedroeg dit eerste jaar 321 balken, ter waarde van f 3241:54. De andere ondernemer in Samarang leverde dit jaar 5187 balken. Van Soerabaja is het cijfer niet opgegeven.

In afwachting eener algemeene herziening van de voorschriften omtrent het boschwezen, werd dit jaar overwogen en in het begin van het volgend jaar (*Indisch Staatsblad* van 1857, n°. 1) uitgevoerd het buiten werking stellen van art. 15 van het reglement van 1829 (*Indisch Staatsblad* n°. 125), waarbij was voorgeschreven, dat men » in de maanden September en October, als het gras en de alang-alang nog droog is, hetzelve in de (djati-) bosschen in den brand (moet) steken, waardoor de bosschen schoon worden, de grond gemest wordt en de afgevallen djati-pitten goed opkomen." De ondervinding toch had doen zien dat dit voorschrift ondoelmatig en bepaaldelijk voor het jonge plantsoen zeer schadelijk was.

Onder de meer bijzondere beschikkingen omtrent het boschwezen kan vermeld worden een besluit, waarbij bepaald werd, dat in de districten Daja-loehoer en Pegadingan (residentie Banjoemaas) eene geregelde djati-cultuur ten behoeve van het Gouvernement zal worden ingevoerd, en dat daarbij tegen betaling te werk zal worden gesteld de bevolking in die beide districten en in het district Madjenang, welke van de verpligte koffijcultuur was ontheven.

Volgens opgaven der hoofden van gewestelijk bestuur zijn in 1856 op geheel Java (met uitzondering van Blora) bijgeplant 2,012,925 djati-boompjes, waarvan 1,259,632 in geregelde nieuwe plantsoenen en 753,293 minder geregeld in of bij de bosschen zelve.

Ten aanzien van het personeel voor het boschwezen wordt aangeteekend, dat de in het verslag van 1854, bladz. 129, vermelde vier ambtenaren, die na volbragte studie aan de landhuishoudkundige school te Groningen hunne verdere opleiding in Duitschland zouden ontvangen, in 1856 naar Indie vertrokken zijn.

Eindelijk moet nog, ten vervolge op het verslag van 1855, worden vermeld, dat ook eene nieuwe proef met de hydraulische perspomp, bestemd tot het uitligten en omverwerpen van djati-boomen, geene betere uitkomst dan de vroegere heeft opgeleverd, en dat men het overtuigend bewijs meent verkregen te hebben, dat dit werktuig voor de bosschen op Java onbruikbaar is, voornamelijk wegens de groote moeite en kosten om het met eenig goed gevolg te doen werken. Volgens het ontvangen berigt had men gedurende twee dagen te vergeefs getracht een boom van 4.70 Ned. el in omtrek en 25 Nederl. el hoogte onder den kruin omver te werpen, niettegenstaande tot plaatsing der machine vooraf de wortels tot op $1/3$ gedeelte bij den stam waren weggekapt en met de pers de meest mogelijke kracht werd aangewend; terwijl hetzelfde werk door 4 kappers in den tijd van $1 1/2$ dag werd verrigt.

c. Veeteelt.

Volgens de opgaven van de hoofden van gewestelijk bestuur, waaruit getrokken is de onder lit. W. bijgevoegde aantooning, bedroeg het vee bij het eind van het jaar op geheel Java, met uitzondering van Batavia, Soerakarta en Jogjakarta: 1,683,709 buffels, 632,840 runderen en 397,128 paarden, dat is 62,678 buffels, 33,214 runderen en 9939 paarden *meer* dan bij het eind van het vorige jaar. Men mag evenwel deze getallen, volgens de verklaring van de meeste hoofden van gewestelijk bestuur, niet anders aanmerken dan als bij benadering opgegeven.

Paarden en runderen plegen van de omliggende eilanden Celebes, Soembawa, Sandelhout, Bima, Bali en Madura ingevoerd en op verschillende tijden des jaars op de voorname strandplaatsen in het openbaar verkocht te worden.

Hoe groot het cijfer van den invoer van rundvee in 1856 was is niet vermeld gevonden; maar dat der paarden bedroeg volgens het handelsverslag 5355 stuks, ter waarde van f 373,925, uit den Oosterschen Archipel; 6 stuks, ter waarde van f 6000, van de golf van Perzie; en 4, ter waarde van f 4000, van Nieuw-Holland.

Een groote hinderpaal, zegt de directeur der cultures, zal op Java altijd blijven bestaan tegen de uitbreiding en veredeling van den veestapel, namelijk gebrek aan goed en voldoend voedsel, vooral voor het onderhoud van overwalsche paarden. Op de groote strandplaatsen, inzonderheid te Batavia, tracht men daarin te voorzien door het aanleggen van grasvelden; maar niettemin ondervindt men in tijden van langdurige droogte ook daar gewoonlijk groote behoefte.

De sterfte was, in verband met de hier en daar geheerscht hebbende ziekten, niet buiten verhouding, en bedroeg volgens de ontvangen opgaven (ongerekend het geslagte vee) 47,226 buffels, 15,168 runderen en 20,558 paarden, dat is: 4439, 1950 en 692 minder dan de sterfte van het vorige jaar.

De drie veeartsen, waarvan in de beide vorige verslagen melding is gemaakt, gingen voort goede diensten te bewijzen. Waar opmerkelijke ziekteverschijnselen zich voordeden, waren zij steeds tegenwoordig en namen maatregelen tot stuiting en tot voorkoming voor den vervolge van de uitgebroken epizootien. » Evenwel," zegt de directeur uit wiens verslag dit getuigenis getrokken is, » mag men niet alles van hunne geneeskundige hulp verwachten. Zij kunnen onmogelijk waken voor de behoorlijke naleving van de door hen gegeven voorbehoedmiddelen of maatregelen tot herstel. Hunne jaarlijksche inspectien kunnen alleen tot het houden van een algemeen toezigt dienen . . . . Intusschen doen zij het mogelijke om bij elke voorkomende gelegenheid de inlandsche bevolking aan te sporen tot naauwlettende verzorging van het vee bij de stalling; tot bevordering van de voortteling; niet te vroegtijdig gebruik maken van het trek- en lastvee, en zorgvuldige aanwending van speciaal aangeduide geneesmiddelen bij voorkomende algemeene ziektegevallen." (1)

§ 2. *Buitenbezittingen.*

Over den landbouw, het boschwezen en de veeteelt in de bezittingen buiten Java en Madura zijn de volgende opgaven over 1856 ontleend aan de verslagen van de hoofden van gewestelijk bestuur. De punten, die ditmaal niet worden aangevoerd, leverden, na de mededeelingen in de vroegere regeringsverslagen, niets meldenswaardigs op.

1°. Gouvernement van Sumatra's Westkust.

Rijst. Nieuwe ontginningen van belang zijn dit jaar niet ondernomen. De rijstbouwende landschappen, die nu en dan gebrek aan rijst hebben, zijn te schaars bevolkt om de ontginningen op voldoende schaal te beginnen.

De oogst van 1856 bedroeg volgens opgave der hoofden 2,440,000 pikols, hetgeen 113,438 pikols minder zou zijn dan het vorig jaar. De gouverneur meent echter dat die schijnbare minderheid het gevolg is van onnaauwkeurige opgaven, daar de weêrsgesteldheid gunstig was en hem ook geene andere redenen van mindere opbrengst bekend waren; alleen in het kleine landschap Natal waren misgewassen door overstroomingen ontstaan. De prijzen der rijst bedroegen in den loop van het jaar, per pikol, te Padang f 2.60 tot f 3, te Priaman f 2 tot f 4, te Ajer Bangies en Rau f 2 tot f 6, in de Padangsche bovenlanden f 1.50 tot f 3, in Tapanoeli f 4.60 tot f 6.

Te Padang en Priaman werden ongeveer 68,700 pikols rijst uitgevoerd over zee; over land werden naar de oostelijke districten ruim 30,000 pikols vervoerd.

Er werden nog altijd proeven genomen met de Carolina-padi (zie het vorig verslag, bladz. 136). Men beweerde wel dat deze soort van rijst spoedig verbastert en mindere hoeveelheid oplevert dan de Sumatra-soorten; maar dit was nog niet genoegzaam bewezen, en daar de Sumatra-soorten voor den uitvoer naar Europa niet gewild zijn, werd voortzetting der proeven wenschelijk geacht. Zelfs bij de inheemsche landbouwers scheen die overtuiging te bestaan, daar de Padangsche hoofden voor eigen rekening een tiental pikols Carolina-padi voor den hoogen prijs van f 30 per pikol hadden aangekocht, om de vroeger daarmede genomen proeven te hervatten.

---

(1) Het denkbeeld, op bladz. 13 van het verslag der meer gemelde commissie geopperd, om ook inlanders voor de veeartsenijkunst te bekwamen, is aan het Indisch Bestuur ter overweging medegedeeld.

Klapperteelt. De vraag naar olie voor de Europesche en Amerikaansche markt was toenemend; de prijs eveneens: 100 noten golden reeds f 3 tot f 3: 60, eene flesch olie, die van zes noten verkregen kan worden, gold 35 tot 40 duiten. Kapitalen, besteed in de fabricatie van olie op groote schaal en met goede hydraulische persen, zouden, naar het oordeel van den gouverneur, eene ruime winst opleveren. Over de uitgestrektheid der klapperbosschen vergelijk de verslagen van 1854, bladzz. 131 en 132 en 1855, bladz. 136.

Koffij. Bij voorkeur worden hier, even als op Java, voor deze cultuur gronden gekozen die tusschen de 1000 en 4000 voet boven de zee gelegen zijn. De aanplantingen geschieden naar omstandigheden, en overeenkomstig het verlangen der planters, dan eens op boschgronden, dan eens in kleine tuinen. Groote, regelmatige tuinen slagen hier slecht; alle zoodanige, in 1848 tot 1850 aangelegd, bestaan bijna niet meer. Verkeerde keuze van grond en tegenzin van de bevolking om na den aanleg ook nog nutteloozen arbeid aan het onderhoud te verkwisten, zijn de voorname oorzaken daarvan. Sedert de aanplantingen naar eigen keuze der bevolking geschieden is de koffij op Sumatra eene bloeijende cultuur geworden, zoo zelfs, dat kleine volkshoofden en andere planters eigen tuinen van 6000 boomen hebben aangelegd, zonder eenige aansporing van het Bestuur. Evenwel achtte de gouverneur het wenschelijk, den inkoopprijs der koffij, die sedert 1 Januarij 1854 (blijkens het verslag over dat jaar, bladz. 132) f 8: 40 per pikol voor goede of eerste soort bedroeg, weder te verhoogen. (1)

» Aan de opgave der uitgebreidheid van de bestaande aanplantingen kan — zegt de gouverneur — onmogelijk eenig vertrouwen geschonken worden, daar noch in de kleine tuintjes, noch in de bosch-aanplantingen, het getal boomen zelfs bij benadering kan worden opgegeven." Naar gissing bedroeg het getal bij het eind van 1836 ongeveer 69 millioen boomen. De aanplantingen zouden eerlang vermeerderd worden met ongeveer 4 millioen boomen, door eenige districten van de zuidelijke afdeeling tot de koffij-cultuur te doen overgaan.

Het jaar 1856 was uit hoofde van langdurige droogte voor de koffij zeer ongunstig en de opbrengst bleef beneden de verwachting. Niettemin bedroeg de oogst 128,259 pikols, dat is 712 pikols meer dan het vorige jaar. (2)

De hoedanigheid was zeer goed, behoorende onder de soorten *blank*, *blankgeel* en *geel*.

Het vervoer der koffij uit de binnenlanden naar Padang geschiedt per as of met draagpaarden; het is toevertrouwd aan particuliere ondernemers.

Het Gouvernement doet de koffij op Padang zelf veilen in Maart, Junij, September en December. De veilingen van 1856 beliepen 125,000 pikols, en gaven een middenprijs van f $31^{38}/_{100}$. In de December-veiling (die echter eerst op 2 Januarij 1857 plaats had) was de middenprijs f $32^{39}/_{100}$.

Kassia. Het bedrog dat door de Maleische handelaren op groote schaal met de kassia gepleegd is, door het vermengen van de kaneel met vreemde basten, zoo als de sawangbast en andere, heeft dit artikel zeer benadeeld, zoodat de uitvoer te Padang in 1856 slechts bedroeg 1385 pikols, terwijl die in 1855 2079 en in 1854 5028 pikols was geweest.

De nieuwe plantsoenen, ten gevolge van de groote aanvraag van 1854 in de nabijheid der negorijen aangelegd, die spoedig productief zouden zijn, zouden thans veroorloven, aan meerdere vraag te voldoen, zonder andermaal tot kwade praktijken de toevlugt te nemen.

De ondervinding had geleerd dat ook eene goede behandeling de kassia zeer in waarde doet toenemen. Te Padang-Lawas werd reeds aan de bewerking van het product de noodige zorg besteed; maar de Maleijers uit de bovenlanden hadden deze betere wijze van behandeling nog niet willen aannemen.

Bosschen. De aankap van hout door vrijen arbeid nam zeer toe. Te Padang geschiedt dit door ondernemers tegen f 13 per kubieke el. Het grootste bezwaar was om de vlotten over de soms hoog bewogen zee naar Padang te brengen, waardoor dikwerf belangrijke hoeveelheden balken verloren gingen.

Te Padang-Pandjang was een sleepweg aangelegd, die veel nut heeft opgeleverd.

---

(1) Dit is sedert geschied. Zie boven hoofdstuk C, afd. IV, § 1.

(2) De oogst van 1857 beliep het buitengewoon hoog cijfer van 198,779 pikols.

Veeteelt. De opgaaf van 1856 is eenigzins minder dan van 1855 en bedraagt: paarden 23,207 stuks, buffels 189,553, runderen 97,097, geiten 20,285, schapen 255, varkens 10,000.

De gouverneur voegt echter nog bij deze opgave de opmerking, dat in het algeemen aan die getallen geen groot vertrouwen te schenken is, en dat de hoofden liever minder dan meer opgeven. In de Zuider-afdeeling van Padang en te Priaman was na 1852 nog geene telling van het vee gedaan, en ten aanzien van de geiten, schapen en varkens was ook in de overige gewesten, met uitzondering van Ajer-Bangis en Tapanoelie, de telling van 1852 gevolgd. De gouverneur gelooft dat de veestapel steeds toenemende is, daar de meerdere waarde van paarden, buffels en runderen op zich zelf reeds genoeg aanmoediging verschaft en de Maleijers bovendien gaarne hun geld in vee beleggen. (1)

Landbezit. Omtrent dit onderwerp geeft de gouverneur het volgende als zijn gevoelen te kennen.

» De wetten op het landbezit zijn op Sumatra zeer eenvoudig. De eigendom (het dominium directum) is [volgens de begrippen der inlanders] bij het Opperwezen. Van eene souvereine beschikking, zoo als in andere heerschappijen het geval is, kan bij dit volk, dat geene oppermagtige gebieders gekend heeft, geene sprake zijn; men vindt het denkbeeld daarvan evenwel terug in de regten der hoofden, die als de beschikkers over niet ontgonnen gronden worden aangemerkt. Maar ieder lid van de bevolking van een landschap heeft regt om tegen de betaling van eene kleine huldegift het gebruik-regt (dominium utile) te vorderen van woeste gronden die hij ontginnen wil. Van dat leen- of vruchtgebruik kan hem niemand ontzetten; daarentegen mag hij dien grond niet vervreemden door verkoop, maar is hem alleen het regt toegekend om zijne regten als vruchtgebruiker aan een ander over te dragen voor korten, onbepaalden of altijddurenden tijd. Men ziet dat hier slechts een verschil in de woorden en de uitdrukking bestaat, maar dat het wezen der zaak is koop en verkoop, waaraan de inlander, uit eerbied voor de adat, die hem verbiedt zijne rijstvelden te verkoopen, eenen anderen naam heeft gegeven."

Verder zegt de gouverneur: » De hoofden hebben geen regt om over de velden te beschikken. Zij zullen zich ook wel wachten, zulke regten te doen gelden, daar hunne onderhoorigen zich niet ontzien zouden daarover te klagen.

» De woeste gronden met de voortbrengselen die er op zijn, zoo als hout, harsen enz., staan ter beschikking van de hoofden. De inboorlingen van het landschap mogen die producten tegen het betalen eener huldegift, » boenga kajoe" genaamd, voor hun gebruik of den handel inzamelen en daarover beschikken."

2°. Benkoelen.

Rijst. De weêrsgesteldheid was voor den rijstbouw niet gunstig.

Het bestuur trachtte bij voortduring zooveel mogelijk den aanleg van sawah's uit te breiden, ook ten einde daardoor den nomaden-geest der bevolking te overwinnen.

De prijs van de rijst bedroeg te Kroë, Kauer en Manna per pikol f 8 en in de binnenlanden f 3.

De aanvoer uit Padang was dit jaar 4607 pikols.

Eene proef met het verbouwen van Carolina-rijst genomen beloofde gunstig te zullen uitvallen.

Peper. De oogst bedroeg in 1855 2406 pikols en in dit jaar 2969 pikols, alzoo thans *meer* 563 pikols.

Het Gouvernement doet de peper te Benkoelen zelf in het openbaar verkoopen en verkreeg dit jaar voor 400 pikols witte en 4450 pikols zwarte peper een som van f 95,787:60. Over eene verhooging van den inkoopsprijs zie boven hoofdstuk C, IVde afd., § 2 *b*.

Koffij. De vroeger vermelde aanplanting van koffij bragt dit jaar nog niets op.

Specerijen. De meeste notentuinen sterven uit, zoodat deze cultuur geheel in verval is geraakt. In 1856 werden echter nog 401 pikols noten en 103½ pikols foelie uitgevoerd.

Kruidnageltuinen bestaan er niet meer; slechts hier en daar worden nog enkele boomen aangetroffen.

---

(1) Vergelijk ook het slot van de mededeelingen omtrent het gouvernement van Sumatra's Westkust, in hoofdstuk C, afd. III, hiervoor.

Amerikaansche maïs. De aanplant van deze maïssoort, waarvan in het vorig verslag, bladz. 137, melding is gemaakt, is op den duur niet geslaagd. Ook geeft de bevolking de voorkeur aan de inheemsche maïs, die voor haar smakelijker is.

Veeteelt. Cijfers kunnen hieromtrent niet worden opgegeven. Van buffels geschiedt naar de binnenlanden van Palembang een vrij belangrijke uitvoer. De buffels leven in verwilderden staat in de bosschen en worden naar gelang der behoefte opgevangen.

3°. Lampongsche districten.

De landbouw is ook hier nog zeer achterlijk. Het gebruik van den ploeg is nagenoeg onbekend. Rondom Radja-bassa en in de valleijen van Telok Betong, alsmede bij de Semangka- of Keizersbaai, zijn eenige natte rijstvelden, maar de bereiding van die velden geschiedt niet met den ploeg, maar door het laten trappen van den grond door karbouwen. (1) De rijstoogst is gemeenlijk niet voldoende voor de behoefte. In 1856 werden er 6882 pikols *rijst* ingevoerd.

Een belangrijk artikel van landbouw voor den uitvoer is en was vooral de *peper*. In den tijd der O.-I. Compagnie, toen dit gewest nog cijnsbaar was aan de Vorsten van Bantam, leverden de Lampongs ongeveer 30,000 pikols peper 's jaars op. Thans is de opbrengst niet meer dan een zesde van dat cijfer. De uitvoer was in 1855 5126½ en in 1856 4720 pikols. De pepercultuur wordt zooveel mogelijk door het bestuur aangemoedigd.

Ook van *katoen* heeft eenige uitvoer plaats: in 1855 bedroeg hij 2720½, in het volgende jaar 1960 pikols. Men begint thans ook proeven te nemen met vreemde katoenzaden.

Ook hebben voor den uitvoer groot belang de boschproducten *gomelastiek*, *hars*, *bindrotting* en *handrotting*. (2)

Naar Java wordt van hier ook eenig *hout* uitgevoerd: in 1855 11,510 en in 1856 8955 stuks planken.

Het *vee* bestaat bijna uitsluitend uit buffels. Koebeesten en paarden worden hier niet gevonden.

4°. Palembang.

Rijst. Over het algemeen worden hier slechts ladangs (drooge velden) aangelegd, waaraan weinig moeite wordt besteed, en waarvan bij gevolg geringe uitkomsten worden verkregen. Alleen in de divisien Lematang-oeloe, Rawas en Ampat-lawang worden eenige sawah's (besproeibare velden) aangetroffen.

Niettemin is de rijstbouw vrij belangrijk. Op de hoofdplaats alleen werd dit jaar uit de binnenlanden aangevoerd 91,775 pikols rijst en 60,500 pikols padi (rijst in den bolster), waarvan een gedeelte strekte voor plaatselijk verbruik en het overige voor den uitvoer.

Katoen. De kapasoogst was iets minder dan het vorige jaar: toen werden hij geschat op 130,000 pikols (3), dit jaar op 120,000. De aanvoer ter hoofdplaats bedroeg echter nog iets meer dan in 1855, namelijk 27,439 pikols in stede van 26,000.

Gomelastiek enz. Het verzamelen van deze en andere voortbrengselen der bosschen is hier een belangrijke tak van nijverheid. De uitvoer van deze voortbrengselen bedroeg dit jaar: aan *benzoïn* 669 pikols, *dammer* (hars, pek) witte 3763 pikols, zwarte 48 pikols, *drakenbloed* 15 pikols, *gomelastiek* 2330 pikols, *getah-pertja* 338 pikols, *kardamon* (wilde) 10 pikols, *kaneel* (wilde) 53 pikols, *rottan* (rotting) 6798 pikols, *was* 866 pikols.

Bosschen. In de laatste tijden is veel *temboesoe*-hout voor geniewerken en voor particulieren huisbouw aangekapt. *IJzerhout* wordt alleen voor het Gouvernement aangekapt. In 1856 zijn hiervan 150 balken naar Batavia gezonden.

Veeteelt. Volgens eene oppervlakkige telling bedroeg de veestapel op 31 December 1856: karbouwen 6346 stuks, geiten 9712, koebeesten 209, paarden 22.

---

(1) In 1857 zijn door het bestuur eenige ploegen verstrekt met zeer gunstige uitkomst.

(2) In 1857 leverden de Lampongs op: 7457 pikols gomelastiek, 7630 pikols hars, 10,625 bossen bindrotting en 285,400 stuks handrotting.

(3) In het vorig verslag onjuist opgegeven.

5°. Banka.

De landbouw is hier nog zeer achterlijk.

In de behoefte aan *rijst* moet nog altijd worden voorzien door aanvoeren, voornamelijk van Java en Palembang.

Aan de stranden worden eenige goede aanplantingen van *klapperboomen* aangetroffen en deze cultuur wordt eenigzins uitgebreider.

Ook zijn hier met gunstigen uitslag proeven genomen met de teelt van *notenmuscaat*.

Een voorname tak van nijverheid is het inzamelen van honig en was, waarvan de talrijke bosschen eene belangrijke hoeveelheid opleveren. Honig wordt door de bevolking in groote hoeveelheid gebruikt. De uitvoer van honig bedraagt jaarlijks ongeveer 30 pikols en van was ongeveer 105 pikols. »Dikwijls", zegt de resident, »kan de oogst echter geheel mislukken door het uitblijven der bijenzwermen. Dit hangt af van het al of niet bloeijen der boomen, door de Bankanezen genaamd *poelas*, *plawan* en *perpat*. Aan de eerste wordt de beste honig gevonden, maar alleen dan wanneer niet te gelijker tijd de andere boomsoorten bloeijen, in welk laatste geval de hoedanigheid van den honig slechter wordt." Iedere stok, waarvan er tot 30 aan een boom gevonden worden, geeft ongeveer een gantang (1) honig.

Ook de *getah-pertja* wordt overal in de bosschen gevonden, maar weinig benuttigd.

6°. Riouw.

De eenige belangrijke voortbrengselen van den landbouw in dit gewest zijn, blijkens vroegere verslagen, de *gambier* en de *peper*. Bij het eind van 1856 waren er 810 plantages waar beide geteeld werden, namelijk 365 plantages op het eiland Bintang, 234 op Batam, 107 op Rempang, 63 op Galang, en de overige op de eilanden Gin, Klong en Sengarang.

Volgens de aangiften bij het havenkantoor te Riouw was de uitvoer van gambier *minder*, maar die van peper daarentegen *meer* dan het vorige jaar, namelijk: $99,843^{20}$ pikols gambier en $19,686^{28}$ pikols peper in 1856, tegen $116,938^{35}$ en $13,567^{04}$ pikols in 1855.

De gemiddelde marktprijzen waren dit jaar van beide hooger; de gambier gold: 1ste soort $2^{77}/_{100}$ dollar per pikol, 2de soort $2^{47}/_{100}$ dollar per pikol, en in het vorige jaar gemiddeld (zonder onderscheiding van soorten) $2^{35}/_{100}$ dollar; de gemiddelde marktprijs van de peper was: van de *witte* in 1856 $11^{64}/_{100}$ dollar per pikol, en in 1855 $9^{50}/_{100}$, en van de *zwarte* thans $7^{11}/_{100}$, tegen $5^{90}/_{100}$ dollar per pikol in het vorige jaar.

Van de gambier gingen ruim 50,000 pikols naar Java, ruim 47,000 pikols naar Singapoer en het overige naar Borneo, Bali, Celebes en Blitong. Van de peper waren ruim 18,000 pikols voor Singapoer, ruim 1000 voor Java en eene onbeduidende hoeveelheid voor Borneo bestemd.

7°. Blitong.

Van dit gewest is geen verslag ontvangen en de ontvangen losse berigten zijn niet belangrijk genoeg om hier eene plaats te vinden.

8°. Wester-afdeeling van Borneo.

Als boven.

9°. Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo.

Rijst. Het weêr was hier voor den padi-oogst gunstig, zoodat er genoeg rijst was om in de plaatselijke behoefte te voorzien.

De gemiddelde prijzen van de rijst liepen van f 2 tot f 3 den pikol, en van de padi (rijst in den bolster) van f 0:96 tot f 1:24 den pikol.

Katoen. Aan den oever van de Negara-rivier (op het grondgebied van den Sultan van Bandjermasin) zijn aanplantingen van *kapas*, waarvan in 1856 874.51 pikols werden uitgevoerd. Ofschoon 50 pikols meer dan het vorige jaar, blijft deze uitvoer toch aan-

---

(1) Een gantang is op Banka gelijk $^1/_{20}$ pikol. Zie »Het eiland Banka", door den luitenant-kolonel Lange, bladz. 59.

merkelijk beneden het gemiddelde der laatste jaren, zijnde volgens opgave van den resident over de jaren 1847 tot 1856 2940 pikols 's jaars.

De hoedanigheid van het katoen laat veel te wenschen over; de draden zijn voor de Europesche markt te kort. De gezaghebber van Sampit deed echter proeven met Fernambuc-zaad, door de factorij der Nederlandsche Handelmaatschappij bezorgd, die voor 's hands niet ongunstig uitvielen.

Rotting enz. Ook hier is het verzamelen van boschproducten een voorname tak van nijverheid. *Rottan* (rotting) werd dit jaar tot een bedrag van f 166,342, *was* voor eene waarde van f 153,278 uitgevoerd.

Landbezit. De eerste bewerker van een veld heeft daarop het uitsluitend regt tot dat hij het verlaat. De groote uitgestrektheid gronds, die de betrekkelijk geringe bevolking tot hare beschikking heeft, maakt dat er zelden of nooit over het bezit van bouwland getwist wordt. De hoofden hebben geen hooger regt op den grond dan de mindere of kleine man. Zij laten het werk van den landbouw meest door hunne pandelingen verrigten.

10°. Gouvernement van Celebes en onderhoorigheden.

Rijst. De rijstcultuur is, zoo als reeds vroeger werd medegedeeld, in de afdeeling Noorder-districten en in de afdeeling Zuider-districten bijna geheel afhankelijk van den regen. Alleen in de eerstgenoemde afdeeling bestaat de mede vroeger vermelde, belangrijke waterleiding, die uit het gebergte van Maros naar zee loopt. De waterleiding in het regentschap Polombanking (in de Zuider-districten), waarvan in het vorig verslag sprake was, schijnt niet te zijn voortgezet. Het land, dat in deze beide afdeelingen bebouwd wordt, is bijzonder vlak, waardoor er in de regen-moeson te veel en in de drooge moeson te weinig water is. Ook het gebergte, meest volgens den gouverneur uit kalkachtige steenlaag bestaande, levert weinige levende bronnen op. Deze verschillende omstandigheden maken het aanleggen van goed voorziene waterleidingen hier moeijelijk.

Geheel anders is het in de afdeelingen Boelekomba en Bonthain, waar een groot aantal bronnen een overvloed van levend water aanbrengen, dat in menigvuldige, door de bevolking aangelegde leidingen en langs een vrij sterk hellend terrein naar zee afloopt.

De rijstoogst was dit jaar, zoowel in de gouvernementslanden als in de aangrenzende Vorstenlanden, bijzonder gunstig. Van daar dat ook de vertiening of landrente zeer belangrijk was. (1) Behalve hetgeen regtstreeks met praauwen kan uitgevoerd zijn, bedroeg de uitvoer, alleen van de vrijhaven Macassar, in 1856 41,580 pikols rijst.

De rijst is echter van slechte hoedanigheid: zij kan buiten den bolster niet lang bewaard worden en vergaat dan binnen weinige maanden tot stof.

Koffij. De gronden geschikt voor de koffijcultuur bepalen zich, voor zoover de gouvernements-landen betreft, hoofdzakelijk tot den uitgestrekten voet van den berg van Bonthain.

Gedwongen teelt of levering bestaat er niet, en zou ook, volgens het gevoelen van den gouverneur van Celebes, hier niet raadzaam zijn. Hoofden en bevolking worden echter aanhoudend tot het planten van koffij aangemoedigd. De hooge prijzen van de koffij lokken trouwens reeds van zelf daartoe uit.

De oogst kan niet naauwkeurig worden opgegeven, maar de uitvoer, van de haven van Macassar alleen, bedroeg dit jaar 24,016 pikols, dat is, ruim 4000 pikols meer dan in 1855. Wanneer men daarbij rekent, dat uit Boni, Sidenring en Mandhar nog veel koffij regstreeks naar Singapoer wordt uitgevoerd, dan kan de geheele oogst in het gebied van Celebes en onderhoorigheden volgens den gouverneur op 35 à 40,000 pikols worden geschat, waarvan 12 à 15,000 pikols op 's Gouvernements regtstreeksch grondgebied gewonnen.

Ofschoon de hoofden den opkoop van koffij zooveel mogelijk uitsluitend aan zich trachten te trekken, heeft de planter toch naar 's gouverneurs berekening gemiddeld f 20 per pikol genoten. De afstand toch tot aan de kust, van waar het vervoer gemakkelijk met inlandsche praauwen geschiedt, is veelal niet groot, zoodat er geene zware kosten op vallen.

---

(1) Zie boven, hoofdstuk L, afd. II, § 5, *b*.

Klapperteelt. In 1855 zijn van het eiland Salajar (Saleijer) 858,400 klappernoten, benevens 2123$^{35}/_{100}$ pikols olie uitgevoerd. (Van 1856 is dit niet opgegeven.) Overigens is alleen in Mandhar de opbrengst eenigzins belangrijk.

De gemiddelde prijzen per pikol waren in 1856 te Macassar f 24 voor de olie van Mandhar, f 20 voor die van Salajar en f 18$^{1}/_{2}$ voor die van Bali.

Veeteelt. De veestapel, vooral van buffels en paarden, is belangrijk. » Hoever men ook komt," zegt de gouverneur, » hetzij in de gouvernements-, hetzij in de bondgenootschappelijke landen, ziet men overal aanzienlijke kudden karbouwen en paarden grazen. Evenwel hoort men dikwijls klagten dat er vee voor het ploegen te kort schiet. Uit de afdeeling Zuider-districten vertrekken jaarlijks praauwen naar het eiland Soembawa, om karbouwen op te koopen." Soembawa bezit vooral ontzaggelijk veel paarden: in Julij 1856 werden in 3 weken tijds, uit de haven van Soembawa alleen, 1100 paarden uitgevoerd.

Op Celebes zelf vermindert zoowel het getal als de deugdzaamheid der paarden. Nogtans werden er in dit jaar 294 van Macassar uitgevoerd, zijnde 29 stuks meer dan in het vorige jaar.

Landbezit. Het landbezit is individueel, maar het is zeer ongelijk verdeeld, zoodat een groot deel van de bevolking geen eigen landen heeft. De grondbezitter laat zijne velden door slaven of pandelingen bewerken, of staat ze ter bewerking af aan vrije menschen. In dit geval ontvangen de bewerkers $^{2}/_{3}$ van de opbrengst, en de eigenaar $^{1}/_{3}$, beide na aftrek van een vierde voor het snijloon. Er bestaan menigvuldige quaestien over grondbezit, die niet altijd ter ooren van het bestuur komen; vele worden door de regenten of hoofden onder de hand afgemaakt, waarbij de billijkheid niet altijd in acht wordt genomen.

In sommige streken wordt nog wel eens willekeurig door de hoofden over velden beschikt. De regenten en ook vele hoofden bezitten zoogenaamde *ornaments*-velden, behoorende niet aan den persoon, maar aan de betrekking. De uitgestrektheid dezer velden is nimmer nagemeten, maar is voor sommigen zeer aanzienlijk.

11°. Menado.

Rijst. De bevolking in de Menahassa teelt bij voorkeur de rijst op drooge velden; de vruchtbare en boschrijke bodem biedt daartoe nog ruime gelegenheid aan. Het plaatselijk bestuur ziet echter te regt in, dat het herhaald verwisselen van gronden, 't geen hierbij vereischt wordt, en het omhakken en verbranden van boomen, een belangrijk verlies van tijd en kracht, en ook van hout, veroorzaakt, en tracht zoowel daarom als wegens de grootere wisselvalligheid van den rijstbouw op drooge velden, zooveel mogelijk het aanleggen van sawah's (natte velden) te bevorderen. » Onophoudelijke aansporing en opwekking", zegt de resident, » gepaard met de noodige ondersteuning en aanwijzing, hebben er eindelijk in doen slagen om, zoo al niet den weêrzien tegen het aanleggen en beplanten van sawah's geheel te overwinnen, althans een grooten stap te doen tot uitbreiding van deze cultuur." In den aanvang van 1856 werd dan ook weder in meer districten op die wijze rijst geplant; wel is waar waren deze aanplantingen nog slechts van eene geringe uitgestrektheid en gebrekkig, maar in den loop van het jaar was tot het maken van behoorlijke sawah's op grooter schaal het noodige verrigt, zoodat voor den aanplant van 1857 niet onaanzienlijke uitgestrektheden van die velden in gereedheid waren gebragt. Voor het aanleggen van sawah's kwamen enkele nieuwe waterleidingen tot stand en werden op vele plaatsen dammen en dijken gemaakt. Tot bevordering van de kennis der cultuur zijn de hoofden voorzien van een Maleische handleiding en is dat stuk op de inlandsche scholen als leesboek voorgeschreven.

Ook had men van Java, als proef, laten komen een duizendtal van de daar gebruikelijke mesjes, om de padi af te snijden of af te plukken (ani-ani's); voor 's hands maakte de bevolking er echter alleen gebruik van wanneer het langdurig plukken met de vingers pijn te weeg bragt.

Voorts werd op nieuw zaadpadi van Java ontboden, dewijl die in de Menahassa over het algemeen van minder goede hoedanigheid is. De reeds ontvangene slaagde aanvankelijk zeer goed, maar, op enkele uitzonderingen na, werd het gewas, tot rijpheid gekomen zijnde, door de muizen en insecten vernield.

De rijstoogst van 1856 was over het algemeen zeer bevredigend, en beliep volgens berekening 264,543 pikols rijst: alzoo ruim nog eens zooveel als het vorige jaar, toen hij 131,116 pikols bedroeg.

In het begin van het jaar waren de prijzen van de rijst, ten gevolge van den vorigen slechten oogst op de hoofd- en strandplaatsen, gestegen tot f 8 en f 9 den pikol. Na den oogst van dit jaar daalden zij tot f 5 à f 6. In de binnenlanden haalde de rijst ongeveer f 3 tot f 4 en f 5 den pikol. De hooge prijzen in het begin van het vorige jaar hadden eenigen invoer ten gevolge, ter waarde van f 13,348.

Miloe (maïs). De bevolking, van oudsher aan deze cultuur gehecht, legt zich op den aanplant, ook zonder regtstreeksche tusschenkomst van het bestuur, met ijver toe. De oogst was zeer gunstig en werd geschat op 94,546,966 vruchten.

De Sydney-maïs wordt voortdurend met goed gevolg aangeplant; hare vruchten, jong zijnde, zijn zoeter van smaak dan van de gewone miloe.

Koffij. Aan geschikte gronden voor de koffijcultuur bestaat in de Menahassa nog eene groote uitgestrektheid, maar het werd niet raadzaam geacht, dit jaar veel bij te planten, wegens de in 1855 plaats gehad hebbende mislukking van het padi-gewas. Als grondslag voor de cultuur is aangenomen 300 boomen (in geregelde tuinen) per huisgezin, en de ondervinding heeft volgens het oordeel van den resident doen zien, dat dit cijfer, in verband met de krachten der bevolking, niet veel behoort te worden overschreden. In den voornaamsten oogsttijd toch, dat is daar in de maanden Mei, Junij, October en November, konden de vruchten reeds thans dikwerf slechts met de grootste inspanning worden geplukt en voor de leveringen bereid.

Het aantal boomen werd bij het eind van het jaar geschat op 3,779,173 in geregelde tuinen, en 1,144,792 verspreid geplante boomen.

Het aantal huisgezinnen, ten behoeve der koffijcultuur beschikbaar, bedroeg op dat tijdstip 13,294.

De weêrsgesteldheid was in het begin van het jaar voor den koffijoogst zeer gunstig; maar later veroorzaakten hevige regens en zware winden veel schade. De levering bedroeg niettemin 26,965 pikols en was dus steeds toenemend. In de voorafgaande vier jaren toch was zij geweest 7775, 16,114, 22,934 en 25,262 pikols. (1)

De hoedanigheid van de Menadokoffij is uitmuntend; zij haalt op de veilingen hier te lande de hoogste prijzen.

De bevolking genoot gemiddeld: in de afdeeling Kema f 26, in Tondano f 24 en in Amoerang f 11 per huisgezin, als inkoopsprijs voor de door haar aan de pakhuizen geleverde koffij. Ook werd haar nog voldaan eene som van f 35,044:27 voor den afvoer van koffij uit de binnenlandsche pakhuizen naar het afscheeppakhuis te Menado, tegen 7½ duit per pikol en per paal.

De vervoermiddelen worden allengs verbeterd. (Vergelijk ook hoofdstuk L, IVde afd. *b.*)

Cacao. Ofschoon de cacaocultuur over het algemeen nog in kwijnenden toestand verkeerde, begon zij zich op verscheidene plaatsen te herstellen, en had vooral het jonge plantsoen een gezonder aanzien bekomen. De oogst bedroeg 884 pikols, waarvan een groot gedeelte meer dan f 60 den pikol gold.

Koffo. (2) De koffo-aanplantingen vermeerderden in 1856 met 40,000 stoelen en bedroegen tegen het einde van het jaar 162,738 stoelen. Deze cultuur wordt thans bij voorkeur in de lagere districten uitgebreid, en tot vergemakkelijking op de erven der inlanders. In de hoogere streken komt de koffo niet dan uiterst langzaam voort. De oogst heeft 55 pikols opgebragt. Het product was van goede hoedanigheid en behaalde, naar gelang der soort, een prijs van f 10 tot f 20 den pikol. De tot zuivering der koffo-vezelen gebezigde werktuigen, hoewel eenigzins verbeterd, waren nog zeer gebrekkig, zoodat de arbeid zwaar was en tot nog toe in den prijs van het product geen evenredig loon vond. Men was echter bedacht op verdere verbeteringen. De opbrengst overigens van de koffo, even als van de cacao en van de notenmuscaat, komt geheel ten voordeele der inlandsche bevolking, ofschoon alle drie deze cultures op hoog gezag zijn ingevoerd.

---

(1) In 1857 is zij, ten gevolge van ongunstig weêr, slechts 14,682 pond geweest. De berigten over 1858 zijn echter weder gunstig.

(2) Eene soort van wilde pisang, waaruit vlas bereid wordt.

Notenmuscaat. Met de uitbreiding dezer cultuur wordt steeds ijverig voortgegaan. In 1856 werden 8571 boomen geplant, zoodat bij het eind van het jaar eene aanplanting aanwezig was van 12,623 boomen.

Bosschen. De vroeger mislukte proefneming met den aanplant van Java-djati (zie het verslag van 1855, bladz. 140) is in 1856 met beter gevolg herhaald door middel van zaadpitten, ontvangen van 's lands plantentuin te Buitenzorg.

Veeteelt. Ten gevolge van ziekte is het aantal paarden ook dit jaar weder verminderd. Het aantal runderen is daarentegen sterk toegenomen. De varkens, die voor de inlandsche bevolking een hoofdbestanddeel der voeding en een winstgevend handelsartikel uitmaken, vermeerderen in de afdeelingen Kema en Amoerang, maar verminderen door verbruik en verkoop vrij sterk in de afdeeling Tondano. Naar de ontvangen opgaven zou de veestapel in de Menahassa bij het eind van 1856 hebben bestaan uit 2353 paarden, 4216 runderen, 2367 geiten, 16 schapen, 29 buffels en 63,851 varkens.

12°. Ternate.

Na hetgeen vroeger, vooral in het verslag van 1853, bladzz. 164 en 165, is medegedeeld, bevatten de thans ontvangen opgaven weinig meldenswaardigs.

De groote uitgestrektheid der *sago-bosschen* levert een genoegzamen waarborg tegen hongersnood op, waarvoor anders dit jaar veel vrees zou hebben bestaan wegens de herhaalde mislukking van de djagong- (maïs-) en padi-velden. De prijs van sago wordt gezegd gemiddeld te zijn geweest 50 duiten voor de 25 tot 150 pond, naar gelang der waar. Toen echter in de maand Junij veel sago bijeengebragt werd voor de hulptroepen bij de expeditie tegen Tomori (zie hiervoor hoofdstuk D, Iste afd., § 5), steeg die prijs gedurende eenige dagen tot 80 duiten. Zoowel voor de djagong als voor de padi was het weêr niet gunstig; hevige stormwinden vernielden het gewas. De aanvoeren van Halmaheira en van de Soela-eilanden voldeden niet aan de behoefte, en ook van Menado bleven de aanvoeren, ten gevolge van de mislukking van het rijstgewas aldaar, achterwege, zoodat gedurende de eerste helft van dit jaar eene groote schaarschheid bestond en de prijzen der rijst stegen van f 5 en f 6 op f 12 en f 15 den pikol. De duurte verminderde echter later door belangrijke aanvoeren van Java en Bali.

Over de *cacao* wordt ook hier, even als sedert eenige jaren te Menado, geklaagd: wanneer de vruchten bijna rijp waren, gingen zij over tot verrotting, en alle middelen hiertegen aangewend waren vruchteloos.

13°. Amboina.

Kruidnagelen. Na den buitengewoon ongunstigen oogst van 1855 (zie het vorig verslag, bladz. 141) volgde dit jaar een oogst, zoo als er sedert het jaar 1846 nog geen geweest was. De oorzaak van dit verschil schijnt niet te kunnen worden opgegeven: de weêrsgesteldheid althans wordt gezegd voor de ontwikkeling en rijping der nagelen niet bijzonder gunstig geweest te zijn. De hieronder volgende cijfers kunnen trouwens doen zien hoe afwisselend de nageloogst is. Hij was namelijk, beginnende met het genoemde jaar 1846, achtereenvolgens in Amsterdamsche ponden: 869,727, 238,278½, 450,935, 89,923, 394,907, 97,742, 309,296, 343,209, 580,592, 29,205; en dit jaar (1856) 617,250 Amsterdamsche ponden.

Gelijk vroeger werd medegedeeld, wordt aan de bevolking betaald 30 duiten per *pond*, en aan de regenten, oudsten of marinjo's daarenboven f 15 voor de *bahar* van 550 pond, zoodat een pikol van 125 pond, ongerekend verdere kosten, reeds op Ambon zelf aan het Gouvernement kost ruim f 34$^{65}/_{100}$; een prijs die, in verhouding tot de opbrengst hier te lande, een vrij belangrijk verlies geeft. (1) Niettemin zegt de gouverneur der

(1) Blijkens den staat n°. 10, overgelegd bij de Memorie van Toelichting op het wets-ontwerp tot regeling van het koloniaal batig slot van 1856 (zitting 1858/59, n°. III), bragten de kruidnagelen hier te lande op: in 1856 f 28.11$^{1}/_{10}$, in 1855 f 34.02$^{7}/_{10}$ en in 1854 f 31.25$^{9}/_{10}$ per pikol, na aftrek van de „onkosten van aanvoer en verkoop in Nederland", waaronder echter niet begrepen zijn de kosten op het vervoer van Ambon naar Java. Blijkens § 16 van de dezer dagen ingediende Memorie van Beantwoording betreffende dat wets-ontwerp, zal het bij de Regering een onderwerp van afzonderlijk onderzoek uitmaken, of het verlies, dat Amboina jaarlijks geeft, niet tot eene wijziging in het tot dusver dáár gevolgd stelsel behoort te leiden.

Molukken in zijn verslag, dat de bevolking, enkele zeer gunstige oogstjaren, zoo als het afgeloopene, uitgezonderd, geen ruime voordeelen bij de nagelen heeft, en dat het overlaten der cultuur aan vrijwilligen arbeid ligtelijk verwaarloozing zou ten gevolge hebben.

Het aantal boomen werd op 31 December 1856 geschat te bedragen: in de oude tuinen 36,593, in de jonge tuinen 129,132 en buiten de tuinen of geregelde bosschen 275,271 boomen, waarvan te zamen vruchtdragend 126,922 en niet vruchtdragend 314,072.

Bij doorslag was elk huisgezin belast met het onderhoud van 160 boomen, dat is 110 boomen meer dan oorspronkelijk is voorgeschreven. De gouverneur zegt dan ook dat hij deze cultuur beschouwt als hoog genoeg opgevoerd en voor geene uitbreiding meer vatbaar, en dat het streven zijns inziens thans moet zijn, door het bevorderen van andere cultures, zoo als cacao, notenmuscaat en op sommige plaatsen koffij, aan de bevolking meer welvaart te bezorgen.

De staat der aanplantingen in tuinen en doesson's of bosschen was over het algemeen gunstig; de zoo gevreesde *djamor-* of *lawa-lawa-poetih-ziekte* breidde zich sedert eenigen tijd minder uit. »Het schijnt" zegt de gouverneur, »dat zij bij tijdperken, dan eens meer, dan weder minder, voorkomt. Het eenige middel tegen die ziekte is, den aangedanen tak af te kappen." Afgescheiden van die ziekte had men bevestigd gevonden eene vroegere opmerking, dat in de tuinen waar weinig schoon gemaakt wordt en de grond begroeid is met ligt opschietend hout, allang-allang en struikgewas, ook de nagelboomen het best tieren, waarschijnlijk, naar men meent, omdat in die tuinen de losse bovenaarde beter beveiligd is tegen afspoeling bij harde slagregens.

De overige takken van landbouw, waaronder, na het hoofdvoedsel, de *sago*, de eerste plaats aan de *klapperteelt* toekomt, leverden dit jaar geene bijzonderheden op, evenmin als het boschwezen en de veeteelt.

14°. Banda.

Notenmuscaat. Was op de Ambonsche eilanden de nageloogst van 1856 groot, niet minder aanzienlijk was de opbrengst der notenmuscaatperken in deze residentie. De oogst bedroeg namelijk in het geheel 750,929 Amsterdamsch pond *noten*, waarvan middelbare 569,708, magere 136,562 en gebroken 44,659 pond, en 193,337 pond *foelie*, waarvan 188,199 pond goede en 5138 pond gruis.

De ondervolgende vergelijkende staat zal doen, dat deze oogst inderdaad buitengewoon mag worden genoemd.

De oogst bedroeg in de ondervolgende jaren het daarnevens vermeld getal Amsterdamsche ponden.

Jaren.	NOTENMUSCAAT.				FOELIE.		
	Middelbare.	Magere.	Gebroken.	Totaal.	Goede.	Gruis.	Totaal.
1851	359,940	65,555	37,814	463,309	108,581	2,999	111,580
1852	470,258	62,411	30,102	562,771	131,544	3,931	135,475
1853	465,252	77,860	40,435	583,547	139,953	3,738	143,691
1854	410,228	86,215	41,418	537,861	131,389	2,597	133,986
1855	401,040	76,128	26,855	504,023	123,330	2,409	125,739
1856	569,708	136,562	44,659	750,929	188,199	5,138	193,337

Ook hier schijnt men geene bijzondere oorzaak voor den grooteren oogst van 1856 te kunnen opgeven. (1)

De geldelijke toestand der perkeniers was, in vergelijking met de laatstvoorafgaande jaren, zeer gunstig. Van de 34 perken gaven 29, na aftrek van alle uitgaven, ook voor de rentebetaling der hypotheken, eene overwinst van f 63,436 : 81½, terwijl de schade, die de vijf overige gaven, slechts f 2289 : 68½ bedroeg. In het vorig jaar daarentegen hadden slechts 18 perken een overwinst gegeven, ten bedrage van f 21,950, terwijl de 16 overige f 10,623 schade hadden opgeleverd. De gezamenlijke *opbrengst* der notenperken was dit jaar f 160,035:62: de *uitgaven*, voor onkosten der perkeniers f 82,643:16 en voor de rentebetaling f 16,225:33, te zamen f 98,868:49, hetgeen een voordeelig verschil overlaat van f 61,167:13.

Uit deze cijfers blijkt intusschen genoegzaam, dat de meeste perken geen zeer belangrijke bezittingen kunnen zijn. Slechts één perkenier had dit jaar eene winst van over de f 6000, en slechts vier eene winst van over de f 4000.

In het laatst van 1856 is aan den Gouverneur-Generaal magtiging verleend om aan de perkeniers eene eenigzins hoogere betaling voor de door hen geleverde noten en foelie toe te kennen, en om hun tot afbetaling hunner schulden en tot het in behoorlijken staat brengen hunner ondernemingen renteloozе voorschotten te verleenen, behoudens voorzorgen voor de behoorlijke terugbetaling en tot wering van mogelijke misbruiken.

Daar eene van de voornaamste klagten der perkeniers ook was de ongenoegzaamheid der werkkracht, is de Gouverneur-Generaal toen tevens gemagtigd om hun behulpzaam te zijn in de verkrijging van arbeiders tegen niet onevenredige betaling.

Het aantal personen op de perken bescheiden bij het eind van 1856, vergeleken met het vroeger opgegeven cijfer van 1855, blijkt uit den volgenden staat:

(1) De oogst van 1857 was weder zeer gunstig, ofschoon eenigzins minder dan het vorige jaar. Hij bedroeg: 701,448 pond noten (waarvan 579,754 middelbare, 88,005 magere en 33,689 pond gebroken) en 174,047 pond foelie (waarvan 171,201 goede en 2846 pond gruis).

Jaren.	Bannelingen. (Crimineel veroordeelden.)			Vrije arbeiders en volgelingen.					Vrije bannelingen (vagebonden) en volgelingen.					Gillorezen en Tabillorezen (onbekwamen.)					Perkhoorigen.									Totaal generaal.
																			Boven 14 jaren.					Beneden 14 jaren.			
																			Bekwamen.		Onbekwamen.						
	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	
1856	353	12	365	712	147	21	20	900	40	4	1	4	49	5	11	»	»	16	332	286	56	72	746	211	218	429	2505
1855	323	12	335	738	147	19	21	925	43	6	1	»	50	6	13	9	5	33	337	273	51	71	732	210	227	437	2512
Meer in 1856	30	»	30	»	»	2	»	»	»	»	»	4	»	»	»	»	»	»	»	13	5	1	14	1	»	»	»
Minder	»	»	»	26	»	»	1	25	3	2	»	»	1	1	2	9	5	17	5	»	»	»	»	»	9	8	7

Het totaal van mannen, vrouwen en kinderen, bekwamen en onbekwamen, is 7 *minder*, maar het gezamenlijk cijfer der tot den arbeid geschikte personen is 7 *meer* dan in 1855.

Het aantal notenmuscaatboomen in de perken bedroeg op 31 December 1856 436,702, dat is 4776 boomen meer dan op 31 December 1855.

Naast de notenmuscaatteelt is het maken van *olie* van den *kanari-boom* eene niet onbelangrijke bron van bestaan voor de perkeniers. Cijfers zijn hieromtrent echter niet vermeld gevonden.

De *veestapel* op de Banda-eilanden is, blijkens vroegere verslagen, niet zeer belangrijk; bij het eind van het jaar bedroeg hij: 318 runderen, 383 geiten, 255 schapen en 379 varkens; dat is 5 runderen en 96 schapen *minder*, maar 85 geiten en 51 varkens *meer* dan bij het eind van het vorig jaar.

Het vroeger vermelde djati-bosch op Rosengain leverde niets meldenswaardigs op.

15°. Timor.

Ten aanzien van den landbouw in deze residentie is, even als in vroegere verslagen, weinig mede te deelen. *Djagong* (maïs), het voornaamste voedingsmiddel van het volk, was volgens opgave van den resident in 1856 overal wel geslaagd.

De meer zorg vereischende *rijst*-teelt geschiedt alleen door regenten en mindere hoofden, door eenige inlandsche kinderen (afstammelingen van Europeanen) en mardijkers (afstammelingen van vrijgegeven slaven), en ook door enkele op Timor geboren Chinezen, die daartoe gronden en vooral een grooten voorraad karbouwen bezitten, of genoeg bemiddeld zijn om deze van anderen te huren.

» De rijstteelt", zegt de resident, » heeft plaats op hooge gronden, die, met zeer weinige uitzonderingen, van de regens afhankelijk zijn en daarom alleen gedurende de regen-moeson beplant, of liever, na door een tal van karbouwen tot modder te zijn verwerkt, bezaaid worden, zonder dat daarnaar verder wordt omgezien; terwijl men tot de rijpwording en oogst van het gewas — dat door het afstroopen der korrels van de te veld staande halmen geschiedt — alleen van tijd tot tijd de omheiningen van opgestapelde steenen of droog doorngewas, voorziet, om het indringen van losloopende dieren op de velden te voorkomen."

Volgens 's residents oordeel is op Timor een groot bezwaar tegen uitbreiding van den landbouw het gebrek aan water, dat over het geheele eiland ondervonden wordt.

Tabak wordt, behalve op Timor zelf, ook op Savoe verbouwd, en deze is in den handel op Koepang zeer gewild voor plaatselijk gebruik. De invoer heeft in 1856 bedragen 210 pikols, en de gemiddelde markprijs was f 30 per pikol.

De *klapperboom* dient hier alleen voor *olie*, maar daarentegen is hier zeer belangrijk de *lontarboom* (eene andere palmsoort) die den *toewak* (palmwijn) en de grove *suiker* levert, waarmede de inlanders op Timor en vooral op Rotti zich, bij gebrek aan andere levensmiddelen, voeden. Die boom levert ook de materialen waarvan zij huizen bouwen. Hij wordt over geheel Timor en Rotti in groote hoeveelheid in het wild aangetroffen, maar niet opzettelijk aangeplant.

Sandelhout en *was* zijn de voornaamste voortbrengselen van Timor voor den handel. Gedurende 1856 zijn van Koepang uitgevoerd: sandelhout 2041 pikols, en was $364^{37}/_{100}$ pikols. De gemiddelde marktprijs was van het sandelhout 1ste soort f 12, 2de soort f 9, en 3de soort f 6, en van het was f 87 den pikol.

Paarden worden vooral van Rotti, Soemba en Savoe in vrij belangrijke hoeveelheid uitgevoerd naar Java en ook naar Mauritius. Voor zoover bekend is, bedroeg de uitvoer van Rotti in 1856 212 stuks paarden.

II. MIJNBOUW.

§ 1. *Algemeene beschikkingen.*

Organisatie van het personeel.

Overeenkomstig de bepalingen van het jaar 1854 (*Indisch Staatsblad* n°. 90), waarvan

in het verslag van dat jaar, bladz. 139, melding is gemaakt, werden in dit jaar twee militairen, na volbragten leertijd, benoemd tot voormannen bij het mijnwezen. Ook werden op nieuw (zie het verslag van 1855, bladz. 147) vijf Europesch-Indische jongelingen aangenomen als kweekelingen tot voormannen.

Inrigtingen betrekkelijk het mijnwezen. De bibliotheek werd weder verrijkt met eenige boekwerken en kaarten, en ook de verzameling van bergsoorten, enkelvoudige mineralien en ertsen werd belangrijk uitgebreid; tegen 1866 specimina bij den aanvang van het jaar, waren bij het eind 2327 aanwezig.

§ 2. *Banka.*

In tegenstelling van het vorige jaar gaven de tinmijnen van Banka in dit jaar bijzonder gunstige uitkomsten, voornamelijk ten gevolge van de vele regens die voor dezen arbeid zoo voordeelig zijn.

De leverantie bereikte het buitengewoon hooge cijfer van 100,656$^{45}/_{100}$ pikols, zijnde nog ruim 9000 pikols meer dan in het tot dusver gunstige jaar 1853 (vergelijk het verslag van 1854, bladz. 140); zij overtrof tot een bedrag van 36,527$^{89}/_{100}$ pikols de levering van het jaar 1855, dat trouwens bijzonder ongunstig was geweest.

Bij het eind van 1856 bleef aanwezig eene hoeveelheid van 1601 pikols, tegen 395$^{1}/_{4}$ pikols erts bij het eind van 1855.

De mijnen hebben gedurende 1856 genoten:

aan verstrekkingen	f	573,222 : 29
» voorschotten		304,399 : 99
» uitkeeringen		437,772 : 64
Te zamen	f	1,315,394 : 72

De schulden der mijnen bedroegen op 31 December 1855	f	305,513 : 118
Op 31 December 1856 bedroegen zij		223,941 : 49
Zoodat zij in 1856 verminderd zijn met	f	81,572 : 69

De geheele schuld is verdeeld in f 7959:12 goede, f 85,493:30 onzekere, en f 130,489:07 kwade schuld.

Het getal mijnwerkers was op 31 December 1856	7220 man.
Op 31 December 1855 waren er	6932 »
zoodat het aantal in 1856 is vermeerderd met	288 man.

Niettemin was de aanvoer van Chinesche nieuwelingen ook in 1856 nog onvoldoende; een gevolg, naar het schijnt, zoowel van de onlusten in China, als van de toenemende verhuizing van Chinezen naar Amerika en Australie.

Het aantal mijnen, die bewerkt werden, bedroeg 234, tegen 240 in 1855. Er werden namelijk 7 mijnen ingetrokken en één nieuwe geopend.

De onderzoekingen naar het voortbrengend vermogen van Banka werden dit jaar voortgezet in het district Jeboes. In het terrein van Soengi- (rivier) Jampon werden met de ijzeren schaft vier putgravingen ondernomen, en tot eene gemiddelde diepte van 5.5 Nederl. el voortgezet: in al deze putten werd tinerts gevonden. Ook te Soengi-Penganak werd op ongeveer 6.5 Nederl. el goede erts aangetroffen; evenzoo te Kajoe-arang, Ajer-Kepinis, Ajer-Pakoe, Soengi-Lelantam en Soengi-Pare.

Met de smeltproeven op de wijze door de hoogleeraren Mulder en Bleekrode aangegeven (zie het vorig verslag bladz. 147) kon dit jaar nog geen aanvang worden gemaakt, dewijl nog niet alle vereischte werktuigen voorhanden waren.

§ 3. *Blitong.*

Op het eind dezes jaars waren hier, volgens mededeeling van het hoofd van gewestelijk bestuur, in werking 4 kollongmijnen (1) 4, koliet-kollongmijnen en 16 koelietmijnen. De opbrengst was 634 pikols tin. Het aantal arbeiders wisselde af van 460 tot 430 man.

§ 4. *Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo.*

Het onderzoek naar steenkolenlagen, beter gelegen dan de mijn Oranje-Nassau, is in dit jaar gedurende de oost-moeson met kracht voortgezet. Door boringen trachtte men de rigting, helling, zwaarte en voortzetting der ontginbaar voorkomende lagen op te sporen in het terrein meer nabij het bevaarbare gedeelte der rivieren, alwaar in 1855 (zie vorig verslag, bladz. 147) verscheidene lagen ontdekt waren.

Bij de genoemde gouvernementsmijn Oranje-Nassau, te Pengaron, werd het personeel vermeerderd met twee voormannen, terwijl ook de drie kweekelingen, wier opleiding te Buitenzorg in 't vorig verslag, bladz. 147, vermeld is, aan deze mijn geplaatst werden om thans practisch in den mijnbouw te worden onderwezen.

De uitkomst van den mijnarbeid van dit jaar was als volgt:

Het restant steenkolen, buiten de mijnen, te Pengaron voorhanden, bedroeg op 31 December 1855	4,323 ton
en op 31 December 1856	210 »
Zoodat het restant minder was	4,113 ton
Gedurende 1856 was van daar naar Bandjermasin verzonden	17,438 »
Zoodat dit jaar is uitgegraven	13,325 ton

Op 31 December 1855 bedroeg de restant-voorraad te Bandjermasin	4,852 1515/2000 ton
In 1856 werd aldaar, zoo als gezegd is, van Pengaron aangebragt	17,438 »
Te zamen	22,290 1515/2000 ton
De afleveringen in 1856 bedroegen	15,111 525/2000 »
Zoodat de voorraad te Bandjermasin op 31 December 1856 bedroeg	7,180 990/2000 ton

De opbrengst der mijnen was alzoo in 1856 2654 ton minder dan in 1855, ofschoon 1981½ ton meer dan in 1855 naar Bandjermasin werd verzonden. Waaraan de mindere opbrengst is toe te schrijven, wordt in de Indische stukken niet vermeld.

De uitgaaf voor de ontginning te Pengaron bedroeg f 138,402:74, waaronder f 33,444:105 en f 12,000, te zamen f 45,444:105, voor onderhoud van bannelingen en van het militair detachement. Even als in 't vorig verslag, moet ook hier herinnerd worden, dat in deze uitgaaf niet begrepen zijn de kosten van vervoer der kolen van Bandjermasin naar elders (die in 1856 bedroegen f 65,910:54), noch de renten van het kapitaal, noch ook enkele betalingen, die op Java voor aangeschafte materialen geschiedden.

Concessie van Banjoewang. Bij deze onderneming, die, blijkens het vorig verslag, is overgegaan op de *Maatschappij tot bevordering van de mijnontginningen in Nederlandsch Indie*, werd op den 28sten Junij 1856 de eerste steenkolenmijn geopend. Tot bepaling van de grenzen der concessie, voor zooveel de gronden binnen het rijk van Bandjermasin gelegen zijn, werd tusschen de Nederlandsch-Indische Regering en den Sultan van Band-

(1) Kollongmijnen zijn degene waarbij dieper liggende ertslagen worden opgegraven; koelietmijnen die waarin alleen de ertslaag wordt opgenomen die zich onmiddellijk onder de oppervlakte van den grond, hoogstens 6 voet diep, bevindt; koeliet-kollongmijnen, die waarin de tinerts eerst uit de bovenste laag wordt opgenomen, even als bij de koelietmijnen, en daarna uit de dieper liggende lagen. Ook verstaat men daaronder de mijnen waarin de ertslaag dieper dan in de koeliet- doch minder diep dan in de kollongmijnen gevonden wordt. Zie het boven, bladz. 122, aangehaalde werk over Banka van den heer LANGE, bladz. 100.

jermasin dit jaar eene overeenkomst gesloten. De concessionarissen hadden echter met vele moeijelijkheden te kampen, ten gevolge van de weinige medewerking van den Sultan. Het grootste bezwaar bestond in het gebrek aan arbeiders.

IJzererts. In het vorig verslag (bladz. 149) werd medegedeeld, dat het Indisch Bestuur had voorgesteld, ongeveer 20 ton ijzererts van Tanahlaut naar Nederland te zenden, om daar aan een hoogoven bewerkt te worden. In dit voorstel is niet getreden, omdat reeds in 1847 en 1848 proeven met ijzererts uit die streken in Nederland waren genomen, waaruit destijds was gebleken, dat het gehalte van dat metaal zeer goed was. Latere proeven, zoowel van scheikundig onderzoek als met smelting, hadden de gunstige meening omtrent dat ijzer bevestigd; maar het opperbestuur meende dat de ontginning van die ijzerhoudende gronden aan de particuliere nijverheid moest worden overgelaten.

§ 5. *Verdere opgaven betreffende den mijnbouw.*

Java. Het onderzoek naar *steenkolen* aan de Meeuwenbaai (Bantan) en dat aan de Tjiletoek-baai (Preanger regentschappen), vermeld in de verslagen van 1854, bladz. 143, en 1855, bladz. 149, leidden nog niet tot bevredigende uitkomsten.

Riouw. De herhaaldelijk vroeger vermelde onderhandelingen betreffende de overeenkomst tusschen den heer A. N. VAN DEN BERG en den Onderkoning van Riouw, omtrent de ontginning van *tinmijnen* op de Karimon-eilanden, kwamen in 1856 nog niet tot een gewenscht einde. (1)

Wester-afdeeling van Borneo. Het onderzoek naar *tinerts* in het landschap Kandawangan aan de zuid-westkust van Borneo (zie mede het vorig verslag) werd door den ingenieur EVERWIJN voortgezet, doch zonder gunstigen uitslag.

III. VISSCHERIJEN.

Omtrent dezen tak van nijverheid valt ditmaal weinig mede te deelen (2). Van Java wordt gezegd dat er over het algemeen uitbreiding zigtbaar was, vooral in de residentien Tegal en Rembang.

Op de Talaut-eilanden (residentie Menado) ondervond de visscherij groote belemmeringen door zeeroovers. Zoowel hierdoor als door het ongunstige weêr waren de voordeelen gering.

De *walvischvangst* (die door vreemde Westersche schepen geschiedt) wordt gezegd in de wateren van den Indischen archipel meer en meer achteruit te gaan. Volgens mededeeling van den resident van Ternate waren aldaar in 1856 slechts twee walvischvaarders ter reede geweest, en dezen hadden niet eens walvisschen ontmoet. Op de Talaut-eilanden waren eenige Engelsche en Amerikaansche walvischvaarders geweest, maar minder dan in vorige jaren.

IV. AMBACHTS- EN FABRIEKNIJVERHEID.

§ 1. *Gewestelijke berigten.*

In meest alle residentien nemen de onderscheidene bedrijven toe, ofschoon bij de inlanders

(1) In 1857 werd hunne overeenkomst zoodanig gewijzigd, dat zij bij het Indisch Bestuur geene bedenking meer opleverde. Ook met het doel om ondernemingen als deze meer en meer te bevorderen, werd bij een Koninklijk besluit van 10 October 1857 (*Indisch Staatsblad* 1858, n°. 41), onder andere verklaard, dat ondernemingen tot ontginning van delfstoffen bevattende gronden, gelegen in gedeelten van Nederlandsch Indie alwaar het regt van zelfbestuur aan de inlandsche vorsten of volken is gelaten, door het Koloniaal Bestuur kunnen worden bevorderd en beschermd door alle zoodanige middelen als hetzelve meest doelmatig oordeelt, ook zonder toepassing van het Koninklijk besluit van 24 October 1850 (*Indisch Staatsblad* 1851, n°. 6), mits de ondernemers, volgens de voor het betrokken gedeelte van Nederlandsch Indie geldende bepalingen, bevoegd zijn, zich te vestigen ter plaatse waar de gronden gelegen zijn en daartoe vergunning van het Koloniaal Bestuur verkregen hebben.

(2) De opmerking der Commissie uit de Tweede Kamer der Staten-Generaal, op bladz. 14 van haar rapport over het regeringsverslag van 1854, ten aanzien van het drukkende der belastingen op de visscherijen, zal niet uit het oog worden verloren.

Uit hoofdstuk L, afd. II, § 5*a* (boven) blijkt, dat de belasting op den verkoop van visch in Ternate, Amboina en Menado intusschen reeds vervallen is.

weinig neiging wordt bespeurd om zich toe te leggen op die handwerken, waarbij groote krachtsinspanning wordt vereischt.

In Cheribon werd dit jaar aan twee Europesche ingezetenen vergunning verleend tot oprigting eener *olieslagerij* waardoor eene heilzame mededinging met de aldaar gevestigde Chinesche oliefabrieken kan ontstaan.

Het verzoek van een anderen ingezeten dierzelfde residentie om een rijstpelmolen, door water gedreven, te mogen oprigten, werd afgewezen, omdat op de door hem aangewezen plaats geen overtollig water was, en omdat de bevolking den aangewezen grond, zijnde sawah's, niet wilde afstaan.

De *fabriek van werktuigen* te Soerabaja, toebehoorende aan den heer Baijer, nam in belangrijkheid toe, en zou, meende men, weldra niet behoeven onder te doen voor de gouvernementsfabriek voor de marine, het stoomwezen en de nijverheid.

§ 2. *Fabriek voor de marine, het stoomwezen en de nijverheid.*

Deze gouvernements-inrigting breidde zich voortdurend uit; een gedeelte van het terrein der voormalige landstimmerwerf was aan de fabriek afgestaan, maar nog is er gebrek aan ruimte, vooral aan pakhuizen, zoodat men door inhuring in deze behoefte moest voorzien.

In den loop van het jaar zijn 265,000 Nederlandsche ponden ijzer versmolten en 1,500,000 Nederlandsche ponden steenkolen verbruikt. Veelal waren alle smidsvuren bezet. De ketelmakerij voldeed goed; in vier maanden is een stel tubulaire ketels voor Zr. Ms. stoomschip *Celebes* gemaakt; somtijds waren tot 180 ketelmakers daags werkzaam. Het gemiddeld aantal werklieden was 750 daags. Aan koperslagers was doorgaans gebrek. De werkzaamheden waren zoo talrijk, dat men vele particuliere bestellingen moest afwijzen.

V. HANDEL, SCHEEPVAART EN SCHEEPSBOUW.

§ 1. *Bepalingen betreffende den handel en de scheepvaart.*

Hieromtrent valt alleen te vermelden eene ordonnantie van 11 October 1856 (*Indisch Staatsblad* n°. 65) waarbij, in verband met de toelating van consuls van vreemde mogendheden in de voornaamste havens van Nederlandsch Indie, eene wijziging is gebragt in de bepalingen omtrent de afgifte der scheepspapieren bij aankomst in Nederlandsch Indie. Ten einde namelijk de consuls in staat te stellen tot het vervullen hunner verpligtingen omtrent het houden van toezigt op de scheepvaart hunner natie, is bepaald, dat de gezagvoerders van vreemde schepen, in stede van, zoo als anders gebruikelijk is, op het havenkantoor over te brengen hunne zeebrieven, passen en andere scheepspapieren, welke aldaar tot hun vertrek plegen te worden aangehouden, des verkiezende eene verklaring kunnen overleggen van den consul hunner natie, houdende dat de zeebrief, pas en verdere scheepspapieren aan hem zijn ingeleverd en zullen worden aangehouden tot op vertoon eener behoorlijke acte van uitklaring.

In hoofdstuk L, IIde afdeeling, § 5 *b*, hiervoor, is reeds herinnerd, dat op nieuw voor een jaar verlengd werd de vrijdom voor den invoer van padi en rijst te Moeara-Kompeh, en het verbod van invoer van buskruid en vuurwapenen aldaar en te Palembang.

§ 2. *Handel en scheepvaart op Java en Madura.*

Reeds is aan de Staten-Generaal medegedeeld het te Batavia gedrukte » *Verslag van den handel, de scheepvaart en de inkomende en uitgaande regten op Java en Madura over den jare* 1856", en in de *Nederlandsche Staats-courant* van 25 Augustus 1857 zijn de gebruikelijke jaarlijksche opgaven omtrent dit onderwerp gegeven, vergeleken met die van het jaar 1855. Even als in vorige verslagen, zal men zich hier bepalen tot het overnemen uit die beide stukken van de voornaamste cijfers, betreffende het jaar waarover het tegenwoordig verslag handelt.

Tot dat einde worden als bijlagen, onder lit. X, overgelegd 12 staten, aantoonende:

1°. den invoer op Java en Madura in het algemeen;

2°. den uitvoer van Java en Madura in het algemeen;

3°. de landen van waar de particuliere invoer heeft plaats gehad;

4°. de landen naar welke de particuliere uitvoer heeft plaats gehad;

5°. de voornaamste der van Europa, Amerika en de Kaap de Goede Hoop ingevoerde voortbrengselen;

6°. de goederen met certificaat van Nederlandschen oorsprong of bewerking ingevoerd;

7°. de voornaamste der uitgevoerde voortbrengselen;

8°. en 9°. de landen van herkomst en bestemming der aangekomen en vertrokken schepen;

10°. en 11°. de vlaggen der aangekomen en vertrokken schepen;

12°. de ontvangen regten.

De uitvoer, zoowel voor particuliere als voor gouvernements-rekening, overtrof dit jaar verreweg alle vroegere jaren, hetgeen echter nog meer het gevolg was van de hooge prijzen dan van de overigens ook zeer groote hoeveelheid van vele uitgevoerde producten. Maar ook de invoer was hoogst belangrijk: wat den particulieren invoer van koopmanschappen betreft, geeft alleen het jaar 1854 nog ruim 8½ maal honderd duizend gulden meer dan 1856; maar overigens staat ook daaromtrent dit jaar boven alle vroegere.

De invoer beliep:

	Aan koopmanschappen.	Aan specien.	Totaal.
door particulieren.	f 33,014,252	f 3,657,655	f 36,671,907
voor rekening van het Gouvernement. .	7,768,169	12,865,750	20,633,919
Te zamen	f 40,782,421	f 16,523,405	f 57,305,826

De uitvoer beliep:

door particulieren.	f 34,730,776	f 6,639,202	f 41,369,978
voor rekening van het Gouvernement . .	62,204,119	2,152,025	64,356,144
Totaal	f 96,934,895	f 8,791,227	f 105,726,122

De aangekomen schepen waren 2321 in getal, metende 189,199½ last.
De vertrokken schepen bedroegen 2533, metende 208,505¾ last.

§ 3. *Handel en scheepvaart op de buitenbezittingen.*

Gelijktijdig met het handelsverslag van Java en Madura, is ook aan de Staten-Generaal ingezonden een gedrukt » Overzigt van den handel en de scheepvaart in de Nederlandsche bezittingen in Oost-Indie buiten Java en Madura, over de jaren 1849 tot en met 1853." Daaruit en uit het vroeger ingezonden overzigt over de jaren 1846, 1847 en 1848, alsmede uit het onlangs gedrukte en afzonderlijk ingezonden vervolg, loopende over de jaren 1854 tot en met 1856, is zamengesteld de onder lit. IJ bijgevoegde staat, aantoonende den in- en uitvoer op elke der buitenbezittingen, benevens het aantal en den tonnen-inhoud der aangekomen en vertrokken schepen aldaar, in de jaren 1846 tot en met 1856. Zonder hier in verdere bijzonderheden te treden, vestigt men vooral de aandacht op de belangrijke toeneming van den handel op Sumatra's Westkust en te Macassar, de eerste hoofdzakelijk ten gevolge van de uitbreiding der koffij-cultuur, en de tweede sedert de vrijverklaring van Macassar, in het najaar van 1846. (1)

Uit dien staat blijkt dat de in- en uitvoer en de scheepvaartbeweging in elke der buitenbezittingen gedurende 1856 was als volgt.

---

(1) Zie ook voor Sumatra's Westkust een vergelijkend overzigt van den handel in 1822—1830 en 1842—1850, in het regeringsverslag van 1850, bladz. 76 en volgg.

GEWESTEN.	Invoer.			Uitvoer.			Aangekomen.		Vertrokken.	
	Koopman-schappen.	Specien.	TOTAAL.	Koopman-schappen.	Specien.	TOTAAL.	Schepen.	Lasten.	Schepen.	Lasten.
Sumatra's Westkust en Benkoelen	f 9,853,919	f 2,259,574	f 12,113 493	f 10,654,901	f 754,961	f 11,409,862	2639	35,563	2844	36,567
Palembang	1,139,583	347,864	1,487,447	705,235	156,405	861,640	454	5,574	458	5,265
Moeara-Kompeh	104,707	900	105,607	57,589	—	57,589	73	277	88	311
Muntok (Banka)	461,080	6,100	467,180	56,897	311,890	368,787	319	4,205	255	2,610
Riouw	779,581	34,771	814,352	1,605,844	129,453	1,735,297	462	11,827	500	12,060
Pontianak	801,467	61,235	862,702	412,998	25,800	438,798	258	4,083	277	4,365
Sambas	213,682	1,750	215,432	253,599	43,658	297,257	368	2,012	281	1,747
Bandjermasin	917,766	135,956	1,053,722	724,930	2,450	727,380	224	12,858	202	12,057
Macassar.	4,233,233	340,170	4,473,403	3,949,836	115,835	4,065,671	918	16,356	1237	17,524
Menado	360,236	—	360,236	297,845	—	297,845	58	3,860	58	3,860
Gorontalo	9,862	—	9,862	25,004	—	25,004				
Ternate	201,150	—	201,150	95,395	—	95,395				
Amboina.	415,007	10,000	425,007	49,073	2,700	51,773	565	16,789	553	16,349
Banda.	310,514	—	310,514	20,742	—	20,742				
Koepang	121,828	3,000	124,828	58,183	—	58,183	72	5,850	70	5,818

Uit de verslagen der buitenbezittingen blijkt niet genoegzaam, of ook in- en uitvoeren voor gouvernements-rekening in de staten worden opgenomen, maar blijkbaar zijn onder den uitvoer niet begrepen het tin van Banka, de koffij van Menado en de specerijen van Amboina en Banda. Daarentegen moet ten aanzien van Sumatra's Westkust wel in het oog worden gehouden, dat de daarvan gegeven cijfers de *sommen* zijn der handelsbeweging van elke aldaar voor den grooten handel opengestelde haven; ook de handel tusschen die havens onderling is daaronder begrepen.

§ 4. *Binnenlandsche handel.*

Over het algemeen is de binnenlandsche handel ook in 1856 steeds toegenomen: de marktplaatsen in de verschillende gewesten werden druk bezocht, hetgeen wordt beschouwd als een gunstig gevolg van de intrekking der bazaarpacht. Ook werden weder verscheidene vergunningen verleend tot het oprigten van belastingvrije bazaars op particuliere landen. (Vergelijk het vorig verslag, bladz. 162.)

Omtrent sommige gewesten in het bijzonder is nog het volgende vermeld gevonden.

Preanger regentschappen. Hier zijn in het regentschap Tjandjoer twee nieuwe bazaars opgerigt, die druk werden bezocht; in het Bandongsche werden er mede op onderscheidene districts-hoofdplaatsen opgerigt.

Rembang. Door het vereenigen der Chinesche vestigingen aan het Noorderstrand, (1) wordt de binnenlandsche handel thans meer gedreven door de inlandsche bevolking.

Soerabaja. Het aantal handelaren, die zich langs de wegen en in verschillende dessa's ophouden, neemt steeds toe.

Banjoemaas. In weerwil van de belemmering, die de handel en nijverheid ondervinden door (gedeeltelijk onvermijdelijk) gebrek aan gemakkelijke middelen van gemeenschap, was toch meer vertier merkbaar.

Kedoe. Eenige marktplaatsen in deze residentie werden vergroot omdat het getal handelaren zoo toenam.

Wester-afdeeling van Borneo. Er was hier wel eenige vooruitgang zigtbaar, maar de binnenlandsche handel was toch nog niet zeer levendig. Alleen te Sambas was eene eigenlijke markt (bazaar), die vrij druk bezocht word. Een te Montrado genomen proef, om aldaar ook eene marktplaats op te rigten, had niet voldaan aan de verwachting.

§ 5. *Staat van de Nederlandsch-Indische scheepvaart.*

Het aantal Nederlandsch-Indische schepen en vaartuigen bedroeg omstreeks het eind van dit jaar 301, ter gezamenlijke grootte van 25,790¾ last,
te weten:

6	stoomschepen, groot	952½	last,
21	schepen, »	4,546¾	»
120	barken, »	14,863¼	»
30	brikken, »	1,307	»
85	schoeners, »	2,432¼	»
7	kotters, »	122½	»
32	wankangs, toops en andere vaartuigen	467	»
te zamen als boven 301	schepen, groot	25,790¾	last.

(1) Vergelijk het medegedeelde omtrent Rembang, in hoofdstuk C, afd. III, hiervoor.

In den loop van het jaar werden afgegeven 16 eerste zeebrieven, waarvan 2 aan Europeanen of daarmede gelijkgestelden, voor eene laadruimte van 299½ last; 2 aan Chinezen, voor eene laadruimte van 148½ last; en de overige 12 voor eene gezamenlijke laadruimte van 1423½ last, bijna alle aan Arabieren, en verder aan inlanders. De beide laatste konden, daar men op de namen moest afgaan, uit de hier ontvangen opgave niet genoegzaam onderscheiden worden. Van deze schepen waren er 1 in Nederland, 7 in den vreemde, en 8 in Nederlandsch Indie gebouwd.

§ 6. *Scheepsbouw.*

Op de scheepstimmerwerf te Dassoon (Rembang) werd in 1856 voltooid en afgeleverd het drijvend droogdok voor *Onrust* (vergelijk boven hoofdstuk D, IIde afd., § 4 c), terwijl voor gouvernements-rekening werden gebouwd twee gekoperde kruisbooten, en voor particuliere rekening een schoener. Bovendien ondergingen verschillende vaartuigen op deze werf groote herstellingen.

De werf te Grissee (Soerabaja) verkeerde voortdurend in bloeijenden toestand. Er werden daar in dit jaar gebouwd 4 raschepen, terwijl 2 dergelijke op stapel gezet en 18 hersteld werden. Het getal werklieden bedroeg er somtijds 800.

Men klaagde echter algemeen op Java over behoefte aan goed timmerhout (vergelijk de Iste afd., § 1, *b*, van dit hoofdstuk).

Van de buitenbezittingen is omtrent den scheepsbouw niets meldenswaardigs vernomen.

De Minister van Staat, Minister van Kolonien,

ROCHUSSEN.

INHOUD.

BIJLAGEN.

N°. 3.

LIJST der kaarten en schetsen in 1856 ingekomen bij de Commissie tot verbetering der Indische zeekaarten.

Opname der Oostkust van Borneo, van Kandoenganpunt tot Tandjong-Tablar, door den luitenant ter zee 1ste klasse G. W. F. MOETH.

Opname van de mondingen der Makakkau ter Oostkust van Borneo, door denzelfde.

Opname ter Oostkust van Borneo, van Koetei tot Tandjong-aroe, door denzelfde.

Schets van een gedeelte der bogt van Kwandang, door de officieren van Zr. Ms. stoomschip *Samarang*.

Opname van de Poeloe-baai nabij Benkoelen, door den luitenant ter zee 1ste klasse H. A. MODDERMAN.

Opname van de Kapo-Pasang eilanden, door den luitenant ter zee 2de klasse R. P. STRUIK.

Verbeterde schetskaart van het eiland Nias, door de luitenant ter zee 1ste klasse G. GERSEN.

Schetsen en verbeteringen der Grey-Hondspassage en van de golf van Tomini, door den luitenant ter zee 2de klasse DE STUERS.

Opname van de reede Tapallang en Kait, door het état-major van Zr. Ms fregat *Palembang*.

Opname van de baai van Tjenrana, door den luitenant ter zee 2de klasse A. C. J. EDELING.

Kaartje van een gedeelte der Westkust van Borneo, door den gezaghebber bij de gouvernements-vaartuigen J. VAN DER WEDDEN.

Schetskaartje van de kust tusschen Indrapoera en Benkoelen, door den luitenant ter zee 1ste klasse H. A. MODDERMAN.

Verder werden nog ontvangen beschrijvingen en hydrographische opgaven, als:

Toelichtingen op de opnamen van den luitenant ter zee 1ste klasse G. W. F. MOETH.

Extract-journaal van de reizen der particuliere schepen *Nederland* en *Henriette Cornelia*, van Batavia naar Japan.

Opmerkingen omtrent de vaarwaters ter Oostkust van Celebes, door de officieren van Zr. Ms. stoomschip *Samarang*.

Verslag van de reis van Amboina naar Ternate, benoorden Celebes om naar Macassar, door de officieren van Zr. Ms. fregat *Palembang*.

Reis naar de Aroé- en Kei-eilanden, door de officieren van Zr. Ms. schoenerbrik *Rembang*.

Reis naar Flores en Soembawa, door de officieren van Zr. Ms. stoomschip *Suriname*.

Opmerkingen omtrent de Togian-eilanden, Pagoewat enz., door de officieren van Zr. Ms. stoomschip *Samarang*.

N°. 4.

VERSLAG van den procureur-generaal bij het Hooggeregtshof van Nederlandsch Indie over de werking der in 1848 ingevoerde nieuwe wetgeving voor Nederlandsch Indie.

(Ontvangen bij brief van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indie, van 23 October 1858.)

De regtstoestand in Nederlandsch Indie heeft ongetwijfeld door de invoering der nieuwe wetgeving eene groote schrede voorwaarts gedaan.

Werking der wetgeving in burgerlijke zaken voor Europeanen en daarmede gelijkgestelden.

Ten aanzien van Europeanen en daarmede gelijkgestelden op Java en Madura mag dezelve in burgerlijke zaken goed, in vergelijking van vroeger zeer goed genoemd worden. De bedeeling van het regt in burgerlijke en handelszaken was onder het beheer der oude wetgeving met der daad vrij gebrekkig. Het oud-Hollandsche regt strookte in vele opzigten niet meer met de eischen van den tijd. Andere begrippen omtrent maatschappelijke belangen en sommige beginselen van regt waren van lieverlede ook in Nederlandsch Indie doorgedrongen. Onwillekeurig werd de regter daardoor verleid om de studie van dat nog altijd in naam vigerend regt ter zijde te stellen, en te zeer naar een onbestemd gevoel van billijkheid regt te spreken. De justiciabelen wisten veelal niet, waaraan zich te houden.

Ten aanzien van de wijze van procederen bestond meerdere zekerheid, daar het provisioneel reglement van 1819 hieromtrent genoegzaam duidelijke voorschriften inhield; doch aan den anderen kant gaven diezelfde voorschriften veel aanleiding tot langwijligheid en het geruimen tijd slepende blijven der gedingen.

Door den handel werd vooral het gemis aan behoorlijke bepalingen betrekkelijk faillissementen gevoeld. De weeskamers, als belast met het sequestraat, beheerden en liquideerden iederen insolventen boedel, zonder dat de crediteuren daarin veel stem hadden. De middelen tot bestraffing van kwade trouw en bedrog van den gefaillieerden handelaar en van het spolieren des boedels door nabij zijnde ten koste van meer verwijderde crediteuren ontbraken bijkans geheel.

Aan deze hoogst gewigtige leemten en gebreken is door de invoering van het Burgerlijk Wetboek, het Wetboek van Koophandel en de verder ter zake betrekkelijke reglementen en wettelijke bepalingen een einde gemaakt. Ieder weet thans waaraan zich te houden; er wordt korter en meer naar de wet regt gesproken, en deze meerdere zekerheid van regtstoestand werkt onmiskenbaar gunstig op handel en nijverheid terug.

Uit dit gunstig oordeel vloeit echter niet voort, dat wij niet gereedelijk erkennen

zouden, dat de nieuwe wetgeving, met name ook dat gedeelte, hetwelk de burgerlijke regten van Europeanen en daarmede gelijkgestelde personen, en de wijze, waarop zij die regten kunnen doen gelden, regelt, vrij van gebreken zijn zoude. Niet zonder grond is ten dien aanzien reeds door anderen aangevoerd, dat bij de zamenstelling der wetboeken, de Nederlandsche te getrouw zijn nageschreven, zonder daarbij partij te trekken van hetgeen eene tienjarige praktijk reeds in Holland als voor verbetering vatbaar had leeren kennen. Aan den anderen kant is bij de toepasselijk-verklaring der in Nederland voorgeschreven vormen, onzes inziens niet altijd genoegzaam gelet op de noodzakelijkheid om dezelve voor Nederlandsch Indie te vereenvoudigen. Men sla bijv. slechts de voorschriften gade betrekkelijk de geregtelijke uitwinning van onroerende goederen, die veel te ingewikkeld en omslagtig zijn, om door de in de binnenlanden bij wege van noodhulpen fungerende deurwaarders behoorlijk te kunnen worden nageleefd, zoodat men wel verpligt is, niettegenstaande de ontzettende vermeerdering van kosten, de op de hoofdplaats fungerende deurwaarders vele dagreizen ver te zenden om eene executie te dirigeren.

Zoo doet ook het middel van cassatie in burgerlijke zaken, onzes inziens, meer kwaad dan goed. Het geeft aanleiding tot groote kosten, aanmerkelijke verhooging en leidt bijkans nimmer tot eenig resultaat, daar de behandeling der regtsquaestie bij de regterlijke uitspraak meestal zoo naauw zamenhangt en als het ware ineensmelt met de feitelijke beslissing, dat het hof bijkans altijd overgaat tot eene niet-ontvankelijk-verklaring. Uit dien hoofde is dan ook van dat middel in de laatste jaren door partijen hoogst zeldzaam gebruik gemaakt.

Zeer juist en van nog grooter gewigt komt ons de bemerking voor, door den officier van justitie te Batavia bij zijn rapport voorgedragen, dat zich veelvuldige moeijelijkheden voordoen, vermits vele verordeningen, die op den vorigen toestand geschoeid en nog naast de nieuwe wetgeving van kracht gebleven zijn, herziening vorderen ten einde daarmede in overeenstemming te wezen. Als voorbeelden vermelden wij de ordonnantie op de overschrijving van vaste goederen en het vestigen van hypotheken op dezelve, de zegel-ordonnantie, de instructien voor de weeskamers, de wet op het notaris-ambt, de ordonnantien op het regt van successie en overgang enz. Omtrent de meeste dier onderwerpen zijn bereids nieuwe verordeningen ontworpen en bij de Regering aanhangig. Het is te bejammeren, dat de overdrukke werkzaamheden, waarmede de hoofden van algemeen bestuur, de hooge collegien, vooral de Raad van Indie, overladen zijn, de afdoening dier zaken zoo merkelijk vertraagt, waardoor anderzins eene rijke bron van quaestien en moeijelijkheden zoude gestopt zijn.

Met dien justitie-officier wordt wijders ingestemd, dat ook eene herziening van de manier van procederen betrekkelijk de invordering van 's lands middelen zeer wenschelijk is, en de procedure bij parate executie met de herhaalde sommatien en appointementen te veel omslag vordert en te kostbaar is bij het veelal nietige bedrag der vorderingen. Eene regeling dezer materie op de wijze, zoo als door dien regterlijken ambtenaar wordt voorgesteld, namelijk invordering bij dwangbevel van den betrokken ontvanger, met eene eenvoudig executorie van den president van den raad van justitie, en het regt van verzet bij tegenspraak, zoude, ook naar ons inzien, de voorkeur boven het thans bestaande stelsel verdienen.

Het Burgerlijk Wetboek en het Wetboek van Koophandel werken in het algemeen zeer goed. Met de bezwaren, door de weeskamers tegen onderscheidene bepalingen ter berde gebragt, wordt geenszins overal ingestemd, doch ons bestek laat niet toe daarbij meer bepaaldelijk stil te staan.

De gemengde huwelijken, waarvan wij geene groote voorstanders zijn, komen gelukkigerwijze niet veel voor.

In strafzaken voor Europeanen en daarmede gelijkgestelden.

Wat de regtspraak in strafzaken betreft, heeft de nieuwe wetgeving minder verandering aangebragt, ofschoon hare werking ook ten dien aanzien, over het algemeen genomen, niet ongunstig kan genoemd worden.

Nog altijd veroorzaakt het gemis van een Wetboek van Strafregt moeijelijkheden. Dit bezwaar laat zich vooral gevoelen waar het misdrijven geldt niet van den gewonen stempel, doch die in meerdere of mindere mate tot het politiek gebied behooren. De bepalingen ter regeling van eenige onderwerpen van wetgeving, die eene dadelijke voorziening vereischen, hebben wel verbetering aangebragt, doch voorzien toch met der daad

slechts voor een gering gedeelte in de bestaande behoefte. Over het daarbij zoo voor Europeanen als inlanders aangenomen strafstelsel zullen wij aan het slot van dit verslag afzonderlijk handelen. De artt. 29 en 33 komen ons voor wat al te ruim te zijn gesteld, en aanleiding te geven, dat burgerlijke geschillen te ligt bij den strafregter worden overgebragt.

Het Reglement op de Strafvordering heeft in de toepassing tot dusverre (met uitzondering van de bepalingen op de revisie, waarover straks nader) geene overwegende bezwaren opgeleverd. De voorloopige gevangenhouding is dikwijls van langen duur; doch dit is minder aan het reglement te wijten, dan wel aan moeijelijkheden en belemmeringen van verschillenden aard, als de groote afstanden, de gedurige mutatien bij het personeel der regterlijke magt enz.

De groote steen des aanstoots in het Reglement op de Strafvordering zijn de bepalingen betrekkelijk de revisie der vonnissen in zaken van misdrijf. Het nadeel, hetwelk aan dit regtsmiddel eigen is, bestaat onzes inziens hoofdzakelijk hierin, dat het de zedelijke verantwoordelijkheid tusschen den regter, die op oraal debat vonnist, en het Hooggeregtshof, dat op de stukken regt doet, te zeer verdeelt, en daardoor wel eens, vooral bij den lageren regter, tot een minder gemoedelijke beoordeeling aanleiding geeft. Aan den anderen kant zijn wij overtuigd, dat zoolang Nederlandsch Indie niet ruimer van ervaren regtsgeleerden voorzien is, zoolang over de Europesche bevolking veelal door nog niet door langdurige praktijk genoegzaam geoefende juristen, over de inlandsche bevolking meerendeels door administrative ambtenaren en Indische hoofden, die van regten weinig of niets afweten, wordt regt gesproken, de revisie niet kan gemist worden. Het komt ons echter voor, dat men in het Reglement op de Strafvordering den werkkring van het Hooggeregtshof als regter in revisie te veel heeft uitgebreid. Onzes inziens heeft men daarbij niet genoegzaam in het oog gehouden, dat de revisie, zal zij dikwerf niet meer kwaad dan goed doen, niet anders behoort te zijn dan een toezigt van den hoogeren regter op de regtspraak van den lagere, met dien effecte, dat daardoor ligtvaardige veroordeelingen zonder wettig bewijs, en exorbitante straffen, geheel buiten verhouding tot de misdrijven, worden te niet gedaan. De bevoegdheid om de vonnissen te verzwaren, die vroeger niet bestond, maar bij de nieuwe wetgeving gegeven is, keuren wij af, omdat de plaatselijke regter geacht moet worden beter in de gelegenheid te zijn, de omstandigheden te beoordeelen, welke tot de toepassing eener ligtere straf aanleiding kunnen geven en die niet altijd in het vonnis des eersten regters of het proces-verbaal der teregtzitting volledig genoeg omschreven en aan den regter in revisie bekend geworden zijn.

Onzes inziens werken de bestaande bepalingen in dit opzigt dan ook niet gunstig, en geven aanleiding tot eene te groote eenvormigheid in de toepassing van straffen, waar eene menschkundige beoordeeling merkelijk verschil van den graad van schuld vinden zoude.

Ware het onze taak om een kritiek op het Reglement van Strafvordering te schrijven, wij zouden bij meer andere punten stilstaan; zoo als bij te groote omslagtigheid der instructie ten aanzien van misdrijven van weinig aanbelang, die voor eene meer vereenvoudigde behandeling zeer wel vatbaar zouden wezen; bij het ondoelmatige, om termijnen te bepalen welker observatie dikwijls ondoenlijk is, en op welker niet-nakoming geene poenaliteiten gesteld zijn; en meer andere bezwaren, die zich ten deele ook in het moederland hebben laten gevoelen. Het kan echter de bedoeling niet zijn, dat door ons in eene zoo breedvoerige beoordeeling zoude worden getreden, en wij vermeenen te mogen volstaan, met in het algemeen mededeelen dat, in weerwil dezer gebreken en onvolkomenheden, de regtspraak in zaken van misdrijf en overtreding over den Europeaan en daarmede gelijkgestelden op Java en Madura vrij goed is, en de duidelijke en bepaalde voorschriften, die het Reglement op de Strafvordering inhoudt, ook ten dien aanzien merkelijke verbetering hebben aangebragt.

Vreemde Oosterlingen. Werking der ordonnantie van 8 *December* 1855 (Staatsblad *n*°. 79).

Wij moeten thans kortelijk stilstaan bij de werking der ordonnantie van 8 December 1855 (*Staatsblad* n°. 79), houdende toepasselijk-verklaring van de Europesche wetgeving op vreemde Oosterlingen.

Veel echter valt hiervan tot dusverre niet te zeggen, want de tijd, sedert de invoering dier ordonnantie verstreken, is nog te kort, om derzelver werking reeds thans grondig te beoordeelen.

Als eene voorloopige meening kan worden aangeteekend, dat de toepassing der Europesche wetgeving op de vreemde Oosterlingen, zoo als zulks in genoemde residentien, waar raden van justitie gevestigd zijn, is geregeld, niet aan onoverkomelijke bezwaren onderworpen schijnt.

De vreemde Oosterlingen schijnen wel is waar met dien maatregel niet ingenomen te zijn, voornamelijk om de kostbaarheid der Europesche regtspleging, doch dit kan niet opwegen tegen het belang dat de handel er bij heeft, dat deze personen aan den onzekeren regtstoestand, waarin zij verkeerden, worden onttrokken. Het gemis van bepalingen omtrent faillissementen gaf tot vele fraudes en misbruiken aanleiding, waartegen thans beter kan worden gewaakt. De eenvoudige en spaarzame vormen van regtspleging, voor de inlandsche regtbanken voorgeschreven, waren ook niet in alle opzigten berekend voor eene behoorlijke afdoening hunner twistgedingen, die veelal van eenen ingewikkelden aard zijn; terwijl de behandeling dier zaken door partijen zelve of door onbekwame zaakwaarnemers, voor eenen in regtszaken minder ervaren regter de moeijelijkheden en verwarringen niet weinig vermeerderden.

Anders is het gesteld in de meer verwijderde residentien. De groote afstand van den zetel van den raad van justitie levert daar geene geringe moeijelijkheden voor de justiciabelen op. Zelven hunne belangen en regten veelal niet duidelijk in geschrift kunnende voordragen, en verstoken van de gelegenheid om op de plaats hunner inwoning met eenen regtsgeleerde te raadplegen, blijft hun geene andere keus over dan om af te zien van hun goed regt, of zich verre en kostbare reizen te getroosten, soms met opoffering van nog andere belangen, om regt te bekomen, hetgeen ten slotte, althans ten aanzien van vorderingen van gering bedrag, nadeeliger uitkomt dan het eerste.

Krachtens het bepaalde bij de artt. 108 en 124, n°. 2, van het Reglement op de Regterlijke Organisatie, in verband met art. 9 der Bepalingen omtrent de invoering van en den overgang tot de nieuwe wetgeving, kunnen regtsgedingen, de som of waarde van f 200 niet te boven gaande, tegen vreemde Oosterlingen, door wie ook ingesteld, voor den resident, alleen regtsprekende in burgerlijke zaken, ter kennisneming gebragt worden; doch dit schijnt niet voldoende om het bezwaar naar eisch op te heffen.

Ofschoon wij juist geene voorstanders zijn van het toekennen eener uitgebreide regtsmagt aan administrative ambtenaren, zoo is eene gebrekkige regtspraak in onze oogen toch altijd nog beter dan eene feitelijke ontstentenis, en zou derhalve het denkbeeld overweging verdienen, om in de residentien, waar geene raden van justitie gevestigd zijn, het maximum tot hetwelk de residenten over burgelijke vorderingen tegen vreemde Oosterlingen in het eerste ressort regt spreken, te brengen op f 500.

Evenmin als de vreemde Oosterling zelf, zijn ook de boedelkamers met de ordonnantie van 8 December ingenomen. Eenparig geven zij de vrees te kennen, dat de toepassing dier ordonnantie tot veel botsingen aanleiding zal geven. Vooral bestaat onzekerheid omtrent de vraag, of bij de vreemde Oosterlingen, volgens de bepalingen dier ordonnantie, eene legitime portie bestaat en hoe die wordt berekend. Het valt niet te ontkennen, dat dit hoogst gewigtig punt niet behoorlijk is geregeld en bij de toepasselijk-verklaring van den 13den en de uitzondering van den 12den titel van het IIde boek van het Burgerlijk Wetboek, op het naauw verband en den onderlingen zamenhang derzelve niet genoegzaam schijnt gelet te zijn.

Omtrent de vraag, of de curatele van faillite boedels van vreemde Oosterlingen aan de wees- dan wel aan de boedelkamers moet worden opgedragen, blijkt onzekerheid te bestaan. De raad van justitie te Batavia heeft die vraag steeds in eerstgemelden zin beslist. De weeskamer te Batavia beklaagt zich over de moeijelijkheden welke de behandeling van Chinesche boedels, in staat van faillissement verkeerende, oplevert, daar bij het collegie geene Chinesche leden zijn en de vertolking der boeken door eenen deskundige met groote kosten gepaard gaat. Het verdient echter opmerking, dat die weeskamer ook vroeger, in hare hoedanigheid als belast met sequestraat, gemelde boedels vereffende.

Wij zijn niet overtuigd, dat het belang der zaak de opdragt der curatele aan de boedelkamers wenschelijk maakt. Wel is daar het vreemde Oostersche element beter vertegenwoordigd, doch aan den anderen kant bestaat minder waarborg voor eene juiste toepassing der Europesche vormen van wetgeving.

De quaestie is overigens alleen van belang te Batavia, waar de weeskamer en het collegie van boedelmeesteren twee geheel afgescheiden collegien uitmaken, en zouden welligt de bestaande bezwaren het best worden opgeheven, bijaldien aan de weeskamer te Batavia de bevoegdheid wierd toegekend, door tusschenkomst van het plaatselijk bestuur de hulp van een der Chinesche officieren in te roepen.

Ook beklagen de wees- en boedelkamers zich, en niet zonder grond, over de aanzienlijke kosten voor verzoekschriften, welke zij volgens de wet aan den regter moeten rigten, vooral in kleine boedels van minderjarigen en gefailleerden. Vermindering der kosten schijnt met der daad wenschelijk.

Over het algemeen komt het ons voor, dat de ordonnantie van 8 December 1855, om goed te werken en in de maatschappelijke behoefte behoorlijk te voorzien, te zijner tijd eene herziening en aanvulling zal behooren te ondergaan. Die tijd is echter nog niet gekomen en schijnt het beter daarmede te wachten, tot eene rijpere ondervinding over vele punten een meer grondig oordeel kan doen vellen.

Werking der nieuwe wetgeving voor zooveel de inlandsche bevolking op Java en Madura betreft.

Bij de beoordeeling der werking van de nieuwe wetgeving op Java en Madura onder den inlander behoort niet uit het oog verloren te worden, dat dezelve bijna geheel is toevertrouwd aan administrative ambtenaren en inlandsche hoofden, en dat, hoe gebrekkig zoodanige regtspraak uit een juridisch oogpunt ook zij, hierin, daargelaten nog het politiek oogpunt, geene radicale verandering kan worden gebragt zonder zeer aanmerkelijke uitgaven.

De regtspraak over den inlander is dan ook ongetwijfeld merkelijk minder goed dan over den Europeaan; doch ook daarin is aanmerkelijke vooruitgang te bespeuren, en kan ook dat gedeelte der nieuwe wetgeving, waarbij het regtswezen onder de inlanders op Java en Madura geregeld is, over het algemeen geacht worden vrij goed te werken. Blijkens de ontvangen rapporten is dan ook het oordeel van schier alle hoofden van gewestelijk en plaatselijk bestuur en omgaande regters ten dien aanzien zeer gunstig, en verklaren zij eenstemmig, dat het reglement op de uitoefening der politie, de burgerlijke regtspleging en de strafvordering onder inlanders voldoet aan de vereischten eener goede en prompte regtsbedeeling.

De Bepalingen betrekkelijk de uitoefening der politie strooken vrij wel met de inrigting van het inlandsch bestuur, en de verhouding der inlandsche ambtenaren van politie, zoo onderling, als met betrekking tot de Europesche overheid, is behoorlijk geregeld. Blijkens de ingekomen rapporten der hoofden van gewestelijk bestuur, worden echter die voorschriften niet altijd stipt nageleefd, terwijl de gestelde termijnen te kort zijn en mitsdien in den regel worden overtreden.

Zoo blijkt het uit het rapport van den resident der Preanger regentschappen dat de bij artt. 16, 44, 67 en 76 gemaakte uitzondering ten aanzien der voorloopige inbechtenisneming in de praktijk regel is, omdat niet zonder reden wordt verondersteld, dat ieder inlander, die zich het minste kwaad bewust is en vreest met de politie in aanraking te zullen komen, trachten zal zich hieraan door de vlugt te onttrekken; dat de bepalingen van artt. 59, 60, 78 en 83 niet worden nageleefd: dat de djaksa of hoofd-djaksa begint met alle zaken op de politierol te brengen, waarop de zakelijke inhoud der verklaringen van beklaagden en getuigen worden vermeld, en dat, eerst nadat het den resident of adsistent-resident bij het houden der politierol gebleken is, dat er grond tot verwijzing naar den landraad of omgaande regtbank bestaat, een meer uitvoerig proces-verbaal van onderzoek wordt opgemaakt en daarna de verwijzing gedaan; dat de weg, door het reglement aangewezen, meestal niet uitvoerbaar is bevonden, daar de djaksa's in zoo korten tijd de verbalen niet kunnen gereed maken, en zulks ook de werkzaamheden grootelijks zoude vermeerderen, daar dan ook in kleine politiezaken verbalen zouden moeten worden gemaakt.

Deze en meer andere afwijkingen hebben niet alleen in genoemde residentie, maar ook in andere, welligt in alle gewesten plaats. Voor zooverre het echter bekend is, zijn zij meest alle van ondergeschikt belang en wel niet overeen te brengen met de letter van de wet, doch voor het meerendeel niet geheel in strijd met derzelver geest.

Het aantal gepleegde misdrijven, waarvan de daders onbekend blijven, is over het algemeen groot.

Te regt merkt echter de resident der Preanger regentschappen in zijn rapport op, dat zulks niet aan de wettelijke instellingen te wijten is, die, bij eene behoorlijke handhaving, krachtig genoeg zijn om het kwaad te beteugelen; maar dat de oorzaak veel meer te zoeken is in den onvolmaakten toestand der inlandsche maatschappij, in gebrek aan pligtbesef bij mindere en hoogere inlandsche hoofden, en in de vrees van den geringen

inlander om zich door het aangeven van misdaden aan de wraakzucht der misdadigers en hunner familiebetrekkingen bloot te stellen.

Door de groote afstanden op sommige plaatsen, voornamelijk in de Preanger regentschappen, zijn de ambtenaren, belast met de afdoening der politiezaken, verpligt, de in de ver afgelegen districten voorkomende zaken, in strijd met het reglement, op schriftelijke rapporten van de djaksa's en regenten af te doen, zonder den beklaagde of de getuigen te hooren. Het opkomen van de in de zaak betrokken personen naar de hoofdplaats levert zulk een groot bezwaar op, dat niet alleen slechts zeldzaam kleine politiezaken worden aangebragt, maar ook welligt gewigtiger misdrijven verzwegen worden.

De werking der district- en regentschapsgeregten laat, vooral ten aanzien van de eerstgenoemde, veel te wenschen over. Bij de meeste is het getal der behandelde zaken zeer gering, op sommige plaatsen werken zij in het geheel niet. De meeste zaken, waarvan de kennisneming tot de bevoegdheid dier geregten behoort, worden onder'shands of door den resident op de politierol afgedaan. De oorzaak dier onvolkomene en ongelijkmatige werking is toe te schrijven, deels aan de weinige bekendheid der bevolking met den aard en strekking dier instellingen, deels aan de onbekwaamheid en ongeschiktheid van het meerendeel der inlandsche hoofden om met eenige regtspraak belast te worden, en het weinige vertrouwen dat zij bij de bevolking genieten, en eindelijk welligt ook aan gebrek aan toezigt en aanmoediging van de zijde van het bestuur.

Hoewel enkele residenten de intrekking der districtsgeregten wenschelijk achten, bestaan er echter geene gewigtige bedenkingen tegen derzelver instandhouding. De zaken toch, waarvan zij bevoegd zijn kennis te nemen, zijn van zoo gering belang, dat grove misbruiken daarvan niet te duchten zijn, terwijl, wanneer de bevolking eenmaal meer met die instellingen bekend en vertrouwd zal zijn, en het personeel der hoofden uit geschikter menschen zal zijn zamengesteld, die geregten welligt betere uitkomsten zullen opleveren en zelfs nuttig werkzaam kunnen zijn.

De klagten over de omslagtigheid der regtspleging in burgelijke zaken, welke tot de kennisneming der landraden behooren, zijn ongegrond, althans zeer overdreven. Het vroeger vigerend reglement was hoogst onvolledig en gebrekkig, slechts voldoende voor de afdoening van geringe en eenvoudige zaken. Bij de behandeling van eenigzins belangrijke en ingewikkelde processen, gevoelde men behoefte aan andere en meerdere vormen, waarom men niet zelden zijne toevlugt nam tot de manier van procederen voor de raden van justitie. In die leemte is thans voorzien. In het nieuwe reglement zijn de noodige vormen voorgeschreven, met verbod tevens om andere te gebruiken, terwijl daarbij toch ook de voor inlandsche regtbanken vereischte eenvoudigheid is in acht genomen en geringe zaken zeer sommierlijk kunnen worden afgedaan.

Volmaaktheid moet echter in dit hoogst moeijelijke gedeelte der Indische wetgeving niet gezocht worden; doch zeker is het, dat het doel kan geacht worden voldoende bereikt te zijn, indien het reglement slechts rationeel wordt toegepast.

Ten gevolge van de onderwerping der vreemde Oosterlingen aan de Europesche wetgeving, zijn de vroeger zoo belangrijke regtsgedingen voor de landraden grootelijks verminderd; doch ook nu nog komen zij nu en dan onder de eigenlijk gezegde inlanders voor. Om die reden komt eene vereenvoudiging van het reglement niet raadzaam voor.

De bepalingen betrekkelijk de strafvordering voor inlanders en daarmede gelijkgestelden verzekeren eene geleidelijke, behoorlijke en spoedige afdoening van zaken. Menige landraad levert hiervan de bewijzen, waar de zaken dikwijls binnen eene maand na de ontdekking van het misdrijf afgedaan en ter revisie opgezonden worden, terwijl de behandeling weinig te wenschen overlaat.

Het is echter verre af dat dit regel zoude zijn. Bij vele landraden blijven de zaken maanden lang aanhangig, en worden ten laatste, naar de processen-verbaal te oordeelen, ter teregtzitting slordig en oppervlakkig onderzocht en afgedaan. De administrative ambtenaren beschouwen de hun opgedragen regtspraak veelal als bijzaak, en schijnen zelfs afkeerig te zijn van alles wat daarop betrekking heeft. Hier zouden zelfs de beste wetten niet baten. Zoo als echter gezegd is, bestaan daarop loffelijke uitzonderingen.

De voorschriften omtrent het bewijs worden niet zelden verkeerd, en soms op de zonderlingste wijze toegepast, doch is zulks bij personen, die geene de minste regtsgeleerde vorming hebben genoten, geenszins bevreemdend, daar de leer van het stellig bewijs voorzeker een der moeijelijkste gedeelten is der wetgeving. Dan zoo die voorschriften al geen nut aanbrengen, zij werken ook doorgaans niet nadeelig.

De bepalingen vervat in art. 82, in verband met art. 375 van het inlandsch reglement, worden door de omgaande regters, niet zonder reden, ongunstig beoordeeld. De resident

beslist thans in het hoogste ressort de vraag, of er tegen eenen beklaagde voldoende bezwaren bestaan ter verdere vervolging bij de omgaande regtbank. De verwijzingen hebben dikwijls zeer ligtvaardig plaats. Niet zelden toch worden de zaken verwezen alleen op grond van opgaven of aantijgingen van mede-beklaagden, of op zeer verwijderde aanwijzingen, zoodat vele vrijspraken daarvan het gevolg zijn.

Intusschen is het de bedoeling der wet, dat de teregtstelling slechts dan behoort plaats te hebben, indien er zoodanige bezwaren aanwezig zijn, dat met eenigen grond kan worden verwacht dat een onderzoek ter openbare teregtzitting tot eene veroordeeling zal leiden. Anders moet eene openbare teregtstelling worden voorgekomen, daar vele vrijspraken de hoop op straffeloosheid vermeerderen, de werkzaamheden van den omgaanden regter ten nadeele van andere zaken noodeloos vermeerderen, en den Staat groote kosten veroorzaken. Wenschelijk ware het dat hierin op de eene of andere wijze wierd voorzien. Welligt zoude, in navolging van de voorschriften van artt. 377 en 378 inl. regl. kunnen worden bepaald dat, indien de omgaande regter van oordeel is dat er geene voldoende bezwaren aanwezig zijn voor eene teregtstelling, hij zijn gevoelen en de gronden waarop het steunt, met terugzending der stukken, aan den resident zal mededeelen. Indien deze zich met de zienswijze van den omgaanden regter vereenigt, zou daarin moeten worden berust; in het tegenovergestelde geval worden gehandeld in den geest als bij het tweede lid van art. 377 is bepaald, en zou de procureur-generaal zoodra mogelijk na de ontvangst der stukken beslissen.

Het voorschrift van art. 104 R. O., volgens hetwelk de omgaande regter ten minste eens in de twee maanden in elke residentie zijner afdeeling teregtzitting moet houden, wordt en kan slechts zelden worden nageleefd.

De politierol.

De regtspraak van den resident op de politierol, waaromtrent de nieuwe wetgeving hoofdzakelijk het bestaande heeft bevestigd, is een krachtig middel tot handhaving der orde, doch, het mag niet worden ontkend, aan den anderen kant eene bron van vele misbruiken. Niet zelden wordt aan die regtspraak eene uitbreiding gegeven, welke met de letter en de bedoeling der wet in strijd is. Op de politierol toch worden dikwijls niet alleen overtredingen en kleine burgerlijke zaken afgedaan, waarvan de kennisneming eigenlijk tot de bevoegdheid der districts- en regentschapsgeregten behoort, maar ook misdrijven, die voor den landraad, ja zelfs wel eens voor de regtbank van omgang hadden moeten worden gebragt.

Dit laatste is vooral dan het geval, bijaldien de hoofden van bestuur de schuld van verdachten voor zich zelven aannemende, evenwel overtuigd zijn, dat dezelve bezwaarlijk tot volledig bewijs is te brengen.

Door sommige hoofden van bestuur wordt ook wel eens onbarmhartig en noodeloos van de bevoegdheid tot het opleggen van rottingslagen gebruik gemaakt. Onzerzijds wordt tegen een en ander, door het geven van teregtwijzingen, het maken van bemerkingen, in het kort, door voorlichting, berisping en waarschuwing, zooveel mogelijk gewaakt. Meer afdoende middelen om dit kwaad tegen te gaan bestaan echter niet. Daartoe zoude het in de eerste plaats een vereischte zijn, de bevoegdheid der hoofden van gewestelijk bestuur meer volledig te beschrijven, doch zal, onzes inziens, alvorens daartoe over te gaan, de invoering van een wetboek van strafregt moeten worden afgewacht. Zoolang dit wetboek niet bestaat, is het ondoenlijk deze zaak behoorlijk te regelen, waartoe trouwens altijd veel omzigtigheid zal vereischt worden, ten einde de kracht van het bestuur niet te zeer te verzwakken.

De werking der nieuwe wetgeving in de buitenbezittingen in het algemeen.

Wat nu aangaat de werking der nieuwe wetgeving in de zoogenaamde buitenbezittingen is ons oordeel minder gunstig, dan voor zooveel Java en Madura betreft. Ofschoon ook ten aanzien der regtspraak in die bezittingen eenige verbetering niet te miskennen valt, vooral voor zooveel betreft de raden van justitie, die door eenen regtsgeleerde worden voorgezeten, doet hetgeen wij daaromtrent uit de ons in handen komende stukken hebben kunnen nagaan, ons hoofdzakelijk instemmen met het gevoelen van den gouvernements-commissaris tot het ontwerpen en voorstellen van de vereischte bepalingen ter verdere regeling van het regtswezen in die bezittingen, dat namelijk de invoering der nieuwe

wetgeving aldaar tot dusverre niet aan de verwachting heeft beantwoord, daar de geest en strekking der bijzondere bepalingen ter verzekering der regelmatige werking van de nieuwe wetgeving in de bezittingen buiten Java en Madura slechts zelden goed worden begrepen. De redenen, die daartoe leiden, schijnen hoofdzakelijk te bestaan in de gehechtheid aan den ouden sleur, het gebrekkig zamenstel der regtbanken, het hoogst gering met eenige regtskennis toegerust personeel, de moeijelijkheid, die men bij de raadpleging over wettelijke bepalingen meent te ontmoeten in de veelvuldige verwijzingen van het eene reglement naar het andere, de schaarsche gelegenheid om zich behoorlijk te doen voorlichten, de onverschilligheid van sommige hoofden van gewestelijk bestuur. In dezen min gunstigen toestand zal naar wij vertrouwen merkelijke verbetering gebragt worden, wanneer ook daar het regtswezen op eene meer volledige wijze zal zijn geregeld, waartoe de vereischte voorstellen thans aanhangig zijn.

Burgerlijke regtsvorderingen en strafvervolgingen tegen inlandsche grooten en hoofden.

Wij zijn in dit ons rapport met stilzwijgen voorbijgegaan de bepaling der artt. 4 en 131 van het Reglement op de Regterlijke Organisatie, betrekkelijk het instellen van burgerlijke regtsvorderingen en strafvervolgingen tegen inlandsche grooten en hoofden. Elders hebben wij reeds uitvoerig betoogd, dat eerstgemeld artikel niet overeenstemt met art. 84 van het regeringsreglement, en dat door de te uitgestrekte beteekenis, die aan het woord *inlandsche grooten* gehecht wordt, de krachtdadige werking van het openbaar ministerie noodeloos verlamd wordt.

Daar de ter dezer zake door ons, in overeenstemming met den directeur der cultures, gedane voorstellen bij de Regering aanhangig zijn, achten wij het overbodig, hierover verder in beschouwingen te treden.

Strafstelsel.

Ten slotte vermeenen wij nog met een enkel woord bij het strafstelsel, zoo als hetzelve zoo ten aanzien van Europeanen en met hen gelijkgestelde personen, als van inlanders en aan dezen geassimileerden, bij de bepalingen ter regeling van eenige onderwerpen van wetgeving welke eene dadelijke voorziening vereischen, is omschreven, te moeten stilstaan. Het is echter geenszins onze bedoeling, ten deze in eene algemeene beoordeeling te treden, maar alleen kortelijk op te merken welke leemten de ondervinding heeft doen ontdekken.

Ten aanzien van Europeanen is de straf van tentoonstelling hoogst onstaatkundig. Tot dusverre is daarvan, zeer te regt, steeds door den Gouverneur-Generaal gratie verleend, doch ware het beter dezelve definitief uit de rij der straffen te schrappen.

De straf van confinement in een tuchthuis heeft tot dusverre nog weinig aan hare bedoeling beantwoord, omdat in Indie nog geen eigenlijke tucht- of werkplaatsen bestaan. Blijkens art. 10 der Bepalingen ter regeling enz. lag het in het plan des wetgevers, zoodanige werkplaatsen eerlang op te rigten. Tot dusverre heeft dit nog geen gevolg gehad. Thans echter is er sprake om bij de opbouw van een nieuw gevangenhuis te Samarang in deze behoefte althans eenigermate te voorzien. Het is te hopen, dat aan dit plan spoedig gevolg zal worden gegeven.

Ten aanzien van inlanders en daarmede gelijkgestelden is de straf van tentoonstelling ondoelmatig, omdat zij geen het minste effect sorteert en de inlander en Chinees voor haar veelal volstrekt onverschillig is. Als een blijk hiervan moge strekken, dat, voor zooveel wij ons althans kunnen herinneren, nog nimmer gratie van die straf op zich zelve is verzocht geworden.

De straf van rottingslagen is daarentegen zeer gevreesd, vooral door vreemde Oosterlingen. Bij het hof, regtdoende in revisie, wordt zij te regt zelden toegepast dan waar het misdrijven geldt van zeer zwaren aard. Op de zoogenaamde buitenbezittingen wordt van de bevoegdheid om de vonnissen, houdende veroordeeling tot mindere straffen dan die des doods of naast die des doods, voorloopig ten uitvoer te leggen, niet zelden gebruik gemaakt, om ook op de mindere misdrijven de straf van rottingslagen en wel tot het maximum toe te passen. Aan dit misbruik — want als zoodanig komt het ons voor — zal vermoedelijk een einde gemaakt worden bij de in-werking-treding der nieuwe ontworpen bepalingen tot regeling van het regtswezen in de buitenbezittingen.

De straf van dwangarbeid in en buiten den ketting, overigens voor de inlanders en met hen gelijkgestelden welligt de meest doelmatige straf, heeft dit groote nadeel, dat zij ongelijkmatig drukt, naar gelang der plaats waar die straf behoort te worden ondergaan.

Dit staat in verband met eene reeks van plaatselijke oorzaken, in ons verslag over de gevangenissen breeder uiteengezet. Op sommige zeer ongezonde plaatsen, of daar waar de te verrigten arbeid bijzonder zwaar is, zoo als te Tjilatjap en de kolenmijnen te Pengaron enz., drukt die straf geweldig zwaar. Op andere plaatsen daarentegen is zulks volstrekt het geval niet. Zoo worden ter Sumatra's Westkust van tijd tot tijd diefstallen of andere soortgelijke misdrijven, door inlandsche soldaten gepleegd, alleen in de hoop van van den militairen stand vervallen verklaard en tot dwang- of kettingarbeid, op dat eiland te ondergaan, verwezen te zullen worden. Het lot van den kettingganger aldaar schijnt derhalve aan sommigen verkieslijk boven de veelal zeer gestrenge militaire tucht.

Intusschen geschiedt de aanwijzing der plaats waar de veroordeelde de straf van dwangarbeid in of buiten de ketting zal ondergaan, welke door de wet aan het administratief gezag is overgelaten, veelal niet naar gelang van de meerdere of mindere graviteit van het misdrijf, doch zijn daarop andere redenen, vooral plaatselijke behoefte, van meer invloed. Het ware wenschelijk, dat hierin meer stelselmatigheid konde gebragt worden. Intusschen is eene behoorlijke regeling dezer zaak aan niet weinig bezwaren onderworpen.

Van de afschaffing der vóór de invoering der nieuwe wetgeving in gebruik zijnde straffen van geeseling en brandmerk zijn, voor zooveel ons bekend is, geene schadelijke gevolgen ondervonden.

En hiermede wenschen wij dit overzigt te besluiten.

Wij hebben ons daarbij tot hoofdtrekken bepaald, omdat wij vermeenden dat zulks in de bedoeling lag, en trouwens tot eene meer uitvoerige bewerking bij overdrukke, steeds toenemende, dagelijksche ambtsbezigheden de tijd ons zoude ontbroken hebben.

Wij hebben daarbij, zij het dan ook slechts met korte woorden, op vele bestaande gebreken opmerkzaam gemaakt. In weerwil dier gebreken echter schromen wij niet te verklaren, dat naar onze overtuiging de invoering der nieuwe wetgeving met der daad eene weldaad is geweest voor Nederlandsch Indie, en dat de materiele en intellectuele ontwikkeling, die vooral op Java gedurende de laatste tien jaren onmiskenbaar zijn waar te nemen, in een naauwer verband staan met de meerdere regtszekerheid door die wetgeving te weeg gebragt, dan wel algemeen erkend wordt.

De procureur-generaal bij het Hooggeregtshof van Nederlandsch Indie,

(*was get.*) A. J. SWART.

N°. 5.

VERSLAG van den procureur-generaal bij het Hooggeregtshof van Nederlandsch Indie over den staat der gevangenissen in Nederlandsch Indie, over de jaren 1855 en 1856.

Bij missive van den eersten gouvernements-secretaris van 9 October 1856, n°. 1947, is aan den procureur-generaal bij het Hooggeregtshof van Nederlandsch Indie opgedragen om een verslag in te dienen over de gevangenissen van Nederlandsch Indie. Dien ten gevolge is door mijnen ambtsvoorganger aan de verschillende hoofden van gewestelijk bestuur op Java en de buitenbezittingen eene circulaire gerigt, waarbij: 1°. eene naauwkeurige opgave van het aantal der in hunne residentien aanwezige gevangenen; 2°. een berigt omtrent de orde, tucht, voeding, kleeding en gezondheid; 3°. eene opgave van den staat der gevangenissen; en 4°. van de kosten en werkzaamheden werd verzocht. De hierop ingekomen rapporten zijn de bouwstoffen, waaruit het onderwerpelijk verslag is zamengesteld, waarbij de bovengenoemde punten in het breede zijn behandeld. Zooveel mogelijk is hetgeen tot de Europesche gevangenen betrekking heeft afgescheiden van dat van de inlandsche behandeld, doch vermits in Nederlandsch Indie geene afzonderlijke gevangenissen voor crimineel en correctioneel veroordeelden, voor preventief gevangenen en gegijzelden bestaan, is op het onderscheid tusschen deze verschillende categorien niet kunnen worden gelet.

Met opzigt tot het aantal en den landaard der in iedere gevangenis aanwezige personen en de onder hen maandelijks plaats gegrepen hebbende mutatien, neem ik de vrijheid te verwijzen tot de hiernevens overgelegde staten litt. A en B. (1) Daar de meeste rapporten geene afzonderlijke opgaven omtrent de crimineel veroordeelden en de wegens politie-overtredingen gecondemneerden behelzen, maar deze onder hetzelfde hoofd voorkomen, en buitendien niet in denzelfden vorm zijn ingerigt, moeten de minder volledigheid en naauwkeurigheid dezer verzamelingstaten ook hieraan worden toegeschreven. Bij een volgend rapport zal welligt meer volledig en systematisch kunnen worden te werk gegaan.

Wijders teeken ik hierbij nog aan, dat ik ter bevordering van duidelijkheid en orde dit verslag heb gesplitst in vier hoofdstukken, waarvan het eerste handelt over de orde, tucht, voeding, kleeding en gezondheid der gevangenen (waaronder, zoo hier als elders, steeds de veroordeelden tot dwang- en kettingarbeid begrepen zijn); het tweede over de voor gevangenhouding gebezigde gebouwen; het derde over de kosten aan kleeding, voeding, onderhoud, toezigt, bewaking, transportgelden enz.; het vierde over de inrigtingen, waar gecondemneerden worden ten arbeid gesteld, den aard der werkzaamheden aldaar; derzelver invloed op den gezondheidstoestand en zoo voorts.

(1) Niet bijgevoegd.

De rangschikking dier hoofdstukken had welligt op eene meer logische wijze kunnen plaats vinden; doch zulks is mij niet van genoegzaam gewigt voorgekomen om ten dien aanzien af te wijken van de in de verschillende rapporten der plaatselijke autoriteiten, naar aanleiding van de circulaire van mijnen voorganger, in acht genomen volgorde, waardoor de vergelijking derzelve eenigzins moeijelijker zoude geworden zijn.

Ten slotte veroorloof ik mij de opmerking, dat dit verslag met der daad weinig anders is of zijn kon dan een excerpt of resumé van een aantal van elders ingewonnen rapporten, welker juistheid ik niet altijd bij magte geweest ben met volkomen zekerheid na na te gaan, zoodat, ofschoon ik geene de minste reden heb de waarheid en naauwkeurigheid der ontvangen opgaven te betwijfelen, ik daarvoor echter niet in allen deele persoonlijk kan instaan.

HOOFDSTUK I.

ORDE, TUCHT, VOEDING, KLEEDING EN GEZONDHEID.

Behalve het oppertoezigt dat de Europesche regterlijke collegien en autoriteiten over de gevangenissen uitoefenen, staan dezelve onder het meer onmiddellijk beheer en toezigt van de hoofden van gewestelijk bestuur, die wederom door de hoogste plaatselijke civile autoriteit, zoomede door de adsistent-residenten voor de politie en magistraten, worden vervangen. Het personeel, hetwelk voor de goede bewaking, orde en tucht in de gevangenissen moet waken, bestaat uit cipiers, onder-cipiers, mandoors, oppassers enz.

Europesche gevangenen.

Gedurende de jaren 1855 en 1856 lieten de orde en tucht onder de *Europesche gevangenen* niets te wenschen over, en luiden de daaromtrent ontvangen berigten zeer gunstig. Slechts enkelen ondergingen wegens vergrijpen tegen de bestaande orde geringe straffen, welke te Soerabaja onder andere daarin bestonden, dat hun gedurende eenigen tijd eenzame opsluiting werd opgelegd, dan wel dat zij bij zeer zware vergrijpen in de boeijen werden geklonken. Deze maatregelen schijnen steeds de gewenschte uitwerking gehad te hebben en zijn ook als voldoende te beschouwen, vooral als men in aanmerking neemt dat voor de anderen, die zich goed en ordelijk gedragen, te Soerabaja gewoonlijk de arrestkamer van 's morgens half zes tot 's avonds zes ure ontsloten blijven en dezen zich dus onder behoorlijk toezigt eenigzins vrij kunnen bewegen. Van deze gunst zijn echter de preventief gevangenen, die zoo min mogelijk in aanraking behooren te komen met anderen, en de zwaar gecondemneerden uitgesloten, en worden hunne kamers slechts twee maal gelucht, gedurende welken tijd het hun is geoorloofd zich onder goede bewaking te gaan baden.

Te Batavia acht men het wel wenschelijk dat er bij de gevangenis nog eene politiekamer of een cachot worde gebouwd, om de orde en tucht beter te kunnen handhaven, maar heeft dit voorstel vooral betrekking op de militairen, die zich aldaar in preventive hechtenis bevinden.

Voor het militair huis van arrest te Willem I is een speciaal reglement gearresteerd, waarbij voor de gevangenen, die zich aan luiheid, halsstarrigheid of slecht gedrag schuldig maken, disciplinaire straffen bedreigd worden. Ofschoon die straffen bij den eersten oogopslag eenen bovenmatigen geest van gestrengheid schijnen te ademen, mag men echter aannemen, dat zij, met het oog op het zamenstel van het leger, tot handhaving eener behoorlijke orde en tucht bezwaarlijk kunnen gemist worden.

Het huis te Willem I, hetwelk eene militaire gevangenis is, waar de militairen beneden den rang van officieren, veroordeeld tot de straf van arrest of detentie voor langer dan zes maanden, worden opgesloten, staat onder het oppertoezigt van het militair departement, terwijl het personeel, dat bij hetzelve geplaatst is om orde en tucht te bewaren, uit een kommandant, adjudant-onderofficier, sergeant-majoor, sergeanten en korporaals bestaat. Ook aldaar liet de orde en tucht niet veel te wenschen over. Echter is dit niet alleen aan de vrees voor de vrij gestrenge disciplinaire straffen, die bij een onbehoorlijk gedrag kunnen worden toegepast, toe te schrijven, maar mag men gerustelijk aannemen, dat bij velen de jaarlijksche voordragt tot geheele dan wel gedeeltelijke gratie van straf, bij gelegenheid van de viering van 's Konings geboortedag, van hen die zich door een on-

berispelijk gedrag hiertoe aanbevelen, een heilzamen invloed heeft, en de hoop om spoediger hunne vrijheid te verkrijgen hen tot ijver, pligtsbetrachting en stille berusting aanspoort. Zoo werden dan ook bij besluit van 19 Februarij 1856, n°. 1, wegens voortdurend goed gedrag aan vier en twintig militairen geheele gratie van verdere straf verleend, terwijl één twee jaren remissie op zijnen overigen straftijd erlangde. Bij besluit van 19 Februarij 1857, n°. 1, werden om dezelfde redenen aan een en twintig personen hunne geheele vrijheid geschonken, terwijl alstoen aan vijf militairen eene remissie van twee jaren ten deel viel. Daar alleen zij, die reeds de helft van de hun opgelegde straf hebben ondergaan en zich voortdurend door een goed gedrag hebben onderscheiden, tot deze gunst in aanmerking worden gebragt, mag het aantal gegratieerden gedurende de jaren 1856 en 1857 vrij aanzienlijk genoemd worden.

Eindelijk moet men hierbij nog in aanmerking nemen, dat aan de gevangenen volstrekt geene reden tot ontevredenheid of klagen wordt gegeven wat hunne voeding en kleeding aangaat, en zijn dezelve ontegenzeggelijk beter dan menig minder vermogend Europeaan aan de zijnen kan verschaffen. Volgens hunne instructie wordt door de betrokken cipiers de voeding aan de gevangenen verstrekt, doch zoowel op de qualiteit als quantiteit naauwkeurig toegezien. Te Soerabaja ontvangen de Europesche gevangenen 's morgens om 6 ure brood en koffij, te 11 ure rijst naar genoegen, voorts aardappelen, groenten, soep, vleesch, visch en kerry, terwijl hun hetzelfde 's middags om 4 ure, met uitzondering van de twee eerstgenoemde geregten, wederom wordt toegediend. Bovendien bekomen zij goed zuiver drinkwater, en ingevolge het bepaalde bij gouvernementsbesluit van 12 Augustus 1845, n°. 12, per dag $6^1/_2$ duit tabaksgeld.

Voor de tot detentie veroordeelde en zich in preventive gevangenis bevindende militairen wordt op eene andere wijze voorzien, en ingevolge de bepalingen van het reglement op de administratie hun voor voeding en verzorging, naar gelang van hunnen rang, eene zekere som toegekend, terwijl zij bovendien nog een ration vivres ontvangen, bestaande in $1^1/_2$ pond rijst, $^3/_4$ pond rundvleesch, $^1/_{25}$ pond koffij, $^1/_{120}$ pond peper, $^1/_8$ pond zout, $^1/_{90}$ kan azijn, $^1/_{3000}$ vadem brandhout en $^3/_{1000}$ kan lampolie.

Bij het zoo evengenoemde besluit van 1845 is tevens in de kleeding van de Europesche gevangenen voorzien, en daarbij bepaald dat hun jaarlijks twee witte hemden, twee paar inlandsche schoenen, eene katoenen muts zonder klep, een zwart katoenen buis, eene katoenen broek en drie handdoeken zullen worden verstrekt; welke kleeding voldoende in hunne behoefte voorziet.

Het kan wel niet anders, tenzij de localiteit der gevangenissen zulks mogt meêbrengen, of de gezondheidstoestand der Europesche gevangenen moet bij het erlangen van zulk goed doelmatig voedsel en kleeding gunstig zijn. Dit is dan ook het geval, daar zich noch te Batavia noch te Samarang of te Soerabaja een sterfgeval heeft voorgedaan, en de betrokken officieren van gezondheid, die met de geneeskundige behandeling van de gevangenen belast zijn, noemen eenstemmig hunnen gezondheidstoestand gunstig. Ook te Willem I liet de gezondheid der gevangenen niets te wenschen over, en was dezelve overeenkomende met die van het zich aldaar bevindend garnizoen. In 1855 zijn van de 274 Europesche gevangenen slechts 5 overleden; in 1856 was het aantal sterfgevallen op 255 gevangenen even groot. Volgens eene opgave van den daar aanwezigen officier van gezondheid werd in 1855 ieder Europeaan gemiddeld 1.966 maal per jaar ziek, terwijl daarentegen ieder Afrikaan 3 malen en een inlander 2.82 maal onder geneeskundige behandeling kwam. In 1856 is de verhouding voor de Europeanen eenigzins minder gunstig, vermits toen ieder Europeaan 2.994 maal, een Afrikaan 3 en de inlander 2.785 maal behandeld werd.

Wanneer men daarbij echter in aanmerking neemt dat onder deze behandelden zich velen hebben bevonden die aan hart-, borst-, lever-, miltziekten en recidivistische koortsen leden, en deze niet, even als de gewone militairen, naar een voor hunne constitutie gezonder klimaat kunnen geëvacueerd worden, en almede let op de nadeelen die aan een zittend leven zijn verbonden, dan mag het militair huis te Willem I met regt als niet schadelijk voor de gezondheid beschouwd worden. Wel bevinden zich onder de verschillende localen eenige die minder gezond zijn, zoo als de *bomvrije flank* die vochtig is, en de arrestkamers die donker en vochtig zijn, doch alle andere localen zijn luchtig, ruim en droog. Trouwens, de nadeelige invloed, dien het verblijf in eene gevangenis veelal op de gezondheid uitoefent, wordt grootendeels opgewogen door het werkzame en geregelde leven hetwelk in gemeld huis van arrest wordt geleid.

De werkzaamheden, bestaande in het maken van schoenen en kleeren, nemen 's morgens om 6 ure een aanvang en duren tot 11 ure. Dan mogen de gevangenen zich in de open

lucht bewegen tot 1 ure, op welk uur het werk wordt hervat en tot 5 ure voortgezet, als wanneer de gevangenen wederom tot 6¼ ure van de frissche lucht kunnen genieten. Zondag maakt hierop alleen eene uitzondering, vermits zij dan den geheelen dag niet behoeven te werken, maar zich met dansen, schermen, batonneren, lezen en muziek kunnen vermaken.

Er bestaan echter meerdere oorzaken waaraan de goede gezondheidstoestand der gedetineerden te Willem I moet worden toegeschreven en hieronder behoort voornamelijk, dat men zich daar niet aan uitspattingen kan overgeven, waaraan de soldaat zich hier in Indie maar al te dikwerf schuldig maakt. Vermits slechts twee malen in de week aan hen een weinig jenever wordt verstrekt, kan daar van geen misbruik van sterken drank sprake zijn; terwijl de wekelijksche visitatie der gedetineerden en de strenge contrôle waaronder de weinige publieke vrouwen staan met welke zij in aanraking kunnen komen, een voldoenden waarborg opleveren dat besmettelijke ziekten aldaar geene progressen kunnen maken.

Ten slotte dient nog te worden vermeld dat zich te Willem I eene zeer goede badplaats bevindt, en het drinkwater uit de aldaar aanwezige artesische put van eene uitnemende qualiteit is; welke beide zaken voor de gezondheid hoogst bevorderlijk zijn.

Inlandsche gevangenen.

Volgens de daaromtrent ontvangen berigten liet de orde en tucht bij de *inlandsche gevangenissen* ook weinig te wenschen over en werd dezelve naar behooren gehandhaafd. De weinige overtredingen die nog plaats vonden moeten over het algemeen worden toegeschreven aan het minder voldoend personeel, dat ter bewaking der gevangenen en ter handhaving van orde en tucht onder dezelve is aangesteld. Behalve toch de cipiers, opzieners, hoofdmandoors en oppassers, worden op meest alle plaatsen uit de gevangenen zelven personen, die zich boven hunne medegevangenen onderscheiden, gekozen om de functien van mandoor te vervullen, welke natuurlijk noch met die geschiktheid zijn toegerust, noch dat gezag over de gevangenen kunnen uitoefenen als voor eene goede tucht noodzakelijk is. De desertien die zich hier en daar hebben voorgedaan moeten ook hieraan worden geweten.

De gevangenis van Riouw maakt echter op alle andere eene ongunstige uitzondering, vermits aldaar volgens het rapport van den resident de orde en tucht in de jaren 1855 en 1856 slecht werden gehandhaafd. De oorzaak hiervan moet gezocht worden, behalve in het slecht toezigt houdende personeel, in de gebrekkige middelen van bewaking, tegenover de goede gelegenheid om te ontvlugten: ten minste geeft de resident bij zijne missive van den 6den September 1857, n°. 525, dit als de oorzaak op. „De wijze van huisvesting der veroordeelden — schrijft hij — de hooge betaling die zij als indemniteit voor siri en toespijs genieten, en de ruime verdiensten die zij van de werkzaamheden, in hunne vrije uren verrigt, trekken, zijn, in verband tot de gebrekkige middelen van bewaking tegenover de allergunstigste gelegenheid tot ontvlugting, de zamenwerkende oorzaken die de ondoenlijkheid der handhaving eener gestrenge tucht onder hen ten gevolge hebben, zoodat meest allen aan het gebruik van opium en andere gevaarlijke neigingen zijn overgegeven." In het laatst van 1856 werd echter de tucht ten gevolge van eenige genomen maatregelen eenigzins beter gehandhaafd.

Ook te Muntok en Menado waren de tucht en orde niet zoo als het behoorde, doch moet dit insgelijks aan den slechten toestand der gevangenis en het weinig voldoend personeel om dezelve te handhaven worden toegeschreven. Dat er echter van tijd tot tijd gevangenen wegens overtreding gestraft zijn, spreekt van zelf, doch hun getal is gering te noemen; terwijl de straffen, die zij dan ondergingen, in blokarrest en rottingslagen bestonden, welke door de plaatselijke politie werden opgelegd.

Te Banjoewangi bestaan bovendien nog de navolgende straffen: opsluiting in de steenen gebouwen, te-werk-stelling op Zondag-middag en inhouding van sirigelden. Ook de dwangarbeiders, die aan het militaire departement voor de militaire werken, dan wel voor de dienst in de hospitalen zijn afgestaan, worden ter afstraffing voor de civile autoriteit gebragt. Alleen de zich te Onrust bevindende dwangarbeiders maken hierop eene uitzondering, en wordt op dezelve het Reglement op de krijgstucht voor het krijgsvolk te water zooveel mogelijk toegepast.

Omtrent de aan de inlandsche gevangenen verstrekte voeding luiden de rapporten eenstemmig zeer gunstig. Hoe hard het lot van een gevangene overigens ook moge zijn, met opzigt tot zijne voeding is hij niet te beklagen, maar is zijn toestand dikwijls veel

beter dan die van een armen vrijen dessa-bewoner. Behalve dat hun de noodige quantiteit voedsel wordt verstrekt, heeft er vooral ook een naauwkeurig toezigt plaats op de hoedanigheid der spijzen, welke dagelijks door de autoriteiten, die met het beheer der gevangenissen belast zijn, worden nagezien.

Volgens art. 1 van het besluit van 1829 (*Staatsblad* n°. 73), hetwelk bij besluit van 19 Mei 1849, n°. 4 (*Staatsblad* n°. 27), voor geheel Nederlandsch Indie van toepassing is verklaard, bestaat het voedsel der inlandsche gevangenen in rijst en zout, naar genoegen, om den anderen dag 1/4 pond gedroogden visch of 1/4 pond karbouwenvleesch, een weinig groenten, waaronder Spaansche peper en uijen, benevens eenig sirigeld.

Bij art. 5 is bepaald, dat de voeding en verlichting, onder nadere goedkeuring van het Gouvernement, zooveel mogelijk moet worden uitbesteed, doch tevens uitdrukkelijk voorgeschreven, dat de cipiers of opzieners daaraan geen deel mogen nemen. Het nuttige van deze bepaling blijkt ook daaruit, dat eene uitbesteding thans op meest alle plaatsen in Nederlandsch Indie plaats vindt en de voeding daar doorgaans beter is dan op die plaatsen waar dezelve door de djaksa's, cipiers of anderen, die over de gevangenissen gesteld zijn, tegen betaling wordt verstrekt.

De hoeveelheid van het voedsel is ook niet overal hetzelfde, doch is op sommige plaatsen hierin eene geringe wijziging gebragt. Zoo wordt onder andere aan de dwangarbeiders te Karang-Bollong 1/4 pond rijst per dag meer verstrekt, en aan de dwangarbeiders te Batavia, krachtens besluit van den 29sten Maart 1857, n°. 17, een grooter ration vleesch toegestaan. Zoo ontvangen de gevangenen op het eiland Onrust 's morgens vroeg koffij met suiker, terwijl van gouvernementswege ten behoeve der gevangenen te Pengaron (Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo) buffels worden geslagt, en hun dikwijls arak wordt verstrekt; welke maatregelen in het belang van de gezondheid der gecondemneerden aldaar dienstig zijn geoordeeld. Uit dit een en ander blijkt dat het Gouvernement voortdurend goed voor deze ongelukkigen zorgt en zooveel mogelijk hun lot tracht te verzachten en te verbeteren.

De kleeding welke aan de inlandsche gevangenen verstrekt wordt is voldoende, en bestaat over het algemeen in een kort baadje, eene korte broek, een hoofddoek en een sarong, die twee maal per jaar wordt vernieuwd. Door sommige residenten wordt echter de wenschelijkheid betoogd dat deze hernieuwing drie maal 's jaars plaats vinde, ter bevordering van de gezondheid der gevangenen, en wordt dit dan ook reeds op het eiland Onrust in praktijk gebragt. Op sommige plaatsen ontvangen de gecondemneerden nog een ligmatje en hoofdkussen, doch is mij niet gebleken dat dit overal plaats vindt. De gevangenen echter die wegens politie-overtredingen zijn gestraft, en dus slechts kort in hechtenis verblijven, moeten in hunne eigen kleeding voorzien en ontvangen slechts bij hooge noodzakelijkheid en bij totaal gebrek om zich zelven het noodige aan te schaffen, het hun benoodigde kleedingstuk.

Bij gouvernements-besluit van 16 Maart 1828, n°. 16, werd er ten opzigte van de dwangarbeiders *in* en *buiten* den ketting onderscheid gemaakt in de kleeding, en aan de eerstgenoemden dezelve in grijs, aan de laatsgenoemden in blaauw katoen verstrekt, doch heeft tegenwoordig, naar ik vermeen, dit onderscheid opgehouden te bestaan.

Niet alleen wordt er van gouvernementswege in de voeding en kleeding van de gevangenen, maar ook in die van hunne vrouwen en kinderen voorzien, die hunne mannen naar de plaats, waar zij hunne straf moeten ondergaan, hebben mogen volgen. Dit voorregt is, ingevolge gouvernementsbesluit van 15 December 1851, n°. 2, alleen toegestaan aan hen die buiten den ketting veroordeeld zijn, met uitzondering echter van de gecondemneerden die hunne straf in de Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo moeten ondergaan, welke zich, onverschillig of zij hunne straf in dan wel buiten den ketting moeten ondergaan, ingevolge het bepaalde bij besluit van 15 September 1849, n°. 3 (*Staatsblad* n°. 49), door hunne vrouwen mogen doen vergezellen.

Is er boven op gewezen dat het goede voedsel en de doelmatige kleeding, die aan de Europesche gevangenen verstrekt worden, zulk eene gunstige uitwerking op hunne gezondheid hebben uitgeoefend, men kan niet ontkennen dat dit ook bij de inlandsche gecondemneerden van een zeer voordeeligen invloed geweest is en veel tot hunnen goeden gezondheidstoestand heeft bijgedragen. Over het algemeen genomen zijn dan ook de berigten aangaande de gezondheid der inlandsche gevangenen bevredigend; op zeer vele plaatsen zelfs zeer gunstig, doch op andere daarentegen minder goed, en op enkele zeer ongunstig.

De gunstige rapporten zijn van die residenten ontvangen, in wier residentien het meerendeel der gevangenen uit personen, die op de politierol gestraft zijn, bestaat, welke

gedurende slechts een paar maanden van hunne vrijheid beroofd zijn. Dan komen in aanmerking de personen die buiten den ketting en voor eenen korten tijd gecondemneerd zijn, welke in den regel slechts met ligt en gemakkelijk werk worden belast, zoo als het begieten en schoonhouden der wegen, publieke gebouwen, erven, dienst in de hospitalen enz., terwijl uit den aard der zaak van die plaatsen waar zich voornamelijk de tot langdurige kettingarbeid veroordeelden bevinden, die steeds zware en moeijelijke, ja zelfs dikwijls voor de gezondheid zeer nadeelige werkzaamheden moeten verrigten, de ongunstigste berigten toegezonden zijn.

Alvorens hieromtrent in eenige nadere bijzonderheden te treden, is het misschien niet ondoelmatig, hier met een enkel woord op een paar bepalingen te wijzen, waarbij het Gouvernement voorzieningen in het belang der gezondheid der gecondemneerden genomen en voorschriften omtrent de verpleging van zieke gevangenen gegeven heeft. Zoo is onder andere, na hieromtrent eene proef genomen te hebben, bij gouvernementsbesluit van 31 Augustus 1835, n°. 6 (*Staatsblad* n°. 42), uit een oogpunt van hygiène vastgesteld, dat de kettingen en voetbeugels, waarmede de dwangarbeiders in den ketting werden voorzien, door halsbanden, die niet zoo nadeelig zijn, zullen worden vervangen; terwijl bij besluit van 25 November 1847, n°. 14 (*Staatsblad* n°. 53), is voorgeschreven hoedanig zieke gecondemneerden behooren te worden verpleegd. Daarbij is besloten dat de gevangenen, bannelingen en veroordeelden bij ziekten door de officieren van gezondheid of door andere geneesheeren, wien op magtiging van het Gouvernement de civile geneeskundige dienst is opgedragen, moeten worden behandeld, en daartoe, voor zooveel noodig, geneesmiddelen uit 's lands voorraad kunnen worden verstrekt, terwijl de in enkele gevallen dringend tot herstelling benoodigde ververschingen van de plaatselijke autoriteiten kunnen worden verkregen ten laste van 's lands kas.

Voorts is bij datzelfde besluit bepaald, dat op plaatsen alwaar zoodanig geneeskundigen niet zijn en dus niet voorzien is in de civile geneeskundige dienst, de plaatselijke autoriteiten moeten zorgen voor eene goede behandeling der zieke gevangenen, bannelingen en veroordeelden door inlandsche doekoen's, en dat ook de daarvoor benoodigde uitgaven den lande in rekening mogen worden gebragt.

Niettegenstaande deze voorzorgen en de goede verpleging die de zieke gecondemneerden ontvangen, is het aantal sterf- en ziektegevallen op enkele plaatsen zeer aanmerkelijk geweest. Te Batavia zijn van de gecondemneerden uit het kettingkwartier velen overleden, veel meer dan dit in de *stadsgevangenis* het geval geweest is. Omtrent de oorzaken die daartoe geleid hebben bestaat onder de deskundigen verschil van gevoelen, waaromtrent ik mij niet geroepen acht uitspraak te doen. In 1855 zijn er in het geheel 167, in het volgende jaar 171 overleden, hetgeen van het daar aanwezige getal dwangarbeiders in het eerste jaar ruim 19 per cent in het tweede 22 per cent bedraagt.

Onder de dwangarbeiders, afgestaan voor de militaire werken te Willem I en Ambarawa, is de sterfte ook aanzienlijk geweest. Het rapport van den aanwezenden officier van gezondheid aldaar behelst daaromtrent de navolgende bijzonderheden.

De zieken staan onder een gepensioneerd Europeesch sergeant, die 4 mandoors ter hunner bewaking en verzorging onder zich heeft, en aan wien nog vier kettinggangers zijn toegevoegd om de localen schoon te houden. De geneesheer regelt de voeding der zieken en kan hun ook extra-voorschriften laten toedienen. De kleeding der zieken bestaat in blaauwe of witte kabaijen (sarong's), welke eens per week verwisseld worden, terwijl er tevens hoofdkussens, ligmatjes, wollen dekens, en buikbanden naar omstandigheden verstrekt worden, en voor zware zieken 8 bultzakken voorhanden zijn. Van de 511, zijnde de gemiddelde sterkte der aanwezige dwangarbeiders, zijn 103, dat is 20 pct., overleden, en kwamen 1084 in geneeskundige behandeling, zoodat ieder dwangarbeider gemiddeld ruim twee maal per jaar ziek werd.

In 1856 waren de verhoudingen nog minder gunstig, vermits toen van het gemiddeld aantal aanwezige dwangarbeiders (zijnde 391 man) 120 of 30.690 pct. stierven en in het geheel 1445 onder geneeskundige behandeling kwamen; zoodat in dat jaar ieder dwangarbeider gerekend kan worden ruim 3 maal ziek te zijn geweest. De oorzaak van deze groote sterfte is volgens den daar aanwezigen officier van gezondheid gelegen in verschillende oorzaken, maar vooral in de neêrgedrukte gemoedsstemming welke de gevangenisstraf zelve medebrengt, in het verwijderd zijn van hunne familie-betrekkingen, het gemis aan huisselijk geluk en uitspanningen, en vooral het verstoken zijn van opium, aan welks gebruik velen gewend waren.

De berigten omtrent den gezondheidstoestand der dwangarbeiders te Tjilatjap luiden echter het ongunstigst, en hebben zich aldaar buitengewoon vele ziekte- en sterfgevallen

voorgedaan. In 1855 zijn er van de gemiddeld daar aanwezige 561 dwangarbeiders 183, dat is ruim 32 pct. overleden, terwijl in het geheel 1557 personen onder geneeskundige behandeling kwamen, dat is ieder persoon 2.7 maal. Van de 700, die in 1856 gemiddeld aanwezig waren, bezweken 245, dat is 35 pct., en kwamen 1464 onder geneeskundige behandeling, of werd ieder gevangene ongeveer 2.09 maal ziek. Deze ongunstige verhoudingen zijn voornamelijk toe te schrijven aan de epidemische koortsen, die gedurende die beide jaren te Tjilatjap gewoed hebben en die ook onder de andere bewoners dier plaats groote verwoestingen hebben aangerigt. Bovendien waren er vele lijders aan diarrhoea, dysenterie, scabies, en voornamelijk aan verwondingen der onderextremiteiten. Vermits de werkzaamheden van de dwangarbeiders, die aan het geniedepartement zijn afgestaan, voornamelijk in het doen springen en het uitkappen der kalkrotsen, het aandragen van steenen, verzamelen van koraal tot kalkbranden, steenhouwen en alle andere werkzaamheden, die op den vestingbouw betrekking hebben, bestaan, bekomen zij door het afspringen van steen- en koraalbrokken zeer ligt wonden, welke verwondingen dikwijls door de zorgeloosheid en onzindelijkheid, in verband met den gedeprimeerden toestand waarin het moreel der meeste dwangarbeiders verkeert, den dood van de lijders na zich sleepten. Ook het dempen van moerassen, het uitdiepen der kali Ossok en het ophoogen van het lager terrein hebben hunnen nadeeligen invloed op de personen, die zich daarmede onledig moesten houden, doen gevoelen.

Evenwel werden ook te Tjilatjap de zieken met de grootste zorgvuldigheid verpleegd. Men had er een afzonderlijk gebouw (de infirmerie), waarin voornamelijk de ligte zieken werden opgenomen en behandeld; de zwaarste lijders werden, zooveel de ruimte zulks toeliet, naar het militair hospitaal overgebragt, omdat zij daar eene betere oppassing ondervonden en hun ook ziekenkleeding en ziekenkost, die zij in de infirmerie misten, kon worden verstrekt.

Behalve deze drie hierboven genoemde plaatsen verdienen nog Soerabaja, Onrust, Krawang en Banjoewangi wegens het groot aantal gecondemneerden dat zich op die plaatsen bevindt, afzonderlijk behandeld te worden, doch daar de deswege ontvangen rapporten minder volledig zijn, zal zulks slechts met een enkel woord kunnen geschieden.

Niettegenstaande velen van de dwangarbeiders te Soerabaja zware en voor de gezondheid wel wat nadeelige werkzaamheden hadden te verrigten, welke in het boren der artesische put en in het ophoogen van moerassig terrein bestonden, is de gezondheidstoestand gedurende de beide jaren 1855 en 1856 zeer gunstig geweest en bedroeg de sterfte niet meer dan $1^1/_3$ pct. 's jaars. De zieke gecondemneerden werden naar het stadsverband getransporteerd en genoten daar eene goede geneeskundige behandeling.

De gezondheidstoestand van de bij het marine-departement op het eiland Onrust gebezigde dwangarbeiders is gedurende de jaren 1855 en 1856 zeer voldoende gewees Wanneer men daarbij het ongunstige klimaat van dat eiland in aanmerking neemt, mag men denzelve zelfs zeer gunstig noemen. Immers bezweken er in het jaar 1855 niet meer dan 8 man, terwijl in 1856 zich dit tot 7 bepaalde; van dezen 15 stierven: 7 aan de cholera, één aan eene bekomen wonde en vier aan verval van krachten.

In 1855 bedroeg het getal zieken 16 per cent, de sterfte $3^1/_2$ per cent; in 1856 overleed slechts 3.2 per cent van het gemiddeld aantal en kwam 14 per cent onder geneeskundige behandeling. Deze behandeling vindt plaats in het hospitaal, zijnde een steenen gebouw, hetwelk voor het aantal zieken steeds voldoende ruimte bevat.

De adsistent-resident van Krawang berigt, dat de gezondheid der aldaar aanwezige gevangenen niets te wenschen heeft overgelaten en zich aldaar geene noemenswaardige sterfgevallen, ja zelfs bijna geene ziekten hebben voorgedaan.

Ook luiden de berigten omtrent den gezondheidstoestand van de gevangenen te Banjoewangi en van de personen die bij het aldaar aanwezige etablissement van landbouw te Soekaradja zijn te werk gesteld, zeer gunstig. Weinige sterfgevallen hebben aldaar gedurende de beide jaren plaats gevonden, hetgeen trouwens uit den overgelegden staat genoegzaam blijkt. De zieken komen dadelijk onder geneeskundige behandeling van den plaatselijken geneesheer en worden òf in de gevangenis òf te Soekaradja, dan wel in het hospitaal, hetwelk zeer doelmatig is ingerigt, verpleegd.

Omtrent de overige residentien van Java, alsmede omtrent de buitenbezittingen, vermeen ik niet te behoeven in nadere bijzonderheden te treden, vermits volgens de ontvangen rapporten de gezondheid der gevangenen gedurende 1855 en 1856 aldaar niets te wenschen overliet. Zelfs te Muntok, hetwelk anders wegens zijn ongunstig klimaat berucht is, was dezelve bevredigend. Alleen kan de toestand der gevangenen te Pengaron (in de Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo) niet gunstig genoemd worden. Hoezeer toch alle mid-

deelen in het werk zijn gesteld om de gezondheid der daar aanwezige gecondemneerden zooveel mogelijk te bevorderen, waaronder dan ook de verstrekking van arak — waarvan reeds boven melding is gemaakt — behoort, hebben zich daar vele ziekten en sterfgevallen voorgedaan. De resident schrijft zulks voornamelijk toe aan het zware en ongezonde mijnwerk, waaronder inzonderheid velen van de pas aangekomenen bezwijken. Zijn zij eenigen tijd aan dat werk gewoon, dan schijnt dit minder nadeeligen invloed op hen te hebben.

Meerdere wetenswaardige bijzonderheden hebben de hoofden van gewestelijk bestuur omtrent de gezondheid van de in hunne residentie aanwezige gevangenen niet medegedeeld. Trek ik derhalve het bovenvermelde te zamen, dan volgt daaruit: 1°. dat de orde en tucht onder de gevangenen meest overal goed wordt gehandhaafd; 2°. dat de voeding en verpleging weinig te wenschen overlaat; 3°. dat de gezondeidstoestand der gevangenen op de meeste plaatsen gunstig mag genoemd worden, doch die der dwang- en kettingarbeiders zeer uiteenloopt, naar mate van de plaats waar zij zijn werkzaam gesteld; dat de grootste sterfte onder deze laatsten plaats vond te Batavia, Willem I en Ambarawa, Tjilatjap en Pengaron.

HOOFDSTUK II.

STAAT DER VOOR GEVANGENHOUDING GEBEZIGDE GEBOUWEN.

De berigten omtrent den staat der gevangenissen in Nederlandsch Indie zijn niet zoo gunstig als die over de gevangenen zelven. Het zijn juist de minder goede inrigting der gevangenissen en het gebrek aan de noodige ruimte, waarover de meeste klagten zijn ingekomen. Immers zoowel bij de Europesche als de inlandsche gevangenissen zijn de tot onteerende straffen gecondemneerde personen niet genoegzaam van de correctioneel veroordeelden, de preventief gevangenen en gegijzelden afgescheiden. Dat deze afscheiding echter hoogst wenschelijk is behoeft geen betoog; doch om dezelve behoorlijk daar te stellen zou het oodzakelijk zijn, afzonderlijke tuchthuizen op te rigten en eene belangrijke uitbreiding aan de meeste gevangenissen te geven. Want bij de uitbreiding die in de laatste jaren vooral aan de justitie is gegeven, blijven veel minder misdrijven ongestraft dan vroeger het geval was, waarvan het natuurlijk gevolg is, dat op vele plaatsen de bestaande gevangenissen veel te klein en te bekrompen zijn om het aantal gevangenen behoorlijk te bevatten, en derhalve eene vergrooting moeten ondergaan. Zoo als later zal blijken, is dit op vele plaatsen reeds geschied en voor andere reeds de noodige magtiging verleend.

Ook bij het behandelen van dit gedeelte komt het mij doelmatig voor, eerst het belangrijke omtrent den staat der voor Europeanen bestemde gebouwen mede te deelen en daarna tot die voor inlanders bestemd over te gaan.

Gevangenissen voor Europeanen.

Onder de Europesche gevangenissen komt in de eerste plaats in aanmerking het civiel en militair gevangenhuis te Weltevreden.

Daar in hetzelve, zoo als de naam ook reeds aanduidt, civile en militaire personen in verzekerde bewaring worden gehouden, is het verdeeld in civile en militaire blokken, waarin zich de navolgende categorien bevinden: *in de civile:* 1°. veroordeelden tot tuchthuisstraf; 2°. idem tot gevangenisstraf; 3°. gegijzelden; 4°. gevangenen wegens politieovertredingen gestraft; 5°. beklaagden; 6°. staatsgevangen; *in de militaire:* 1°. zij die tot tuchthuis of kruiwagen veroordeeld zijn; 2°. idem tot gevangenis of detentie; en eindelijk 3°. beklaagden.

Aangezien de gevangenis in haren tegenwoordigen staat veel te weinig plaatsruimte aanbiedt om deze verschillende categorien behoorlijk van elkander af te scheiden, is hiervan het gevolg, dat de tot gevangenisstraf veroordeelden met die tot tuchthuis, en wederom de preventief gevangenen met tot gevangenis veroordeelden vermengd zijn; dat de civiel gegijzelden zich in hetzelfde blok, waar preventief gevangenen en reeds gecondemneerde officieren zijn opgesloten, bevinden; dat bij de militaire, de preventief gevangenen niet van de tot detentie veroordeelden afgescheiden zijn; dat er geen genoegzame ruimte is voor de zoogenaamde inlandsche kinderen die tot kruiwagenstraf veroordeeld zijn en hunne straf hier moeten ondergaan; en dat eindelijk drie à vier personen in hetzelfde vertrek moeten opgesloten worden, hetgeen voor de gezondheid nadeelig wordt geoordeeld.

Behalve het gemis aan de noodige ruimte, heeft de gevangenis te Weltevreden nog

een zeer groot gebrek, namelijk dat men uit dezelve, niettegenstaande het in acht nemen der grootste waakzaamheid, zeer gemakkelijk kan ontvlugten, hetgeen dan ook bij verschillende gelegenheden en nog in 1857 is gebleken. Ten einde deze in het gevangenhuis te Weltevreden bestaande gebreken zooveel mogelijk te herstellen, is door den adsistent-resident voor de politie in het laatst van 1857 een voorstel ingediend om aan hetzelve eene belangrijke uitbreiding te geven, hetwelk dezerzijds ondersteund is.

Te Samarang zijn de gebouwen, bestemd voor de opsluiting van Europeanen, geheel ongeschikt, en hebben zij dezelfde gebreken als de çivile en militaire gevangenis te Weltevreden, zoodat het hoogst wenschelijk wordt geacht dat aan den opbouw van eene voor Europeanen geprojecteerde gevangenis, waarvan het voorstel reeds in Maart 1857 is ingezonden, spoedig gevolg worde gegeven.

Te Soerabaja is de gevangenis zelve in eenen goeden staat, doch ook daar is het niet doenlijk om de crimineel veroordeelden steeds behoorlijk van de correctioneel en preventief gevangenen en van de personen die in gijzeling zijn, afgescheiden te houden.

Ook op de buitenbezittingen, waar zich echter uit den aard der zaak minder Europesche gevangenen voordoen, laat de staat van de voor hen gebezigde gebouwen nog al te wenschen over.

Te Padang voldoen de voor de Europesche gevangenen en gegijzelden gebezigde vertrekken aan de behoefte, wat het aantal en de ruimte aangaat. Maar te Macassar daarentegen zijn slechts twee kleine kamers in de achtergallerij van het raadhuis, die als gevangenis voor Europeanen en voorname inlanders worden gebezigd, terwijl, wanneer hun aantal wat groot is, ook de mandoorkamers van het kettingkwartier hiertoe worden gebruikt. Insgelijks is te Amboina de ruimte te beperkt om hen die in één zaak betrokken zijn, behoorlijk van elkander afgescheiden te houden, hetgeen in het belang der justitie zoo noodzakelijk is.

Uit dit weinige blijkt voldoende de slechte staat der voor Europeanen gebezigde gevangenissen, en is het zeer wenschelijk dat hierin spoedig voorzieningen worden genomen. Alleen maakt het militair huis van arrest te Willem I hierop eene gunstige uitzondering en is dit de eenige gevangenis welke met regt dezen naam kan dragen. Zoo als reeds boven is aangemerkt, bevindt zich in hetzelve slechts één categorie van gevangenen, namelijk militairen beneden den rang van officier, die voor langer dan zes maanden tot de straf van detentie veroordeeld zijn. De inrigting van dit huis van arrest en de ruimte laten niets te wenschen over, en de gebouwen verkeeren in eenen goeden staat. De zoogenaamde *Ooster redoute* der vesting, waar voldoende ruimte voor 104 personen is doch zich doorgaans niet meer dan 80 bevinden, voldoet aan alle vereischten, en kan als zeer gezond worden aangemerkt. De *bomvrije flank*, waar plaats is voor 144 Europeanen en 50 inlanders, is minder gezond, hetgeen aan de vochtigheid die daar heerscht moe worden toegeschreven. Ook deelen de arrestkamers in de Noord-ooster redoute in dit gebrek, terwijl zij bovendien nog zeer donker zijn. Over het algemeen genomen mag echter de staat van dat gevangenhuis, zijne inrigting en ruimte zeer voldoende genoemd worden.

Gevangenissen voor inlanders.

Omtrent de inlandsche gevangenissen zijn de rapporten nog al uiteenloopende; op sommige plaatsen laat derzelver staat niets te wenschen over, op andere daarentegen zijn verbeteringen en voorzieningen dringend noodzakelijk.

Tot de gevangenissen die aan alle vereischten voldoen, behooren in de eerste plaats gebragt te worden de vier gevangenissen der residentie Bantam.

Die te Serang is geheel van steen opgebouwd, met pannen gedekt, heeft 19 ruime vertrekken en eene fraaije badplaats, en kan, wat inrigting en soliditeit aangaat, met de beste gebouwen van dat oord wedijveren.

Te Pandeglang en Lebok zijn ook steenen gevangenissen, ieder voorzien van 12 vertrekken, met een ringmuur rondom het gebouw, welke zeer doelmatig zijn. Die te Tjiringin is insgelijks van steen en met pannen gedekt, heeft vier vertrekken, twee groote en twee kleine, waarin stroomend water voor de gezondheid en zindelijkheid is aangebragt; en zij voldoet, niettegenstaande dezelve meer van een woonhuis dan van eene gevangenis heeft, zeer goed aan de behoefte.

Wat de inlandsche gevangenissen van de residentie Batavia aangaat valt op te merken, dat de stadsgevangenis ruim is en aan de vereischten voldoet.

Ook de etablissementen op Pasar-Baroe, bij de Diestpoort en bij de werf, waarin de

wegens politie-overtredingen gestrafte inlanders worden opgesloten, en de gevangenissen te Meester Cornelis, Tangerang en Bekassi, schijnen geene reden tot klagten op te leveren.

Bovendien zijn er nog eenige gebouwen die tot verblijfplaats strekken van de kettinggangers, die aan de geniewerken, het hospitaal en aan den geweerwinkel te Meester Cornelis zijn afgestaan. Op Goenong Sahari bevindt zich een steenen gebouw, 34 voeten lang en $20^1/_2$ breed, met twee hooge vensters aan de voor- en drie aan de achterzijde, hetwelk voor 30 kettinggangers, bij de geniewerken geëmploijeerd expresselijk is ingerigt. Dit voldoet aan de vereischten.

De in het militaire hospitaal werkzame kettinggangers hebben een afzonderlijk verblijf, dat luchtig is zamengesteld, doch wel wat te klein wordt geoordeeld.

Ook de gevangenen bij den geweerwinkel te Meester Cornelis werkzaam hebben eene goede huisvesting in twee steenen huizen, met pannen gedekt en van breede ramen voorzien, welke als zeer voldoende zijn aan te merken.

Het mag overbodig heeten om alle op Java aanwezige gevangenissen, welke zich in eenen goeden staat bevinden, afzonderlijk te behandelen, waardoor slechts in onnoodige herhalingen zou worden vervallen. Ik vermeen derhalve, behoudens eene meer volledige opgave van een paar belangrijke gevangenissen, te kunnen volstaan met eene bloote opsomming der overige, vergezeld van eenige bemerkingen die op de meeste betrekking hebben.

De op Java aanwezige gevangenissen welke aan hare bestemming voldoen en geene kapitale gebreken bezitten zijn de volgende: die van Krawang; in de Preanger regentschappen die van Tjiandjoer, Soemedang, Soekapoera en Mangoendjaja; in de residentie Cheribon die van Madjalengka en Tjiamis; in Tegal de in het fort aanwezige gevangenis; voorts de gevangenissen van Pekalongan, Salatiga en Kendal; in de residentie Japara: het groot gevangenhuis te Pati, de gevangenis te Koedoes, Japara; Rembang: Toeban, Blora, Bodjonegoro; Soerabaja; Bawean; Pasoeroean; Probolinggo, Bezoeki; Madioen, Ngawi, Ponorogo; Soerakarta; Jogjokarta, Patjitan, Magelang, Temangong (ofschoon een weinig klein), in de residentie Bagelen: de gevangenissen van Poerworedjo, Ledok, Ambal; in Banjoemaas die van Bandjarnegara, en op het eiland Madura die van Pemakasan.

Al deze gevangenissen zijn, met uitzondering van eene enkele, van steen gebouwd, met pannen gedekt en omringd door een muur. De daarin aanwezige vertrekken zijn ruim en luchtig en niet nadeelig voor de gezondheid. Voor de zindelijkheid wordt overal zooveel mogelijk gewaakt. Doorgaans bevinden zich in de omgeving van dezelve de woningen voor cipiers, mandoors en oppassers, alsmede putten, welke zoowel in het noodige drink- en waschwater voorzien, als gelegenheid geven om zich bij wege van bad met water te begieten. Eindelijk is in de meeste localen, voor zoover zulks doenlijk was, stroomend water aangebragt, hetgeen volgens de algemeene zienswijze zoowel voor de gezondheid als de zindelijkheid bevorderlijk is. Alleen de vroeger te Tjiandjoer aanwezige civile geneesheer dr. Frank was deze zienswijze niet toegedaan, maar oordeelde stroomend water nadeelig voor den gezondheidstoestand der gevangenen, en schreef daaraan de gevallen toe van dysenterie, die zich onder de daar aanwezige gevangenen hadden voorgedaan. Op zijn aanraden is door den resident der Preanger regentschappen alstoen het voorstel gedaan, dit te veranderen en bij de gevangenis eene goede wasch- en badplaats op te rigten, waaraan echter geen gevolg is gegeven, vermits van regeringswege met zijne zienswijze niet werd ingestemd, doch de ziektegevallen aan andere oorzaken schenen te moeten worden toegeschreven. Ten slotte kan hier nog worden bijgevoegd, dat in de meeste dier gevangenissen voldoende ruimte bestaat om de zieken in een afzonderlijk vertrek geneeskundig te behandelen.

Omtrent het kettingkwartier te Willem I en te Tjilatjap, de gevangenis te Banjoemaas en te Banjoewangi dient nog het volgende te worden bekend gesteld.

Het kettingkwartier te Willem I bestaat uit 4 bamboezen, met pannen gedekte gebouwen, die in het vierkant een plein omsluiten van 10 ellen breedte en 117 ellen lengte. Deze gebouwen zijn verdeeld in twee groote kazernen, die te zamen ongeveer 450 dwangarbeiders kunnen bevatten en ruim en luchtig te zijn ingerigt; de zich daarin bevindende balébalés (britsen) zijn 27 duimen boven den grond verheven. Voorts is er eene infirmerie, waarin genoegzame ruimte is voor 71 kribben, en nog een klein vertrekje, bestemd voor personen met besmettelijke ziekten behebt. Eindelijk eene groote keuken en de noodige mandoorswoningen. Al deze gebouwen voldoen aan de vereischten en oefenen geene nadeeligen invloed uit op de gezondheid der dwangarbeiders. Het geheel is omsloten door een bamboezen pagger en voorts omringd door eene vrij breede gracht.

De te Tjilatjap aanwezige dwangarbeiders hebben hun verblijf in eene gevangenis van steen opgebouwd, in vele groote en kleine vertrekken verdeeld, die alle doelmatig en luchtig zijn ingerigt. Er is genoegzame ruimte voor 300 personen; er zijn twee waterputten, van goed drinkwater voorzien, en eene ziekenkamer voor ligte zieken. Het geheel is met een muur omringd. Te Karang-Bollong logeren de daar gestationeerde kettinggangers in twee groote bamboezen gebouwen, op de wijze van kazernen ingerigt, die genoegzame ruimte voor 300 personen aanbieden en aan alle vereischten voldoen.

Ook te Banjoemaas bevindt zich eene ruime, doelmatige gevangenis. Dezelve bestaat in een hoofdgebouw, verdeeld in vier groote localen voor de verschillende gevangenen, een vertrek voor twintig dwangarbeiders en eene ziekenzaal voor mannen, en verder in twee rijen bijgebouwen. De linker zijde wordt ingenomen door de cipierswoning, keuken en eene verblijfplaats voor dwangarbeiders, die door hunne vrouwen gevolgd zijn. Aan de regter zijde is eene ziekenzaal voor vrouwen, en nog twee arrestantenkamers voor mannen en vrouwen. Voorts vindt men achter het gebouw twee putten, die goed drink- en waschwater opleveren, en de gevangenen in staat stellen zich te baden, terwijl het voorplein met grint is belegd. Met regt mag deze geheele inrigting de beste op Java genoemd worden.

Ook de te Banjoewangi aanwezige gevangenis is zeer doelmatig ingerigt en bevat voor het daar aanwezige getal genoegzame ruimte. Dezelve is een steenen gebouw, met sterk verwulf, heeft 10 kamers of cellen, ieder 10 voeten lang, 9 voeten breed en 11 voeten hoog, voorzien van de noodige luchtgaten.

Bij ziekte worden de gevangenen hetzij in de gevangenis zelve verpleegd, dan wel naar het hospitaal te Soekaradja ter verpleging gezonden. Ter laatstgenoemde plaats bevinden zich voor de daar aanwezige veroordeelden twee ruime steenen gebouwen, die wel 200 personen kunnen bevatten, doch waarin alleen zij die zich aan eenig delict hebben schuldig gemaakt, worden opgesloten. De anderen wonen in afzonderlijk opgerigte bamboezen woningen, die tot kampongs zijn vereenigd, welke steeds goed en zindelijk worden gehouden, en hebben een klein erf, waar zij aardvruchten tot hun eigen voordeel en gerief kunnen verbouwen.

De in Banjoewangi aanwezige etablissementen voldoen mede zeer goed aan hunne bestemming.

En hiermede het overzigt der gevangenissen op Java, die zich in eenen goeden staat bevinden, beëindigd zijnde, moet thans worden overgegaan tot het vermelden van die gebouwen, welke niet aan de vereischten voldoen en noodzakelijk eenige voorzieningen vorderen.

In de eerste plaats behoort hiertoe het *kettinggangerskwartier* te Batavia, hetwelk veel te klein is en noodzakelijk eene groote uitbreiding moet ondergaan, waarvan het project reeds is ingezonden. Vervolgens de gevangenis van de op het eiland Onrust aanwezige aan het marine-departement afgestane dwangarbeiders. Deze gevangenis bestaat uit drie gebouwen, waarvan twee tot huisvesting en het derde tot hospitaal dienen. Het eerste gebouw is geheel van steen opgetrokken, heeft binnen 's muurs eene lengte van 27, eene breedte van 7 en eene lengte van 3 ellen. In hetzelve zijn getraliede vensters en vele andere openingen aanwezig om de doorstraling der lucht te bevorderen. Desniettegenstaande is hetzelve, even als het tweede gebouw, dat van bamboes is opgerigt en ongeveer dezelfde lengte en breedte heeft, voor het gewoon getal kettinggangers geheel onvoldoende, zoodat hierin voorziening noodig is. Het hospitaal echter, dat in den trant van het eerste gebouw maar op veel kleiner schaal is ingerigt, is voor het gewoon aantal zieken groot genoeg.

De gevangenis van Bandong heeft hetzelfde gebrek, daar dit gebouw, dat slechts ruimte voor 60 personen heeft, dikwijls 90 moet bevatten. Bovendien ontbreekt er een ziekenvertrek, zoodat er een project tot vergrooting is ingezonden.

Te Krawang, waar de voor mannen bestemde gevangenis zeer goed is, laat het gebouw voor gecondemneerde vrouwen veel te wenschen over. Het is van bamboes, met alang-alang gedekt, en verkeert in eenen treurigen staat. De noodige voorstellen tot verbetering zijn in Junij 1857 reeds ingediend.

Door den resident van Cheribon zijn ook reeds projecten opgemaakt om ter hoofdplaats, te Indramajoe en te Koeningan nieuwe gevangenissen te bouwen, vermits de tegenwoordige noodzakelijk vernieuwing en verbetering vorderen.

In de residentie Tegal zijn de regentschapsgevangenissen van Tegal, Brebes en Pamalang zeer ondoelmatig ingerigt en moeten insgelijks noodzakelijk worden hernieuwd.

De gevangenissen in de residentie Samarang laten veel te wenschen over. De gebouwen,

waar inlanders die opgevat zijn worden opgesloten, zijn ten eenen male ongeschikt. Het kettingkwartier voldoet wel, maar ontbreekt daarin de noodige ruimte om de op de politierol gestraften op te sluiten. Uit dien hoofde is voor dezen een particulier huis gehuurd à f 175 's maands, doch zoodra het kettingkwartier genoegzaam zal zijn uitgebreid, zullen zij daarin worden overgebragt. De gevangenis te Demak is veel te klein, zoodat reeds het voorstel is gedaan, daar eene nieuwe te bouwen. Bovendien acht men het wenschelijk dat voor de politie- en districts-gevangenissen te Ambarawa, die met alang-alang gedekt zijn, nieuwe steenen gebouwen in de plaats komen, waartoe de noodige voorstellen zullen gedaan worden.

De kleine boei te Pati (residentie Japara) moet noodzakelijk eene vernieuwing ondergaan en is buitendien veel te klein voor het aantal doortrekkende gevangenen die aldaar tijdelijk moeten verblijven, weshalve er een voorstel is gedaan tot het aanbouwen van een bijgebouw. Doch dit is niet de eenige gevangenis in Japara die in eenen slechten staat verkeert; ook die van Djawana vordert vernieuwing, waartoe in 1856 en 1857 een voorstel is gedaan.

De gevangenissen te Lamongan en Sidajoe (residentie Soerabaja) vorderen ook dringend verbeteringen, vooral de eerste, die van bamboes opgebouwd en met atap gedekt is, en waarvan de kamers zeer klein zijn. Bijaldien hier gevangenen zijn, die, omdat zij in dezelfde zaak betrokken zijn, van elkander afgescheiden moeten gehouden worden, zoo kan zulks alleen geschieden door den een in eene der kamers en den ander in het blok, dat buiten op een balé-balé staat, te sluiten. Men acht het zeer wenschelijk dat aldaar eene steenen gevangenis worde gebouwd van meerdere ruimte dan de tegenwoordige, ten einde men niet genoodzaakt zij, van tijd tot zulke harde middelen in praktijk te brengen.

Ook in de residentie Kediri zijn, met uitzondering van éénе, alle gevangenissen veel te klein, met name op de hoofdplaats, te Brebek, Toelong-Agong en Blitar. Op laatstgenoemde plaats bestaat de gevangenis slechts uit een planken gebouw, met alang-alang gedekt.

De gevangenis van Madioen vordert ook eene geheele vernieuwing en uitbreiding, waartoe men spoedig zal overgaan, vermits de autorisatie hiertoe reeds is verleend.

Ook heeft men reeds voorstellen gedaan om de te Tjilatjap aanwezige gevangenis te vergrooten, vermits er slechts ruimte voor 105 personen is en er dikwijls 500 in moeten worden opgesloten.

De gevangenis te Keboemen in Bagelen, ofschoon niet ondoelmatig ingerigt, heeft slechts vier vertrekken, zoodat het wenschelijk is dat spoedig aan het voorstel tot vergrooting, hetwelk reeds in Junij 1856 is ingediend, gevolg worde gegeven.

De gevangenissen te Soemanap en Bangkalang besluiten de reeks. De eerste is veel te klein en bovendien ontbreekt op die plaats een gebouw voor de personen die tot dwangarbeid veroordeeld zijn; terwijl de gevangenis te Bangkalang volstrekt niet aan hare bestemming voldoet, zoodat een voorstel tot het bouwen eener nieuwe gevangenis zal worden ingediend.

Van de op de buitenbezittingen aanwezige gevangenissen of als zoodanig gebezigde gebouwen verkeeren de navolgende in een slechten staat.

Te Benkoelen is de gevangenis zoo gebrekkig, dat de spoedige voltooijing van het daarvoor nieuw op te rigten gebouw als eene dringende behoefte beschouwd wordt. De gevangenis te Padang Pandjang is een planken gebouw, met alang-alang gedekt, hetwelk in eenen zeer bouwvalligen toestand verkeert. Reeds in 1856 zijn de noodige voorstellen gedaan om aldaar eene nieuwe te bouwen, welke voorstellen in 1857 zijn herhaald. De te Angkola, Natal, Baros en Singkel voor opsluiting van arrestanten gebezigde gebouwen kunnen niet den naam van gevangenis dragen. Vooral is de hiertoe te Goenoeng-Sitoli (eiland Nias) gebezigde plaats ongeschikt en vordert dringend eenige verbetering, vermits dezelve niets anders is dan een gang achter het pakhuis, met dunne planken bekleed, en voorzien van een paar luchtgaten, zoodat het wegens de bedompten duisterheid meer den naam van hok of cachot dan van gevangenis verdient. Te Blitong ontbreekt eene gevangenis geheel: slechts een zeer naauw vertrek, hoogstens geschikt om drie personen te bergen, is daar aanwezig.

In het Palembangsche behooren de gevangenissen te Batoe-Radja, Sekajoe en Pangkalan-Balig noodzakelijk eene vernieuwing te ondergaan.

In Riouw laten de voor gevangenis gebezigde drie localen van het fort Kroonprins veel te wenschen over, aangezien dezelve te klein zijn en gebrek aan lucht en licht hebben. Het kettinggangers-kwartier zou aan de vereischten voldoen, indien het door een ringmuur ware omsloten en in deszelfs onmiddellijke nabijheid geschikte woningen voor den cipier en andere bewakers waren opgerigt.

Te Pontianak en Sambas zullen de tegenwoordige slechte gevangenissen door nieuwe worden vervangen.

Ook de gevangenis te Macassar voldoet niet aan de vereischten. Dezelve is veel te klein, en bovendien is er geene genoegzame doorstraling van versche lucht, en is de ziekenkamer niet groot genoeg, ten gevolge van welk een en ander de geheele gevangenis als minder gezond moet worden aangemerkt, en eenige verbeteringen wenschelijk te achten zijn.

Op het eiland Saleijer wordt, krachtens gouvernementsbesluit van 31 October 1857, n°. 32, eene nieuwe gevangenis gebouwd. Evenzoo is bij besluit van 5 Junij 1857, n°. 36, toegestaan, op Timor eene nieuwe gevangenis te bouwen, hetgeen trouwens zeer noodzakelijk is, daar de tegenwoordige drie localen alle geschiktheid voor gevangenis missen.

Eindelijk zijn in de Molukkos de gevangenis te Ambon en het daar aanwezige kettingkwartier te klein; bestaat te Menado een totaal gebrek aan geschikte localen die voor opsluiting van gevangenen kunnen dienen, zoodat het wenschelijk is dat de krachtens besluit van 9 Mei 1856, n°. 37, nieuw te bouwen gevangenis spoedig worde voltooid; en zullen door den resident van Ternate de noodige voorstellen tot uitbreiding en verbetering van de zich op laatstgenoemde plaats bevindende gevangenis zoo spoedig mogelijk worden ingediend.

Daarentegen laten niets te wenschen over en voldoen geheel aan de vereischten de in 1856 voltooide gevangenis op het eiland Banda, de gevangenis te Maros en die te Bandjermasin, ofschoon in deze de ruimte wel eenigzins beperkt is.

De gevangenissen ter hoofdplaats Palembang, en in de binnenlanden te Lahat, Tebing Tinggi, Moeara Doea, Sera-Poelopadang, Moeara Roepit en Moeara Kompeh voldoen, volgens het deswege ontvangen rapport, mede aan de vereischten; terwijl de gevangenis te Moeára-Enin nog in aanbouw is.

Ter Sumatra's Westkust zijn de gevangenissen te Padang, Fort van der Capellen en Sibogha in goeden staat en laten hare inrigting en ruimte niets te wenschen over. Die te Padang is in 1846 gebouwd, geheel van steen opgetrokken, heeft eene lengte van 79, eene breedte van 36, en eene hoogte van 5 Ned. ellen en kan circa 400 gevangenen bevatten. Dezelve is verdeeld in twee vakken, waarvan het eene den kettinggangers tot verblijfplaats dient, terwijl in het andere de door de verschillende inlandsche regtbanken gecondemneerden en de wegens politie-overtredingen gestrafte personen worden opgesloten.

De Europesche gevangenen en gegijzelden worden, zoo als reeds boven gezegd is, in afzonderlijke vertrekken bewaakt.

Uit het vorenstaande, en hiermede vermeenen wij dit hoofdstuk te kunnen besluiten, volgt alzoo, dat de gevangenissen voor Europeanen, met uitzondering van het huis van arrest te Willem I en het gevangenhuis te Padang, over het algemeen gebrekkig of onvoldoende zijn; dat van de voor inlanders en daarmede gelijkgestelden bestemde gevangenhuizen het meerendeel vrij goed is, doch niettemin onderscheidene andere vergrooting en verbetering behoeven; dat voorts de daartoe vereischte gouvernements-magtiging op sommige plaatsen bereids verleend is, zoodat ook hieromtrent verbetering te voorzien is.

HOOFDSTUK III.

KOSTEN VAN KLEEDING, VOEDING, ONDERHOUD, TOEZIGT, BEWAKING, REIS- OF TRANSPORTGELDEN ENZ.

De omtrent dit onderwerp ingewonnen inlichtingen zijn vervat in den hiernevens aangeboden staat lit. C (1), waarbij echter in aanmerking dient genomen te worden dat alle residenten niet even volledige opgaven hebben toegezonden, maar eenigen zich bepaald hebben met de gezamenlijke kosten op te geven, terwijl anderen daarentegen slechts het kostende van ieder gevangene per jaar hebben vermeld. Dit laatste is onder andere gedaan bij het rapport omtrent de gevangenissen van Batavia, waaruit blijkt dat ieder civiel Europesche gevangene 's jaars f 304 : 20 en elk tot kruiwagenstraf veroordeelde militair f 182 : 60 kost. Voor iederen met detentie gestraften of wel zich in preventive gevangenis bevindenden militair worden dagelijks de volgende sommen te goed gedaan: hoofdofficier f 4, kapitein f 3, 1ste en 2de luitenants f 2, adjudant-onderofficier f $^{100}/_{120}$, sergeant-majoor 80 duiten, sergeant, fourrier 60 duiten, Europeesch militair 28 duiten, inlandsch

(1) Niet bijgevoegd.

onderofficier en manschappen 12 duiten, terwijl hun bovendien nog een ration vivres is toegestaan.

De kosten van iederen dwangarbeider bedragen te Batavia per hoofd 18, van iederen anderen gevangene 20 duiten daags.

De adsistent-resident van Benkoelen heeft eene dergelijke opgave gedaan, waaruit blijkt dat hij de gezamenlijke kosten van voeding, kleeding enz. per gecondemneerde in 1855 op f 51:36 in 1856 op f 63:40 schat.

Voorts wordt hier nog aangeteekend, dat de kosten van de gevangenen op het eiland Madura ten laste van den panembahan (regent); die van te Jogjakarta aanwezige gevangenen ten laste van den Sultan komen, terwijl de te Soerakarta zich bevindende gecondemneerden voor gezamenlijke rekening van het Gouvernement, den Soesoehoenan en den Prins Prang-Wedono gevoed worden.

Reeds boven is met een enkel woord gezegd dat alleen maar in de kleeding van de tot dwangarbeid veroordeelden van gouvernementswege wordt voorzien, en de wegens politie-overtredingen gestraften niet dan bij hooge noodzakelijkheid eenig kleedingstuk erlangen. Voor de eerstgenoemden wordt dezelve, door bemiddeling van den directeur der producten en civile magazijnen, uit het algemeen pakhuis aan de verschillende autoriteiten toegezonden, zoodat het aan deze omstandigheid moet worden toegeschreven, dat in de meeste rapporten van de residenten geen melding van de kosten der aan de gevangenen verstrekte kleeding gemaakt wordt.

Ten overvloede wordt hier nog aangeteekend, dat het verschil in de voedingskosten gedurende de jaren 1855 en 1856 niet alleen veroorzaakt wordt door het grooter of kleiner getal gecondemneerden, maar vooral ook door den hoogeren of lageren prijs waarvoor de voeding in de verschillende residentien is uitbesteed. Op sommige plaatsen maakt dit nog al een aanmerkelijk verschil en is dit vooral opvallend, wanneer men de residentien van Java met de buitenbezittingen vergelijkt. Zoo werd onder andere de voeding in de residentie Kadoe in 1855 aangenomen voor 10 duiten per hoofd daags, in 1856 voor 12; te Pontianak daarentegen werd dezelve in 1855 voor 24 en in 1856 voor 18 duiten uitbesteed; door welk voorbeeld tevens wordt opgehelderd hoe het cijfer der voedingskosten somwijlen hooger kan klimmen op plaatsen waar een minder groot aantal gecondemneerden zijn, dan in andere residentien waar zich meerdere bevinden.

HOOFDSTUK IV.

INRIGTINGEN WAAR GECONDEMNEERDEN WORDEN TEN ARBEID GESTELD; AARD DER WERKZAAMHEDEN; OPBRENGST DERZELVE; INVLOED OP DEN GEZONDHEIDSTOESTAND.

Met de behandeling van deze punten vermeen ik eenigzins kort te kunnen zijn, daar er slechts weinige inrigtingen bestaan waar bepaaldelijk veroordeelden te werk gesteld worden, en hieronder, mijns inziens, alleen kunnen worden gerangschikt: voor de Europesche gevangenen het militair huis te Willem I; voor inlandsche gecondenneerden het etablissement van landbouw te Banjoewangi, het marine-etablissement op Onrust en de mijn-exploitatie in de Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo.

Zoo als reeds boven vermeld is, zijn de gedetineerden te Willem I allen werkzaam als schoen- en kleermakers, voor zooverre zij daartoe eenige geschiktheid bezitten, terwijl de gebrekkigen bij het corveewerk zijn geplaatst. Deze werkzaamheden worden niet schadelijk voor de gezondheid geacht.

Het geldwaardig bedrag van den door hen geleverden arbeid is vrij belangrijk, en zou, blijkens een overgelegden, met zorg bewerkten staat (1), de aanmaak van schoeisels en kleeding, bijaldien dezelve door leveranciers ware geschied, volgens de contractprijzen gedurende de jaren 1855 en 1856 slechts f 1747:81 minder gekost hebben.

De civile Europesche gecondemneerden, die zich in de gevangenissen te Weltevreden, Samarang en Soerabaja bevinden, verrigten daarentegen volstrekt geen arbeid.

De inlandsche gecondemneerden te Banjoewangi worden allen te werk gesteld in de nopaltuinen en gebezigd tot het bebouwen van sawah's, met uitzondering van de hoogbejaarden en gebrekkigen, welke geen cultuurarbeid kunnen verrigten, maar met het schoonhouden van groentetuinen, het etablissement enz. zich onledig houden.

(1) Niet ontvangen.

Volgens eene naauwkeurige opgave hebben in 1855 de inkomsten van het etablissement de uitgaven met de belangrijke som van f 33,000 overtroffen, terwijl dit in 1856 eene som van f 24,000 bedroeg. Het etablissement wordt echter niet voor de opbrengsten gecrediteerd en voor alle uitgaven gedebiteerd, zoo als bij *Staatsblad* 1828, n°. 16, bepaald is, maar worden de winsten, door den arbeid der gevangenen verkregen, in 's lands kas overgebragt.

Bij het marine-departement op het eiland Onrust zijn de gecondemneerden werkzaam als timmerlieden, breeuwers, koperslagers, kuipers, zagers, stokers, zeesjouwers, dokmatrozen en koelies. Het door hen geleverde werk aan 's Rijks of particuliere schepen wordt tegen denzelfden prijs berekend als voor een vrijen arbeider, Chinees of inlander moet betaald worden, namelijk: voor een timmerman, breeuwer f 1:20, smid f 1:60, koperslager f 1:00, koelie f 0:100 per hoofd daags. Echter vloeit het loon van den door hen geleverden arbeid aan particuliere schepen alleen in 's lands kas; dat van de werkzaamheden aan gouvernements-vaartuigen besteed wordt verhandeld op de rekeningen met de verschillende departementen van algemeen bestuur. Deze werkzaamheden worden niet schadelijk voor de gezondheid geacht, en men oordeelt met regt dat nergens de gecondemneerden met meer voordeel kunnen gebezigd worden, daar men wegens de beruchte ongezondheid van het eiland Onrust niet dan met zeer veel moeite en tegen hoog loon een genoegzaam aantal vrije werklieden voor dit voor de zeevaart zoo belangrijk etablissement zou kunnen bekomen.

De steenkolen-exploitatie in de Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo, te Pengaron, geschiedt uitsluitend door gecondemneerden, welke tot alle mogelijke werkzaamheden, tot het ontginnen van mijnen betrekking hebbende, worden gebezigd. In 1855 zijn door hen 15,997, in 1856 17,378 ton steenkolen opgeleverd, uitmakende eene geldswaarde van ruim f 733,000, de ton berekend naar gouvernements-tarief op f 22, terwijl zij het Gouvernement in 1855 op f 10.42, en in 1856 op f 7.89 kwamen te staan. Hoeveel de kosten zouden hebben bedragen indien die arbeid door vrije lieden ware verrigt, is moeijelijk op te geven, daar er geen vaste maatstaf voor arbeidsloonen te Bandjermasin bestaat. In het belang der exploitatie zijn de kettinggangers aldaar onmisbaar, en zonder dezelven zou deze belangrijke tak van nijverheid niet half zooveel voordeelen opleveren als thans. Dat het mijnwerk moeijelijk en nadeelig voor de gezondheid is behoeft geen betoog en is ook reeds boven aangetoond; alleen dient hier echter nog vermeld, dat alle middelen worden aangewend om het lot van de daar aanwezige dwangarbeiders zoo dragelijk mogelijk te maken.

Ofschoon in het besluit van 1828 ook melding gemaakt wordt van een etablissement voor gevangenen te Krawang, vermeen ik hierbij niet te behoeven stil te staan, daar omtrent de werkzaamheden der daar aanwezige veroordeelden niets anders wordt medegedeeld gevonden dan dat zij worden gebezigd tot het schoonhouden van het erf van den adsistent-resident, van het bureau, kaneelpakhuis enz. Overigens worden de inlandsche veroordeelden tot verschillende doeleinden gebezigd en hun, naar mate de zwaarte hunner straf, verschillende werkzaamheden opgedragen. De op de politierol tot dwangarbeid verwezenen werken over het algemeen aan de wegen, begieten dezelve, houden ze schoon enz. Hiertoe bezigt men ook wel de crimineel veroordeelden, door welke dan tevens de publieke erven en gebouwen worden schoon gehouden en diensten in hospitalen en kazernen gepraesteerd; maar zij, aan welke langdurige straffen zijn opgelegd, worden tot het zwaartste, moeijelijkste en ongezondste werk gebezigd.

Blijkens het overgelegd rapport (1) worden de kettinggangers te Batavia geëmploijeerd in het stadsverband, de stadsboeijen, bij den brandspuitwinkel, zaagmolen, in het militair-hospitaal, bij den geweerwinkel te Meester Cornelis, terwijl er bovendien nog een aantal aan de genie is afgestaan. Het geldwaardig bedrag van den door hen verrigten arbeid is echter moeijelijk op te geven en wordt door den adsistent-resident zeer gering geschat, vermits zij bijzonder weinig degelijken arbeid uitvoeren. Voor de zoogenaamde corveën zijn de gevangenen het geschiktst en is dat dan ook algemeen hun werk; andere arbeid wordt veel beter door vrije lieden verrigt, hetgeen onder andere blijkt uit het uitbaggeren van de haven alhier, hetwelk, nu het door vrije arbeiders is geschied, oneindig betere resultaten heeft opgeleverd dan vroeger toen dit aan de kettinggangers was opgedragen. Volgens het departement van de genie mag men rekenen dat de door de dwangarbeiders verrigte arbeid per hoofd 25 à 30 duiten daags bedraagt.

---

(1) Niet ontvangen.

Te Soerabaja worden de kettinggangers evenzoo voor koeliewerk gebezigd; een aantal is ten dien einde werkzaam in de fabriek voor de marine, de marinewerf, in de hospitalen en kazernen; eenigen zijn aan den waterstaat en het genie-departement afgestaan, alwaar zij tot het ophoogen van moerassige gronden, het onderhoud der militaire gebouwen en het boren van den artesischen put worden gebruikt.

Hoezeer de door hen te verrigten arbeid uit den aard der zaak niet als gezond kan worden aangemerkt, heeft dezelve toch geenen schadelijken invloed op hunne gezondheid uitgeoefend. Zoo als wij hiervoren reeds vermeld hebben, is dit wel het geval geweest met de werkzaamheden aan de kettinggangers te Tjilatjap opgedragen; het doen springen en uitkappen van kalk- en koraalrotsen heeft aan velen wonden veroorzaakt, welke dikwijls eene verwijderde oorzaak van hunnen dood waren. Wijders verrigten zij daar, even als te Willem I, alle mogelijke werkzaamheden die op den vestingbouw betrekking hebben.

Op de buitenbezittingen worden de gecondemneerden tot dezelfde doeleinden gebruikt als op Java. Zoo zijn op Amboina eenigen afgestaan aan het civiel en militair bouwdepartement, anderen werkzaam in de steenbakkerij, het militair hospitaal en op de verschillende bureaux. Op Banda worden bovendien de gecondemneerden tot het verrigten van werkzaamheden bij het haven-departement, 's lands pakhuizen en vooral bij de notenzeepfabriek en bij de kalk- en steenbakkerij gebezigd.

Uit een en ander blijkt voldoende welke werkzaamheden door de gevangenen worden verrigt, en ik acht het derhalve onnoodig in meerdere bijzonderheden hieromtrent te treden. Ik voeg hier alleen nog de opmerking bij, dat hoezeer de dwangarbeiders weinig uitvoeren en men gerust kan aannemen dat drie vrije lieden even veel werk verrigten als vijf kettinggangers, zij over het algemeen in Nederlandsch Indie van veel nut en op sommige plaatsen, waar publieke werken worden daargesteld, onmisbaar zijn; want niet overal zijn een genoegzaam aantal vrije lieden, die arbeiden willen, aanwezig, en op vele plaatsen kan men zelfs tegen hoog loon geene menschen bekomen, om de dikwijls ongezonde en onreine werkzaamheden te verrigten, welke er veelal aan de gecondemneerden worden opgedragen.

Alvorens dit verslag te sluiten breng ik nog kortelijk de resultaten van het gehouden onderzoek in herinnering.

Die resultaten zijn:

dat de voeding en verzorging der gecondemneerden, zoo Europesche als inlandsche en daarmede gelijkgestelde veroordeelden, over het algemeen goed zijn;

dat orde en tucht, op eenige uitzonderingen na, welke het gevolg zijn van gebrek aan voldoend bewakingspersoneel, goed worden gehandhaafd;

dat de gezondheidstoestand aanmerkelijk verschilt, naar gelang der plaatsen, waar zij in hechtenis gehouden of ten arbeid gesteld worden;

dat wel over het algemeen de berigten daaromtrent gunstig luiden, doch niettemin op enkele plaatsen de sterfte zeer groot mag genoemd worden;

dat de gebouwen, bestemd tot bewaring van gevangenen of tot nachtverblijven van veroordeelden tot dwang- of kettingarbeid, op onderscheidene plaatsen uitbreiding en verbetering behoeven;

dat de kosten niet bijzonder hoog zijn, en hier en daar door de opbrengst van den arbeid gecompenseerd of zelfs overtroffen worden; en eindelijk

dat de verrigtingen, waartoe de veroordeelden worden gebezigd, meerendeels niet zwaar zijn; en daar waar zulks wel het geval is, niet dan zeer noode zouden kunnen worden ontbeerd.

Ofschoon deze resultaten over het algemeen als gunstig zijn te beschouwen, valt echter niet te ontkennen dat er nog veel te verbeteren valt. Ruimere gebouwen, daar waar zij vereischt worden, en beter bewakingspersoneel komen in de eerste plaats als middelen tot verbetering in aanmerking. Een naauwkeurig en onpartijdig onderzoek naar de oorzaken der groote sterfte op de plaatsen waar zulks vermeld wordt, zoude welligt kunnen leiden om eenige der daartoe leidende redenen op te heffen. Is zulks het geval niet, dan behooren de gecondemneerden zoo min mogelijk derwaarts te worden verwezen, althans, voor zooveel zulks met de openbare veiligheid aldaar is overeen te brengen, bij voorkeur slechts de zoodanigen, die zich aan zware misdrijven hebben schuldig gemaakt. Eindelijk is het te betreuren dat voor de Europesche gecondemneerden, die niet tot den militairen stand behooren, geene tucht- of werkplaatsen aanwezig zijn, waar zij aan arbeid en werkzaamheid, in stede van thans aan traagheid en luiheid, gewend worden.

De procureur-generaal bij het Hooggeregtshof van Nederlandsch Indie,

(*was get.*) A. J. SWART.

Verslag van het beheer en den staat der Kolonien over 1856.

BIJDAGE F (1) VAN HET VERSLAG. (Oost-Indie.)

N°. 6.

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN der Indische administratie in Nederland over 1856.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.				BEDRAG.
Gouvernements-producten in 1856 verkocht.				
Koffij	1,021,562$^{350}/_{1000}$	pikols à circa	f 32.04$^{1}/_{10}$	f 32,732,627.31^{5}
Suiker	881,472$^{930}/_{1000}$	» » »	17.76	15,654,824.48
Tin	86,571$^{320}/_{1000}$	» » »	78.78	6,820,094.27^{5}
Indigo	3,382$^{392}/_{1000}$	» » »	540.19$^{2}/_{10}$	1,827,140.16
Cochenille	600$^{888}/_{1000}$	» » »	228.36$^{1}/_{10}$	137,219.36
Thee	7,531$^{702}/_{1000}$	» » »	68.49$^{3}/_{10}$	515,867.08^{5}
Notenmuscaat	3,845$^{966}/_{1000}$	» » »	130.28$^{9}/_{10}$	501,086.97
Foelie	703$^{798}/_{1000}$	» » »	131.67	92,669.18
Kruidnagelen	5,808$^{960}/_{1000}$	» » »	28.11$^{1}/_{10}$	163,295.59
Kaneel	807$^{290}/_{1000}$	» » »	65.80$^{6}/_{10}$	53,124.16
Notenzeep	41$^{562}/_{1000}$	» » »	100.20$^{9}/_{10}$	4,164.88^{5}
Peper	4,541$^{096}/_{1000}$	» » »	21.13$^{5}/_{10}$	95,975.97
Kaneel-olie	1$^{165}/_{1000}$	» » »	2,899.65$^{7}/_{10}$	3,378.10
Jute-vlas (2)	1$^{084}/_{1000}$	» » »	»	»
Pakoe-kidang	20	kisten » »	»	*Verlies.*
Tabak	722$^{472}/_{1000}$	pikols » »	36.36$^{8}/_{10}$	26,347.64
Sago	202$^{660}/_{1000}$	» » »	9.17$^{8}/_{10}$	1,860.13
Pisang-kloetoek-vlas	4	» » »	4.60$^{3}/_{4}$	18.43
				f 58,629,693.73
Af: voor zooveel de onkosten op pakoe-kidang meer bedragen dan het bruto provenu				29.03
				f 58,629,664.70
Transporteren				f 58,629,664.70

(1) De bijlagen litt. D en E zijn, ter inzage van de leden der Kamer, ter griffie nedergelegd.

(2) Het jute-vlas is niet verkocht, maar gebruikt tot het nemen van proeven.

OMSCHRIJVING.		BEDRAG.
Per transport	f 58,629,664.70	
Winst op voor gouvernements-rekening gehouden zee-assurantie	416,875.43	
Diverse ontvangsten	141,600.24 5	
Saldo der laatste suppletoire rekening over 1853, waarmede de verantwoording over dat jaar geheel is afgeloopen	33,410.29	
		f 59,221,550.66 5
Ontvangsten voor rekening van anderen.		
Civiel weduwen- en weezenfonds	f 43,530.79	
Militair weduwen- en weezenfonds	68,162.45	
Verhoogd militair pensioenfonds	10,331.12 5	
Nalatenschappen en diverse ontvangsten	44,622.30	
		161,646.66 5
Ontvangsten voor de kolonie Suriname	. . . . . .	203,859.43 5
		f 59,587,056.75 5

UITGAVEN.

Tot dekking van het nadeelig verschil tusschen de ontvangsten en uitgaven in Indie		f 20,314,451.00
Renten der Oost-Indische schulden, volgens de wetten van 24 April 1836, 11 Maart 1837, 27 Maart en 22 December 1838.		9,800,000.00
Renten der restant-schuld ad f 10,000,000 aan de Nederlandsche Handelmaatschappij, volgens de wetten van 6 Maart en 23 November 1844, 14 September 1849 en 22 December 1853 .		350,000.00
Scheeps- en oorlogsbehoeften en goederen van onderscheiden aard, naar Indie gezonden voor de administratie aldaar		3,430,799.78
Pensioenen ten laste der Indische kas		927,129.36
Verlof-tractementen		236,030.38
Kosten van het koloniaal werfdepôt te Harderwijk	f 438,816.43 5	
Uitzending van suppletietroepen	106,432.73 5	
Transportkosten voor gerepatrieerde militairen.	103,684.13	
Studiekosten van jongelingen op de Militaire Academie te Breda, bestemd voor de Oost-Indische dienst	22,794.19	
Transporteren	f 671,727.49	f 35,058,410.52

ONTVANGSTEN.		BEDRAG.
Per transport	f 671,727.49	f 35,058,410.52
Opleiding van jongelingen tot genees- en scheikundigen voor de Oost-Indische dienst	30,700.00	
Diverse betalingen aan teruggekeerde militairen	10,541.78	
		702,969.27
Kosten van het onderwijs in de Oostersche taal-, land- en volkenkunde te Delft		13,175.00
Kosten gevallen op de uitzending van burgerlijke ambtenaren, zeevarenden enz.		84,392.67
Diverse uitgaven		179,259.39
Betalingen voor rekening van anderen.		
Civiel weduwen- en weezenfonds	f 244,816.33^{5}	
Militair weduwen- en weezenfonds.	120,322.52^{5}	
Verhoogd militair pensioenfonds.	225,698.52	
Civile delegatien	303,171.18	
Militaire delegatien	153,256.95	
Goederen voor Japan, het officiers-kleedingmagazijn en andere inrigtingen. .	1,229,200.22	
Nalatenschappen en diverse betalingen	32,824.51^{5}	
		2,309,290.24^{5}
Uitgaven voor de West-Indische kolonien en de Kust van Guinea.		
Voor de kolonie Suriname.	f 203,859.43^{5}	
Subsidie over 1856 aan Curaçao en onderhoorigheden	424,000.00	
Idem aan de Kust van Guinea	80,000.00	
		708,159.43^{5}
Koloniaal batig slot (1)		20,531,700.23^{5}
		f 59,587,056.76^{5}

(1) Waaronder is begrepen de som van f 1,000,000, bij art. 1, alinea 11, n°. 2, der wet van 30 December 1855 (*Staatsblad* n°. 210), als buitengewone bijdrage tot herstel der marine bepaald.

Verslag van het beheer en den staat der Kolonien over 1856.

BIJLAGE G VAN HET VERSLAG. (Oost-Indie.)

N°. 7.

RAMING der Ontvangsten en Uitgaven van de Indische administratie over 1857.

ONTVANGSTEN.

Hoofdstuk.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
I.	*Verpachtingen.*		
	Hoofdgeld der Chinezen, Maleijers en Parnakans	f 18,592	
	Slagten van rundvee, buffels, schapen en geiten	482,033	
	Slagten van varkens	151,059	
	Vischmarkten en vischpachten.	221,790	
	Visscherijen en het regt van vischnetten te stellen.	160,248	
	Arak en andere sterke dranken	245,165	
	Verkoop van saguweer	9,100	
	Inlandsche tabak	72,120	
	Waijangs	111,480	
	Tolbruggen, sluisgelden, veren en overtoomen	62,184	
	Diverse kleine middelen	80,643	
	Diverse kleine eilanden	9,720	
	Vogelnestklippen	25,660	
	Kleine lombard.	291,363	
	Amfioenpacht en verkoop van amfioen	8,052,206	
	Transporteren	f 9,993,363	

Hoofdstuk.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Transporteren	f 9,993,363	
	Licentien op de pho- en topho-spelen	290,746	
	Niepa-hout en kreupelbosschen	17,280	
	In het algemeen	* 457,734	
			f 10,759,123
II.	*Belastingen en inkomsten van onderscheiden aard.*		
	Inkomende en uitgaande regten, entrepôt- en waaggelden . . .	f 7,033,390	
	5 per cent additioneel regt	335,242	
	Consumtieregt	79,400	
	Belasting op den verkoop van tabak	11,760	
	Haven-, ankerage- en loodsgelden	162,565	
	Klein-zegelregt	364,610	
	Collaterale successien onder Europeanen en daarmede gelijkgestelde personen	56,115	
	Collaterale successien onder vreemde Oosterlingen.	52,510	
	Belasting op de overschrijving van vaste goederen ('s Heeren geregtigheid)	192,140	
	Belasting op goud	1,890	
	5 per cent op de particuliere bazaars.	5,230	
	Tolpoorten en tollen	15,000	
	IJkgelden	1,310	
	Belasting op slaven	10,043	
	Belasting op de paarden en rijtuigen	166,051	
	Recognitien of tributen van inlandsche Vorsten en andere Oosterlingen	45,206	
	Vendu-regten	363,854	
	Belasting op het djati- en ijzerhout	410	
	Inkomsten van 's Lands drukkerij	47,425	
	Brievenposterij	279,250	
	Paardenposterij	85,320	
	Per transport	f 9,308,721	f 10,759,123

* Na het arresteren der begrooting in Indie is gebleken, dat de verpachtingen f 457,734 *meer* hebben bedragen.

Hoofdstuk.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport	f 9,308,721	f 10,759,123
	Verponding	549,397	
	Verhuring van vogelnestklippen	3,032	
			9,861,150
III.	*Landelijke inkomsten en cultures.*		
	Ongebouwde en gebouwde eigendommen en tuinen	f 9,731,643	
	Vischvijvers (tambaks)	181,578	
	Vertiening van landerijen, en landerijen aan particulieren verhuurd of afgestaan	120,249	
	Restitutie van verleende voorschotten ter zake van landbouwkundige ondernemingen	465,560	
			10,499,030
IV.	*Koophandel.*		
	Handel met Japan	f 762,399	
	Verkoop van koffij	3,965,040	
	» » specerijen	63,550	
	» » peper	50,000	
	» » vogelnestjes	72,000	
	» » houtwerken	95,357	
	» » zout	4,473,720	
	» » rijst	465,130	
	» » areng-suiker	59,298	
	» » suiker	40,000	
	» » diverse goederen	77,710	
	» » steenkolen	48,625	
			10,172,829
V.	*Diverse en buitengewone inkomsten.*		
	Praauwenveren	f 101,630	
	Waterleidingen	1,290	
	Verkoop en verhuur van huizen en gronden	55,919	
	Transporteren	f 158,839	f 41,292,132

Hoofdstuk.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport	f 158,839	f 41,292,132
	Boeten en confiscatien	143,120	
	Diverse inkomsten	315,383	
	Inhoudingen op de jaarwedden der ambtenaren, ter zake van burgerlijke pensioenen	138,865	
	Contributien van tot het zeewezen van Nederlandsch Indie behoorende officieren, voor aan hen te verleenen verhoogde pensioenen.	1,970	
	Civile proceskosten	14,135	
	Onderwijs of schoolwezen	55,905	
	Restitutie van in vroegere jaren verleende buitengewone voorschotten	133,123	
			961,340
VI.	*Departement van Oorlog.*		
	Van het Nederlandsch-Indisch leger	f 242,880	
	Van de buitengewone fortificatiewerken	2,000	
			244,880
VII.	*Departement van Marine.*		
	Van schepen en vaartuigen van oorlog	f 25,900	
	» sedentaire inrigtingen ten dienste van het zeewezen	15,800	
	» 's Gouvernements schoeners en kruisbooten	500	
	» maritiem etablissement op het eiland Onrust	51,000	
	» Fabriek voor de marine, het stoomwezen en de nijverheid.	80,000	
			173,200
	TOTAAL der ontvangsten van de koloniale administratie		f 42,671,552
VIII.	*Ontvangsten voor rekening van anderen.*		
	Van den Keizer van Soerakarta, in restitutie van voor denzelve te doene betalingen	f 6,840	
	Van den Sultan van Jogjakarta, idem	15,412	
	Van diverse personen, idem	11,501	
	Civiel weduwen- en weezenfonds	830,000	
	Transporteren	f 863,753	f 42,671.552

Hoofdstuk.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport	f 863,753	f 42,671,552
	Militair weduwen- en weezenfonds	289,600	
	Verhoogd militair pensioenfonds	281,450	
	Delegatien (civile)	301,784	
	» (militaire)	144,985	
	» (marine-)	5,980	
	Van de officieren der landmagt, in restitutie van in Nederland te doene uitgaven voor het officiers-kleedingmagazijn	179,385	
			2,066,937
			f 44,738,489
	Voor zooveel het administratief kapitaal onder ultimo December 1856 bevonden is meer te bedragen dan de bepaalde som . .	. . . . . .	4,493,140
	Nadeelig verschil tusschen de geldelijke ontvangsten en uitgaven in Indie, om te worden gedekt uit den verkoop der producten in Nederland	. . . . . .	14,238,909
			f 63,470,538

UITGAVEN.

Hoofdstuk.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
I.	*Hooge regering.*		
	Inkomsten van den Gouverneur-Generaal en kosten van deszelfs huis	f 170,667	
	Raad van Nederlandsch Indie	151,200	
	Algemeene secretarie	228,340	
	Reiskosten	60,000	
			f 610,207
II.	*Departement van Justitie.*		
	Hooggeregtshof	f 210,020	
	Hoog Militair Geregtshof	2,860	
	Raden van justitie.	352,150	
	Criminele en diverse justitiekosten (de landraden er onder begrepen.)	178,058	
			743,088
	Transporteren	. . . . . .	f 1,353,295

Hoofdstuk.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport		f 1,353,295
III.	*Hoogere en lagere collegien.*		
	Algemeene Rekenkamer		179,680
IV.	*Gewestelijk bestuur en politie.*		
	Gewestelijk bestuur	f 1,988,225	
	Algemeene politie	930,179	
	Districts-politie	632,924	
	Kruis- of residentie-praauwen.	35,282	
	Djaijang-sekars (inlandsche maréchaussée)	93,298	
	Barissans of pradjoerits (plaatselijke corpsen)	779,780	
	Gevangenen, kettinggangers en bannelingen	583,467	
	Diverse uitgaven voor politie	105,883	
			4,549,038
V.	*Eeredienst, kunsten en wetenschappen.*		
	Kosten tot bevordering van kunsten en wetenschappen	f 37,200	
	Christelijke eeredienst.	359,211	
	Inlandsche.	10,539	
	Onderwijs of schoolwezen	298,338	
	Geneeskundige dienst en vaccine	208,654	
			913,942
VI.	*Civiel bouwdepartement.*		
	Civile gebouwen en waterstaat (personeel).	f 290,500	
	Gebouwen en waterstaat (materieel).	2,717,092	
	Verschillende inrigtingen van waterleidingen, steenbakkerijen, brandspuiten en transport-etablissementen	53,943	
			3,061,535
VII.	*Finantien, cultures en koophandel.*		
	A. *Finantien.*		
	Departement van algemeen burgerlijk bestuur	f 307,366	
	Transporteren	f 307,366	f 10,057,490

Hoofdstuk.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport	f 307,366	f 10,057,490
	Beheer van 's lands algemeene geldkassen	250,170	
	Kosten op de verpachtingen	22,920	
	» » het klein zegel	25,100	
	» » 's Heeren geregtigheid en de collaterale successien	6,060	
	Civile haven-inrigtingen en kosten op de ankerage-gelden	316,614	
	Beheer der inkomende en uitgaande regten	361,331	
	Kosten op de ijking van maten en gewigten	950	
	Consulaat in China	18,820	
	Kosten der posterijen in het algemeen	551,958	
	Beheer der openbare verkoopingen	106,490	
	Kosten van 's Lands drukkerij	53,963	
	Beheer van 's lands civile pakhuizen, emballage en gemengde onkosten	298,596	
	Renten en aflossingen	14,512	
			2,334,850
	B. *Landbouw, landelijke inkomsten en cultures.*		
	Landbouw, paardenstoeterijen en veefokkerijen	f 53,192	
	Kosten op de landelijke inkomsten en andere grondlasten	1,301,796	
	Cultures in het algemeen	510,826	
	Inkoop en kosten van peper	61,569	
	» » » » houtwerken (bosschen)	210,605	
	» » » » koffij	11,213,861	
	» » » » specerijen	480,323	
	» » » » suiker	8,189,968	
	» » » » indigo	1,299,861	
	» » » » thee	1,230,451	
	» » » » tabak	17,500	
	Teelt van klappers of kokosnoten	2,360	
	Transporteren	f 24,572,312	f 12,392,340

Hoofdstuk.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport	f 24,572,312	f 12,392,340
	Inkoop en kosten van cochenille	83,553	
	" " " " kaneel	204,424	
	Voorschotten van landbouwkundige ondernemingen	284,900	
			25,145,189
	C. *Koophandel.*		
	Inkoop en kosten van diverse goederen	f 278,849	
	Kosten op den handel met Japan	240,125	
	Kosten van de amfioenpacht en inkoop van amfioen	457,100	
	Inkoop en kosten van vogelnestjes	15,264	
	" " " " tin	1,283,288	
	" " " " houtwerken (stapelplaatsen)	98,923	
	Kosten van zout	1,231,626	
	Inkoop en kosten van rijst	1,266,235	
	" " " " areng-suiker	12,930	
	Kosten van steenkolen	169,213	
	" tot het nemen van proeven met de ontginning van steenkolen	10,000	
	Provisie-penningen aan de factorij der Nederlandsche Handelmaatschappij, te voldoen op de producten naar Nederland verzonden wordende	140,000	
			5,203,553
VIII.	*Departement van Oorlog.*		
	Voor het Nederlandsch-Indisch leger	* f 12,006,623	
	Voor de pradjoerits, barissans en andere inlandsche corpsen, niet behoorende tot de vaste landmagt	78,281	
	Voor buitengewone fortificatiewerken	860,891	
			12,945,795
IX.	*Departement van Marine.*		
	Voor schepen en vaartuigen van oorlog, en wel voor dat gedeelte hetwelk door het Departement van Marine in Nederland wordt gedragen	f 1,304,369	
	Voor sedentaire inrigtingen ten dienste van het zeewezen	647,571	
	Transporteren	f 1,951,940	f 55,686,877

(*) In dit cijfer is opgenomen een crediet van f 1,000,000, bestemd om er de kosten uit te bestrijden van militaire expeditiën en andere tijdelijke uitgaven.

Hoofdstuk.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport	f 1,951,940	f 55,686,877
	Voor gouvernements-schoeners en kruisbooten	331,273	
	» het maritiem etablissement op het eiland Onrust	184,883	
	Fabriek voor de marine, het stoomwezen en de nijverheid. . .	271,513	
			2,739,609
X.	*Pensioenen en gestichten van Weldadigheid.*		
	Civile pensioenen	f 243,000	
	Militaire pensioenen	317,000	
	Verhoogde marine-pensioenen	2,600	
	Inlandsche pensioenen	170,000	
	Pensioenen aan weduwen van civile militaire en inlandsche personen	70,000	
	Godshuizen en gestichten van Weldadigheid	165,970	
			968,570
XI.	*Uitgaven van onderscheiden aard.*		
	Hofhouding van inlandsche vorsten, schadeloosstellingen en gratificatien aan dezelven	f 1,846,725	
	Kosten der ambachtskwartieren	27,028	
	Buitengewone voorschotten welke niet binnen hetzelfde dienstjaar worden teruggegeven	50,000	
	Onderhoud van inlandsche gezanten, grooten en staatsgevangenen	142,440	
	Geschenken aan inlandsche vorsten en grooten	22,764	
	Publieke feesten	17,166	
	Civile transportkosten uit en naar Nederland	40,000	
	Civile reis- en transportkosten in Indie	50,000	
	Gratificatien	15,000	
	Personele toelagen	18,000	
	Non-activiteits-tractementen en wachtgelden.	81,000	
	Verloftractementen.	10,000	
	Uitgaven in Indie wegens door het Ministerie van Kolonien aan het Indisch Bestuur te doene bestellingen als anderzins . . .	6,000	
	Transporteren	f 2,326,123	f 59,395,056

Hoofdstuk.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport	f 2,326,123	f 59,395,056
	Kosten van het mijnwezen in het algemeen.	79,856	
	» » » stoomwezen » » »	10,360	
	» » de telegraphie.	52,980	
			2,469,319
XII.	*Dagelijksche onvoorziene uitgaven*		100,000
XIII.	*Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden.*		500,000
	TOTAAL der uitgaven van de koloniale administratie		f 62,464,375
XIV.	*Betalingen voor rekening van anderen.*		
	Voor rekening van den Keizer van Soerakarta.	f 6,840	
	» » » » Sultan van Jogjakarta.	15,412	
	» » » diverse personen.	11,501	
	Civiel weduwen- en weezenfonds.	630,000	
	Militair weduwen- en weezenfonds	220,600	
	Verhoogd militair pensioenfonds	71,950	
	Voor goederen ten dienste van het officiers-kleedingmagazijn . .	49,860	
			1,006,163
			f 63,470,538

N°. 8.

RAMING der Ontvangsten en Uitgaven van de Indische Administratie over 1857.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.		BEDRAG.
Gouvernements-producten in 1857 te verkoopen.		
Koffij 800,000 pikols à f 27.25 Nederl. courant den pikol	f 21,800,000.00	
Suiker 800,000 » » 11.20 » » »	8,960,000.00	
Indigo 4,500 » » 435.00 » » »	1,957,500.00	
Cochenille 400 » » 245.00 » » »	98,000.00	
Tin 60,000 » » 67.00 » » »	4,020,000.00	
Thee 7,000 » » 61.00 » » »	427,000.00	
Kaneel.	80,000.00	
Peper	20,000.00	
Notenmuscaat . . . . . Foelie . . . . . Kruidnagelen . . . . . Notenzeep.	900,000.00	
Tabak.	37,500.00	
		f 38,300,000.00
Winst op assurantie . . . . . Besparing op onkosten . . . . . Diverse ontvangsten		157,500.00
Transporteren. . . .		f 38,457,500.00

OMSCHRIJVING.		BEDRAG.
Per transport. .		f 38,457,500.00
Ontvangsten voor rekening van anderen.		
Civiel weduwen- en weezenfonds		40,000.00
Militair » » »		54,800.00
Verhoogd militair pensioenfonds		7,500.00
Totaal. . . .		f 38,559,800.00

UITGAVEN.

Tot dekking van het nadeelig verschil tusschen de ontvangsten en uitgaven in Indie. . .		f 14,238,909.00
Renten der Oost-Indische schulden volgens de wetten van 24 April 1836, 11 Maart 1837, 27 Maart 1838 en 22 December 1838		9,800,000.00
Renten der restant-schuld à f 10,000,000 aan de Nederlandsche Handelmaatschappij, volgens de wet van 22 December 1853.		350,000.00
Scheeps- en oorlogsbehoeften en goederen van onderscheiden aard naar Indie te zenden voor de administratie aldaar		4,441,174.00
Pensioenen ten laste der Indische kas		614,000.00
Verloftractementen.		190,000.00
Kosten van het koloniaal werfdepôt te Harderwijk . . . . Uitzending van suppletietroepen . . . . Transportkosten van repatrierenden militairen . . . . Diverse betalingen aan teruggekeerde militairen	f 695,086.00	
Studiekosten voor jongelieden op de Militaire Academie te Breda, bestemd voor de Oost-Indische dienst	31,000.00	
Opleiding van jongelieden tot geneeskundigen voor de Oost-Indische dienst	31,700.00	
		757,786.00
Transporteren.		f 30,391,869.00

OMSCHRIJVING.		BEDRAG.
Per transport. . . .		f 30,391,869.00
Kosten van onderwijs in de Oostersche taal-, land- en volkenkunde aan de academie te Delft		10,000.00
Kosten vallende op de uitzending van burgerlijke ambtenaren enz.		95,690.00
Diverse uitgaven.		100,000.00
Betalingen voor rekening van anderen.		
Civiel weduwen- en weezenfonds	f 240,000.00	
Militair » » »	123,800.00	
Verhoogd militair pensioenfonds	217,000.00	
Civiele delegatien.	301,784.00	
Militaire »	144,985.00	
Marine- »	5,980.00	
Goederen ten dienste van het officiers-kleedingmagazijn.	129,525.00	
		1,163,074.00
		f 31,760,633.00
Geraamd excedent. . . .		6,799,167.00
		f 38,559,800.00

N°. 9.

LIJST der voornaamste landswerken die in 1856 zijn voltooid, voortgezet of ondernomen en nog niet voltooid.

I. Onder de belangrijke in het jaar 1856 tot *voltooijing* gebragte werken kunnen worden gerangschikt:

Civile gebouwen.

Bouw van eene demanswoning te Kabajoran (Batavia).
Vernieuwing der idem idem te Parong (Buitenzorg).
Vernieuwing van het poststation te Lossari (Tegal).
Bouw van een vogelnest-sorteerpakhuis te Karang-Bolong (Bagelen).
Vergrooting en verbetering van het stadsverband en vrouwenhospitaal te Samarang.
Bouw van eene nieuwe gouvernements-paardenposterij te Samarang.
Idem van bijgebouwen bij de regentswoning te Kendal.
Idem van eene lagere school met onderwijzerswoning te Ambarawa.
Idem van eene controleurswoning met bijgebouwen te Ambarawa.
Idem van een poststation te Pati.
Idem van bijgebouwen bij de controleurswoningen te Magalang en Krangan (Kedoe) en te Sidokang (Soerabaja).
Idem van een locaal voor eene 3de gouvernements- lagere school te Soerabaja.
Idem van eene kazerne op het landgoed » Welkom" nabij Padang (ten laste der militaire begrooting door den waterstaat uitgevoerd).
Idem van een residentie-kantoor met geldkamer te Sibogha (Tapanoeli).
Idem van eene controleurswoning te Singkel.
Herstellingen en vernieuwingen aan de gouverneurswoning te Macassar.
Bouw van eene burgergevangenis te Banda.

Bruggen, wegen en waterstaatswerken in het algemeen belang.

Gedeeltelijke vernieuwing der brug over de Mookervaart, nabij Pisang, en van de Jassembrug (Batavia).
Bouw van eene brug over het kanaal Goenong-Sahari, nabij de gevangenis te Weltevreden, en eene over de Djambi, op den weg van Batavia naar Krawang.
Idem van 304 strekkende el kaaimuur langs Noordwijk.
Herstelling van de groote schutsluis bij het jaagpad te Batavia.
Verbetering van de haven van Cheribon en afsluiting van den linker tak van de rivier Kandoeroean.
Bouw van eene brug over de rivier Bangkaderis (Cheribon).
Idem van twee bruggen over de rivieren Rassa en Goemelar (Banjoemaas).
Vernieuwing van twaalf bruggen in de residentie Samarang.
Bouw van eene brug over de rivier Boegel (Japara).

Bouw van eene steenen brug te Sedokari (Soerabaja).
Vernieuwing van eene brug op den weg van Prambon naar Krian.
Idem van veertien kleinere bruggen in de residentie Soerabaja.

Bakens en verkenningsteekens.

Oprigting van een tweede havenlicht te Samarang.
Plaatsing van een ijzeren bolhaak op de Zwaantjes-droogte in straat Madwra.

Bouw- en waterstaatswerken met de cultures in betrekking staande.

Herstelling van den stuwdam voor het ravijn aan de rivier Tjitjokjok-Boewoe te Wanajassa (afdeeling Krawang).
Bouw van eene waterleiding uit de rivier Klawing (Banjoemaas), waardoor omstreeks 750 bouws rijstvelden van water zijn voorzien.
Idem van eene stuwsluis te Poegoe (afdeeling Kendal).
Idem van eene beweegbare stuw in de rivier Woengoe (Samarang).
Idem van eenen steenen dam in en van eene leiding uit de rivier Sandang (Madioen).

Cultuurgebouwen.

Bouw van een tweede koffij-pakhuis te Klitak (Madioen).
Idem van een koffij-pakhuis te Orong-Orong (Soerabaja).
Idem van een koffij-pakhuis te Glagan (Probolinggo).
Vernieuwing van de kaneel-fabriek te Tamblang (Krawang).

Zoutpakhuizen.

Bouw van vijf zoutloodsen te Tanara (Bantam).
Idem van een verkooppakhuis te Tangerang.
Idem van een verkooppakhuis te Segala-Herang (Krawang).
Idem van twee depôt-loodsen te Pakkies.
Idem van een verkoop- tevens depôt-pakhuis te Samarang.

Maritime werken.

Onrust. (Marine-etablissement.)

Bouw van twee loodsen tot huisvesting van werklieden.

Soerabaja. (Marine-etablissement.)

Bouw van den kap op de scheepshelling.
Idem van sloepen-loodsen, sloepen-bassin, mastenmakerij en kaaimuur.
Idem van bijgebouwen bij de onder-equipage-meesterswoning.

II. Wijders heeft de *voortzetting* plaats gehad van de navolgende in 1855 of vroeger geautoriseerde, belangrijke werken, welke bij het eind van 1856 nog niet waren voltooid.

Civile gebouwen.

Bouw van eene woning voor den kommandant der djajang-sekars te Serang.
Idem van een pakhuis-etablissement te Karang-gantoe.
Idem van een koffij-pakhuis te Wijnkoopsbaai.
Idem van een suiker-pakhuis te Cheribon.
Idem van eene controleurs-woning te Pamalang (Tegal).
Idem van producten-pakhuizen te Tjilatjap.
Idem van eene nieuwe adsistent-residentswoning te Ambal (Bagelen).
Idem van een nieuw stadhuis te Samarang.

Bouw van eene nieuwe regentswoning te Demak.
Idem van controleurswoningen te Soekoredjo en Pati.
Idem van controleurswoningen te Blitar en Kediri.
Idem van een buskruidmagazijn voor particulieren te Soerabaja.
Idem van een kettinggangers-kwartier te Muntok.
Idem van een rijst- en een vivrespakhuis te Marawang.

Bruggen, wegen en waterstaatswerken in het algemeen belang.

Zware herstellingen en verbeteringen aan de zeehoofden te Anjer.

Rijswerken van het oosterzeehoofd te Batavia en aanbrengen van een zacht glooijend steenen buitentalud aan hetzelve.

Gedeeltelijk verleggen en tot militairen weg verbeteren van den grooten postweg van Buitenzorg naar Tjandjoer.

Verbetering der vaarwaters van de rivieren Tjitaroem en Tjitandoei.

Bouw van eene brug over de rivier Djoerang-Djerok (Cheribon).

Idem van de havenhoofden te Tegal.

Idem van eene waterleiding ter voorziening van de afdeeling Bandjar-Negara van drinkwater.

Idem van eene brug over de rivier Gelis (Japara).

Idem van eene steenen boogbrug over de rivier Pingiet (Kedoe).

Buitengewone werken tot verbetering van het waterverdeelingssysteem in de residentie Soerabaja. Sommige van deze werden voortgezet, andere voltooid, als:

eene gemetselde overlaatsluis nabij Wonokromo; deze was bij het eind van het jaar, op eenige voorzieningen na aan het stortbed en den voorboezem voltooid, met het daarmede in verband staande kanaal naar de Madoean en de bekading daarvan;

eene gemetselde penant-verlaatsluis te Gedek, in Februarij van dit jaar voltooid;

eene gemetselde penantsluis te Gedong-Soro, mede in Februarij van dit jaar voltooid;

eene gemetselde stuwdam met irrigatiesluizen nabij Lengkong, bij het eind van het jaar nagenoeg voltooid.

Graven van een irrigatie-kanaal langs de Porrong-rivier, met tien gemetselde verlaatsluisjes, twee duikers, eene houten brug op steenen landhoofden, en elf kleinere of loopbruggen in en over hetzelve; bij het eind van het jaar waren voltooid het kanaal, de verlaatsluisjes, de duikers en vier der kleine bruggen.

Graven van een kanaal tot nieuwen mond voor de Mangitan, verbetering van de Porrong-rivier.

Voor al deze buitengewone werken is in 1856 alleen f882,000 uitgegeven en verwerkt.

Verbetering der Padangsche rivier, bekading van hare oevers en bouw van eene brug over de Kali-mati.

Bakens- en verkenningsteekens.

Voorzieningen en verbeteringen aan den lichttoren op de 4de punt in straat Sunda. Het is intusschen reeds gebleken, dat dit van hout zamengestelde gebouw, hoezeer voor het oogenblik nog in redelijken staat, binnen kort door een ander zal moeten worden vervangen.

Stelselmatige verbetering van de bebakening der vaarwaters naar en van de reede van Batavia. Veel werk is echter reeds weder door de werking der zee verloren gegaan, ter voorkoming waarvan voor den vervolge betere middelen zijn beraamd.

Bouw van eenen steenen verkenningstoren op den berg Tjimiring (Noesa-Kambangan) met wachtlocaal en seintoestellen.

Bouw- en waterstaatswerken met de cultures in betrekking staande.

Opdamming van de rivier Tjisangaron (Cheribon).
Graven van eene waterleiding uit de rivier Gebang (Bagelen).
Opdamming van de rivier Toentang (Samarang).
Maken van eenen aarden dam in en graven van eene leiding bij eenen steenen overlaat uit de Gandoe (Madioen).

Zoutpakhuizen.

Bouw van verkooppakhuizen te Serang en Pontianak.

Maritime werken.

Onrust. (Marine-etablissement.)

Aanbouw van eene nieuwe scheepshelling.
Aanmaak van een houten hoofd voor de steenkolen-loodsen.

Soerabaja. (Marine-etablissement.)

Baggering en ophooging van grond.
Bouw van een stoom-zaagmolen en een stoom-ventilator voor de smederij (de ijzerwerken en zamenstellende deelen zijn bij de fabriek in aanmaak).
Bouw van een maatbak.
Idem van magazijnen en woningen behoorende tot de equipagewerf. De zandbeplemping voor kunstmatigen ondergrond en de funderingen der gebouwen waren nagenoeg alle gereed; met den verderen opbouw van de sloepenhelling, sloepen- en takelloodsen was een aanvang gemaakt.
Idem van acht en twintig woningen, voor den marine-pakhuismeester, den boekhouder, personeel van de werf, klerken enz. De zandbeplemping voor kunstmatigen ondergrond was voltooid en alle woningen uitgezet.
Idem van woningen voor den directeur en den constructeur. De zandbeplemping was voltooid, de hoofdgebouwen waren tot balkshoogte en de bijgebouwen nagenoeg geheel voltooid.

III. Onder de belangrijke werken welke in 1856 zijn ondernomen, zonder met het einde van dit jaar tot voltooijing te zijn gebragt, kunnen eindelijk worden genoemd.

Civile gebouwen.

Bouw van eene adsistent-residentswoning te Pandeglang (Bantam).
Idem van controleurswoningen te Rangkas-Betong (Bantam); te Protjat en Boemiajoe (Tegal); te Bandjar-Negara en Bobotsari (Banjoemaas); te Magetan (Madioen); te Djatirogo (Rembang); te Lengker (Soerabaja); te Malang, Toempang, Paserpan en Batoe-Sisier (Pasoeroean); te Gending (Probolinggo); te Kapongan, Djember en Bondowasso (Bezoeki); te Ajerbangies (Sumatra's Westkust) en te Batoeradja (Palembang).
Uitbreiding, verandering en verbetering van het entrepôt te Batavia.
Bouw van eene woning voor den 2den onderwijzer bij de eerste lagere school te Weltevreden.
Idem van een politie-etablissement te Toasia (Wester-district van Batavia).
Idem van eene nieuwe regentswoning te Poerwakarta.
Idem van een gouvernements-logementsgebouw te Cheribon.
Idem van eene Javaansche school te Tegal.
Idem van eene gevangenis voor inlandsche veroordeelden te Samarang.
Idem van eene school met onderwijzerswoning te Japara.
Idem van eene school met onderwijzerswoning te Grissee.
Idem van twee koffijpakhuizen te Padang.
Idem van eene tweede lagere school met onderwijzerswoning aldaar.
Idem van eene woning en een kantoorlocaal voor den commies-ontvanger te Ajerbangies.
Idem van eene adsistent-residentswoning te Sintang (Wester-afdeeling van Borneo).
Idem van gevangenissen te Pontianak, Montrado en Menado.
Idem van een verblijf voor kettinggangers te Banda.

Bruggen, wegen en waterstaatswerken in het algemeen belang.

Uitdiepen van het havenkanaal te Batavia en herstelling der kaaimuren van hetzelve.
Vernieuwing der brug over de Soenthar en den weg van Batavia naar Bekassi.
Opbouw van 100 strekkende el kaaimuur langs de rivier van Pekalongan.

Vernieuwing van vier grootendeels weggeslagen bruggen in die residentie.
Bouw van eene steenen brug over de rivier Berem (Banjoemaas)
Idem van twee sluizen in het kanaal Josso, in de residentie Banjoemaas, als overgangsmaatregel om dat kanaal en de Serajoe ten allen tijde bevaarbaar te doen zijn.
Idem van een steenen boogbrug over de rivier Bantar (Bagelen).
Vernieuwing van vier bruggen in de residentie Samarang.
Idem van de zeehavens te Samarang.
Bouw van bruggen over de rivieren Taoenan, Njamat en Tajoe (Japara).
Idem van eene steenen boogbrug over de rivier Koewas (Kedoe).
Idem van eene brug te Djetis over de Soerabaja-rivier.
Idem van 400 strekkende el kaaimuur langs de Kalimaas en verbetering van den weg over die lengte.
Vernieuwing van twee bruggen over de Tjandi en de Manoekan (Soerabaja).
Beschoeijing met een steenen kaaimuur van de oevers van de rivier van Pasoeroean.
Bouw van eene steenen brug over de rivier Drandang (Probolinggo).
Bouw van eene brug over de Lobawang (Bezoeki).
Idem van eene steenen boogbrug ter lengte van c. c. 165 el, met negen openingen, over de Brantas, ter hoofdplaats Kediri. Met het einde van het jaar was men bezig aan het graven van den put voor het funderen van het linker landhoofd.
Idem van eene steenen boogbrug te Poeroes (Sumatra's Westkust).

Bakens- en verkenningsteekens.

Vernieuwing in steen en ijzer van de kapen- en schermen, uitmakende de bebakening van het zeegat van Tjilatjap.

Bouw- en waterstaatswerken met de cultures in betrekking staande.

Tweede opdamming van de rivier Ello (residentie Kedoe) in het belang der rijstcultuur.

Cultuurgebouwen.

Bouw van een koffijpakhuis te Balekombang (Bantam).
Idem van een koffijpakhuis te Paningaran (Pekalongan).
Idem van een koffijpakhuis te Rau (Sumatra's Westkust).
Idem van eene kaneelfabriek te Gentong (Krawang).

Zoutpakhuizen.

Bouw van verkooppakhuizen te Tjilegon (Bantam), Bekassi (Batavia), Pandongan (Rembang), Sampang (eiland Madura) en te Tajan, Sanggi, en aan de Boven-Kapoeas (Wester-afdeeling van Borneo).

Maritime werken.

Onrust. (Marine etablissement.)

Bouw van woningen voor ambtenaren en geëmploijeerden bij het etablissement.

N°. 10.

AANTOONING VAN DE UITKOMSTEN

DER

RIJSTCULTUUR OP JAVA,

MET UITZONDERING VAN DE RESIDENTIEN

BATAVIA, SOERAKARTA EN JOGJAKARTA

EN VAN DE AFDEELING

BUITENZORG,

OVER HET JAAR 1856.

RESIDENTIEN EN AFDEELINGEN.	Getal dessa's en kampongs.			Getal landbouwende huisgezinnen.	Uitgestrektheid ontgonnen bouwland, zonder eenige uitzondering, in bouws va 500 vierkante Rhijnl. voeten.		
	Getal met velden voor den landbouw.	Getal zonder velden.	Te zamen.		Velden die van levend water kunnen worden voorzien.	Velden die niet van levend water kunnen worden voorzien, of van den regen afhankelijk zijn.	Te zamen.
Bantam.	1,908	2	1,910	101,191	31,210	55,734	86,944
Krawang	126	15	141	7,101	2,812½	13,863	16,675¹
Preanger regentschappen .	3,452	307	3,759	117,375	109,283	30,058	139,341
Cheribon	1,189	21	1,210	73,057	150,045½	30,045	180,090¹
Tegal	830	35	865	34,372	62,163	13,596	75,759
Pekalongan	1,520	93	1,613	34,112	45,651½	5,128½	50,780
Samarang	2,569	85	2,654	139,288	87,720	137,601	225,321
Japara	1,196	129	1,325	66,005	57,690	51,645	109,335
Rembang	1,949	103	2,052	71,986	21,025	129,332¾	150,357³/
Soerabaja	4,673	377	5,050	109,227	126,253	110,343	236,596
Pasoeroean	1,736	56	1,729	56,712	55,193½	16,056¼	71,249³/
Probolinggo	562	»	562	36,792	38,972	23,916	62,868
Bezoeki.	546	6	552	44,893	46,317½	23,097½	69,415
Banjoewangi	155	14	169	4,474	7,545	1,364	8,909
Banjoemaas	1,327	45	1,372	55,606	74,855½	23,978½	98,834
Bagelen.	2,958	34	2,992	107,449	50,864½	110,898½	161,763
Kedoe	3,741	31	3,772	84,628	37,077	14,914½	51,991¹/
Patjitan	253	28	281	13,526	3,326	14,986	18,312
Te zamen	30,690	1,381	32,071	1,157,794	1,007,984½	806,557½	1,814,542
Madioen	1,186	53	1,239	46,544	80,999	41,941	122,940
Kediri	1,174	57	1,231	42,548	52,596	21,756	74,352
Te zamen voor alle gewesten	35,050	1,491	34,541	(e) 1,246,886	1,141,579½	870,254½	2,011,834
In 1855 was het cijfer .	32,905	1,977	34,882	1,268,147	»	»	1,983,430
Geeft nu meer . . .	145	»	»	»	»	»	28,404
Geeft nu minder . . .	»	486	341	(e) 21,261	»	»	»

Uitgestrektheid welke hiervan				Opbrengst der velden door de bevolking met padi beplant, in pikols van 100 katties (125 Amsterd. pond).	
door de bevolking					
voor het Gouvernement is beplant. (*a*)	beplant is met padi.	beplant is met aardvruchten of andere drooge gewassen.	onbeplant is gebleven.	Te zamen in elk district werkelijk ingeoogst of bij schatting.	Gemiddeld per bouw van 500 vierk. Rhijnlandsche roeden.
»	82,410	3,194	1,340	1,851,480	circa 23
»	15,518½	439	718	156,408	10
»	128,649	6,327	4,365	3,940,564	29
6,052½	158,298½	4,936	10,803½	2,936,063	18
3,100	70,219	(*c*) 1,406	2,062	2,019,656	circa 29
2,485¼	(*b*) 41,154	1,131¼	6,009½	316,410	7
2,100	201,829	7,375	14,017	4,378,510	circa 22
3,919½	82,596½	(*d*) 8,174	16,059	651,121	circa 8
1,745	125,849	16,336¾	6,743½	963,842	circa 8
8,155	194,582	21,416	12,443	2,551,999½	13
6,203	49,582¼	14,706	758½	1,723,671	circa 35
5,001	35,054	22,227	586	1,155,556	33
2,408	48,670½	16,701½	1,635	1,575,122	32
»	7,436	1,473	»	297,440	40
5,125¾	76,221¾	5,987	11,499½	802,131	10
11,547¼	109,337¼	14,492½	26,386	2,152,515	circa 20
700	38,035	13,203	53½	1,289,944	circa 35
»	16,780	1,061	471	411,195	ruim 24
58,542¼	1,482,222¼	160,586	115,950	29,173,627½	19,66
2,325	86,913	21,764	11,938	2,068,715	circa 24
1,900	59,729	9,112	3,611	1,601,793	27
62,767¼	1,628,864¼	(*f*) 191,462	131,499	32,844,135½	20,16
63,421	»	»	204,179	29,037,273	16,92
»	»	»	»	3,806,862½	3,24
653¾	»	»	72,680	»	»

AANMERKINGEN.

(*a*) Ongerekend de koffij-, peper-, thee- en kaneeltuinen.

(*b*) Waarvan 4163¾ bouws zijn mislukt.

(*c*) Hieronder 1028 bouws, die, na met padi te zijn beplant, weder gebezigd zijn voor tweede gewassen.

(*d*) Hieronder 1414 bouws als boven.

(*e*) Volgens mededeeling van den directeur der cultures zijn dit jaar onder deze cijfers alleen opgenomen de landbouwende huisgezinnen *met velden*, terwijl vroeger ook die *zonder velden* er onder begrepen zouden zijn geweest.

(*f*) Hieronder de 2642 bouws onder *c* en *d* vermeld.

RESIDENTIEN EN AFDEELINGEN.	Gemiddelde marktprijzen van padi in 1856.		Bedrag van de der landrente
	Hoogste prijzen.	Laagste prijzen.	Van velden door de bevolking voor het Gouvernement beplant (kolom 9).
Bantam	f 4: 70	f 2: 86	»
Krawang	3:102	3: 36	»
Preanger regentschappen	4: 00	1: 00	»
Cheribon	1:105	1: 45	f 38,292: 60
Tegal	4: 68	2:109	28,834: 20
Pekalongan	5: 00	1: 30	18,784: 30
Samarang	2: 41	1: 43	22,517: 00
Japara	2: 66	1:108	53,577: 00
Rembang	3:102	2: 01	3,323: 00
Soerabaja	3: 00	1: 25	107,422: 60
Pasoeroean	2: 50	1: 92	79,062: 07
Probolinggo	2: 75	2: 00	82,171: 45
Bezoeki	2: 51	1: 80	37,272: 60
Banjoewangi	1: 60	1: 20	»
Banjoemaas	5: 75	1:100	52,542: 60
Bagelen	2:117	1: 66	38,129: 00
Kedoe	5:114	2: 10	1,750: 00
Patjitan	4: 00	2: 52	»
Te zamen	f 3: 63	f 1:118	f 563,677:102
Madioen	3: 62	2: 30	26,666: 80
Kediri	4: 70	1: 00	»
Te zamen voor alle gewesten	f 3:105	f 1: 89	f 590,344: 62
In 1855 was het cijfer	2:117	1:114	569,823: 89
Geeft nu meer	f 0:108	»	f 20,520: 93
Geeft nu minder	»	f 0: 25	»

...gehoelen onzuiveren aanslag op het gewas in 1856.		Uitgestrektheid nieuw ontgonnen sawahvelden in 1856, in bouws van 500 vierk. roeden.	Vermoedelijke uitgestrektheid sawahvelden in 1857 nieuw te ontginnen, in bouws van 500 vierk. roeden.	AANMERKINGEN.
Van velden door de bevolking voor eigen cultuur beplant (kolom 10).	Te zamen.			
f 563,573 : 60	f 563,573 : 60	84	»	
40,435 : 104	40,435 : 104	»	44	
»	»	420	2,293	
721,630 : 60	759,923 : 00	667	516	
409,255 : 00	438,089 : 20	683	465	
249,273 : 10	268,057 : 40	180	63	
792,684 : 100	815,201 : 100	1,523	270	
405,110 : 80	458,687 : 80	164 1/2	1,040	
505,055 : 43	508,378 : 43	1,401	493 1/4	
1,228,530 : 84	1,335,953 : 24	3,531	70	
677,455 : 113	756,518 : 00	615 3/4	329	
583,434 : 75	665,606 : 00	258	»	
629,880 : 60	667,153 : 00	233 3/4	197	
»	»	730	80	
441,433 : 105	493,976 : 45	453 3/4	325	
769,540 : 39	807,669 : 39	630 1/2	466	
597,349 : 60	599,990 : 60	104 1/2	210 3/4	
»	»	190 1/2	43	
f 8,614,644 : 33	f 9,178,322 : 15	11,860 1/4	6,905	
139,662 : 68	166,329 : 28	1,529 3/4	450	
237,519 : 48	237,519 : 48	»	»	
f 8,991,826 : 29	f 9,582,170 : 91 (a)	13,390	7,355	(a) Hieronder fictive landrenten ad f 377,066 : 108.
8,230,264 : 116	8,800,088 : 85	6,348	7,457	
f 761,561 : 33	f 782,082 : 06	7,042	»	
»	»	»	102	

ZITTING 1858—1859. — (LXV.)

Verslag van het beheer en den staat der Kolonien over 1856.

BIJLAGE L VAN HET VERSLAG. (Oost-Indie.)

N°. 11.

AANTOONING VAN DE TEELT

VAN

KLAPPERBOOMEN

IN DE ONDERSCHEIDENE

RESIDENTIEN EN AFDEELINGEN VAN JAVA,

MET UITZONDERING VAN

BATAVIA, SOERAKARTA EN JOGJOKARTA,

gedurende het jaar 1856.

RESIDENTIEN EN AFDEELINGEN.	Aanwezig getal klapperboomen op 1°. Januarij 1856.			Gedurende 1856 zijn:	
	Vruchtdragende.	Jonge.	Totaal.	Uitgestorven of uitgeroeid.	Bijgeplant.
Bantam	273,085	449,666	722,751	14,093	98,847
Buitenzorg	70,557	70,800	141,357	3,457	13,621
Krawang	17,154	38,057	55,211	3,203	6,382
Preanger regentschappen	269,926	725,130	995,056	31,274	66,682
Cheribon	148,774	298,560	447,334	30,907	114,102
Tegal	176,286	222,930	399.216	16,787	52,661
Pekalongan	222,456	102,522	324,978	2,796	12,295
Samarang	358,650	513,201	871,851	35,090	112,375
Japara	c 290,369	c 341,494	c 631,863	17,112	50,970
Rembang	417,797	510,417	928,214	37,915	180,421
Soerabaja	c 584,132	c 944,636	c 1,528,768	43,965	93,844
Pasoeroean	168,657	705,595	874,252	271,875	61,571
Probolinggo	c 211,914	c 312,732	c 524,646	15,855	33,881
Bezoeki	258,648	468,204	726,852	74,800	63,979
Banjoewangi	44,403	55,637	100,040	260	8,662
Banjoemaas	388,993	414,988	803,981	10,330	44,173
Bagelen	859,238	800,043	1,659,281	12,547	77,419
Kedoe	186,462	211,582	398,044	2,921	24,849
Madioen	166,537	216,601	383,138	18,378	51,637
Patjitan	99,549	140,671	240,220	745	53,244
Kediri	234,096	341,143	575,239	16,856	37,582
	5,447,683	7,884,609	13,332,292	661,166	1,259,197

nt.	Aanwezig getal klapperboomen op ultimo December 1856. Vruchtdragende.	Jonge.	Totaal.	Gemiddelde prijzen der Klappers per 100 stuks.	Klapperolie per pikol.
,847	303,015	504,490	807,505	f 4: 24	f 31: 99
,621	70,593	80,928	151,521	8: 52	50: 60
,382	17,140	41,250	58,390	*a* 4: 25	*b*
,682	282,903	747,561	1,030,464	4: 20	6: 72
,102	166,064	364,465	530,529	5: 70	11: 80
,661	200,573	234,517	435,090	4: 20	28: 11
,295	219,660	114,817	334,477	4: 50	30: 00
,375	390,322	558,814	949,136	6:110	32: 90
,970	297,971	367,750	665,721	4: 84	26:113
,421	442,032	628,688	1,070,720	6:112	39: 26
,844	593,503	985,144	1,578,647	7: 72	33: 96
,571	180,738	483,210	663,948	7: 68	*d* 32:102
,881	219,872	322,770	542,642	4: 73	30: 25
,979	293,394	422,637	716,031	4: 30	*e*
,662	44,388	64,054	108,442	4: 00	27: 60
,173	406,617	431,207	837,824	3: 30	26: 22
,419	900,947	823,206	1,724,153	3: 60	17:112
,849	188,603	231,369	419,972	5: 62	*f*
637	170,706	245,691	416,397	7: 80	37: 40
244	101,471	191,248	292,719	4: 20	24: 46
582	231,712	364,253	595,965	7: 72	39: 00
197	5,722,224	8,208,069	13,930,323	—	—

AANMERKINGEN.

a. De prijs van 1855.

b. Klapperolie wordt hier niet gefabriceerd.

c. Veranderd ten gevolge van latere opgaven.

d. De klapperolie wordt hier van den overwal aangevoerd; de prijs regelt zich naar den voorraad.

e. In deze residentie wordt geen klapperolie bij den pikol verkocht, ten ware zij van Soemanap en Bali wordt aangebragt, als wanneer zij voor f 25 à f 27 wordt omgezet.

f. In deze residentie wordt de klapperolie nog niet bij den pikol verkocht, daar de aanwezige vruchtdragende boomen daartoe nog geene genoegzame klappers afwerpen. De gemiddelde prijs per bottel is f 0: 30.

ZITTING 1858 — 1859. —— (LXV.)

Verslag van het beheer en den staat der Kolonien over 1856.

BIJLAGE M VAN HET VERSLAG. (Oost-Indie.)

N°. 12.

AANTOONING VAN DE UITKOMSTEN

DER

KOFFIJ-CULTUUR

OVER HET JAAR

1856.

RESIDENTIEN EN AFDEELINGEN.	Getal huisgezinnen voor geregelde tuinen en boschkoffij afgezonderd.	GETAL VRUCHTDRAGENDE BOOMEN, WAARVAN IN 1856 GEOOGST IS.			
		Geregelde tuinen.	Boschkoffij.	Pagger- en kampong-koffij.	Te zamen.
Bantam	33,440	6,944,269	»	1,061,676	8,005,945
Buitenzorg	a. »	»	»	»	»
Krawang	1,595	445,915	»	20,426	466,341
Preanger regentschappen .	93,998	47,261,086	5,562,860	17,087,676	69,911,622
Cheribon	22,528	9,762,502	1,450,588	2,333,209	13,546,299
Tegal.	7,727	1,846,017	»	1,480,957	3,326,974
Pekalongan.	8,187	2,558,573	»	2,015,710	4,574,283
Samarang	30,411	7,558,196	»	4,745,921	12,304,117
Japara	5,101	1,009,930	»	26,740	1,036,670
Rembang	3,021	964,123	»	»	964,123
Soerabaja	2,805	781,070	1,425,902	37,121	2,244,093
Pasoeroean.	29,216	3,109,400	12,417,505	4,671,446	20,198,351
Probolinggo	14,210	3,192,362	1,046,683	290,319	4,529,364
Bezoeki.	25,924	6,858,239	»	1,454,427	8,312,666
Banjoewangi	3,495	2,366,780	»	175,019	2,541,799
Banjoemaas	25,925	5,043,153	»	3,588,999	8,632,152
Bagelen.	26,705	5,105,308	»	6,192,944	11,298,252
Kedoe	69,310	4,112,451	490,754	21,753,758	26,356,963
Patjitan.	11,674	3,830,465	»	172,401	4,002,866
Totaal. .	414,272	112,759,839	22,394,292	67,109,849	202,263,980
Madioen.	14,170	5,863,551	»	913,309	6,776,860
Kediri	25,787	9,446,355	241,289	599,001	10,286,645
Totaal. .	454,229	128,069,745	22,635,581	68,622,159	219,327,485
Jogjakarta	»	»	»	»	»
Soerakarta	»	»	»	»	»
Te zamen voor alle residentien . . .	454,229	128,069,745	22,635,581	68,622,159	219,327,485
In 1855 was het . . .	460,245	133,054,937	26,010,012	69,575,593	228,640,542
Geeft nu { Meer . . .	»	»	»	»	»
Geeft nu { Minder. . .	6,016	4,985,192	3,374,431	953,434	9,313,057

Verkregen hoeveelheid koffij, in pikols van 100 katties.	Overwigten door latere meerderbevindingen bij de pakhuizen.	Minder bevonden in de kleine pakhuizen.	Te zamen bij de pakhuizen in ontvang genomen.	Getal vruchtdragende boomen, waarvan gemiddeld één pikol koffij is verkregen.	*AANMERKINGEN.*
30,470.25	469.41	»	30,939.66	258	*a.* Bij ordonnantie van 22 Nov. 1855 (*Ind. Staatsblad* n°. 75) is het zoogenaamde koffij-servituut ingetrokken met 1°. Januarij 1856.
»	»	»	»	»	
1,403.62	3.63	»	1,407.25	331	
199,954.73	4,337.42	2,468.99	192,823.16	362	
41,126.82	190.27	»	41,317.09	327	
31,132.99	187.19	108.80	31,211.38	106	
17,254.73	3.98	»	17,258.71	265	
26,709.85	29.31	»	26,739.16	461	
1,418.56	2.13	»	1,420.69	730	
175.65^{5}	»	»	175.65^{5}	5509	
6,805.15	15.05	»	6,820.20	329	
123,639.66	900.68	»	124,540.34	165	
21,109.38^{5}	185.75^{5}	»	21,295.14	215	
40,998.08	98.22	»	41,097.00	203	
14,298.00	182.00	»	14,480.00	176	
25,365,97	221.33	11.62	25,575,68	338	
48,010.81^{5}	1,005.63^{5}	»	49,016.45	230	
56,365.22	222.14	»	56,587.36	465	
14,576.07	27.85	»	14,603.92	274	
691,815.55^{5}	8,082.70	2,589.41	697,308.84^{5}	290	
23,783.97	30.73	»	23,814.70	284	
20,576.49	402.09	»	20,978.58	493	
736,176.01^{5}	8,515.52	2,589.41	742,102.12^{5}	295	
316.70	0.74	»	317.44	»	
4,549.09	2.03	»	4,551.12	»	
741,041.80^{5}	8,518.29	2,598.41	746,970.68^{5}	295	
1,147,016.67	19,115.27	1,046.64	1,165,085.30	ruim 199	
»	»	1,542.77	»	96	
405,974.86^{5}	10,596.98	»	418,114,61^{5}	»	

GEZAMENLIJKE KOSTEN DER KOFFIJ, UIT DEN OOG

RESIDENTIEN EN AFDEELINGEN.	INKOOPSPRIJS AAN DE PLANTERS BETAALD.			Kosten van personeel, koelies enz., bij de pakhuizen.	Kosten van inlandsch personeel bij de koffij-cultuur, als mantries enz.	Bijzondere meerdere kost[en] van bewerking [der] koffij naar d[e] West-Indisch[e] bereiding.
		Per pikol.	Te zamen.			
Bantam		8:40	f 253,918: 90	f 8,414: 70	f 3,340: 00	f 11,771: 1
Buitenzorg		»	»	»	»	»
Krawang		8:40	11,695: 96	456: 00	»	»
Preanger regentschappen .		3:15	596,733: 66	26,957: 40	12,650: 00	80,687: 2
Cheribon	droog nat	8:40 1:30	319,751: 43$^1/_2$	21,061: 48	»	4,884: 8
Tegal.		8:40	258,487: 13	3,598: 11	1,440: 00	»
Pekalongan.		8:40	143,243: 45	5,851: 80	»	»
Samarang		8:40	222,569: 55	5,625: 00	2,820: 00	»
Japara		8:40	11,731: 42$^1/_2$	296: 04	4,980: 00	»
Rembang		8:40	1,442:114	»	»	»
Soerabaja		8:40	56,709: 70	1,387:112	1,200: 00	»
Pasoeroean.	gew. infer.	8:40 6:30	1,024,796: 14	17,135:117$^1/_2$	12,665: 00	15,625: 3
Probolinggo		8:40	175,238: 85	3,966: 08	350: 00	»
Bezoeki.		8:40	341,650: 76	5,684: 00	1,875: 00	»
Banjoewangi		5:00	71,490: 84	1,660: 00	3,600: 00	»
Banjoemaas	gew. infer.	8:40 4:20	211,270: 32	618: 20	10,255: 00	»
Bagelen.	gew. infer.	8:40 4:20	395,757: 35	5,961: 80	4,680: 00	»
Kadoe		8:40	469,710: 18	12,996: 00	4,500: 00	»
Patjitan.	W.-I. b. gew.	6:05 5:25	80,585: 82	5,935: 66	1,500: 00	»
Totaal. .		»	f 4,635,882: 03	f 137,606:108$^1/_2$	f 65,855: 00	f 112,968: 4
Madioen.		5:25	123,363: 03	12,503: 16	»	»
Kediri		5:25	106,324:119	10,340: 00	»	»
Totaal. .		»	f 4,865,570: 05	f 160,450: 04$^1/_2$	f 65,855: 00	f 112,968: 4
Jogjakarta		15:67	4,927: 38	150: 00	»	»
Soerakarta		15:67	68,960: 01	1,000: 00	»	»
Te zamen voor alle residentien . . .		»	f 4,939,457: 44	f 161,600: 04$^1/_2$	f 65,855: 00	f 112,968: 4
In 1855 was het . . .		»	7,756,481: 73	157,971: 96	59,188: 29	267,073: 2
Geeft nu { Meer . . .		»	»	f 3,628: 28$^1/_2$	f 6,666: 91	»
Geeft nu { Minder. . .		»	f 2,817,024: 29	»	»	f 154,104: 9

VAN 1856 AAN HET GOUVERNEMENT GELEVERD.

Kosten van afpakking en vervoer tot de strandpakhuizen.	Percentsgewijze belooning aan de Europesche en inlandsche ambtenaren en mindere inlandsche hoofden.	Alle andere uitgaven, onder geen bepaald hoofd te brengen.	Te zamen.	Gemiddelde prijs waarop één pikol koffij van 100 katties aan het Gouvernement te staan komt.	Getal inkoops-koffij-pakhuizen.	*AANMERKINGEN.*
f 18,117: 65	f 14,869: 09½	f 6,012:104	f 316,443:115½	f 10:27	8	*a.* Hieronder f 928:71 aan transportkosten der koffij naar Samarang.
»	»	»	»	»	»	
1,103: 39½	711: 32	901: 26	14,867: 73½	10: 68	1	
»	224,157: 61½	298,141: 51½	1,239,327: 07	6: 50	51	*b.* Waaronder f 713:66 aan fictive landrente.
49,893: 99	18,904: 46½	2,148: 35	416,644: 01	10: 10	25	*c.* Bedrag der fictive landrenten.
20,661: 22	14,091: 30	902: 91½	299,180: 47½	9: 70	7	
15,517: 15	7,835: 71	629: 35	173,077: 06	10: 00	8	
33,809: 43	12,017: 00	1,067: 90	277,908: 68	10: 47	12	
829: 04½	627: 97½	1,172: 65	*a.* 19,636: 93½	13:100	4	
113: 35	73:115	»	1,630: 24	9: 37	2	
2,104: 45	2,994: 92	4,264: 31	68,660:110	10: 08	3	
118,442: 92	55,057: 12	7,082: 54	1,250,804: 82	10: 05	11	
10,921: 39	9,388: 57	»	199,865: 21	9: 46	5	
27,659: 68	18,358:114	»	395,228: 18	9: 73	7	
8,142: 85	11,336: 45	45: 00	96,274: 94	6: 78	2	
49,283: 87	12,243: 49	6,529: 71	290,200: 19	11: 42	18	
79,651: 74	22,156: 69	3,635: 10	511,842: 28	10: 53	13	
82,534: 88	25,002: 29	845: 00	595,588: 15	10: 60	13	
9,825: 12	10,766: 23	1,680: 21	110,292: 84	7: 66	5	
f 529,610: 73	f 460,591:113	f 335,057: 85	f 6,277,562: 67	f 9: 00	195	
33,245: 23	15,939: 74	*b.* 82,720:115	260,771:111	10:115	8	
34,400: 00	8,920; 00	*c.* 152,019:100	319,004: 99	15: 25	8	
f 597,255: 96	f 485,451: 67	f 569,798: 60	f 6,857,339: 37	f 9: 29	211	
710: 77	»	»	5,787:115	18: 32	»	
9,767:112	»	»	79,727:113	17: 62	»	
f 607,734: 45	f 485,451: 67	f 569,798: 60	f 6,942,855: 25	f 9: 34	211	
1,188,505: 57	697,544: 78	264,838:109	10,391,603:105	8:107	222	
»	»	f 304,959: 71	»	f 0: 47	»	
f 580,771: 12	f 212,093: 11	»	f 3,448,748: 80	»	11	

Verslag van het beheer en den staat der Kolonien over 1856.

BIJLAGE N VAN HET VERSLAG. (Oost-Indie.)

N°. 13.

AANTOONING VAN DE HOEVEELHEID

KOFFIJBOOMEN.

AANTOONING VAN DE HOEVEELHEID KOFFIJBOOM[ANW...]

RESIDENTIEN EN AFDEELINGEN.	IN GEREGELDE TUINEN.			IN BOSSCHEN.		
	Die vruchten kunnen dragen.	Nog te jong daartoe.	Te zamen.	Die vruchten kunnen dragen.	Nog te jong daartoe.	Te zamen.
Bantam	6,527,119	694,480	7,221,599	»	»	»
Buitenzorg	(a) »	»	»	»	»	»
Krawang	578,255	162,340	740,595	»	»	»
Preanger regentschappen	44,709,634	9,461,957	54,171,591	4,983,060	»	4,983,0
Cheribon	9,261,319	7,654,609	16,915,928	1,199,488	»	1,199,4
Tegal	2,019,715	1,272,620	3,292,335	»	»	»
Pekalongan	2,869,390	1,545,157	4,414,547	»	»	»
Samarang	7,836,623	5,253,778	13,090,401	»	»	»
Japara	978,693	1,043,455	2,022,148	»	»	»
Rembang	346,109	163,822	509,931	»	»	»
Soerabaja	1,410,902	199,900	1,610,802	761,070	52,431	813,5
Pasoeroean	3,425,211	262,157	3,687,368	12,439,495	1,585,272	14,024,7
Probolinggo	3,192,362	400,297	3,592,659	1,046,683	»	1,046,6
Bezoeki	6,992,697	2,463,514	9,456,211	»	»	»
Banjoewangi	2,428,451	294,464	2,722,915	»	»	»
Banjoemaas	5,023,175	3,189,412	8,212,587	»	»	»
Bagelen	6,637,584	3,841,241	10,478,825	»	»	»
Kadoe	3,606,294	2,564,376	6,170,670	490,754	50,500	541,2
Patjitan	4,079,977	1,729,777	5,809,754	»	»	»
Te zamen	111,923,510	42,197,356	154,120,866	20,920,550	1,688,203	22,608,7
Madioen	6,053,572	3,120,083	9,173,655	»	»	»
Kediri	8,695,449	4,124,847	12,820,296	133,844	»	133,8
Te zamen voor alle residentien	126,672,531	49,442,286	176,114,817	21,054,394	1,688,203	22,742,5

…OM	AANWEZIG ONDER ULTIMO MAART 1857.						Te zamen bedroeg het aanwezig getal koffijboomen onder ult. Maart 1856.	GEEFT in het TEGENWOORDIG JAAR.		Aanmerkingen.
	IN PAGGERS EN KAMPONGS.			GEHEEL AANWEZIG GETAL.						
Te …men.	Die vruchten kunnen dragen.	Nog te jong daartoe.	Te zamen.	Die vruchten kunnen dragen.	Nog te jong daartoe.	Te zamen.		meer boomen.	minder boomen.	
»	1,033,351	2,094,050	3,127,401	7,560,470	2,788,530	10,349,000	9,739,875	609,125	»	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	(a) Bij ordonn. dd. 22 Nov. 1855 (*Indisch Staatsblad* n°. 75), is het zoogenaamde koffijservituut ingetrokken, beginnende met 1°. Jan. 1856.
»	20,455	148,340	168,785	598,700	310,680	909,380	871,100	38,280	»	
983,(	5,445,670	1,614,519	7,060,189	55,138,364	11,076,476	66,214,840	77,053,050	»	10,838,210	
199,4	3,044,609	2,630,474	5,675,083	13,505,416	10,285,083	23,790,499	30,507,174	»	6,716,675	
»	1,313,937	935,725	2,249,662	3,333,652	2,208,345	5,541,997	5,105,364	436,633	»	
»	2,412,553	586,027	2,998,580	5,281,943	2,131,184	7,413,127	7,087,715	325,412	»	
»	4,648,449	1,180,047	5,828,496	12,485,072	6,433,825	18,918,897	18,633,008	285,889	»	
»	26,740	2,200	28,940	1,005,433	1,045,655	2,051,088	1,447,299	603,789	»	
»	»	»	»	346,109	163,822	509,931	1,143,341	»	633,410	
813,5	37,121	»	37,121	2,209,093	252,331	2,461,424	2,436,424	25,000	»	
024,7	4,386,346	3,073,163	7,459,509	20,251,052	4,920,592	25,171,644	24,519,361	652,283	»	
046,(	290,319	43,174	333,493	4,529,364	443,471	4,972,835	5,694,223	»	721,388	
»	1,016,681	1,167,686	2,184,367	8,009,378	3,631,200	11,640,578	11,708,072	»	67,494	
»	119,233	49,250	168,483	2,547,684	343,714	2,891,398	2,908,739	»	17,341	
»	4,347,378	2,696,086	7,043,464	9,370,553	5,885,498	15,256,051	14,814,133	441,918	»	
»	5,915,650	4,451,670	10,367,320	12,553,234	8,292,911	20,846,145	20,053,295	792,850	»	
541,5	23,163,539	9,641,908	32,805,447	27,260,587	12,256,784	39,517,371	36,991,936	2,525,435	»	
»	144,715	339,400	484,115	4,224,692	2,069,177	6,293,869	6,197,407	96,462	»	
,608,7	57,366,736	30,653,719	88,020,455	190,210,796	74,539,278	264,750,074	276,911,516	6,833,076	18,994,518	
»	693,665	714,234	1,407,890	6,747,228	3,834,317	10,581,545	10,113,327	468,218	»	
133,8	425,580	»	425,580	9,254,873	4,124,847	13,379,720	13,724,195	»	344,475	
,742,5	58,485,972	31,367,953	89,853,925	206,212,897	82,498,442	288,711,389	300,749,038	7,301,294	19,338,993	
									7,301,294	
								Minder in 1857	12,037,699	

AANTOONING VAN DE UITKOMSTEN

DER

SUIKERCULTUUR

OVER 1856.

RESIDENTIEN.	Getal suikerinrigtingen.	Getal suikerriet plantende huisgezinnen.	Uitgestrektheid der suikerrietvelden in 1856 gesneden, in bouws van 500 vierkante roeden.	Getal bouws van 500 vierkante roeden bovendien nog voor den oogst van 1856 beplant geweest, doch niet gesneden.	Geschatte opbrengst, in pikols suiker van 100 katties (125 Amsterd. ponden).	Werkelijk van de veld verkregen opbrengst, pikols suik van 100 katti
Cheribon	10	17,486	4,694	15	120,451.00	146,144.7
Tegal	9	11,650	3,302 $^3/_4$	»	77,676.33 $^1/_3$	*a* 106,870.5
Pekalongan	3	7,748	1,500	»	31,162.75	47,338.2
Samarang	4	9,481	2,100	»	38,202.50	71,365.1
Japara.	9	15,885	4,269	»	104,130.00	133,465.2
Rembang.	2	1,960	490	»	9,267.50	10,507.8
Soerabaja	18	51,936	8,015	15	180,117.00	326,647.0
Pasoeroean	17	20,311	6,062	»	194,707.00	263,967.9
Probolinggo	10	14,623	5,001	»	144,212.50	203,838.0
Bezoeki	5	7,351	2,200	»	64,05600	88,034.9
Banjoemaas	1	1,500	361	39	7,690.00	8,599.6
Madioen	2	3,434	800	»	19,071.25	32,393.0
Kediri.	6	8,817	1,900	»	49,201.25	57,316.6
Te zamen	96	172,182	40,694 $^3/_4$	63	1,039,945.08 $^1/_3$	1,498,489.0
In 1855 was het cijfer . . .	96	169,490	40,604	3 $^1/_2$	1,000,360.76 $^2/_3$	1,351,645.9
Geeft nu meer	»	2,692	88 $^3/_4$	65 $^1/_2$	39,584.31 $^2/_3$	146,843.1
Geeft nu minder	»	»	»	»	»	»

Gemiddeld werkelijk verkregen opbrengst van den bouw van 500 vierkante roeden, in pikols suiker van 100 katties.	GENOTEN BETALING DOOR DE SUIKERRIETPLANTERS.			Hoeveelheid suiker aan het Gouvernement geleverd, in pikols van 100 katties.	*AANMERKINGEN.*
	Gezamenlijk bedrag.	Gemiddeld voor ieder huisgezin.	Gemiddeld voor den bouw van 500 vierk. roeden.		
31.13	f 422,332: 112	f 24: 18	f 89: 116	85,674.59	*a.* Hieronder zijn begrepen 12,000 pikols suiker, afkomstig van het verkochte riet der fabriek Pangka.
32.35	269,051: 05	23: 11	81: 54	*b* 70,734.34	*b.* Hieronder 98$^{49}/_{100}$ en 703$^{54}/_{100}$ pikols suiker, in geld vergoed,
31.62	134,128: 102	17: 37	89: 49	7,756.88	*c.* Hieronder begrepen 3,662.16 pikols suiker, niet geleverd, doch in geld vergoed.
33.98	208,148: 35	21: 115	99: 14	17,563.83	
31.26	370,148: 90	23: 36	86: 84	38,532.47	
21.44	35,577: 50^{5}	18: 18	72: 72	»	
40.75	842,851: 16^{5}	16: 27	105: 23	*c* 209,830.35	
43.54	662,814: 47	32: 76	109: 41	177,399.53	
40.75	545,699: 18	37: 38	109: 12	145,672.07	
40.01$^{1}/_{2}$	234,212: 76	31: 103	106: 55	62,554.99	
24.00	25,082: 34	16: 87	69: 48	8,599.64	
42.99	88,652: 10	25: 97	110: 97	16,001.92	
30.16	102,192: 29	11: 71	53: 93	38,246.56	
36.82	f 3,940,891: 25	f 22: 106	f 96: 101	878,567.17	
33.29	3,601,824: 107	21: 30	21: 19	876,788.35	
3.53	f 339,066: 38	f 1: 76	f 5: 82	1,778.82	
»	»	»	»	»	

RESIDENTIEN.	GEZAMENLIJKE KOSTEN VAN DE SUIKER UIT DEN OOGST VAN 185				GOUVERNEMEN
	Inkoopskosten ingevolge de bestaande contracten.	Kosten van personeel bij den veldarbeid.	Kosten van afpakking en vervoer tot in de hoofdpakhuizen.	Percentsgewijze belooning aan de Europesche en inlandsche ambtenaren en mindere inlandsche hoofden.	Andere kosten onder geen bepaald hoofd te brengen.
Cheribon	f 811,892:117	f 4,140: 00	f 764:100	f 27,374: 19	»
Tegal	649,564: 38	4,980: 00	1,061: 90	31,652: 18^{5}	f 1,980: 82
Pekalongan	71,104: 88	1,980: 00	»	2,580: 00	172: 80
Samarang	149,617:108	1,440: 00	»	6,440: 08	»
Japara	361,389: 84	2,304: 00	»	11,559: 88	»
Rembang.	»	300: 00	»	»	»
Soerabaja	2,023,685: 57	»	»	59,575: 18^{5}	9,186: 00
Pasoeroean	1,620,985: 70	900: 00	»	57,307:115	10,360: 94
Probolinggo	1,406,106: 85	8,126:105	1,261: 18	59,789: 47^{5}	1,140: 00
Bezoeki	599,100: 28	960: 00	»	26,274: 33	»
Banjoemaas	77,052: 92	300: 00	14,063: 34	2,685: 09	»
Madioen	160,019: 24	»	23,599: 17	3,541: 76	*a* 18,661: 47
Kediri.	359,462:115	1,200: 00	»	12,006: 80	»
Te zamen	f 8,290,982: 76	f 26,630:105	f 41,350: 19	f 300,786: 32^{5}	f 41,501: 63
In 1855 was het cijfer . . .	8,337,849:114	17,454: 00	52,344:111	288,580: 37	39,378: 70
Geeft nu { meer	»	f 9,176:105	»	f 12,205:115^{5}	f 2,122:113
Geeft nu { minder	f 46,867: 38	»	f 10,994: 92	»	»

[A]AN HET [GOUVERNEMENT] GELEVERD. TE ZAMEN.	Gemiddelde prijs waarop de pikol suiker aan het Gouvernement te staan komt.	Hoeveelheid pikols suiker, die, op grond der bestaande contracten, ter beschikking der fabrikanten is gebleven.	Uitgestrektheid der van elke residentie met suikerriet beplante velden voor den eerstvolgenden oogst, in bouws van 500 vierkante roeden.	*AANMERKINGEN.*
f 844,171:116	f 9:102	60,470.166	4,694	
689,238:108 5	9:102	36,451.860	3,100	
75,837: 48	9: 92	39,581.390	1,500	
157,497:116	8:116	53,801.300	2,100	
375,253: 52	9: 89	94.932.780	4,269	
300: 00	»	10,507.830	490	
2,092,446: 75 5	10: 17	120,479.401	8,030	
1,689,554: 39	9: 63	86,568.390	6,062	
1,476,424: 15 5	10: 16	58,165.986	5,001	
626,334: 61	10: 01	25,479.967	2,200	
94,701: 15	11: 01	»	400	
205,821: 44	12:103	18,391.080	800	
372,669: 75	9: 92	*b* 19,070.060	1,900	
f 8,701,252: 25	9:108	623,899.849	40,546	
8,735,607: 92	9:115	463,566.350	40,561	
»	»	160,333.499	»	
f 34,355: 67	f 0: 07	»	15	

a. Waaronder f 17,055 44/120 aan fictive landrenten en 8 per cent vergoeding voor collecteloon f 13645 3/120.

b. Waarvan 100 pikols verongelukt van de fabriek Modjo Pangong.

Zitting 1858 — 1859. —— (LXV.)

Verslag van het beheer en den staat der Kolonien over 1856.

Bijlage P van het verslag. (Oost-Indie.)

N°. 15.

AANTOONING VAN DE UITKOMSTEN

DER

INDIGO-CULTUUR.

OVER 1856.

RESIDENTIEN.	Getal fabrieken.	Getal indigo plantende huisgezinnen.	UITGESTREKTHEID DER IN[..]LDEN GESNEDEN, IN BOUWS VA[..]ERK.		
			Tarom-kembang.	Zaad-indig[o]	Te [..]
Cheribon	44	7,787	$1,343\frac{1}{2}$	„	1,
Pekalongan	20	8,751	$985\frac{1}{4}$	„	
Bezoeki	6	1,325	208	„	
Banjoemaas	100	22,415	$4,701\frac{1}{2}$	„	4
Bagelen	123	54,880	$8,252\frac{3}{4}$	„	8
Kadoe	8	4,200	700	„	
Te zamen	301	99,358	16,191	„	1(
Medioen	23	11,500	$1,525\frac{200}{500}$	„	
Voor alle residentien te zamen	324	110,858	$17,716\frac{200}{500}$	„	1
In 1855 bedroeg het	365	113,081	$18,838\frac{11}{30}$	„	1
In 1856 meer	„	„	„	„	
In 1856 minder	41	2,223	$1,121\frac{29}{30}$	„	

…INDELDEN IN 1856 VAN … VIERK. ROEDEN. Te zamen.	Getal bouws van 500 vierk. roeden, bovendien voor den oogst van 1856 beplant geweest.	Verkregen hoeveelheid ponden indigo.	Gemiddelde hoeveelheid ponden indigo, verkregen van den bouw van 500 vierk. roeden.	AANMERKINGEN.
1,343$^{1}/_{2}$	»	38,414	28	
985$^{1}/_{4}$	»	29,456	29	
208	»	7,937	38	
4,701$^{1}/_{2}$	24$^{1}/_{4}$	165,562	35	
8,252$^{3}/_{4}$	»	376,737	45$^{2}/_{3}$	
700	100	35,003	51$^{1}/_{2}$	
16,191	124$^{1}/_{4}$	653,109	40$^{34}/_{100}$	
1,525$^{200}/_{500}$	»	79,864	52$^{1}/_{2}$	
17,716$^{200}/_{500}$	124$^{1}/_{4}$	732,973	41$^{37}/_{100}$	
18,838$^{11}/_{30}$	»	448,259	ruim 23$^{3}/_{4}$	
»	124$^{1}/_{4}$	284,714	17$^{62}/_{100}$	
1,121$^{29}/_{30}$	»	»	»	

RESIDENTIEN.	GENOTEN BETALING DOOR DE PLANTERS.			GEZAMENLIJKE KOSTEN VAN [IN]DIGO,		
	Gezamenlijk.	Dooreen voor ieder huisgezin.	Gemiddeld voor den bouw van 500 vierk. roeden.	Inkoopsprijs aan de planters betaald, of bedrag van de landrenten waarvan zij (in Madioen) zijn vrijgesteld.	Kosten van vervaardiging, waaronder de bezoldiging van opzieners en ander personeel, hetwelk ten last van 's lands kas	Kos[ten] afpal[...] vervo[...] de [...] pak[...]
Cheribon	f 57,621 : 00	f 7 : 47	f 42 : 106	f 57,621 : 00	f 14,295 : 11	f
Pekalongan	44,184 : 00	5 : 05	44 : 95	44,184 : 00	10,140 : 0	
Bezoeki.	11,905 : 60	8 : 118	57 : 28	11,905 : 60	1,800 : 0	a
Banjoemaas	248,343 : 00	11 : 80	52 : 98	248,343 ; 00	38,874 : 0	6,
Bagelen.	565,105 : 60	10 : 35	68 : 56	565,105 : 60	34,704 : 0	16
Kadoe	52,504 : 60	12 : 107	68 : 63½	52,504 : 60	4,248 : 0	1
Te zamen. .	f 979,663 : 60	f 9 : 103	f 60 : 60	f 979,663 : 60	f 94,061 : 11	f 26
Madioen	73,208 : 80	6 : 44	47 : 119	130,335 : 40	22,836 : 8	5
Voor alle residentien te zamen.	f 1,052,872 : 20	f 9 : 60	f 59 : 50	f 1,109,998 : 100	f 116,898 : 7	f 31
In 1855 bedroeg het	641,919 : 50	5 : 82	circa 34 : 10	641,919 : 50	130,245 : 0	2
In 1856 meer.	f 410,952 : 90	f 3 : 98	f 25 : 40	f 468,079 : 50	"	
In 1856 minder	"	"	"	"	f 93,346 : 5	

…DIGO, UIT DEN OOGST VAN 1856 AAN HET GOUVERNEMENT GELEVERD.

Kosten van afpakking en vervoer tot aan de groote pakhuizen.	Percentsgewijze belooning aan de Europesche en inlandsche ambtenaren en andere inlandsche hoofden.	Andere onkosten, onder geen bepaald hoofd te brengen.	Te zamen.	Gemiddelde prijs, waarop één pond indigo aan het Gouvernement te staan komt.	*AANMERKINGEN.*
f 758 : 12½	f 8,570 : 118½	f 650 : 50	f 81,896 : 53	f 2 : 15	*a.* Hieronder begrepen f 668 voor kosten van vervoer van de strandpakhuizen naar Soerabaja.
"	4,172 : 112	927 : 03	59,423 : 115	2 : 02	
a 861 : 10	1,629 : 32	480 : 00	16,675 : 102	2 : 12	
6,495 : 70	28,958 : 88	"	312,671 : 38	1 : 106½	
16,300 : 119	84,642 : 107	323 : 54	701,076 : 100	1 : 103	
1,612 : 74	1,458 : 55	1,850 : 18	61,673 : 87	1 : 90	
f 26,028 : 45	f 129,433 : 32½	f 4,231 : 05	f 1,233,418 : 15	f 1 : 106	
5,828 : 50	17,832 : 103	6,371 : 23	183,204 : 56	2 : 35	
f 31,856 : 95½	f 147,266 : 15½	f 10,602 : 28	f 1,416,622 : 71	f 1 : 112	
28,750 : 56	104,553 : 33	65,741 : 12	971,209 : 39	circa 2 : 20	
3,106 : 39½	f 42,712 : 102½	"	f 445,413 : 32	"	
"	"	f 55,138 : 104	"	f 0 : 28	

ZITTING 1858 — 1859. — (LXV.)

Verslag van het beheer en den staat der Kolonien over 1856.

BIJLAGE Q VAN HET VERSLAG. (Oost-Indie.)

N°. 16.

AANTOONING VAN DE UITKOMSTEN

DER

THEE-CULTUUR

OVER 1856.

RESIDENTIEN EN AFDEELINGEN.	Getal huisgezinnen voor de thee-cultuur afgezonderd.	Getal boedjangs (arbeiders) voor den veldarbeid.	Getal thee-fabrieken.	Uitgestrektheid der thee-aanplantingen, in bouws van 500 vierk. roeden.	Getal theeheesters ultimo December aanwezig.	
					Plukbare heesters.	Jonge heesters in tuinen.
Buitenzorg	»	260	2	100	746,200	»
Krawang	»	295	1	300	1,200,000	»
Preanger regentschappen . .	1,870	2,332	6	1,430	6,740,000	380,000
Cheribon	»	305	2	300	1,560,000	»
Bagelen	»	4,269	(*a*) 12	576	1,583,644	2,664,000
Te zamen . . .	1,870	7,461	23	2,706	11,829,844	3,044,000
In 1855 was het	1,590	6,450	22	2,750	12,328,500	3,060,000
Geeft nu meer	280	1,011	1	»	»	»
Geeft nu minder . . .	»	»	»	44	498,656	16,000

…on… …er…	…ltimo December aanwezig.						
…ge …s in …n.	Te zamen.	Verkregen hoeveelheid ponden thee.	Getal plukbare heesters waarvan in 1856 gemiddeld één pond thee verkregen is.	Genoten betaling door de theeplanters. Gezamenlijk.	Dooreen voor ieder huisgezin.	Gemiddeld voor den bouw van 500 vierk. roeden.	AANMERKINGEN.
	746,200	(b) 71,254	ruim 10	»	»	»	
	1,200,000	218,130	8	»	»	»	
…0,000	7,120,000	(c) 1,262,509	ruim 5	»	»	»	
	1,560,000	(d) 236,375	6 1/2	»	»	»	
…4,000	4,247,644	(e) 88,726	circa 18	f 25,787:102	»	44.92	
…4,000	14,873,844	1,876,994	ruim 6	25,787:102	»	44.92	
…0,000	15,388,500	(f) 1,387,886	ruim 8	26,801: 43	»	40.72	
	»	489,108	»	»	»	4.20	
…5,000	514,656	»	ruim 2	1,013: 61	»	»	

a. Eén meer dan in het vorige jaar.

b. Bij naweging te Tjokrek; volgens weging door de fabrikanten was 71,394 pond verkregen.

c. Ongerekend 995 pond ter beschikking van den ondernemer verbleven, en 12,000 pond op den 11den Februarij 1856 verbouwd.

d. Ongerekend 193 pond ter beschikking van den ondernemer verbleven.

e. Verkregen van 88,914 pond zoogenaamd ruw product.

f. Ongerekend 91,505 die verbrand en 1485 die ter beschikking der ondernemers gelaten waren.

RESIDENTIEN EN AFDEELINGEN.	Vermoedelijk getal plukbare heesters, waarvan in 1857 geoogst zal worden.	Gegiste hoeveelheid ponden thee, welke de oogst van 1857 zal opleveren.	GEZAMENLIJKE KOSTEN VAN THEE U[...] GOUVERNEME[...]		
			Voor inkoop van thee betaald, of kosten van inlandsche mandoors en boedjangs voor den veldarbeid, of bedrag der landrenten waarvan theeplanters (in Bagelen) zijn vrijgesteld.	Kosten van vervaardiging en afpakking.	Kosten van vervoer tot aan de groote pakhuizen.
Buitenzorg	746,200	(a) 45,000	f 53,373: 90	f 6,689:48	»
Krawang	1,200,000	210,000	139,873: 00	9,750:00	»
Preanger regentschappen. . .	6,760,000	1,100,000	960,813: 94	28,678:60	»
Cheribon	1,560,000	200,000	182,637:112½	»	»
Bagelen	6,117,500	174,503	33,765: 00	5,878:39	f 1,986: 6[...]
Te zamen	16,383,700	1,729,503	f 1,370,463: 56½	f 50,996:27	f 1,986: 6[...]
In 1855 was het	12,726,200	1,590,771	1,036,239: 92	43,091:02	1,940: 6[...]
Geeft nu Meer	3,657,500	138,732	f 334,223: 84½	f 7,905.25	f 45:11
Geeft nu Minder	»	»	»	»	»

N THEE UIT DEN OOGST VAN 1856 AAN HET
ME GELEVERD.

van … de … en.	Percentsgewijze belooning aan de Europesche en inlandsche ambtenaren en mindere inlandsche hoofden.	Andere kosten, onder geen bepaald hoofd te brengen.	Te zamen.	Gemiddelde prijs waarop één pond thee aan het Gouvernement komt te staan.	AANMERKINGEN.
	»	»	f 60,063: 18	ruim f 0:101	a.
	»	»	149,623: 00	ruim 0: 82	b.
	»	»	989,492: 34	circa 0: 94	
	»	»	182,637:112½	ruim 0: 92	
3: 6	f 6,267:02	f 4,779:76	52,676: 59	circa 0: 70	
6: 6	f 6,267:02	f 4,779:76	(b) f 1,434,492:103½	f 0: 91	
0: 6	5,748:80	3,235:38	1,090,255: 41	0: 94	
5:11	f 518:42	f 1,544:38	f 344,237: 62½	»	
	»	»	»	f 0: 3	

a. Minder geraamd dan voor 1856, vermits het contract met P. C. Stuten den 1sten Mei 1857 ten einde loopt.

b. Ongerekend:

1°. de kosten van overwerking van 271,790 Amsterd. pond thee door L. Weber te Buitenzorg, bedragende na aftrek van het kostende van het lood en der kisten	f 49,696 70/120
2°. tractement aan den adsistent 1ste klasse Beer	3,600
3°. huishuur aan denzelve . .	600
4°. schadeloosstelling voor het gemis van cultuur-procenten . .	1,200
Totaal . .	f 55,096 70/120

ZITTING 1858 — 1859. —— (LXV.)

Verslag van het beheer en den staat der Koloniën over 1856.

BIJLAGE R VAN HET VERSLAG. (Oost-Indie.)

N°. 17.

AANTOONING VAN DE UITKOMSTEN

DER

KANEELCULTUUR

OVER 1856.

RESIDENTIEN EN AFDEELINGEN.	Getal huisgezinnen voor de kaneelcultuur afgezonderd.	Getal boedjangs (arbeiders) voor den veldarbeid in dienst.	Getal kaneel-inrigtingen.	Uitgestrektheid der kaneeltuinen, in bouws van 500 vierk. roeden.	Getal kaneelboomen onder aanwezig	
					Schilbare.	Jonge.
Bantam	2,758	»	6	277	449,800	100,000
Krawang	4,740	»	6	676 1/2	1,532,942	192,730
Banjoemaas	2,824	»	18	416 1/2	874,389	»
Bagelen	»	284	10	396	780,373	7,415
Te zamen. . .	10,322	284	40	1,766	3,637,504	300,145
Madioen.	416	»	3	57 1/2	99,816	15,134
Kediri	»	86	3	86 1/2	159,592	19,901
Totaal generaal. .	10,738	370	46	1,910	3,896,912	335,180
In 1855 was het	12,173	370	46	1,899 1/2	4,027,391	337,751
Geeft nu { Meer	»	»	»	10 1/2	»	»
Geeft nu { Minder. . . .	1,435	»	»	»	130,479	2,571

...ᵗᵉ. Dec. 1856	Verkregen hoeveelheid kaneel, in Amsterdamsche ponden.			Van hoe veel schilbare boomen in 1856 één pond kaneel is verkregen.	AANMERKINGEN.
Te zamen.	Buiten den afval.	Verkoopbare afval.	Te zamen.		
549,800	15,000	»	15,000	*b* ruim 19	*a.* Waaronder 1243 Amsterd. pond overwigt.
1,725,672	*a* 107,100	6,288	113,388	circa 15	*b.* Ongerekend 156,000 schilbare boomen, van het district Sadjira, welke in 1856 geen product hebben afgeworpen.
874,369	35,645	3,140	38,785	» 25	
787,788	29,500	4,274	33,774	ruim 26	
3,937,649	187,245	13,702	200,947	ruim 19	
114,950	6,879 1/4	120 3/4	7,000	» 14	
179,493	9,952	757	10,709	» 16	
4,232,092	204,076 1/4	14,579 3/4	218,656	ruim 19	
4,365,142	165,462	5,258	170,720	circa 24	
»	38,614 1/4	9,321 3/4	47,936	»	
133,050	»	»	»	5	

RESIDENTIEN EN AFDEELINGEN.	Genoten betaling door de kaneelplanters.			Gezamenlijke kosten de[r] kaneel
	Gezamenlijk in elke residentie of afdeeling.	Dooreen voor ieder huisgezin.	Gemiddeld voor den bouw van 500 vierk. roeden.	Voor inkoop van kaneel betaald, waaronder kosten van mandoors enz. bij den veld-arbeid, dan wel bedrag van landrenten waarvan kaneel-planters zijn vrijgesteld.	Kosten van vervaardiging en afpakking.
Bantam	f 3,900:00	*a* f 1: 97	*c* f 19: 00	f 3,900: 00	*d* f 5,187:56
Krawang	32,304:94	6: 97	47: 90	13,936: 40	30,751:79
Banjoemaas	8,593:80	2:116	20: 50	8,593: 80	5,758:76
Bagelen	15,100:00	»	38: 16	15,100: 00	3,404:40
Te zamen	f 59,898:00	*b* f 4: 41	f 33:109	f 41,530: 00	f 45,102:11
Madioen	1,197:00	2:104	20:100	3,403: 30	1,177:60
Kediri	4,325:00	»	50: 00	4,325: 00	327:00
Totaal generaal	f 65,421:00	»	f 34: 30	f 49,258: 30	f 46,606:71
In 1855 was het	52,834:00	»	27: 97	54,353: 10	40,423:19
Geeft nu Meer	f 12,586:82	»	f 6:53	»	f 6,183:52
Geeft nu Minder	»	»	»	f 5,094:100	»

…kaneel, uit den oogst van 1856 aan het Gouvernement geleverd.

Kosten van vervoer tot aan de groote pakhuizen.	Percentsgewijze belooning aan de Europesche en inlandsche ambtenaren en mindere hoofden.	Andere onkosten, onder geen bepaald hoofd te brengen.	Te zamen.	Gemiddelde prijs, waarop één pond kaneel aan het Gouvernement komt te staan, de verkoopbare afval medegerekend.	*AANMERKINGEN.*
»	f 2,062: 60 1/2	f 183: 00	f 11,332:116 1/2	f 0: 90 1/2	
f 665: 04	15,968: 17	3,398: 45	64,719: 65	0: 68	
490:113	5,198:100	380: 96	20,422:105	0: 69	
383: 60	4,148: 39	1,152: 00	24,188: 19	0: 98	
f 1,539: 57	f 27,377: 96 1/2	f 5,114: 21	f 120,663: 65 1/2	ruim f 0: 71	
64: 49 1/2	1,080: 13	167: 76	5,892:108 1/2	» 0:101	
120: 00	1,581:107	124: 07	6,477:114	» 0: 72	
f 1,723:106 1/2	f 30,039: 96 1/2	f 5,405:104	f 133,034: 48	ruim f 0: 73	
1,531: 48	23,969: 05	2,591: 13	122,867: 95	» 0: 86	
f 192: 58 1/2	f 16,070: 91 1/2	f 2,814: 91	f 10,166: 73	»	
»	»	»	»	f 0: 13	

a. Ongerekend 610 huisgezinnen van het district Sadjira, welke geene betaling hebben genoten. Zie bladz. 89 ad *b*.

b. Ongerekend Bagelen.

c. Ongerekend 78 bouws van het district Sadjira. Zie blz. 89 ad *b* en hierboven ad *a*.

d. Hieronder begrepen de kosten van vervoer tot aan de groote pakhuizen, welke niet afzonderlijk zijn opgegeven.

Verslag van het beheer en den staat der Kolonien over 1856.

BIJLAGE S VAN HET VERSLAG. (Oost-Indie).

N°. 18.

AANTOONING VAN DE UITKOMSTEN

DER

NOPALCULTUUR EN COCHENILLE-TEELT

OVER HET JAAR

1856.

RESIDENTIEN EN AFDEELINGEN.	Getal cochenille-inrigtingen.	Getal huisgezinnen voor de nopalcultuur en cochenille-teelt afgezonderd.	Uitgestrektheid der nopal-aanplantingen, in bouws van 500 vierk. roeden.	Getal no[illegible] Decem[illegible] Planten die in den ouderdom en toestand zijn o[m] bevolkt te kunnen worden.
Cheribon	1	*a*	57½	330,000
Japara	1	1,308	*b* 100	400,000
Bezoeki.	2	2,486	120	503,712
Banjoewangi	1	»	66½	264,162
Te zamen. . .	5	3,794	344	1,497,874
In 1855 was het	5	4,266	346½	1,473,247
Geeft nu { meer	»	»	»	24,627
Geeft nu { minder.	»	472	2½	»

…nten onder ultimo …6 aanwezig.		Verkregen hoeveelheid cochenille in Amsterdamsche ponden.	Van hoeveel bevolkbare planten in 1856 gemiddeld één pond cochenille verkregen is.	AANMERKINGEN.
Jonge, nog niet bevolkbare planten.	Te zamen.			
40,000	370,000	*c* 3,100	106	*a.* De werkzaamheden, worden door vrijwillig ingehuurde koelies verrigt.
50,000	450,000	*d* 42,537½	ruim 9	*b.* De contractant heeft bovendien 12 bouws met nopal beplant van de bevolking gehuurd voor f 50 per bouw.
»	503,712	24,891	» 20	*c.* Ter beschikking van den ondernemer verbleven.
6,118	270,280	21,600	» 12	*d.* Waaronder 500 Amsterd. ponden aan het Gouvernement geleverd.
96,118	1,593,992	92,128½	ruim 16	
90,851	1,564,098	142,787	» 10	
5,267	29,894	»	ruim 6	
»	»	50,658½	»	

GEZAMENLIJKE KOSTEN DER COCHENILLE,

GOUVERNEME…

RESIDENTIEN EN AFDEELINGEN.	Inkoopsprijs of kosten van mandoors en boedjangs.	Kosten van vervaardiging en afpakking.	Kosten van vervoer tot in de groote pakhuizen.	Percentsgewijze belooning aan de Europesche en inlandsche ambtenaren en mindere hoofden
Cheribon	»	»	»	»
Japara	»	»	»	»
Bezoeki	f 33,126:100	f 5,254: 39	f 652: 70	f 3,122: 04
Banjoewangi	29,904:109	1,279: 48	104: 56	2,335: 57
Te zamen.	f 63,031: 89	f 6,533: 87	f 757: 06	f 5,457: 61
In 1855 was het	56,794:109	6,018: 42	652: 22	9,067: 39
Geeft nu meer	f 6,236:100	f 515: 45	f 104:104	»
Geeft nu minder	»	»	»	f 3,609: 98

...EN OOGST VAN 1856 AAN HET ...ELEVERD.

Andere kosten, onder geen bepaald hoofd te brengen.	Te zamen.	Gemiddelde prijs, waarop één pond cochenille aan het Gouvernement te staan komt.	*AANMERKINGEN.*
»	»	»	*a.* Niet opgegeven.
»	*a*	»	
f 2,000: 00	f 44,155: 93	f 1: 93	
30: 00	33,654: 30	1: 665	
f 2,030: 00	f 77,810: 03	f 1: 80	
205: 00	72,737: 92	0: 81	
f 1,825: 00	f 5,072: 31	f 0:119	
»	»	»	

ZITTING 1858 — 1859. — (LXV.)

Verslag van het beheer en den staat der Kolonien over 1856.

BIJLAGE T VAN HET VERSLAG. (Oost-Indie.)

N°. 19.

AANTOONING VAN DE UITKOMSTEN

DER

TABAKSCULTUUR

OVER 1856.

RESIDENTIEN.	Getal tabak ondernemingen.	Getal tabaksplantende huisgezinnen.	Uitgestrektheid der tabaksvelden in 1856 geoogst, in bouws van 500 vierk. roeden.	Getal bouws van 500 vierk. roeden bovendien voor den oogst beplant geweest, doch waarvan niet is ingezameld.	OPBRENGST DER TABAK	
					In het geheel volgens de werkelijke uitko	
					Bereid voor de Europesche markt in pikols.	Voor inlandsch vertier.
Samarang	1	*a*	$190\frac{1}{4}$	$9\frac{3}{4}$	1,598.71	»
Japara	1	301	50	»	750.00	»
Rembang	9	10,739	1,255	»	15,257.96	»
Soerabaja	1	1,505	$123\frac{1}{4}$	$\frac{3}{4}$	1,554.00	»
Pasoeroean.	1	736	141	»	1,943.55	»
Te zamen. .	13	13,281	$1,760\frac{1}{2}$	$10\frac{1}{2}$	21,104.22	»
In 1855 was het cijfer. . .	13	12,188	$1,637\frac{7}{8}$	$64\frac{375}{500}$	17,345.04	»
Geeft nu meer	»	1,093	$122\frac{5}{8}$	»	3,759.18	»
Geeft nu minder	»	»	»	$54\frac{125}{500}$	»	»

...ELDEN IN PIKOLS VAN 100 KATTIES.		GENOTEN BETALING DOOR DE TABAKSPLANTERS.			AANMERKINGEN.
...verkregen ...len. Te zamen in pikols.	Gemiddelde opbrengst, verkregen van den bouw van 500 vierk. roeden, in pikols.	Gezamenlijk bedrag.	Dooreen voor ieder huisgezin.	Gemiddeld voor den bouw van 500 vierk. roeden.	
1,598.71	8.41	f 32,380: 70	*a*	f 170: 50	*a.* De aanplant is tegen dagloonen geschied. *b.* Waaronder Samarang niet begrepen.
750.00	15.00	5,250: 00	f 17: 52	105: 00	
15,257.96	12.15	113,503: 90	10: 67	90: 53	
1,554.00	12.50	10,260: 00	6: 98	82: 91	
1,943.55	13.78	9,577: 60	13: 01	67: 111	
21,104.22	11.98	f 170,973: 100	*b* f 12: 104	f 97: 14	
17,345.04	10.54	157,945: 59	9: 82	96: 52	
3,759.18	1.39	f 13,028: 41	f 3: 22	f 0: 82	
"	"	"	"	"	

RESIDENTIEN.	Hoeveelheid pikols tabak uit den oogst van 1856 aan het Gouvernement geleverd.	GEZAMENLIJKE KOSTEN VAN DEN TABAK AAN HET GOUVERNEMENT		
		Inkoop en kosten volgens de bestaande rekening.	Kosten van vervoer tot in de hoofd-pakhuizen.	Percentsgewijze belooning aan de Europesche en inlandsche ambtenaren en mindere inlandsche hoofden.
Samarang	*a* 783.70	f 16,327 : 10	»	f 848 : 116
Japara	»	»	»	»
Rembang.	»	»	»	»
Soerabaja.	»	»	»	»
Pasoeroean	»	»	»	»
Te zamen.	*a* 783.70	f 16,327 : 10	»	f 848 : 116
In 1855 was het cijfer	794.51	16,552 : 35	»	827 : 74
Geeft nu meer	»	»	»	f 21 : 42
Geeft nu minder	10.81	f 225 : 25	»	»

UIT DEN OOGST VAN 1856 GELEVERD.		Gemiddelde prijs, waarop de pikol tabak aan het Gouvernement te staan komt.	AANMERKINGEN.
Andere kosten, in het verslag op te helderen.	Te zamen.		
f 16,922 : 30	f 34,098 : 36	f 42 : 78	*a.* Bovendien nog 15.65 $1/2$ pikol in geld vergoed.
"	"	"	
"	"	"	
"	"	"	
"	"	"	
f 16,922 : 30	f 34,098 : 36	f 42 : 78	
24,030 : 03	41,409 : 112	54 : 14	
"	"	"	
f 7,107 : 93	f 7,311 : 76	f 11 : 56	

N°. 20.

AANTOONING VAN DE UITKOMSTEN

DER

PEPERCULTUUR.

OVER 1856.

RESIDENTIEN EN AFDEELINGEN.	Getal huisgezinnen voor de pepercultuur afgezonderd.	Aanwezig getal peperranken onder ultimo December 1856.			Geleverde hoeveelheid peper in 1856, in pikols van 100 katties.	Betaalde prijs voor elken pikol.	Genoten betaling door de planters.
		Ranken, die vruchten kunnen dragen.	Jonge ranken.	Te zamen.			
Bantam . . .	Geene.	65,340	210,500	275,840	44.00	f 5:00	f 220:00
Patjitan . . .	»	290,812	233,191	524,003	2,585.30	5:00	12,926:24
Kediri	»	60,148	112,976	173,124	85.70	5:00	430:10
					a. 0.19	8:40	
Te zamen	»	416,300	556,667	972,967	2,715.19	»	f 13,576:34
In 1855 was het.	»	492,963	606,234	1,099,197	4,811.31	»	24,060:92
Geeft nu meer .	»	»	»	»	»	»	»
Geeft nu minder	»	76,663	49,567	126,230	2,096.12	»	f 10,484:58

Van hoeveel vruchtdragende ranken in 1856 één pikol peper verkregen.	Gezamenlijke kosten der peper, uit den oogst van 1856 aan het Gouvernement geleverd.					Gemiddelde prijs waarop één pikol peper aan het Gouvernement te staan komt.	*Aanmerkingen.*
	Inkoopprijs aan de planters betaald.	Kosten van afpakking en vervoer tot in de groote pakhuizen.	Percentsgewijze belooning aan de Europesche en inlandsche ambtenaren en mindere inlandsche hoofden.	Andere kosten in het verslag op te helderen.	Te zamen.		
1485	f 220:00	f 45:117½	»	»	f 265:117½	f 6:05½	*a.* Staartpeper.
112	12,926:24	1,053:03	f 730:112	»	15,710:19	5:80	
700	430:10	120:00	24:36	»	574:16	6:80	
153	f 13,576:34	f 1,219:00½	f 754:118	»	f 15,550:32½	f 5:86	
102	24,060:92	2,440:23	1,345:117	»	27,846:112	5:95	
51	»	»	»	»	»	»	
»	f 10,484:58	f 1,221:22½	f 590:119	»	f 12,296:79½	»	

ZITTING 1858 — 1859. —— (LXV.)

Verslag van het beheer en den staat der Koloniën over 1856.

BIJLAGE V VAN HET VERSLAG. (Oost-Indie.)

N°. 21.

AANTOONING VAN DE UITKOMSTEN

DER

HOUTBOSSCHEN

OVER 1856.

RESIDENTIEN EN AFDEELINGEN.	Getal houtbosschen.	UITGESTREKTHEID DER BOSSCHEN IN VIERK. PALEN (MEEST NAAR GISSING).			GETAL DJATIBALKEN EN DOLK MAGTIGING IN 1856 GEK	
		Bevattende geheel of grootendeels djatihout.	Bevattende een gedeelte djati-, doch meestal ander hout.	Bevattende in het geheel niet of bijna geen djatihout.	Voor plaatselijke behoefte.	Voor vervoer buiten de residentie bestemd.
Bantam	a. »	a. »	a. »	a. »	»	»
Krawang	72	28	14 3/4	189 1/4	1,621	»
Preanger regentschappen	b. 176	d. »	c. »	c. »	»	»
Cheribon	101	10 1/2	11 1/4	255 1/2	12,909	»
Tegal	202	162	168	561	24,785	1504
Pekalongan	123	37 5/8	24 5/8	65 3/4	5,703	»
Samarang	58	213	188	187	20,982	875
Japara	147	55 5/8	24	11 7/8	13,665	28
Rembang	c. 236	e. 80	e. 38	f. »	c. 110,303	»
Soerabaja	92	139 1/4	185 3/4	577 3/4	13,186	»
Pasoeroean	65	27 1/2	1 1/4	26	15,853	»
Probolinggo	3	27 13/16	»	»	10,368	»
Bezoeki	d. »	»	»	»	1,484	»
Banjoewangi	d. »	»	»	»	»	»
Banjoemaas	d. »	»	»	»	»	»
Bagelen	4	1 3/4	»	»	»	»
Kadoe	»	»	»	»	»	»
Madioen	6	195 3/4	22 1/4	24	1,000	7223
Patjitan	»	»	»	»	»	»
Kediri	64	72	43	284	»	»
Te zamen voor alle residentien	c. 1349	1050 9/16	720 7/8	2182 1/8	231,859	9630

… OP DES RESIDENTS EN GELEVERD.	GETAL JONGE BOOMEN IN 1856 AANGEPLANT.		
Te zamen.	Geregelde nieuwe plantsoenen.	Minder geregeld in of bij de bosschen zelve.	Te zamen.
»	29,796	107,813	137,609
1,621	14,304	»	14,304
»	44,193	»	44,193
12,909	305,903	15,530	321,433
26,289	108,371	74,127	182,498
5,703	»	11,140	11,140
21,857	47,500	34,407	81,907
13,693	166,628	34,012	200,640
110,303	*c.* 26,700	*c.* 6,616	*e.* 33,316
13,186	36,232	108,933	145,165
15,853	12,180	18,288	30,468
10,368	25,127	42,218	67,345
1,484	40,300	»	40,300
»	»	»	»
»	3,000	24,000	27,000
»	311,042	163,200	474,242
»	18,190	110,009	128,199
8,223	44,000	»	44,000
»	26,166	»	26,166
»	»	3,000	3,000
241,489	c. 1,259,632	c. 753,293	c. 2,012,925

AANMERKINGEN.

a. Niet opgegeven

b. De in deze residentie aanwezige bosschen bevatten voor het meerendeel wild, doch deugdzaam timmerhout. Slechts in het noordoostelijk gedeelte van Soemedang worden djatibosschen aangetroffen en in het Bandongsche vindt men overblijfselen van omgekapte djatibosschen.

c. Met uitzondering van de bosschen in het regentschap Blora, van welker uitkomsten geene opgaven is ontvangen.

d. Kan niet worden opgegeven.

e. Voor zooveel de bosschen van de afdeeling Rembang betreft, kunnende van die der overige niet worden opgegeven.

f. Onbekend.

NB. Wild hout wordt op Java veelal genoemd alle inlandsch hout dat geen djati is.

ZITTING 1858—1859. —— (LXV.)

Verslag van het beheer en den staat der Kolonien over 1856.

BIJLAGE W VAN HET VERSLAG. (Oost-Indie.)

N°. 22.

AANTOONING VAN DEN VEESTAPEL

OP

JAVA,

MET UITZONDERING VAN

BATAVIA, SOERAKARTA EN JOGJAKARTA,

bij het eind van het jaar

1856.

RESIDENTIEN.	BUFFELS.		
	Mannetjes.	Wijfjes.	Te zamen.
Bantam	40,457	64,570	105,027
Buitenzorg	43,048	51,403	94,451
Krawang	18,223	33,323	51,546
Preanger regentschappen	61,329	98,387	159,716
Cheribon	64,518	74,102	138,620
Tegal	21,626	33,085	54,711
Pekalongan	15,927	31,368	47,295
Samarang	57,826	100,746	158,572
Japara	46,483	57,662	104,145
Rembang	70,310	74,606	144,916
Soerabaja	61,420	81,198	142,618
Pasoeroean	18,137	23,237	41,374
Probolinggo	3,385	4,742	8,127
Bezoeki	7,812	9,837	17,649
Banjoewangi	4,249	5,507	9,756
Banjoemaas	18,228	44,905	63,133
Bagelen	19,985	62,933	82,918
Kadoe	18,791	40,765	59,556
Madioen	31,006	49,220	80,226
Patjitan	9,532	22,101	31,633
Kediri	38,990	48,730	87,720
Te zamen	671,282	1,012,427	1,683,709
In 1855 was het	641,580	979,451	1,621,031
Geeft nu meer	29.702	32,976	62,678
Geeft nu minder	„	„	„

	RUNDVEE.			PAARDEN.		
en.	Stieren.	Koeijen.	Te zamen.	Hengsten.	Merrien.	Te zamen.
,027	266	335	601	4,079	707	4,786
,451	1,226	4,250	5,476	5,001	3,818	8,819
,546	541	897	1,438	2,641	4,572	7,213
,716	1.526	2,819	4,345	17,723	34,871	52,594
,620	1,429	1,865	3,294	19,855	20,876	40,731
,711	843	917	1,760	3,830	3,521	7,351
,295	1,002	1,427	2,429	2,756	3,177	5,933
,572	8,098	17,400	25,498	8,227	5,915	14,142
,145	553	686	1,239	3,728	3,059	6,787
,916	19,554	22,925	42,479	13,220	12,055	25,275
,618	33,092	41,770	74,862	15,189	11,548	26,737
,374	45,652	47,240	92,892	19,867	17,507	37,374
,127	41,637	36,605	78,242	10,073	9,220	19,233
,649	42,752	31,893	74,645	16,618	14,582	31,200
,756	10,121	10,887	21,008	6,874	5,390	12,264
,133	4,634	6,783	11,417	5,300	6,189	11,489
,918	10,922	35,372	46,294	6,535	6,351	12,886
,556	28,799	55,958	84,757	10,195	12,570	22,765
,226	13,095	20,364	33.459	11,115	9,397	20,512
,633	4,285	11,355	15,640	3,772	4,837	8,609
,720	5,955	5,110	11,065	10,067	10,361	20,428
,709	275,982	356,858	632,840	196,605	200,523	397,128
,031	262,790	336,836	599,626	193,787	193,402	387,189
,678	13,192	20,022	33,214	2,818	7,121	9,939
	"	"	"	"	"	"

N°. 1.

ALGEMEENE AANTOONING VAN DEN INVOER.

DOOR WIEN INGEVOERD.	Voortbrengselen van Europa, Amerika en de Kaap de Goede Hoop.	Voortbrengselen van de west van Indie en Bengalen.	Voortbrengselen van China, Manilla en Siam.	Voortbrengselen van Japan.	Voortbrengselen van den Oosterschen archipel.	Totaal aan koopmanschappen.	Totaal aan specie.	Totaal generaal.
Door particulieren:								
van Nederland	f 12,006,828	„	„	„	„	f 12,006,828	f 1,849,933	f 13,856,761
„ andere landen	8,577,093	f 407,280	f 2,395,306	f 1,074,019	f 112,000	12,565,698	290,706	12,856,404
„ den Oosterschen archipel. .	278,163	398,640	646,189	„	7,118,734	8,441,726	1,517,016	9,958,742
Totaal van den particulieren invoer.	f 20,862,084	f 805,920	f 3,041,495	f 1,074,019	f 7,230,734	f 33,014,252	f 3,657,655	f 36,671,907
van Nederland en Bengalen voor rekening van het Gouvernement	3,535,070	406,981	„	„	„	3,942,051	12,865,750	16,807,801
van den Oosterschen archipel voor rekening van het Gouvernement	„	„	„	„	3,826,118	3,826,118	„	3,826,118
Generaal totaal. .	f 24,397,154	f 1,212,901	f 3,041,495	f 1,074,019	f 11,056,852	f 40,782,421	f 16,523,405	f 57,305,826

Lit. X.

N°. 2.

ALGEMEENE AANTOONING VAN DEN UITVOER.

DOOR WIEN UITGEVOERD.	Voortbrengselen van den Oosterschen archipel.	Voortbrengselen van de west van Indie en Bengalen.	Voortbrengselen van China, Manilla en Siam.	Voortbrengselen van Japan.	Voortbrengselen van Europa, Amerika en de Kaap de Goede Hoop.	Totaal aan koopmanschappen.	Totaal aan specien.	Totaal generaal.
Door particulieren:								
naar Nederland.	f 15,945,357	f 6,540	f 4,134	f 218,611	f 5,170	f 16,188,812	f 500	f 16,189,312
» andere landen	9,390,688	29,015	1,537	27,005	318,740	9,766,985	548,258	10,315,243
» den Oosterschen archipel. .	5,520,271	46,732	113,274	313,107	2,781,595	8,774,979	6,090,444	14,865,423
Totaal van den particulieren uitvoer.	f 30,865,316	f 82,287	f 118,945	f 558,723	f 3,105,505	f 34,730,776	f 6,639,202	f 41,369,978
naar Nederland door de Nederl. Handelmaatsch. in consign. voor rekening van het Gouvernement	61,844,621	»	»	»	»	61,844,621	»	61,844,621
naar den Oosterschen archipel voor rekening van het Gouvernement	»	»	»	»	359,498	359,498	2,152,025	2,511,523
Generaal totaal. . .	f 92,709,937	f 82,287	f 118,945	f 558,723	f 3,465,003	f 96,934,895	f 8,791,227	f 105,726,122

LIT. X.

N°. 3.

De particuliere *invoer* heeft plaats gehad van de navolgende landen, als:

	Koopmanschappen.	Specien.	Totaal.
Van Nederland	f 12,006,828	f 1,849,933	f 13,856,761
» Engeland	6,883,418	»	6,883,418
» Frankrijk	501,106	153,000	654,106
» Belgie	»	»	»
» Zweden	222,322	»	222,322
» Denemarken	7,188	»	7,188
» Hamburg	470,038	»	470,038
» Bremen	32,601	»	32,601
» Italie	4,761	»	4,761
» Amerika	397,536	18,309	415,845
» de Kaap de Goede Hoop	1,769	»	1,769
» Bengalen en Ceylon	345,932	»	345,932
» de Golf van Perzie	61,907	8,250	70,157
» Manilla	361,613	»	361,613
» China en Macao	1,825,351	43,947	1,869,298
» Siam	212,320	»	212,320
» Japan	1,074,019	»	1,074,019
» Nieuw-Holland	163,817	67,200	231,017
Te zamen	f 24,572,526	f 2,140,639	f 26,713,165
» den Oosterschen archipel	8,441,726	1,517,016	9,958,742
Totaal generaal	f 33,014,252	f 3,657,655	f 36,671,907

Hieronder is begrepen de gouvernements-invoer van Japan f 1,074,019.

Van den geheelen invoer is aangebragt met certificaten van Nederlandschen oorsprong voor eene waarde van f 8,728,268.

Lit. X.

N°. 4.

De *uitvoer* heeft plaats gehad naar de volgende landen, als:

	Koopman-schappen.	Specien.	Totaal.
Naar Nederland	f 78,033,433	f 500	f 78,033,933
» Engeland	959,166	»	959,166
» Frankrijk	2,626,392	»	2,626,392
» Belgie	116,758	»	116,758
» Zweden	1,557,000	»	1,557,000
» Denemarken	129,492	»	129,492
» Hamburg	244,569	»	244,569
» Bremen	223,025	»	223,025
» Amerika	1,122,500	8,224	1,130,724
» de Kaap de Goede Hoop	74,440	»	74,440
» Bengalen en Ceylon	10,300	14,411	24,711
» de Golf van Perzie	298,525	»	298,525
» Manilla	4,917	»	4,917
» China en Macao	1,160,368	477,624	1,637,992
» Siam	195,507	34,574	230,081
» Japan	481,612	8,925	490,537
» Nieuw-Holland	562,414	4,500	566,914
Te zamen	f 87,800,418	f 548,758	f 88,349,176
» den Oosterschen archipel	8,774,979	6,090,444	14,865,423
Totaal generaal	f 96,575,397	f 6,639,202	f 103,214,599

Hieronder is niet begrepen de gouvernements-uitvoer naar de buitenbezittingen:

aan goederen	f 359,498
» geld	2,152,025
Totaal	f 2,511,523

LIT. X.

N°. 5.

De ingevoerde voortbrengselen van *Europa*, *Amerika* en de *Kaap de Goede Hoop* hebben hoofdzakelijk bestaan in:

Aardewerk en porselein	f 282,023
Boeken, muziek en dito instrumenten	149,084
Blik en dito werk	24,328
Droogerijen en medicijnen	27,466
Galanterien, modewaren en parfumerien	301,393
Glas- en kristalwerk	147,339
Goud- en zilverwerk en dito draad	84,659
Goud- en zilvergalon	27,168
Guano	137,600
Horologien en instrumenten	31,219
Juweelen	29,866
Kaarsen	67,966
Kleedingstukken	73,669
Koper en dito werk	372,877
Kramerijen	270,555
Lakens en wollen stoffen	277,542
Lood	26,430
Lijnwaden en katoenen goederen	13,619,132
Meubelen	95,425
Provisien	766,510
Rijtuigen, leder- en zadelwerk	150,239
Scheepsbehoeften	194,814
Schrijfbehoeften	133,841
Staal en dito werk	57,943
Steenkolen	163,465
Vaatwerk	101,843
Verwwaren	113,221
Wapenen van weelde en jagtkruid	48,064
Wijn en andere dranken	1,649,147
IJzer en dito werk en machinerien	1,042,005
Zakken (koffij-)	63,108
Zeep	96,042
Zink	34,634
Zijde en zijden stoffen	55,888

Lit. X.

N°. 6.

Met certificaat van Nederlandschen oorsprong of bewerking zijn ingevoerd:

Aardewerk	f 85,148
Blik en dito werk	508
Boeken, muziek en dito instrumenten	89,998
Glaswerk	28,272
Goud- en zilverwerk	40,354
Goud- en zilvergallon	11,459
Horologien en instrumenten	903
Juweelen	200
Kleedingstukken	9,152
Koperwerk	177,151
Kramerijen	1,493
Laken	17,634
Lood	11,276
Lijnwaden	6,353,054
Medicijnen	73
Meubelen	43,375
Modewaren	7,304
Provisien	410,784
Rijtuigen-, leder- en zadelwerk	32,433
Scheepsbehoeften	82,826
Schrijfbehoeften	92,359
Speelkaarten	2,045
Spermacetiekaarsen	10,636
Staal en dito werk	20
Steenen (marmeren)	5,248
Dito (metsel-)	1,209
Tabak, snuif en cigaren	1,052
Vaatwerk	89,200
Verwwaren	77,008
Wapenen van weelde	1,750
Wijn en andere dranken	665,887
IJzer	311,541
Zakken (goenie-)	54,289
Zeep	319
Zink	3,033
Diverse	9,275
Totaal	f 8,728,268

Lit. X.

N°. 7.

AANTOONING VAN DE VOORNAAMSTE R

DOOR WIEN UITGEVOERD.	Rijst.	Koffij.	Suiker.	SPECERIJEN.			T
				Foelie.	Nagelen.	Notenmus	
	Pikols.	Pikols.	Pikols.	Pikols.	Pikols.	Pikols	Pi
Door particulieren:							
naar Nederland.	613,591$^{98}/_{100}$	18,577$^{43}/_{100}$	551,661$^{20}/_{100}$	63$^{72}/_{100}$	»	339^{9}	2,0
» andere landen	371,710$^{50}/_{100}$	72,689$^{80}/_{100}$	253,202$^{83}/_{100}$	59$^{87}/_{100}$	69$^{75}/_{100}$	351^{5}	3,
» den Oosterschen Archipel.	449,362$^{36}/_{100}$	2,098$^{16}/_{100}$	4,358	9	8$^{80}/_{100}$	50	
Totaal van den particulieren uitvoer	1,434,664$^{84}/_{100}$	93,365$^{39}/_{100}$	809,221$^{23}/_{100}$	132$^{59}/_{100}$	78$^{55}/_{100}$	741^{42}	5
Naar Nederland door de Nederl. Handelmaatschappij in consignatie, voor rekening van het Gouvernement	»	1,095,042$^{86}/_{100}$	1,188,235$^{62}/_{100}$	1641$^{19}/_{100}$	»	5120^{16}	103,
Totaal uitvoer. .	1,434,664$^{84}/_{100}$	1,188,408$^{25}/_{100}$	1,997,456$^{85}/_{100}$	1773$^{78}/_{100}$	78$^{55}/_{100}$	5861^{58}	108,

…R UITGEVOERDE PRODUCTEN.

…mus…	Tin.	Indigo.	Kaneel.	Cochenille.	Peper.	Thee.	Tabak.	Notenzeep.	Totaal bedrag der waarde.
…ikols.	Pikols.	Ponden.	Pikols.	Ponden.	Pikols.	Pikols.	Pikols.	Pikols.	
…339…	2,014 52/100	391,917 1/4	172	54,127 3/4	4,783 44/100	4,426 65/100	24,970 03/100	»	f 14,490,114
…351…	3,206 50/100	86,671 1/2	234 50/100	2,745	8,996 18/100	»	40	»	8,354,332
50	5 39/100	605	»	617	214 80/100	»	12,775 67/100	»	2,800,115
…741 42	5280 41/100	479,193 3/4	406 50/100	57,489 3/4	13,994 42/100	4,426 65/100	37,785 70/100	»	f 25,644,561
…120 16	…03,710	614,528 1/4	1502 21/100	69,351 1/4	5,798 08/100	10,406 49/100	794 51/100	41 27/100	61,844,621
…861 58	…08,990 41/100	1,093,722	1908 71/100	126,841	19,792 50/100	14,833 14/100	38,580 21/100	41 27/100	f 87,489,182

N°. 8. Aangekomen zijn:

	Schepen.	Lasten.
Van Nederland	220	73,864 1/2
» elders in Europa	81	19,274 1/4
Te zamen uit Europa	301	93,138 3/4
» Amerika	34	7,135 1/2
» de Kaap de Goede Hoop	7	1,389 1/2
» de West van Indie	16	3,231 3/4
» China, Manilla en Siam	64	13,390
» de Sandwich-eilanden	1	358
» Mauritius	1	221
» Algiers	2	296
» Japan	2	550
» Nieuw-Holland	78	15,650 3/4
» den Oosterschen Archipel	1815	53,838 1/4
Te zamen	2321	189,199 1/

N°. 9. Vertrokken zijn:

	Schepen.	Lasten.
Naar Nederland	354	114,930
» elders in Europa	57	11,013
Te zamen naar Europa	411	125,943
» Amerika	23	5,273
» de Kaap de Goede Hoop	1	334
» de West van Indie	5	1,297
» Mauritius	»	»
» China, Manilla en Siam	51	8,400 3/4
» Japan	4	1,286
» Nieuw-Holland	10	872 1/2
» den Oosterschen Archipel	2028	65,099 1/2
Te zamen	2533	208,505 3/4

Lit. X.

N°. 10. Van de onder n°. 8 vermelde schepen zijn aangekomen:

	Schepen.	Lasten.
Onder Nederlandsche vlag:		
Van Nederland	220	73,864½
» Engeland	13	3,771
» Frankrijk	1	298
» Belgie	2	695
» Hamburg	2	832
» elders in Europa	8	1,660
» Amerika	13	3,062
» de Kaap de Goede Hoop	2	538
» de West van Indie	5	1,620
» China, Manilla en Siam	24	6,844
» Japan	2	550
» Nieuw-Holland	18	5,437
» den Oosterschen Archipel	1750	40,199¼
Te zamen onder Nederlandsche vlag	2060	148,370¾
Onder Engelsche vlag	67	11,843½
» Fransche »	19	3,660¾
» Belgische »	1	470½
» Hamburger »	17	2,561½
» Bremer »	10	2,866
» Pruissische »	1	656½
» Oostenrijksche »	2	276
» Oldenburger »	1	233
» Zweedsche »	34	6,064½
» Deensche »	11	1,699
» Portugesche »	1	23
» Amerikaansche »	33	8,470
» Chinesche »	6	709½
» Siamsche »	15	761
» Aziatische vlaggen	43	533½
Te zamen	2321	189,199½

Lit. X.

N°. 11.

Van de onder n°. 9 vermelde schepen zijn vertrokken:

	Schepen.	Lasten.
Onder Nederlandsche vlag:		
Naar Nederland	319	104,531
» Engeland	2	455
» Amerika	3	777
» de West van Indie	1	311
» de Kaap de Goede Hoop	1	334
» China, Manilla en Siam	12	3,191
» Japan	4	1,286
» den Oosterschen Archipel	1938	58,050½
Te zamen onder Nederlandsche vlag	2280	168,935½
Onder Engelsche vlag	57	9,344¼
» Fransche »	18	3,377
» Belgische »	1	470½
» Hamburger »	13	2,113½
» Bremer »	9	3,160
» Oldenburger »	2	499
» Oostenrijksche »	1	155½
» Pruissische »	1	657½
» Zweedsche »	25	4,549
» Deensche »	13	2,047½
» Portugesche »	1	23
» Amerikaansche »	38	10,349½
» Chinesche »	12	1,615
» Siamsche »	17	750
» Aziatische vlaggen	45	559
Te zamen	2533	208,505

Lit. X.

N°. 12.

De ontvangen regten zijn geweest als volgt:

Inkomende regten	f 4,483,805: 02½
Uitgaande "	3,293,049: 99½
Entrepôt- "	56,250: 106
Waaggelden.	34,098: 89
Overscheep-regten	2,109: 90
Pakhuishuur	96,190: 34
Consumtieregt op den tabak	71,593: 85½
5 per cent additionele regten	409,233: 60½
Totaal. . .	f 8,806,331: 87

Onder de inkomende en additionele regten is begrepen eene som van f 678,823:111 op ingevoerde gambier.

Onder de uitgaande en additionele regten is begrepen eene som van f 2,416,310:37 fictive regten op uitgevoerde gouvernements-producten.

Van bovenstaande perceptie ad.		f 8,806,331:87
is wegens gewone terugbetalingen gerestitueerd	f 112,011:31	
De fictive regten op de uitgevoerde gouvernements-producten hierboven vermeld	2,416,310:37	
		2,528,321:68
Alzoo bij 's lands kas werkelijk ontvangen . . .		f 6,278,010:19

OVERZIGT

VAN DEN

HANDEL EN DE SCHEEPVAART (1)

IN DE

NEDERLANDSCHE BEZITTINGEN

IN

OOST-INDIE,

BUITEN JAVA EN MADURA,

OVER DE JAREN 1846—1856.

NB. Zie de aanmerkingen aan het slot van den staat

Gewesten of havens.	Jaren.	INVOER.							UITVOER.				
		VOORTBRENGSELEN VAN				Totaal koopmanschappen.	Specien.	Algemeen totaal.	VOORTBRENGSELEN VAN				Totaal koopmanschappen.
		Europa en Amerika.	de West van Indie en Bengalen.	China, Japan, Manilla en Siam.	den Oosterschen Archipel.				den Oosterschen Archipel.	de West van Indie en Bengalen.	China, Japan, Manilla en Siam.	Europa en Amerika.	
Sumatra's Westkust en Benkoelen. (2)	1846	f 1,681,673	f 694,989	f 214,212	f 2,139,112	f 4,729,986	f 543,731	f 5,273,717	f 2,669,544	f 235,090	f 36,040	f 413	3,35
	1847	1,926,489	496,542	197,096	2,429,886	5,050,013	333,150	5,383,163	2,551,000	168,604	73,611	426	3,21
	1848	1,884,820	196,982	247,308	2,484,921	5,136,396	310,879	5,438,275	2,336,205	175,916	50,141	391	2,95
	1849	2,553,525	453,194	240,119	2,495,247	5,742,085	520,223	6,262,308	3,384,593	163,090	62,980	394	4,00
	1850	3,263,305	295,623	205,260	2,252,989	5,017,177	431,004	5,448,181	4,133,481	44,566	66,377	583	4,82
	1851	2,598,507	426,319	237,172	3,708,373	6,970,371	612,633	7,583,004	5,394,078	137,209	57,537	981	6,58
	1852	3,326,632	457,478	279,076	4,485,290	8,548,476	931,290	9,479,766	6,425,187	138,788	64,090	1,378	8,00
	1853	2,548,370	323,702	260,165	4,911,809	8,044,046	1,038,281	9,082,327	7,999,733	123,485	63,281	1,102	9,28
	1854	3,331,829	355,745	274,080	6,255,265	10,216,917	1,134,760	11,351,677	9,259,918	128,844	83,476	1,469	10,94
	1855	3,316,450	373,683	287,440	5,582,601	9,560,174	660,995	10,221,169	7,499,618	182,916	68,617	1,320	9,07
	1856	3,157,244	280,414	239,785	6,176,476	9,853,919	2,259,574	12,113,493	9,431,336	132,423	74,694	1,016	10,65
Palembang.	1846	»	»	»	»	f 733,901	f 307,411	f 1,041,312	»	»	»		55
	1847	»	»	»	»	824,362	197,300	1,021,662	»	»	»		55
	1848	f 244,980	f 54,129	f 136,830	f 397,830	833,769	198,844	1,032,613	f 516,953	f 1,784	f 8,955	f	58
	1849	266,669	42,692	125,273	303,332	737,966	216,175	954,141	524,429	78	6,039	1	59
	1850	219,116	44,772	93,193	320,766	677,847	192,172	870,019	357,327	297	5,757	1	36
	1851	213,635	87,687	66,611	354,819	722,752	320,136	1,042,888	488,465	1,209	7,505	2	50
	1852	310,144	33,546	74,324	376,449	794,463	250,483	1,044,946	511,922	609	1,874	1	51
	1853	393,804	46,909	93,380	313,378	847,471	331,875	1,179,346	533,430	538	1,066	9	53
	1854	408,492	54,075	93,189	311,038	866,794	588,245	1,455,039	813,323	212	2,191	1	81
	1855	566,665	46,013	165,084	322,148	1,099,910	275,889	1,375,799	754,632	3,322	1,602	1	76
	1856	515,102	61,556	150,521	412,404	1,139,583	347,864	1,487,447	669,708	517	3,862	1	70
Moeara Kompeh.	1846	»	»	»	»	f 15,184	»	f 15,184	»	»	»	»	
	1847	»	»	»	»	36,086	f 600	36,686	»	»	»	»	
	1848	f 945	(3)	f 4,867	f 23,696	29,508	»	29,508	f 18,357	f 461	»	»	1
	1849	8,234	(3)	5,199	18,903	32,336	»	32,336	33,825	»	»	»	3
	1850	12,741	(3)	4,783	18,296	35,820	»	35,820	40,165	»	»	f	4
	1851	7,250	(3)	3,089	24,399	34,738	»	34,738	42,569	»	»		4
	1852	18,266	(3)	5,859	43,799	67,924	»	67,924	35,925	In 't voorgaande cijfer begrepen.	»		3
	1853	83,124	f 39,841	18,560	85,321	226,846	255	227,101	136,378	244	f 14	1	13
	1854	61,601	26,967	23,457	33,747	145,772	1,979	147,751	101,867	»	30		10
	1855	43,298	29,130	17,986	33,103	123,517	2,912	126,429	56,666	»	»	»	5
	1856	45,922	15,835	19,740	23,210	104,707	900	105,607	57,589	»	»	»	5

…VOER.			AANGEKOMEN VAARTUIGEN.						VERTROKKEN VAARTUIGEN.					
			EUROPEESCH GETUIGDE.		INLANDSCH GETUIGDE.		TOTAAL.		EUROPEESCH GETUIGDE.		INLANDSCH GETUIGDE.		TOTAAL.	
Totaal koopmanschappen.	Specien.	Algemeen totaal.	Vaartuigen.	Lasten.	Vaartuigen.	Lasten.	Vaartuigen.	Lasten.	Vaartuigen.	Lasten.	Vaartuigen.	Lasten.	Vaartuigen.	Lasten.
3,353,717	f 646,586	f 4,000,303	126	11049	1538	3327	1664	14376	124	11630	1742	3380	1866	15010
3,219,619	568,592	3,788,211	131	13277	1723	4528	1854	17805	148	13115	1872	4321	2020	17436
2,953,364	598,624	3,551,988	142	12881	1706	4352	1848	17233	128	14676 1/2	1958	5467 1/2	2086	20144
4,005,525	883,423	4,888,948	162	9100	2072	6218 3/4	2234	15318 3/4	163	9278 1/2	2397	7610 3/4	2560	16889 1/4
4,828,226	392,401	5,220,627	148	10494 1/2	2515	10781 3/4	2663	21276 1/4	146	10509 1/4	2675	10586 3/4	2821	21096
6,588,040	469,963	7,058,003	129	12097 1/2	2604	12258 1/4	2733	24355 1/4	129	9963 1/2	2860	11581 1/4	2989	21544 3/4
8,006,556	573,465	8,580,021	187	17196	2735	12112 1/2	2922	29308 1/2	164	16284	2356	12082	2520	28366
9,288,838	791,765	10,080,603	175	16167	2354	12524	2529	28691	175	16388	2536	13166 1/4	2711	29554 1/4
10,941,512	713,713	11,655,225	212	24499	2334	10963	2546	35462	214	23858	2557	11605	2771	35463
9,071,781	491,296	9,563,077	426	23569	1927	9835	2353	33404	419	20940	2185	13783	2604	34723
10,654,901	754,961	11,409,862	353	23269	2256	12295	2639	35563	350	22875	2494	13692	2844	36567
551,984	f 139,286	f 691,270	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
555,536	104,912	660,448	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
531,641	52,424	584,065	40	3113	358	1596	398	4709	43	3060 1/2	360	1554 1/2	403	4615
531,984	16,130	548,114	»	»	»	»	411	4263	»	»	»	»	409	5044 1/2
364,682	19,010	383,692	»	»	»	»	343	4705 1/2	»	»	»	»	376	4508
500,039	17,032	517,071	51	4026	396	1646	447	5672	51	3849 1/2	399	1756	450	5605 1/2
515,539	5,987	521,526	49	4649	421	2030	470	6679	53	3763	455	2192	508	5955
536,009	40,337	576,346	56	3955	504	2163	562	6117	55	3792	502	2011	557	8803
817,119	112,131	929,250	46	3661	501	1957	547	5618	46	3816	500	2120	546	5936
761,221	92,792	854,013	39	2552	443	2124	482	4675	51	3493	447	1970	498	5463
705,235	156,405	861,640	45	3362	409	5813	454	5574	41	3060	417	2205	458	5265
5,689	»	f 5,689	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
2,269	»	2,269	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
18,818	»	18,818	»	»	63	265 1/2	63	265 1/2	»	»	93	378	93	378
33,825	»	33,825	1	26 1/2	84	424	85	450 1/2	1	26 1/2	98	420 1/2	99	447
40,528	»	40,528	1	26 1/2	65	307 1/2	66	334	1	26 1/2	87	408 1/2	88	435
42,641	»	42,641	3	79 1/2	45	195 1/2	48	275	43	263 3/4	20	41 1/4	63	305
36,086	»	36,086	5	136	130	268 1/2	135	404 1/2	4	106	81	220 1/2	85	326 1/2
137,911	f 1,175	139,086	1	27	243	516	244	542	1	27	215	504	216	530
102,061	408	102,469	1	40	99	338	100	378	»	»	124	348	124	348
56,666	1,232	57,898	»	»	82	314	82	314	»	»	101	422	101	422
57,589	»	57,589	»	»	73	277	73	277	»	»	88	311	88	311

Gewesten of havens.	Jaren.	INVOER. Voortbrengselen van Europa en Amerika.	INVOER. Voortbrengselen van de West van Indie en Bengalen.	INVOER. Voortbrengselen van China, Japan, Manilla en Siam.	INVOER. Voortbrengselen van den Oosterschen Archipel.	Totaal koopmanschappen.	Specien.	Algemeen totaal.	UI… Voortbrengselen van den Oosterschen Archipel.	Voortbrengselen van de West van Indie en Bengalen.	Voortbrengselen van China, Japan, Manilla en Siam.
Muntok (Banka.)	1846	f 48,664	f 19,567	f 117,675	f 218,957	f 404,863	f 2,130	f 406,993	f 72,699	f 667	f 6,924
	1847	140,702	33,284	94,037	324,994	593,017	350	593,367	84,613	310	2,344
	1848	92,086	22,548	88,954	310,512	514,100	5,900	520,000	146,493	2,520	3,408
	1849	135,600	30,710	114,520	372,980	653,810	1,465	655,275	119,520	810	4,150
	1850	118,070	22,730	95,860	395,840	632,500	»	632,500	88,375	1,600	9,950
	1851	115,320	22,660	91,450	405,740	635,170	»	635,170	78,770	1,200	8,270
	1852	82,290	22,350	94,580	371,480	570,700	2,550	573,250	84,480	900	6,530
	1853	78,259	20,572	140,647	324,559	564,037	16,929	580,966	80,565	300	6,225
	1854	75,240	26,731	125,583	341,643	569,197	50,540	619,737	49,929	273	6,701
	1855	56,773	13,430	103,872	344,246	578,321	10,151	528,472	43,868	369	7,564
	1856	50,776	38,334	91,049	280,921	461,080	6,100	467,180	43,797	2,000	9,976
Riouw.	1846	f 29,693	f 145,040	f 97,986	f 376,854	f 649,573	f 93,975	f 743,548	f 680,806	f 30,099	f 61,940
	1847	21,302	168,883	72,436	384,358	646,979	72,142	719,121	576,742	86,061	29,777
	1848	18,520	91,246	116,466	382,658	608,890	66,991	675,881	634,358	11,024	52,821
	1849	20,863	92,777	98,532	426,131	638,303	42,919	681,222	734,075	14,692	63,180
	1850	19,068	160,501	135,873	452,031	767,473	18,809	786,273	735,181	11,155	79,585
	1851	19,508	90,330	80,567	516,276	706,681	28,285	734,966	1,159,067	3,850	56,046
	1852	8,280	110,447	93,695	476,149	688,571	23,007	711,578	1,070,491	8,407	75,808
	1853	6,768	155,984	122,287	825,659	1,110,698	28,277	1,138,975	1,785,275	18,400	90,496
	1854	15,230	132,436	76,902	679,071	903,639	82,208	985,847	1,586,151	9,618	63,912
	1855	16,813	130,156	107,902	696,072	950,943	120,504	1,071,447	1,354,049	9,558	104,615
	1856	876	114,553	82,803	581,349	779,581	34,771	814,352	1,500,086	11,263	83,677
Pontianak.	1846	»	»	»	»	f 768,686	f 261,565	f 1,030,251	»	»	»
	1847	»	»	»	»	1,151,990	109,550	1,261,540	»	»	»
	1848	»	»	»	»	580,015	91,000	671,015	»	»	»
	1849	f 112,068	f 78,667	f 78,484	f 334,062	603,281	80,717	683,998	f 387,582	f 1,704	f 37,254
	(4) 1850	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
	1851	171,683	117,607	134,085	372,998	796,373	103,280	899,653	675,950	5,975	72,032
	1852	208,779	110,192	140,596	251,727	711,294	53,140	764,434	570,622	13,440	4,845
	1853	217,320	54,807	118,363	221,868	612,358	85,126	697,484	402,249	»	12,409
	1854	190,303	106,081	135,430	267,490	699,304	97,534	796,838	483,676	1,000	5,755
	1855	327,862	90,106	122,470	324,244	864,682	127,235	991,917	429,758	7,955	3,424
	1856	300,258	80,532	133,708	277,969	801,467	61,235	862,702	404,965	140	5,838

VOER.			AANGEKOMEN VAARTUIGEN.						VERTROKKEN VAARTUIGEN.					
Totaal koopman-schappen.	Specien.	Algemeen totaal.	EUROPEESCH GETUIGDE.		INLANDSCH GETUIGDE.		TOTAAL.		EUROPEESCH GETUIGDE.		INLANDSCH GETUIGDE.		TOTAAL.	
			Vaartuigen.	Lasten.	Vaartuigen.	Lasten.	Vaartuigen.	Lasten.	Vaartuigen.	Lasten.	Vaartuigen.	Lasten.	Vaartuigen.	Lasten.
81,365	f 314,655	f 396,020	41	2534 1/2	437	2306	478	4840 1/2	45	2886 1/2	430	1755	475	4641 1/2
102,097	334,110	436,207	56	3947 1/2	402	4741 1/2	458	5689	58	4045 1/2	364	1707 1/2	422	5753
160,710	340,640	501,350	73	6168	357	1512	430	7680	74	6708	336	1383	410	8091
142,700	320,900	463,600	54	4498	320	1584	374	6082	63	4910	347	1860	410	6770
107,585	302,625	410,210	65	5910	362	1705	427	7615	70	6090	348	1523	418	7613
99,110	324,060	423,170	77	5674 1/2	366	1554 1/2	437	7229	73	4910	334	1422	407	6332
102,650	322,490	425,140	90	7367 1/2	377	1706	467	9073 1/2	73	6580 1/2	317	1740 1/2	390	8321
92,085	338,115	430,200	77	5296	434	1802	511	7098	70	4630	445	1726	315	6356
61,641	494,985	556,626	72	4894	428	1638	500	6552	67	4472	441	2370	508	6842
55,779	310,095	365,874	61	4801	349	1854	410	6655	59	4259	347	1912	406	6171
56,897	311,890	368,787	35	2662	284	1544	319	4205	23	1325	232	1286	255	2610
794,822	f 71,780	f 866,602	86	7400	511	5084 1/2	597	12484 1/2	83	7241	546	5087 1/2	629	12328 1/2
711,655	28,685	740,340	62	5643	513	5098 1/2	575	10741 1/2	62	5541 1/2	538	5328	600	10869 1/2
712,394	74,121	786,515	81	7196 1/4	421	4911	502	12117 1/4	82	7300 1/2	430	4895 1/2	512	12196
824,447	83,048	907,495	79	6976	332	4097 1/2	411	11073 1/2	76	6658	347	3955 1/2	423	10613 1/2
833,049	40,572	873,621	67	5562	341	3972 1/4	408	9534 1/4	65	5414 1/2	365	4224	430	9638 1/2
1,243,177	19,293	1,262,470	82	7097	332	4019	414	11116	78	7007	354	4189 1/2	432	11196 1/2
1,162,667	41,534	1,204,201	97	8757	295	3689 1/4	392	12446 1/4	99	8630	324	3466	423	12096
1,901,205	105,248	2,006,453	109	9528 1/2	393	4841	502	14369 1/2	105	9312 1/2	397	4763	502	14075 1/2
1,674,046	73,929	1,747,975	91	8242	361	4501	452	12743	91	8190	369	4502	460	12692
1,485,722	205,843	1,691,565	122	12366	386	4679	508	17044	125	11005	397	4927	522	15932
1,605,844	129,453	1,735,297	88	7720	374	4107	462	11827	84	7471	416	4589	500	12060
646,293	f 47,206	f 693,499	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
706,818	72,687	779,505	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
467,053	30,400	497,453	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
433,672	32,615	466,287	65	2526 1/2	14	269	79	2795 1/2	18	1790	68	860	86	2650
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
762,405	72,823	835,228	25	2125	534	2395	559	4520	31	2576	576	2259	607	4835
647,083	46,250	693,333	31	2381	484	2295	515	4676	34	2597	516	2885	550	5482
417,923	73,300	491,223	34	2227	465	2110	499	4337	30	1922	556	2193	586	4115
492,899	31,500	524,399	42	2975	418	1607	460	4582	41	2736	471	2178	512	4914
448,260	»	448,260	33	2395	423	1692	456	4087	37	2484	380	1635	417	4119
412,998	25,800	438,798	37	2665	221	1418	258	4083	40	2901	237	1464	277	4365

Gewesten of havens.	Jaren.	INVOER.							UIT[VOER.]				
		VOORTBRENGSELEN VAN				Totaal koopmanschappen.	Specien.	Algemeen totaal.	VOORTBRENGSELEN VAN				Tot[aal] koopm[an]schap[pen].
		Europa en Amerika.	de West van Indie en Bengalen.	China, Japan, Manilla en Siam.	den Oosterschen Archipel.				den Oosterschen Archipel.	de West van Indie en Bengalen.	China, Japan, Manilla en Siam.	Europa en Amerika.	
Sambas.	1846	»	»	»	»	f 1,167,098	f 107,405	f 1,274,503	»	»	»	»	77
	1847	»	»	»	»	1,277,407	47,723	1,325,130	»	»	»	»	68
	1848	»	»	»	»	1,506,192	94,100	1,600,292	»	»	»	»	1,50
	1849	f 71,334	f 401,917	f 391,808	f 377,670	1,242,729	23,305	1,266,034	f 737,714	f 51,777	f 11,085	f 3,6	80
	1850	109,844	257,008	179,800	428,820	975,472	43,125	1,018,597	417,187	104,651	56,693	15,1	59
	1851	241,848	187,550	135,300	486,345	1,051,043	90,413	1,141,456	468,864	14,850	43,905	18,6	54
	1852	213,027	476,367	217,144	348,659	1,255,197	58,805	1,314,002	557,850	225,670	42,111	32,9	85
	1853	60,911	115,330	90,850	355,898	622,989	10,965	633,954	527,123	4,205	9,999	3,2	54
	1854	98,363	149,776	416,992	460,074	1,125,206	87,190	1,212,396	901,451	432,645	18,776	25,0	1,37
	1855	22,400	356,314	131,300	347,421	857,435	29,342	886,777	624,105	81,041	28,011	31,5	76
	1856	26,681	17,446	19,869	149,686	213,682	1,750	215,432	231,654	8,904	6,347	6,6	2
Bandjermasin.	1846	f 419,528	f 22,421	f 83,825	f 405,298	f 931,072	f 160,336	f 1,091,408	f 519,398	»	»	»	5
	1847	278,166	22,920	40,207	316,474	657,767	38,815	696,582	346,081	»	»	»	3
	1848	323,128	29,222	32,262	448,854	833,466	114,122	947,588	364,471	»	»	»	3
	1849	242,784	1,985	19,389	253,540	517,698	5,824	523,522	509,569	»	»	»	5
	1850	335,272	2,340	11,779	271,581	620,972	20,708	641,680	444,567	»	»	»	4
	1851	416,099	3,875	13,450	363,903	797,327	19,746	817,073	481,838	»	»	»	4
	1852	349,255	3,037	15,614	291,832	659,738	10,729	670,467	399,077	»	»	»	3
	1853	371,897	3,512	19,191	248,844	643,444	86,450	729,894	341,091	»	»	»	3
	1854	441,876	2,980	14,035	210,166	669,057	47,549	716,606	753,360	»	»	»	7
	1855	451,436	3,403	18,992	222,215	696,046	34,196	730,242	567,785	»	»	»	5
	1856	514,560	5,565	44,243	353,398	917,766	135,956	1,053,722	723,855	»	f 1,075	»	7
Macassar.	1846	f 151,701	(6) f 138,132		f 602,355	f 892,188	f 191,485	f 1,083,673	f 396,380	(6) f 116,019		f 112,8	6
	(5) 1847	1,090,904	387,741		981,829	2,460,448	197,747	2,658,195	1,303,429	242,675		255,3	1,8
	1848	1,260,584	459,062		1,065,891	2,785,537	99,232	2,884,769	1,257,047	311,523		351,1	1,9
	1849	1,364,466	605,312		1,540,361	3,510,139	153,610	3,663,749	601,321	480,060		1,913,6	2,9
	1850	1,707,741	435,236		1,415,919	3,558,896	76,782	3,635,678	551,826	283,222		1,631,2	2,4
	1851	1,813,751	439,916		1,879,996	4,133,663	82,609	4,216,272	2,570,061	398,413		790,6	3,7
	1852	2,651,160	531,014		2,347,533	5,529,707	144,324	5,674,031	2,376,123	271,888		997,1	3,6
	1853	1,498,074	532,234		1,718,556	3,748,864	165,952	3,914,816	2,285,102	410,354		1,366,1	4,0
	1854	1,605,716	257,815	113,838	1,698,725	3,676,094	411,834	4,087,928	2,035,417	272,181	48,756	920,8	3,2
	1855	1,803,728	(7) 286,774	131,255	1,457,447	3,679,204	87,600	3,766,804	1,672,230	(7) 154,567	41,530	654,23	2,5
	1856	2,029,114	(7) 390,035	133,439	1,680,645	4,233,233	240,170	3,473,403	2,536,175	(7) 365,342	67,142	981,17	3,9

[...]VOER.				AANGEKOMEN VAARTUIGEN.						VERTROKKEN VAARTUIGEN.					
				EUROPEESCH GETUIGDE.		INLANDSCH GETUIGDE.		TOTAAL.		EUROPEESCH GETUIGDE.		INLANDSCH GETUIGDE.		TOTAAL.	
rops en rika.	Totaal koopmanschappen.	Specien.	Algemeen totaal.	Vaartuigen.	Lasten.	Vaartuigen.	Lasten.	Vaartuigen.	Lasten.	Vaartuigen.	Lasten.	Vaartuigen.	Lasten.	Vaartuigen.	Lasten.
„	773,602	f 47,939	f 821,541	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
„	685,748	88,176	773,924	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
„	1,508,631	50,355	1,558,986	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
3,6	804,192	16,004	820,196	9	710	511	2238	520	2948	11	754	489	2229	500	2983
15,1	593,676	23,844	617,520	11	820	320	1368 1/2	331	2188 1/2	9	615	287	1119 1/2	296	1734 1/2
18,6	546,286	190,845	737,131	17	1664 1/2	377	1389 1/2	394	3054	17	1607 1/2	375	1616 1/2	392	3224
32,9	858,613	53,275	911,888	23	1617	465	1577 1/2	488	3194 1/2	20	1495	454	1435	474	2930
3,2	544,553	12,935	557,488	10	1104 1/2	319	1129	329	2233 1/2	11	980 1/2	356	1256	367	2236 1/2
25,0	1,377,918	36,608	1,414,526	10	682	346	1680	356	2362	15	1207	351	1529	366	2736
31,5	764,698	29,865	794,563	7	516	136	780	143	1296	8	626	169	965	177	1591
6,[illegible]	253,599	43,658	297,257	8	685 1/2	360	1327	368	2012 1/2	8	633	273	1114	281	1747
„	519,398	f 138,024	f 657,422	48	4112	116	1525	164	5637	47	3942	97	1448	144	5390
„	346,081	102,600	448,681	31	2509	117	1458	148	3967	34	3092	107	1230	141	4322
„	364,471	»	364,471	33	2937	131	1270	164	4207	29	2500	117	1219	146	3719
„	509,569	5,530	515,099	35	3128	152	1554	187	4682	37	3326	159	1641	196	4967
„	444,567	»	444,567	»	»	»	»	170	6007	»	»	»	»	172	5937
„	481,838	200	482,038	»	»	»	»	211	8096	»	»	»	»	236	8216
„	399,077	»	399,077	»	»	»	»	222	8377 1/2	»	»	»	»	220	8159 1/2
„	341,091	»	341,091	»	»	»	»	208	7647 1/2	»	»	»	»	222	9243 1/2
„	753,360	60,480	813,840	»	»	»	»	214	13032	»	»	»	»	219	13422
„	567,785	»	567,785	»	»	»	»	172	11096	»	»	»	»	171	11264
„	724,930	2,450	727,380	»	»	»	»	224	12858	»	»	»	»	202	12057
12,8	625,309	f 242,500	f 867,809	32	2548 1/2	1073	4312 1/2	1105	6861	31	2410 1/2	1293	5176 1/2	1324	7587
55,8	1,801,463	131,121	1,932,584	52	4377 1/2	1559	5278 1/2	1611	9656	49	4247 1/2	1525	5695	1574	9942 1/2
51,1	1,919,753	184,540	2,104,294	55	5215 1/2	3025	6173 1/2	3080	11389	50	5111 1/2	3106	7075	3156	12186 1/2
13,6	2,994,983	361,197	3,356,180	99	7437 1/2	2327	5900	2426	13373 1/2	86	6572 1/2	2545	6426 1/2	2631	12999
31,3	2,466,303	120,813	2,587,116	84	7388	2158	8411	2242	15799	83	6685	2416	8866 1/2	2499	15551 1/2
90,6	3,759,104	204,594	3,963,698	113	7907	741	4032	854	11939	113	8303 1/2	871	4791 1/2	984	13095
97,1	3,645,159	279,420	3,924,579	166	15197	867	4708	1033	19905	164	15249 1/2	1033	5482 1/2	1197	20732
66,1	4,061,655	150,089	4,211,744	153	14998	774	4638	927	19636	149	14610 1/2	946	5107 1/2	1095	19718
20,3	3,276,725	153,888	3,430,613	98	9597	800	4360	898	13957	101	9929	1051	5407	1152	15335
54,2	2,522,557	129,793	2,652,350	111	11258	776	3961	887	15219	114	11661	1139	4992	1253	16652
81,17	3,949,836	115,835	4,065,671	106	12083	812	4273	918	16356	106	12192	1131	5332	1237	17524

Gewesten of havens.	Jaren.	INVOER.							UIT[illegible]			
		VOORTBRENGSELEN VAN				Totaal koopmanschappen.	Specien.	Algemeen totaal.	VOORTBRENGSELEN VAN			
		Europa en Amerika.	de West van Indie en Bengalen.	China, Japan, Manilla en Siam.	den Oosterschen Archipel.				den Oosterschen Archipel.	de West van Indie en Bengalen.	China, Japan, Manilla en Siam.	Europa en Amerika.
Menado.	1846	f 86,014	f 6,702	f 56,124	f 49,846	f 198,686	f 2,000	f 200,686	f 65,300	f 2,750	f 23,151	f 75,7[illegible]
	1847	189,313	10,994	76,828	87,707	384,842	»	364,842	74,542	3,060	33,047	32.6[illegible]
	1848	115,041	2,030	64,336	60,701	242,108	»	242,108	30,686	1,636	38,404	24,9[illegible]
	1849	89,766	340	94,167	95,900	280,173	»	280,173	118,592	»	24,876	41,8[illegible]
	1850	212,091	352	118,170	102,301	432,914	»	432,914	104,730	»	10,715	10,1[illegible]
	1851	171,037	8,960	58,828	37,989	276,814	»	276,814	109,869	»	47,559	14,2[illegible]
	1852	66,573	6,640	136,895	14,655	224,763	»	224,763	134,483	6,540	16,316	15,7[illegible]
	1853	39,480	2,860	50,763	34,729	127,832	»	127,832	100,606	»	39,779	11,6[illegible]
	1854	279,349	7,256	132,479	107,367	526,451	»	526,451	134,537	4,000	72,832	27,5[illegible]
	1855	403,692	7,680	47,936	89,764	549,072	»	549,072	136,158	5,710	20,397	53,95[illegible]
	1856	171,210	4,537	30,360	154,129	360,236	»	360,236	251,525	2,100	13,791	30,4[illegible]
Gorontalo	1846	»	»	»	»	f 13,017	»	f 13,017	»	»	»	»
	1847	»	»	»	»	55,635	»	55,635	»	»	»	»
	1848	»	»	»	»	39,570	»	39,570	»	»	»	»
	1849	»	»	»	»	62,177	»	62,177	»	»	»	»
	1850	»	»	»	»	13,456	»	13,356	»	»	»	»
	1851	»	»	»	»	14,062	»	14,062	»	»	»	»
	1852	»	»	»	»	14,993	»	14,993	»	»	»	»
	1853	»	»	»	»	10,575	»	10,575	»	»	»	»
	1854	»	»	»	»	26,235	»	26,235	»	»	»	»
	1855	»	»	»	»	15,347	»	15,347	»	»	»	»
	1856	»	»	»	»	9,862	»	9,862	»	»	»	»
Ternate.	1846	»	»	»	»	f 162,845	f 1,000	f 163,845	»	»	»	»
	1847	»	»	»	»	201,494	1,900	203,394	»	»	»	»
	1848	»	»	»	»	143,388	»	143,388	»	»	»	»
	1849	»	»	»	»	135,002	»	135,002	»	»	»	»
	1850	»	»	»	»	140,825	»	140,825	»	»	»	»
	1851	»	»	»	»	180,600	»	180,600	»	»	»	»
	1852	»	»	»	»	169,214	»	169,214	»	»	»	»
	1853	»	»	»	»	106,912	561	107,483	»	»	»	»
	1854	»	»	»	»	95,846	»	95,846	»	»	»	»
	1855	»	»	»	»	135,771	»	135,771	»	»	»	»
	1856	»	»	»	»	201,150	»	201,150	»	»	»	»

Totaal koopmanschappen.	Specien.	Algemeen totaal.	AANGEKOMEN VAARTUIGEN. Europeesch getuigde. Vaartuigen.	Lasten.	Inlandsch getuigde. Vaartuigen.	Lasten.	Totaal. Vaartuigen.	Lasten.	VERTROKKEN VAARTUIGEN. Europeesch getuigde. Vaartuigen.	Lasten.	Inlandsch getuigde. Vaartuigen.	Lasten.	Totaal. Vaartuigen.	Lasten.
166,934	f 8,500	f 175,434	23	3110	18	180	41	3290	22	2945	14	172	36	3117
143,333	»	143.333	25	3675	9	53	34	3728	26	3770	8	46	34	3816
95,695	»	95,695	27	3081	15	58	42	3139	27	2422	17	53	44	2475
185,340	»	185,340	14	1687	89	153	103	1840	15	1598	64	119	79	1717
125.634	»	125,634	37	3851	44	81	81	3932	37	3851	38	73	75	3924
171,654	»	171,654	45	4105 1/2	23	36 1/2	68	4142 1/2	40	3680 1/2	31	48	71	3728 1/2
173,060	»	173,060	39	7150 1/2	12	14 1/2	51	7165	38	7130 1/2	30	47	68	7177 1/2
152,031	»	152,031	13	2276	77	74	90	2350	13	2276	76	73 1/2	89	2349 1/2
238,914	»	238,914	16	2173	62	89	78	2262	16	2143	62	89	78	2232
216,221	»	216,221	22	3128	76	125	98	3253	23	3161	77	127	100	3288
297,845	»	297,845	23	3792	35	18	58	3860	23	3792	35	68	58	3860
16,989	»	f 16,989	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
30,173	»	30,173	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
21,576	»	21,576	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
26,412	»	26,412	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
11,717	»	11,717	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
18,112	»	18,112	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
3,996	»	3,996	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
6,521	»	6,521	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
7,140	»	7,140	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
34,631	»	34,631	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
25,004	»	25,004	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
62,935	f 91,455	f 154,390	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
35,483	40,826	76,309	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
79,961	850	80,811	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
45,837	»	45,837	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
42,225	»	42,225	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
59,314	6,000	65,314	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
44,319	2,000	46,319	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
24.174	»	24,174	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
43,073	»	43,073	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
49,266	»	49,266	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
95,395	»	95,395	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»

Gewesten of havens.	Jaren.	INVOER. Voortbrengselen van Europa en Amerika.	INVOER. Voortbrengselen van de West van Indie en Bengalen.	INVOER. Voortbrengselen van China, Japan, Manilla en Siam.	INVOER. Voortbrengselen van den Oosterschen Archipel.	Totaal koopmanschappen.	Specien.	Algemeen totaal.	UITVOER. Voortbrengselen van den Oosterschen Archipel.	UITVOER. Voortbrengselen van de West van Indie en Bengalen.	UITVOER. Voortbrengselen van China, Japan, Manilla en Siam.	UITVOER. Voortbrengselen van Europa en Amerika (cut off).
Amboina.	1846	»	»	»	»	f 416,516	f 30,330	f 446,846	»	»	»	»
	1847	»	»	»	»	625,465	7,600	633,065	»	»	»	»
	1848	»	»	»	»	550,599	»	550,599	»	»	»	»
	1849	»	»	»	»	433,754	10,200	443,954	»	»	»	»
	1850	»	»	»	»	420,884	»	420,884	»	»	»	»
	1851	»	»	»	»	490,123	2,300	492,423	»	»	»	»
	1852	»	»	»	»	434,845	4,000	438,845	»	»	»	»
	1853	»	»	»	»	429,178	3,940	433,118	»	»	»	»
	1854	»	»	»	»	396,252	1,000	397,252	»	»	»	»
	1855	»	»	»	»	511,837	7,000	518,837	»	»	»	»
	1856	»	»	»	»	415,007	10,000	425,007	»	»	»	»
Banda.	1846	»	»	»	»	f 378,818	f 5,318	f 384,136	»	»	»	»
	1847	»	»	»	»	364,150	3,416	367,566	»	»	»	»
	1848	»	»	»	»	257,753	12,700	270,453	»	»	»	»
	1849	»	»	»	»	266,074	4,833	270,907	»	»	»	»
	1850	»	»	»	»	291,999	»	291,999	»	»	»	»
	1851	»	»	»	»	363,283	»	363,283	»	»	»	»
	1852	»	»	»	»	214,955	»	214,955	»	»	»	»
	1853	»	»	»	»	188,120	»	188,120	»	»	»	»
	1854	»	»	»	»	267,543	»	267,543	»	»	»	»
	1855	»	»	»	»	273,689	»	273,689	»	»	»	»
	1856	»	»	»	»	310,514	»	310,514	»	»	»	»
Gorontalo, Ternate, Amboina en Banda gezamenlijk.	1846	f 395,266	f 26,712	f 43,572	f 505,646	f 971,196	f 36,648	f 1,007,844	f 134,174	f 3,982	f 6,426	f 89
	1847	635,577	46,878	63,118	501,171	1,246,744	12,916	1,259,660	128,902	16,515	8,161	60
	1848	375,082	16,916	90,156	509,156	991,310	12,700	1,004,010	124,105	10,128	29,986	116
	1849	383,920	16,632	65,378	431,077	897,007	15,003	912,010	125,184	12,785	2,125	76
	1850	412,825	17,415	35,615	401,209	867,064	»	867,064	118,120	7,214	5,327	128
	1851	494,756	26,248	53,019	474,045	1,048,068	2,300	1,050,368	123,726	3,533	6,555	125
	1852	374,915	14,158	43,709	401,225	834,007	4,000	838,007	86,132	1,660	5,727	58
	1853	303,432	8,811	28,764	393,778	734,785	4,501	739,286	61,590	1,891	3,479	56
	1854	339,441	4,830	40,057	401,548	785,876	1,000	786,876	92,710	672	4,279	24
	1855	451,023	9,929	46,475	429,217	936,644	7,000	943,644	103,081	3,949	1,760	19
	1856	439,050	18,752	64,198	414,538	936,533	10,000	946,533	120,699	166	5,183	64

U VOER.				AANGEKOMEN VAARTUIGEN.						VERTROKKEN VAARTUIGEN.					
				EUROPEESCH GETUIGDE.		INLANDSCH GETUIGDE.		TOTAAL.		EUROPEESCH GETUIGDE.		INLANDSCH GETUIGDE.		TOTAAL.	
Europ… en Amerik…	Totaal koopmanschappen.	Specien.	Algemeen totaal.	Vaartuigen.	Lasten.	Vaartuigen.	Lasten.	Vaartuigen.	Lasten.	Vaartuigen.	Lasten.	Vaartuigen.	Lasten.	Vaartuigen.	Lasten.
»	112,814	f 176,230	f 289,044	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	134,695	62,465	197,160	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	149,948	51,200	201,148	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	120,825	19,544	140,369	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	141,804	5,455	147,259	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	127,775	»	127,775	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	76,820	»	76,820	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	65,530	»	65,530	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	40,912	»	40,912	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	34,883	»	34,883	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	49,073	2,700	51,773	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	41,666	f 134,458	f 176,124	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	13,856	25,643	39,499	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	29,153	2,250	31,403	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	23,559	11,233	34,792	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	63,244	1,207	64,451	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	53,951	500	54,451	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	26,478	»	26,478	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	26,763	»	26,763	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	31,095	»	31,095	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	9,553	»	9,553	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
»	20,742	»	20,742	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
89	234,404	f 402,143	f 636,547	88	9786 1/2	284	1096	372	10882 1/2	90	9980 1/2	105	1095 1/2	195	11076
60	214,207	128,934	343,141	84	9585 1/2	387	1169 1/2	471	10755	80	9130	361	1075	441	10205
116	280,638	54,300	334,938	77	7112	442	1153	519	8265	73	7366 1/2	269	1227 3/4	342	8594 1/4
76	216,633	30,777	247,410	66	6461	373	936 1/2	439	7397 1/2	68	6647	357	860 3/4	425	7507 3/4
128	258,990	6,662	265,652	86	8874 1/2	447	1081 3/4	533	9956 1/4	71	7836	435	1129 1/4	506	8965 1/4
125	259,182	6,500	265,682	100	10004	450	1395	550	11399	95	9881 1/2	416	1313 1/2	511	11194
58	151,613	2,000	153,613	91	10753 1/2	401	1156 1/2	492	11910	90	10526	401	1118	491	11644
56	122,988	»	122,988	93	12547 1/2	447	1281	540	13828 1/2	89	12205	421	1174 1/2	510	13379 1/2
24	122,220	»	122,220	84	8592	431	1259	515	9851	82	9111	399	1213	481	10324
19	128,332	»	128,332	95	12717	536	1342	631	14059	91	11597	449	3577	540	15174
64	190,214	2,700	192,914	121	15471	444	1318	565	16789	201	15237	352	1091	553	16349

Gewesten of havens.	Jaren.	INVOER.							UI			
		VOORTBRENGSELEN VAN				Totaal koopmanschappen.	Specien.	Algemeen totaal.	VOORTBRENGSELEN VAN			
		Europa en Amerika.	de West van Indie en Bengalen.	China, Japan, Manilla en Siam.	den Oosterschen Archipel.				den Oosterschen Archipel.	de West van Indie en Bengalen.	China, Japan, Manilla en Siam.	Europa en Amerika.
Timor Koepang.	1846	f 41,640	f 6,814	f 5,464	f 36,438	f 90,356	f 5,710	f 96,066	f 131,864	f 64	f 837	f 3,8
	1847	53,349	2,341	6,073	45,477	107,240	3,000	110,240	101,920	»	310	9
	1848	47,315	6,580	12,040	39,896	105,831	»	105,831	134,703	»	100	»
	1849	89,766	340	94,167	95,900	280,173	»	280,173	118,592	»	24,876	41,
	1850	212,091	352	118,170	102,301	432,914	»	432,914	104,730	»	10,715	10,
	1851	171,037	8,960	58,828	37,989	276,814	»	276,814	109,869	»	47,559	14,
	1852	66,573	6,640	136,895	14,655	224,763	»	224,763	134,483	6540	16,316	15,
	1853	39,480	2,860	50,763	34,729	127,832	»	127,832	100,606	»	39,779	11,
	1854	40,320	3,189	9,452	34,077	87,038	1,525	88,563	85,151	105	255	2,
	1855	86,048	1,750	11,987	45,535	145,230	13,500	158,730	91,555	»	»	1,
	1856	70,761	5,670	9,418	35,979	121,828	3,000	124,828	56,983	1200	»	»

(1) In de ontvangen verslagen, waaruit deze opgaven geput zijn, wordt niet genoegzaam aangeduid, of de in- en uitvoer Banka, de koffij van Menado en de gouvernements specerijen van Amboina en Banda.

(2) De cijfers van Sumatra's Westkust en Benkoelen zijn de sommen der handelsbeweging van elke aldaar voor den gro

(3) Begrepen onder het cijfer in de kolom van de voortbrengselen van den Indischen Archipel.

(4) Het handelsverslag van Pontianak over 1850 is niet ontvangen.

(5) De plotselinge toeneming van den handel en de scheepvaart te Macassar valt zamen met de vrijverklaring, die bij publi

(6) In deze jaren zijn de voortbrengselen van China, Japan, Manilla en Siam met die van de West van Indie en Ben

(7) Hieronder begrepen de voortbrengselen van Manilla.

(8) Van Gorontalo, Ternate, Amboina en Banda zijn de hier voorkomende cijfers alleen vereenigd ontvangen.

VOER.			AANGEKOMEN VAARTUIGEN.						VERTROKKEN VAARTUIGEN.					
			EUROPEESCH GETUIGDE.		INLANDSCH GETUIGDE.		TOTAAL.		EUROPEESCH GETUIGDE.		INLANDSCH GETUIGDE.		TOTAAL.	
Totaal koopmanschappen.	Specien.	Algemeen totaal.	Vaartuigen.	Lasten.	Vaartuigen.	Lasten.	Vaartuigen.	Lasten.	Vaartuigen.	Lasten.	Vaartuigen.	Lasten.	Vaartuigen.	Lasten.
136,587	f 8100	f 144,687	30	3432	16	72	46	3504	28	3409	16	72	44	3481
102,476	4606	107,082	30	3301	14	105	44	3406	30	3301	14	105	44	3406
134,803	»	134,803	37	3825	24	165	61	3990	35	3751	24	165	59	3916
185,340	»	185,340	14	1687	89	153	103	1840	15	1598	64	119	79	1717
125,634	»	125,634	37	3851	44	81	81	3922	37	3851	38	73	75	3924
171,654	»	171,654	45	4105 1/2	23	36 1/2	68	4142	40	3680 1/2	31	48	71	3728 1/2
173,060	»	173,060	39	7150 1/2	12	14 1/2	51	7165	38	7130 1/2	30	47	68	7177 1/2
152,031	»	152,031	13	2276	77	74	90	2350	13	2276	76	73 1/2	89	2349 1/2
87,674	»	87,674	33	3721	30	140	63	3861	31	3611	30	140	61	3751
92,885	7000	99,885	48	4993	20	146	68	5139	46	4975	19	118	65	5093
58,183	»	58,183	40	5629	32	221	72	5850	38	5592	32	221	70	5818

kening van het Gouvernement geheel achterwege is gelaten. Blijkbaar echter is onder den uitvoer niet begrepen het tin van

ndel opengestelde haven; ook de handel tusschen die havens onderling is daaronder begrepen.

9 September 1846 heeft plaats gehad.

zamenlijk opgegeven.

Verslag van het beheer en den staat der Kolonien over 1856.

VERBETERINGEN OP HET VERSLAG VAN OOST-INDIE.

N°. 24*a*.

In het Verslag zelf.

Bladz.	1, reg. 7,	staat:	*behandeld*,	lees: » gehandeld".
»	1, » 8,	»	*beide*,	» » beiden".
»	2, kolom 7, reg. 16,	»	575,953,	» » 275,953".
»	24, reg. 8 en 13,	»	*pasviah's*,	» » pasirah's".
»	29, » 18,	»	*pangarans*,	» » pangeran's".
»	» » 22,	»	*pangaran*,	» » pangeran".
»	» » 28,	»	*pangarans*,	» » pangeran's".
»	» » 30,	»	*Botang-*,	» » Batang-".
»	33, » 27,	»	SAIDI,	» » SAID".
»	» » »	»	DJCHAN,	» » DJEHAN".
»	34, » 6,	»	*senghadjis*,	» » senghadji's".
»	» » 33,	»	*willen*,	» » zullen".
»	» » »	»	*ter*,	» » tot".
»	» » 1, v. o.	»	*Kaiang*,	» » Karang".
»	35, » 10,	»	*strekken*,	» » strekten".
»	» » 1,	»	*men*,	» » werd".
»	38 in de noot n°. 4, reg. 2, v. o.	staat:	*Banjoenwangi*,	lees: » Banjoewangi"
»	40, kolom 1, reg. 2,	staat:	*de*,	lees: » den".
»	44, reg. 8,	»	*dezen*,	» » deze".
»	45, » 12, v. o.	»	*Ternata*,	» » Ternate"
»	46, » 21,	»	*Tjitan-doei*,	» » Tjitandoei".
»	46, » 6, v. o.	»	*laatste*,	» » laatst".
»	49, » 10,	»	*Lombok*,	» » Lembeh".
»	50, » 14,	»	*de Kalatoea*,	» » Kalatoea".
»	» » 24,	»	*Bangoai*,	» » Bangaai".
»	57, » 7, v. o.	»	*Magalang*,	» » Magelang"
»	62, » 6,	»	*Kedo*,	» » Kedoe".
»	63, » 39,	»	*commissie*,	» » de commissie".
»	66, kolom 2, reg. 7,	»	*Foelies*,	» » Toelies".

Bladz. 72, noot, reg. 2, staat: *negorijsche*, lees: » negory-scholen".
» 75, kolom 2, reg. 11, » *Mangetan*, » » Magetan".
» 76, reg. 35, » *watererijk*, » » waterrijk".
» 79, » 6, v. o. » 1846, » » 1856"
» 79, noot, reg. 2, » *n°. I*, » » n°. XCI".
» 87, reg. 14, 21 en in de noot n°. 1, staat: *tibau*, lees: » tiban".
» 88, » 12, staat: *Overpachte*, lees: » Onverpachte".
» 88, » 1, v. o. » *geïnd*, » » ongeïnd".
» 91, » 5, » *behoeften*, » » behoefte".
» 93, » 10, » *door*, » » voor".
» 96, » 1, v. o. » *inkomsten der rijscultuur*, lees: » uitkomsten der rijstcultuur".
» 100, » 37, » *het getal*, lees: » dat het getal".
» 105, » 3, v. o. » *Koetvardjo*, » » Koetoardjo".
» 106, in den staat, kol. 2, reg. 1, staat: *getal*, lees: » getal indigo-fabrieken",
» 131, reg. 14, staat: *gunstige*, lees: » gunstigste".
» 132, » 4, » *koliet*, » » koeliet".
» » » 5, v. o. » *Banjoewang*, » » Banjoe-irang".

Inhoudsopgave.

Bladz. I, reg. 11, staat: *Sardinische-eilanden*, lees: » Sandwich-eilanden".
» V, » 9, » CIV » » C, IV".

Bijlagen.

Bladz. 3, reg. 3, staat: *vrij*, lees: » niet vrij".
» 16, » 17, v. o., » *kabaijen (sarong's)* » » kabaijen en sarong's".
» 18, » 25, » *oodzakelijk*, » » noodzakelijk".
» 19, » 9, v. o., » *Lebok*, » » Lebak".
» 20, » 7, v. o., » *te zijn*, » » zijn".
» 20, » 7 en 8, » *balé-baleés*, » » balé-balé's".
» 29, » 1, » ONTVANGSTEN, » » UITGAVEN".
» 30, » 1, » *administratie*, » » administratie in Indie"
» 40, » 1, » » » » administratie in Nederland".
» 43, » 16, » *Magalang*, » » Magelang".
» 44, » 6, » *Madwra*, » » Madura".
» 97, » 2, v. o., » 81, » » 119".
» » » 1, » » 119, » » 81".

ZITTING 1858 — 1859. — (LXV.)

Verslag van het beheer en den staat der Kolonien over 1856.

VERBETERING OP HET VERSLAG VAN OOST-INDIE.

N°. 24*b*.

In het overzigt van de hoeveelheid zout, op Java en Madura verkocht (bladz. 90), staat:

		Kojan's.	Pikols.	Geldswaarde.
	1856	23,892	$9^{12}/_{32}$	f 3,976,919:$10^{5}/_{8}$
lees:	1856	20,892	$9^{12}/_{32}$	f 3,976,919:$10^{5}/_{8}$

VERSLAG van het beheer van Suriname en van den staat waarin de kolonie zich bevindt, over het jaar 1856.

A. Grondgebied.

In de bepaling van het grondgebied der kolonie Suriname heeft sedert het vorig jaar geene verandering plaats gevonden.

B. Bevolking.

I. VRIJE BEVOLKING.

Blijkens het vorig Verslag bedroeg de vrije bevolking, met uitzondering van die van het leprozen-etablissement Batavia en van de Indianen en boschnegers, op 31 December 1855 14,322 hoofden, te weten:

	Mannen.	*Vrouwen.*	*Totaal.*
	7,165	7,157	14,322
Hierbij gevoegd:			
geboren gedurende 1856	245	228	473
aangekomen » »	221 (1)	92	313
gemanumitteerd » »	105	176	281
	7736	7653	15,389

en afgetrokken:	*Mannen.*		*Vrouwen.*		*Totaal.*	
overleden gedurende 1856	279		180		459	
vertrokken » »	158 (2)		84		242	
naar het leprozen-gesticht Batavia . .	1		»		1	
		438		264		702
Blijft op 31 December 1856 de vrije bevolking, met uitzondering als boven. .		7298		7389		14,687

(1) Hieronder 5 officieren en 90 soldaten.

(2) Hieronder 21 militairen.

II. NIET-VRIJE BEVOLKING.

Volgens het vorig Verslag bestond dit gedeelte der bevolking op ult°. December 1855 uit:

	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.
	18,226	19,780	38,006
Hierbij gevoegd:			
gedurende 1856 geboren	608	642	1,250
overgebragt van Curaçao.	3	6	9
weder ingeschreven een vroeger afgeschreven, doch thans teruggekeerde weglooper	1	»	1
bij speciale vergunning, ter verbetering van vroeger verzuimde opgaven, ingeschreven	3	14	17
	18,841	20,442	39,283

Hiervan afgetrokken:

	Mannen.		Vrouwen.		Totaal.	
gemanumitteerd	105		176		281	
overleden	626		568		1,194	
als besmet naar het leprozen-etablissement Batavia opgezonden	11		14		25	
bij speciale vergunning, ter verbetering van vroeger verzuimde opgaven, afgeschreven	5		3		8	
weggeloopen	15	762	1	762	16	1,524
Blijft op ult°. December 1856. . . .		18,079		19,680		37,759

welk getal geheel overeenkomt met dat der op ult°. December 1856 in de registers ingeschreven slaven.

Het eindcijfer der slavenbevolking op ult°. December 1856 toont hier eene vermindering aan met dat van 1855, ten bedrage van 247; doch deze vermindering is alleen toe te schrijven aan het groote getal manumissien, dat in 1856 281 bedroeg. Het aantal geboorten bij de slavenbevolking overtrof dat der sterfgevallen met 56; eene verhouding die alweder, even als in 1855, gunstiger is dan bij de vrije bevolking.

Onder de opgegeven cijfers voor de vrije en slaven-bevolking is die van het leprozen-etablissement Batavia aan de Coppename niet begrepen. Op ult°. December 1855 waren aldaar aanwezig:

Vrijen.	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.
	20	3	23
Gedurende 1856 werd daar opgenomen.	1	»	1
	21	3	24
en overleden.	3	»	3
blijft op 31 December 1856.	18	3	21

Slaven.	*Mannen.*	*Vrouwen.*	*Totaal.*
Aanwezig op 31 December 1855 . . .	154	208	362
Geboren gedurende 1856.	7	2	9
Derwaarts overgebragt gedurende 1856.	11	14	25
Te zamen . .	172	224	396
Overleden gedurende 1856	24	15	39
Blijft . .	148	209	357

Zoodat de bevolking op 31 December 1856 aldaar bestond uit 21 vrijen en 357 slaven. Nadere bijzonderheden omtrent dit etablissement zijn hierna te vinden onder de hoofdstukken *Eeredienst* (Moravische broeder-gemeente) en *Geneeskundige dienst.*

Bovenstaande uitkomsten van 14,687 *vrijen* en 37,759 *niet-vrijen*, welke kunnen geacht worden naauwkeurig te zijn, zijn, even als die van het vorig jaar, verkregen volgens de wijze van berekening gevolgd voor het Verslag over 1854.

De volgende tabel geeft omtrent de verdeeling der bevolking nadere bijzonderheden; zijnde de daarin voorkomende opgaven getrokken uit de divisiestaten en wijkregisters.

Bevolking op ultimo December 1856.

	VRIJEN			NIET-VRIJEN			Generaal totaal.
	GESLACHTEN.						
	Mannelijk.	Vrouwelijk.	Totaal.	Mannelijk.	Vrouwelijk.	Totaal.	
De stad Paramaribo en derzelver buitenwijken . . .	4,949	6,530	11,479	2,217	3,561	5,778	17,257
De forten Zeelandia en Nieuw Amsterdam en de verschillende posten in de divisien en districten . .	726	107	833	6	10	16	849
De zeemagt en koopvaardijvloot ter reede van Paramaribo, gemiddeld berekend	500	—	500	—	—	—	500
Divisie Boven-Suriname en Thorarica	128	44	172	2,302	2,403	4,705	4,877
Divisie Para	132	84	216	1,864	1,938	3,802	4,018
Divisie Boven-Commewijne .	60	34	94	1,274	1,332	2,606	2,700
Divisie Boven-Cottica en Perica	98	54	152	2,138	2,409	4,547	4,699
Divisie Beneden-Commewijne.	86	44	130	1,812	1,844	3,656	3,786
Divisie Beneden-Cottica . .	134	67	201	3,731	3,839	7,570	7,771
» Saramacca. . . .	54	27	81	822	813	1,635	1,716
District Nickerie	84	84	168	799	847	1,646	1,814
» Coronie.	46	58	104	1,070	1,016	2,086	2,190
Etablissement Montecattini's oord aan de Marowijne .	3	—	3	—	—	—	3
Etablissement Albina aan de Marowijne	31	16	47	—	—	—	47
Etablissement Batavia aan Coppename	18	3	21	148	209	375	378
	7,049	7,152	14,201	18,183	20,221	38,404	52,605

Over de wijze waarop deze opgaven verkregen worden, hare meerdere of mindere naauwkeurigheid en de oorzaak dat de op deze tabel voorkomende totalen *niet* overeenkomen met de eerstgemelde, zijn uitvoerige mededeelingen gedaan op bladz. 5 van het Verslag over 1855, waarnaar te dien opzigte verwezen wordt.

Ter bevordering van eene behoorlijke inzending van statistieke tabellen of van andere opgaven, welke door het Bestuur in het algemeen belang noodig geacht worden, is door den Gouverneur van Suriname uitgevaardigd de publicatie van den 9/10 December 1856, G. B. n°. 13, *houdende vaststelling van eenige voorzieningen ter verzekering van eene tijdige inzending der statistieke tabellen, of van andere opgaven, welke het Bestuur in het algemeen belang noodig acht.*

In de bij dit Verslag overgelegde uitgebreide *divisiestaten* (Bijlagen A — I) vindt men zeer uitvoerige mededeelingen omtrent de bevolking, de voortbrengselen en den toestand van elke plantage; waaruit wederom blijkt dat het Bestuur der kolonie geene pogingen nalaat om de opgaven zoo naauwkeurig en zoo uitvoerig mogelijk te verkrijgen.

De twee volgende staten geven aan het aantal geboorten, huwelijken en echtscheidingen en het aantal sterfgevallen, waarbij voor de vrijen de leeftijd van de overledenen is aangegeven, en voor de slaven is gemeld tot welke categorie zij behooren, namelijk of zij privé dan wel plantage-slaven, of op Batavia gevestigd zijn.

STAAT der geboorten, huwelijken en echtscheidingen gedurende het jaar 1856.

GESLACHTEN.	Doodgeborenen.	GEBOORTEN.								Huwelijken.	Echtscheidingen.
		VRIJE BEVOLKING.			SLAVEN.				Generaal totaal.		
		In echt.	Buiten echt.	Te zamen.	Privé	Plantage-	Totaal.	Op Batavia.			
Mannelijk .	9	65	180	245	128	480	608	7	860	70	Nihil.
Vrouwelijk.	8	65	163	228	136	506	642	2	872		
	17	130	343	473	264	986	1250	9	1732		

STAAT der sterfgevallen gedurende het jaar 1856.

GESLACHTEN.	Levenloos aangegeven.	STERFGEVALLEN.															
		VRIJE BEVOLKING.										SLAVEN.				Generaal totaal.
		Beneden de 3 jaren.	Van 3 tot beneden 10 jaren.	Van 10 tot beneden 20 jaren.	Van 20 tot beneden 30 jaren.	Van 30 tot beneden 40 jaren.	Van 40 tot beneden 50 jaren.	Van 50 tot beneden 60 jaren.	Van 60 jaren en daarboven.	Van onbekenden ouderdom.	Te zamen.	Op Batavia.	Privé	Plantage-	Te zamen.	Op Batavia.	
Mannelijk .	9	57	13	26	52	54	23	28	20	6	279	3	156	470	626	24	932
Vrouwelijk.	8	45	12	16	14	18	17	15	43	»	180	»	139	429	568	15	763
	17	102	25	42	66	72	40	43	63	6	459	3	295	899	1194	39	1695

Uit eene vergelijking van deze twee staten blijkt nader de gunstige verhouding tusschen het getal geboorten en de sterfgevallen, zoowel onder de vrije als onder de slavenbevolking; terwijl het getal huwelijken, dat in 1854 slechts 52, in 1855 slechts 63 bedroeg, thans tot 70 geklommen is (waaronder 9 paren onvermogend); hetgeen het bewijs oplevert dat de pogingen der geestelijken om het huwelijk te bevorderen, niet geheel zonder vrucht blijven. Even als in het Verslag des vorigen jaars zij hier aangemerkt, dat het toenemen van huwelijken hier niet als maatstaf der zedelijkheid is aan te nemen. Uit gewoonte en vooroordeel is de bevolking der mindere standen over het algemeen tegen het huwelijk, en ziet men veeltijds dat personen, die ongehuwd zamen leven, beter hunne huisselijke pligten waarnemen en eerbiedigen, dan wanneer zij, soms door aandrang of belofte van geestelijken, een huwelijk aangaan. Dit neemt echter niet weg, dat steeds zooveel mogelijk gepaste middelen aangewend worden om dat vooroordeel uit den volksgeest uit te roeijen.

Het aantal doodgeborenen overtrof dat van 1855 met drie.

Van de 245 geboorten van het mannelijk geslacht waren er 65 *in echt* en 180 *buiten echt*. Van de 228 geboorten van het vrouwelijk geslacht waren er 65 *in echt* en 163 *buiten echt*, te zamen dus 130 geboorten *in echt* en 343 *buiten echt;* hetgeen ten aanzien van de *in echt* geborenen eene minder gunstige verhouding aanbiedt dan in 1855 het geval was.

Op den volgenden staat komt het getal der gemanumitteerde slaven voor, met vermelding van hunnen ouderdom.

Gemanumitteerde slaven gedurende 1856.

VAN HET MANNELIJK GESLACHT.					VAN HET VROUWELIJK GESLACHT.					Generaal totaal.
Onder de 12 jaren.	Van 12 tot 40 jaren.	Boven de 40 jaren.	Onbekende ouderdom.	Totaal.	Onder de 12 jaren.	Van 12 tot 40 jaren.	Boven de 40 jaren.	Onbekende ouderdom.	Totaal.	
40	53	10	2	105	54	82	38	2	176	281

Dit totaal duidt eene merkelijke vermeerdering aan in vergelijking van 1855, toen het getal gemanumitteerden slechts 237 bedroeg. Overigens wordt verwezen naar hetgeen in het vorig Verslag op bladz. 8 over dit onderwerp is gezegd.

§ 1. *De Indianen.*

In den toestand van deze weinig talrijke bewoners der binnenlanden van Guiana is geene verandering gekomen en wordt dienaangaande verwezen naar het daaromtrent voorkomende in het Verslag van 1855. Alleen zij hier melding gemaakt van de merkwaardige bijzonderheid, dat 28 Arrowakka-Indianen (mannen vrouwen en kinderen) zich in het laatst der maand September 1856 op de plantage Killensteyn hebben gevestigd tot het verrigten van veldarbeid, tegen een vast dagloon. Blijkens een verslag van den heemraad der divisie Beneden-Cottica, van den 17den December 1856, waren zij toen nog geregeld en rustig aan het werk. » Het is te hopen — zegt de Gouverneur — alhoewel het niet waarschijnlijk is, dat dit loffelijk voorbeeld door velen van dit zwervend menschenras zal gevolgd worden. Het zoude een verblijdend verschijnsel zijn, wanneer velen dezer Indianen op deze wijze een einde wilden maken aan hun nomadenleven; zij zouden daarbij zoowel physiek als moreel winnen. "

Ook aan de Nickerie zijn reeds sedert eenige jaren Indianen in 's lands dienst werkzaam, en ook aan de Coppename is sedert eenigen tijd een gering aantal met houtkappen, ten behoeve van twee ondernemers, bezig. » Deze zoo even vermelde onverwachte werklust der Indiaansche huisgezinnen op Killensteyn — voegt de Gouverneur er bij — zij echter meer vermeld om de zeldzaamheid van het feit, dan wel om daarop de gegronde

hoop te mogen bouwen, dat zulks ooit van duurzamen of grooten invloed zoude kunnen worden op het gebrek aan veldarbeiders in deze kolonie, al moge men, door zich er op toe te leggen om hen te winnen, hun afkeer voor geregeld werk van lieverlede eenigermate doen verdwijnen. Ten eerste zij hier herinnerd, dat nimmer Indianen zich *voor goed* binnen den bewoonden kring der kolonie hebben gevestigd, en ten andere zij hier gewezen op het zeer geringe en steeds afnemende getal dier oorspronkelijke bewoners dezer kolonie, dat naar gissing nog geen 1000 bedraagt."

§ 2. *De Boschnegers.*

Hun getal wordt op ongeveer 8000 geraamd. Zij leven buiten den bewoonden kring der kolonie en bestaan uit 3 hoofdstammen: 1°. de Aucaners, die verreweg de talrijksten zijn; 2°. de Saramaccaners en 3°. de Becoe- en Moesinga- of Matuarie-negers.

In het Verslag van het vorig jaar is op bladz. 8 uiteengezet het wenschelijke van eene wijziging der beperkende maatregelen ten aanzien van de boschnegers, voor zooverre betreft de strenge contrôle en de belemmeringen in hun vrij verkeer en in hunnen handel met het overige deel der bevolking; en in de later ingezonden Nota van Inlichtingen op het Verslag van 1854 (1) zijn nadere bijzonderheden omtrent het ten deze verrigte medegedeeld.

Tot het ontvangen van de mededeeling van de daarbij bedoelde gewijzigde bepalingen zijn de opperhoofden of granmans der boschnegers door den Gouverneur tot eene zamenkomst te Paramaribo uitgenoodigd. Allen hebben daaraan voldaan: Bijman, de voornaamste, het hoofd de Aucaners, in Augustus; Abraham, het hoofd der Saramaccaners, in October, en Kalkoen, het hoofd der Becoe- en Moesinga-boschnegers, in December 1856. » Het is te hopen — zegt de Gouverneur — dat deze milde bepalingen de toenadedering der boschnegers tot het bewoonde gedeelte der kolonie zullen bevorderen en hun meer werklust zullen inboezemen.

» In elk geval is het te voorzien, dat de aanvoer van hout door hen op grootere schaal zal geplaats hebben. Ten aanvankelijken blijke van den goeden invloed der nieuwe verordeningen op de boschnegers zij aangeteekend, dat de Aucaners, die vroeger schier naakt zich in de stad vertoonden, er thans prijs op schijnen te stellen om behoorlijk gekleed te voorschijn te komen. Wordt de zucht naar eenigen tooi aangewakkerd, dan zal ook die om te werken niet achterblijven; althans zooveel zal er gewonnen zijn, dat niet alle verdiensten aan drank worden besteed.

» Van hunnen werklust zal men zich echter voorloopig niet te veel illusie dienen te maken, daar eene poging om hen te bezigen tot arbeid aan de verbetering van het kanaal van Saramacca mislukt is."

C. Algemeen beheer.

1°. De Gouverneur.

In de maand Frebruarij bezocht de Gouverneur het etablissement Albina aan de Marowijne. Bijzonderheden omtrent dat etablissement zijn, voor zooveel noodig, hier achter in hoofdstuk P vermeld.

Op die reis bezocht de Gouverneur ook onderscheidene katoen-, koffij- en suikerplantages bij terugkeer van Albina, en overal vond hij de bevolking in rust en ordelijk aan aan het werk.

» Het school- en godsdienstig onderwijs bleek mij echter — zegt de Gouverneur — niet zoo algemeen te zijn als wel gewenscht wordt; niet dat het aan goeden wil bij de eigenaren ontbreekt, maar wegens gebrek aan leeraren. Hoe vlijtig de Moravische Broeders en de Roomsch-katholijken ook zijn, zij zijn niet talrijk genoeg om in de behoefte te voorzien.

» Hier en daar, waar geene schoollocalen bestaan, heb ik de oprigting er van bevolen.

» Over het algemeen kwam het mij bij dien togt voor, dat op de plantages, die niet onder hypothecairen druk zijn, en vooral die, waar de eigenaren in persoon beheeren, welvaart heerscht.

» Eene pijnlijke gewaarwording veroorzaakte daarentegen de aanschouwing van de kwijnende plantages en van zoovele verlaten gronden die däár zijn, als eene herinnering slechts aan vroegere welvaart, en waarvan nog zooveel voordeel te trekken zou zijn, indien de noodige handen ter bearbeiding aanwezig waren."

In de maand September bezocht de Gouverneur de plantage Chatharina Sophia, waaromtrent in § 4 van hoofdstuk M meer bijzonderheden worden vermeld.

(1) Ingezonden door den Minister van Kolonien bij den brief van 4 December 1857, lit. B n°. 6.

2°. De Koloniale Raad.

Aan de heeren mr. G. J. A. Bosch Reitz en T. J. Eyken Sluyters is, op het daartoe door hen gedaan verzoek, een eervol ontslag verleend als lid van den Raad.

In plaats daarvan werden tot leden van dien Raad benoemd de heeren J. B. Evertsz en H. Bijlaert. Aan den heer P. R. Planteau werd, ook op zijn verzoek, een eervol ontslag verleend, en in zijne plaats benoemd de heer W. E. Rühmann.

Volledigheidshalve wordt hier aangeteekend, dat bij het Koninklijk besluit van den 10den October 1856, n°. 64, met wijziging van de bestaande bepalingen, een nieuw kostuum is vastgesteld voor den procureur-generaal, den administrateur van finantien, de overige leden van den Kolonialen Raad en den gouvernements-secretaris. Dit Koninklijk besluit is bij publicatie van 22/23 Januarij 1857, G. B., n°. 2, uitgevaardigd.

3°. Gouvernements-secretarie.

Aan mr. A. Kikkert Schotborgh, die sedert in Nederland is overleden, werd in 1856 eervol ontslag als gouvernements-secretaris verleend. In zijne plaats werd benoemd de heer mr. E. A. van Emden, sedert Februarij 1854 met de waarneming van de aan die betrekking verbonden functien belast.

4°. Betrekkingen met vreemde mogendheden.

De heer mr. Barnet Lyon trad op als consulair agent van Frankrijk te Paramaribo.

D. Gewestelijk beheer.

Over het algemeen heerschten in de gansche kolonie, zoowel in de divisien en districten als te Paramaribo, in het jaar 1856 orde en rust, met uitzondering van de wanordelijkheden en ongeregeldheden door de slavenmagt op sommige plantages bedreven, die echter spoedig gestild werden.

De bij publicatie van 30 Augustus 1856 uitgevaardigde wijzigingen in de slavenreglementen werden over het algemeen met loffelijke welwillendheid ten uitvoer gelegd en opgevolgd. Onder het hoofd: *Slavenbevolking* wordt omtrent een en ander meer uitvoerig gehandeld.

§ 1. *Beheer in de divisien.*

Om de redenen, in het Verslag over 1855 breedvoerig uiteengezet, werd reeds in den loop van dat jaar het getal der divisien, dat vroeger *acht* bedroeg, tot *zeven* verminderd, doordien de divisie Matappica bij de overige werd ingedeeld. De in 1856 nog bestaande divisien waren dus:

1°. Boven-Suriname en Thorarica;

2°. Para;

3°. Beneden-Commewijne;

4°. Boven-Cottica;

5°. Boven-Cottica en Perica;

6°. Saramacca.

In het personeel der heemraden, met het bestuur der divisien belast (zijnde allen leden van den Kolonialen Raad), hadden er eenige veranderingen plaats, waarvan hierboven onder het hoofdstuk *Koloniale Raad* reeds melding is gemaakt.

Naar aanleiding van een voorstel van den Gouverneur van Suriname, om in de divisien bezoldigde ambtenaren te plaatsen ter vervanging van de onbezoldigde heemraden en burgerkapiteins, werd een zestal tot ambtenaren benoemd en ter beschikking van den Gouverneur der kolonie Suriname gesteld, ten einde aldaar opgeleid te worden om in de districten het gezag te voeren.

§ 2. *Beheer in de districten.*

De twee districten Nickerie en Coronie werden, even als vroeger, bestuurd door bezoldigde ambtenaren, landdrosten genaamd.

In den loop van het jaar 1856 is aan den landdrost van het district Coronie, den gepensioneerden majoor KRAIJENHOFF VAN WICKERA, op zijn verzoek, een eervol ontslag verleend, en in zijne plaats benoemd tot waarnemend landdrost de 1ste luitenant van het bataillon jagers n°. 27, J. A. VAN DER MUELEN.

E. Militair beheer.

§ 1. *Landmagt.*

Deze bestaat even als vroeger uit:

a. Schutterij te Paramaribo.

De sterkte was op 31 December 1856 28 officieren en 509 onderofficieren en schutters.

b. De gewapende burgermagt in de divisien en districten.

Op ultimo December 1855 was die gewapende burgermagt zamengesteld zoo als in den volgenden staat is aangewezen.

NAMEN DER DIVISIEN EN DISTRICTEN.	Officieren.	Onderofficieren en vrije schutters.	Niet-vrije schutters.
Boven-Suriname en Thorarica . .	7	49	112
Para	5	126	69
Boven-Commewijne	4	32	51
Boven-Cottica en Perica	5	56	92
Beneden-Commewijne	4	32	70
Beneden-Cottica	6	78	169
Saramacca	5	14	20
Coronie	4	19	52
Nickerie	4	73	41

Deze opgave betreft alleen de werkelijke dienstpligtigen in elke divisie of district, en zijn hier niet bij gerekend zoodanige oud-leden der burgermagt als, ingevolge de 2de alinea van art. 21 van het divisie-reglement (1842, *Gouvernementsblad* n°. 3) verpligt zijn, bij buitengewone gevallen dienst te doen.

c. Het bataillon jagers n°. 27, de compagnie artillerie, de koloniale guides en de invaliden.

De sterkte op 31 December was als volgt:

	Officieren.	Onderofficieren en soldaten.
3 compagnien van het bataillon jagers n°. 27	15	482
1 compagnie artillerie	4	142
Koloniale guides	2	25 (negers)
Corps invaliden	»	11
Geneeskundige dienst	10	»
Administratie	1	»
	32	660
Mogt zijn volgens de formatie	39	826
Zoodat tot het compleet mankeerden. . . . . (De 11 invaliden buiten rekening gelaten.)	7	177

Van deze tot het compleet mankerende officieren, onderofficieren en soldaten behoorden echter 3 officieren en 83 man tot de compagnie koloniale guides; een corps uit negers bestaande en oorspronkelijk in 1817 zamengesteld om militaire diensten te praesteren bij de toenmaals plaats hebbende bosch-patrouilles. Thans wordt dit corps niet meer aangevuld en de overblijvenden worden hoofdzakelijk gebezigd als roeijers op de gouvernements-vaartuigen. Zij zijn als zoodanig verdeeld op de buitenposten, maar te weinig in getal, zoodat daarin wordt voorzien door aangehuurde vrije arbeiders en kommando-slaven.

De 3 compagnien van het bataillon jagers n°. 27 (1) en de compagnie artillerie maken het garnizoen uit van Paramaribo en de militaire posten, en zijn verdeeld zoo als op den volgenden staat is aangewezen.

(1) De vierde compagnie van het bataillon is op Curaçao in garnizoen.

GARNIZOEN TE SURINAME.

Emplacementsstaat van de troepen op den 1sten Januarij 1857.

EMPLACEMENT.		Bataillon jagers n°. 27.		Compagnie artillerie.		Compagnie guides.		Invaliden.	Officieren van de geneeskundige dienst.	Officieren van de administratie.	Totaal.		Moet zijn tot compleet.		Overcompleet.		Mankeert tot compleet.		In het hospitaal of anderzins absent.		Aanmerkingen.
		Officieren.	Onderofficieren en manschappen.	Officieren.	Onderofficieren en manschappen.	Officieren.	Onderofficieren en manschappen.				Officieren.	Onderofficieren en manschappen.	Officieren.	Onderofficieren en manschappen.	Officieren.	Onderofficieren en manschappen.	Officieren.	Onderofficieren en manschappen.	Officieren.	Onderofficieren en manschappen.	
PARAMARIBO.	Fort Zeelandia	9	255	»	29	»	»	»	7	1	17	284	»	»	»	»	»	»	1	16	Officier van gezondheid Uhlig.
	Etablissement Oldenburg .	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Post Poelepantje. . . .	»	2	»	»	2	13	6	»	»	2	21	»	»	»	»	»	»	»	»	
FORT NIEUW AMSTERDAM.	Fort Nieuw Amsterdam .	»	9	4	98	»	3	1	1	»	5	111	»	»	»	»	»	»	1	»	
	Quarantaine-etablissement	»	»	»	3	»	»	»	»	»	»	3	»	3	»	»	»	»	»	»	
	Post Montpellier. . . .	»	8	»	»	»	2	»	»	»	»	10	»	11	»	»	»	1	»	»	1 guide mankeert.
	Seinpost Jagtlust. . . .	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	2	»	2	»	»	»	»	»	»	
GEÏSOLEERDE POSTEN.	Post Brandwacht . . .	»	»	»	»	»	1	2	»	»	»	3	»	3	»	»	»	»	»	»	
	l'Espérance.	»	3	»	»	»	»	»	»	»	»	3	»	3	»	»	»	»	»	»	Behoort bij de bezetting van Sommelsdijk.
	Republiek	1	25	»	»	»	1	»	»	»	1	26	1	21	»	5	»	»	»	»	
	Gelderland.	1	13	»	»	»	»	»	»	»	1	13	1	21	»	»	»	8	»	»	
	Groningen	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	»	»	
	Nassau	»	9	»	1	»	2	»	»	»	»	12	»	13	»	»	»	1	»	»	1 guide.
	Nickerie	2	73	»	4	»	»	1	1	»	3	78	3	78	»	»	»	»	»	»	
	Coronie.	1	40	»	1	»	»	»	1	»	2	41	2	41	»	»	»	»	»	»	
	Sommelsdijk	1	44	»	4	»	3	»	»	»	1	51	1	54	»	»	»	»	»	»	Onder het getal 54 is begrepen de wacht op l'Espérance.
		15	482	4	142	2	25	11	10	1	32	660									

In den loop van het jaar 1856 zijn eenige overbodige militaire posten ingetrokken en andere versterkt geworden.

De artillerie vormt bijna uitsluitend de bezetting van het fort Nieuw Amsterdam, gelegen aan de zamenvloeijing der rivieren Suriname en Crommewijne, en het vaarwater der rivier in het opvaren bestrijkende. De corpsen jagers en artillerie bestaan geheel uit vrijwilligers, en de voltalligheouding geschiedt:

1°. door dienstneming te Harderwijk voor 6 jaren, tegen een handgeld van f 100 voor Nederlanders en van f 80 voor vreemdelingen. Onder de nieuw aangekomenen uit Harderwijk waren in 1856 13 Nederlanders en 17 vreemden.

2°. door enkele gevallen van dienstneming in de kolonie, tegen een maximum handgeld van f 40;

3°. door reëngagement bij de corpsen in de kolonie zelve, voor 4 of 2 jaren, tegen een handgeld, berekend à f 10 per jaar. Het getal onderofficieren en manschappen, die zich in 1856 op deze wijze op nieuw verbonden hebben, bereikt het aanzienlijk cijfer van 82, en zulks in weêrwil van den streng toegepasten regel, dat alleen geschikte sujetten tot een reëngagement worden toegelaten. Aanbrenggeld wordt in Suriname niet betaald. Ten einde het reëngageren van soldaten bij de West-Indische troepen te bevorderen — hetgeen allezins wenschelijk is, daar die personen reeds geacclimateerd zijn, — is de bepaling vastgesteld, dat soldaten van de troepen in Curaçao, na expiratie van hun eerste engagement aldaar, die in de laatste twee jaren van hunne loopende verbindtenis blijken hebben gegeven van goed gedrag en niet in de 2de klasse van discipline geweest zijn, zich zullen kunnen reëngageren voor de troepen in Suriname, en omgekeerd.

Van de troepen verlieten in 1856 86 de dienst, en wel:

naar Nederland met paspoort of gagement	22
met gagement binnen de kolonie	6
met paspoort » » »	11
overleden door ziekte	42
verdronken	4
weggezonden om wangedrag	1
Te zamen. .	86

Krijgsraadszaken zijn in Suriname zeer zeldzaam: in 1854 slechts *ééne* (voor insubordinatie), in 1855 geene, in 1856 slechts *één* geval van desertie in tijd van vrede met vrijwillige terugkomst, na 2 jaren absent te zijn geweest. Verder is er in 1856 slechts *één* man wegens wangedrag uit de dienst weggejaagd.

Ten einde het gebruik van sterken drank bij de troepen zooveel mogelijk tegen te gaan, is bij de gouvernements-resolutie van 5 Maart 1856, n°. 279, bepaald dat, integaan met 1°. April daaraanvolgende, het bepaalde rantsoen jenever niet meer zal worden uitgereikt; doch dat elk man beneden den rang van officier in stede daarvan eene dagegelijksche toelage van *drie* cents zal genieten; welke toelage in de menage zal worden verteerd en dus strekken zal om beter voedsel te verschaffen.

In de forten Zeelandia en Nieuw Amsterdam zijn cantines en op de posten Nickerie en Sommelsdijk succursalen er van. » Het zijn geschikte localen — zegt de Gouverneur — » die op zekere uren van den dag open zijn en waar de soldaat eene kegelbaan, damborden, lotto-spellen, couranten enz. vindt om den tijd nuttig en aangenaam door te brengen, Wijn en bier zijn daar tegen zoo laag mogelijke prijzen voor hen verkrijgbaar; op jenever wordt eene matige winst genomen. Honderde kleine artikelen voor dagelijksch gebruik, die in de winkels niet of tegen zeer hooge prijzen te verkrijgen zijn, worden uit Nederland ontboden en eene kleine winst maakt het cantinefonds productief ten voordeele van den soldaat zelven. Het beheer er van is opgedragen aan een kapitein en een luitenant; de kas berust bij den kwartiermeester, en het oppertoezigt wordt uitgeoefend door den kommandant der troepen, die sedert zijne komst dit fonds met zorg heeft gesurveilleerd, zoodat het nu de bron is van vele nuttige zaken tot veraangenaming van den soldaat. Onder meer andere uitgaven uit dit fonds bestreden, wil ik hier slechts — zegt de gouverneur al verder — melding maken van de muziek en alles wat daartoe betrekking heeft;

de toelagen der muzikanten, die uit 's lands kas slechts als soldaat met $33^1/_2$ cents daags bezoldigd worden; de kosten van de schermschool, voor de reken-, schrijf- en leesschool; de jaarlijksche prijzen voor het schijfschieten; de subsidien in de menage voor feesten of extra-uitdeelingen op 's Konings verjaardag en goeden Vrijdag; de kosten voor eene liefhebberij-comedie in het fort Zeelandia, geheel door militairen vertoond. Behalve deze gewone uitgave is in 1856 uit het fonds genomen:

» 1°. eene som van f 1209 tot bouwen van een cantine-gebouw op den post Sommelsdijk.

» 2°. f 300 voor het leggen van een planken vloer in de nieuwe kazerne op den post Republiek;

» 3°. f 800 voor het oprigten van eene bibliotheek ten gebruike van alle militairen beneden den rang van officier; waaruit ook voor de posten en voor het hospitaal boeken worden verstrekt. Reeds zijn er 200 nuttige of aangename boeken in het Hollandsch, Fransch en Duitsch, meest reis- en aardrijksbeschrijvingen, geschiedenis, levensbeschrijvingen, fraaije letteren enz. aangeschaft, en wordt den militairen in het daartoe des avonds van zes tot half negen ure met eene lamp verlichte schoollocaal, gelegenheid gegeven om stil te gaan zitten lezen of schrijven.

» Al deze uitgaven, die voor het meerendeel aan de troepen in Nederland van rijkswege worden verstrekt, worden hier gedekt door de opbrengst der winsten van de cantine. Het is reeds merkbaar dat de pogingen om den soldaat het verblijf in de kazerne, zijn te huis, aangenaam te maken en hem zoo doende aan een sober en geregeld leven te gewennen, eene gewenschte uitwerking hebben op het zedelijk gedrag der troepen."

De troepen worden geregeld geoefend in het exerceren en schijfschieten.

Bij de publicatie van $^{20}/_{22}$ December 1856 (*Gouvernementsblad* n°. 16) zijn bepalingen afgekondigd betreffende het blijven dragen van de activiteits-uniform door hoofd- en verdere officieren, die de werkelijke dienst met pensioen verlaten, en door officieren die met eervol ontslag van de dienst afgegaan zijn en wien het voortdurend dragen van die uniform door den Koning mogt worden vergund.

§ 2. *Inrigtingen en bepalingen met het militair beheer in verband.*

Zoowel voor het militair hospitaal te Paramaribo als voor de infirmerien op het fort Nieuw Amsterdam, in Nickerie en Coronie, zijn, met ingang van 1°. Januarij 1857, nieuwe verordeningen en reglementen vastgesteld. De overige posten evacueren hunne zieken naar Paramaribo of naar het fort Nieuw Amsterdam, dewijl zij van geene militaire geneesheeren voorzien zijn. Het aantal verpleegden in het militair hospitaal en dat der overledenen in 1856, alsmede het aldaar op ultimo December van dat jaar nog aanwezig getal lijders, wordt op den volgenden staat aangewezen.

CORPSEN.	Verpleegden.	Bleven aanwezig op 31 December 1857.	OVERLEDEN.	
			1e. halfjaar 1856.	2e. halfjaar 1856.
Bataillon jagers, n°. 27. . .	487	13	12	3
Compagnie artillerie	27	1	2	»
Koloniale guides	4	»	»	»
Invaliden.	2	1	»	»
Zr. Ms. zeemagt	158	9	2	1
Civilen	166	18	7	4
Slaven	58	6	1	»
Totalen. .	902	48	24	8

In 1856 zijn dus in het geheel overleden in het militair hospitaal 32 personen. Er dient bij dezen staat in het oog gehouden te worden, dat, blijkens het Verslag over 1855, het getal op 31 December 1855 in het hospitaal nog aanwezige zieken, die onder het totaal van 902 begrepen zijn, 71 bedroeg. Het totaal der overledenen bedroeg in 1855 125 van de 878 verpleegd geweest zijnde zieken, of ruim 14 %, voor een groot gedeelte ten gevolge van de gele koorts; in 1856 daarentegen slechts 32 van de 902, of 3 %. De gezondheidstoestand der troepen is over het geheel in 1856 zeer gunstig geweest.

Met het oog op de in Suriname zoo dikwerf en nog in 1855 vrij sterk geheerscht hebbende gele koorts, zijn bij resolutie van 4 Junij 1856, nº. 684, door den Gouverneur, in afwachting van nadere wettelijke bepalingen, eenige voorschriften uitgevaardigd, ter voorkoming van het ontstaan of van de uitbreiding dier ziekte, voor het garnizoen en voor Zr. Ms. zeemagt te Paramaribo.

§ 3. *Zeemagt.*

Op 31 December 1855 bestond, blijkens het Verslag over 1855, het eskader van Zr. Ms. zeemagt in de kolonie Suriname aanwezig uit de volgende vaartuigen:

Zr. Ms. brik	*de Lynx*,	met	18 stukken	en	100	man;
» » stoomschip	*Curaçao*,	»	2	»	70	»
» » schoener	*Schorpioen*,	»	3	»	40	»
» » kanonneerboot	*Nickerie*,	»	2	»	20	»
» » »	*Coppename*,	»	»	»	20	»

Gedurende den loop van het jaar 1856 zijn in Suriname uit Nederland of Curaçao aangekomen de volgende oorlogsvaartuigen: Zr. Ms. korvet *Pallas*, de brik *Venus*, het stoomschip *Sindoro* en de schoener *de Adder*;

terwijl van daar zijn vertrokken naar Nederland of Curaçao: Zr. Ms. brik *de Lynx*, het stoomschip *Curaçao* en de schoener *Schorpioen*; zoodat op op ultimo December 1856 in Suriname bleven:

Zr. Ms. korvet	*Pallas*,	met 20	stukken en	150	man. (1)
» » brik	*Venus*,	» 18	»	» 100	»
» » stoomschip	*Sindoro* (150 paardenkracht),	» 6	»	» 85	»
» » schoener	*de Adder*,	» 3	»	» 40	»
» » kanonneerboot	*Coppename*,	» 2	»	» 18	»
	eene gewapende barkas met			11	»

Ook was nog in de kolonie de kanonneerboot *Nickerie*, doch zij lag buiten dienst bij Paramaribo en was in haar station in het district Coronie vervangen door eene gewapende barkas; de kanonneerboot *Coppename* bevond zich op het station aan de rivier Nickerie en de overige schepen van het eskader lagen ter reede voor de stad.

Zr. Ms. stoomschip *Curaçao* is op den 23sten Februarij 1856 naar Demerary vertrokken om zich aldaar ter beschikking te stellen van den Gouverneur tot het helpen stillen der oproerige bewegingen en wanordelijkheden aldaar. Het is echter voor dezen oorlogsbodem niet noodig geweest de wapenen te gebruiken en hij is reeds den 17den Maart 1856 teruggekeerd.

In Julij is de *Curaçao* vervangen door de *Sindoro*. Deze stoomboot is van 15 Augustus tot 13 September aan de Marowijne geweest tot opname der monding en betonning der rivier. Weinige dagen later weder daarheen vertrokken, is op den 27sten September door haar de uiterton aldaar gelegd.

(1) De korvet *Pallas*, eerst op 31 December 1856 in Suriname gearriveerd, is reeds in Februarij 1857 weder van daar naar Curaçao vertrokken, als behoorende op het hoofdstation aldaar.

F. Regtswezen en politie.

§ 1. *Wetgeving.*

De gedurende dit jaar uitgevaardigde publicatie en de in het *Gouvernementsblad* opgenomen resolutien worden, even als de andere meest belangrijke verordeningen, vermeld, voor zooveel noodig, onder de hoofdstukken waarop zij betrekking hebben.

§ 2. *Burgerregt.*

Het burgerregt werd in 1856 verleend aan 175 personen; van deze waren geboren:

in Suriname	123
» Nederland	34
» vreemde plaatsen	18
	175

waaronder 41 gemanumitteerden.

§ 3. *Regterlijke magt.*

a. De procureur-generaal mr. J. Æ. Lisman, aan wien in Junij een buitenlandsch verlof voor den tijd van een jaar was toegestaan, overleed nog vóór zijn vertrek uit de kolonie. De functien van procureur-generaal en van al de daaraan verbonden betrekkingen werden provisioneel opgedragen aan het lid van het geregtshof mr. B. Donker Curtius.

Bij Koninklijk besluit van 2 October 1856, n°. 56, is tot procureur-generaal benoemd de heer mr. J. W. Gefken, advocaat-generaal bij het provinciaal geregtshof van Zuidholland, welke hoofdambtenaar in Januarij 1857 in Suriname aankwam.

b. Bij het geregtshof zijn gedurende het jaar 1856 gewezen: 117 vonnissen en arresten in burgerlijke zaken, als:

55 op schikking tusschen partijen,
12 » defaulten,
14 » verstek van pleidooi,
20 na overlegging van stukken,
16 » gehouden pleidooi.

117

Van de rolle zijn geroijeerd 45 praesentatien, als: 18 op schikking tusschen partijen en 27 bij het niet weder opkomen van partijen.

Twee arresten werden gewezen in strafzaken, in hooger beroep van het collegie van kleine zaken.

De ter rolle aangebragte zaken waren 140 in getal, als:

94 ter ordinaire rolle,
17 » gepriviligeerde rolle,
16 » praeferentie- en concurrentie-rolle en
13 willige condemnatien.

140

Voorts zijn er bij het hof 150 requesten behandeld; 30 praeparatoire en interlocutoire beslissingen gewezen en 13 adviesen aan het Gouvernement uitgebragt. Door den commissaris ter rolle zijn 16 praeparatoire en interlocutoire beslissingen gegeven. Het aantal interrogatorien was 18. Al verder werd een aantal hypotheken en transporten verleden.

Op de volgende tabel vindt men eene vergelijkende opgave der werkzaamheden van het geregtshof in civile zaken van 1843 tot en met 1856.

	1843	1844	1845	1846	1847	1848	1849	1850	1851	1852	1853	1854	1855	1856
Vonnissen en arresten	407	372	331	266	209	243	214	170	121	140	165	123	92	117
Requesten	549	504	449	359	291	240	237	177	140	165	248	238	197	150
Aangebragte zaken ter differente rollen.	366	344	311	272	230	233	226	201	141	145	156	145	148	140

Naar aanleiding eener voordragt van het geregtshof is door den Gouverneur eene publicatie dd. 26 April en 2 Mei 1856 (G. B. n°. 4) uitgevaardigd, strekkende om de afwijkingen te doen ophouden van de bepalingen omtrent den vorm en den inhoud der dagvaardingen ter verschijning voor het geregtshof in burgerlijke zaken.

Bij publicatie van den 8sten Julij 1856 is afgekondigd een Koninklijk besluit van 12 Mei 1856, n°. 25, waarbij wordt ingetrokken en buiten werking gesteld art. 14 der publicatie van $^{6}/_{8}$ December 1832 (G. B. n°. 14) en art. 1 der publicatie van 12 Maart en 1 April 1836 (G. B. n°. 6), voor zoover daarbij het hooger beroep in strafzaken *ordonario modo* beregt is toegelaten; zullende het geregtshof mitsdien in alle strafzaken bij arrest regt spreken. Eene voorziening ten deze was allezins noodig, daar de Hooge Raad zich incompetent had verklaard tot het kennis nemen en behandelen in appèl van strafzaken, ordinario modo beregt. De regering moest dus òf een competenten regter daartoe aanwijzen, òf het hooger beroep afsnijden, aan welk laatste zij de voorkeur gaf.

Op voordragt van het geregtshof, heeft de Gouverneur, ter voorkoming van eene onjuiste opvatting van art. 13 der publicatie van 21 Junij 1847 (G. B. n°. 9), betrekkelijk de kennisneming in appèl door het geregtshof in Suriname van vonnissen op Curaçao in burgerlijke zaken gewezen, bij publicatie van $^{16}/_{17}$ December 1856 (*Gouvernementsblad* n°. 15) bij authentieke interpretatie verklaard: » dat dit art. 13 eeniglijk te kennen geeft, dat de regeling der gevallen, waarin het geregtshof in Suriname als hof van appèl kennis nemen zal van de vonnissen op Curaçao en onderhoorigheden, in burgerlijke zaken gewezen, een onderwerp van latere zorg zal zijn, zonder daardoor, in afwachting van die regeling, *intusschen* aan de regtsmagt van het geregtshof in hooger beroep, zoodanig als die bij het uitvaardigen der publicatie van 21 Junij 1847 bestond, eenige wijziging of verandering toe te brengen."

c. Door het collegie van kleine zaken zijn in 1856 gewezen 214 vonnissen in burgerlijke zaken, als:

op verstek	176
» contradictie	32
verzet tegen vonnissen bij verstek gewezen. .	2
interlocutoir	4
	214

Voorts werden er 43 burgerlijke zaken zonder vonnis afgedaan, 16 requesten behandeld, 3 adviesen aan den Gouverneur ingediend, en bleven op ultimo December 1856 16 burgerlijke zaken in behandeling.

In strafzaken werden gewezen 35 vonnissen tegen 41 beklaagden, van welke 6 bij verstek gevonnisd werden; 25 der beklaagden werden veroordeeld en 16 vrijgesproken.

De volgende staat bevat eene vergelijkende opgave der werkzaamheden van het collegie van 1850 tot en met 1856.

	1850	1851	1852	1853	1854	1855	1856
Vonnissen in burgerlijke zaken . .	289	239	234	278	285	269	214
Vonnissen in strafzaken.	81	122	90	60	81	74	35

Na het overlijden van mr. H. C. Focke, president van het collegie van kleine zaken, werd in diens plaats benoemd de heer E. van Emden.

Bij de publicatie van $^{28}/_{29}$ October 1856 (*Gouvernementsblad* n°. 11) is als het bevoegd gezag, voor hetwelk scheepsverklaringen worden afgelegd en beëedigd, aangewezen te Paramaribo de president van dit collegie (in Nickerie de landdrost aldaar).

d. Het aantal practizijns bedroeg 5, van welke 2 advocaten en 3 procureurs.

§ 4. *Politie.*

1. Algemeen, gewestelijk en plaatselijk beheer.

Ten einde den procureur-generaal bij zijne veelvuldige werkzaamheden eenige verligting te verschaffen, werd door den Gouverneur, bij publicatie van den $^{26}/_{28}$ April 1856, eene *voorloopige verandering in de voorschriften betreffende het politiewezen* vastgesteld, en in verband daarmede tot provisionelen commissaris van politie benoemd de heer G. Duykinck, havenmeester en tijdelijk assessor bij het collegie van kleine zaken.

Het personeel der beambten of agenten van politie werd tevens met 6 vermeerderd.

Bij de notificatie van $^{26}/_{28}$ April 1856 (*Gouvernementsblad* n°. 3) zijn bepalingen vastgesteld tegen het verontreinigen der publieke waterputten te Paramaribo; een maatregel die noodig was, opdat de bevolking ook bij langdurige droogte goed drinkwater zou kunnen hebben.

Bij publicatie van den 24sten December 1856 (*Gouvernementsblad* n°. 18) werden ingetrokken de artt. 36 en 37 der publicatie $^{19}/_{25}$ November 1828 (*Gouvernementsblad* n°. 17), waarbij eene driemaandelijksche prijsstelling van vleesch was voorgeschreven, en werden vastgesteld *eenige nadere bepalingen ter voorkoming van het verkoopen van voor de gezondheid schadelijk vleesch.*

2. Eenige onderwerpen van politie, bij speciale verordeningen vastgesteld.

a. Regt van verblijf.

Dit werd in 1856 verleend aan 56 personen.

b. Passen.

Er werden 242 passen uitgereikt aan vertrekkende personen.

c. Passen voor vaartuigen.

Deze werden verleend ter getale van 150.

d. Zeebrieven.

Er werden geene nieuwe zeebrieven uitgereikt en slechts 4 oude vernieuwd.

§ 5. *Middelen van beheer met het regtswezen in verband.*

1°. Departement der onbeheerde boedels en weezen.

a. Onbeheerde boedels.

Van 1 Januarij tot 31 December zijn aan dit departement gedevolveerd 152 boedels, waarvan 134 in eenen desolaten staat en uit hoofde der geringe baten voor geene afdoening vatbaar, terwijl er 18 voor afdoening vatbaar waren.

Door het collegie van commissarissen zijn gewezen 5 dictums in insolvente boedels, en bleven er 19 nog ter afdoening aanhangig; terwijl op reclame van belanghebbenden aan hen werden overgegeven 3 boedels.

Op 31 December bleven bij dit departement nog onvereffend 44 boedels.

b. Weezen.

Op ultimo December 1855 waren onder openbare voogdij 454 kinderen; in 1856 kwamen daarbij 33 kinderen en gingen daarvan af, door overlijden en door het bereiken van meerderjarigheid, 91 kinderen, waardoor het getal pupillen onder voogdij van den weesmeester op ultimo December 1856 bedroeg 396. Van deze 396 ouderlooze kinderen zijn er 38 die uit eigen middelen werden onderhouden; 211 uit bijdragen van vrienden of nabestaanden van de overleden ouders; terwijl er 97 door het Gouvernement werden gealimenteerd.

Van die 97 kinderen behooren er 45 tot de Hervormde, 15 tot de Evangelisch-Luthersche, 24 tot de Roomsch-katholijke, 12 tot de Moravische Broeder- en 1 tot de Israëlitische gemeente.

Nevensgaande tabel (Bijlage lit. K.) bevat nadere bijzonderheden omtrent deze kinderen: namelijk hunne namen, hun geslacht en ouderdom, hunne godsdienstige gezindheid, den maandelijkschen onderstand welken ieder hunner genoot en of zij al dan niet *in echt* geboren zijn.

Bij de gouvernements-resolutie van 31 December 1856, n°. 1668, is bepaald, dat na 1 Januarij 1857 alle behoeftige kinderen, van wege het Gouvernement verzorgd wordende, door de kerk- of armbesturen der gemeenten, waartoe zij behooren, bestuurd en gesurveilleerd zullen worden, met uitkeering aan die besturen, door tusschenkomst van den weesmeester, van de toegekende maandelijksche toelage en het bedrag voor kleeding aangewezen. Al de kinderen, door onderstand van het Gouvernement verzorgd en, voor zooveel noodig, ook die, welke door de vrienden of nabestaanden werden ondersteund, genoten gratis onderwijs op de stadsscholen, en er werd van gouvernementswege in hunne behoefte aan kleeding voorzien; terwijl bij ziekte aan hen de vereischte genees- en heelkundige hulp verstrekt werd.

Het gezamenlijk kapitaal, toekomende aan de kinderen die uit eigen middelen werden onderhouden, werd bij het wees-departement tegen hypothecair verband, rentende 8 ten honderd, uitgezet en bedroeg de som van f 111,111.43. Zij bezaten nog daarenboven 17 huizen en 21 slaven, welke, voor zooverre zij niet tot inwoning en bediening werden vereischt, ten behoeve der kinderen werden verhuurd.

De behartiging van de belangen der weezen is opgedragen aan den pupillairen raad, bestaande uit den procureur-generaal als voorzitter, den administrateur van finantien en den president van het collegie van kleine zaken.

2°. Translateurs.

Het getal geadmitteerde translateurs bedroeg vier.

3°. Gevangenissen.

Op het fort Nieuw Amsterdam zijn gedurende 1856 gevangen geweest 141 personen (vrijen en slaven), van welke er op ultimo December 1856 nog aanwezig bleven 35. De gevangenen werden van tijd tot tijd door verschillende godsdienstleeraren bezocht.

Het getal arrestanten in het fort Zeelandia bedroeg 1085 (onder welke de strafarbeiders), waarvan zich op ultimo December nog in hechtenis bevonden 84. Er werd geregeld wekelijks door een der Moravische Broeders aldaar godsdienstoefening gehouden.

G. Eeredienst.

I. PROTESTANTSCHE.

Gedurende het jaar 1856 werden bij de gemeente te Paramaribo gedoopt 204 personen, waarvan 39 kinderen in echt, 159 buiten echt geboren, benevens 6 bejaarden.

Er werden tot leden der gemeente aangenomen 92 personen, benevens 11 met attestatien van elders; er vertrokken met attestatien 24 personen. Het totale getal lidmaten dezer gemeente is niet naauwkeurig op te geven, omdat niet allen hunne attestatien overleggen, en ook door verzuim van opgaven der sterfgevallen. Intusschen werd dit getal door den kerkeraad geschat op 5000.

Het getal catechisanten, dat in het Verslag over 1855 verkeerdelijk is opgegeven als 300 te beloopen, en volgens latere rectificatie van den predikant VAN SCHAICK slechts 203 bedroeg, is gedurende 1856 verminderd tot 172, waarvan 73 van het mannelijk en 99 van het vrouwelijk geslacht.

Uit het diakoniefonds werden er 19 bedeeld, waarvan 14 à f 10 en 5 à f 5 's maands. Voor ziekte of om andere redenen genoten er nog 6 tijdelijk eene ondersteuning van f 5 's maands. Er werden in 1856 bij deze gemeente 7 huwelijken kerkelijk ingezegend.

Zoo als in het Verslag van 1855 vermeld werd, is de dienst gedurende een gedeelte van dat jaar alleen door den predikant VAN SCHAICK waargenomen. In Maart 1856 is de predikant C. CONRADI, van Curaçao overgeplaatst, te Paramaribo aangekomen.

Volgens opgave van den predikant VAN SCHAICK werden er wel slavenkinderen bij de Nederduitsche Hervormde gemeente gedoopt, maar genoten zij er geen catechetisch onderwijs, hetwelk hun echter niet ontzegd was. Meer bejaarden, gedoopt of niet gedoopt, ter cathechisatie komende om voorbereid te worden voor de aanneming als leden der gemeente, werden in den regel, òf kort te voren òf onmiddellijk daarna, gemanumitteerd. Eene enkele uitzondering daargelaten, bestond deze gemeente geheel en al uit vrijen. De slaven genoten meest allen het godsdienstig onderwijs bij de Moravische Broedergemeente; doch eenmaal aldaar als lidmaten aangenomen zijnde, gingen er van hen, zoodra zij gemanumitteerd werden, bij de Hervormde gemeente over. Van de zoo even bedoelde bejaarden waren er die zich door goed gedrag, zindelijkheid en ijver deden kennen. Het ondewijs aan hen werd in de neger-Engelsche taal gegeven, terwijl voor de jongeren het Hollandsch gebruikt werd.

De gemeente te Nickerie bestond op ultimo December 1855, volgens haar doop- en lidmatenboek, uit 158 vrije en 1691 niet-vrije, te zamen 1849 personen; van welk getal echter, wegens onvolledige opgaven, niet alle sterfgevallen, sedert 1839 voorgevallen, zijn afgetrokken. Van 1 Januarij tot 31 December 1856 werd deze gemeente vermeerderd met 5 gedoopte vrije en 57 gedoopte niet-vrije kinderen.

Als lidmaat werden aangenomen 5 vrijen en 26 niet-vrijen, hetgeen met het hierboven vermelde getal van 1849, een totaal van 1942 zielen zou uitmaken.

Het getal lidmaten der niet-vrije bevolking bestond op 31 December 1856 uit 712; doch daarvan moeten ook de sterfgevallen sedert 1839 worden afgetrokken. De godsdienstoefeningen en catechisatien, des Zondags en op andere feestdagen te Nieuw Rotterdam of op eene der naburige plantages gehouden, werden over het algemeen zoowel door vrijen als niet-vrijen trouw en geregeld bijgewoond. Op die plantages, waar de prediker des Zondags niet kan tegenwoordig zijn, werd door toezieners, die *allen*, even als verscheidene andere slaven, lezen kunnen, des morgens godsdienstoefening gehouden. Voorts werd door die toezieners des Dingsdags- en Vrijdags-avonds, voor zooveel daartoe gelegenheid bestond, den kinderen de catechismus geleerd; eenige dier kinderen waren ook begonnen te leeren lezen.

Er werd voor de niet-vrije lidmaten der gemeente op Paaschzondag eene bediening van het avondmaal gehouden, tot welker bijwoning de slaven op de plantages de vergunning kregen om naar Nieuw Rotterdam te gaan; terwijl op iedere plantage vóór Paschen voorbereiding en de eerstvolgende Zondagen na de viering van het nachtmaal dankzegging gehouden werd. Uit het verslag van den predikant VAN SCHAICK, door den Gouverneur in de gelegenheid gesteld om zich naar Nickerie te begeven ten einde den staat en de aangelegenheden der Hervormde gemeente aldaar op te nemen, bleek het, dat het kerkgebouw te Nieuw Rotterdam in eenen zeer slechten staat was en dat er in het geheel geen schoollocaal bestond; de school werd tot dusverre in de woning van den onderwijzer gehouden. De gemeente aldaar is te klein om zelve geheel hierin te voorzien, en de in kas zijnde gelden waren daartoe ontoereikend. In het belang van de openbare eeredienst heeft het Koloniaal Bestuur eene som van f 1000 beschikbaar gesteld tot het in orde brengen van het kerkgebouw, ook tot schoollocaal. De leden der gemeente hebben daartoe vrijwillig eene som van ruim f 800 bijgedragen, waaruit eene gewenschte herstelling tot genoegen der gemeente is voltooid.

II. EVANGELISCH-LUTHERSCHE GEMEENTE.

In 1856 werden bij deze gemeente gedoopt 108 kinderen en één volwassene; van dezen waren er 15 in echt en 94 buiten echt geboren, en 100 vrijen (53 van het mannelijke en 47 van het vrouwelijke geslacht); alsmede 9 (5 van het mannelijke en 4 van het vrouwelijk geslacht) tot den slavenstand behoorende.

Het getal aangenomen lidmaten bedroeg 46, van welke er 43 (19 van het mannelijk en 24 van het vrouwelijk geslacht) op afgelegde belijdenis, en 3 (2 van het mannelijk en 1 van het vrouwelijk geslacht) op ingeleverde attestatie.

Op den 31sten December 1856 bedroeg het getal cathechisanten 220, van welken 182 (92 van het mannelijk en 90 van het vrouwelijk geslacht) konden lezen, en 38 (11 van het mannelijk en 27 van het vrouwelijk geslacht) niet konden lezen. Volgens berigt van den predikant der Luthersche gemeente telde men onder deze cathechisanten geene slaven of slavenkinderen, omtrent welke voor het overige door hem bij het onderwijs geen onderscheid werd gemaakt. Acht huwelijken werden er bij deze gemeente kerkelijk ingezegend, en 20 personen werden er gealimenteerd, onder welke 7 van het mannelijk en 13 van het vrouwelijk geslacht. Op de gealimenteerden werd een speciaal toezigt gehouden.

De kerk- en armenkas van deze gemeente mogt zich verheugen in twee legaten, het eene van f 500 en het andere van f 250.

III. MORAVISCHE BROEDERGEMEENTE.

In het personeel der zendelingen waren eenige mutatien voorgevallen door het overlijden van den heer J. A. E. WEIGBERG en het naar Europa terugkeeren van den heer H. W. PFENNINGER, terwijl er 4 nieuwe zendelingen opgetreden waren; zoodat op den 31sten December 1856 in de kolonie werkzaam waren 29 zendelingen of Moravische Broeders; zijnde 2 meer dan in het vorig jaar. De heer PFENNINGER was als hoofdvoorstander vervangen door den zendeling H. CLEMENS, die daarop den anderen hoofdvoorstander TH. VAN CALKER ter zijde stond.

Volgens het hierbij overgelegd uitgebreid verslag van de hoofdvoorstanders (Bijlage lit. L) heeft daarin eene groote uiterlijke uitbreiding plaats gehad; op tien plantages meer dan te voren werden de zendelingen toegelaten. De namen van al de 182 plantages, alwaar zij het Evangelie verkondigden, zijn vermeld op de hierbij gevoegde lijst (Bijlage lit. M).

Een nieuwe zendelingspost was aangelegd, en het getal personen aan de herderlijke zorg der zendelingen toevertrouwd was met 1971 toegenomen.

Het totale getal van al de aan de herderlijke zorg der Moravische Broeders toevertrouwde personen (meest negers) bedroeg, met inbegrip der in 1856 aangenomen 1971 zielen, op ultimo December 23,316. Hiervan behoorden 5770 tot de gemeente te Paramaribo en nabuurschap, terwijl de overigen verdeeld waren gelijk in het bovenbedoeld verslag (Bijlage lit. L) nader is aangewezen.

Het gezamenlijk getal van 23,316 verdeelde zich in onderscheidene klassen als volgt:

1°. gedoopten:

a. lidmaten	2,607
b. cathechisanten	9,489
c. onder kerkelijke tucht en tijdelijk niet tot de sacramenten toegelaten	1,158
	13,254
2°. ongedoopten, die voorbereidend onderwijs genoten	10,062
	23,316

Het genootschap had 17 scholen, te weten:

8 op welke door zendelingen onderwijs gegeven werd, als:

1 te Paramaribo met 500 slavenkinderen en 80 vrijen; en

7 in de divisien, met 543 slavenkinderen, tot 22 verschillende plantages behoorende;

9 op plantages, onder toezigt der zendelingen door negers gehouden, welke gedeeltelijk op de centrale school onderwezen waren, gedeeltelijk eene bijzondere opleiding hadden ontvangen.

Het getal hunner leerlingen (slavenkinderen) is 279, behoorende tot 9 verschillende plantages.

Te zamen dus 1322 niet-vrije en 80 vrije kinderen, gedeeltelijk van Paramaribo en gedeeltelijk van eene der 31 plantages, waarvan de namen vermeld zijn op de lijst (Bijlage lit. N). De aard en de wijze van dit onderrigt is in het vorig Verslag op bladz. 26 uitvoerig beschreven.

Het aantal der reeds in het vorige Verslag genoemde zendingsposten is in 1856 vermeerderd met dien van Heerendijk, op de plantage *Nut en schadelijk*, aan de rivier Beneden-Commewijne. Deze nieuwe post, waartoe thans 10 plantages behoorden (waarvan 9 tot nu toe door zendelingen, woonachtig op het etablissement Charlottenburg, bezocht werden), is plegtig ingewijd op den 21sten Augustus; een gewigtigen gedenkdag voor het Moravische zendelingsgenootschap, alzoo op den 21sten Augustus 1732 de eerste zendeling uitgezonden werd en wel naar de negerslaven op de West-Indische eilanden.

Het zendelingswerk aan de Saramacca heeft dit jaar eene meerdere uitgebreidheid verkregen doordien gevolg was gegeven, en wel door den op Catharina Sophia gevestigden zendeling, aan de reeds tegen het einde van 1855 door het Gouvernement gedane uitnoodiging, om nu en dan bezoeken af te leggen op het Leprozen-etablissement Batavia, waar zich omstreeks 17 Protestanten bevonden. De overige bewoners van dit etablissement behoorden tot de Roomsch-katholijke gemeente.

Op Catharina Sophia zelve en op de andere plantages in die divisie was eenige vooruitgang merkbaar; alhoewel op sommige plantages het houden van godsdienstoefeningen meermalen door noodzakelijke werkzaamheden was belemmerd geworden, hetgeen in de andere zendelingsdistricten, waar de plantages door rondreizende zendelingen bezocht werden, ook wel maar toch in mindere mate het geval is geweest. Volgens de verklaring in het meervermelde verslag (Bijlage lit. L) der zendelingen zelven, hadden zij niet te klagen over belemmeringen die hun, in strijd met de wettelijke bepalingen, in den weg zouden worden gelegd; wel echter dat daar, waar vaste zendelingsposten met scholen opgerigt zijn, de kinderen nog niet overal tot den door de wet bepaalden ouderdom ter school worden gezonden; doch het aantal schoolkinderen was reeds aanmerkelijk grooter geworden.

Reeds herhaalde malen is in de verslagen van vorige jaren melding gemaakt van den ijver dezer zendelingen, en ook in dit jaar geeft de Gouverneur daaromtrent de meest loffelijke getuigenis. Bij eenige ongeregeldheden die zich op de ver afgelegen plantage Berg en Dal hadden voorgedaan, was de onderwerping der slaven vooral te danken aan de

bemoeijing van een der Moravische Broeders, die de verdwaalden op den regten weg hebben teruggebragt.

Daar het geringe aantal zendelingen niet toelaat om voor het lager onderwijs op alle plantages de noodige personen aan te wijzen, moet men hierin te gemoet komen door de élèves op Beekhuizen gevormd. Dit gesticht is reeds in 1851 tot stand gebragt, maar heeft geene resultaten opgeleverd uit gebrek aan genoegzame medewerking bij plantage-eigenaren en beheerders.

Reeds bij circulaire van 29 Maart 1856, n°. 378, had de Gouverneur tot alle eigenaren en beheerders eene aanbeveling gerigt, om hunne slaven ook in het schrijven en in de Nederduitsche taal te doen onderrigten en om een meer vlijtig gebruik van de normaal-school op Beekhuizen te maken. In het *Gouvernements-Advertentieblad* van den 23sten December 1856 heeft de Gouverneur op nieuw eene krachtige aansporing gerigt tot plaatsing van meer daartoe geschikte jongens op dat opvoedingsgesticht. Aan de hoofdvoorstanders van de Moravische Broedergemeente werd tevens kennis gegeven, dat aan hen, te beginnen met 1°. Januarij 1857, tot opzegging toe, jaarlijks eene som van f 4000 ter tegemoetkoming in de kosten voor Beekhuizen zoude worden uitbetaald, met belofte tevens om steeds zooveel mogelijk de vestiging van vaste zendelingsposten te bevorderen.

Een overzigt omtrent doel en inrigting der centraal-school op Beekhuizen en den daarbij behoorenden staat, dd. 16 Februarij 1857 door de hoofdvoorstanders ingediend, worden als bijlagen (litt. O en P) hierbij overgelegd.

IV. Roomsch-katholijke.

Volgens opgave van den heer Schepers, bisschop van Mellipotamos, apost. vic. van Suriname, bestond deze gemeente in 1856 uit 9000 à 9500 zielen, waarvan ongeveer 1500 vrijen en de overigen slaven.

Gedurende dat jaar waren gedoopt 496 personen, onder welke 496 slaven, zoo bejaarden als kinderen, in het oude gedeelte der kolonie, en 36 in Coronie. In het district Nickerie is sedert half Augustus 1855, als wanneer het getal Roomsch-katholijken aldaar bedroeg 163, waarvan sedert 4 overleden, niets verrigt kunnen worden uit gebrek aan eenen geestelijke. Het getal communicanten of lidmaten, dat zich met Paschen 1856 had aangeboden, was 883, daarvan overleden 7 en nieuw aangenomen 72, blijft totaal 948.

Kerkelijke inzegening van wettige huwelijken hadden er plaats voor 5 paren, terwijl 5 paren van de Portugesche immigranten, 24 paren van de slavenbevolking in de stad en op de plantages, 13 paren op het etablissement Batavia en 4 paren te Coronie kerkelijk met elkander vereenigd zijn.

Over het geheele vicariaat van Suriname zijn in de leer ruim 1100, zoo kinderen als volwassenen.

Het getal kinderen aan de zorgen der geestelijke zusters in de stad toevertrouwd bedroeg 266, waaronder 30 slaven. Onder deze 266 waren er 80 die nog geen schoolonderwijs maar alleen Christelijk onderwijs genoten. Voorts waren er 54 kinderen aan de leiding van den Roomsch-katholijken schoolonderwijzer P. D. Kock toevertrouwd. Al deze kinderen en ook de bejaarden die onderwijs genoten, werden in verschillende klassen en afdeelingen verdeeld, waarin bijna algemeen in de Nederduitsche taal werd onderwezen. Alleen voor de klassen der minst gevorderden en der bejaarden werd het neger-Engelsch gebezigd; terwijl er ook soms predicatien in die taal werden gehouden. (1)

Behalve te Paramaribo werd op het fort Nieuw Amsterdam en op 20 plantages door Roomsch-katholijke geestelijken onderwijs gegeven aan de slaven en aan enkele vrije lieden, onder anderen aan de Portugesche immigranten, die zich op die plantages of in de nabijheid bevonden. Op het leprozen-etablissement, waar de Roomsch-katholijken steeds met zulk eenen lofwaardigen ijver zijn werkzaam geweest, was nog steeds één hunner gevestigd. Verre het grootste gedeelte der bevolking aldaar behoorde tot de Roomsch-katholijke gemeente.

V. Israëlitische.

De Nederlandsch-Israëlitische gemeente bestond op 31 December 1856 uit 252 man-

(1) In Februarij 1856 heeft de Gouverneur aan de hoofdbesturen van alle verschillende gezindheden eene uitnoodiging gerigt, om zooveel mogelijk het gebruik der Nederduitsche taal bij de godsdienstoefening en bij het godsdienstig onderwijs te bevorderen.

nen en 243 vrouwen, onder welke 85 gehuwde paren, 19 weduwnaren en 39 weduwen, benevens 123 jongens en 122 meisjes, te zamen uit 740 zielen; of uit 5 meer dan in 1855, ten gevolge van plaats gehad hebbende geboorten, na aftrek van 21 sterfgevallen.

Door het armbestuur dezer gemeente werden gedurende 1856 gealimenteerd twee huisgezinnen en 7 enkele personen. Voorts werden er nog aan 7 personen tijdelijke toelagen verstrekt, en aan een aantal behoeftige zieken de vereischte genees- en heelkundige hulp verleend en de noodige geneesmiddelen verstrekt.

De Nederlandsch-Portugesche Israëlitische gemeente bestond op 31 December 1856 uit 333 personen van het mannelijke en 352 van het vrouwelijke geslacht, te zamen 685 zielen. Het getal geboorten gedurende 1856 bedroeg 14 en de sterfgevallen 19; bij die gemeente werd aan 30 behoeftige huisgezinnen onderstand verleend.

Tot geen dezer beide gemeenten behooren slaven, en godsdienstig onderwijs werd daarbij niet gegeven, daar er geen godsdienstleeraar was en er geene scholen bestonden. (1)

H. Instellingen van liefdadigheid.

1°. Uit het jaarlijksch verslag der Surinaamsche *Maatschappij van Weldadigheid* blijkt, dat deze nuttige instelling in bloei was, haren werkkring had uitgebreid en hare fondsen aanmerkelijk waren toegenomen. Het getal leden en begunstigers, dat op December 1855 221 bedroeg, bestond op ultimo December 1856 uit 278; hetgeen dus voor 1856 eene vermeerdering geeft van 56.

Het getal kweekelingen, dat, van wege de maatschappij van kleedingstukken voorzien en op scholen geplaatst, geheel of gedeeltelijk gratis onderwijs genoot, bedroeg op 1 Januarij 1856 66, waarvan 41 jongens en 25 meisjes. Ten gevolge der meerdere inkomsten van de maatschappij is dit getal in 1856 met 10 vermeerderd. Aan 69 zieken werden in den loop van dit jaar gratis geneeskundige hulp en medicijnen verleend. Medicijnen werden tegen inkoopsprijs uit het militair hospitaal verstrekt.

De *spaarbank*, die door de maatschappij is opgerigt en onder haar toezigt wordt bestuurd, verkeerde in gunstigen toestand. Haar fonds bedroeg op ultimo December 1855 f 18,609.57, en op 31 December 1856, na aftrek van de door deelhebbers in 1856 teruggevorderde gelden, f 20,649.64. Afgescheiden van dat fonds der spaarbank, was ook het fonds der maatschappij aanmerkelijk toegenomen, daar het op 31 December 1855 f 8834.62½ bedroeg, en op 31 December 1856, in weerwil der grootere sommen aan liefdadige oogmerken besteed, tot f 11,036.41 geklommen was.

De uitgifte van het volks-tijdschrift, in het vorig Verslag medegedeeld, heeft een nadeelig saldo opgeleverd en is in 1856 niet voortgezet.

2°. Omtrent de maatschappij tot onderlinge welvaart alsmede omtrent de algemeene ziekenbus valt over 1856 niets bijzonders op te merken.

3°. Over de Mettray aan de Beneden-Commewyne, zie hoofdstuk J.

Over de alimentatie van de behoeftigen door de kerkgenootschappen is in vorig hoofdstuk gehandeld.

I. Burgerlijke geneeskundige dienst.

Het getal genees-, heel- en verloskundigen en apothekers te Paramaribo was op 31 December 1856 als volgt:

5 med. chir. et art. obst. doctoren,

1 med. et art. obst. doctor,

1 med. doctor en chirurgijn,

1 genees- en heelkundige (gepensioneerd officier van gezondheid),

1 chirurgijn en vroedmeester,

1 heelmeester,

---

(1) In het vorig jaar 1857 werd tot opperrabbijn te Paramaribo benoemd de heer M. Lewenstein, die zijne intrede heeft gehouden op den 22sten Januarij 1858.

1 yawshospitaalhouder,

8 apothekers, 4 provisors en 9 vroedvrouwen; en in de divisien en districten nog:

1 med. doctor, chirurgijn en vroedmeester, 1 med. doctor en 11 heelmeesters.

Op zijn verzoek werd eervol ontslagen als stads-geneesheer dr. J. A. Muller en in zijne plaats benoemd dr. Ch. Landré.

De gezondheidstoestand van de bevolking dezer kolonie is over het geheel voldoende geweest. Alleen onder de equipages der schepen en onder het garnizoen heeft de gele koorts in de vijf eerste maanden van het jaar nog 46 slagtoffers weggesleept. Het laatste sterfgeval had plaats in den aanvang van Mei, waarna deze epidemie een einde nam. Bij de resolutien van 17 Mei 1856 en 4 Junij 1856, n°. 607 en 684, heeft de Gouverneur, in afwachting van nadere wettelijke bepalingen, eenige voorschriften uitgevaardigd ter voorkoming van het ontstaan of van de uitbreiding dezer ziekte. Van de laatstgenoemde resolutie is reeds gewag gemaakt bij het hoofdstuk E *Militair beheer*. De eerstgenoemde, meer uitsluitend voor koopvaardijschepen bestemd, werd in de Nederlandsche, Fransche en Engelsche taal gedrukt, en aan elk aankomend schip gratis een exemplaar daarvan uitgereikt.

De pokken, waarvan de eerste sporen in December 1854 zich hadden voorgedaan, vertoonden zich in Januarij 1856 nog hier en daar, doch zijn sedert geheel geweken. Bij zijne resolutie van 31 December 1856, n°. 1659, is door den Gouverneur eene quarantaine van 40 dagen vastgesteld voor schepen binnen deze kolonie, uit havens van Venezuela komende, tot wering der cholera; terwijl tevens eenige voorloopige quarantainemaatregelen zijn bepaald voor schepen, personen, brieven en couranten uit Britsch Guiana komende, dewijl zich ook in die kolonie eenige gevallen van cholera hadden voorgedaan.

Reeds was bij resolutie van 4 October, n°. 1243, ter zake van het heerschen van dezelfde ziekte op Madeira en de Kaap-Verdische eilanden, eene quarantaine van 30 dagen voor de van daar aankomende bodems vastgesteld.

De elephantiasis en melaatschheid of lepra, beide vreesselijke ziekten, bleven nog steeds met onverminderde hevigheid onder de mindere klassen, zoowel vrijen als slaven, in de kolonie heerschen. In het Verslag des vorigen jaars zijn dienaangaande bijzonderheden medegedeeld, alsmede omtrent den toestand van het etablissement Batavia, bestemd tot verpleging der lijders aan melaatschheid. Dit etablissement had op 31 December 1856 eene bevolking van 21 vrijen en 357 slaven. (Vergelijk hierboven hoofdstuk B *Bevolking*.)

In de plaats van dr. J. K. Ooykaas, die met ijver als geneesheer op Batavia werkzaam was geweest doch aldaar overleed, werd tot geneesheer op dat etablissement tijdelijk aangesteld de officier van gezondheid 3de klasse dr. C. P. Uhlig.

Eene proef met eene plant, door zekeren heer Tama aangewezen als een geneesmiddel te bevatten tegen lepra en epilepsie, werd door het Koloniaal Bestuur ondersteund, doch heeft niet aan de verwachting beantwoord.

De commissie van geneeskundig onderzoek en toezigt, doordrongen van de noodzakelijkheid om te voorzien in de behoefte aan genoegzame en geschikte vroedvrouwen, heeft besloten bij wijze van proefneming, een openbaar gratis onderrigt in de verloskunde door een of meer harer leden te doen geven. In December was bereids een aanvang daarmede gemaakt.

Omtrent meerdere bijzonderheden wordt verwezen naar het hierbij gevoegd verslag der commissie van geneeskundig onderzoek en toevoorzigt (Bijlage lit. Q).

J. Onderwijs.

Het getal scholen te Paramaribo bedroeg op ultimo December 1856, even als het jaar te voren, 20, waarvan de meeste voor jongens en meisjes gezamenlijk, doch ook sommige voor jongens of voor meisjes afzonderlijk bestemd. Er waren 1 hoofd- en 2 stads-armenscholen, benevens 16 particuliere en 1 bewaarschool. Het onderwijs werd genoten door 1367 leerlingen, waarvan 765 jongens en 602 meisjes: 758 waren van 5- tot en met 10-jarigen leeftijd en 609 van 11 tot en met 16 jaren.

Tot de Hervormde gemeente behoorden 611, tot de Luthersche 351, tot de Roomsche 172, tot de Israëlitische 208 en tot de Moravische Broedergemeente 41 kinderen. Aan 444 van deze leerlingen werd van gouvernementswege gratis onderwijs gegeven, en de Maatschappij van Weldadigheid bekostigde het onderwijs van 65 arme kinderen. Het aantal onderwijzers werd uitgebreid en bestond op 31 December 1856 uit 3 onderwijzers

van den 1sten rang, 7 onderwijzers en 1 onderwijzeres van den 2den rang, 5 onderwijzers en 4 onderwijzeressen van den 3den rang, 4 onderwijzers en 5 onderwijzeressen van den 4den rang, en 14 kweekelingen of secondanten.

Behalve deze scholen te Paramaribo, bestond er nog eene voor jongens en meisjes te Nieuw Rotterdam in het district Nickerie, waar gedurende 1856 24 leerlingen onderwijs genoten.

Onder de bovengenoemde scholen zijn niet begrepen die der Roomsch-katholijke geestelijken en die der Moravische Broeders, waarvan reeds hierboven, onder het hoofdstuk *Eeredienst*, melding is gemaakt.

Volgens het verslag der commissie van onderwijs van 30 September 1857 was er in het jaar 1856 over het algemeen een merkbare vooruitgang te bespeuren, zoowel in de wijze van onderrigt als in de gemaakte vorderingen der leerlingen; welke vooruitgang zij vooral toeschrijft aan het sedert bijna 3 jaren opgerigte schoolonderwijzers-genootschap, dat door onderlinge verbroedering der onderwijzers zich meer en meer beijverde om het lager onderwijs op die hoogte te brengen, waarop het thans in het moederland staat.

Op particuliere scholen werd onderwijs gegeven in de Nederlandsche, Fransche, Engelsche en Hoogduitsche talen, reken-, stel- en meetkunde, geschiedenis, aardrijkskunde en zangkunst. Op de armenscholen bepaalde zich het onderwijs tot het lezen, schrijven en rekenen, de beginselen der Nederduitsche taal en der aardrijkskunde; en vooral wordt door de onderwijzers en onderwijzeressen meer en meer acht gegeven op eene zedelijk godsdienstige leiding en eene doelmatige verstandsontwikkeling der leerlingen.

Op de stadsschool voor arme meisjes werd ook onderrigt gegeven in vrouwelijke handwerken.

Van het onderrigt op de armenscholen werd niet zoodanig gebruik gemaakt als wel wenschelijk zoude zijn; vele kinderen waren nalatig in het bezoeken der school.

De heer mr. H. C. Focke stond de fondsen, opgebragt door de uitgaven van zijn Neger-Engelsch-Woordenboek, aan de commissie af tot de oprigting van eene bibliotheek voor de stads-armenscholen.

De bibliotheek bestond op ult°. December 1856 uit 130 kinderwerken, waarvan 40 door de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen ten geschenke gegeven werden, en is van gunstigen invloed op de huisselijke opvoeding der kinderen.

» Uit dit alles — zegt de Gouverneur — blijkt dat er hier voor de bevolking ruimschoots gelegenheid bestaat tot het genieten van lager en eenigermate van middelbaar onderwijs, doch reeds herhaalde malen, en ook in het Verslag over het vorige jaar, heb ik gewezen op het wenschelijke van eene inrigting tot opleiding voor een onderrigt in den landbouw, de eenige bron van welvaart voor deze kolonie. Eene nijvere bevolking zou in de mildheid, waarmede de natuur dit land gezegend heeft, het middel vinden om zich een ruim middel van bestaan te verschaffen; voor de tegenwoordige indolente bevolking echter is die mildheid daarentegen eene aanleiding tot werkeloosheid. Een overgroot getal vrije lieden in de stad, meest gemanumitteerde slaven of afstammelingen daarvan, kunnen geen middel van bestaan opgeven; van geregelden arbeid en vooral van veldarbeid zijn zij afkeerig, werken slechts dan, wanneer zij geld noodig hebben om zich het een of ander naar hunne gading aan te schaffen, en laten dan hunnen arbeid of de vruchten daarvan zeer duur van betalen; maar overigens brengen zij den dag in ledigang door en geven zich over aan de ondeugden die uit luiheid en vadzigheid voortvloeijen. Slechts eene zeer geringe fractie van deze lagere volksklasse heeft zich boven het vooroordeel der meerderheid tegen veldarbeid verheven. Zij maken een gevaarlijk element in de maatschappij uit, daar zij in tijd van woeling of onrust niets te verliezen en veel te winnen zouden hebben. Hoe zij nog aan den kost komen, laat zich alleen verklaren door het gemak waarmede zij voorzien worden van bananen of aardvruchten, aan de plantages ontvreemd, en waarmede zij die met weinig inspanning van den vruchtbaren bodem winnen; terwijl de rivieren en bosschen de aangewende geringe moeite ter bekoming van visch en wild rijkelijk beloonen.

» Nutteloos zoude het zijn, de bekeering te beproeven van de ouderen, bij wie dit zedebederf diepe wortelen heeft geschoten. Het is het opkomend geslacht waarop gewerkt moet worden, opdat zij door eene geschikte leiding later ordelijke en arbeidzame burgers kunnen worden. Het godsdienstig en schoolonderwijs alleen hebben blijkbaar de verlangde uitkomst niet opgeleverd. Het laatste werkt zelfs soms in zekeren zin nadeelig. Immers de zoogenaamde knappe scholieren, die daar een weinig schoolgeleerdheid opdoen, worden daardoor vol pretentien en verbeelden zich dat zij slechts in het kantoorleven een bestaan mogen zoeken, waardoor zij als heeren gekleed, hunne ijdelheid kunnen

ten toon spreiden, doch om door handenarbeid een eerlijk bestaan te bekomen, daaraan wordt niet gedacht . . . . het zou hen vernederen! Intusschen kunnen niet allen op kantoren gebezigd worden, en het onvermijdelijk gevolg daarvan is dat het getal ledigloopers toeneemt.

» De overweging van dit alles -- zegt de Gouverneur al verder — bragt mij tot het besluit, dat *één* middel behoorde te worden aangewend om met het godsdienstig en schoolonderwijs, tevens practische opleiding voor den landbouw gepaard te doen gaan, en ik vermeen het middel gevonden te hebben in de oprigting van landbouwkundige inrigtingen, Mettray's, zoo als er in Europa en zelfs in ons Vaderland bestaan.

» Al spoedig bleek — vervolgt de Gouverneur — dat er onoverkomelijke bezwaren bestonden, om een Mettray voor jongens van *alle* gezindheden gezamenlijk daar te stellen, en dus was het noodig er voor elke geloofsbelijdenis *één* te hebben."

Door de ijverige medewerking van de beide predikanten der Nederduitsche Hervormde gemeente, Conradi en van Schaick, werd nog in dit jaar den grondslag gelegd tot het thans bestaande Surinaamsch Protestantsch Mettray op de aangekochte verlaten plantage Lustrijk, aan de Beneden-Commewijne. (1)

K. Bouwdepartement.

Behalve de hoog noodige herstellingen en het gewone onderhoud aan landsgebouwen, landsvaartuigen, sluizen enz. werden in 1856 door het bouwdepartement o. a. de volgende belangrijke werken volbragt:

het daarstellen van de woningen voor de te verwachten Chinezen op de gouvernementsplantage Catharina Sophia, met de noodige zijgebouwen;

de inrigting van den post Sommelsdijk tot een hoofdpost, na ontruiming van eenige kleine militaire posten;

het opzetten onder een gebouw van eenen ijzeren regenbak voor 20,000 gallons water, met de noodige waterleidingsgoten, voor de bezetting van het fort Zeelandia;

het in gereedheid brengen van eene bergplaats voor steenkolen en een steiger voor de koloniale vaartuigen enz.

» Van zeer gunstige uitwerking is — zegt de Gouverneur — de bepaling bij gouvernements-resolutie van 27 December 1855, n°. 1579, dat een vast corps werklieden bij het bouwdepartement werkzaam zal zijn; wijl men nu op goed bekwame werklieden ten allen tijde rekenen kan, welke het anders moeijelijk valt te bekomen, en die tevens met de inrigting en constructie der gebouwen, waaraan zij te werk gesteld worden, bekend zijn."

L. Communicatiewegen te land en te water, en vervoermiddelen.

Ter bevordering van het onderhoud der communicatiewegen is het den Gouverneur raadzaam voorgekomen om bij publicatie van $^{23}/_{29}$ October 1856, n°. 12, den twijfel weg te nemen die er bestond, of art. 57 van het divisie-reglement (vooral voor zooveel aangaat de aldaar bedreigde straffen) van toepassing was op bevonden defecten, bij schouwingen welke op andere tijden dan in Maart en September plaats vonden.

In de stad Paramaribo bevonden zich de straten over het algemeen in uitmuntenden staat; zij werden met zorg onderhouden en gedurende de laatste maanden van het jaar werden daartoe met het beste gevolg gebezigd de strafwerkers, van welke meer uitvoerig sprake is in de hoofdstukken *Politie* en *Slavenbevolking* van dit Verslag. Van deze strafwerkers is ook gebruik gemaakt om de voorstad Combé weder in orde te brengen.

Bij publicatie van 15 December (G. B. n°. 14) is bepaald de heffing voor den tijd van twee jaren van vijf opcenten op de belastingen tot dekking der kosten van eene herstelling en verbreeding van het kanaal van Saramacca, dat sedert jaren door aanslibbing nagenoeg onbruikbaar was geworden.

Er waren in Suriname bij den aanvang van het jaar 1856 twee koloniale vaartuigen: de schroefstoomboot *Paramaribo* en de schoener *Curaçaonaar*. Dit laatste vaartuig is in October 1856 in de Marowijne gestrand en in zoodanige ontredderden toestand geraakt,

---

(1) Op den 15den April 1857 heeft de plegtige inwijding der inrigting plaats gehad.

dat er aan geen afhalen te denken was. (1) Het wrak is voor f 500 verkocht aan den heer KLAPPER, directeur van het kolonisatie-etablissement Albina.

Door den heer S. MENDES LYON is voor zijne firma *H. Lyon & Cie.* in November 1856 een request ingediend tot het verkrijgen van vergunning ter oprigting van eene rivier-stoombootdienst op de rivieren Suriname, Commewijne, Cottica en Perica en de daarin uitloopende, daartoe geschikte kreken, tot het overbrengen van passagiers, brieven, koopmanschappen, producten en vee van en naar Paramaribo.

Aan den adressant is eene concessie voor 10 jaren verleend, nadat vooraf bij publicatie van 24 December 1856 (G. B. n°. 17) de noodige, tot dusverre ontbroken hebbende bepalingen omtrent het aanleggen van stoomboot- of zeilvaartuigdiensten uitgevaardigd zijn.

Bij anticipatie op het Verslag van 1857 wordt hier medegedeeld, dat in Augustus van dat jaar eene stoomboot, *de Eliza*, in de vaart is gebragt, die misschien later door een tweede gevolgd zal worden.

M. Geldelijk beheer.

§ 1. *Algemeen beheer.*

De administrateur van finantien A. A. T. DE MAN is in 1856 uit Nederland van verlof teruggekeerd.

§ 2. *Muntwezen.*

Reeds ten vorigen jare is medegedeeld, dat de inwissseling der oude muntspecien geheel was afgeloopen. Van de nieuwe Nederlandsche muntspecie wordt, volgens opgave, een groot gedeelte weder naar het vaderland teruggevoerd; onder andere uit hoofde van den handel die door gezagvoerders en de bemanning der koopvaardijschepen gedreven wordt, welke personen niet, even als de reeders, in betaling hunner koopmanschappen de producten van het land medevoeren.

Het Nederlandsche geld is schaarsch en de plaats daarvan voor een groot deel ingenomen door vijffrancsstukken en dollars, waarvan de koers is bepaald bij de vroeger vermelde Koninklijke besluiten van 3 Februarij en 10 Augustus 1854 n°. 69 en 45 (publicatie 1854, G. B. n°. 12).

Onder particulieren wordt het goud voortdurend als betaalmiddel aangenomen.

§ 3. *Begrooting.*

Hierbij wordt, onder lit. R, overgelegd een staat, de werkelijke ontvangsten en uitgaven over 1855, vergeleken met de raming van dat jaar, en onder lit. S een staat der gearresteerde begrooting voor 1856.

N. Personele verordeningen omtrent alle landsdienaren.

Het Koninklijk besluit dd. 13 Junij 1856, n°. 73, *houdende algemeene bepalingen, betreffende het verleenen van buitenlandsche verloven aan ambtenaren en officieren van de landmagt in de Nederlandsche West-Indische bezittingen*, is den 13den Augustus 1856, n°. 993, in de kolonie afgekondigd.

O. Slavenbevolking.

Bij Koninklijk besluit van 1 Julij 1856, n°. 53, zijn wijzigingen en uitbreidingen van de bestaande slavenreglementen vastgesteld, en bij publicatie van $\frac{\text{30 Augustus}}{\text{17 September}}$ (G. B. n°. 10) werd dit in de kolonie afgekondigd. Bij dit gewijzigde reglement worden nadere bepalingen vastgesteld om de meesters te verpligten tot het verstrekken aan hunne slaven van genoegzaam voedsel, kleeding en geneeskundige verpleging.

De arbeid aan bejaarden en zwakken en aan zwangeren en kraamvrouwen op te leggen werd daarbij zoodanig geregeld, dat die meer aan hunne krachten en toestand evenredig is.

---

(1) In het bestaande gebrek aan koloniale vaartuigen is sedert te gemoet gekomen door het zenden naar Suriname van twee koloniale stoomvaartuigen, de *Vice-admiraal Rijk* en de *Nickerie*, en het aankoopen van de koloniale schoener *Coronie*.

Ook omtrent de afstraffing van slaven, zoowel door hunne meesters als op het piket der politie, werden nadere bepalingen gemaakt, en in het bijzonder werd vastgesteld, dat ambtenaren van politie in geen geval aandeel mogen hebben in boeten of andere emolumenten, voor afstraffing van slaven verbeurd.

Het aantal op te leggen slagen, zoowel door den procureur-generaal als door de meesters, administrateurs en directeurs, werd verminderd; het houden van strafregisters naar een voorschreven model voor allen verbindend gemaakt; een en ander met bedreiging van straf voor elke overtreding. Aan den regter werd de bevoegdheid verleend om den verkoop van eenen mishandelden slaaf te bevelen, en aan den persoon, die zich aan mishandeling schuldig mogt maken, het beheer over slaven te ontnemen. Er werd voorgeschreven dat aan de slaven, in geval van arbeid des nachts (bij waterwerken somwijlen volstrekt vereischt om van de springgetijen gebruikt te kunnen maken), evenveel uren rust over dag moeten worden teruggegeven, als zij des nachts hebben verloren.

Nog werden in dat reglement straffen bepaald tegen elk een, die de toelating van godsdienstleeraars of onderwijzers op zijne plantage aan slaven weigert of tegengaat.

» De indruk, welken de invoering der nieuwe bepalingen *op de slaven* maakte, was — zegt de Gouverneur — niet gunstig. Immers in stede dat zij, daaruit des Bestuurs voortdurende zucht tot verbetering van hun toestand ontwarende, ook ordelijk en geduldig hunne verpligtingen nakomen, en de nadere te hunnen aanzien te nemen maatregelen afwachten zouden, openbaarde zich op vele plantages een geest van verzet en onwil, ongelukkiglijk bevorderd door onmenschkundige gedragingen van sommige administrateurs en gezagvoerders; en welke geest, ware hij niet tijdig door gepaste maatregelen des Bestuurs onderdrukt, tot hoogst gevaarlijke gevolgen had kunnen leiden.

» De behandeling der slaven is — zegt de Gouverneur — over het algemeen goed. Op vele plantages wordt hun meer verstrekt dan zij behoeven, en minder van hen gevorderd dan waartoe zij gebouden zijn." De medewerking van belanghebbenden daar, waar het geldt het onderwijs, is reeds onder hoofdstuk *Eeredienst* vermeld.

Daar, waar nu en dan overtredingen van meesters plaats vonden, welke nog niet altijd aan onwil of opzet te wijten waren, worden de schuldigen gestraft. » Eenmaal — zegt de Gouverneur — was ik in de onaangename verpligting een gezagvoerder uit zijne betrekking van burgerkapitein te ontslaan, ter zake van onbekwame en onregtvaardige handelingen."

» Gewigtig was de bepaling — vervolgt de Gouverneur — dat slaven, die door hunne meesters ter afstraffing aan de bevoegde ambtenaren worden overgeleverd, in overeenstemming met de meesters, in plaats van de straf van *zweepslagen*, tot die van *opsluiting* voor eenige dagen, met dwangarbeid aan publieke werken, verwezen kunnen worden. Nadat de hiervan genomen proef gunstige resultaten had opgeleverd, zoowel om het meer indrukwekkende van die straf dan die van slagen — om de voordeelen uit het oogpunt van zedelijkheid daardoor verkregen, — als uit dat van algemeen belang, wijl de aldus gestrafte slaven tot werken van openbaar nut worden gebezigd, heb ik daaromtrent de noodige voorschriften vastgesteld bij mijne resolutie van 18 November 1856, n°. 1419.

» Mag het Bestuur, hoe afkeerig ook van de straf van slagen, nogtans om den wille van orde en rust, nog niet overgaan tot de geheele opheffing, van des meesters bevoegdheid tot oplegging er van, zoo sluit dit echter de verpligting niet uit, om, waar dit behoudens de orde mogelijk is, de toepassing noodeloos te maken.

» Van medio Julij 1856 tot ultimo December werd zij toegepast op 105 slaven, onder welke 92 mannen en 13 vrouwen, waarvan 53 particuliere slaven. Uit de vermindering in de laatste maanden van dat jaar van de straf van slagen (in de maand November vond zij slechts *twee* malen plaats) — een gunstig gevolg van de medewerking van belanghebbenden — blijkt reeds de gunstige werking der gemaakte bepalingen."

Een staat der afstraffingen op het piket der justitie te Paramaribo gedurende het jaar 1856 wordt hierbij overgelegd. (Bijlage litt. T.)

Ten vervolge op de, bij het Verslag over 1854 overgelegde staten, en voor zooveel noodig met verwijzing naar de dienaangaande op bladzz. 16 en 17 van bedoeld Verslag medegedeelde bijzonderheden, worden hierbij nog overgelegd de navolgende staten, alle loopende over het jaar 1856:

Bijlage lit. U. Staat van de regterlijke uitspraken wegens overtredingen van de reglementen op de behandeling der slaven;

Bijlage lit. V. Staat van de plantages en gronden, aan welker beheerders aanschrij-

vingen zijn gedaan tot nakoming van de verpligtingen, bij de slavenreglementen voorgeschreven.

Bijlage lit. W. Extract uit het journaal, gehouden bij de 1ste afdeeling van het bureau der politie, met betrekking tot de aldaar gebragte klagten van en over slaven.

Bijlage lit. X. Idem uit het journaal gehouden bij de 2de afdeeling.

Bijlage lit IJ. Idem uit het journaal, gehouden op het bureau van politie aan den waterkant, loopende — naar aanleiding der publicatie van 1856, *Gouvernementsblad* n°. 2 — van af 1°. Mei.

Bijlage lit. Z. Staat, aantoonende het getal der weggeloopen en teruggekeerde slaven, met aanwijzing welke middelen tot hunne terugbrenging zijn aangewend, dan wel of zij uit eigen beweging zijn teruggekeerd.

Bijlage lit. AA. Staat, aantoonende de straffen, welke op grond der op het bureau van politie 1ste afdeeling gehouden verhooren van slaven, die weggeloopen zijn geweest, zijn opgelegd.

Bijlage litt. BB. Idem van het bureau van politie, 2de afdeeling.

Bijlage litt. CC. Idem, bureau van politie aan den waterkant, van af 1°. Mei.

Bijlage lit. DD. Staat van de regterlijke uitspraken, waarbij slaven tot straffen veroordeeld of waarbij zij van tegen hen ingebragte beschuldigingen zijn vrijgesproken.
Een staat van de gedurende het jaar 1856 gemanumitteerde gouvernementsslaven wordt mede hierbij overgelegd.

Bijlage lit. EE. De daarvoor ontvangen gelden worden, zoo als meermalen is gemeld, gestort in de kas van het genootschap tot uitbreiding van het Christendom onder de slaven enz. in Suriname.

Van de uitbreiding van het onderwijs, door de Moravische Broeders aan de slaven verstrekt, is hiervoren reeds uitvoerig melding gemaakt.

De laatste alinea van art. 4 van de bij publicatie van 1856 (*Gouvernementsblad* n°. 10) afgekondigde nieuwe bepalingen legt aan den Gouverneur de verpligting op: » om te zorgen dat jaarlijks door de beheerders van slaven verslag gedaan worde van het onderwijs onder de aan hun gezag onderworpen slaven." Hieraan wordt eenigermate voldaan door de opgaven, voorkomende in de bij dit Verslag (Bijlagen lit. A tot J) gevoegde divisiestaten, op welker naauwkeurigheid evenwel, zoo als meermalen gezegd is, niet te zeer gerekend moet worden. Meerdere opgaven deswege van *beheerders* of *gezagvoerders* acht de Gouverneur voor alsnog niet wel doenlijk; terwijl ook niet op alle plantanges de gelegenheid bestaat tot het geven van geregeld onderwijs, hetgeen tot dusverre ook alleen door geestelijken, en op sommige plantages door daartoe opgeleide negers geschiedt.

Overigens wordt verwezen naar hetgeen omtrent de slavenbevolking is en verder wordt medegedeeld in de hoofdstukken B, C, D, J en Q.

P. Immigratie en kolonisatie.

In 1856 bevonden zich in Suriname, behalve de nog op Catharina Sophia aanwezige Chinezen — over welke straks nader — slechts immigranten uit Madeira, over wier gedrag, toestand en werkzaamheden door de onderscheidene huurders zeer verschillend, doch over het algemeen vrij gunstig wordt berigt.

Gedurende 1856 zijn er geene nieuwe immigranten aangevoerd. Wel had zich zekere Portugees Fereijra França tot het Bestuur — en na diens toezegging om hem ondersteuning te zullen verleenen — tot de planters gewend en met dezen overeenkomsten gesloten tot den aanvoer van een aantal arbeiders uit Madeira en de Kaap-Verdische eilanden, doch hiervan is niets gekomen, en França, uit de kolonie vertrokken, heeft niet meer van zich doen hooren. Zijne voorstellen gaven echter aanleiding tot het uitvaardigen van eene publicatie van 24/29 December (*Gouvernementsblad* n°. 19), houdende, » in afwachting van nadere verordeningen, eenige voorloopige bepalingen betreffende immigranten."

Ten aanzien van de op Catharina Sophia aanwezig geweest zijnde Chinezen zij hier vermeld, dat *acht* hunner in het laatst van 1856, ingevolge hun verlangen, vermits hunne driejarige verbindtenis in Junij verstreken was, over Nederland naar Java zijn teruggekeerd. Met het oog op de aanstaande komst in Suriname van 500 Chinezen, heeft de Gouverneur de *drie* overigen overgehaald om aldaar nog gedurende 1 à 2 twee jaren te verblijven, wijl het dienstig zijn zou, eenige geschikte en der taal kundige personen te hebben, welken het opzigt over en de leiding van de nieuwelingen, zoowel op de gouvernements-plantage als bij particulieren, zou kunnen worden toevertrouwd.

In Fransch Guiana werden Afrikaansche immigranten aangebragt, van welken er achtereenvolgens eenigen naar Suriname vlugtten en te Mettray tegen hoog loon werden te werk gesteld.

Kolonisatie.

Eenige weinige Hollandsche boeren van de mislukte en in 1853 opgeheven kolonisatie te Groningen aan de Saramacca waren steeds in de nabijheid der stad Paramaribo gevestigd en legden zich op veeteelt en tuinbouw toe. Er waren er onder hen, die in welvaart toenamen.

Het kolonisatie-etablissement van den heer Kappler te Abina aan de Marowijne genoot bij voortduring groote belangstelling en de bescherming van de zijde der Regering. De oneenigheden, die in 1855 tusschen den bestuurder Kappler en eenige kolonisten waren gerezen, waren spoedig in der minne geschikt, en de arbeiders waren tijdens het bezoek van den Gouverneur aldaar in 1856, weder rustig en ijverig aan het werk. Behalve eene in de maand Junij geheerscht hebbende koorts, was de gezondheidstoestand er voldoende. In den loop des jaars overleed de heer Kreglinger, mede-oprigter der kolonisatie, op wiens kosten de onderneming grootendeels tot stand was gebragt en onderhouden werd. De weduwe van den heer Kreglinger, de zaak niet langer wenschende aan te houden uit hoofde der voorloopig weinig gunstige geldelijke uitkomsten, trad daarop in onderhandeling met den heer Noack, lid der voormalige Duitsche commissie van onderzoek over kolonisatie in Suriname. Deze heer was genegen, onder zekere voorwaarden de zaak te aanvaarden en diende aan het opperbestuur een adres in, waarbij hij voorschotten verzocht om dat etablissement over te nemen. Ongeveer ter zelfder tijd werd aan den Gouverneur door den heer Kappler een ander plan tot voortzetting der kolonisatie aan de Marowijne aangeboden. Dit ontwerp en dat van Noack zijn daarop door den Gouverneur ter beoordeeling en advies aan eene commissie onderworpen. (1)

In den hierbij gaanden staat (Bijlage lit. FF) vindt men uitvoerige mededeelingen omtrent de bevolking van het etablissement en de daarin voorgevallen wijzigingen van 1°. Junij 1853 tot ultimo December 1856.

Zekere D. J. Conolly o'Ferrall heeft in de rivier Tibitie eene onderneming opgerigt voornamelijk tot houtvelling, maar ook tot veeteelt en landbouw, met het doel om haar door kolonisatie uit te breiden. Behalve de aldaar arbeidende slaven en Indianen, die van tijd tot tijd voor hem werken en wier opleiding tot werkzaamheid hij mede op het oog heeft, bevonden zich op ultimo December 1856 op dat etablissement 14 Duitschers van Albina afkomstig.

Q. Nijverheid.

I. LANDBOUW.

De volgende tabellen zijn alle getrokken uit de in het hoofddeel B genoemde onder litt. A — I overgelegde divisie-staten, omtrent welker zamenstelling en inrigting verwezen wordt naar bladz. 34 van het vorig Verslag.

Het getal plantages en bewerkte gronden, met inbegrip der gouvernements-plantage Catharina Sophia, bedroeg op ultimo December 1856 260, op de volgende wijze verdeeld.

---

(1) Naar aanleiding van de voorstellen van die commissie is in Augustus 1857 door het opperbestuur aan Kappler, onder zekere voorwaarden, eene ondersteuning toegezegd, ten einde het etablissement in stand te kunnen houden. Aangezien Kappler nog niet aan die voorwaarden heeft voldaan, is daaraan nog geen gevolg gegeven.

Getal plantages en gronden in elke divisie en elk district.

	Suiker.	Suiker en katoen.	Koffij.	Koffij en cacao.	Koffij en kost.	Cacao.	Kakao en kost.	Katoen.	Hout.	Kost.	Kost en kweek.	Kweek.	Chir. Etablissem.	TOTAAL.	GETAL AKKERS. Van al de concessien in elke divisie.	Bepolderd land.	In cultuur.
Boven-Suriname en Thorarica	20	»	»	»	1	»	»	»	5	8	»	»	(1) »	34	(2) 46,612	11,790	5,282
Para.	9	»	»	»	1	»	1	»	11	21	1	3	»	47	98,489	5,011	3,730
Boven-Commewijne. .	16	»	»	»	»	»	»	»	2	»	1	»	1	20	46,833	9,152	2,821
Boven-Cottica en Perica	15	»	1	»	12	»	»	2	»	4	»	»	1	35	45,058	21,548	6,020$^1/_4$
Beneden-Commewijne .	6	»	»	»	10	»	»	»	»	8	»	1	»	25	23,960	14,620	4,832
Beneden-Cottica. . .	(3) 15	»	»	»	18	»	»	11	»	4	»	»	»	48	43,283	29,785	12,257$^1/_4$
Saramacca.	3	»	»	8	1	4	1	»	4	1	»	»	»	22	28,810	7,305	2,667$^1/_2$
Nickerie	5	»	1	1	»	»	»	1	»	3	»	3	»	14	9,922	5,891	3,886
Coronie.	»	1	»	»	»	»	»	12	»	»	»	2	»	15	13,950	7,719	5,565$^1/_2$
	89	1	2	9	43	4	1	26	22	49	2	9	2	260	356,917	112,821	47,061$^1/_2$

(1) In de divisien, waar zich geen chirurgijns-etablissement bevindt, woont de zich aldaar bevindende geneeskundige op de eene of andere plantage.

(2) Hieronder is niet begrepen de concessie van den grond Victoria, welker grootte is opgegeven te zijn 12 Hollandsche mijlen in omtrek.

(3) Hieronder is begrepen de plantage Buitenrust, die geen land in cultivatie heeft, maar waar zich de centraalfabriek bevindt.

Bij eene vergelijking van deze tabel met die, welke voorkomt op bladz. 35 van het vorig Verslag, ziet men dat het totaal der plantages en gronden van 272 tot 260 is teruggebragt. Dit is echter meer eene schijnbare vermindering, voornamelijk te wijten aan de moeijelijkheid om het juiste getal op te geven van de door zoogenaamde *vrijlieden* in bewerking zijnde grondjes (grootendeels *kost*), voor het meerendeel slechts eenige weinige akkers groot, en die, heden in cultivatie, morgen soms weder verlaten zijn. Ook vindt men eene belangrijke vermindering in de koffijplantages. Het eindcijfer trouwens is allezins voldoende, en duidt in het getal der *in cultuur* zijnde akkers op al de plantages en gronden gezamenlijk eene vermeerdering van ruim 2700 akkers aan.

Van de in bewerking zijnde akkers waren er beplant:

	31 December 1855.	31 December 1856.
Suikerriet . . .	18,655$^1/_2$	20,727$^1/_4$
Koffij	260	423
Cacao	565	633$^1/_2$
Koffij en cacao .	238	335
Koffij en bananen.	5,321	5,246$^1/_2$
Cacao en bananen.	433	298$^1/_2$
Katoen	9,044	9,467
Bananen alleen. .	8,182$^3/_4$	8,408$^3/_4$
Cassave	528	302$^1/_2$
Aardvruchten . .	906	954
Taijers	100	98$^1/_2$
Rijst	118$^1/_2$	167
	44,351$^3/_4$	47,061$^1/_2$

Uit eene vergelijking dezer cijfers ontwaart men, dat het aantal in bewerking zijnde akkers, vooral wat de suikerplanting betreft, is toegenomen.

De verdeeling van het aantal akkers van elke soort van cultuur, in elke divisie en in ieder district, is in de volgende tabel opgegeven.

Getal akkers in elke divisie en in elk district met de verschillende cultures beplant.

	Suikerriet.	Koffij.	Cacao.	Koffij en cacao.	Koffij en bananen.	Cacao en bananen.	Katoen.	Bananen alleen.	Cassave.	Aardvruchten.	Taijers.	Rijst.	Totaal.
Boven-Suriname en Thorarica. . .	4041 1/2	"	"	"	225	15	"	887 1/2	41	43	25	4	5282
Para	2048	"	47 1/2	"	179	65	"	832	33	451	10 1/2	64	3730
Boven-Commewijne	2435 1/2	"	"	"	"	"	"	249 1/2	15	106	15	"	2821
Boven-Cottica en Perica.	2644 1/2	238	"	16	975 1/4	"	1358	669 1/2	"	53	"	66	6020 1/4
Beneden-Commewijne	2226	15	9 1/2	37 1/2	1067 1/2	45	"	1429 1/2	"	2	"	"	4832
Beneden-Cottica.	3326 3/4	20	35	16	2327 3/4	6	3837	2611 3/4	"	29	48	"	12257 1/4
Saramacca	1022	60	481 1/2	250 1/2	230	124 1/2	"	377	10	79	"	33	2667 1/2
Nickerie	2383	90	60	15	242	43	304	746	2	1	"	"	3886
Coronie.	600	"	"	"	"	"	3968	606	201 1/2	190	"	"	5565 1/2
	20727 1/4	423	633 1/2	335	5246 1/2	298 1/2	9467	8408 3/4	302 1/2	954	98 1/2	167	47061 1/2

Volgens de door de onderscheidene plantages ingediende opgaven was de opbrengst in 1856 als volgt:

STAAT der verkregen producten in de onderscheidene divisien en districten, over het jaar 1856.

	Suiker.	Rhum, proefhoudend.	Dram, proefhoudend.	Melasse.	KOFFIJ. Heele.	KOFFIJ. Gebroken.	Cacao.	KATOEN. Zuivere.	KATOEN. Onzuivere.	Aardvruchten.	Bananen.	Rijst.	Waarde der houtwaren.	Koren.
	Amst. pond.	Gallons.			Amsterdamsche ponden.						Bossen.	Amst. ponden.		Vaten van 600 spieren.
Boven-Suriname en Thorarica	7,661,209	14,868	67,784	251,235	60,000	»	8,600	»	»	37,600	314,105	3,600	f 15,238.89	470
Para	3,358,866	»	27,049	120,654	21,036	100	22,805	»	»	15,400	122,694	52,800	36,598.58	418
Boven-Commewijne	4,004,448	»	28,675	143,189	»	»	»	»	»	»	16,705	»	2,970.00	»
Boven-Cottica en Perica	4,019,558	2,323	24,133	152,992	178,611	5,090	»	71,525	»	»	226,888	60,000	»	133
Beneden-Commewijne	3,008,141	7,338	13,449	117,426	171,886	»	3,495	»	»	»	440,886	»	»	154
Beneden-Cottica	4,887,336	5,810	31,440	184,024	441,083	9,245	4,670	361,395	4,995	100,000	582,715	»	»	555
Saramacca	2,424,655	37,245 1/2	14,673	73,600	98,538	2,400	261,310	»	»	650	15,134	17,000	»	93
Nickerie	3,510,300	58,343	7,462	142,807	34,368	90	7,602	»	60,170	5,900	71,450	»	»	233
Coronie	900,000	11,000	9,500	12,227	»	»	»	185,102 1/2	5,000	75,364	46,400	»	»	50
	33,774,513	136,927 1/2	224,165	1,198,154	1,005,522	16,925	308,482	618,022 1/2	70,165	234,914	1,836,977	133,400	f 54,807.47	2,106
					1,022,447			688,187 1/2						

De opbrengst van den landbouw bedroeg dus, wat de hoofd-stapelproducten betreft, aan:

Suiker,	in 1855 . .	30,818,387 pond,	in 1856 . .	33,774,513	pond.
Koffij,	» » . .	528,239 »	» » . .	1,022,447	»
Cacao,	» » . .	260,617 »	» » . .	308.482	»
Katoen,	» » . .	936,181 »	» » . .	688,187½	»

Uit deze vergelijking met de in het Verslag voor 1855 gedane opgave blijkt, dat de opbrengst der katoenplantages verminderd is; terwijl de suiker-, koffij- en cacao-plantages, de beide eerste zelfs aanmerkelijk, zijn toegenomen. Ook de andere verkregen producten van minder belang zijn op weinig uitzonderingen na vermeerderd.

Volgens de naar aanleiding der publicatie van 1854 (*Gouvernementsblad* n°. 9), handelende over de quota der suikerplantages en houtgronden, door belanghebbenden ingediende opgaven, bedroeg de waarde der in 1856 afgeleverde of verbruikte houtwaren (waaronder echter niet begrepen die houtwaren, gebezigd op en ten behoeve van den grond alwaar het hout is geveld en bewerkt) f 72,555.51⁵.

De op den even gemelden staat voorkomende opgaven van de belanghebbenden zijn dus blijkbaar niet geheel juist, doch merkbaar meer naauwkeurig dan die voor 1855.

Het geldwaardig bedrag van de overige in den staat vermelde producten was:

Suiker	. . . .	f 3,546,323.86
Rhum	. . . .	133,497.31
Dram	. . . .	109,280.44
Melasse	. . . .	419,353.90
Koffij	heele	255,151.20
	gebroken	2,147.36
Cacao	. . . .	57,069.17
Katoen	schoone	169,956.24
	vuile	9,647.69
Aardvruchten	. . . .	2,349.14
Bananen	. . . .	491,391.35
Rijst	. . . .	6,670.00
Koren	. . . .	4,212.00
		f 5,207,049,66

De berekening is geschied, even als in het vorig jaar, naar den prijs door het Gouvernement bij het begin van ieder quartaal ter heffing van de uitgaande regten bepaald, namelijk:

			QUARTALEN.			
			Eerste.	Tweede.	Derde.	Vierde.
Suiker	per 100	pond	f 10.00	f 10.00	f 10.00	f 12.00
Rhum en dram ter sterkte van 20 graden hygrometer en daarboven . .	» 100	gallons	110.00	110.00	90.00	90.00
Idem ter sterkte beneden 20 graden	» 100	»	55.00	50.00	45.00	45.00
Melassie	» 100	»	30.00	35.00	35.00	40.00
Koffij (heele)	» 100	pond	25.00	25.00	25.00	26.50
Idem (gebroken)	» 100	»	12.50	12.50	12.50	13.25
Cacao	» 100	»	18.50	18.50	18.50	18.50
Katoen (schoone)	» 100	»	27.00	26.00	28.00	29.00
Idem (vuile)	» 100	»	13.50	13.00	14.00	14.50
Patattes	» 100	»	1.00	1.00	1.00	1.00
Bananen	» bos		0.25	0.25	0.25	0.32
Rijst (ongepeld)	» 100	pond	5.00	5.00	5.00	5.00
Koren (gepeld in vaten)	» 100	»	2.00	2.00	2.00	2.00
Idem (ongepeld)	» 600	spieren	2.00	2.00	2.00	2.00

Voor houtwaren wordt geen uitgaand regt betaald.

Op ultimo December waren de slaven in de verschillende divisien en districten verdeeld, zoo als is medegedeeld in den onder lit. GG. bijgevoegden uitvoerigen staat, onder vermelding van den aard der door hen verrigte werkzaamheden en van andere bijzonderheden.

De volgende tabel toont aan welke slaven tot de plantage zelve behooren en welke, hoezeer aldaar arbeidende, nogtans niet tot de plantage zelve behooren, maar van den eigenaar privé zijn, of van de aanhoorige gronden, of van elders.

DIVISIEN en DISTRICTEN.	Slaven van de plantages zelve.					Slaven van de aanhoorige gronden, van den eigenaar privé, of van elders.					Slaven van welke geene opgave zijn gedaan.					Totaal generaal.
	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	
Boven Suriname en Thorarica.	1192	1374	718	680	3964	262	239	130	110	741	"	"	"	"	"	4705
Para	861	1053	707	616	3237	209	191	87	78	565	"	"	"	"	"	3802
Boven-Commewijne . . .	692	781	433	428	2334	106	93	43	30	272	"	"	"	"	"	2606
" Cottica en Perica. .	1087	1335	643	695	3760	266	267	142	112	787	"	"	"	"	"	4547
Beneden-Commewijne . . .	816	829	470	462	2577	354	364	172	189	1079	"	"	"	"	"	3656
" Cottica.	1864	2088	1234	1171	6357	373	387	260	193	1213	"	"	"	"	"	7570
Saramacca	455	475	261	253	1444	72	52	27	27	178	6	5	1	1	13	1635
Nickerie.	252	330	154	170	906	257	222	136	125	740	"	"	"	"	"	1646
Coronie.	576	544	381	371	1872	68	68	45	33	214	"	"	"	"	"	2086
	7795	8809	5001	4846	26451	1967	1883	1042	897	5789	6	5	1	1	13	32,253

Tot de verschillende soorten van cultuur werden de slaven gebezigd zoo als in de onder litt. HH. en II. overgelegde staten is opgegeven.

Voor de grootere of kleinere opbrengst, zoowel per plantage als per akker berekend, kunnen onderscheidene oorzaken bestaan, waaromtrent verwezen wordt naar hetgeen te dien aanzien voorkomt op bladz. 43 in het vorig Verslag; naar hetwelk in het algemeen, ter voorkoming van herhalingen, ook verwezen wordt voor zooveel betreft de tot de onderscheidene staten, cijfers en andere opgaven noodige inlichtingen.

Uit de divisie-staten ontwaart men dat het grootste product op de suikerplantages per akker verkregen bedragen heeft:

Catharina Sophia (divisie Saramacca) . . . . . 4,347 pond.
Rozenburg (Boven-Commewijne) . . . . . 4,272 »
Maagdenburg (Boven-Suriname en Thorarica) . . . . . 3,847 »
De Drie Gebroeders (Boven-Suriname en Thorarica) . . . . . 3,837 »

en het minste bedragen heeft:

l'Espérance (Boven-Suriname en Thorarica) . . . . . 543 pond.
Guinesche Vriendschap (Boven-Suriname en Thorarica) . . . . . 720 »
Maasstroom (Beneden-Cottica) . . . . . 688 »
Alijda (Boven-Cottica en Perica) . . . . . 1,088 »

In 1855 is geleverd het grootste product door:

de plantage Resolutie (Beneden-Cottica) . . . . . 1,054,525 pond.
» Alkmaar (Beneden-Commewijne) . . . . . 956,146 »
» Catharina (Sophia (Saramacca) . . . . . 910,000 »
» Waterloo (Nickerie) . . . . . 896,000 »
» de Drie Gebroeders (Boven-Suriname en Thorarica) . . 889,043 »
» Burnside (Coronie) . . . . . 800,000 »

en het kleinste product door:

de plantage Maasstroom (Beneden-Cottica) . . . . . 69,851 pond.
» Berkhoven (Boven-Commewijne) . . . . . 71,445 »
» Potribo (Beneden-Cottica) . . . . . 71,445 »
» Nieuwkoop (Boven-Commewijne) . . . . . 73,472 »
» Alijda (Boven-Cottica en Perica) . . . . . 73,850 »
» Berlijn (Beneden-Cottica) . . . . . 86,889 »

In 1856 is het grootste product geleverd door:

de plantage Catharina Sophia (Saramacca) . . . . . 1,452,000 pond.
» Alkmaar (Beneden-Commewijne) . . . . . 1,168,655 »
» Nursery (Nickerie) . . . . . 1,084,300 »
» Burnside (Coronie) . . . . . 900,000 »
» de Drie Gebroeders (Boven-Suriname en Thorarica) . 893,921 »
» Resolutie (Beneden-Cottica) . . . . . 825,709 »

en het minste product door:

de plantage l'Espérance (Boven-Suriname en Thorarica)	26,600	pond.
» Guinesche Vriendschap (Boven-Suriname en Thorarica)	28,809	»
» Alijda (Boven-Cottica en Perica)	46,800	»
» Picardie (Beneden-Cottica).	49,888	»
» Maasstroom (Beneden-Cottica)	64,000	»
» Ellen (Beneden-Commewijne)	85,470	»

Wij zien de gouvernements-plantage Catharina Sophia opgegeven als degene welke in 1856 het grootste rendement per akker en het grootste product heeft geleverd; hetgeen wel het meest afdoend bewijs geeft, dat het overwerken der negers, zoo als wel eens beweerd is (zie Verslag des vorigen jaars), niet als de oorzaak moet worden beschouwd van meerdere opbrengst. Op deze plantage immers, welke onmiddellijk onder streng toezigt van het Gouvernement staat, worden de negers met meer dan gewone mildheid voorzien van alle behoeften, in ruimere mate zelfs dan de reglementen voorschrijven, en wordt met stiptheid toegezien dat de werktaken ingevolge het reglement opgelegd worden.

De volgende staat toont aan hoeveel stoom- en hoeveel watermolens op de suikerplantages, en hoeveel koffij-breekmolens en katoen-stoommolens aanwezig waren.

	SUIKERPLANTAGES.		Koffij-breek-molens.	Katoen-stoom-molens.
	Stoommolens.	Watermolens.		
Boven-Suriname en Thorarica .	14	7	1	»
Para	2 en 2 dubb.	5	»	»
Boven-Commewijne	5	10	»	»
Boven-Cottica en Perica . . .	7	9	1	»
Beneden-Commewijne. . . .	3 en 1 dubb.	2	2	»
Beneden-Cottica.	10 en 1 dubb.	1	1	5
Saramacca.	3	»	»	»
Nickerie	5	»	»	»
Coronie.	1 driedubb.	»	»	6

II. VEETEELT.

De toestand van den veestapel op ultimo December 1856 wordt medegedeeld in den vol-

genden staat, waarvan de opgaven, bij gebrek van andere bescheiden, getrokken uit die der particulieren, niet zeer naauwkeurig en voor het algemeen te laag gesteld zijn.

	Rund-vee.	Paar-den.	Muil-ezels.	Ezels.	Var-kens.	Scha-pen.	Gei-ten.	Pluim-vee.
De stad Paramaribo en derzelver buitenwijken	435	32	8	49	41	59	17	»
Boven-Suriname en Thorarica. . .	389	12	5	8	383	253	22	949
Para	984	35	2	19	378	371	60	1590
Boven-Commewijne	207	2	»	»	172	151	22	497
Boven-Cottica en Perica.	374	»	1	1	357	286	28	1322
Beneden-Commewijne	313	16	4	5	307	172	50	782
Beneden-Cottica.	904	29	1	7	749	589	78	1681
Saramacca.	150	4	4	3	140	59	8	561
Nickerie	932	25	»	15	50	365	64	1947
Coronie	814	25	1	13	266	1597	95	1658
	4962	180	26	120	2843	3902	444	10987

III. UITGIFTE VAN LANDERIJEN VOOR CULTUUR.

Aan particuliere personen werden in het jaar 1856 afgestaan:

1°. in allodialen eigendom: twee perceelen land, te zamen groot 200 bunders, benevens vier erven te Nieuw Rotterdam;

2°. in pacht: achttien perceelen, te zamen groot 18 3/4 bunders of 468 3/4 akkers.

IV. HANDEL EN SCHEEPVAART.

In het jaar 1856 zijn in de kolonie Suriname aangekomen:

uit Nederland	47 schepen,	metende 5,392	last;
» Noord-Amerika . . .	30 »	» 3,492 1/2	»
» andere vreemde plaatsen	139 »	» 4,212	»
Te zamen . .	216 »	» 13,096 1/2	»

Met deze schepen is voor eene geldswaarde van f 2,578,339.64 1/2 ingevoerd, als:

uit Nederland	f 1,320,598.81
» Noord-Amerika	706,762.78 1/2
» andere vreemde plaatsen . .	550,978.05

Uit eene vergelijking van deze cijfers met die van het jaar 1855 zal men ontwaren dat, alhoewel het aantal aangekomen schepen, en vooral dat van hunnen tonnenlast, eene vermindering heeft ondergaan, de handel daarom evenwel niet verflaauwd is wat het geldwaardig bedrag aangaat, maar daarentegen eene vermeerdering aantoont.

Het totaal van den invoer bedroeg in 1855 slechts eene geldswaarde van f 2,401,284, tegen f 2,578,339.64 1/2 in 1856; en is deze vermeerderde invoer voor een groot deel door schepen uit Nederland geschied.

Uit de kolonie Suriname zijn in 1856 vertrokken:

naar Nederland	47 schepen,	metende	5,543	last;
» Noord-Amerika . . .	33	»	» 3,771 1/2	»
» andere vreemde plaatsen	135	»	» 3,629	»
Te zamen . .	215	»	» 12,943 1/2	»

De uitvoer op deze schepen heeft bedragen aan geldswaarde:

naar Nederland	f 2,512,450.59
» Noord-Amerika	886,277.57
» andere vreemde plaatsen .	881,102.38 1/2
Te zamen . . f	f 4,279,830.54 1/2

De uit Suriname vertrokken schepen waren meer in aantal dan in 1855, doch minder in tonnemaat.

Het totaal van den uitvoer daarentegen was f 3,393,525.52 1/2; dus veel minder dan in 1856. Dit is hoofdzakelijk toe te schrijven aan de hooge prijzen van de suiker en andere koloniale producten gedurende 1856.

In de als bijlagen onder litt. *KK* hiernevens gevoegde staten van in- en uitvoer over 1856 vindt met al de nadere bijzonderheden daaromtrent aangegeven, en evenzoo omtrent den staat van het entrepôt gedurende dat jaar.

De invoer voor rekening van het Gouvernement heeft in 1856 bedragen eene geldswaarde van f 63,224.85 1/2; hoofdzakelijk bestaande uit bouwmaterialen en gereedschappen, benoodigdheden voor de gouvernements-plantage Catharina Sophia enz. Deze invoer had alleen plaats uit Nederland, met uitzondering van een bedrag van f 744.70 voor twee Whale-booten uit Noord-Amerika.

De uitvoer voor rekening van het Gouvernement had alleen plaats naar Nederland en bedroeg eene waarde van f 53,058.10 aan suiker en rhum, van de gouvernements-plantage Catharina Sophia.

Nadere bijzonderheden omtrent den in- en uitvoer, vindt men vermeld in het overzigt over den handel en scheepvaart der kolonie Suriname in het jaar 1856, opgenomen in de *Staats-courant* van 21 Julij 1858, n°. 170.

De regten op de handel en scheepvaart — waarvan echter uitgesloten zijn de goederen of producten die voor rekening van het Gouvernement worden in- of uitgevoerd — hebben in 1856 aan de koloniale kas opgebragt:

Inkomende regten	f 76,034.78
Uitgaande regten	206,077.79
Lastgelden der schepen	37,510.75
Baken-, los- en steigergelden	2,190.00
Entrepôt-, waag- en rooigelden	5,807.45
Ten gezamenlijken bedrage van . .	f 327,620.77

De voornaamste verordeningen in 1856, in het belang van handel en scheepvaart in Suriname uitgevaardigd, zijn:

de publicatie van 16 Februarij 1856, G. B. n°. 1, houdende eene nieuwe ordonnantie op het regt van patent;

de publicatie van 30 Augustus 1856, welke eene wijziging voorschrijft van § 1 van art. 14 van het reglement op de scheepvaart, betreffende de verpligting der schippers of gezagvoerders van vreemde schepen tot het overleggen hunner zeebrieven of zeepassen, en zulks ten gevolge van het toelaten binnen deze kolonie van consulaire agenten van vreemde mogendheden;

en eene publicatie van 28 October 1856, houdende aanwijzing van het *bevoegde gezag* voor hetwelk scheepsverklaringen worden afgelegd en beëedigd.

V. BETONNING, BEBAKENING EN LOODSWEZEN.

In de maand October was de betonning buiten de rivier Marowijne, waarvan op bladz. 48 van het Verslag van het vorig jaar is melding gemaakt, afgeloopen, en waren aldaar *vier* tonnen gelegd. Om van het nog gunstige saizoen gebruik te maken, om de opname tot het etablissement Albina voort te zetten, heeft de Gouverneur daartoe de koloniale schoener *Curaçaonaar* beschikbaar gesteld; doch door het stranden van dit vaartuig, ten gevolge der hevige rollers, moest die opname worden uitgesteld.

Algemeen werd reeds sedert lang de behoefte gevoeld aan een vuurschip, om den ingang der rivier Suriname duidelijk aan te wijzen. Daartoe werd een Nederlandsch kofschip aangekocht, dat, na behoorlijk ingerigt te zijn, in 1857 als vuurschip is gegeplaatst.

VI. BRIEFWISSELING.

De volgende tabel toont aan de verzonden en ontvangen brieven aan het postkantoor te Paramaribo over 1856.

ONTVANGEN				VERZONDEN			
van	per mail.	per andere scheepsgelegenheid.	TOTAAL.	naar	per mail.	per andere scheepsgelegenheid.	TOTAAL.
Nederland	7,193	1,730	8,923	Nickerie.	1,796	»	1,796
Nickerie, Coronie, Curaçao, St. Eustatius, St. Martin en andere vreemde plaatsen.	2,473	111	2,584	Coronie	749	»	749
				Nederland. . . .	8,542	339	8,881
				Curaçao.	196	101	297
				St. Eustatius . .	3	»	3
				St. Martin. . . .	17	»	17
				Cayenne.	39	»	39
				Demerary. . . .	543	»	543
				Berbice	47	»	47
				W.-I. eilanden en Midden-Amerika . . .	144	»	144
				Noord-Amerika.	48	»	48
				Engeland	797	»	797
				Frankrijk	234	»	234
				Duitschland. . .	304	»	304
				Andere vreemde plaatsen. . . .	60	»	60
	9,666	1,841	11,507		13,519	440	13,959

Het reeds in 1855 toegenomen getal brieven per mail aangebragt en verzonden is, zoo als uit eene vergelijking van bovenstaanden staat met dien van 1855 blijkt, ook in 1856 weder vermeerderd.

De Minister van Staat, Minister van Kolonien,

ROCHUSSEN.

NOMINATIVE STAAT van behoeftige minderjarige kinderen, door den lande gealimenteerd wordende.

Hervormde Christelijke gemeente.

Nommer van orde.	NAMEN DER KINDEREN.	Ouderdom.	Geslacht.	Maandelijksche toelage.	*Aanmerkingen.*
1	S. Weerslo,	14 jaren.	vrouwelijk,	f 7.00	Al deze kinderen, met uitzondering van J. L. Marcus, n°. 15, zijn buiten echt geboren, en genieten, voor zoover dezelve den daartoe vereischten ouderdom hebben bereikt, onderwijs op de stadsscholen.
2	C. M. de Ridder,	16 »	mannelijk,	7.00	
3	P. H. A. G. de Ridder,	14 »	id.	7.00	
4	E. C. H. de Ridder,	13 »	id.	7.00	
5	E. E. van der Spa,	16 »	vrouwelijk,	7.00	
6	G. M. van der Spa,	7 »	mannelijk,	7.00	
7	A. J. Dalia,	14 »	id.	6.00	
8	A. H. van Ommeren,	12 »	vrouwelijk,	5.00	
9	J. L. Pero,	14 »	id.	5.00	
10	Albert de Boer,	14 »	mannelijk,	5.00	
11	Sus. Walton,	11 »	vrouwelijk,	5.00	
12	Jos. Walton,	10 »	id.	5.00	
13	Dor. Car. Linck,	12 »	id.	5.00	

(*) De bijlagen A—I zijn, ter inzage van de leden der Kamer, ter griffie nedergelegd.

Nommer van orde.	NAMEN DER KINDEREN.	Ouderdom.	Geslacht.	Maandelijksche toelage.	*Aanmerkingen.*
14	J. F. Langevreugd,	6 jaren.	vrouwelijk,	f 5.00	Dezelfde aanmerking als hiervoren.
15	J. L. Marcus,	11 »	mannelijk,	5.00	
16	Ed. van Ommeren,	7 »	id.	5.00	
17	Jacq. van Ommeren,	6 »	id.	5.00	
18	W. T. Wijngaarde,	11 »	id.	5.00	
19	A. W. Wijngaarde,	8 »	id.	5.00	
20	Jos. Goudenknop,	14 »	id.	5.00	
21	Floortje Stift,	13 »	vrouwelijk,	5.00	
22	W. T. Daling,	9 »	id.	5.00	
23	A. E. Vlammenburg,	12 »	mannelijk,	4.00	
24	A. P. Vlammenburg,	6 »	id.	4.00	
25	A. H. Vlammenburg,	4 »	vrouwelijk,	4.00	
26	Charl. Conijnenberg,	14 »	id.	4.00	
27	Joh. Conijnenberg,	11 »	id.	4.00	
28	Carol. Conijnenberg,	7 »	mannelijk,	4.00	
29	Bertha Conijnenberg,	4 »	vrouwelijk,	4.00	
30	J. W. Tirns,	7 »	id.	4.00	
31	M. J. Bouteille,	5 »	mannelijk,	4.00	
32	M. E. Constantia,	10 »	vrouwelijk,	4.00	
33	H. A. Constantia,	8 »	mannelijk,	4.00	
34	M. J. Gezelschap,	14 »	vrouwelijk,	2.00	
35	A. W. Kornheim,	9 »	id.	7.00	
36	H. Soesman,	»	id.	5.00	
37	M. S. R. Mill,	9 »	id.	4.00	
38	J. L. Mill,	16 »	mannelijk,	4.00	
39	N. C. Costerus,	7 »	vrouwelijk,	6.00	
40	G. H. van Amson,	13 »	mannelijk,	6.00	
41	F. A. J. van Amson,	11 »	vrouwelijk,	6.00	

Nommer van orde.	NAMEN DER KINDEREN.	Ouderdom.	Geslacht.	Maandelijksche toelage.	*Aanmerkingen.*
42	M. E. Walton,	14 jaren.	vrouwelijk,	f 5.00	Als voren.
43	H. E. Rittinger,	12 »	mannelijk,	5.00	
44	J. E. Zanger,	7 »	id.	5.00	
45	M. G. Chocolaad,	9 »	id.	5.00	

Evangelisch-Luthersche gemeente.

1	S. E. Winterswijk,	14 jaren.	mannelijk,	f 7.00	Als voren.
2	S. Terhei,	11 »	vrouwelijk,	7.00	
3	J. L. Stroomnat,	16 »	mannelijk,	6.00	
4	J. Abrahams,	12 »	id.	5.00	
5	A. Abrahams,	8 »	vrouwelijk,	5.00	
6	S. F. Rittinger,	10 »	mannelijk,	5.00	
7	T. J. Houtkloot,	17 »	vrouwelijk,	4.00	
8	J. H. Plak,	8 »	mannelijk,	4.00	
9	J. T. à Cohen,	12 »	id.	4.00	
10	R. G. à Cohen,	10 »	id.	4.00	
11	W. T. à Cohen,	7 »	id.	4.00	
12	Joh. van der Elst,	7 »	vrouwelijk,	6.00	
13	Joh. Car. Heilbron,	8 »	id.	6.00	
14	W. J. Fransberg,	»	mannelijk,	4.00	
15	M. E. Fransberg,	»	vrouwelijk,	4.00	

Roomsch-katholijke gemeente.

1	Joh. Th. Benescia,	11 jaren.	vrouwelijk,	f 6.00	Als voren, doch sommige dezer kinderen genieten gratis onderwijs op de school van den heer Kock.
2	H. M. Dalia,	8 »	mannelijk,	6.00	
3	J. M. Willems,	$4^1/_2$ »	vrouwelijk,	5.00	
4	Bern. Brandon,	8 »	mannelijk,	5.00	

Nommer van orde.	NAMEN DER KINDEREN.	Ouderdom.	Geslacht.	Maandelijksche toelage.	*Aanmerkingen.*
5	Bern. Brandon,	6 jaren.	vrouwelijk,	f 5.00	Als voren.
6	L. C. Fransberg,	5 »	id.	4.50	
7	A. N. Smith,	15 »	mannelijk,	4.00	
8	W. H. Smith,	13 »	id.	4.00	
9	E. C. Smith,	11 »	id.	4.00	
10	H. L. Smith,	8 »	id.	4.00	
11	Johanna van der Ziel,	4½ »	vrouwelijk,	4.00	
12	Gepb. L. Polak,	6 »	mannelijk,	4.00	
13	E. M. Wekker,	11 »	vrouwelijk,	4.00	
14	Jac. Nic. Wekker,	7 »	mannelijk,	4.00	
15	J. M. Montini,	9 »	id.	7.00	
16	M. de Jezus,	16 »	vrouwelijk,	3.00	
17	M. C. de Jezus,	8 »	mannelijk,	3.00	
18	F. de Jezus,	5 »	vrouwelijk,	3.00	
19	Joh. Casp. de Jezus,	11 maand.	mannelijk,	3.00	
20	Marg. Kristie,	7 jaren.	vrouwelijk,	4.00	
21	A. E. van Jacot van Imthurn.	3 »	id.	5.00	
22	C. M. Part,	10 »	id.	5.00	
23	Cornelis Rosemeijer,	14 »	mannelijk,	5.00	
24	François Rosemeijer,	6 »	id.	5.00	

Moravische Broedergemeente.

Nommer van orde.	NAMEN DER KINDEREN.	Ouderdom.	Geslacht.	Maandelijksche toelage.	Aanmerkingen.
1	F. J. Thomas,	14 jaren.	vrouwelijk,	6.00	Als voren.
2	J. W. Thomas,	11 »	mannelijk,	6.00	
5	J. L. Wassenaar,	10 »	id.	5.00	
4	J. C. Wassenaar,	5 »	id.	5.00	
5	J. F. Guthman,	7 »	id.	5.00	

Nommer van orde.	NAMEN DER KINDEREN.	Ouderdom.	Geslacht.	Maandelijksche toelage.	*Aanmerkingen.*
6	S. H. Guthman,	5 jaren.	vrouwelijk,	f 5.00	Als voren.
7	E. Kersenberg,	11 »	mannelijk,	4.00	
8	Rudolf Lindeboom,	11 »	id.	4.00	
9	Amelia Lindeboom,	6 »	vrouwelijk,	4.00	
10	J. S. Thloreg,	11 »	id.	4.00	
11	C. C. Thloreg,	11 maand.	id.	4.00	
12	Mar. G. Thloreg,	11 »	id.	4.00	

Nederlandsch - Israëlitische gemeente.

1	Jacob Emanuels,	14 jaren.	mannelijk,	f 7.00	

N°. 27.

VERSLAG betreffende de werking van het zendelingsgenootschap der Evangelische Broedergemeente in de kolonie Suriname, over het jaar 1856.

Het overzigt over hetgeen wij gedurende het jaar 1856 bij het ons toevertrouwd zendelingswerk in deze kolonie ervaren hebben, geeft ons veelvuldige aanleiding, God in den naam van onzen Heer JEZUS CHRISTUS te danken en te lofprijzen, want in alle opzigten ontwaren wij vooruitgang. Niet alleen heeft eene groote uiterlijke uitbreiding plaats gehad — tien plantages zijn voor de verkondiging van het H. Evangelie nieuw geopend geworden; een nieuwe vaste zendelingspost is aangelegd; het getal der aan onze herderlijke zorg toevertrouwde zielen heeft om het aanzienlijke getal van 1971 toegenomen; — maar ook op den eigenlijken zendelingsarbeid aan de harten der negers heeft God zijnen zegen doen rusten. En vooral hebben wij met hartelijke vreugde mogen zien — en wij herinneren bij deze gelegenheid met de innigste dankbetuiging daaraan, — dat het hooge Bestuur in het afgeloopen jaar veel meer nog dan ooit blijken van belangstelling in onze taak gegeven, dezelve door aanbevelingen bevorderd en met aanzienlijke geldelijke ondersteuning de behulpzame hand aangeboden heeft.

In den kring der hier geplaatste zendelingen hebben de navolgende veranderingen plaats gehad:

Overleden is de heer F. A. E. WEYBERG. Dit verlies is te meer te beklagen, daar hij, behalve zijne taak als zendeling, de functien als architect, waartoe hij opgeleid was, met groote bekwaamheid waargenomen had. Een opvolger is reeds beroepen.

Naar Europa teruggekeerd is de heer H. W. PFENNINGER, welke als hoofdvoorstander der zending in deze kolonie hare finantiele zaken waargenomen had. Zijne plaats is door den tweede ondergeteekende, H. CLEMENS, vervuld geworden, welke reeds sedert eenigen tijd de directie der ten nutte der zending bestaande winkelaffaire bekleed had.

Nieuw ingetreden zijn de heeren J. J. D. Fricke, C. A. HELLSTRÖM, T. C. BÖHMER en C. B. WEISS.

Bij het slot van het jaar 1856 zijn hier geplaatst 29 zendelingen; 2 meer dan in het vorige jaar.

Het generale getal aller aan de herderlijke zorg der zending der Evangelische Broedergemeente toevertrouwde negers is gedurende het jaar 1856 toegenomen met 1971 zielen; het bedroeg ultimo December 1856 23,316 zielen. Van deze behooren tot:

de gemeente te Paramaribo en eenige nabijliggende plantages	5770
het zendingsdistrict aan de Suriname	3572
» » » » Para	542
» » » » Saramacca	1176
» » » » Boven-Commewijne, Cottica, Perica enz.	5469
» » » » Warappa en Matappica	2194
» » » » Beneden-Commewijne: etablissement Rust en Werk	903
» Leliendaal	1442
» Heerendijk	1092
» » in Coronie	997
de gemeente Bambey onder boschnegers	159
	23316

Dit generale getal verdeelt zich op de onderstaande klassen als volgt:

I. *Gedoopten.*

a.	ledematen	2607
b.	cathechisanten	9489
c.	onder kerkelijke tucht staanden en tijdelijk niet tot de H. Sacramenten toegelaten	1158
		13254

II. *Ongedoopten.*

Voorbereidend onderwijs ontvangende	10062
	23316

Gedurende het jaar 1856 zijn de navolgende plantages voor de verkondiging van het H. Evangelie *geopend* geworden:

Tout lui Faut, Monsouci, Bruinendaal, Nieuw Meerzorg, Munnikkendam, Ephrata, l'Aventure, Concordia aan de rivier Commewijne, Copie, Quapibo;

afgebroken zijn: Des Tombesburg, Scheveningen.

Ultimo December 1856 hadden wij toegang tot 182 plantages.

Van deze behooren, ten opzigte der bediening met het woord Gods, tot:

de gemeente te Paramaribo	6
het zendingsdistrict aan de Suriname	34
» » » » Para (etablissement op Hanover)	9
» » » » Saramacca (etablissement op Catharina Sophia)	14
» » » » Boven-Commewijne, Cottica, Perica enz. (etablissem. Charlottenburg)	58
» » » » Warappa en Matappica (etablissement Anna's-zorg)	21
» » » » Beneden-Commewijne: etablissement Rust en Werk	8
» Leliendaal	10
» Heerendijk	10
» » in Coronie (etablissement Salem)	12
	182

Er bestaan tegenwoordig 17 scholen, te weten:

a. 8 scholen in welke door zendelingen onderwijs gegeven wordt; en

b. 9 scholen op plantages, onder toezigt der zendelingen door negers gehouden, welke gedeeltelijk op de centrale school onderwezen zijn, gedeeltelijk eene bijzondere leiding ontvangen hebben.

a.	1	te Paramaribo	500	slavenkinderen,	80	vrije;
	2	op Rust en Werk	128	kinderen van	4	plantages;
	3	» Leliendaal	135	» »	7	»
	4	» Heerendijk	38	» »	1	»
	5	» Anna's-zorg	60	» »	5	»
	6	» Catharina Sophia	101	» »	1	»
	7	» Hanover	23	» »	1	»
	8	» Salem	58	» »	3	»
b.			279	» »	9	»
		Te zamen.	1322	slavenkinderen van Paramaribo en 31 plantages.		

De nieuwe zendingspost Heerendijk op de plantage Nut en Schadelijk aan de rivier Beneden-Commewijne is in het afgeloopen jaar voltooid geworden. De inwijding heeft plaats gehad op den 21sten Augustus, een gewigtigen gedenkdag in de geschiedenis der zending van de Ev. Broedergemeente, doordien op den 21sten Augustus 1732 de eerste zending uitgezonden werd, en wel naar de negerslaven op de West-Indische eilanden. Tot dezen zendingspost behooren 18 plantages, waarvan 9 tot nu toe door zendelingen, woonachtig op Charlottenburg, bezocht werden, terwijl de negers van eene plantage, Monsouci, sedert de inwijding verlof ontvangen hebben om de kerk te bezoeken.

Het zendingswerk aan de Saramacca heeft in het afgeloopen jaar eene meerdere uitbreiding verkregen, doordien het voor den op Catharina Sophia gevestigden zendeling mogelijk is, de Protestansche leden op het leprozen-etablissement te Batavia, waartoe wij reeds tegen het einde van het jaar 1855 door het Gouvernement uitgenoodigd waren, van tijd tot tijd te bezoeken en met Gods woord te bedienen. Het etablissement is door genoemden zendeling vier maal bezocht geworden. Bij het slot van het jaar 1856 waren er 17 Protestanten die van de godsdienstoefeningen en cathechisatien gebruik maakten, en deze waren zeer verheugd en dankbaar weder een Protestantschen leeraar te hebben ontvangen. De godsdienstoefeningen werden in de galerij voor het huis van den directeur, door dezen daartoe vriendelijk afgestaan, gehouden. Wenschelijk zoude het zijn, dat er een klein kerkgebouw opgerigt wierd, vooral daar het te verwachten is dat door nieuwe aankomelingen op het etablissement het getal der Protestanten van lieverlede grooter zal worden.

Aangaande het zendelingswerk op de plantages aan de Saramacca en in het bijzonder op Catharina Sophia is over het algemeen een vooruitgang niet te miskennen, alhoewel op sommige plantages het houden van godsdienstoefeningen enz. meermalen door noodzakelijke werkzaamheden is belemmerd geworden; hetgeen in de andere zendingsdistricten, waar de plantages door rondreizende zendelingen bezocht werden, wel ook, maar toch minder het geval is geweest. Kan dit op Catharina Sophia wel niet het geval zijn, daar immers hier de godsdienstoefening Zondags gehouden wordt, zoo worden toch niet zelden negers door het afwerken van hunne merken, die zij gedurende de week niet voltooid hadden, van het bezoeken der kerk afgehouden.

De school op Catharina Sophia is in goeden toestand; sedert de laatste maanden van het afgeloopen jaar worden de kinderen tot 14 jaren oud ter school gezonden. Ook mag hier nog de aanmerking plaats vinden, dat — na herhaalde aanvragen bij den heer administrateur — een aanvang gemaakt is, de bij de woning des zendelings behoorende keuken op te rigten; wij hopen dat dit ook spoedig het geval zal zijn met de negerkamers, die als woningen voor de dienstboden wel onmisbaar mogen genoemd worden.

Zoo als hier, is ook in de andere zendingsdistricten onze arbeid ongehinderd en met den zegen des Heeren vooruitgegaan. Over de werkelijke vruchten van dezen arbeid zullen wij de vrijheid nemen verder eenige aanmerkingen te maken. Over belemmeringen, die met de wettelijke bepalingen in wederstrijd staan, hebben wij niet te klagen. Wel is 't waar, dat daar, waar vaste zendingsposten met scholen opgerigt zijn, de kinderen nog niet overal tot den door de wet bepaalden ouderdom ter school gezonden worden, maar wij kunnen hopen, dat dit spoedig beter zal worden, zoo als het getal de schoolkinderen reeds aanmerkelijk ruimer is geworden.

Op vele, bijkans de meeste plantages hebben de *uitdeelingen* van levensmiddelen en andere goederen op den ochtend des Zondags plaats. Dit is te meer te bejammeren, als daardoor de negers veelal verhinderd worden de godsdienstoefeningen in de kerken der vaste zendingsposten te bezoeken: terwijl het den zendelingen niet mogelijk is, de godsdienstoefening, die trouwens op den voormiddag des Zondags behoort gehouden te worden, op den namiddag te verplaatsen, daar deze tot cathechisatien, bijzonder onderwijs voor degenen welke tot den H. Doop of tot hunne belijdenis voorbereid worden, tot het houden van Zondagscholen enz., aangewend moet worden, en tevens de negers deze hunne vrije uren noodig hebben om in hunne eigene behoeften, het bewerken hunner gronden enz., te voorzien. Het is echter moeijelijk te beoordeelen, of deze uitdeelingen overal zonder eenig geldelijk nadeel of verlies van werk voor de plantages op den Zaturdag namiddag of avond zou kunnen verplaatst worden. Op vele plantages zoude het stellig zonder nadeel kunnen geschieden.

Andere omstandigheden, welke de innerlijke uitwerking des Zondagsarbeids, de bevestiging van zedelijkheid onder de slaven op plantages belemmeren, zijn zoo naauw met hunnen maatschappelijken toestand verbonden, dat er helaas! geene verbetering te verwachten is, voor dat deze zelf veranderd wordt. De voornaamste onder

deze is de onmogelijkheid, wettelijke huwelijken en daarmede vaste huisgezinnen te stichten. Wij doen vele moeite, voor zooveel de tegenwoordige toestand het toelaat, huisgezinnen te vestigen, maar deze worden, helaas! zeer dikwerf door verkoop of verhuur of verplaatsing der mannen of vrouwen weder opgelost. Het verheugt ons de aanmerking te kunnen maken dat onder de vrije leden onzer gemeente te Paramaribo het aangaan van huwelijken meer en meer toeneemt, en het is onbetwistbaar, dat, hoe meer dit toeneemt, hoe meer de zedelijke toestand der maatschappij zal verbeterd worden.

Wordt er nu naar de vruchten gevraagd welke onze zendelingsarbeid gedragen heeft, zoo moet men vooral het oog vestigen op het eigenlijke doel deszelven. Dit is heden nog hetzelfde als hetwelk voor meer dan honderd jaren onze voorouders bewogen heeft hun vaderland, hunne bloedverwanten te verlaten en zich aan de bezwaren van den zendelingsarbeid te onderwerpen, het is: onsterfelijke zielen uit de eeuwige verderfenis te redden, door hen te leiden tot het geloof in onzen Heiland en Zaligmaker Jezus Christus. Daar deze verlossing eerst volkomen zal openbaar worden op den dag des oordeels, zoo zal ook dan eerst volkomen openbaar worden welke vruchten door onzen zendelingsarbeid onder de negers bereikt zijn. Maar dit geloof in Jezus Christus moet ook hier reeds eene uitwerking op de zedelijkheid des levens hebben; men moet dus verder vragen: welke vruchten vertoonen zich in dit opzigt onder de negers die geloovig geworden zijn? Ter beantwoording van deze vraag zij het ons vooreerst vergund het getuigenis van planters zelven aan te halen, hetwelk te meer gewigt heeft, daar deze niet altijd gunstig over onzen arbeid onder de negers oordeelen. Zij betuigen dat, al wilde men ook alle vruchten der zending ontkennen, men toch toegeven moet, dat afgoderij en vergiftigingen onder de negers in hooge mate afgenomen hebben. En zelfs zulken, die in vroegere jaren zeer tegen het godsdienstig onderwijs der negers vooringenomen waren, verklaren nu dat de tegenwoordige zedelijke toestand onder hen met dien voor 20 of 30 jaren te vergelijken is als dag en nacht, en dat dit hoofdzakelijk aan den arbeid der zendelingen te danken is.

Onze eigene waarnemingen leveren dit resultaat op, dat door de verkondiging van het H. Evangelie de gewetens opgewekt, de kennis des goeds en des kwaads bevorderd en de in het heidendom verharde harten verzacht en voor liefderijke toespraak en bedaarde teregtwijzing toegankelijk geworden zijn; dat, wanneer het hart door het geloof en de hoop der eeuwige zaligheid gevonden heeft, dan ook het verstand verlicht, de geestvermogens opgewekt, de mensch voor beschaving vatbaar wordt. Het is in het afgeloopen jaar dikwijls en herhaaldelijk het geval geweest, dat twisten onder de negers, misnoegdheid enz. door de bemoeijingen der zendelingen bijgelegd zijn. Het is voorzeker zeer doelmatig, wanneer, zoo als in het afgeloopen jaar meer dan vroeger geschied is, de zendelingen door de heeren administrateuren of directeurs daartoe uitgenoodigd worden, daar — zoo zeide een directeur zeer waar — door straffen de zaak wel onderdrukt maar niet, zoo als het door de toespraak der zendelingen geschiedt, het ongenoegen en de haat uit de harten kan weggenomen worden.

Welken indruk zulke vredestichting op de negers zelven maakt, daarvan kan het volgend feit getuigen. Op de plantage Anna's-zorg had zulk eene vredestichting plaatst: eene heidensche negerin riep uit: »Leeraar, nu kan ik niet meer naar huis gaan voor dat gij mijnen naam in het kerkboek opgeschreven hebt, ik zie dat de Kerk iets uitmuntends goed is, ik wil niet langer heidin blijven." En welken invloed het woord Gods over het algemeen op de harten der negers en op hun gedrag tot dusverre gehad heeft, dit kunnen wij niet beter beteekenen dan door aan te halen, wat zij zelven bij verscheidene gelegenheden uitgesproken hebben; bijv. »Door de Kerk, en daardoor dat een leeraar in ons midden woont, die ons in Gods woord onderwijst, is ons leven en ons gedrag jegens elkander veel beter geworden dan het in vroeger tijd geweest is; wij kunnen nu het kwaad niet meer zoo doen als vroeger; wij gevoelen de bestraffing in ons geweten hetwelk vroeger dood was. Ware de kerk niet hier, dan was ik reeds lang weggeloopen" enz.

Het gevoel van duizenden is uitgedrukt door de woorden eener gedoopte negerin van plantage Kerkshoven. Deze heeft eenen ontaarden zoon, die haar veel verdriet aandoet en wiens ondeugden zij met veel geduld verdraagt, terwijl zij hem gestadig met ernstige vermaningen Gods woord voorhoudt. Zij bekende den leeraar, dat, indien zij nog heidin ware, zij haren zoon reeds lang zoude vergiftigd hebben, en vertelde, dat zij, nog heidin zijnde, eens hare moeder door den bastiaan, met de lange zweep had laten slaan, en dat hare mede-slavinnen haar daarvoor geroemd hadden. Dan verhief zij haren handen naar den hemel, uitroepende: O! wij kunnen God in eeuwigheid niet genoegzaam danken voor de kerk en Zijn heilig woord, dit heeft ons tot menschen gemaakt, want te voren waren wij gelijk beesten!"

Evenwel hebben wij het te betreuren, dat zelfs gedoopte negers nog dikwijls in zonden vallen. Diefstal, vooral van levensmiddelen, leugen en ontucht, zijn de zonden waaraan de negers het meest onderworpen zijn. De strijd tegen de zonden is des te moeijelijker, daar zij voortvloeijen, ten deele uit het natuurlijk temperament der negers, ten deele uit de slavernij! Het verheugt ons echter, waar te nemen, dat onze ernstige vermaningen en onze kerkelijke tucht, waar zij noodig is, die heilzame vrucht uitwerken, dat de negers hunne zonden bekennen en berouwen, en dat zij in het geloof in onzen Heiland Jezus Christus de kracht vinden, tegen de zonden aan te gaan. Hoezeer deze kerkelijke tucht door hen geacht en, zoo als het wenschelijk is, — hoe zoude zij anders eene uitwerking hebben? — gevreesd wordt, daarvan moge hier, in plaats van vele, maar *één* voorbeeld aangehaald worden. Op zekere plantage had een neger een varken, dat zijnen meester toebehoorde, gestolen en verkocht. De meester, den dief ondekt en, zoo als hij verdiend had, gestraft hebbende, zeide tegen hem: nu heb *ik* je gestraft, maar zal ik het ook aan den leeraar zeggen, want deze moet weten wat je gedaan heb. »Och! meester," smeekte toen de neger »geef me liever nog een pak en zeg het niet aan den leeraar."

Als een bewijs hoe de afgoderij van lieverlede vervalt, dient hier nog aangemerkt te worden, dat gedurende het afgeloopen jaar op verscheiden plantages, de eerste afgodspriesters en tooveressen al hunne afgodische voorwerpen vrijwillig aan den zendeling overgegeven, met eigene handen geholpen hebben dezelve te verbranden of in de rivier te werpen, en om onderwijs in het Christendom gevraagd hebben.

Deze weinige aanmerkingen, welke uit de ervaring van vele jaren, vooral van het jaar 1856 geput zijn, mogen, in verband met de voorafgaande statistieke opgaven, als een bewijs dienen, hoe zeer het zendingswerk der Evangelische Broedergemeente in deze kolonie, onder den zegen des Heeren en onder de bescherming en gunst des hoogen Bestuurs, uiterlijk en innerlijk vooruitgegaan is; — zijn wel de meeste en schoonste vruchten voor het oog van het publiek verborgen gebleven, zoo is dit toe te schrijven aan de eigenaardigheid van het Godsrijk, hetwelk door de zending uitgebreid wordt, welke eigenaardigheid Christus aldus kenmerkt: »Het Rijk Gods is inwendig in u (Luc. 17, v. 21)" en Paulus: »Het Rijk Gods bestaat niet in spijs en drank, maar in geregtigheid, in vrede en vreugde in den Heiligen Geest (Rom. 14, v. 17)."

En juist door zulke vruchten werkt de uitbreiding van het zendingswerk heilrijk voor de geheele maatschappij. Zoo als Paulus voortgaat te zeggen (Rom. 14, v. 18): »Wie Christus daarin dient, die is Gode welbehagelijk en den menschen aangenaam."

Deze beschouwing, de medewerking die wij veelvuldig en het meest van de zijde des hoogen Bestuurs, met dankbaarheid ervaren en vooral de hulp van Onzen Heer Jezus Christus, op wien wij vertrouwen, moedigen ons aan om het ons toevertrouwd werk met ijver — en met het oog op de toekomst — met hoop op zegenrijke uitwerking voor den maatschappelijken toestand der kolonie, verder te bedrijven.

Paramaribo, den 16den Februarij 1857.

De Hoofdvoorstanders der zending der Evangelische Broedergemeente in Suriname,

(*get.*) Th. van Calker.
H. Clemens.

Voor eensluidend afschrift,
De Gouvernements-Secretaris,
(*get.*) E. A. van Emden.

N°. 28.

LIJST der Plantages tot welke de zendelingen der Ev. Broedergemeente bij het einde van het jaar 1856 toegelaten werden.

I. Tot de gemeente Paramaribo behoorende:

Tourtonne, Ma Retraite, Beekhuizen, Livorno, Dijkveld, Tout lui faut.

II. Aan de rivier Suriname, door zendelingen, woonachtig te Paramaribo, bezocht wordende:

Victoria, Berg en Dal, Goede vrede, Worsteling Jacobs, la Deligence, l'Espérance, Rac à Rac, Groot Chatillon, Guinesche vriendschap, Drie Gebroeders, Accaribo, Waterland, la Rencontre, St. Eustatius, Vreeland, Pietersburg, Bleijendaal, de Hoop, la Liberté, Ornamibo, Houttuin, Meerzorg, Jagtlust, Dordrecht, Lust en Rust, Belwaarde, Voorburg, de Resolutie, St. Barbara, Merveille, Maagdenburg, Leonsberg, Morgenstond, Geijersvlijt.

III. Aan de rivier Commewijne.

a. Tot het etablissement op Rust en Werk behoorende:

Rust en Werk, Johannesburg, Maastroom, Berlijn, Elizabetshoop, Johan en Margaretha, Buitenrust en Frederiksdorp.

b. Tot het etablissement Leliendaal behoorende:

Zoelen, Geertruidenberg, Marienburg, Ellen, Leliendaal, Visscherszorg, Zorgvliet, Alkmaar, Nijd en Spijt, Mon Trésor.

c. Tot het etablissement Heerendijk behoorende:

Guadeloupe, Marienborch, Schaapstede, Kronenburg, Brouwerslust, Mon Souci, Vertrouwen, Hecht en Sterk, Zorg en Hoop, Pikardie.

d. Door zendelingen, woonachtig op Charlottenburg, bezocht wordende:

Katwijk, Wederzorg, Vriendsbeleid en Ouderzorg, Spieringshoek, Zomerzorg (Tapoerica), Driesveld (Tapoerica), Slootwijk, Vossenburg, St. Germain (Helenakr.), la Campagne (Helenekr.), Nieuwe grond, Schoonoord, Hooiland (Cometewane), Sinabo en Gelré (Cometewane), Nieuwzorg (Cometewane), Fortuin (Cometewane), Lodewijksburg (Matappica), Sporksgift (Matappica), Breukelerwaard, Fairfield, la Jalousie, Rozenburg, Canawapibo, Nieuwhoop, Petribo, Berkhoven, Concordia, Hazard.

IV. Aan de rivier Cottica, door zendelingen, woonachtig op Charlottenburg, bezocht wordende:

Kleinhoop, Twijfelachtig, l'Aventure, Molhoop, Clarenbeek, Zeezigt (Motkreek), Dageraad (Casawimea), Quapibo, Copie, Saardam, de Alijda, Munnikkendam, Ephrata, Vlugt en Trouw, Zelden rust en Welgelegen, Groot Cuylenburg, Luneburg, de Vrede, Mon Sort, Pérou, Marseille, la Paix.

V. Aan de rivier Perica, door zendelingen, woonachtig op Charlottenburg, bezocht wordende:

Rustenburg, Onvergenoegd, de Eendragt, Halle in Saxen, Coqswoud, Poelwijk, Wolfs Capourica, la Matrouge.

VI. Aan de Warappa en Matappica, tot het etablissement Anna's-zorg behoorende:

a. aan de Warappa-kreek:

Ponthieu, Bentshope, Maria Petronella, Frederikslust, Broedershoop, Esthersrust, Alsimo, Waterloo, Badenstein, Moed en Kommer, Barbados, Kerkshoven.

b. aan de Matappica:

Anna Catharina, George Hendrik, Vaderszorg, Livonia, Adrichem, Gosen, Bruinendaal, Nieuw Meerzorg, Constantia.

Aanmerkingen. Livonia is, als niet meer bebouwd wordende, in de lijst van 1855 niet genoemd; er woonden nog 10 negers aldaar, welke nu tot deze gemeente behoorden.

VII. Aan de rivier Para:

De zendeling woont tijdelijk op Hanover.
Hanover, l'Inquiétude, Berlijn, Vierkinderen, la Prosperité, Overtoom, Onverwacht, Ossembo, Onoribo.

VIII. Aan de rivier Saramacca, tot het etablissement op Catharina Sophia behoorende:

Catharina Sophia, Kent, Concordia, Huwelijkszorg, Broederschap, De Morgenster, Herstelling, Margaretha's gift, Hamburg, Wilhelmina, Frederica Catharina, Sonnette, De vier Hendriken, La Ressource, Frederici's gift. (1)

IX. Het district Coronie, etablissement Salem.

Inverness, Hamilton, Moy, Perséverance, Maryshope, John, Johanna Maria, Leasowes, Sarah, Burnside, Hope, Potosie.

Aanmerkingen. De plantages Gardos Park, Bellevue en Belladrum worden niet meer geteld, daar hier geene leden dezer gemeente meer zijn.

De Hoofdvoorstanders der zending der Evang. Broedergemeente in Suriname,
(*get.*) Th. van CALKER.
H. CLEMENS.

Voor eensluidend afschrift,
De Gouvernements-Secretaris,
(*get.*) E. A. van EMDEN.

(1) Hier wordt wederom ook op weekdagen een vrije werkdag gegeven.

N°. 29.

LIJST der plantages, van welke de negerkinderen schoolonderwijs ontvangen.

A. Op de zendingsposten worden door zendelingen onderwezen:

Op Rust en Werk.

De negerkinderen van: Rust en Werk, Johannesburg, Maastroom, Berlijn.

Op Leliendaal.

De negerkinderen van: Mon Trésor, Nijd en Spijt, Alkmaar, Zorgvliet, Leliendaal, Ellen, Visscherszorg.

Op Heerendijk.

De negerkinderen van Brouwerslust.

Op Anna's-zorg.

De negerkinderen van: Ponthieu, Maria Petronella, Barbados, Moed en Kommer, Broedershoop.

Op Catharina Sophia.

De negerkinderen van Catharina Sophia.

Op Hanover.

De negerkinderen van Hanover.

Op Salem.

De negerkinderen van: John, Leasowes, Sarah.

B. Op de plantages zelve wordt door negers schoolonderwijs gegeven:

op Johan en Margaretha, St. Eustatius, Drie Gebroeders, Berg en Dal, de Eendragt, Slootwijk, Molhoop, Dijkveld, Anna Catharina.

De Hoofdvoorstanders der Evangelisch. Broedergemeente in Suriname,
(*get.*) Th. van CALKER,
H. CLEMENS.
Voor eensluidend afschrift,
De Gouvernements-secretaris,
(*get.*) E. A. van EMDEN.

N°. 30.

OVERZIGT omtrent doel en inrigting der centrale school op Beekhuizen.

Reeds van begin af heeft men bij den zendingsarbeid onder de negerslaven in deze kolonie een bijzonder oogmerk op het onderwijs der kinderen gehad, overtuigd zijnde, dat onderwijs in het Christendom en Christelijke opvoeding der kinderen tot de hoofdzakelijkste, voor de toekomst het meest uitwerkende middelen behooren, om onder een heidensch volk afgoderij en bijgeloof met den wortel uit te roeijen.

Ten dien einde is reeds in vroegen tijd door de zendelingen der Evangelische Broedergemeente te Paramaribo eene school opgerigt geworden, op welke aan de slavenkinderen, later ook aan vrije kinderen, gratis onderwijs gegeven wordt. Desgelijks zijn, waar vaste zendingsposten aangelegd zijn, ook scholen voor de kinderen der naburige plantages ingerigt geworden. Niet minder heeft men op die plantages, welke door rondreizende zendelingen met Gods woord bediend worden, bij deze gelegenheden, voor zooveel het mogelijk was, een of eenige uren tot bijzonder onderwijs der kinderen besteed.

Doordien echter het getal der bekeerde volwassen negers van jaar tot jaar grooter werd, kon er ook minder tijd gevonden worden om de kinderen in het bijzonder te onderwijzen, en in den tegenwoordigen tijd kan op deze wijze voor de kinderen op plantages slechts in enkele gevallen iets gedaan worden. En aangezien de scholen op de vaste zendingsposten door de kinderen van slechts weinige plantages kunnen bezocht worden, valt het in het oog, dat over het algemeen in het onderwijs der negerkinderen op plantages maar zeer onvoldoende kan voorzien worden. Dit heeft voor eenige jaren aanleiding gegeven om in overweging te nemen, of het zoude mogelijk zijn, bekwame negerknapen tot schoolonderwijzers te vormen en hun het schoolonderwijs der kinderen op die plantages, waartoe zij behooren, toe te vertrouwen.

Nadat eene proef, die op Charlottenburg genomen werd, daardoor mislukt was, dat de kweekelingen vóór zij voldoende onderwezen waren naar hunne plantages teruggehaald werden, werd in 1848 op Rust en Werk eene nieuwe proef genomen, doordien de heeren CHEVALIER en GULCHER te Amsterdam bereidwillig eenige bekwame negerjongens aan den aldaar gevestigden zendeling ter opvoeding en opleiding overgaven. Het goede gedrag en de vorderingen van dezen deden de hoop op een gunstig resultaat oprijzen, welke hoop ook niet onvervuld is gebleven. Drie hunner (de anderen hebben geen verlof ontvangen om schoolonderwijs op hunne plantages te geven) geven dagelijks onderwijs op de Eendragt, Slootwijk en St. Eustatius. Vooral de eerste van dezen, op de Eendragt, is alle achting waardig wegens zijn zedelijk gedrag en zijnen ijver. Terwijl hij als

kuiper dagelijks zijn werk afwerkt, geeft hij dagelijks 4 uren schoolonderwijs, des morgens van 6 tot 8 uur, en des namiddags van 4 tot 6 uur; en buitendien onderrigt hij nog des avonds degenen zijner mede-slaven, welke daartoe lust hebben, in het lezen. De 2 anderen geven dagelijks 2 uren onderwijs, hetgeen ook als voldoende kan beschouwd worden.

Dit gunstig resultaat en de toezegging van geldelijke ondersteuning door het zendelingsgenootschap te Zeist in Nederland, hebben het plan te weeg gebragt, om op de plantage Beekhuizen eene centrale school, ter opvoeding en opleiding van bekwame negerknapen tot schoolonderwijzers, op te rigten. In 1850 werd dit plan aan de heeren eigenaren en administrateuren per circulaire bekend gemaakt, en deze te gelijk om toezending van kweekelingen — van 14 à 15 jaren oud — verzocht. Maar wat men gevreesd had, gebeurde; het plan vond weinig toestemming. Behalve een boschneger, die opgenomen werd, werden in 1851 slechts 10 kweekelingen ons toegezonden, en van dezen moesten er 2 wegens ziekelijkheid en 1 wegens onbekwaamheid weder teruggezonden worden.

In 1852 werden geene nieuwe kweekelingen gezonden.

In 1853 werden de heeren eigenaren en administrateuren wederom per circulaire uitgenoodigd, kweekelingen te zenden. Er werden in 1853 2 gezonden.

In 1854 werden wederom 2 en in 1855 6 gezonden. Een van dezen moest in 1856 wegens onbekwaamheid teruggezonden worden, wiens plaats echter door een ander bekwamen jongen van dezelfde plantage ingenomen werd. In 1856 zijn anders geene kweekelingen meer opgenomen geworden.

Er zijn dus tot het slot van 1856, behalve 4, die wegens onbekwaamheid en ziekelijkheid teruggegeven moesten worden, in het geheel 18 kweekelingen in de centrale school opgenomen. Van dezen hebben het instituut weder verlaten, en verlof gekregen op hunne plantages schoolonderwijs te geven: 1 op Kerkshoven (waar nu echter geene school gehouden wordt); 2 op Catharina Sophia; 1 op Dijksveld; 1 op Molhoop, en 1 is, na gemanumitteerd te zijn, als hulponderwijzer bij de school te Paramaribo geplaatst.

Buiten dezen zijn nog 2 kweekelingen uitgetreden: de bovengenoemde boschneger en een ander, die door zijne grootmoeder vrijgekocht werd.

Bij het slot van 1856 zijn nog 10 kweekelingen in opvoeding en onderwijs op de centrale school te Beekhuizen.

Deze korte opgaven toonen genoegzaam, in hoe geringe mate deze doelmatige stichting tot nog toe de goedkeuring van heeren administrateuren heeft mogen wegdragen. Zoo zeer wij dit eensdeels beklagen, zoo heeft anderdeels de innige belangstelling des hoogen Bestuurs en de van deze zijde ons grootmoedig aangeboden jaarlijksche ondersteuning van f 4000 ten voordeele van dit gesticht, eene nieuwe hoop in ons doen oprijzen, dat het beoogde doel meer en meer zal bereikt worden. Wij zullen niet nalaten onze beste pogingen te doen, om de algemeene belangstelling en medewerking aan te sporen, ten einde de geldmiddelen, door het hooge Bestuur aan dit heilrijk doel toegewijd, niet nutteloos mogen worden uitgegeven.

De centrale school is op de plantage Beekhuizen in een aan deze toebehoorend gebouw ingerigt: een ruim vertrek dient voor schoolvertrek; de slaapkamer der kweekelingen is op den zolder; eene zoogenaamde negerkeuken, waarin zij hunne spijzen zelven toebereiden, is in de nabijheid van dit gebouw opgerigt.

Om alle verwenning te vermijden, welke voor hunne toekomst slechts nadeelige gevolgen zoude hebben, is de leefwijze der kweekelingen geheel overeenkomstig met hunnen stand ingerigt: hunne kleeding en kost zijn die der slaven; zij slapen naar negerwijze op zoogenaamde papaja's, en behalve de school- en etensuren, werken zij in den grond of in den tuin. Orde, stiptheid en zindelijkheid zijn grondbeginselen van hunnen leefregel.

Het onderwijs wordt in de neger-Engelsche taal gegeven, hetwelk, met het oog op het doel der stichting, onderwijzers voor de plantagekinderen te vormen, wel als noodzakelijk moet beschouwd worden.

De onderwerpen van het onderwijs zijn deze: de leer van het Christendom, Bijbelsche geschiedenis, lezen, rekenen, gezang, de beginselen der aardrijkskunde en sedert kort ook schrijven.

Het navolgende overzigt over de verdeeling van den tijd zal een duidelijk denkbeeld geven van het dagelijksch leven der kweekelingen.

Om 5 uur worden de kweekelingen gewekt; zij staan op, en na zich gewassen en gekleed te hebben, genieten zij het door hen zelven toebereide ontbijt;

om 6 uur wordt het morgengebed gehouden, er wordt een psalm gezongen, een hoofd-

stuk uit de geschiedenissen des Ouden Testaments voorgelezen en een gebed gesproken. Onmiddellijk daarna gaan zij aan het werk.

Om $1/_4$ voor 9 uur worden zij ter school geroepen;

Van 9 tot 12 uur wordt schoolonderwijs gegeven.

van	9— 10	uur	Christelijke leer en Bijbelsche geschiedenis;
»	10—$1/_2$11	»	lezen;
»	$1/_2$11— 11	»	rekenen;
»	11— 12	»	schrijven;
»	$1/_2$12— 12	»	worden catechismus en spreuken uit den Bijbel van buiten geleerd.

Van 12 tot 2 uur vrije tijd. De kweekelingen bereiden hun middagmaal toe en genieten het gemeenschappelijk.

Van 2 tot 4 uur wordt schoolonderwijs gegeven:

van	2—$1/_2$3	uur	lezen;
»	$1/_2$3— 3	»	schrijven;
»	3—$1/_2$4	»	gezang;
»	$1/_2$4— 4	»	aardrijkskunde.

Van 4 tot 6 uur werktijd in den grond of elders, gelijk des morgens van 6—9 uur.

Van 6 tot 8 uur vrije tijd. De kweekelingen bereiden hun avondeten en houden zich naar eigen verkiezing bezig.

Om 8 uur wordt het avondgebed gehouden, er wordt een psalm gezongen, een hoofdstuk uit het Nieuwe Testament voorgelezen en een gebed gesproken; onmiddellijk daarna begeven zij zich op hunnen slaapzolder.

De hierbij volgende conduite- en kunde-staat der kweekelingen van de centrale school op Beekhuizen (elders zijn tegenwoordig geene kweekelingen geplaatst) moge als een bewijs dienen, dat de aan de opvoeding en het onderwijs der kweekelingen toegewijde moeite onder den zegen Gods niet vruchteloos gebleven is.

Paramaribo, den 16den Februarij 1857.

De Hoofdvoorstanders der zending der Evang. Broedergemeente in Suriname,

(*get.*) Th. van Calker.

H. Clemens.

Voor eensluidend afschrift,

De Gouvernements-Secretaris,

(*get.*) E. A. van Emden.

N°. 31.

CONDUITE- EN KUNDE-STAAT

DER

KWEEKELINGEN VAN DE CENTRALE SCHOOL

OP

BEEKHUIZEN,

OVER HET JAAR 1856.

NAMEN DER KWEEKELINGEN.	NAMEN DER PLANTAGES WAARTOE ZIJ BEHOOREN.	NAMEN DER EIGENAREN OF ADMINISTRATEUREN IN DE KOLONIE.
Joseph Andries,	Dijkveld,	C. de Jongh, P. L. Pichot, administrateur,
Isaäk Evert,	Vreeland,	H. G. Roux, P. May, administrat-
Fritz,	La Paix,	Als boven,
Toontje,	Als boven,	Als boven,
Johannes Janitzaar,	Canawappibo,	F. L. Pichot, P. May, administrat-
Immanuel John,	Hamburg,	C. A. Wois, eigenaar,
Joseph Cardinal,	Zeezigt,	T. T. Eyken Sluyters, administrat-
Paulus Cordon,	Wederzorg,	Als boven,
Franz,	Poelwijk,	F. L. Pichot, administrateur,
Hendrik,	Vreeland,	H. G. Roux, P. May, administrat-
Hendrik,	Johannisburg,	Als boven,
Solon,	Johannisburg,	Als boven,
Louis,	La Paix,	Als boven,

Paramaribo, den 16den Februarij 1857.

DOORGAAND GEDRAG	VORDERINGEN	AANMERKINGEN.
DER KWEEKELINGEN.		
Redelijk goed,	Goed,	Is in September 1856 naar Dijkveld teruggekeerd; geeft aldaar onderwijs.
Goed,	Redelijk goed,	Is in November 1856 gemanumitteerd en heeft de school verlaten.
—	—	Werd in April 1856, na vier maanden verblijf, wegens onbekwaamheid teruggezonden.
Goed,	Goed,	Werd in de plaats van Fritz opgenomen.
Goed,	Goed,	In 1851 opgenomen.
Zeer goed,	Zeer goed,	In 1853 opgenomen. In 1856 gedoopt.
Niet goed, somtijds leugenachtig,	Goed,	In 1853 opgenomen.
Goed,	Redelijk goed,	In 1854 opgenomen. In 1856 gedoopt.
Redelijk goed,	Redelijk goed,	In 1854 opgenomen.
Goed,	Redelijk goed,	In 1855 opgenomen.
Redelijk goed,	Redelijk goed,	In 1855 opgenomen.
Goed,	Redelijk goed,	In 1855 opgenomen; is stamelende.
Goed,	Redelijk goed,	In 1855 opgenomen.

De Hoofdvoorstanders der Zending der Evang. Broedergemeente in Suriname,

(*get.*) TH. VAN CALKER.
H. CLEMENS.

Voor eensluidend afschrift,
De Gouvernements-Secretaris,
(*get.*) E. A. VAN EMDEN.

Verslag van het beheer en den staat der Kolonien over 1856.

BIJLAGE **Q** VAN HET VERSLAG. (Suriname.)

N°. 32.

PARAMARIBO, *den 22sten Maart* 1858.

De Commissie van geneeskundig onderzoek en toevoorzigt heeft in hare zitting van den 16den December van het vorig jaar besloten, Uwer Excellentie jaarlijks een verslag van hare werkzaamheden en van al hetgeen in de kolonie Suriname betrekkelijk de uitoefening der geneeskundige wetenschappen belangrijks mogt zijn voorgekomen, aan te bieden, en daarbij een overzigt te geven van den gezondheidstoestand der ingezetenen, evenzoo als dit in het moederland, bij art. 8 van het Koninklijk besluit van 31 Mei 1818 (*Staatsblad* n°. 25), aan de provinciale geneeskundige commissien is voorgeschreven.

In de wetten op de uitoefening van de geneeskundige wetenschappen in de kolonie Suriname is zoodanig eene bepaling niet opgenomen, hoe wenschelijk en noodzakelijk dit ook ware. Het nut, dat voor onze geneeskundige aangelegenheden uit deze jaarlijksche verslagen moet voortvloeijen, is niet te ontkennen; daardoor toch wordt de aandacht op de geneeskundige staatsregeling dezer kolonie in het algemeen levendig gehouden, en het Bestuur meer en meer bekend gemaakt met het gebrekkige en verkeerde, dat daarin wordt aangetroffen.

Openbaarheid in alles wat daarvoor slechts vatbaar is, is daarbij een hoofdvereischte, want deze is de eenige en zekere weg om den geneeskundigen belang in te boezemen voor de werkzaamheden der commissie, en om van hen medewerking te erlangen, zonder welke het doel, dat zij zich met die verslagen voorstelt, niet dan slechts ten halve bereikt kan worden.

Uit den aard der zaak kan dit eerste verslag van de commissie niet dan zeer onvolledig zijn, want buiten hetgeen zij uit de, in hare zittingen gehouden notulen hier heeft kunnen overnemen, stonden haar weinige of geene aanteekeningen ten dienste.

Zij heeft vermeend hare mededelingen onder de navolgende hoofden te moeten zamenvatten.

A. *De Commissie van geneeskundig onderzoek en toevoorzigt.*

De Commissie was op 1 Januarij 1856 zamengesteld als volgt:

Voorzitter: de Gouvernements-Secretaris, mr. E. A. VAN EMDEN;

Assessoren: de stads geneesheer J. A. MULLER Jr., med. et obst. doct.; de stads-heelmeester B. WEYL, chir.; J. J. JUDA, med. chir. et obst. doct.; N. M. BENDER, apotheker;

Scriba: JOH. ABRAHAMSZ, apotheker; plaatsvervangende assessoren: H. ROIJER, med. chir. et obst. doct.; B. LUGARD, apotheker.

Ten gevolge van het, bij resolutie van Uwe Excellentie, dd. 31 Julij 1856, n°. 942 aan den med. et obst. doctor J. A MULLER Jr., op zijn verzoek, verleend ontslag als

Aan
Zijne Excellentie den Generaal-Majoor, adjudant van den Koning in buitengewone dienst, Gouverneur van Suriname.

stads-geneesheer, nam de in zijne plaats tot fungerend stads-geneesheer benoemde med. doctor C. LANDRÉ in de maand Augustus als eerste assessor zitting.

B. *Examina en bevorderingen.*

In de maand December werd door de commissie een aanvang gemaakt met het afnemen van het examen voor apotheker aan den heer C. J. ABRAHAMSZ.

Na het gewone mondelinge examen werd, op voordragt van den fungerenden stadsgeneesheer, aan den candidaat, ten einde hem meerderen tijd en kalmte te geven om zijne vorderingen aan den dag te leggen, nog een schriftelijk examen afgenomen. Dit laatste geheel aan de verwachting beantwoord hebbende, werd door de commissie bepaald, dat voortaan bij elk examen een schriftelijk onderzoek aan het mondelinge zal moeten voorafgaan. Te meer achtte zij dezen maatregel noodzakelijk, om dat daardoor een meerdere waarborg wordt verkregen voor de geschiktheid van dengenen, die zich aan dat onderzoek onderworpen heeft.

De afloop van het examen van den heer ABRAHAMSZ kon eerst in de maand Januarij van het volgende jaar plaats hebben.

C. *Admissien.*

Als genees- en heelkundige in de stad Paramaribo werd geadmitteerd de gepensioneerde 1ste officier van gezondheid der 2de klasse H. SCHORRENBERG.

Als divisie-heelmeester de bij Uwer Exellentie's resolutie van 14 Augustus 1856, n°. 995, tot geneesheer op het etablissement Batavia aangestelde officier van gezondheid 3de klasse C. P. UHLIG.

Uit de resolutie van Uwe Excellentie van den 25sten September 1856, n°. 1198, vernam de commissie, dat door Z. M. den Koning was afgewezen het verzoek van J. H. KROMMENIE, om zonder examen als geneesheer binnen deze kolonie te worden geadmitteerd.

D. *Personeel der bevoegde geneeskunstbeoefenaren.*

In het geneeskundig personeel had den in den loop van dit jaar de volgende veranderingen plaats.

Overleden zijn: dr. K. OOYKAAS, geneesheer op het etablissement Batavia, A. J. E. ENZENSBERGEN, heelmeester in het district Coronie, en C. BUCHLEIN, heelmeester in de divisie Suriname; terwijl de in de stad gevestigde med. chir. et obst. doctor H. ROIJER de praktijk verliet. Deze vermindering van personeel werd gedeeltelijk weder aangevuld door de bovengemelde admissie van de heeren SCHORRENBERG en UHLIG; zoodat bij het einde van het jaar het geheele getal der bevoegd erkende beoefenaren van de onderscheidene takken der geneeskunst in deze kolonie bedroeg 43 (twee minder dan op ultimo December van het vorige jaar) namelijk:

a. te Paramaribo (17,140 inwoners);

4 med., chir. et art. obst. doctoren;

1 med. et art. obst. doctor;

1 med. doctor en heelmeester;

1 gepensioneerd officier van gezondheid;

1 heel- en vroedmeester;

1 heelmeester;

8 apothekers;

4 provisors;

9 vroedvrouwen;

b. in de divisien (33,940 inwoners).

1 med. doctor, heel- en vroedmeester;

1 med. doctor;

11 heelmeesters.

Uit deze statistieke opgave zal Uwe Excellentie ontwaren, dat in de divisien het aantal geneeskunstbeoefenaren, met betrekking tot de bevolking en de uitgestrektheid van het te bezoeken terrein, veel te gering is.

Met uitzondering van het district Nickerie, ontbreekt het vooral in de divisien aan eene behoorlijke verloskundige hulp; in sommige streken, zoo als in de divisie Para, in de Boven-Saramacca en elders, is men zelfs van alle geneeskundige hulp verstoken: bij eene bloote inzage van de, als bijlage hierbij gevoegde lijst van de in de verschillende gedeelten van de kolonie gevestigde geneeskundigen, springt dit dadelijk in het oog. Door het zenden van zieken en zwangere vrouwen naar de in de stad gevestigde hospitalen en kraamhuizen, wordt hierin slechts gedeeltelijk en onvolkomen te gemoet gekomen.

E. *Uitoefening van praktijk door onbevoegden.*

Hoezeer de commissie er van bewust is, dat in de stad door chirurgijnsknechten, dresnegers enz. en op vele plantages door apothekersbedienden of andere onbevoegde personen, onder de titel van » blank-officier-doctor" de genees- en heelkundige praktijk wordt uitgeoefend, is zij, èn omdat bij haar geene klagten dienaangaande zijn ingekomen, èn bij gebrek aan de noodige bewijsstukken, niet in staat geweest deze ongetwijfeld schadelijke praktijken tegen te gaan.

Door de commissie werd aan de procureur-generaal aangifte gedaan van het, in strijd met het bepaalde bij art. 111 van de wet van 24 Januarij 1838, in de openbare bladen te koop aanbieden van geneesmiddelen, als : sarsaparille-stroop, worm-mixture, Wrights-pillen, casterolie, levertraan, Seidlitz-powder, Dennefoods fluid magnesia enz. door personen die daartoe niet bevoegd waren.

F. *Inspectien van de hospitalen en apotheken.*

Door de gedelegeerden der commissie zijn de hospitalen der genees-en heelkundigen en de kraamhuizen der vroedvrouwen in het algemeen in eene goede orde bevonden. De winkels der apothekers waren doorgaans in eenen goeden staat; voor zooverre het aan de gedelegeerden gebleken is, dat bij enkelen niet aan den eisch der wet was voldaan, zijn deze door hen ernstig daarover onderhouden en tot verbetering aangemaand.

Door het onvoldoende echter van de wettelijke verordeningen, was de commissie niet bij magte, in de apotheken misbruiken weg te nemen en verbeteringen in te voeren, die hoogst noodzakelijk mogen geacht worden. Zoo worden door de apothekers de à contant gereed gemaakte recepten niet bewaard, maar aan de patienten teruggegeven. Het voorgeschrevene bij art. 95 van de wet van 24 Januarij 1838 is door eene fautive redactie niet voldoende om dit misbruik tegen te gaan.

Het dispensatorium der geneesmiddelen, welke de apothekers in de kolonie Suriname verpligt zijn na te houden (besluit van 1 Mei 1838), is onvolledig en niet op de hoogste der wetenschap. De tabel voor de prijsberekening der geneesmiddelen (wet van 24 Januarij 1838, bijlage *C*) heeft groote gebreken.

De Pharmacopoea Neerlandica is in deze kolonie nog niet ingevoerd.

De commissie hoopt eerlang Uwer Excellentie aangaande deze punten de noodige voordragten te doen.

G. *Wetsovertredingen.*

De aandacht van de commissie gevallen zijnde op het bij sommige geneesheeren ingeslopen misbruik van, in strijd met art. 24 der wet van 24 Januarij 1838, de recepten met potlood te schrijven, achtte zich verpligt, de geneesheeren in deze kolonie in het algemeen, bij circulaire in dato 10 September, aan hunne verpligting om de recepten met inkt te schrijven, te herinneren. Tot haar leedwezen moest zij echter later ondervinden, dat hare aanmaning ten deze door twee geneesheeren was in de wind geslagen. Op den 31sten October werden namelijk, bij de visitatie van eenige apotheken, 67 stuks door eenen med. doctor, en 7 stuks door eenen voor het loopende jaar niet-gepatenteerden med. doctor met potlood geschreven recepten aangetroffen, welke, benevens de daarvan opgemaakte processen-verbaal, aan den procureur-generaal werden ingezonden.

Van een heelmeester die, op hooger last, zonder het afleggen van eenig examen, geadmitteerd was, en van wien het bekend is dat hij niet lezen en buiten het stellen zijner

handteekening, niet schrijven kan, werd, bij gemelde winkel-visitatie, een door hem geteekend, doch door eenen apothekers-bediende geschreven recept aangetroffen. In dit geheel exceptioneel geval, door de wet niet voorzien zijnde, was de commissie niet bij magte aan deze ongehoorde en gevaarlijke praktijk perk te stellen.

H. *Toezigt op de voedingsmiddelen.*

Op verzoek van den broodbakker H. Tamminga werd brood, door hem volgens zijne verklaring gebakken uit $^2/_5$ deelen maïs en $^3/_5$ tarwemeel, door de commissie onderzocht, met dit gevolg, dat zij niet aarzelde, dit brood in de koloniale dagbladen als voedzaam, smakelijk en goedkoop, inzonderheid voor de arbeidende klasse, aan te bevelen.

I. *Koepok-inenting.*

In de maand September werd uit Nederland koepokstof ontvangen, en mogt de commissie in hare zitting van 30 September bij monde van haren voorzitter, vernemen, dat door het Koloniaal Bestuur aan den Minister van Kolonien verzocht was, dat deze uitzending van tijd tot tijd mogt worden herhaald, en dat ook namens Uwe Excellentie aan den Nederlandschen consul te Boston een verzoek was gerigt, om telken vierendeel jaars, even als dit vroeger plaats had, koepokstof te mogen ontvangen.

De uit Nederland ontvangen vaccinestof was voor een gedeelte in glazen buisjes, gedeeltelijk tusschen platte glaasjes vervat; hoezeer dadelijk verkrijgbaar gesteld en door vele genees- en heelkundigen aangewend, bleven de daarmede gedane inentingen zonder gevolg.

In de maand December werd uit Boston koepokstof ontvangen; deze bestond uit roofjes van pokken en was gedeeltelijk ook op puntig gesneden vogelpennen aangebragt. De aanwending der roven had bij een paar kinderen met gunstig gevolg plaats. De pogingen door de commissie aangewend om door publieke vaccinatie deze stof te verspreiden, werden door de onverschilligheid van de ingezetenen ten dezen opzigte, en welligt ook doordien het bepaalde bij gouvernements-resolutie van 21 Januarij 1843, n°. 85, niet wordt nageleefd, verijdeld. Het aantal gevaccineerden — waarvan de commissie geene juiste opgave bekwam — mag men als uiterst gering beschouwen.

K. *Quarantaine-aangelegenheden.*

Sedert de maand April hadden zich noch in de stad, noch op de ter reede liggende schepen gevallen van gele koorts meer voorgedaan, doch bij het steeds heerschen dezer ziekte in Cayenne moest men, bij de mogelijkheid dat de epidemie op nieuw herwaarts kon worden aangebragt, op maatregelen daartegen bedacht zijn, en werd uit dien hoofde eene quarantaine van 14 dagen bepaald voor de van daar komende vaartuigen, met uitzondering nogtans van de kustvaarders die met negers bemand zijn. Slechts eenmaal behoefde deze maatregel te worden toegepast, namelijk op de Noord-Amerikaansche bark *James Smith*, die na eene reis van vier dagen van Cayenne hier was aangekomen. (Gouvernements-resolutie dd. 2 Junij 1856, n°. 677.)

Toen men in de laatste dagen van de maand September hier de tijding ontving dat de cholera op het eiland Madeira en op de Kaap-Verdische eilanden was uitgebroken, werd eene quarantaine van 40 dagen op al de van daar komende vaartuigen bepaald. (Gouvernements-resolutie dd. 4 October 1856, n°. 1243.) Deze maatregel was des te noodzakelijker, omdat men toenmaals het vooruitzigt had, dat hier immigranten van genoemde eilanden zouden worden aangebragt.

L. *Geneeskundig onderwijs.*

In deze kolonie wordt niet in eenig vak van de geneeskunst openbaar onderwijs gegeven. Door privaat onderrigt zijn nu en dan, zoowel door de hier gevestigde burgerlijke als militaire geneeskundigen en apothekers, eenige weinige jongelingen tot het vak van heelmeester in de divisie of van apothekers opgeleid; voor vroedvrouwen-kweekelingen ontbrak het echter aan alle gelegenheid tot het ontvangen van onderwijs.

Aan dit gemis aan eene openbare inrigting voor onderwijs is het, naar het oordeel van de commissie, alleen toe te schrijven, dat men in het meerendeel der divisien bij voortduring van eene behoorlijke geneeskundige hulp is verstoken gebleven. De juistheid dezer bewering zal, wanneer men meer in het bijzonder de wijze nagaat, waarop tot nu toe in die behoefte is voorzien geworden, ten duidelijkste bijken.

In de laatste twintig jaren heeft het geneeskundig personeel in de divisien, op eenige weinige uitzonderingen na, bestaan uit personen, die in Europa geboren, aldaar geheel of gedeeltelijk hunne geneeskundige opleiding ontvangen hadden, namelijk uit een gering aantal gepromoveerde artsen, die op de bepaalde reeds in Nederland aangegane voorwaarden waren aangesteld; uit officieren van gezondheid gedurende hun tijdelijk verblijf op de buitenposten; uit scheepsheelmeesters, die onder toevallige omstandigheden in de kolonie aankwamen, doch niet uit Nederland waren vertrokken, met het oogmerk om zich hier te vestigen; uit lieden, die als chirurgijns-knechts en meerendeels als soldaat hierheen kwamen en zich later aan een examen onderwierpen; en eindelijk uit inboorlingen van Suriname, die hier hunne opleiding ontvangen hebben; deze waren echter slechts drie in getal.

Hierbij mag niet onopgemerkt blijven, dat de doctoren in de geneeskunde zich op bepaalde voorwaarden voor de praktijk op de plantages verbonden hadden, allen, met uitzondering van hen, die door het Gouvernement ruimer bezoldigd waren en na weinige jaren aanspraak op pensioen hadden, reeds na verloop van het eerste jaar hun contract opzeiden, en naar de stad Paramaribo of elders verhuisden.

De praktijk in de divisien gaat, inzonderheid voor den Europeaan, uit hoofde van het klimaat, met vele moeijelijkheden gepaard; terwijl de voordeelen daaraan verbonden niet evenredig zijn aan de behoeften van eenen wetenschappelijk gevormden arts, of aan den tijd en de opofferingen die hij heeft moeten besteden om zich eenen academischen graad te verwerven, zoodat ook hierin de reden moet gezocht worden, dat de negen gedurende opgemeld tijdvak hier gevestigde genees- en heelkundigen, die in deze kolonie of op Curaçao geboren waren, doch aan eene der buitenlandsche inrigtingen voor onderwijs den graad van doctor of van stedelijk heelmeester verkregen hadden, zich allen in de stad Paramaribo hebben gevestigd, niettegenstaande de bezwaren aan de praktijk in de divisien verbonden voor hen minder drukkend moesten geacht worden.

Onder zoodanige omstandigheden bestaat er, ook voor de toekomst, niet de minste zekerheid, dat er regelmatig in de behoefte aan een genoegzaam geneeskundig personeel zal kunnen voorzien worden; het is veeleer te verwachten, dat, bij de strengere bepalingen van de commissie omtrent het afnemen der examina, dit gebrek, tenzij men door onderwijs hierin te gemoet kome, zich meer en meer zal doen gevoelen. De veelvuldige aanzoeken, die vooral in de laatste jaren bij verscheidene leden der commissie tot het geven van onderrigt gedaan zijn, doen met grond vermoeden, dat bij eventuele oprigting eener school het aantal leerlingen meer dan voldoende zoude zijn.

Aan apothekers is de behoefte hier minder gevoeld; van de 12 in 1856 in de stad gevestigde apothekers en provisors zijn 9 hier geëxamineerd; de meesten van hen hadden hier privaatlessen ontvangen; dit onderwijs is echter door de commissie in vele opzigten gebrekkig bevonden.

En wat nu eindelijk den stand der vroedvrouwen betreft, hiermede is het treurig gesteld. De negen in de stad gevestigde vroedvrouwen zijn allen hier geboren, de meesten van haar kunnen niet lezen noch schrijven, en spreken slechts neger-Engelsch, eene taal waarin men zich over onderwerpen, de verloskunde betreffende, niet kan uitdrukken. Hoedanig hunne opleiding is geweest, laat zich hieruit afleiden.

Nog treuriger is het in dit opzigt op de plantages gesteld. Hoezeer vele zwangere vrouwen naar de in de stad gevestigde kraamhuizen worden gezonden, waar in bijzondere gevallen de hulp van eenen vroedmeester kan worden ingeroepen, zoo wordt er toch nog een te groot getal door de zoogenaamde plantage-vroedvrouwen geholpen. Deze laatsten hebben òf onderrigt ontvangen van de vroedvrouwen in de stad, òf het zijn oude vrouwen, die om de ondervinding, die men haar toeschrijft, met de uitoefening der verloskunde zijn belast.

Dat bij deze lieden het grofste bijgeloof, met al de daaraan verkleefde misbruiken eene hoofdrol speelt, behoeft wel niet te worden aangetoond. Voegt men hierbij nu, dat al de in de stad gevestigde vroedvrouwen van eenen ver gevorderden leeftijd zijn, en dat sedert het jaar 1849 geene nieuwe aanvragen tot het doen van examen bij de commissie zijn ingekomen, dan springt de behoefte aan een behoorlijk onderwijs in de verloskunde meer en meer in 't oog.

De commissie, doordrongen van de noodzakelijkheid dat hierin ten spoedigste voorzieningen moeten genomen worden, heeft in hare zitting van 26 Augustus besloten, bij wijze van proefneming, een openbaar gratis onderrigt in de verloskunde, door een of meerdere harer leden te geven, daar te stellen. Op eene oproeping in de koloniale dagbladen meldden zich eene gehuwde en vier ongehuwde vrouwen, allen van eenen 20- tot 30-jarigen leeftijd, aan.

Nadat zij eenige proeven hadden gegeven van hunne genoegzame ervarenheid in het lezen en schrijven en in de kennis van de Nederduitsche taal, heeft het onderwijs, waartoe de heer B. Weyl, assessor dezer commissie, zich had aangeboden, op den 2den December 1856 eenen aanvang genomen. In het laatst van de vorige eeuw was in deze kolonie een lector in de verloskunde, en wel omstreeks 1788, dr. Voegen van Engelen (1). Of hij echter als zoodanig gefungeerd heeft en of deze betrekking in latere jaren nog vervuld is gebleven, of dat op eene andere wijze in dit onderwijs is voorzien, is ons niet bekend. Na hetgeen de commissie betreffende den tegenwoordigen staat van de verloskunde in het algemeen heeft medegedeeld, mag zij met het volste regt den wensch uiten, dat de proeve van onderwijs, die thans genomen wordt en waarvan zij de beste verwachting koestert, door later te nemen maatregelen moge bestendigd worden.

M. *Gezondheidstoestand en epidemien.*

Met dankbaarheid kan de commissie de aandacht van Uwe Exc. vestigen op den gezondheidstoestand der ingezetenen dezer kolonie gedurende het jaar 1856, hoezeer dan ook de gele koorts en de pokken bij den aanvang van dat jaar nog niet hadden nagelaten. De gele koorts was ons in Februarij 1854 van Curaçao aangebragt, en van dien tijd af, inzonderheid onder de schepelingen en militairen, epidemisch blijven voortheerschen.

In de vijf eerste maanden van het jaar 1856 stierven nog aan deze ziekte 46 personen. Het laatste sterfgeval had plaats op den 5den Mei, en daarmede nam deze epidemie, waardoor in het geheel ruim 300 personen werden ten grave gesleept, een einde.

Het stuiten van den verderen voortgang dezer contagieuse ziekte heeft men klaarblijkelijk aan de door Uwe Exc. bevolen maatregelen te danken; toen namelijk in de maanden Februarij en Maart de ziekte zich alleen bepaalde tot het garnizoen van het fort Nieuw Amsterdam, werd door de overbrenging van al de zich daar bevindende nieuwlings in de kolonie aangekomen manschappen, die nog van de ziekte waren vrijgebleven, naar de op verre afstanden der op den oorspronkelijken bodem gelegen posten Gelderland en Republiek alle gelegenheid tot verspreiding van deze epidemie weggenomen. Deze gunstige uitkomst zal in het vervolg, wanneer onverhoeds de gele koorts binnen deze kolonie op nieuw mogt doordringen, tot leering kunnen strekken; want gaarne erkent de commissie, dat daardoor het gevoelen van sommigen, dat de gele koorts in deze kolonie endemisch was geworden en om die reden alle maatregelen tot afzondering overbodig en doelloos moesten geacht worden, ten duidelijkste is wederlegd.

De pokken, waarvan zich de eerste sporen in de maand December van het jaar 1851 in de stad Paramaribo hadden voorgedaan en die zich in het jaar 1855 door het geheele verdere gedeelte der kolonie hadden verspreid — de districten Coronie en Nickerie bleven daarvan bevrijd, — vertoonden zich ook nog hier en daar in de maand Januarij 1856. Het eerste sterfgeval had plaats op den 13den Februarij 1855, het laatste in Januarij 1856. (2)

De pokken (variolae) waren over het geheel van een goedaardig karakter; bij het meerendeel der aangetasten droegen zij het kenmerk van gewijzigde pokken of varioloïden, inzonderheid op de plantages, waar het aantal gevaccineerden betrekkelijk grooter is dan in de stad; ook was de sterfte in verhouding tot het groote aantal personen, die door deze ziekte werden aangetast, gering te noemen. Hoezeer deze epidemie eerder tot het jaar 1855 behoort, vermeent de commissie echter eenige daartoe betrekking hebbende statistieke opgaven, die eerst later ter harer kennis zijn gekomen, in dit verslag te moeten opnemen. Van de zeven divisien alwaar de ziekte geheerscht heeft, was het gezamenlijk bedrag der aangetaste personen 7895, en der overledenen 149, op eene bevolking (op den 1sten Januarij 1855) van 29,736, zoodat de verhouding der aangetasten tot de bevolking der zeven divisien was gemiddeld als 1 tot 38, van de overledenen tot de bevolking als 1 tot 200 en van de overledenen tot de aangetasten als 1 tot 53. Voor meerdere bijzonderheden verwijst de commissie naar de als bijlage hierbij gevoegde tabel.

Het hevigst heeft deze epedimie gewoed in de stad Paramaribo, en ongetwijfeld was de sterfte daar niet minder dan in de divisien; uit hoofde echter het meerendeel der geneeskundigen nalatig bleef in het doen van opgaven, waartoe zij door het bestuur dezer

---

(1) Zie J. Voegen van Engelen, de Surinaamsche arts. Paramaribo 1788.

(2) In het verslag van den Minister omtrent het beheer der kolonien enz. — ingekomen bij de Tweede Kamer der Staten-Generaal op den 26sten Junij 1856, — is deze pokken-epidemie verkeerdelijk tot het jaar 1854 gebragt.

kolonie herhaaldelijk waren uitgenoodigd, is men niet in de mogelijkheid geweest, dat door statistieke getallen aan te toonen.

De geneeskundigen hadden het dan ook zich zelven te wijten, dat door Uwe Excellentie bij art. 11 der publicatie van 9 December 1856 (G. B. n°. 13) strafbepalingen werden noodig geacht op het niet of niet tijdig genoeg inzenden van de door het Bestuur verlangde statistieke tabellen. De commissie vertrouwt echter dat de geneeskundigen in het algemeen meer en meer tot de overtuiging zullen komen dat, zonder eene gezamenlijke medewerking, alle nasporingen naar de epidemische ziekten dezer gewesten, welker kennis nog in zoovele opzigten gebrekkig is, onvolledig moeten blijven, en hoopt, dat zij door het geven van dit verslag, hoe onvolkomen het ook zij, iets moge bijdragen om de belangstelling in dezen, inzonderheid voor statistiek en topographie, op te wekken.

Het doen van een verslag aangaande den staat der onder de bevolking van Suriname zoo zeer verspreide lepra en elephantiasis heeft de commissie vermeend aan de commissie tot onderzoek naar de ziekte der melaatschheid en besmettelijke elephantiasis, als meer uitsluitend tot hare bemoeijingen behoorende, te moeten overlaten. Zoodanig verslag zal dan ook, gelijk de commissie geïnformeerd is, over het volgende jaar worden ingediend.

Terugkomende op den algemeenen gezondheidstoestand der ingezetenen gedurende het jaar 1856, moet de commissie doen opmerken dat, hoezeer dat jaar onder ongunstige voorteekenen aanving, het aantal zieken niet grooter was dan gewoonlijk. De geboorten overtroffen de sterfgevallen onder de vrije personen met 14 en onder de slaven met 56, gevende gezamenlijk het cijfer van 70, welk getal nog gunstiger zoude zijn uitgekomen, indien van de sterfgevallen waren afgetrokken de 46 in den aanvang van het jaar aan de gele koorts overleden militairen en schepelingen.

Aan het einde van dit verslag genaderd, meent de commissie Uwe Excellentie te moeten doen opmerken, dat zij in de als bijlage hierbij gevoegde lijst van de geneeskunstoefenaren, om de volledigheid, ook het militair geneeskundig personeel heeft opgenomen, omdat zoowel in 's lands hospitaal als in de ziekenzalen op de fortres Nieuw Amsterdam en in Nickerie de behandeling van koopvaardijmatrozen, behoeftigen, landsslaven, gedetineerden enz. aan militaire geneeskundigen is opgedragen.

De commissie voornoemd,

(*get.*) E. A. van Emden, *Voorzitter.*
" Johs. Abrahams, *Scriba.*

Voor eensluidend afschrift,

(*was get.*) E. A. van Emden.

STATISTIEK *der geneeskunstoefenaren in de kolonie Suriname op den 31sten December* 1856. (1)

Paramaribo.

Medicinae doctores.

F. W. Cragin, med. chir. et obst. dr., Dartmouth college Hanover (New Hampshire) 1829.
Chs. Landré, med. doct., Leyden 1833, en heelmeester, fungerend stads-geneesheer.

---

(1) De militaire geneeskundigen, die op gemeld tijdstip geene civile praktijk uitoefenden, zijn tusschen [ ] geplaatst.

J. A. Muller Jz., med. et obst. doct., Utrecht 1838.
J. J. Juda, med. chir. et obst. doct., Utrecht 1848.
J. Del Monte Lyon, med. chir. et obst. doct., Göttingen 1854, coll. doctum, Leyden 1854.

Officieren van gezondheid.

H. Schorrenberg, gepensioneerd 1ste officier van gezondheid, 2de klasse.
[F. W. L. Tydeman, 1ste klasse.
F. A. C. Dumortier, 2de kl., med. chir. et obst. doct., Wurzb. 1855, coll. doct., Leyden 1855.
H. A. Monsantofils, 2de klasse.
C. M. Scheek, 3de klasse.
E. C. M. L. ten Kate van Loo, 3de klasse.]

Heelmeesters.

B. Weyl, stedelijk heel- en vroedmeester, Amsterdam 1836, stads-heelmeester.
A. F. Gravenberch, heelmeester, zonder examen op van hooger hand bekomen last door de commissie van geneeskundig onderzoek en toevoorzigt geadmitteerd.

Apothekers.

C. D. Betting, Paramaribo, 1808.
A. B. de Vries, » 1817.
J. C. Hartman, » 1821.
Johs Abrahamsz, Amsterdam, 1823.
D. Coronel, Paramaribo, 1830.
B. Lugard, » 1833.
N. M. Bender, » 1836.
H. Goudman, Haarlem, 1839.
L. G. Heilbron, Paramaribo, 1839 (provisor in de apotheek van C. D. Betting).
W. F. J. de Rooy, Amsterdam, 1845 » » » » » de erven J. F. de Rooy).
C. van der Stempel, Paramaribo, 1845 } provisors in de apotheek van de mind. Samuels.
J. A Samuels, » 1854 }
[A. Andriessen, apotheker 3de klasse, militaire geneeskundige dienst.
A. J. H. Kieven, » » » » » »].

Vroedvrouwen.

A. P. Aulorius, Paramaribo, 1822.
E. van L. van Lobo, » 1825.
H. P. Nehrkorn, » 1835.
C. H. Aulorius, » 1836.
S. E. Gonert, » 1836.
G. A. O. van Knobbeldorf, » 1836.
F. J. P. Duurhagen, » 1848.
M. Nob, » 1847.
M. van Prengle, » 1849.

Divisie Boven-Suriname en Thorarica.

G. J. Volkers, heelmeester in de divisien, Parimaribo, 1848.
[N. Anslijn, officier van gezondheid 2de klasse.]

Divisie Para.

. . . .

Divisie Boven-Commewijne.

H. H. Geveke (scheepsheelmeester, Amsterdam 1839, heelmeester in de divisien).

Divisie Boven-Cottica en Perica.

H. N. W. Rijke, heelmeester in de divisien, Paramaribo 1844.

Divisie Beneden-Commewijne.

E. F. Cabell, heelmeester in de divisien, Paramaribo 1847.

Divisie Beneden-Cottica.

G. C. F. Schreiber, heelmeester in de divisien, Paramaribo 1837.
A. N. Monsanto, heelmeester in de divisien, Paramaribo 1849.

Divisie Saramacca.

C. N. van Enspeyck Kleynhoff, med. doct., Leyden 1825.

Etablissement voor leprozen aan de Coppename.

C. P. Uhlig, officier van gezondheid 3de klasse, heelmeester in de divisien.

District Coronie.

A. L. A. Stock, officier van gezondheid 3de klasse, heelmeester in de divisien.
J. H. Lente, gewezen officier van gezondheid 2de klasse, heelmeester in de divisien.

District Nickerie.

P. J. van Thienen, med. doctor, Utrecht 1852, heel- en vroedmeester.
C. C. H. L. H. Fluegel, officier van gezondheid 2de klasse, heelmeester in de divisien.
H. Temminck Jr., heelmeester in de divisien, Paramaribo 1847.

STATISTIEKE TABEL betreffende de gedurende het jaar 1855 geheerscht hebbende pokken-epidemie.

DIVISIEN.	AANTAL INWONERS.			DOOR DE POKKEN AANGETAST.					AAN DE POKKEN OVERLEDEN.					BLEVEN ONDER BEHANDELING OP 1 JANUARIJ 1856.				
				Vrije personen.		Slaven.			Vrije personen.		Slaven.			Vrije personen.		Slaven.		
	Vrije bewoners.	Slaven.	Totaal.	boven 12 jaren.	beneden 12 jaren.	boven 12 jaren.	beneden 12 jaren.	Totaal.	boven 12 jaren.	beneden 12 jaren.	boven 12 jaren.	beneden 12 jaren.	Totaal.	boven 12 jaren.	beneden 12 jaren.	boven 12 jaren.	beneden 12 jaren.	Totaal.
Boven-Suriname en Thorarica .	185	4784	4969	10	2	749	240	1001	"	"	12	"	12	"	"	8	3	11
Para	204	3653	3857	20	13	915	594	1542	1	"	10	6	17	1	2	"	"	3
Boven-Commewijne	74	2531	2605	6	2	547	106	661	"	"	21	1	22	"	"	8	"	8
Boven-Cottica en Perica . . .	94	4128	4222	3	"	840	260	1103	"	"	11	3	14	"	"	22	8	30
Beneden-Commewijne	95	3393	3488	2	2	500	105	609	"	"	21	14	35	"	"	4	1	5
Beneden-Cottica	216	8626	8842	7	1	1598	666	2272	"	"	31	14	45	"	"	18	8	26
Saramacca	107	1646	1753	4	1	522	180	707	"	"	"	4	4	"	"	"	"	"
	975	28761	29736	52	21	5671	2151	7895	1	"	106	42	149	1	2	60	20	83

N°. 33.

STAAT der Ontvangsten en Uitgaven van de kolonie Suriname over 1855, vergeleken met de raming van dat jaar.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	GERAAMD BEDRAG.	WERKELIJKE ONTVANGSTEN.		
		In Suriname.	In Nederland.	Totaal.
Hoofdgelden	f 190,000.00	f 185,358.50[5]	»	f 185,358.50[5]
Personeel	23,000.00	20,188.50	»	20,188.50
Quota van suikerplantages en houtgronden	20,000.00	21,134.37[5]	»	21,134.37[5]
Landtaksen of akkergelden	10,000.00	8,467.96[5]	»	8,467.96[5]
Erfpachten	1,000.00	790.30	»	790.30
Huurwaarde van huizen	15,000.00	15,123.49	»	15,123.49
Brugge- en weggelden	»	502.00	»	502.00
Regt van pleizierpaarden en rijtuigen	1,000.00	611.50	»	611.50
Patentregt	20,000.00	23,418.37[5]	»	23,418.37[5]
Zegelregt	50,000.00	43,572.62[5]	»	43,572.62[5]
Inkomende, uitgaande en entrepôt-regten	240,000.00	230,957.72[5]	»	230,957.72[5]
Lastgeld van schepen	35,000.00	41,183.25	»	41,183.25
Baken-, los- en steigergeld	2,200.00	2,555.00	»	2,555.00
Venduregten	18,000.00	21,363.06	»	21,363.06
Transportregten	13,000.00	8,895.68	»	8,895.68
Transporteren	f 638,200.00	f 624,122.35	»	f 624,122.35

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	GERAAMD BEDRAG.	WERKELIJKE ONTVANGSTEN.		
		In Suriname.	In Nederland.	Totaal.
Per transport	f 638,200.00	f 624,122.35	»	f 624,122.35
Collatrale, successie- en overgangsregten . . .	8,000.00	2,695.10	»	2,695.10
Waag- en rooigelden	8,000.00	7,301.84[5]	»	7,301.84[5]
Begraafplaats- of kerkhofregten	3,000.00	3,558.00	»	3,558.00
Posterij	2,200.00	5,200.31	»	5,200.31
Leges en provisiegelden	2,230.00	2,663.49	»	2,663.49
Boeten	1,340.00	373.78	»	373.78
Passagegelden der koloniale vaartuigen	1,230.00	3,675.00	»	3,675.00
Opbrengst van gehouden verkoopingen	1,400.00	539.22	»	539.22
Verpleeggelden in het hospitaal	7,350.00	6,298.91	»	6,298.91
Afkoop van numeraire cautien	2,550.00	»	»	»
Terugbetaalde justitiekosten	1,350.00	14.25	»	14.25
Toevallige baten	12,300.00	11,526.26	»	11,526.26
Kortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen	25,000.00	23,949.59	f 3,007.39[5]	26,956.98[5]
Renten van het kapitaal, vroeger op het grootboek der nationale schuld ingeschreven ten name van het voormalig pensioenfonds der West-Indische ambtenaren	10,950.00	»	10,947.28	10,947.28
Ontvangsten van de particuliere West-Indische bank	60,000.00	35,000.00	»	35,000.00
Opbrengst der gouvernements-plantage	93,500.00	47,032.50	42,638.95[5]	89,671.45[5]
Diverse ontvangsten	»	12,677.60[5]	457.51	13,135.11[5]
	f 878,600.00	f 786,628.21	f 57,051.14	f 843,679.35
Minder ontvangen dan geraamd	34,920.65			
	f 843,679.35			f 843,679.35

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	GERAAMD BEDRAG.	WERKELIJKE UITGAVEN.		
		In Suriname.	In Nederland.	Totaal.
Kosten van het algemeen bestuur	f 52,942.67	f 49,142.04	f 4,097.87^{5}	f 53,239.91^{5}
» » politie en justitie	84,097.50	81,647.21^{5}	2,843.75	84,490.96^{5}
Administratie van finantien	153,706.19	82,342.06	62,443.34^{5}	144,785.40^{5}
Departement der onbeheerde boedels en weezen .	16,642.00	16,348.97^{5}	»	16,348.97^{5}
Kosten van de eeredienst en het lager onderwijs.	42,870.00	37,120.00	2,750.00	39,870.00
Plaatselijke en huishoudelijke kosten	43,595.00	48,202.63	132.00	48,334.63
Kosten der bevredigde boschnegers en vrije Indianen	7,722.00	6,272.71^{5}	500.00	6,772.71^{5}
Bouwdepartement, landsgebouwen en publieke werken	29,158.00	29,287.54	»	29,287.54
Kosten van de geneeskundige dienst	59,148.10	49,657.82	5,766.87^{5}	55,424.69^{5}
Militaire kosten	341,409.44^{5}	248,318.79	48,209.01	296,527.80
Kosten der genie, fortificatien en verdere middelen van defensie.	46,296.50	39,650.90^{5}	1,359.11	41,010.81^{5}
Koloniale vaartuigen en het loodswezen. . . .	37,020.00	33,022.02^{5}	7,135.48^{5}	40,157.51
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden	70,992.59^{5}	67,638.20^{5}	36,416.45	104,054.65^{5}
Betalingen voor de gouvernements-plantage. . .	63,000.00	88,457.99^{5}	2,113.00	90,570.99^{5}
	f 1,048,600.00	f 877,108.91^{5}	f 173,766.90	f 1,050,875.81^{5}
Meer uitgegeven dan geraamd	2,275.81^{5}			
	f 1,050,875.81^{5}			f 1,050,875.81^{5}
Meer uitgegeven dan *ontvangen*				207,196.46^{5}
				f 843,679.35

Verslag van het beheer en den staat der Kolonien over 1856.

BIJLAGE $ VAN HET VERSLAG. (Suriname.)

N°. 34.

RAMING der Ontvangsten en Uitgaven van de kolonie Suriname over 1856.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	ONTVANGSTEN. In Suriname.	ONTVANGSTEN. In Nederland.	Totaal.
Hoofdgelden	f 190,000.00	»	f 190,000.00
Personeel	20,000.00	»	20,000.00
Quota van suikerplantages en houtgronden	26,000.00	»	26,000.00
Landtaksen of akkergelden	10,000.00	»	10,000.00
Erfpachten	1,000.00	»	1,000.00
Huurwaarde van huizen	15,000.00	»	15,000.00
Regt van paarden en rijtuigen	600.00	»	600.00
Patentregt	23,000.00	»	23,000.00
Zegelregt	48,000.00	»	48,000.00
Inkomende en uitgaande regten	235,000.00	»	235,000.00
Lastgelden van schepen	36,000.00	»	36,000.00
Baak-, los- steigergeld	2,500.00	»	2,500.00
Venduregten	23,000.00	»	23,000.00
Transportregten	12,000.00	»	12,000.00
Transporteren.	f 642,100.00	»	f 642,100.00

OMSCHRIJVING.	ONTVANGSTEN.		Totaal.
	In Suriname.	In Nederland.	
Per transport. .	f 642,100.00	»	f 642,100.00
Collaterale, successie- en overgangsregten	12,000.00	»	12,000.00
Waag- en rooigelden	7,000.00	»	7,000.00
Begraafplaats- of kerkhofsregten	3,000.00	»	3,000.00
Posterij	3,500.00	»	3,500.00
Leges- en provisiegelden	5,000.00	»	5,000.00
Passagegelden van de koloniale vaartuigen	3,000.00	»	3,000.00
Opbrengst van gehouden verkoopingen	4,000.00	»	4,000.00
Verpleeggelden in het hospitaal	6,000.00	»	6,000.00
Terugbetaalde justitiekosten	1,000.00	»	1,000.00
Boeten	1,000.00	»	1,000.00
Toevallige baten	12,000.00	»	12,000.00
Kortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioen . .	24,000.00	f 2,000.00	26,000.00
Renten van het kapitaal, vroeger op het grootboek der nationale schuld ingeschreven ten name van het voormalig pensioenfonds der W.-I. ambtenaren	»	10,950.00	10,950.00
Inkomsten der W.-I. bank	60,000.00	»	60,000.00
Opbrengst der gouvernementsplantage	»	100,000.00	100,000.00
	f 783,600.00	f 112,950.00	f 896,550.00

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	UITGAVEN.		Totaal.
	In Suriname.	In Nederland.	
Kosten van het algemeen bestuur	f 36,942.67	f 16,000.00	f 52,942.67
» » politie en justitie	79,182.67	10,025.00	89,207.67
Administratie van finantien	83,323.65	68,353.13[5]	151,676.78[5]
Departement van onbeheerde boedels en weezen	15,692.80	1,000.00	16,692.80
Kosten van de eeredienst en het lager onderwijs	40,370.00	4,000.00	44,370.00
Plaatselijke en huishoudelijke kosten	39,595.00	600.00	40,195.00
Kosten der bevredigde boschnegers en vrije Indianen	6,822.00	750.00	7,572.00
Landsgebouwen en publieke werken	31,168.80	»	31,168.80
Kosten van de geneeskundige dienst	52,848.33	5,815.32	58,663.65
Militaire kosten	285,883.68	35,483.14	321,366.82
Kosten der genie, fortificatiewerken en verdere middelen van defensie	44,150.00	900.00	45,050.00
Koloniale vaartuigen en het loodswezen	34,094.00	8,650.00	42,744.00
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden	45,499.80[5]	36,400.00	81,899.80[5]
Betalingen voor de gouvernementsplantage	40,000.00	23,000.00	63,000.00
	f 835,573.40[5]	f 210,976.59[5]	f 1,046,550.00

STAAT DER AFSTRAFFINGEN

OP HET

PIKET DER JUSTITIE

TE

PARAMARIBO,

GEDURENDE HET JAAR 1856.

AARD DER OVERTREDING.	AFSTRAFFINGEN VAN MAN…															
	PLANTAGE-SLAVEN.										PARTICULIERE SLAV…					
	Getal slagen.									Aantal afstraffingen.	Getal slagen.					
	50.	40.	35.	30.	25.	20.	15.	10.	1.		50.	25.	20.	16.	15.	12.
Pligtverzuim	»	»	»	»	15	1	»	»	»	16	»	7	1	»	1	»
Slecht gedrag	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»
Wangedrag	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	1	»	»	»	»
Oneerbiedig gedrag	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Verregaande oneerbiedigheid	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Ongehoorzaamheid	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Verregaande ongehoorzaamheid	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»
Onwilligheid	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Onwil tot werken	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»
Verregaande luiheid	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»
Verregaande onachtzaamheid	»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	»	»	»	»	»	»
Brutaliteit	»	»	»	»	7	»	»	»	1	8	»	17	»	1	3	»
Brutaliteit tegen de politie	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Verregaande brutaliteit	(a) 1	»	»	»	1	»	»	»	»	2	»	»	»	»	1	»
Brutaliteit en desertie	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»
Brutaliteit en onwilligheid	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»
Brutaliteit en dronkenschap	»	»	»	»	1	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»
Brutaliteit en pligtverzuim	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»
Verregaande brutaliteit en pligtverzuim	»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	»	»	»	»	»	»
Dronkenschap	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	»	»	»	»
Kleine dieverijen	»	»	»	»	1	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»
Diefstal	»	(a) 1	»	»	3	»	»	»	»	4	»	1	»	»	1	»
Diefstal met inklimming en braak	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1	(a) 1	»	»	»	»	»
Vechterij op straat	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	»	»	»	»
Feitelijk geweld	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»
Verregaande liederlijkheid	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Oproerig gedrag	1	»	»	»	»	»	1	»	»	2	»	»	»	»	»	»
Opruijing der slaven	»	»	»	(a) 1	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»
Zonder permissiebiljet aan stad gekomen met ongegronde klagten.	»	(a) 4	»	(a) 2	»	»	»	»	»	6	»	»	»	»	»	»
Ongegronde klagten ingebragt tegen de over hem gestelde personen.	»	(a) 1	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»
Diefstal en ongegronde klagten tegen zijn meester	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	(a) 1	»	»	»	»	»
Lasterlijke aantijgingen tegen zijn meester	»	»	(a) 1	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»
Verzet tegen zijn meester	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»
Desertie	»	»	»	»	13	»	»	»	»	13	»	7	»	»	»	»
Herhaalde desertie	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»
Desertie en pligtverzuim	»	»	»	»	1	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»
TOTAAL	3	6	1	3	42	1	3	1	1	61	2	53	1	1	7	

VAN MANNELIJKE						AFSTRAFFINGEN VAN VROUWELIJKE											Totaal der afstraffingen voor iedere overtreding.
IERE SLAVEN.						PLANTAGE-SLAVEN.			PARTICULIERE SLAVEN.								
Getal slagen.					Aantal afstraffingen.	Getal slagen.		Aantal afstraffingen.	Getal slagen.							Aantal afstraffingen.	
15.	12.	10.	6.	4.		15.	10.		15.	10.	8.	7.	6.	4.	3.		
1	»	»	»	»	9	2	»	2	6	»	»	»	»	»	»	6	33
»	»	»	»	»	2	»	»	»	2	»	1	»	»	»	»	3	5
»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	1	3
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	1	1
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	1	1
»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	1	»	1	2
»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	y	»	»	1
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	1	1
»	»	»	»	»	2	»	2	2	1	»	»	»	»	»	»	1	5
»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1
3	»	1	»	»	22	3	»	3	22	1	1	1	»	»	1	26	59
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1	1
1	»	»	»	»	1	1	»	1	3	»	»	»	»	»	»	3	7
»	»	»	1	»	2	1	»	1	»	»	»	»	1	»	»	1	4
»	»	»	»	1	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1
»	1	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1
»	»	»	»	»	3	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3
»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2
1	1	1	»	»	4	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	8
»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2
»	»	»	»	»	3	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	2	5
»	»	»	»	»	2	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	1	3
»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	1	1
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	6
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1
»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1
»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1
»	»	»	»	»	7	1	»	1	4	1	»	»	»	»	»	5	26
1	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1
»	»	»	»	»	1	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	3
7	2	2	1	1	70	9	3	12	46	3	2	1	1	1	1	55	198

Aanmerkingen.

(*a*) De straffen hierbij aangegeven, zijn op magtiging van den procureur-generaal opgelegd.

Dus zijn er in 1856 afgestraft:

Plantage-slaven:

mannen . . 61
vrouwen . . 12
— 73

Particul. slaven:

mannen . . 70
vrouwen . . 55
— 125

in het geheel 198 afstraffingen.

N°. 36.

STAAT

van de

REGTERLIJKE UITSPRAKEN

wegens overtredingen van de reglementen op de behandeling der slaven in de stad Paramaribo en hare buitenwijken en in de stad Nieuw Rotterdam of zoogenaamde Nickeriepunt, en op het onderhoud, den arbeid, de huisvesting en de tucht der slaven op de plantages en gronden in de kolonie Suriname (bijlagen B en C der publicatie van 1851, Gouvernementsblad n°. 4, en publicatie van 1856, Gouvernementsblad n°. 10), gedurende het jaar 1856.

Nommer van orde.	NAAM VAN DEN BEKLAAGDE.	Aard der beschuldiging.
1	N. A. van Amson.	Overtreding van artt. 13 en 16 van het reglement op de behandeling der slaven in de stad Paramaribo en hare buitenwijken (bijlage B van het *Gouvernementsblad* A°. 1851, n°. 4), jegens het slavenmeisje Catharina, aankomende H. Stenhuys Jr., in zijne dienst, gelijkgesteld met feitelijk geweld; in het onderhavige geval gequalificeerd door het voorwerp waarmede het is toegebragt.
2	F. F. J. Bothe.	1°. vermelde overtreding jegens de hem aankomende slavin Georgina; 2°. overtreding van artt. 1, 2 en 5 van het aangehaald reglement, in verband tot de gouvernements-resolutie van 8 September 1854, n°. 1233, afgekondigd en opgenomen in het *Gouvernementsblad* van van dat jaar, n°. 11.
3	E. Fonseca. E. Nahar. J. Nahar, geboren Lobato.	De eerste aan de sub 1°. vermelde overtreding jegens het slavenmeisje Louiza, hem aankomende; de sub 2°. en 3°. aan medepligtigheid daaraan.
4	P. C. Vereul, bevelhebber, tevens eigenaar der plantage l'Aventure.	Overschrijding der bevoegdheid tot straffen hem bij de wet toegekend, door het opleggen en doen toebrengen van een getal zweepslagen verre boven dat, waartoe hij als gezagvoerende eigenaar bevoegd kon zijn, aan den slaaf Solon, afkomstig van de plantage Harmonie, werkzaam geweest op de plantage l'Aventure; aan het doen klinken van dien slaaf in een kettingboei waaraan een blok bevestigd, welke niet kan gerekend worden tot *ligte* kettingboeijen te behooren; aan het toebrengen van slagen met eenen steen aan denzelven slaaf; alzoo aan het straffen van denzelve met andere strafwerktuigen dan bij de wet is bepaald: gevolgelijk aan feitelijk geweld jegens voornoemden slaaf, wat betreft de slagen met den steen, gequalificeerd door het voorwerp waarvan de beklaagde zich heeft bediend. (Overtreding van art. 28 §§ *c* en *d*, in verband tot art. 29 laatste alinea, artt. 36 en 37 der publicatie van 1851, n°. 4, bijlage C, artt. 20 en 21 der publicatie van 1830, *Gouvernementsblad* n°. 2, art. 6 der publicatie van 1841, *Gouvernementsblad* n°. 7).
5	J. A. Gouttière, huisvrouw van G. M. Muller.	Het toebrengen van slagen met een tak van kalbasboom en met eenige stukken brandhout aan de slavin Adelaïde, alzoo aan overtreding van art. 13 van het reglement op de behandeling der slaven in de stad Paramaribo en hare buitenwijken, bij art. 16 gelijkgesteld met feitelijk geweld, hetwelk in dit geval is gequalificeerd door het voorwerp waarmede het ten uitvoer is gebragt. (Overtreding van artt. 12 en 13 der publicatie van 1830, *Gouvernementsblad* n°. 2, art. 6 der publicatie van 1841, *Gouvernementsblad*, n°. 7.
6	H. A. Guljé. J. Petzoldt.	De 1ste beklaagde, het toebrengen van slagen met een geweerriem en schoppen aan de slavin Anna, den 2den aankomende, doch in dienst der beide beklaagden, en beide beklaagden aan het schoppen en slaan van Anna's moeder, Wollij genaamd. (Overtreding van de sub 5 aangehaalde artikels en artt. 20 en 21 der publicatie van 1830, *Gouvernementsblad* n°. 2.

Datum van het vonnis.	Uitspraak.	*Toelichtingen.*
1856. — 21 Januarij. — 4 Februarij.	Bij gebrek aan bewijs vrijgesproken.	Overeenkomstig het requisitoir van het openbaar ministerie.
»	Idem.	Van deze uitspraken was reeds in den staat over 1851—1855 melding gemaakt.
»	Idem.	
3 Maart. — 3 April.	De regter heeft in het vonnis aangenomen, dat het punt omtrent de afstraffing met een grooter getal slagen dan waartoe de beklaagde de bevoegdheid is toegekend, en *dat*, ten aanzien van de slagen met den steen, *niet voldoende bewezen zijn;* doch den beklaagde schuldig verklaard aan overtreding door het straffen met een ander strafwerktuig (*de kettingboei*) dan bij de wet is toegestaan, en alzoo aan feitelijk geweld, en te dier zake veroordeeld tot betaling eener geldboete van drie honderd gulden, alsmede in de kosten van het geding.	Het openbaar ministerie had gerequireerd veroordeeling tot eene geldboete van drie honderd gulden en tot eene gevangenzetting van niet minder dan acht dagen en niet langer dan zes maanden.
28 April. — 26 Mei.	Ter zake van het toebrengen van slagen met een kalbastakje aan de slavin Adelaïde, zijnde de overige beschuldigingen door den regter verklaard niet bewezen, — met aanneming van verzachtende omstandigheden, veroordeeld tot betaling eener geldboete van tien gulden, alsmede in de kosten van het geding.	Het openbaar ministerie had gerequireerd veroordeeling tot eene gevangenzetting van niet minder dan acht dagen en niet langer dan zes maanden.
»	De regter heeft beslist dat de beschuldiging van feitelijkheden jegens de slavin Anna niet is bewezen, doch de beklaagden schuldig verklaard aan het binden en opsluiten van de slavin Johanna, bijgenaamd Wollij, *in een houten boei*, en het doen verblijven daarin van den 29sten tot den 31sten Maart, gevolgelijk langer dan 24	Het openbaar ministerie had gerequireerd veroordeeling tot eene gevangenzetting van niet minder dan acht dagen en niet meer dan zes maanden.

Nommer van orde.	NAAM VAN DEN BEKLAAGDE.	Aard de beschuldiging.
7	F. Neumann.	Overtreding van de hierboven aangehaalde artikelen, door het toebrengen van slagen, tevens met een stok en een schoen.
8	Jeane Teeder Gordon, echtgenoote van John Macintosch.	Het *besmeren* van de slavin Clasina met een kwastje met teer op haar hoofd en andere plaatsen van haar ligchaam, bepaaldelijk hare schaamdeelen, alzoo aan mishandeling van die slavin, gelijkgesteld met feitelijk geweld, doch in het onderwerpelijk geval niet gequalificeerd, noch door gevolgen die hetzelve heeft gehad, noch door de hulpmiddelen waarvan men zich bij het ten uitvoer brengen daarvan heeft bediend. (Art. 37 van het reglement op het onderhoud, den arbeid, de huisvesting en de tucht der slaven op de plantages en gronden in de kolonie Suriname, *Gouvernementsblad* van 1851, n°. 4, bijlage C; artt. 2, 3, 8, 12, 20, 21, 23 en 24 der publicatie van 1830, *Gouvernementsblad* n°. 2, art. 8 der publicatie van 8 Mei 1841, *Gouvernementsblad* n°. 7.)

Datum van het vonnis.	Uitspraak.	*Toelichtingen.*
	uren; alzoo aan overtreding van art. 13 van de bijlage B van het slavenreglement, en hen beklaagden, uit aanmerking van verzachtende omstandigheden, veroordeeld ieder tot betaling eener geldboete van f 25 en in de kosten van het geding.	
8 Junij. — 7 Julij.	Bij gebrek aan bewijs vrijgesproken.	Het openbaar ministerie had gerequireerd veroordeeling tot eene gevangenzetting van veertien dagen.
23 Junij. — 4 Augustus.	De regter heeft zich vereenigd met de qualificatie van het openbaar ministerie, en, met aanneming van verzachtende omstandigheden, de beklaagde veroordeeld tot betaling eener geldboete van f 200 en in de kosten van het regtsgeding.	De beklaagde had van die uitspraak appèl aangeteekend, doch heeft later daarvan afgezien. Het openbaar ministerie had gerequireerd, veroordeeling tot eene geldboete van vijf gulden.

Paramaribo, den 31sten December 1856.

De waarnemende Procureur-Generaal,

(*get.*) B. Donker Curtius.

Voor eensluidend afschrift,

De Gouvernements-Secretaris,

(*get.*) E. A. van Emden.

STAAT

VAN DE

PLANTAGES EN GRONDEN

aan welker beheerders aanschrijvingen zijn gedaan tot nakoming van de aan hen opgelegde verpligtingen bij het Reglement op de verstrekking van kleedingbehoeften aan de slaven, vervat in de Publicatie dd. 23 Februarij 1854 (Gouvernementsblad n°. 2), en tot voldoening aan zoodanige voorschriften van het Reglement op het onderhoud, den arbeid, de huisvesting en de tucht der slaven op de plantages en gronden, opgenomen in de Publicatie dd. 6 Mei 1851 (Gouvernementsblad n°. 4, bijl. C), welke niet voor dadelijke vervolging vatbaar zijn, maar waaromtrent de nalatigen eerst behooren aangemaand te worden; gedurende het jaar 1856.

Nommer van orde.	DATUM, letter en nº. der aanschrijving.		NAMEN der PLANTAGES EN GRONDEN.	WAARTOE DE AANSCHRIJVING IS STREKKENDE.	DAGTEEKENING waarop de gestelde termijn verschijnt.
	1856.	A			
1	18 Januarij.	36	Somerzorg.	Tot herstelling van het ziekenhuis.	»
2	»	37	De Resolutie.	idem.	»
3	1 Februarij.	50	Zoelen.	Tot verstrekking van kleedingstukken.	1 Maart.
	»	51	Geertruidenberg.		
	»	52	Zorgvliet.		
	»	53	St. Germain.		
4	4 Februarij.	66	La Campagne.	Tot daarstelling van een ziekenhuis.	»
5	»	67	Nieuw Roeland.	idem.	»
6	5 Februarij.	74	La Diligence.	Tot verstrekking van wollen dekens.	4 Maart.
7	12 April.	258	Picardie.	Tot herstelling van het ziekenhuis.	12 Mei.
8	»	259	Maasstroom.		
9	»	260	Johannesburg.		
10	»	261	Pieterszorg.		
11	»	262	Rust en Werk.		
12	»	263	Pomona.		
13	»	265	Buitenrust.	Tot verstrekking van kleedingbehoeften.	»
14	»	266	Johan en Margaretha.		
15	»	267	Berlijn.		
16	»	268	Pieterszorg.		
17	»	269	Hecht en sterk.		
18	»	270	't Vertrouwen.		
19	»	271	Maria Petronella.		
20	»	272	Barbados.		
21	17 Augustus.	te Coronie geschreven.	Mey.	Tot herstelling van het ziekenhuis.	3 October.
22	»		Persévérance.		
23	»		Bellevue.		
24	6 September.	601	Maryshope.		
25	8 »	602	John.	Tot verstrekking van kleedingbehoeften.	»
26	»	»	Bellevue.		

AANMERKINGEN.

NB. Twee malen 's jaars, en wel in de maanden Maart en September, wordt, ingevolge dezerzijdschen last, in de divisien en districten een naauwkeurig onderzoek ingesteld naar de naleving van de reglementen op het onderhoud, den arbeid, de huisvesting en de tucht der slaven op de plantages en gronden in de kolonie Suriname, en op de verstrekking van kleedingbehoeften aan hen, behalve de bijzondere schouwingen, welke naar aanleiding van bij de politie ingebragte klagten tusschentijds noodig bevonden worden.

Door den administrateur is als inlichting medegedeeld, dat de slaven bij ziekte in hunne woningen of in de koffijloods, of ook wel op het naburige etablissement van den divisie-heelmeester Monsanto behandeld worden.

Hieraan is voldaan.

Kort na het opmaken van het proces-verbaal op de plantages Zoelen en Geertruidenberg is weder aldaar eene ruime uitdeeling geschied, verre overtreffende het bij de wet bepaalde. Het opmaken van processen-verbaal op die plantages was dan ook het gevolg van de dezerzijdsche *algemeene bepaalde* orders, daar op Geertruidenberg in de maand September en op Zoelen in de maand October 1853 uitdeeling was gedaan in evenredigheid tot de bij de opgevolgde publicatie van 1854, n°. 2, vastgestelde hoeveelheid, ruim voor twee jaren voldoende; ook op de beide andere plantages zijn de kleedingbehoeften verstrekt.

De eigenaar heeft tot verpleging van zieken twee kamers in zijn woonhuis bestemd, die daartoe zeer geschikt zijn bevonden.

De administrateur heeft hierop als inlichting doen kennen, dat de op dien grond werkende slaven òf op de plantage Munnickendam òf op de etablissementen van de divisie-heelmeesters Geveke en Cabbell behandeld worden, naar gelang van het getij op het oogenblik dat een zieke moest getransporteerd worden.

Verstrekt.

Aan al deze aanschrijvingen is voldaan.

NB. Wat betreft de plantage Johannesburg, de in der tijd gedane aanschrijving is wederom ingetrokken, vermits gebleken was, dat op dat effect het ziekenhuis aan de vereischten in alle opzigten voldeed en men in het opmaken van een proces-verbaal te voorbarig was te werk gegaan.

Hieraan is voldaan.

Verstrekt.

Nommer van orde.	DATUM, letter en nommer der aanschrijving.		NAMEN der PLANTAGES EN GRONDEN.	WAARTOE DE AANSCHRIJVING IS STREKKENDE.	DAGTEEKENING waarop de gestelde termijn verschijnt.
27	30 September.	649	Waldijk in Nickerie.	Tot daarstelling van nieuwe negerhuizen.	30 November.
28	16 October.	B 676*a*	Kerkshoven.	Tot uitdeeling van kleedingbehoeften.	17 November.
29	»	*b.*	Pomona.		
30	»	*c.*	Maasstroom.		
31	»	*d.*	Killenstein.		
32	»	*e.*	Mon Souci.		
33	»	*i.*	Rust en Werk.	Tot daarstelling van negerwoningen.	17 December.
34	24 October.	494	Leliendaal.	Tot verstrekking van kleedingbehoeften.	22 November.
35	»	495	Alkmaar.		
36	»	496	Spieringshoek.		
37	31 October.	C 716	Huwelijkszorg.	idem.	28 November.
38	»	717	Johanna Catharina.		
39	»	718	Margareta'sgift.		
40	»	721	Hamburg.	Tot herstelling van het ziekenhuis en der negerwoningen.	»
41	6 November.	B 638	Ephrata.	Tot verstrekking van kleeding.	7 December.
42	»	639	Kleinhoop.		
43	»	640	Clarenbeek.		
44	»	641	Onvergenoegd.		
45	»	642	Brunswijk.		
46	»	643	Molhoop.	id. van wollen dekens.	»
47	»	644	Nieuw Mocha.	id. van kleeding.	»
48	»	645	Zeezigt.	1°. tot daarstelling van slavenwoningen; 2°. tot verstrekking van kleeding.	21 December. 7 December.
49	»	646	d'Alijda.	Tot daarstelling van woningen.	21 December.
50	»	647	Pérou.		
51	13 November.	C 769	Pietersburg.	Tot verstrekking van kleeding.	12 December.
52	»	770	Toledo.		
53	»	771	Peperpot.	id. van wollen dekens.	»
54	»	772	Worsteling Jacobs.	Tot herstelling van negerhuizen.	18 Januarij 1857.
55	»		Remoncourt.		
56	»	773	Guinesche Vriendschap.	idem.	»
57	20 November.	B 796	Hamilton in Coronie.	Tot daarstelling van ziekenhuizen.	22 Februarij 1857.
58	»	797	Potosie idem.		

AANMERKINGEN.
Aan al deze aanschrijvingen is voldaan.
Het rapport van den burger-kapitein der divisie Saramacca, waartoe deze plantages behooren, wordt ingewacht.
Aan alle aanmaningen is voldaan, met uitzondering van de plantage Nieuw Mocha, een kleinen grond, waar slechts zeer weinige slaven, bestaande voor het meerendeel uit kinderen en gebrekkigen, verblijven, en die bijna geen product hoegenaamd ook levert. De eigenaar verkeert in zeer armoedige omstandigheden. Hij behandelt zijne slaven zeer goed, die dan ook, aangezien van hen geen of althans zeer weinig arbeid gevorderd wordt, tevreden zijn en zich in geenen deele beklagen over de mindere geregelde uitdeelingen van kleedingbehoeften.
Aan al deze aanmaningen is voldaan.
De gestelde termijnen zijn nog niet verschenen.

Paramaribo, den 31sten December 1856.
De waarn. Procureur-Generaal,
(*get.*) B. DONKER CURTIUS.
Voor eensluidend afschrift,
De Gouvernements-Secretaris,
(*get.*) E. A. VAN EMDEN.

Verslag van het beheer en den staat der Koloniën over 1856.

BIJLAGE W VAN HET VERSLAG. (Suriname.)

N°. 38.

EXTRACT uit het Journaal, gehouden op het bureau van politie, 1ste afdeeling, over het jaar 1556, met betrekking tot de aldaar door en tegen slaven ingebragte klagten, zoomede van de daaruit voortgevloeide straffen en correctien.

Maandag, den 14den Januarij 1856.

Gehoord *a.* T. Nijtap, *b.* C. Nord of Noord, } in familiebetrekking staande met de hierna te vermelden slavinnen.

Klagten tegen Elias Fonseca, Eleao Nahar en Judith Nahar, geb. Lobato, ter zake van gepleegde mishandelingen ten opzigte van het slavenmeisje Louisa en de slavin Saraatje, aankomende den eerstgenoemden beklaagde.

Bij vonnis van het collegie van kleine zaken, de datis 21 Januarij en 4 Februarij 1856, zijn, uit overweging dat de tegen de beklaagden ingebragte beschuldigingen niet zijn bewezen, en dat blijkens het certificaat van den stadsheelmeester geene sporen van mishandeling ten aanzien van het slavenmeisje Louisa, die volgens de ingebragte klagte straf zou hebben ondergaan, te ontdekken waren, de drie opgemelde beklaagden vrijgesproken van de hun ten laste gelegde overtreding, met bepaling dat de kosten van het regtsgeding zullen gebragt worden ten laste van het koloniaal bestuur.

Woensdag, den 16den Januarij 1856.

Gehoord de slaven Winst en Hendrik, aankomende de plantage Lust en Rust, ter zake dat de eigenaar en directeur van dat effect, de heer J. B. Everts, hen onverdiend zou hebben willen straffen.

Blijkens het daaromtrent ingesteld onderzoek, hebben deze slaven, ten einde voornoemden eigenaar en zijne familie te bespotten, bij gelegenheid dat aan de slavenmagt van deze plantage nieuwejaarsspel werd gegeven, schimpliederen gezongen en daarbij ongeoorloofde zinspelingen gedaan, die tot andere ongeregeldheden aanleiding hadden kunnen geven.

Overeenkomstig het verzoek van den eigenaar zijn deze twee slaven voor eenigen tijd in het fort Zeelandia opgesloten geworden.

Woensdag, den 23sten Januarij 1856.

Gehoord de slavin Santje, aankomende de plantage Elizabetshoop, klagten tegen den

eigenaar en directeur van dat effect, den heer T. J. Verschuur, ter zake dat zij lijdende zou zijn aan koorts en zoogenaamde bonkpijnen, geene geneeskundige hulp zou kunnen verkrijgen, en daarenboven gedwongen zou worden heel veldwerk te verrigten.

Aan den stadsgeneesheer een onderzoek omtrent den toestand dezer slavin opgedragen zijnde geworden, heeft deze bevonden dat zij werkelijk ongesteld is, ten gevolge waarvan de eigenaar nadrukkelijk is aangemaand geworden om haar onverwijld de vereischte geneeskundige hulp te verschaffen, met uitnoodiging om inlichtingen omtrent deze klagten te geven, ten einde te kunnen beoordeelen in hoe verre er termen aanwezig zouden kunnen geacht worden om hem ter zake van overtreding van art. 27 van het slavenreglement (publicatie van 6 Mei 1851, G. B. n°. 4) voor den regter te vervolgen.

Aangezien uit het onderzoek gebleken is dat zij zich aan valsche aantijgingen en ongegronde klagten tegen den eigenaar voornoemd had schuldig gemaakt, is zij bij maatregel van politie voor eenigen tijd op het fort Nieuw Amsterdam te werk gesteld.

Woensdag, den 30sten Januarij 1856.

Gehoord de slaaf Sambo, aankomende mejufvrouw C. Kuhn (in de wandeling genaamd Groenmuller), wegens onderscheidene door hem gepleegde diefstallen ten huize van de heeren mr. G. J. A. Bosch Reitz en W. Allan, bij welke gelegenheid hij die diefstallen gaaf heeft erkend en beleden.

In overeenstemming met het verlangen van de eigenares, is deze slaaf door den heer procureur-generaal wijlen mr. J. Æ. Lisman, bij maatregel van politie, voor den tijd van zes maanden op het fort Nieuw Amsterdam onder streng toezigt te werk gesteld.

Donderdag, den 7den Februarij 1856.

Gehoord: *a.* de slaaf Sambo, aankomende mejufvrouw C. Kuhn (alias Groenmuller).

Nadere inlichtingen gevraagd, of hij welligt ook schuldig zou zijn aan den diefstal van provisien of eetwaren uit het magazijn van den heer J. Frouin;

b. Johanna Lande . . . }
c. Hermanus Hensen . . } omtrent de diefstallen door den slaaf Sambo gepleegd.

Zie het Journaal van Woensdag, den 30sten Januarij 1856.

Donderdag, den 21sten Februarij 1856.

Gehoord Maria Arns. Klagte tegen de slavin Kwassiba, aankomende den uitlandigen heer J. J. Bennernagel, wegens beleedigende uitdrukkingen en vuile schimpwoorden.

De beklaagde ten burele der politie gerequireerd zijnde, is zij ernstig tot rust en orde vermaand geworden.

Zaturdag, den 23sten Februarij 1856.

Gehoord de slaaf Present, aankomende de plantage Barbados, laatst gewerkt hebbende op de plantage Anna Catharina.

Brengt klagten in tegen den mede-administrateur en directeur der plantage Anna Catharina, den heer E. F. L. Mollinger, ter zake dat deze zou geweigerd hebben hem geneeskundige verpleging te geven, daar hij lijdende zou zijn aan zoogenaamde wiriehatti (hartklopping).

Aan den stadsgeneesheer opgedragen zijnde om den toestand van dezen slaaf te onderzoeken, is door dezen bevonden, dat de klager valschelijk heeft opgegeven ongesteld te zijn, maar dat hij integendeel gezond en sterk is en naar behooren veldarbeid kan verrigten.

Op grond alzoo, dat genoemde slaaf zich aan valsche aantijgingen en ongegronde beschuldigingen tegen zijnen meester, zoomede aan langdurige desertie heeft schuldig gemaakt,

is hij bij maatregel van politie voor eenen onbepaalden tijd op het fort Nieuw Amsterdam onder streng toezigt te werk gesteld.

Dingsdag, den 26sten Februarij 1856.

Gehooord: *a.* de slaaf Geduld, aankomende de plantage Rosenburg, afkomstig van de plantage Mon Bijou;

b. de slaaf Hendrik, aankomende de plantage Groot Chatillon.

Eerstgenoemde ter zake dat hij, na zich van zijne plantage verwijderd te hebben, zich ongeveer zeven maanden in de kappewerie van de plantage Pérou heeft schuil gehouden; de tweede genoemde, die tijdelijk op de plantage Pérou werkzaam was, uit hoofde van moedwillige verwonding van den slaaf Geduld, door middel van een houwer, toen deze zich heimelijk 's avonds bij de negerhuizen van dat effect had begeven.

Uit overweging dat de slaaf Geduld zich aan langdurige desertie heeft schuldig gegemakt; wijders dat er voor den slaaf Hendrik geene noodzakelijkheid of aanleiding heeft bestaan om den slaaf Geduld te verwonden, terwijl eerstgemelde heeft beweerd, dat hij met hem, Hendrik, gedurende zijne schuilhouding in verstandhouding heeft gestaan, doch dat zij oneenigheid gekregen hebbende, hij hem uit dien hoofde zou hebben verwond, zoo zijn beide slaven, bij maatregel van politie, voor eenen onbepaalden tijd op het fort Nieuw Amsterdam te werk gesteld.

Dingsdag, den 4den Maart 1856.

Gehoord: *a.* de slavin Constantia, aankomende J. G. Abendanon;

b. de slaaf Henry, aankomende de weduwe M. A. Keyzer.

Na woordenwisseling op de publieke straat handgemeen zijnde geworden, zijn zij op het bureau van politie ernstig tot rust en orde aangemaand geworden.

Woensdag, den 19den Maart 1856.

Gehoord: *a.* Sara Elisabeth Coops;

b. de slavin Bébé, aankomende L. A. de Mesquita.

Eerstgenoemde brengt klagte in tegen de slavin Bébé voornoemd, ter zake dat deze haar geslagen zou hebben, bij gelegenheid dat zij haar om zekere verschuldigde gelden zou gevraagd hebben.

Uit dit onderzoek de strafschuldigheid dezer slavin gebleken zijnde, heeft de eigenaar aangenomen om zijne slavin eene correctie te doen ondergaan.

c. Jacoba Elisabeth van Trigt;

d. de slavin Bébé, bekend ten name van den boedel van Beulingen voor den vrijdom.

Klagte van eerstgenoemde tegen de laatstgenoemde wegens beleedigende uitdrukkingen en bedreigingen op de wooi-wooi (marktplaats).

De slavin Bébé, met klem en nadruk tot de goede orde aangemaand, met bedreiging dat zij zich aan straf zou blootstellen indien zij met schelden mogt voortgaan.

e. de slaven George, Winst, David, Abraham, Constant, Pieter, Jantje en Thomas, allen aankomende op de plantage Munnickendam.

Ten gevolge eener door den heer H. G. Roux, administrateur van de plantage Munnickendam, tegen de slaven van dat effect ingebragte klagte, dat zij na den afloop van het nieuwejaarsspel eigendunkelijk eenen rustdag meer hadden genomen dan hun toekwam, en dat zij zich bij die gelegenheid zeer onbetamelijk en oproerig ten opzigte van den

directeur gedragen zouden hebben, is aan eene commissie van burger-officieren opgedragen geworden, om deze beschuldigingen op de plaats zelve te onderzoeken en des noodig aan de schuldigen eene doelmatige correctie op te leggen. De slaven, zich aan dat onderzoek niet hebbende willen onderwerpen, hebben eenigen hunner, en wel de acht hiervoren genoemden, zich met een vierriems-korjaal, behoorende aan den directeur, heimelijk stadwaarts begeven, ten einde bij de politie de navolgende klagten in te brengen:

1°. dat het op de plantage Munnickendam als eene usance zou zijn aangenomen, dat de slaven aldaar gedurende *acht* dagen nieuwejaarsspel zouden vieren, doch dat de directeur, hoezeer van de regtvaardigheid en billijkheid daarvan doordrongen, hun desniettemin slechts *zeven* dagen tot dat einde heeft willen toestaan;

2°. dat de voormalige eigenaar, wijlen de heer C. Reyns, het nieuwejaarsspel opzettelijk op *acht* dagen bepaald had, uit aanmerking dat hun geen feestdagen gegeven werden, maar dat zij op die dagen moesten arbeiden;

3°. dat zij sedert *drie* maanden verstoken zouden zijn gebleven van de gewone rantsoenen visch of zoogenaamde swittiemoffo, zout, tabak, en wijders dat zij in geene drie jaren uitdeeling van kleedingstukken zouden hebben bekomen; en

4°. dat zij niet aangemoedigd of opgewekt zouden worden tot het ontvangen van godsdienstig onderrigt, daar, ingeval zij vroeger het godsdienstig onderwijs bij de leeraars der Moravische Broedergemeente, die tot dat einde voorheen van tijd tot tijd op voorschreven plantage kwamen, bijwoonden, zij genoodzaakt werden om den werkdag, dien zij hierdoor verloren hadden, op den Zon- of rustdag weder in te halen, terwijl zij bij die gelegenheid tevens den wensch uitten, om godsdienstig onderrigt te mogen erlangen.

De onderwerpelijke punten van bezwaar ter kennisse van den heer H. G. Roux gebragt zijnde, heeft deze een en ander wederlegd, hetgeen tot eene uitvoerige briefwisseling heeft aanleiding gegeven; terwijl de directeur van dat effect, W. van Tol jr., daaromtrent ten burele der politie is gehoord geworden.

Uit overweging dat het ingestelde onderzoek heeft doen kennen, dat voornoemde slaven zich zeer laakbaar en eigendunkelijk hadden gedragen, daar zij na »zeven dagen nieuwejaarspel te hebben gevierd, daarenboven op eigen gezag nog eenen rustdag hadden genomen in weerwil van het verbod deswege van den directeur;" vervolgens ondanks de herhaalde aanmaningen van den directeur, evenzeer op eene ongepaste en oneerbiedige wijze geweigerd hadden, dien dag weder in te werken, niettegenstaande het hun bekend was, dat de wet het vieren van het nieuwejaarspel slechts *drie dagen en een dag om uit te rusten* toekent, zoo heeft de procureur-generaal, in het belang der goede orde en tot handhaving eener gewenschte en noodige ondergeschiktheid onder de slavenbevolking, het noodig geoordeeld, om de bedoelde *acht* slaven, die zich ten deze als belhamels hadden doen kennen, krachtens art. 30 van het Reglement op de behandeling der slaven in de divisien (publicatie van 6 Mei 1851, *Gouvernementsblad* n°. 4) ten overstaan eener commissie van burger-officieren op de plaats zelve, in tegenwoordigheid der overige slavenmagt, eene correctie te doen ondergaan.

Aangezien de vermelde slaven andermaal geweigerd hadden om zich aan die strafoefening te onderwerpen en zich ten aanzien der commissie zeer oproerig en onbetamelijk hadden gedragen, welke handeling aanleiding zou kunnen geven dat het wettig gezag der burger-autoriteit ook door andere slavenmagten wierd miskend en ondermijnd, zoo heeft de procureur-generaal zich in de maand Mei dezes jaars, vergezeld van den heemraad der divisie Boven-Cottica en Perica, naar voorschreven plantage begeven, ten einde aldaar, des vereischt door tusschenkomst van de gewapende magt, de rust en orde weder te herstellen.

Intusschen is den heer H. G. Roux dringend aanbevolen geworden om de slaven van meergenoemde plantage, volgens hunnen wensch en begeerte ten spoedigste godsdienstig te doen onderwijzen, en hij tevens ernstig aangemaand geworden om hen onverwijld van de noodige kleedingstukken en levensbehoeften te voorzien.

Eenigen tijd daarna heeft de heer W. van Tol jr. als gezagvoerder van dat effect zijn ontslag genomen. (Zie hierna 7, 10, 21 en 23 April 1856.)

Vrijdag, den 21sten Maart 1856.

Gehoord de slaaf Welkom, aankomende N. Box, omtrent het verzoek van zijnen

meester, bij missive dd. 18 dezer gedaan, om hem wegens slecht gedag en desertie voor den tijd van zes maanden op het fort Nieuw Amsterdam bij maatregel van politie te werk te doen stellen.

Op grond dat de slaaf Welkom voornoemd zich, blijkens het ingesteld onderzoek, in verband tot de nadere inlichtingen door den eigenaar gegeven, aan weêrspannigheid, verzet en desertie heeft schuldig gemaakt, is aan het verzoek van den eigenaar gevolg gegeven.

Zaturdag, den 22sten Maart 1856.

Gehoord: *a.* de slavin Rebecca, aankomende den houtgrond Berlijn, in dienst van W. Schields, aangeklaagd door Sally Maria Domperts en hare dochter Alida Domperts, ter zake van feitelijk geweld.

Uit overweging dat de beklaagde slavin Rebecca, die met den zoon van eerstgenoemde klaagster leeft, is geprovoceerd en uit dien hoofde tot het plegen van feitelijkheden is uitgelokt, is haar ten burele der politie eene ernstige mondelinge correctie gegeven geworden, met bedreiging dat, bij herhaling van dergelijke wanordelijkheden, zij voor den regter zou vervolgd worden, waarmede de klaagsters genoegen hebben genomen.

b. de slavinnen Adolphine, aankomende A. M. Staphorst, en Princes, aankomende M. N. Arland. Ter zake van vechterij op de publieke straat door de agenten van politie gearresteerd en naar de corps de garde overgebragt, waaruit zij daags daarna zijn ontslagen, na op het bureau van politie met klem en nadruk tot rust en orde te zijn aangemaand geworden.

Maandag, den 31sten Maart 1856.

Gehoord: *a.* de slaaf Trotie, aankomende de plantage l'Aventure, afkomstig van de plantage Harmonie, omtrent zijne verwijdering van de plantage, en voorts waarom hij geweigerd heeft om van zijnen meester straf aan te nemen.

De tusschenkomst van den heemraad der divisie Boven-Cottica en Perica ingeroepen om dezen slaaf, dewelke zich blijkens het daaromtrent ingesteld onderzoek aan pligtverzuim en brutaliteit heeft schuldig gemaakt, en op eene laakbare en halsstarige wijze heeft geweigerd om niet alleen van den directeur, maar ook van den eigenaar, den heer P. C. Vereul, straf aan te nemen, krachtens art. 30 van het slaven-reglement (publicatie van 6 Mei 1851, G. B. n°. 4) ten overstaan van eenen burger-officier eene doelmatige correctie doen ondergaan, tot welken maatregel door den heer procureur-generaal is besloten, uit hoofde de slavenmagt van de plantage l'Aventure in den laatsten tijd in het dwaalbegrip schijnt te verkeeren, dat den directeur of den eigenaar de bevoegdheid tot het opleggen van straffen zou zijn ontnomen geworden.

b. de slavinnen Anna en Johanna, bijgenaamd Wolly, de eerste aankomende J. Petzoldt en de tweede genoemde aankomende H. A. Guljé, ter zake dat zij door hare meesters mishandeld zouden zijn geworden.

Bij vonnis van het collegie van kleine zaken, dd. 28 April, 26 Mei 1856, zijn beide beklaagden elk tot eene geldboete van vijf en twintig gulden, alsmede in de kosten van het regtsgeding, veroordeeld geworden.

Maandag, den 7den April 1856.

Gehoord: *a.* Helena Pauli, vergezeld van haar kind Elisa Pauli, oud vier jaren;

b. de slavenjongen Rudolf, aankomende A. Scheek.

Eerstgenoemde brengt ter kennis van de politie, dat haar dochtertje haar had medegedeeld, dat voornoemde slavenjongen Rudolf, oud naar gissing 16 jaren, haar een voorstel zou hebben gedaan tot bijslaap of in vleeschelijke aanraking te komen, tot welk einde hij dat kind op een verwijderd punt bij de laan van de plantage Ma Retraite zou hebben gebragt.

De slavenjongen Rudolf in tegenwoordigheid der klaagster en van zijnen meester ernstig

aangemaand zijnde om de waarheid aan het licht te brengen, ontkent pertinent de tegen hem ingebragte beschuldiging.

Volgens verkregen inlichtingen zou dat meisje meermalen leugens verzonnen hebben.

Uit het gehouden onderzoek zijn er termen voorgekomen om te mogen aannemen, dat de opgave van het meisje een bloot verzinsel is, omdat, wanneer voornoemde jongen al eenmaal met haar op eene geïsoleerde plek ware geweest, hij alsdan naar alle waarschijnlijkheid zijn voornemen zou volbragt hebben. Overigens zijn er in deze zaak hoegenaamd geene personen opgenoemd, die tot bevestiging dezer beschuldiging iets weten op te geven, en evenmin van zoodanige omstandigheden en bijzonderheden gebleken, om deze klagte als eenigzins aannemelijk te beschouwen.

Blijkens het op dezerzijdschen last door den vroedmeester bij opgemeld meisje bewerkstelligd onderzoek, zijn bij haar geene sporen van uiterlijk geweld of poging tot defloratie ontdekt geworden.

c. de slaven Constant, Pieter, George, David, Abraham, Winst, Jantje en Thomas, allen aankomende de plantage Munnickendam.

Aan deze klagers voorgehouden den inhoud der missive van den heer H. G. Roux, administrateur der plantage Munnickendam, dd. 25 Maart jl., en bijlagen, houdende, ten gevolge dezerzijdsche aanschrijving, inlichtingen en wederlegging der klagten door deze slaven ingebragt, terwijl van de door hen daarop gegeven antwoorden en gemaakte bemerkingen proces-verbaal is opgemaakt geworden.

(Zie hiervoren Journaal van Woensdag, den 19den Maart jl.)

Dingsdag, *den* 8*sten* *April* 1856.

Gehoord de slaaf Fortuin, aankomende de plantage à la Bonne heure, in dienst van den heer A. Wildeboer.

Onderhouden wegens valsche geruchten die hij bij het passeren van de plantage Geertruidenberg met eene zeilboot, onder de slavenmagt aldaar omtrent het in vrijheid stellen der slavenbevolking zou verspreid hebben, en voorts wegens zijn eigendunkelijk gedrag om zich zonder voorkennis van zijnen meester met een vaartuig buiten de stad te begeven.

Bij onderzoek gebleken zijnde dat deze slaaf aan vlagen van krankzinnigheid onderhevig is, is hij weder ter beschikking van zijnen meester gesteld geworden, met verzoek om, wegens zijnen toestand, een naauwkeurig toezigt op hem te doen houden.

Donderdag, *den* 10*den* *April* 1856.

Gehoord de slaaf Heintje, aankomende de plantage Munnickendam,

door den heer H. G. Roux, administrateur van dat effect, ten burele der politie gezonden ten einde gehoord te worden in de klagten door de slaven Constant c. s. ingebragt.

(Zie hiervoren de datis 19 Maart en 7 April jl.)

Zaturdag, *den* 12*den* *April* 1856.

Gehoord: *a.* de slavin Jetta, aankomende D. de Barrios;

b. D. de Barrios.

Klagten tegen haren meester en diens huisvrouw, wegens slechte bejegeningen; wijders dat de klaagster aan hevige zeeren lijdende zijnde, geene genees- of heelkundige behandeling zou kunnen bekomen.

D. de Barrios, ten burele van politie zijnde gerequireerd, zijn hem opgemelde bezwaren ernstig voorgehouden, met herinnering aan de bepalingen vervat in het Reglement op de behandeling der slaven in de stad (Publicatie van 6 Mei 1851, *Gouvernementsblad*, n°. 4).

Voorts aan hem de verpligting opgelegd, om deze slavin onverwijld in een hospitaal te doen opnemen, met bedreiging dat zij, bij gebreke van dien, van wege de politie voor zijne rekening naar 's lands hospitaal zou gezonden worden.

Dienovereenkomstig is zij door den eigenaar Gravenberch ter verpleging besteed geworden, in wiens hospitaal zij, ter verzekering dat de eigenaar aan zijne aanneming zou voldoen, onder geleide van eenen agent van politie is gebragt geworden.

Maandag, den 14den April 1856

Gehoord J. Matile, klagte tegen de slavin Lisette, aankomende M. P. E. Kröner, ter zake dat zij zich zou hebben schuldig gemaakt aan schennis van huisregt jegens P. Westhousen, het uiten van eerkrenkende uitdrukkingen in het openbaar jegens opgenoemden Matile, en voorts aan het verwekken van moeijenis en burengerucht op de openbare straat.

Bij vonnis van het collegie van kleine zaken, dd. 28 April en 26 Mei 1856, is de beklaagde slavin Lisette, uit overweging dat de haar ten laste gelegde overtredingen niet zijn bewezen, vrijgesproken van de tegen haar ingebragte beschuldigingen, en de kosten van het regtsgeding alzoo gebragt ten laste van het koloniaal bestuur.

Dingsdag, den 15den April 1856.

Gehoord: *a.* de slavenjongen Frits, aankomende den houtgrond Berg en Dal, in dienst van den heer mr. J. H. de Frederici, wonende op de plantage Vaderszorg en Carelsdeel;

b. de slavenjongen Willem, aankomende de plantage Vaderszorg en Carelsdeel;

c. de slaaf Julius, 1ste bastiaan op de plantage Vaderszorg en Carelsdeel,

omtrent de klagten door den heer mr. J. H. de Frederici, dd. 12 April jl. aan den procureur-generaal gerigt, ter zake de slaven Hendrik, 1ste bastiaan, en Azor, 2de bastiaan op de plantage Adrichem, zich zouden hebben schuldig gemaakt, de eerste beklaagde aan feitelijk geweld jegens voornoemden slavenjongen Frits, toen deze met eene boodschap van zijnen tijdelijken meester op de plantage Adrichem was gekomen, en aan het straffen met den zweep op eigen gezag, zonder daartoe bevoegdheid te hebben, van de slavin Santje, aankomende de plantage Adrichem; de tweede beklaagde aan medepligtigheid aan het feitelijk geweld, gepleegd ten aanzien van meergemelden slavenjongen Frits.

Bij vonnis van het collegie van kleine zaken dd. 28 April jl. en 26 Mei 1856 zijn beide beklaagden bij gebrek aan bewijs vrijgesproken van de tegen hen ingebragte beschuldiging, met bepaling, dat de kosten van het regtsgeding zullen gebragt worden ten laste van het koloniaal bestuur.

Zaturdag, den 19den April 1856.

Gehoord: *a.* P. Rompel;

b. de slavin Sophie, aankomende de huisvrouw van genoemden P. Rompel,

omtrent de klagten, door gemelden Rompel tegen de slavin Sophie ingebragt en ten aanzien van zijn verzoek, om haar bij maatregel van politie voor eenigen tijd op het fort Nieuw Amsterdam te doen arbeiden.

Bij onderzoek gebleken zijnde dat deze slavin herhaaldelijk aanleiding geeft tot huisselijke twisten, zich aan verregaand verzet, gewelddadigheden en brutaliteit ten opzigte van hare meesteres, en aan burengerucht heeft schuldig gemaakt, is zij ingevolge het verzoek van den meester voor den tijd van twee maanden op gemeld fort te werk gesteld, met bepaling dat zij zoodanige werkzaamheden zal verrigten, als waartoe hare krachten berekend zijn, aangezien zij niet tot den veldarbeid maar wel tot werkzaamheid bij huis of ligt werk geschikt moet geacht worden.

Maandag, den 21sten April 1855.

Gehoord: *a.* W. van Tol jr., directeur der plantage Munnickendam, omtrent de klagten door de acht slaven Constant c. s., aankomende de plantage Munnickendam, ingebragt.

(Zie hiervoren de journalen dd. 19 Maart, 7 en 10 April jl.)

b. D. F. Flu, klagte tegen den slaaf Willem, aankomende Anna Adney, ter zake dat

deze slaaf zich gisteren morgen ten zijnen huize aan feitelijk geweld jegens eene zijner slavinnen, waarmede de beklaagde leeft, zou hebben schuldig gemaakt.

De klager verzoekt, dat, uit aanmerking van den armoedigen toestand van de eigenares van genoemden slaaf, aan deze zaak geen geregterlijk gevolg zal gegeven worden.

Uit overweging dat de onderwerpelijke klagte met geene verzwarende omstandigheden is gepaard gegaan, is aan dezelve geen ander of meer gevolg gegeven geworden, doch is de beklaagde, na eenen nacht in het corps de garde opgesloten te zijn geweest, daaruit weder ontslagen, onder ernstige vermaning om zich voortaan stil en rustig te gedragen.

c. de slaaf Charles, aankomende C. M. A. Favery, wegens de op hem rustende vermoedens, dat hij een koperen mortier, die hij aan boord van het Nederlandsch schip *Maria Johanna*, kapitein R. L. Schaap, te koop heeft aangeboden, zou ontvreemd hebben.

Aangezien er ten deze geene voldoende bewijzen zijn voorgekomen, om hem aan het plegen van dien diefstal schuldig te houden, althans uit hoofde dat er ten deze geene genoegzame confessie of convictie aanwezig is, den beklaagde uit zijne voorloopige custodie ontslagen; hebbende diens meester evenwel aangenomen om hem uit de stad te verwijderen, op grond dat er meermalen vermoedens van geringe dieverijen ten zijnen opzigte bestaan hebben.

Woensdag, den 23sten April 1856.

Gehoord: *a.* de slaaf Cornelis, aankomende de plantage Driesveld.

Aangezien deze slaaf zich stadwaarts heeft begeven, met het voornemen om tegen den divisie-heelmeester Cabbell, wonende op de plantage Mon Trésor, bij wien hij ter genezing besteed was, bij administrateuren der plantage Driesveld klagten in te brengen ter zake dat hij hem geslagen zou hebben, en dat hij van dien heelmeester geene behoorlijke voeding zou bekomen, hem ter beschikking van zijne meesters gesteld, hebbende de klager opgegeven, dat het zijn voornemen niet was om bij de politie daaromtrent klagten in te brengen, doch zich regtstreeks tot administrateuren te vervoegen, waarin hij weêrhouden is geworden omdat hij, als van geen pas voorzien, te fort Nieuw Amsterdam aangehouden en ter beschikking van de politie gesteld werd.

Administrateuren, de heeren H. G. Roux c. s., zijn verzocht geworden om deze bezwaren ingevolge het verlangen van den klager naauwkeurig te onderzoeken.

b. de slaven Constant, Pieter, George, David, Abraham, Winst, Jantje en Thomas, allen aankomende plantage Munnickendam.

Aan de voornoemde acht slaven voorhouden de missive van den heer H. G. Roux, administrateur der plantage Munnickendam, dd. 18 April jl., zoomede het proces-verbaal der verklaring door W. van Tol jr., directeur van dat effect, ten burele van politie afgelegd, en van de daarop door voormelde slaven gegeven antwoorden en gemaakte bemerkingen proces-verbaal opgemaakt.

(Zie hiervoren de journalen dd. 19 Maart, 7, 10 en 21 April jl.)

Vrijdag, den 2den Mei 1856.

Gehoord: de slaaf Jacobus, aankomende de plantage Groot Cuylenburg. (Door den kommandant van het fort Nieuw Amsterdam ter beschikking van de politie gesteld uit hoofde hij van geen pas voorzien was.)

Klagte tegen den directeur, ter zake dat deze hem te veel werkzaamheden zou opdragen in weerwil dat hij reeds bejaard is. Aangezien voornoemde slaaf heeft opgegeven, dat hij zich van de plantage verwijderd heeft met het voornemen om zich regtstreeks tot de administrateurs van opgemelde plantage te vervoegen, zoo is hij tot dat einde aan hen overgegeven, geworden met verzoek om zijne klagte te onderzoeken.

Vrijdag, den 9den Mei 1856.

Gehoord: de slaaf Adriaan, aankomende F. Neumann, klagte tegen zijnen meester wegens ondergane betraffingen. (Zie het rapport van den luitenant van politie dd. 5 dezer, houdende kennisgeving dat genoemde eigenaar den klager op diens erf zou geslagen hebben.)

Uit de geregterlijke instructie is niets anders geresulteerd, dan dat van de ten deze gehoorde getuigen slechts eene, en wel Mietje van Kok (hebbende de overige getuigen niets betrekkelijk deze zaak kunnen deponeren), heeft verklaard:

dat de beklaagde den slaaf Adriaan wegens pligtverzuim eenige klappen heeft gegeven;

dat deze slaaf zich daarop tegen zijnen meester door verregaand oneerbiedig gedrag heeft verzet en hem in den vinger gebeten, waarop de beklaagde, in drift ontstoken, een oude slof, die juist voor de hand lag, heeft opgenomen en den klager daarmede eenige slagen heeft toegebragt.

Uit overweging dat deze op zich zelve staande getuigenis regtens niet voldoende is beschouwd om het feit, waarvoor de beklaagde te regt heeft gestaan, te constateren, en dat derhalve de beklaagde niet is kunnen worden schuldig verklaard aan de hem te laste gelegde overtreding, is hij bij vonnis van het collegie van kleine zaken, dd. 9 Junij en 7 Julij 1856, bij gebrek aan bewijs van de tegen hem ingebragte beschuldiging vrijgesproken, met bepaling dat de kosten zullen worden gebragt ten laste van het koloniaal bestuur.

(Zie het journaal, de dato 17 Mei 1856.)

Woensdag, den 14den Mei 1856.

Gehoord: *a.* de slaaf Cesar, aankomende de plantage Hooyland, omtrent het verzoek van den heer H. Wright, eigenaar van dat effect, om hem voor den tijd van een jaar naar Coronie te verwijderen, op grond dat hij het voornemen zou gehad hebben om te ontvlugten.

Bij gouvernements-resolutie, de dato 23 Mei 1856, n°. 632, is de noodige autorisatie verleend geworden om den slaaf Cesar voornoemd voor den tijd van een jaar naar het district Coronie te verwijderen.

b. de slaaf Solo, aankomende de plantage l'Aventure, brengt klagten in tegen zijnen meester, den heer P. C. Veruel, ter zake dat deze geweigerd zou hebben om hem op het effect waartoe hij behoort te doen arbeiden, doch voornemens zou zijn om hem naar het etablissement Bergerac bij den aldaar wonenden divisie-heelmeester te zenden om verpleegd te worden, ofschoon hij niet ziek zou zijn.

Blijkens het ingesteld onderzoek heeft deze slaaf zich aan leugenachtige opgaven en valsche beschuldigingen jegens zijnen meester schuldig gemaakt. Op grond hiervan is hij voor eenen onbepaalden tijd, bij maatregel van politie, op het fort Nieuw Amsterdam te werk gesteld geworden, tot dat hij blijken van een verbeterd gedrag zou gegeven hebben.

Zaturdag, den 17den Mei 1856.

Gehoord: Mietje van Kok, getuige in de klagte van den slaaf Adriaan, tegen zijnen meester F. Neumann.

(Zie het journaal, de dato 9 Mei jl.)

Maandag, den 26sten Mei 1856.

Gehoord: *a.* T. N. Johanzoon, door den slaaf Marius, aankomende A. Strockman, beklaagd ter zake van feitelijk geweld, bij gelegenheid dat zij gelijktijdig op de plantage Resolutie werkzaam waren;

b. H. P. B. Rens, } getuigen in opgemelde zaak.
c. H. Coronel, }

Dingsdag, den 3den Junij 1856.

1°. Ingekomen: missive van administrateuren der plantage Anna Catharina, de heeren E. F. L. Mollinger c. s., verzoekende aan eenige slaven van dat effect, wegens diefstal met braak, meer dan de bij de wet aan administrateurs veroorloofde straf te mogen doen opleggen.

2°. Aangeschreven: de burger-kapitein der divisie Beneden-Cottica om een onderzoek omtrent het door administrateurs der plantage Anna Catharina medegedeelde op de plaats zelve in te stellen, en daarvan een naauwkeurig proces-verbaal op te maken, ten einde te kunnen beoordeelen, of aan het verzoek van administrateuren voornoemd al dan niet gevolg zou kunnen gegeven worden. (Lit. B, n°. 357/53.)

Nadat het bedoelde onderzoek had plaats gevonden en het proces-verbaal daarvan was ingekomen, is de heemraad der gemelde divisie uitgenoodigd geworden om de slaven Arie, Jupiter, Lodewijk, Matthijs en Lambert, aankomende de plantage Anna Catharina, ter zake dat zij zich aan diefstal van eetwaren, olie als anderzins uit het magazijn aldaar, bij middel van braak, en anderen uit hoofde van medepligtigheid daaraan, hadden schuldig gemaakt, in overeenstemming met het verzoek van administrateurs, krachtens art. 30 van bijlage C der publicatie van 6 Mei 1851, *Gouvernementsblad* n°. 4, ten overstaan van eenen burger-officier, naar gelang hunner strafschuldigheid, eene correctie, evenwel het maximum, bij de destijds vigerende wet bepaald, ten getale van 50 zweepslagen, niet te bovengaande.

Woensdag, den 4den Junij 1856.

1°. Gehoord: de slaaf Castor, aankomende T. J. Verschuur, werkende op de plantage Elizabethshoop.

Klagte tegen zijnen meester, ter zake dat deze hem onverdiend zweepslagen zou hebben doen toebrengen en wel een boven de wet bepaald getal slagen.

2°. Aangeschreven: de stads-heelmeester, om den toestand van den slaaf Castor voornoemd te onderzoeken, en schriftelijk te doen kennen, of er bij genoemden slaaf sporen aanwezig zijn, dat hij buitengewoon streng zou zijn afgestraft geworden; waarop deze heeft geantwoord, dat, hoezeer er op de achterzijde der dijen kenmerken van toegebragte zweepslagen aanwezig waren, hij echter niet kan aannemen dat het getal, bij de wet bepaald, was overschreden, daar, ofschoon de huid beleedigd, de slagen echter niet diep doorgedrongen waren.

Nader gehoord in deze zaak:

a. de slaaf Klaas, bastiaan op de plantage Elizabethshoop;

b. de slavin Sybille, aankomende de plantage Elizabethshoop;

c. de slavin Dorothea, aankomende de plantage Elizabethshoop;

terwijl de eigenaar, de heer Verschuur, omtrent de tegen hem ingebragte beschuldiging de noodige inlichtingen in geschrifte heeft gegeven.

Uit het gehouden onderzoek is voldoende gebleken, dat deze klagte als ongegrond en overdreven te beschouwen is, en dat de klager zich alzoo aan leugenachtige voorgevens en valsche aantijgingen ten opzigte van zijnen meester had schuldig gemaakt.

In het belang der goede orde is hij bij maatregel van politie, voor den tijd van eene maand, op het fort Nieuw Amsterdam te werk gesteld geworden.

Donderdag, den 5den Junij 1856.

Gehoord: de navolgende slaven:

Lakey, Allert, Patent, Adonis, Laurens, Constant en Javier, allen aankomende de plantage Maasstroom, omtrent de door hem bij den burger-kapitein der divisie Beneden-Cottica ingebragte klagte, dat zij niet op den bepaalden tijd swittiemoffo zouden ontvangen hebben.

Bij missive, dd. 6 dezer, lit. B, n°. 359/55, aan administrateurs, de heeren B. C. van den Ende c. s., kennis gegeven, dat, uit aanmerking eensdeels dat bij dat onderzoek geene voldoende termen zijn voorgekomen om bedoelde slaven uit het oogpunt van billijkheid en regtvaardigheid te doen corrigeren, daar het toch uit de verkregen inlichtingen overtuigend was gebleken, dat zij niet op den daarvoor bij de wet bepaalden tijd uitdeeling van toespijzen of zoogenaamde swittiemoffo hadden erlangd; en anderdeels uit hoofde dat de onderwerpelijke quaestie thans als getermineerd moet beschouwd worden, aangezien de opgenoemde slaven hadden verklaard, dat zij op Dingsdag jl. de gewone rantsoenen

bakkeljaauw hadden verkregen, de voorzeide zeven slaven ter beschikking van administrateuren worden gesteld, ten einde weder naar de plantage Maasstroom te worden teruggezonden, zijnde deze slaven vóór hun vertrek naar de plantage ten burele der politie ernstig gewaarschuwd geworden om zich voortaan stil en rustig te gedragen en hunne verpligtingen na te komen, met aanmaning om, ingeval zij iets te reclameren hadden, zulks op eene gepaste wijze te doen, doch zich niet in massa van de plantage te verwijderen.

Maandag, den 9den Junij 1856.

Gehoord: *a.* de slavin Naatje, ook genaamd Jacoba, aankomende M. Arons, omtrent de op den slaaf Colijn, aankomende H. Limes, rustende vermoedens, dat hij pogingen tot inbraak in het pakhuis van Gebr. Lugard en in den winkel van Gebr. Barnett zou gedaan hebben;

b. de slaaf Colijn, aankomende M. Limes, ter zake voorschreven.

Dingsdag, den 10den Junij 1856.

Gehoord: *a.* H. F. Limes ter zake der tegen den hem toekomenden slaaf Colijn ingebragte beschuldiging, dat hij pogingen tot inbraak in voormeld pakhuis en winkel zou in het werk gesteld hebben.

Uit hoofde uit het onderzoek geene confessie of convictie is geresulteerd, is de beklaagde mitsdien uit gebrek aan bewijs uit zijne voorloopige custodie ontslagen geworden.

b. de slaaf Frederik, afkomstig van de sedert verlaten plantage Gelderland, laatst gewerkt hebbende op de plantage Akkerboom, beklaagt zich dat hij ongeschikt is tot den veldarbeid, uit hoofde hij lijdende is aan verouderde of verwaarloosde zeeren.

Na onderzoek van den stadsheelmeester, die het noodzakelijk heeft geoordeeld dat de klager verpleegd worde, is de vertegenwoordiger der eigenaren van dezen slaaf, de heer W. J. G. Labad, aangemaand geworden om hem uit zijne custodie te ontslaan en ingevolge de wet onverwijld onder de noodige heelkundige behandeling te plaatsen, waaraan dan ook door dezen is voldaan geworden.

Woensdag, den 11den Junij 1856.

Gehoord: *a.* de slaaf Jan Baas, aankomende de plantage Nieuw Acconoribo, geplaatst geweest als bastiaan op de sedert verlaten doch tot kweekgrond ingerigte plantage Livonia, wegens de door hem den slaaf Abuis, van de plantage Moed en Kommer, toegebragte verwondingen door middel van een geweerschot;

b. de slaaf Luitenant, afkomstig van de plantage Nieuw Acconoribo, thans geplaatst op de plantage Livonia, met betrekking tot opgemelde zaak. (Zie hierna den 27sten Junij 1856.)

Deze zaak is, nadat de praecedente informatien waren ingewonnen, aan de kennisneming van den regter onderworpen geworden; wordende de uitspraak van het geregtshof ten deze weldra te gemoet gezien.

Dingsdag, den 24den Junij 1856.

Gehoord: *a.* de slaaf François, aankomende plantage Mon Souci, op de plantage Vriendsbeleid en Ouderzorg, met drie bossen bananen, waarvan hij de deugdelijke herkomst niet kon bewijzen, aangehouden, terwijl hij bovendien niet voorzien was van een pas;

b. de slavin Sophie, aankomende mejufvrouw Aulorius, zonder pas op de plantage Zoelen aangehouden.

Beiden zijn, na eene ernstige mondelinge correctie op het bureau van politie te hebben ontvangen, weder ter beschikking der eigenares gesteld.

Donderdag, den 26sten Junij 1856.

Gehoord: *a.* de slaaf Kwamie, van de plantage Pieterszorg, ter zake dat hij, volgens klagte door den eigenaar van dat effect, den heer W. E. Ruhrmann, ingebragt, onwettig op de plantage Rust en Werk gearresteerd zou zijn geworden;

b. T. d'Aquin, directeur der plantage Rust en Werk,
c. de slaaf Eduard, aankomende plantage Rust en Werk,
d. de slaaf Premier, aankomende plantage Rust en Werk,

omtrent opgemelde klagte de noodige ophelderingen en inlichtingen gevraagd.

De stukken in deze zaak aan den heer waarnemenden procureur-generaal toegezonden, ten einde daaraan zoodanig of meerder gevolg te geven als aan Z. Ed. G. A. noodig zou voorkomen.

Vrijdag, den 27sten Junij 1856.

Gehoord: *a* de slaaf Abuis, van de plantage Moed en Kommer (sedert ter verpleging in het hospitaal van dr. Lyon opgenomen, nu eerst in staat om een verhoor te knnnen ondergaan);

b. de slaaf Donné, van plantage Badenstein;

c. de slaaf Blucher, » » »

d. de slaaf Doris, » » »

omtrent de verwondingen den eerstgenoemden slaaf Abuis door den slaaf Jan Baas, bastiaan op de plantage Livonia, door een geweerschot toegebragt. Na het verhoor der vier genoemde slaven, zijn zij in confrontatie gebragt met den beklaagden slaaf Jan Baas.

Woensdag, den 2den Julij 1856.

Gehoord de slaaf Alexander, van de plantage Onvergenoegd, omtrent het verzoek door den heer J. Frouin, administrateur van dat effect, gedaan, om dezen slaaf ter zake van brutaal gedrag en pligtverzuim voor den tijd van drie maanden op het fort Nieuw Amsterdam te werk te doen stellen. Na ingesteld onderzoek gebleken zijnde van des slaafs strafschuldigheid, is aan het verlangen van voornoemden administrateur voldaan geworden.

Dingsdag, den 15den Julij 1856.

Gehoord de slavin Adriana, aankomende A. B. de Vries, wegens het door haren meester gedaan verzoek om haar, ter zake van luiheid en brutaliteit, voor den tijd van vier weken, bij maatregel van politie, op het fort Nieuw Amsterdam te doen arbeiden.

Deze slavin hebbende opgegeven dat zij lijdende zou zijn aan een zeer op het linkerbeen, is zij op dezerzijdschen last door den stadsheelmeester gevisiteerd geworden, die zulks heeft bevestigd. Dienvolgens is den eigenaar kenbaar gemaakt, dat in zijn verzoek niet kon getreden worden, terwijl hem de verpligting is opgelegd geworden om haar onverwijld de vereischte heelkundige hulp te verschaffen.

Zaturdag, den 19den Julij 1853.

Ter beschikking van den heer mr. H. Heylidy gesteld den hem toebehoorenden slaaf Harry, zonder pas gearresteerd op de plantage Wederzorg, alwaar hij zich voor eenen vrijen persoon had uitgegeven.

Dingsdag, den 22sten Julij 1856.

Gehoord de slaaf Adam, aankomende J. M. A. Neumann, wegens diefstal van een handbijl, zaag en boor, ten huize van de wed. H. J. Sanches, geb. de Vries.

Uit aanmerking dat deze diefstal met geene verzwarende omstandigheden is vergezeld gegaan, en de beklaagde kennelijk berouw had getoond wegens het door hem gepleegde misdrijf, is deze zaak huishoudelijk afgedaan; zijnde hij tot straf voor eenigen tijd van de plantage verwijderd geworden.

Donderdag, den 24sten Julij 1856.

Gehoord: *a.* H. T. G. van den IJver, directeur der plantage Marienburg;

b. de slaven Joris, Hendrik, Cornelis, Pieter, Thomas, 1ste bastiaan, allen aankomende plantage Marienburg,

wegens betoonden onwil bij het koffijplukken en halsstarrig weigeren om van den directeur daarvoor straf aan te nemen; voorts ter zake van verregaande luidruchtigheid en oneerbiedig gedrag tegen de commissie van burger-officieren, die belast was om op de plaats zelve de voorgevallen ongeregeldheden te onderzoeken, doch hierdoor in het volbrengen van hare taak is belemmerd geworden, terwijl de beklaagden bij die gelegenheid den genoemden directeur verschillende beleedigende uitdrukkingen hebben toegevoegd.

(Zie voorts nog hierna den 26sten Julij e. k.)

Nadat beheerders van dit effect, de heeren H. A. Tirion c. s., ook nog ten deze de noodige inlichtingen hadden gegeven, zijn de slaaf Joris en de slavin Santje, die zich ten deze als de belhamels hebben doen kennen, in het belang der goede orde en ter voorkoming van dergelijke ongeregeldheden, voor den tijd van eene maand op het fort Nieuw Amsterdam, bij maatregel van politie, te werk gesteld geworden, terwijl de bastiaan Thomas, die hun in deze zaak een slecht voorbeeld heeft gegeven en geene pogingen heeft aangewend om de plaats gehad hebbende ongeregeldheden te voorkomen, voor den tijd van acht dagen in het fort Zeelandia gecustodieerd is geworden.

Donderdag, den 31sten Julij 1856.

1°. Gehoord: *a.* de slaaf Martinus, aankomende de plantage Nijd en Spijt;

b. de slaaf Charles, aankomende de plantage Mon Trésor,

door den directeur der plantage Alkmaar, de heer A. Ricketts, in het wachthuis van laatsgemeld effect betrapt, dat zij in verstandhouding stonden met weggeloopen slaven.

Door voorzegden directeur door nadere bewijzen de tegen opgenoemde slaven ingebragte beschuldiging gestaafd zijnde, zoo zijn dezelve voor den tijd van eene maand op het fort Nieuw Amsterdam bij maatregel van politie te werk gesteld.

(Zie het journaal dd. 24 Augustus 1856.)

2°. Heden avond, op last van den heer waarn. procureur-generaal, ten huize van den heer J. P. Haas Jzn., gehoord en proces-verbaal opgemaakt der verklaringen van den slaaf Christiaan, aankomende de plantage Esthersrust, ter zake dat de burger-kapitein der divisie Cottica, de heer W. van der Vinne, hem onverdiend en zonder dat hiertoe de minste aanleiding bestond, met zweepslagen heeft doen afstraffen, ten gevolge waarvan hij ziek is geworden.

3°. Aangeschreven de heer W. van der Vinne, burger-kapitein der divisie Beneden-Cottica, om ter zake voorschreven de noodige inlichtingen te geven, vooral om de redenen te doen kennen die tot afstraffing van voornoemden slaaf Christiaan zouden hebben aanleiding gegeven.

Vrijdag, den 1sten Augustus 1856.

Gehoord: M. Thieler, directeur der plantage Esthersrust, omtrent de ongeregeldheden, voorgevallen tusschen de slavenmagten van de plantages Broedershoop en Esthersrust,

en ten aanzien der afstraffing door den burger-kapitein voornoemd van den slaaf Christiaan, aankomende laatstgemeld effect.

Een en ander heeft de waarnemende procureur-generaal, die in loco aangaande deze zaak onderzoek is gaan doen, geleid tot eene voordragt aan Zijne Excellentie den Gouverneur, en vervolgens tot ontslag van den burger-kapitein voornoemd.

Zaturdag, den 9den Augustus 1856.

Gehoord de slaven Andries en Jonas, aankomende de plantage Resolutie, wegens vermoedens dat zij voornemens zouden zijn geweest om op de plantage Visserszorg bananen te stelen.

Met eene ernstige mondelinge correctie ter beschikking van den administrateur van eerstgemelde plantage, den heer H. Bijlaart, gesteld, zijnde de slaven *niet* in het bezit van bananen gevonden, terwijl zij evenmin in de kostgronden, maar wel bij de landingsplaats, van geen pas voorzien, zijn gearresteerd geworden.

Donderdag, den 14den Augustus 1856.

Gehoord: *a.* de slaaf Martinus, aankomende de plantage Nijd en Spijt;

b. de slaaf Charles, aankomende de plantage Mon Trésor.

Voorgehouden de nadere inlichtingen door den heer A. Ricketts, directeur der plantage Alkmaar, gegeven, dat zij in strafbare verstandhouding met weggeloopen slaven zouden staan.

Maandag, den 18den Augustus 1856.

1°. Gehoord: de slavin Annaatje, aankomende de plantage Pieterszorg.

Klagten tegen den heer W. E. Ruhmann, eigenaar en directeur der plantage Pieterszorg, ter zake dat zij te zwak van gestel zou zijn om heel werk te verrigten, terwijl zij deswege bij dien heer hare bezwaren hebbende ingebragt, hij haar met straffen zou bedreigd hebben.

2°. Aangeschreven de stadsgeneesheer om den toestand der slavin Annaatje, aankomende voornoemd effect, te onderzoeken, met verzoek om op te geven, of zij in staat geacht kan worden om *heel* veldwerk te verrigten.

Bij dat onderzoek, in verband tot de inlichtingen door den eigenaar gegeven, het gebleken zijnde, dat zij onwaarheid had voorgewend en dat er bij haar onwil tot werken bestaat, aangezien de stadsgeneesheer heeft verklaard dat zij in eenen gezonden toestand verkeert, zoo is zij, na eenige ernstige waarschuwing op het bureau van politie te hebben ontvangen, weder ter beschikking van den eigenaar gesteld geworden.

Woensdag, den 20sten Augustus 1856.

Gehoord: *a.* de slavin Amère, aankomende C. J. Arons;

b. de slavin Adriana, aankomende A. P. van Heurn;

c. Dora de Britto, als getuigen omtrent de klagte door H. W. Kuster bij de politie ingebragt, dat de slavin Affie, aankomende J. C. Nassy jr., zich ten zijnen huize aan ontvreemding van kleedingstukken en andere artikelen heeft schuldig gemaakt.

De stukken toegezonden aan den heer waarnemenden procureur-generaal ten fine van verdere vervolging; — zijnde deze zaak in behandeling bij het geregtshof.

Dingsdag, den 26sten Augustus 1856.

1°. Gehoord: *a.* de slaaf Florus, aankomende den boedel Potters, doch werkzaam op de plantage Sinabo, wegens het afbranden van eene trasloods op genoemde plantage.

Bij gemis van bewijs van schuld of kwaadwilligheid, is deze slaaf weder ter beschikking van zijnen meester gesteld.

b. de slaaf Pluto, aankomende de plantage Kerkshoven, klagten tegen den bastiaan van dat effect, met name Jacob, ter zake van mishandeling.
(Zie hierna den 1sten September e. k.)

2°. Aangeschreven de heer G. D. Visser, eigenaar en administrateur der plantage Kerkshoven, om voornoemden bastiaan Jacob in de stad en ten burele van politie te doen komen, ten einde omtrent de door den slaaf Pluto ingebragte klagte te worden gehoord.

Donderdag, *den* 28*sten Augustus* 1856.

Gehoord de slaaf Mars, aankomende de plantage Maasstroom, klagten tegen den eersten bastiaan Doris, ter zake dat deze hem zweepslagen op het scrotum zou hebben toegebragt, niettegenstaande hij lijdende is aan eene waterbreuk; terwijl de directeur hem een breukband zou geweigerd hebben.
(Zie den 29sten en 30sten Augustus e. k.)

Vrijdag, *den* 29*sten Augustus* 1856.

Ingekomen verklaring van den stadsheelmeester, houdende dat de slaaf Mars, aankomende de plantage Maasstroom, lijdende is aan eene waterbreuk en aan eene dubbelde liesbreuk. (Zie den 30sten Augustus e. k.)

Zaturdag, *den* 30*sten Augustus* 1856.

Aangeschreven administrateurs der plantage Maasstroom, de heeren B. C. van den Ende c. s. Inlichtingen gevraagd omtrent de door den slaaf Mars ingebragte klagten, met aanmaning om hem onverwijld van een breukband te voorzien en geene werkzaamheden te doen volbrengen, die voor zijnen toestand nadeelig zouden kunnen geacht worden; zijnde door heeren administrateurs onmiddellijk gevolg gegeven aan dezerzijdsche aanmaning om hem een behoorlijken breukband te verschaffen; terwijl het bij onderzoek niet is gebleken dat de 1ste bastiaan Doris hem zou mishandeld hebben.

Maandag, *den* 1*sten September* 1856.

Gehoord: *a.* de eerste bastiaan van de plantage Kerkshoven, genaamd Jacob;

b. de tweede bastiaan van dat effect, met name Cromwell,

omtrent de klagte door den slaaf Pluto, aankomende de plantage Kerkshoven, ingebragt. (Zie hiervoor den 26sten Augustus jl.)
Aangezien bij het plaats gehad hebbend onderzoek, in verband tot de inlichtingen door den eigenaar van deze plantage gegeven, op eene voldoende wijze is gebleken, dat de slaaf Pluto zich aan geweldadig verzet tegen den 1sten bastiaan Jacob, ten gevolge waarvan deze is verwond, heeft schuldig gemaakt, zoo is hij, bij maatregel van politie, voor den tijd van eene maand op het fort Nieuw Amsterdam te werk gesteld geworden.

Woensdag, *den* 17*den September* 1856.

Gehoord: *a.* de slaaf Darius, } aankomende de plantage Spieringshoek.
b. de slaaf Cesar, }

Door den heer J. Frouin, mede-eigenaar der plantage Spieringshoek, aangeklaagd ter zake eerstgenoemde slaaf den bastiaan Hendrik met eenen houwer bedreigd, en laatstgenoemde hem met eenen stok eenen slag toegebragt zou hebben; voorts, dat zij zich

aan oproerig en weêrspannig gedrag hebben schuldig gemaakt en zich niet hebben willen onderwerpen aan de straf, die de directeur hun wilde opleggen.

Nadat deze zaak door eene commissie van burger-officieren op de plaats zelve onderzocht was, en omtrent de strafschuldigheid dezer slaven geen twijfel bestond, zijn beiden voor den tijd van drie maanden op het fort Nieuw Amsterdam, bij maatregel van politie, te werk gesteld geworden.

Woensdag, den 24sten September 1856.

Gehoord de slaaf Cornelis, aankomende de plantage Pérou; klagte, dat hem geene geneeskundige verpleging zou verstrekt worden.

Aangezien het bij onderzoek gebleken is, dat deze slaaf onder behoorlijke geneeskundige behandeling was, doch zich daaraan opzettelijk onttrokken en zich zonder aanleiding verwijderd heeft, zoo is hij, na eene ernstige waarschuwing bekomen te hebben, weder ter beschikking van den eigenaar, den heer C. A. Wois, gesteld geworden, die aangenomen heeft hem verder geneeskundig te doen behandelen.

Vrijdag, den 3den October 1856.

Gehoord de slavinnen Santje, Anthoinetta en Josina, aankomende A. A. Halfhide, wegens klagte door de slavin Sanna, aankomende A. E. Halfhide, tegen hare meesteres ingebragt, ter zake van gestadige mishandelingen, onthouding van voeding en kleedingstukken.

De slavin Sanna voornoemd ter beschikking van den meester gesteld, met ernstige aanmaning en waarschuwing, dat zij gevrijwaard moge worden van alle mishandelingen en kwade bejegeningen zijdens zijne huisvrouw; zijnde de stukken omtrent deze zaak ter vervolging voor den regter aan den heer waarnemend procureur-generaal toegezonden.

Dingsdag, den 7den October 1856.

Gehoord de slaaf Janvier, aankomende de plantage Maasstroom, aangeklaagd door zijnen administrateur, den heer B. C. van den Ende, ter zake hij de bevelen van den blankofficier niet zou hebben willen opvolgen en een pont moedwillig op droog zou hebben laten vallen, weshalve de administrateur voornoemd autorisatie verzocht om gezegden slaaf met veertig zweepslagen op het piket van justitie te doen afstraffen.

De heer waarnemende procureur-generaal heeft den voorzegden administrateur in bedenking gegeven, om den slaaf Janvier, in stede van met 40 zweepslagen af te straffen, hem voor eenigen tijd onder de dwangarbeidende slaven te Paramaribo te doen opnemen, uit aanmerking dat deze straf een meer duurzamen indruk achterlaat en de slaven die meer vreezen dan zweepslagen.

Vrijdag, den 10den October 1856.

Gehoord: *a.* de slaaf Abuis, aankomende de plantage Rust en Werk, aangeklaagd door administrateurs, de heeren H. A. Tirion c. s., ter zake hij een slechten geest onder de slavenmagt zou te weeg brengen en den slaaf James tot desertie zou hebben aangespoord, op grond waarvan administrateurs hebben verzocht om hem voor den tijd van zes maanden naar het fort Nieuw Amsterdam te verwijderen.

Nadat eenige getuigen in deze zaak gehoord waren, is deze slaaf, die overigens niet gunstig bij de politie bekend staat, voor eenigen tijd onder de strafwerkende slaven te Paramaribo opgenomen.

b. Elisabeth Rhodes;

c. de slavin Plantina, in de wandeling Francina, aankomende A. Gross, beiden gehoord als getuigen in de klagte van de slavin Albertina, aankomende A. Gross, tegen genoemde hare meesteres, ter zake van mishandeling en onthouding van voeding.

Uit het onderzoek geene voldoende termen zijnde voortgevloeid om deze zaak voor den

regter te vervolgen, zoo is opgemelde slavin weder ter beschikking van hare meesteres gesteld, die de noodige waarschuwing en wenken zijn gegeven, om bedoelde slavin menschelijk en regtvaardig te behandelen, met kennisgeving dat de politie daaromtrent naauwkeurig zal waken.

Woensdag, den 22sten October 1856.

Gehoord: *a.* de slaaf Philip, aankomende de plantage Maasstroom, aangeklaagd door den heer B. C. van den Ende, administrateur van dat effect, ter zake van desertie en verzet tegen den bastiaan.

Uit aanmerking dat het onderzoek heeft doen kennen, dat de slaaf Philip zich stadwaarts had begeven met het doel om bij voornoemden administrateur tegen den bastiaan klagte in te brengen, zoo is dezen kenbaar gemaakt geworden, dat deze zaak van eenen geheel huishoudelijken aard is en dat er voor den procureur-generaal geene de minste aanleiding bestond om meergenoemden slaaf van zijne zijde te doen straffen, weshalve de belanghebbende is aangemaand om hem onverwijld uit zijne custodie te ontslaan.

b. de slavin Coba, aankomende Jb. Juda;

c. » » Floortje, » »

omtrent het verzoek van den meester om den slavenjongen Albert, ter zake van herhaalde huisselijke dieverijen en laatstelijk wegens ontvreemding van gelden uit eenen trommel, voor eenigen tijd op het fort Nieuw Amsterdam te doen arbeiden.

Uit het verhoor der twee opgenoemde slavinnen, waarvan de slavin Coba zijne moeder en de slavin Floortje zijne tante is, werkelijk van de strafschuldigheid van dien jongen gebleken zijnde, is hij voor den tijd van vier maanden op het fort Nieuw Amsterdam te werk gesteld geworden.

Donderdag, den 23sten October 1856.

Gehoord: *a.* de slaaf Theodorus,
b. » » Sander,
c. » » Christiaan, eerste bastiaan,
} allen aankomende de plantage Nieuw Meerzorg,

wegens de tegen genoemden bastiaan door de twee eerstgenoemde slaven ingebragte beschuldiging, dat hij zich aan vergiftiging (wissie) zou hebben schuldig gemaakt.

Bij gemis van alle bewijs ten deze, en uit hoofde dat de klagers deswege geen enkele daadzaak konden aanvoeren, is de bastiaan Christiaan weder ter beschikking van administrateurs gesteld geworden.

Dingsdag, den 11den November 1856.

Gehoord: *a.* de slaaf Jacques, aankomende de plantage Vlugt en Trouw.

Klagte tegen zijnen meester, den heer J. Robinson, wegens onthouding van genees- of heelkundige behandeling, als lijdende hij aan oogontsteking.

Nadat de stadsheelmeester ten gevolge dezerzijdsche opdragt dezen slaaf had onderzocht en bevonden dat hij werkelijk aan oogontsteking lijdende is, is voornoemde eigenaar aangemaand geworden om in zijne verpleging onmiddellijk te voorzien, en voorts aangeschreven om op te geven waarom hij ten deze nalatig is gebleven.

b. de slavin Jaba, aankomende de plantage Tout lui faut.

Klagte tegen den directeur van genoemd effect, wegens de onthouding van een rantsoen rijst; en voorts dat zij, ziek zijnde, desniettemin gedwongen zou worden om in het veld te arbeiden.

Door den stadsgeneesheer verklaard zijnde dat, ofschoon voornoemde slavin Jaba eenigen tijd geleden aan de pokken geleden hebbende, thans weder geheel hersteld is, zoo is zij, onder ernstige aanmaning om zich voortaan niet meer met noodelooze klagten bij de politie te vervoegen, ter beschikking van administrateuren, de heeren A. van Velsen

c. s., gesteld geworden, met uitnoodiging om haar het onthouden rantsoen rijst alsnog te doen verstrekken.

Maandag, *den* 17*den November* 1856.

Gehoord de slaven Frederik, Jonas, Jannie, Abraham, Spadille, Adolf en de slavin Louisa, allen aankomende de plantage Breukelerwaard, aangeklaagd door administrateurs, de heeren H. A. Tirion c. s., ter zake van oproerig en weêrspannig gedrag bij gelegenheid dat zij den directeur wilden dwingen om 's nachts drie ponden met riet af te malen, hetgeen hij voornemens was eerst daags daarna te bewerkstelligen, terwijl zij zich niet ontzagen om in massa voor zijne woning te verschijnen en zich bedreigingen te veroorloven; voorts omtrent het bij hen bestaande misverstand ten aanzien van het nachtwerk, zoo als zulks bij het gewijzigde slavenreglement is vastgesteld.

Uit hoofde dat het welligt mogelijk zou kunnen zijn dat bij de beklaagde slaven omtrent het *nachtwerk*, zoo als bij het gemeld reglement bepaald is, werkelijk een misverstand zou hebben bestaan, hen voor *dit maal* straffeloos ter beschikking van administrateurs gesteld, nadat zij vooraf met klem en nadruk over hun laakbaar en onbetamelijk gedrag waren onderhouden.

Woensdag, *den* 19*den November* 1856.

Gehoord: *a.* de slavin Alyda, aankomende de plantage Meerzorg.

Klagte tegen den directeur van dat effect, ter zake dat deze haar naar de plantage Ephrata wil verwijderen, in weerwil dat zij een kind van slechts vijf jaren heeft, dat nog hare hulp noodig heeft.

Administrateurs dezer plantage, de heeren H. G. Roux c. s., kennis geven van deze klagte, met uitnoodiging om daaromtrent schriftelijke inlichtingen te geven; terwijl de heer waarnemend procureur-generaal hem daarbij tevens heeft opgemerkt, dat eene scheiding van moeder en kind niet alleen onmenschelijk en eene hardheid is, maar op de plantage aanleiding zou kunnen geven tot ongeregeldheden en misnoegdheid.

b. de slaaf Julius, aankomende de plantage Munnickendam.

Klagte tegen den dierecteur van dat effect, ter zake dat hij buiten staat zou zijn om veldarbeid te kunnen verrigten uit hoofde van een gebrek aan den regter voet, als hebbende hij vier jaren geleden, bij het kappen van vaam hout bij ongeluk een zijner teenen afgekapt.

Bij onderzoek door den stadsheelmeester bevonden zijnde, dat de klager zonder nadeel voor zijnen toestand veldarbeid kan verrigten, zoo is hij weder ter beschikking van administrateurs, de heeren H. G. Roux c. s., gesteld geworden.

c. de slaaf Frederik van de verlaten plantage Gelderland.

Klagte dat hij geen genees- of heelkundige behandeling zou bekomen, niettegenstaande hij aan verouderde zweeren op de beenen lijdende is en hij in dien toestand geen arbeid kan verrigten.

Nadat de stadsheelmeester bij dien slaaf het noodige onderzoek had bewerkstelligd, is hij op aanmaning der politie, door den belanghebbende, den heer W. J. G. Labad q. q. naar het hospitaal van den heelmeester Gravenberch ter verpleging gezonden geworden.

Maandag, *den* 24*sten November* 1856.

Gehoord de slaven Winst, Present, Emanuel, Carolus, Apollo, Frederik, Pietje, Charles, Kwassie, Gerrit, Abraham, Klaas, Februarij, Sander, Baron, Amour, Alwas, Manille, allen aankomende de plantage Schoonoord.

Klagten tegen den dircteur, dat zij, niettegenstaande zij 's nachts spel in den molen hebben, hun nogtans des daags geene vergoeding der bij nacht verloren rusturen wordt toegestaan, maar daarentegen heel veldwerk wordt opgelegd.

Door den heer waarnemend procureur-generaal, bij de door Z. Ed. Gr. Achtb. met eene commissie van heemraden per de koloniale schroefstoomboot *Paramaribo* volbragte expeditie naar verschillende effecten tot behoud van rust en orde in deze volkplanting, op de plaats zelve afgedaan en getermineerd.

Gehoord de slavinnen Lotje, Albertina, Fanny en de slaaf Lucas, 2de bastiaan, allen aankomende de plantage Toledo. De twee eerstgenoemden aangeklaagd door sequesters, de heeren H. J. Blancke c. s., ter zake van misleiding, door voor te wenden, dat zij, in zwangeren toestand verkeerende, niet konden arbeiden, hetgeen bij onderzoek door den vroedmeester onwaar is bevonden, terwijl zij onder dat voorwendsel geruimen tijd in de stad, in het kraamhospitaal van eene vroedvrouw, waren opgenomen. Overigens zijn al de drie beklaagden aan herhaalde desertie schuldig bevonden.

Van de strafschuldigheid der twee eerstgenoemde slavinnen ter zake van misleiding en onwil tot werken gebleken zijnde, zoo zijn zij voor den tijd van vier weken onder de strafwerkende slaven te Paramaribo opgenomen geworden. De slavin Fanny is, na eene ernstige mondelinge correctie te hebben bekomen, weder ter beschikking van sequesters gesteld geworden.

Donderdag, den 27sten November 1856.

Gehoord: 1°. de slaven Geluk, Jan Baas, Jantje, Hendrik, François, Geduld, Hendrik 2, Constant, Adriaan, Prins, allen aankomende de plantage Nieuwzorg.

Klagten tegen den directeur dat zij geene vergoeding zouden erlangen bij dag van de bij nacht verloren rusturen en wel gedurende den tijd dat 'snachts de molen geopend wordt.

Door den heer waarnemend procureur-generaal, vergezeld door heeren heemraden, op de plaats zelve onderzocht en afgedaan.

2°. de slaaf Cornelis en de slavin Livia, aankomende de plantage Alkmaar.

De eerstgemelde beklaagt den directeur dat deze hem tot 's avonds elf ure doet werken zonder vergoeding der verloren rusturen te bekomen, en dat de directeur hem wilde doen afstraffen, omdat hij eenigzins te laat bij den arbeid was gekomen.

De tweede genoemde, dat, in weerwil zij den ganschen dag, tot 's avonds zes ure, tras naar den molen had moeten transporteren, de eerste suikerkoker haar zou genoodzaakt hebben om dat werk tot 's avonds elf ure voort te zetten; terwijl de directeur haar onverdiend zou hebben willen straffen.

Door den heer waarnemend procureur-generaal, vergezeld door heeren heemraden, bij gelegenheid zijner expeditie met 's Rijks schroefstoomboot *Paramaribo* naar verschillende divisien, op de plaats zelve onderzocht en tot eene gewenschte afdoening gebragt.

3°. de slavinnen Nannie, Augusta, Seraphina, America, Santje, Diana, allen aankomende de plantage 't Vertrouwen,

beklagen zich dat zij van 's nachts twee ure, bij de opening van den molen, tras hebben moeten dragen tot den volgenden avond acht ure, zonder dat het haar vergund werd te breakfasten; voorts, dat zij geene vergoeding van rusturen erlangen voor het volbragte nachtwerk.

Als voren door den heer waarnemend procureur-generaal op de plaats zelve afgedaan.

Zaturdag, den 29sten November 1856.

Gehoord de slaaf Lubijn, aankomende de plantage Frederici's gift.

Klagte tegen den eigenaar F. W. Werlé, wegens onthouding van geneeskundige verpleging, als lijdende bij aan eene borstkwaal.

Na ingesteld onderzoek door den stadsgeneesheer, die hem lijdende heeft bevonden aan aamborstigheid, is de eigenaar aangemaand geworden om hem in een hospitaal ter verpleging te doen opnemen, dewelke daaraan, door hem tot dat einde in het hospitaal van den heelmeester Gravenberch te besteden, onverwijld heeft voldaan.

Dingsdag, den 2den December 1856.

Gehoord de slavin Nelly, aankomende plantage l'Aventure.

Klagte tegen den directeur, dat, niettegenstaande zij bejaard en aan verval van krachten zou lijden, zij evenwel gedwongen zou worden om heel veldwerk te verrigten.

Blijkens het door den stadsgeneesheer ingesteld onderzoek, heeft zich de slavin Nelly aan tastbare leugens en valsche aantijgingen ten opzigte van haren meester schuldig gemaakt, uit hoofde zij is bevonden volkomen gezond en mitsdien tot veldarbeid in staat te zijn; zijnde deze slavin voor straf door den eigenaar, den heer P. C. Vereul, voor den tijd van eene maand naar de plantage Picardie verwijderd geworden.

Woensdag, den 3den December 1856.

Gehoord: 1°. de slaven Fortuin, dresneger, Martinus, eerste bastiaan, aankomende de plantage Dordrecht, inlichting gegeven of getuigenis der waarheid afgelegd omtrent de klagten door den slaaf Louis, aankomende de plantage Dordrecht, ingebragt, namelijk dat hij, ofschoon lijdende zijnde aan zweeren op de beenen, hij desniettemin gedwongen zou worden om veldarbeid te verrigten.

De stadsheelmeester den slaaf Louis onderzocht hebbende, is hij bevonden werkelijk aan eenige zeeren te lijden.

Uit het ingesteld verhoor is het gebleken, dat de klager reeds sedert jaren onder geneeskundige behandeling was geweest, doch dat hij een buitengewoon liederlijk sujet is, die zich zelven verwaarloost. De eigenaren, de heeren C. D. Bakke c. s., hebben evenwel aangenomen hem andermaal bij den divisie-heelmeester Cabbell te besteden.

2°. de slaaf Frans, 1ste bastiaan, en de slavinnen Trijntje, Lisette en Eva, allen aankomende de plantage Vlugt en Trouw, wegens de klagten door *tien* slavinnen van dat effect tegen den eigenaar en directeur, den heer J. Robinson, bij de burger-autoriteit der divisie Boven-Cottica en Perica omtrent te zware werktaken ingebragt; voorts met betrekking tot het nachtwerk, waarvoor zij geene vergoeding van rusturen zouden bekomen; dat zij, ziek zijnde, geene geneeskundige verpleging zouden erlangen, en eindelijk dat de negerhuizen in eenen zeer bouwvalligen staat zouden verkeeren.

Op last van den heer waarnemend procureur-generaal zijn deze verschillende grieven en klagten door eene commissie van burger-officieren op de plaats zelve onderzocht, met het voornemen om dezelve aan de kennisneming van den regter te onderwerpen.

Maandag den 8sten December 1856.

Gehoord de slaven Bijman, Geduld, Jantje, Januarij, Maandag, Marcus, Sanssouci, Albert, Pierre, Winst, Buonaparte, Frederik, Jasmin, Trobie, Christiaan, Alexander, Lodewijk, Pietje, Wonder, Joris, Carolus en Favorite, aankomende de plantage Rosenburg, brengen klagten in tegen den directeur, ter zake van te zware werktaken bij het uitmodderen van een pontentrens.

Bij een naauwkeurig onderzoek is bevonden, dat de klagte ongegrond was, daar de klagers eene taak hadden afgewerkt, beneden die, bij de wet vastgesteld; dat zij zich ten aanzien van den directeur zeer onbetamelijk en laakbaar hadden gedragen en zich in zijne tegenwoordigheid, niettegenstaande zijn verbod, hadden meester gemaakt van eene rietpont en riemen om stadwaarts te gaan, terwijl zij daarenboven het kortelings geleden door Zijne Excellentie den Gouverneur gegeven bevel, dat voortaan zich geene slaven meer in massa naar de stad zouden begeven om klagten in te brengen, maar dat een of twee daartoe verlof aan den directeur zouden vragen, in den wind hadden geslagen.

Op grond van een en ander zijn aan drie der belhamels eene correctie van 40 zweepslagen op het piket der justitie opgelegd, en twee der anderen voor den tijd van zes weken onder de strafwerkers alhier opgenomen geworden; terwijl de overigen eene ernstige mondelinge vermaning en de noodige wenken hoe zij zich in het vervolg zullen te gedragen hebben, hebben ontvangen. Zijnde deze straffen opgelegd door den ambtenaar, vervangende den waarnemenden procureur-generaal, destijds voor ambtsbezigheden afwezig.

Dingsdag, den 9den December 1856.

Gehoord de slaven Kolonel en Daantje, aankomende de plantage Zeezigt.

Klagten tegen den directeur, ter zake deze hen onverdiend wilde doen afstraffen, omdat zij, volgens zijne bewering, hunne werktaken bij het uitmodderen van een vaartrens niet behoorlijk zouden volbragt hebben, hetgeen bezijden de waarheid zoude zijn, vermits zij zich behoorlijk van hunne verpligtingen hebben gekweten.

De heemraad der divisie Boven-Cottica en Perica aangeschreven om de bedoelde werkzaamheden door eene commissie van burger-officieren op de plaats zelve te doen onderzoeken.

Het onderzoek dezer aangelegenheid hebbende doen kennen, dat de klagers zich aan onwil tot werken hadden schuldig gemaakt en dat zij hunnen meester belasterd en valschelijk betigt hebben, zoo zijn beiden voor den tijd van twintig dagen onder de dwangarbeidende slaven alhier opgenomen geworden.

Vrijdag, den 12den December 1856.

Gehoord de slaaf George, aankomende de plantage Munnickendam.

Klagte dat hij lijdende zou zijn aan chancres, doch dat hem door den eersten bastiaan Kwassie belet zou zijn geworden om daarvan den directeur kennis te geven.

Bij een door den stadsgeneesheer ingesteld onderzoek is bevonden dat de slaaf George lijdende is geweest aan ulcera van den penis, waarvan nog een oppervlakkig, bijna genezen zeer aanwezig is, die heelkundige behandeling vereischt.

Ten gevolge hiervan zijn de administrateurs der plantage Munnickendam, de heeren H. G. Roux c. s., aangeschreven geworden, om den slaaf George onverwijld in een hospitaal ter verpleging te doen opnemen, met uitnoodiging om te onderzoeken waarom de bastiaan Kwassie hem belet zou hebben om van zijnen toestand den directeur te doen kennis dragen; zijnde de slaaf George ingevolge de door de politie gedane aanmaning onmiddellijk onder heelkundige behandeling geplaatst geworden.

Zaturdag, den 20sten December 1856.

Aangeschreven bij missive dd. heden, lit. B, n°. 881 en 175, B. C. van den Ende, administrateur der plantages Johan en Margaretha en Maasstroom, houdende ernstige aanmaning om de slaven la Rose en Alexander, aankomende eerstgenoemd effect, en den slaaf Philip, aankomende laatstgenoemd effect, uit hunne custodie te ontslaan, tenzij hij voldoende gronden zou kunnen opgeven waarom eene langere custodie van deze slaven in het belang der goede orde of in het belang der effecten waartoe zij behooren noodzakelijk of wenschelijk zou moeten geacht worden, waaraan dan ook is voldaan geworden.

Paramaribo, den 31sten December 1856.

Voor extract conform,

De eerste adsistent, vacerende op het bureau van politie 1ste afdeeling,

(*get.*) J. VAN LIER.

Ter zijde stond:

Gezien voor de maanden Junij, Julij, Augustus, September, October, November en December.

De waarnemende Procureur-Generaal,

(*get.*) B. DONKER CURTIUS.

Voor eensluidend afschrift,

De Gouvernements-Secretaris,

(*get.*) E. A. VAN EMDEN.

EXTRACT uit het journaal, gehouden op het bureau van politie, 2de afdeeling, over het jaar 1856, met betrekking tot de aldaar ingebragte klagten van en over slaven, en van de straffen en correctien hun ten gevolge der laatste opgelegd.

Woensdag, den 2den Januarij 1856.

Gehoord: *a.* de slaven, aankomende de plantage Broederschap, als:

Moriaan, Providence, Premier, Pieter, Diana, Julia, Semiere, Bettie, Pamela en Antoinette, omtrent de tegen hen ingebragte klagte door den eigenaar van dat effect, dat zij onwillig zouden zijn om geregeld de hun opgedragen werktaken af te maken, en dat zij zich hoogst oneerbiedig zouden gedragen hebben tegen eene commissie uit de burger-autoriteit der divisie Saramacca, die hun hun strafwaardig gedrag onder het oog trachtte te brengen. Het een en ander door de slaven ontkend zijnde, zoo is den waarnemenden burger-kapitein der divisie Saramacca opgedragen geworden, deze zaak in persoon op dit effect te onderzoeken.

Na behoorlijk onderzoek gebleken zijnde dat de klagte van den eigenaar conform de waarheid was, is bovengemelden slaven door de burger-autoriteit, overeenkomstig de bepaling vervat in alinea 2 van art. 30 der publicatie dd. 6 Mei 1851, G. B. n°. 4, eene correctie opgelegd geworden.

Donderdag, den 18den Januarij 1856.

Gehoord: *a.* Johann Herman Braam, enz.

d. Petrus François Labadie en de hem in eigendom toebehoorende:

e. slaaf Jean, over hun verschil met

f. Jacob Balthof, aangaande den eigendom van een korjaal.

Tot genoegen van beide partijen geschikt.

Vrijdag, den 11den Januarij 1856.

Gehoord: *a.* de slaven, aankomende plantage Hamburg, als:

Antonie, Daniel, Abuis, Toontje, Winst, Welkom, Hendrik, Constant, Verdriet, Jannie, Mandosa, Favoriet, Bernhard, Heintje, Amour, Ferdinand, Vigeland, Amsterdam,

Cardoes, Frederik, Biekbeen, Cornelis, Karel, Jacobus, Bonna, Gerrit, Albert, Welkom, Kaatje, Aspacia, Santo, Kwassiba, Janna, Julia, Minerva, Gratia, Rebecca, Regina, Coqette, Amerika, Lotje, Roselina, Abenie, Nina, Barbara, Dorothea, Sina, Carolina, Christina, Lucretia, Rosette, Saraatje, Elisabeth en hare zuigeling Susanna, Dorine en haren zuigeling Christiaan, Wilhelmina en haren zuigeling Sebastopol, Princes, Redie Johanna, Phidelia, Sophietje, Esther, Clarijntje, Hendrina en Coba.

Klagten tegen den eersten bastiaan Antonie, dat deze de door den eigenaar gestelde werktaken op eigen gezag zoude vergroot of verzwaard hebben.

Na behoorlijk onderzoek de klagte ongegrond bevonden.

Afgezonden: *a.* missive aan den waarnemenden burger-kapitein der divisie Saramacca, waarbij deze uitgenoodigd wordt om eene commissie uit de burger-autoriteit te zenden naar de plantage Hamburg, met opzigt om namens het bestuur de slavenmagt tot rust en orde aan te manen en met magtiging tevens om den belhamels, die oorzaak zijn geweest dat zij zich in massa stadwaarts hebben begeven, eene correctie op te leggen.

(Zie 18 Januarij 1856.)

Zaturdag, den 12den Januarij 1856.

Gehoord: *a.* Helena Francina Sophia Pascal, enz.

c. de slaaf Johannes, aankomende A. Strockman, klagte tegen

d. den slaaf Frederik, aankomende F. L. Pichot, dat hij hem geslagen zou hebben.

Na behoorlijk onderzoek gebleken zijnde, dat deze beide slaven met elkander gevochten hebben, zoo zijn zij aan de huisselijke jurisdictie overgegeven geworden.

Maandag, den 14den Januarij 1856.

Gehoord: *a.* Jacobus Honkoop.

Klagte tegen: *b.* den slaaf Richard, aankomende Tauny, dat hij hem beleedigd zoude hebben.

Getuigen te deze: *c.* Jan Adam Vinkeveen,

d. Maria Charlotte Krim.

Na onderzoek het feit bewezen zijnde, zoo is den eigenaar aangezegd geworden om den slavenjongen Richard eene correctie op te leggen.

Woensdag, den 16den Januarij 1856.

Gehoord: *a.* Joseph Pierre Labad enz.;

c. Maria Knip.

Klagte tegen: *d.* de slavin Bettie, aankomende Ann Elder, dat eene aan hare zorg toevertrouwde koe op haar erf zoude gekomen zijn en schade aangerigt hebben.

Deze slavin gelast beter op de koe te passen.

Vrijdag, den 18den Januarij 1856.

Ingekomen: *a.* missive van de 2de luitenants der divisie Saramacca G. J. Halfhide en T. Boedinghaus, gedateerd: plantage Hamburg 18 Januarij 1856, verzoekende dat de procureur-generaal hun zoo spoedig doenlijk adsistentie doe toekomen, daar de slaven van dat effect in volslagen oproer zijn en niet alleen zich hoogst oneerbiedig en brutaal jegens hen en de andere leden der commissie uit de burger-autoriteit gedragen, die ingevolge uitnoodiging van den procureur-generaal derwaarts zijn gegaan, vergezeld van

een detachement militairen en agenten van politie, om de slaven tot rust te vermanen, maar hen zelfs bedreigen dat zij zich gewapenderhand zullen verzetten tegen de handelingen der commissie.

Op ontvangst van dit berigt is de adsistent ten burele van den procureur-generaal J. J. Ooijkaas jr. onmiddellijk naar plantage Hamburg vertrokken, aldaar aangekomen, de slaven, waarvan sommigen met dubbelden-loop-geweren gewapend waren, doen ontwapenen, de rust en orde hersteld en daardoor de commissie in de gelegenheid gesteld, dat deze zonder gevaar aan hare opdragt gevolg heeft kunnen geven; terwijl voornoemde adsistent, nadat de gemelde commissie, het militair detachement en de agenten van politie plantage Hamburg verlaten hadden, nog twee dagen op dat effect heeft gevaceerd om zich te overtuigen dat de rust en orde onder deze in volkomen oproer verkeerd hebbende slavenmagt hersteld was.

Dingsdag, den 29sten Januarij 1856.

Gehoord: *a.* Johannes Trobie van Engel enz.;

f. de slaaf Generaal;

g. de slaaf Hendrik, beiden aankomende plantage Peperpot, wegens hunne aanhouding in de divisie Beneden-Cottica.

(Zie 5 Februarij 1856.)

Woensdag, den 30sten Januarij 1856.

Gehoord: *a.* Thomas Jacobus Valois en

b. Henriette Juliaans, zich beklagende over de slavin Clementina, aankomende Carolina Sandvoort (Steyn), dat deze hun beleedigende woorden zoude toegevoegd hebben.

Na behoorlijk onderzoek het feit bewezen zijnde, zoo is de eigenares aangezegd geworden om deze slavin eene correctie op te leggen.

Zaturdag, den 2den Februarij 1856.

Gehoord: *a.* Arnoldus Veer enz.

Afgezonden: *b.* missive aan administrateuren der plantage Peperpot, verzoekende inlichtingen omtrent de verwijdering van de slaven Generaal en Hendrik, aankomende dat effect.

(Zie 5 Februarij 1856.)

Maandag, den 4den Februarij 1856.

Gehoord: *a.* de slaaf Simon, 1ste bastiaan;

b. de slaaf Carolus, beiden aankomende plantage Peperpot, omtrent de desertie van de slaven Generaal en Hendrik.

(Zie 5 Februarij 1856.)

Dingsdag, den 5den Februarij 1856.

Gehoord: *a.* E. F. L. Mollinger, administrateur der plantage Peperpot, omtrent de desertie der slaven:

b. Generaal en

c. Hendrik, aankomende dat effect.

De slaaf Generaal tot straf voor onbepaalden tijd op het fort Nieuw Amsterdam te werk gesteld; terwijl de slaaf Hendrik ter beschikking van administrateuren E. F. L. Mollinger c. s. is gesteld geworden.

Woensdag, den 6den Februarij 1856.

Gehoord: *a.* Julia Josephina Antoinetta Horne enz.;

d. Jacobus Petrus Rooswijk; en

e. Petronella Janszoon, klagte tegen

f. den slaaf Albert, aankomende den boedel Susschen, dat hij een korjaal zoude gestolen hebben; getuigen ten deze:

g. Hendrik François Lutz. De klagte ongegrond bevonden.

h. A. A. Salomons, klagte tegen de hem in eigendom toebehoorende

i. slavin Sophia, dat zij tegen hem brutaal zoude zijn geweest.
De slavin eene ernstige mondelinge vermaning gegeven en haar hare pligten tegenover haren meester onder het oog gebragt.

k. Jansje Cornelia de Leon, klagte tegen

l. de slavin Maria, aankomende de weduwe Kemper, dat zij haar beleedigd zoude hebben.
Deze slavin eene ernstige mondelinge vermaning gegeven.

Vrijdag, den 8sten Februarij 1856.

Gehoord: *a.* Jacobus Petrus Rooswijk enz.;

c. J. Sarqui; klagte tegen

d. de slavin Maria, aankomende

e. de weduwe Kemper, dat zij zoowel hem als zijne huishoudster

f. J. C. de Leon zoude beleedigd hebben.
Aangezien deze slavin op den 6den dezer hare verpligtingen tegenover vrije personen ernstig onder het oog is gebragt geworden en zich thans weder beleedigend tegenover vrije personen heeft uitgelaten, zoo is zij tot straf gedurende vier dagen in het fort Zeelandia gecustodieerd geworden.

Zaturdag, den 9den Februarij 1856.

Gehoord: *a.* de slaaf Adriaan; en

b. de slaaf Hoop, beiden aankomende de plantage Liberté,
de *eerste* zich beklagende over te zwaar gestelde werktaak. Is echter niet in staat op te geven de hoegrootheid der werktaken die van hem gevorderd worden.
de *tweede*, dat, aangezien zijne zuster borden zou hebben gebroken, hij hierover met den administrateur en directeur onaangenaamheden heeft gehad.
Hen beiden ter beschikking van den administrateur J. Frouin gesteld.

Maandag, den 25sten Februarij 1856.

Gehoord: *a.* de slavin Adelaïde, aankomende G. M. Muller.
Klagte tegen hare meesteres, dat zij haar mishandeld zoude hebben.
(Zie 27 Februarij 1856.)

Dingsdag, den 26sten Februarij 1856.

Gehoord: *a.* de slaaf Apollo, aankomende den houtgrond de Vier Kinderen, naar

aanleiding van het verzoek door den eigenaar L. A. de Mesquita gedaan, om hem tot verbetering van zijn slecht gedrag voor den tijd van vier weken op het fort Nieuw Amsterdam te werk te doen stellen.

Daar uit de instructie van deze zaak gebleken is, dat de slaaf Apollo een slecht sujet is, zoo is dit verzoek toegestaan.

c. Meyntje van Keyzer, klagte tegen

d. de slavin Georgetina, aankomende

e. L. T. Geniets, dat deze haar zoude uitgescholden hebben.

Na behoorlijk onderzoek het feit bewezen zijnde, heeft de eigenaar deze slavin eene correctie gegeven.

Woensdag, den 27sten Februarij 1856.

Gehoord: *a.* Elisabeth Samson, en

b. Constantie Johanna Samson, als getuigen in zake de slavin Adelaïde, aankomende G. M. Muller, contra hare meesteres.

Deze zaak is voor het collegie van kleine zaken gebragt geworden.

Vrijdag, den 29sten Februarij 1856.

Gehoord: *a.* J. C. Arons, klagte tegen

b. de slavin Kwassiba, aankomende J. J. Bennernagel, dat deze hem molest zoude hebben aangedaan. Getuigen ten deze:

c. Maria Arons.

Deze slavin tot straf voor den tijd van twee dagen op het piket der justitie gecustodieerd.

d. de slaaf Christiaan, aankomende

e. C. S. P. Dericks, omtrent het verzoek door den eigenaar gedaan, om hem tot verbetering van zijn slecht gedrag voor den tijd van vier weken op het fort Nieuw Amsterdam te werk te doen stellen. Getuigen ten deze gehoord:

f. de slavin Constantia, en

g. » » Saraatje, beiden aankomende C. Sanches.

Na behoorlijk onderzoek het verzoek toegestaan.

Maandag, den 10den Maart 1856.

Gehoord: *a.* Johannes Theodorus Benezia, enz.;

s. de slavin Josephina, aankomende S. Nieuwenhuis, klagte tegen

t. Meyntje Oks, dat zij haar geslagen zoude hebben.

Daar uit het onderzoek gebleken is dat beiden gevochten hebben, zoo zijn zij beiden aangemaand geworden, zich in het vervolg rustig te gedragen.

Dingsdag, den 11den Maart 1856.

Gehoord: *a.* de Weduwe F. R. Ruichman, geb. Abendanon, klagte tegen

b. de slavin Petronella, haar toebehoorende, dat zij haar gebrutaliseerd zoude hebben.
Deze slavin op verzoek van hare meesteres eene ernstige mondelinge vermaning gegeven.

Woensdag, den 12den Maart 1856.

Gehoord: *a.* Willem MacIntosch, directeur,

b. de slaaf Samuel, 1ste bastiaan,

c. » » Adam, en

d. » » Premier, klagte tegen den

e. slaaf Paay, en den

f. » Trotie, allen aankomende plantage l'Espérance, dat zij gifmengers zouden zijn.
Na behoorlijk onderzoek is het gebleken dat deze klagten ongegrond waren, daar de op de plantage overleden personen aan de naweeën der pokken gestorven zijn.

Maandag, den 24sten Maart 1857.

Op heden heeft de adsistent ten burele van den procureur-generaal den procureur-generaal naar plantage Kent, divisie Saramacca, vergezeld, ten einde onderzoek te doen naar de ongeregeldheden die op dat effect zouden hebben plaats gevonden.
Na behoorlijk onderzoek gebleken zijnde dat de plaats gehad hebbende onaangenaamheden niet van dien ernstigen aard geweest zijn als wel uit de ingebragte klagte op te maken zoude zijn, en daar vroeger de slavenmagt zich nimmer aan dergelijke heeft schuldig gemaakt, zoo zijn door den procureur-generaal de slaven ernstig aangemaand geworden, zich in het vervolg van dergelijke te onthouden.

Vrijdag, den 28sten Maart 1856.

Gehoord: *a.* de slavin Rebecca, aankomende den houtgrond Berlijn, in dienst van W. Schields, wegens bezwaren door haar ingebragt tegen:

b. de slavin Alida, aankomende Clasina Domperts, ter zake van schennis van huisregt; getuigen ten deze:

c. G. W. Pardo, en

d. P. Goede. De klagte ongegrond bevonden.

Maandag, den 31sten Maart 1856.

Gehoord: *a.* de slaaf Welkom, aankomende plantage Jagtlust, omtrent zijne aanhouding op den post Poelepantje.
Die slaaf voor de eerste maal aan Paramaribo gekomen en verdwaald zijnde, terwijl hij zich naar het vaartuig dacht te begeven waarmede hij aan de stad was gearriveerd, zoo is hij ter beschikking van zijnen meester mr. Barnet Lyon gesteld geworden.

Woensdag, den 2den April 1856.

Gehoord: *a.* de slaaf Jantje, aankomende plantage Livonia, omtrent zijne aanhouding op den post Poelepantje.
De slaaf weder ter beschikking van administrateurs H. G. Roux c. s. gesteld.

Dingsdag, den 8sten April 1856.

Gehoord: *a.* Willem van Bergen,

b. Anna Straman en hare slaven

c. Affie en

d. Frans, wederkeerige klagten over huisselijke aangelegenheden.
Hun allen eene ernstige mondelinge vermaning gegeven.

Zaturdag, den 19den April 1856.

Gehoord: *a.* Isaäk Nathan Samuels, klagte tegen

b. den slaaf Christiaan, hem toebehoorende, dat deze onwillig zoude zijn om te werken.
Den slaaf eene ernstige mondelinge vermaning gegeven.

c. Frits Bartling, klagte tegen

d. de slavin Caro, aankomende M. Thijm, dat zij van eenen jongen melk gekocht zoude hebben, niettegenstaande zij bewust was, dat deze jongen verpligt was de melk bij vaste klanten rond te brengen en niet geregtigd was, die te verkoopen.
De slavin eene ernstige mondelinge vermaning gegeven.

Dingsdag, den 29sten April 1856.

Gehoord: *a.* C. H. Boschman en de hem toebehoorende

b. slavin Monkie, klagte tegen

c. Willem Prins, dat deze wederregtelijk eenige kippen van die slavin zoude afgenomen hebben, terwijl zij zich stadwaarts begaf.
Daar uit het onderzoek gebleken is, dat die slavin zich in den tuin van den beklaagde had begeven en cassave had gestolen, terwijl de beklaagde haar deze kippen had afgenomen om te kunnen bewijzen dat zij zich op zijn erf had begeven, zoo is deze slavin in het ongelijk gesteld geworden.

Woensdag, den 30sten April 1856.

Gehoord: *a.* Matthijs Kerster, directeur en administrateur der plantage Adrichem, klagte tegen:

b. de slavin Santje, aankomende dat effect, dat zij zich ongunstig zoude hebben uitgelaten over

c. den slaaf Azor, loodsbastiaan; getuige ten deze

d. de slaaf Hendrik, 1ste bastiaan.

De klagte, na behoorlijk onderzoek, ongegrond bevonden zijnde, zoo is deze slavin weder ter beschikking van administrateurs M. Kerster c. s. gesteld geworden.

Dingsdag, den 27sten Mei 1856.

Ingekomen: *a.* proces-verbaal, opgemaakt door den luitenant van politie, aangaande eene klagte door Elisabeth van Wolff contra den slaaf Maçon, aankomende de Wed. Keyzer, wegens verbale injurie; getuigen ten deze:

Gehoord: *a.* Marcus Abrahams;

b. Frans Cojo Roepel, en

c. de slavin Coba, aankomende E. van Wolff.
Deze zaak voor het collegie van kleine zaken gebragt.

Dingsdag, den 3den Junij 1856.

Gehoord: *a.* Jan Frederik Hansen;

b. de slaaf Martijn, aankomende J. Claver;

c. de slaaf Winst, aankomende J. F. Hansen, omtrent de klagte van den laatstgenoemde tegen zijnen meester, dat deze hem in de boei gezet zoude hebben, van welke klagte door den luitenant van politie proces-verbaal is opgemaakt.
Uit het onderzoek is het gebleken dat deze slaaf door verregaande nalatigheid oorzaak is geweest, dat eene aan zijne zorg toevertrouwde tentboot aanmerkelijke schade heeft bekomen, waarom zijn meester hem dan ook tot straf gedurende 12 uren in eene gewone boei heeft gesloten.
Den slaaf eene ernstige mondelinge vermaning gegeven.

Ingekomen: *a.* missive van J. M. A. Neumann, kennisgevende dat de slaaf Winst, hem toebehoorende, na eene bekomen correctie, zich geabsenteerd heeft, met verzoek hem te doen aanhouden en ter zijner beschikking te stellen.
Deze slaaf aangehouden zijnde, is den volgenden dag weder ter beschikking van zijnen meester gesteld geworden.

Vrijdag, den 6den Junij 1856.

Gehoord: *a.* Louise Tonsel, klagte omtrent hare

b. slavin Francina, dat er vermoeden bestaat dat zij zich van tijd tot tijd aan diefstal schuldig maakt; tevens verzoekende om haar tot verbetering van haar slecht gedrag voor onbepaalden tijd op het fort Nieuw Amsterdam te werk te doen stellen.
Na behoorlijk onderzoek is dit verzoek toegestaan geworden.

c. de slavin Philippina, aankomende plantage Ma Retraite, omtrent de door haren meester tegen haar ingebragte klagten, dat zij zich aan diefstal zoude hebben schuldig gemaakt, met verzoek haar tot verbetering voor onbepaalden tijd op het fort Nieuw Amsterdam te werk te doen stellen.
Na behoorlijk onderzoek is dit verzoek toegestaan geworden.

Maandag, den 16den Junij 1856.

Gehoord: *a.* de slaaf Jan, aankomende plantage Ma Retraite.
Klagte tegen zijnen eigenaar, dat hij hem onverdiend zoude bestraft hebben. Ten deze gehoord:

b. Izaäk Nathan Samuels, opzigter; en

c. de slaaf Sampie, 1ste bastiaan der plantage Ma Retraite.
Uit het onderzoek gebleken zijnde dat de slaaf Jan zich herhaaldelijk aan diefstal had schuldig gemaakt, waarom zijn meester hem tien zweepslagen heeft doen geven, zoo is gemelde slaaf tot straf voor onbepaalden tijd op het fort Nieuw Amsterdam te werk gesteld geworden.

Woensdag, den 18den Junij 1856.

Gehoord: *a.* de slaaf John Taylor, aankomende plantage Mary's hope.
Klagte tegen J. Candler dat deze hem zou hebben mishandeld.
Deze zaak voor het collegie van kleine zaken gebragt, zijnde J. Candler tot eene maand gevangenisstraf veroordeeld geworden.

b. de slaaf Adam, aankomende Tall, omtrent zijne aanhouding en desertie.
Daar deze slaaf dikwerf zonder reden zich eigendunkelijk van de stad verwijdert en dit

thans ook weder het geval is geweest, zoo is hij weder ter beschikking van zijnen meester gesteld geworden, na vooraf eene ernstige mondelinge vermaning bekomen te hebben.

Zaturdag, *den* 21*sten Julij* 1856.

Ingekomen: *a*. proces-verbaal, opgemaakt door den luitenant van politie omtrent eene klagte door Joseph Machielse jr. ingebragt tegen den slaaf Adriaan, aankomende J. Louzada, dat deze moedwillig eene koe zoude verwond hebben.

(Zie 23 Junij 1856.)

Maandag, *den* 23*sten Junij* 1856.

Gehoord: *a*. Madrijntje Sittard; en

b. Josephina Terhei, in zake J. Machielse Jr. contra den slaaf Adriaan, aankomende J. Louzada.

Deze zaak voor het collegie van kleine zaken gebragt.

De slaaf Adriaan vrijgesproken.

Dingsdag, *den* 24*sten Junij* 1856.

Gehoord: *a*. de slaaf Intrest, aankomende plantage Maagdenburg, klagte tegen den 1sten bastiaan La Fleur, dat deze hem, zonder daartoe door den directeur last bekomen te hebben, eenige zweepslagen zoude gegeven hebben.

Na behoorlijk onderzoek, de klagten ongegrond bevonden.

De slaaf weder ter beschikking van administrateurs B. C. van den Ende c. s. gesteld, na alvorens eene ernstige mondelinge vermaning bekomen te hebben.

Zaturdag, *den* 28*sten Junij* 1856.

Ingekomen: *a*. proces-verbaal, opgemaakt door den luitenant van politie omtrent de klagte ingebragt door de slavin Cecilia, aankomende C. M. Doby, tegen S. Bakker.

(Zie 30 Junij 1856.)

Maandag, *den* 30*sten Junij* 1856.

Ingekomen: *a*. kennisgeving door J. M. A. Neumann, dat de slaaf Kwassie of Dasnottie, aankomende plantage de Vrede, doch werkzaam op Kwatta, zich verwijderd heeft, nadat hij zich aan pligtverzuim had schuldig gemaakt.

(Zie 2 Julij 1856.)

Gehoord: *a*. Josephina Adriana Comvalius, in zake de slavin Cecilia, aankomende C. M. Doby, contra S. Bakker, dat deze haar zou geslagen hebben.

Deze zaak voor het collegie van kleine zaken gebragt. (In behandeling.)

Woensdag, *den* 2*den Julij* 1856.

Gehoord: *a*. de slaaf Dasnotti, aankomende plantage de Vrede, werkzaam op Kwatta, omtrent zijne verwijdering van Kwatta. Deze slaaf na eene ernstige mondelinge vermaning weder ter beschikking van zijnen meester gesteld.

Ingekomen: *a*. kennisgeving door J. M. A. Neumann, dat zich van Kwatta geabsenteerd heeft de hem toebehoorende slaaf Jacques.

(Zie 3 Julij 1856.)

Donderdag, den 3den Julij 1856.

Gehoord: *a.* de slaaf Jacques, aankomende J. M. A. Neumann.
Klagte tegen zijnen meester dat deze hem heeft willen straffen.
Deze slaaf na eene ernstige mondelinge vermaning weder ter beschikking van zijnen meester gesteld.

b. de slavin Doortje, aankomende plantage Houttuin, omtrent hare aanhouding op den post Poelepantje.

Daar zij verklaart dat zij zich op weg had begeven om hare belangen bij haren eigenaar voor te dragen, zoo is zij ter beschikking van den eigenaar van plantage Houttuin, den heer Bosch Reitz, gesteld geworden.

Woensdag, den 9den Julij 1856.

Gehoord: *a.* de slavenjongen Maurits of Monny, aankomende den boedel L. Welkom, omtrent de tegen hem ingebragte klagte, dat hij door een pijlschot eenen Indiaan, Aron genaamd, doodelijk zou gewond hebben.
Deze zaak is voor het geregtshof gebragt geworden.

b. F. G. Brusch qq. J. M. A. Neumann, klagte dat heden ochtend, omstreeks half zes ure, de agenten van politie wederregtelijk eenen hem toebehoorenden ezel en kar, gaande voorbij het piquet der justitie naar Kwatta, zouden aangehouden en een der agenten den jongen (12 jaren oud) een paar klappen gegeven hebben.
Na behoorlijk onderzoek, de kar en ezel weder ter beschikking van den eigenaar gesteld en den agenten van politie hunne verkeerde handeling ernstig onder het oog gebragt.

Vrijdag, den 11den Julij 1856.

Gehoord: *a.* J. M. A. Neumann, klagte dat tegen den vroegen ochtend van den 9den dezer de slavenjongen, Kwassie genaamd, oud 12 jaren, hem toebehoorende, door een der agenten van politie geslagen zoude zijn geworden, terwijl die agent eenen door dien jongen begeleiden ezel en kar arresteerde.
Den klager onder het oog gebragt dat aangezien deze zaak dienzelfden ochtend door mij getermineerd is geworden ten genoegen van Brusch, gemagtigde van dien klager, er thans geene termen meer bestaan om daarop terug te komen.

Maandag, den 21sten Julij 1856.

Gehoord: *a.* J. M. A. Neuman, mondelinge klagte ingebragt tegen de slaven Jacques en Adam, dat deze zich op gisteren, zonder reden, van Kwatta hebben verwijderd; dat Jacques eerst heden, laat in den nacht, is teruggekomen en dat Adam, nog absent is.
Dezen slaven, nadat Adam terug was gekomen, eene ernstige mondelinge vermaning gegeven en ter beschikking van den eigenaar gesteld.

Zaturdag, den 26sten Julij 1656.

Ingekomen: *a.* proces-verbaal, opgemaakt door den luitenant van politie aangaande de klagte der slavin Sidonia, aankomende S. M. Sanches, ingebragt tegen Koosje Gieters, dat zij haar geslagen zoude hebben.
(Zie 28 Julij 1856.)

Maandag, den 28sten Julij 1856.

Gehoord: *a.* Hendrik Sand;

b. de slaaf Christiaan, aankomende G. Jacobs;

c. Meyntje Oks;

d. de slavin Mietje, aankomende S. M. Sanches, contra Koosje Gieters.
Deze zaak voor het collegie van kleine zaken gebragt. Koosje Gieters tot vijf dagen gevangenisstraf veroordeeld.

Dingsdag, den 29sten Julij 1856.

Ingekomen: a. kennisgeving door J. M. A. Neumann, dat zich van Kwatta geabsenteerd heeft de slaaf Winst.
Dezen slaaf, na aanhouding, ter beschikking van den eigenaar gesteld.

Donderdag, den 31sten Julij 1856.

Ingekomen: a. missive van den burger-kapitein der divisie Boven-Suriname en Thorarica, dd. 30 dezer, n°. 104, ter geleide van twee vrije en twee niet-vrije personen, die zich in de negerhuizen van plantage 't IJland zonder voorkennis van den directeur zouden opgehouden hebben.

Gehoord: a. de slaaf Samuel, aankomende plantage Schoonoord, en

b. de slavin Carolina, aankomende G. Abendanon, omtrent hun verblijf in de negerhuizen van plantage 't IJland.
Daar deze beide slaven in huur zijn geweest van de twee vrije personen, met wie zij naar plantage 't IJland zijn gegaan, en dus niet aansprakelijk kunnen gesteld worden voor datgene wat deze zouden hebben misdaan, zoo zijn beide onmiddellijk ter beschikking, de eerste van zijnen administrateur F. L. Pichot, en de andere van haren eigenaar G. Abendanon gesteld geworden.

Donderdag, den 7den Augustus 1856.

Gehoord: a. Daniel van La Parra omtrent de aanhouding aan het strand tusschen de rivieren Suriname en Saramacca van

b. het negermeisje Gratia, oud naar gissing 16 jaren en van

c. het negerjongentje Johannes, oud naar gissing 12 jaren, broeder van Gratia, beiden in het bosch geboren en ontvlugt uit het weglooperskamp, » Pasoppoekondré" genaamd.
Beiden zijn ter verzorging gezonden naar den landsgrond bij hunne moeder en beide broeders, die reeds eenige jaren vroeger genoemd kamp hebben verlaten, aan het strand zijn aangehouden en tot dusver op den landsgrond verpleegd zijn geworden.
Een onwederstaanbaar verlangen om hare moeder te ontmoeten is de drijfveer geweest waarom Gratia met haar broertje dit kamp heeft verlaten.

Dingsdag, den 12den Augustus 1856.

Gehoord: a. de slaaf Doris, aankomende Alexander Mackenzy.
Klagte tegen zijnen meester, dat deze hem onverdiend zoude gestraft hebben.
Na behoorlijk onderzoek is deze klagte ongegrond bevonden en den slaaf eene ernstige mondelinge vermaning gegeven.

Zaturdag, den 16den Augustus 1856.

Afgezonden: a. missive, enz.

Ingekomen: a. kennisgeving door J. M. A. Neumann dat zich heden ochtend van Kwatta verwijderd heeft de slaaf Winst, hem toebehoorende.
(Zie 18 Augustus 1856.)

Maandag, den 18den Augustus 1856.

Gehoord: *a.* de slaaf Winst, aankomende J. M. A. Neumann, omtrent de redenen die aanleiding geven dat hij zich herhaaldelijk van Kwatta verwijdert.
(Zie 20 Augustus 1856.)

Dingsdag, den 19den Augustus 1856.

Ingekomen: *a.* kennisgeving door J. M. A. Neumann, dat de slaaf Washington, hem toebehoorende, zich van Kwatta heeft verwijderd.

Gehoord: *a.* Alexander Mackenzy enz.

b. de slaaf Washington, aankomende J. M. A. Neumann, omtrent de redenen die aanleiding tot zijne verwijdering van Kwatta hebben gegeven.
(Zie 20 Augustus 1856.)

Woensdag, den 20sten Augustus 1856.

Gehoord: *a.* J. M. A. Neumann, eigenaar van Kwatta, omtrent hetgeen door de slaven Winst en Washington, hem toebehoorende, tegen hem is aangevoerd geworden, hierin bestaande, dat hij de werktaken te zwaar zoude stellen en hen bij het niet geregeld afwerken van den aan hen opgedragen arbeid, zoude gestraft hebben.

Na behoorlijk onderzoek gebleken zijnde dat deze en andere slaven, Neumann toebehoorende, zich van tijd tot tijd overgeven aan misbruik van sterken drank, die zij zich weten te verschaffen uit de opbrengst der door hen uit de kostgronden van Kwatta gestolen bananen, en zich alsdan, bevreesd voor straf, van Kwatta verwijderden, zoo zijn beiden, na eene ernstige mondelinge vermaning, weder ter beschikking van den eigenaar gesteld geworden.

Woensdag, den 27sten Augustus 1856.

Gehoord: *a.* de slaaf Adriaan, aankomende plantage Maagdenburg.

Klagte tegen den directeur van dat effect, dat deze hem onverdiend zoude hebben gestraft.

Na behoorlijk onderzoek de klagte ongegrond bevonden zijnde, zoo is deze slaaf weder ter beschikking van zijnen administrateur B. C. van den Ende gesteld geworden.

Vrijdag, den 19den September 1856.

Gehoord: *a.* de slaaf Napoleon, aankomende plantage Johanna Catharina, omtrent de klagte door den administrateur van dat effect, Danjon, ingebragt tegen:

b. den slaaf Otto, aankomende dat effect, dat deze gewapenderhand zich tegen den bastiaan zoude hebben verzet.

Na behoorlijk onderzoek dit feit bewezen zijnde, is deze slaaf, op verzoek van den administrateur, tot straf voor den tijd van drie maanden op het fort Nieuw Amsterdam te werk gesteld geworden.

Zaturdag, den 27sten September 1856.

Ingekomen: *a.* missive van den burger-kapitein der divisie Boven-Suriname en Thorarica, de dato heden, ten geleide van proces-verbaal en visum repertum, opgemaakt op plantage St. Barbara door de daartoe bevoegde autoriteit, ter gelegenheid der lijkschouwing van het lijk van den slaaf Sander, aankomende dat effect.

Afgezonden: *a.* missive van den heemraad der divisie Boven-Suriname en Thorarica,

kennis gevende, dat de adsistent ten burele van den procureur-generaal J. J. Ooykaas jr. op den 29sten dezer vertrekken zal:

1°. naar plantage St. Barbara, om onderzoek te doen naar de omstandigheden die het overlijden van den slaaf Sander zijn voorafgegaan; en

2°. naar plantage St. Eustatius, om te onderzoeken wat aanleiding zoude gegeven hebben om te veronderstellen, dat de slaaf Winst, aankomende dat effect, vermoord zoude zijn.

Uit het door genoemden adsistent ingesteld onderzoek is gebleken:

1°. op plantage St. Barbara, dat de slaaf Tromp, hoofdman der kostwachters, den slaaf Sander, kostwachter, eenige zweepslagen heeft gegeven, en dat Sander weinige uren na deze straf ondergaan te hebben, aan eene beroerte is overleden.
Deze zaak is ter kennisneming van den regter gebragt en nog in behandeling.

2°. op plantage St. Eustatius, dat de slaaf Winst, sluiswachter van dat effect, des avonds bij het openmaken der sluis vermoedelijk in het water is gevallen, in zijnen val zich aan de aldaar aanwezig zijnde overblijfselen van eene fundering eener vroeger bestaan hebbende oude sluis verwond heeft en daarna verdronken is.
Deze zaak is nog in behandeling.

Woensdag, den 8sten October 1856.

Ingekomen: *a.* missive van administrateurs der plantage l'Espérance, H. J. Blancke c. s., verzoekende om eene commissie van burger-officieren naar dat effect te zenden, ten einde onderzoek te doen naar de reden die den slaven, aankomende dat effect, aanleiding tot wanordelijkheden hebben gegeven.

Afgezonden: *a.* missive van den heemraad der divisie Boven-Suriname en Thorarica, waarbij deze wordt uitgenoodigd om den burger-kapitein van die divisie op te dragen, om eene commissie van burger-officieren naar plantage l'Espérance te zenden, ten einde onderzoek te doen naar de aldaar plaats gevonden hebbende wanordelijkheden.
(Zie 20 October 1856.)

Maandag, den 20sten October 1856.

Ingekomen: *a.* missive van den burger-kapitein der divisie Boven-Suriname en Thorarica, ter geleide van een proces-verbaal, opgemaakt door den 1sten luitenant van die divisie, aangaande het door hem op plantage l'Espérance ingesteld onderzoek naar de aldaar plaats gevonden hebbende ongeregeldheden door de slavenmagt, met te-kennengeving dat de slaven, tijdens deze burger-officier op dat effect vaceerde, zich tegenover hem zeer brutaal en oneerbiedig hebben gedragen.

Afgezonden: *a.* missive aan den heemraad der divisie Boven-Suriname en Thorarica, waarbij deze wordt uitgenoodigd om, daar de slavenmagt der plantage l'Espérance zich hoogst oneerbiedig gedragen heeft tegenover de aldaar gezonden commissie uit de burger-autoriteit, den burger-kapitein op te dragen zich in persoon derwaarts te begeven, de zaak te onderzoeken, de belhamels stadwaarts te doen brengen en de slavenmagt namens den procureur-generaal tot rust en orde te vermanen.
De burger-kapitein hieraan voldaan hebbende, heeft twee slaven, die zich als de belhamels hadden doen kennen, opgezonden, die voor onbepaalden tijd naar het fort Nieuw Amsterdam zijn opgezonden.

Donderdag, den 20sten November 1856.

Gehoord: *a.* Adrianus Jan Kampen, enz.;

b. de slaaf Constant;

c. de slaaf Frans, en

d. » » Hendrik, aankomende plantage Tout lui faut.

Klagte tegen den directeur, dat hij van hen zoude gevergd hebben om des avonds na zes ure een rietpont te huis te brengen.

De waarnemende procureur-generaal heeft deze slaven zelf hunne verpligtingen onder het oog gebragt, en bekend gesteld met de ware bedoeling der wettelijke bepalingen waarin de werkuren der slaven geregeld zijn; verder hen ter beschikking van administrateurs A. van Velzen c. s. gesteld, uitdrukkelijk zijn verlangen te kennen gevende dat dezen slaven geen straf worde opgelegd.

Zaturdag, den 22sten November 1856.

Gehoord: *a.* de slaaf November, en

b. de slaaf Maandag, aankomende plantage Boxel.

Klagte tegen den directeur en mede-eigenaar W. Wilmans, dat hij hen in de boei heeft willen doen zetten omdat zij geweigerd hadden des avonds na zes ure een rietpont te huis te brengen.

Deze zaak, even als die van de slaven, aankomende plantage Tout lui faut, behandeld. (Zie 20 November 1856.)

Paramaribo, den 31sten December 1856.

Voor extract conform,

De Adsistent ten burele van den Procureur-Generaal, vacerende op het bureau van politie, 2de afdeeling,

(*get.*) J. J. OOYKAAS Jr.

Voor eensluidend afschrift,

De waarnemende Procureur-Generaal,

(*get.*) B. DONKER CURTIUS.

Voor eensluidend afschrift,

De Gouvernements-Secretaris,

(*get.*) E. A. van EMDEN.

N°. 40.

EXTRACT uit het journaal, gehouden op het bureau van politie aan den Waterkant, van af den 1sten Mei 1856 tot den 31sten December 1856, met betrekking tot de aldaar ingebragte klagten van en over slaven, en van de straffen en correctiën, hun dien ten gevolge opgelegd.

Vrijdag, den 2den Mei 1856.

De luitenant van politie contra de slavin Betsy of Jaba, aankomende den boedel D. B. de Mesquita. Deze ambtenaar doet rapport, dat hij in de verpligting heeft verkeerd om gemelde slavin, ter zake van het herhaaldelijk verwekken van rumoer op straat, in hechtenis te nemen.

De belanghebbende in dien boedel hiermede bekend gesteld zijnde, doet J. J. B. de Mesquita het verzoek om deze slavin voor eenigen tijd op het fort Nieuw Amsterdam werkzaam te stellen, ten einde te trachten, haar alzoo eenen beteren levenswandel te doen inslaan. Hieraan voldaan. (Sedert ontslagen.)

Maandag, den 5den Mei 1856.

Jacq. A. Jacott contra het slavenmeisje Jacquelina, hem toebehoorende. De eigenaar doet het verzoek, om haar voor eenigen tijd op het fort Nieuw Amsterdam werkzaam te stellen, ter zake zij zich zoude schuldig maken aan wangedrag, weglooperij enz. Bij onderzoek de klagte gegrond bevonden zijnde, is hieraan voldaan. (Sedert ontslagen.)

Donderdag, den 8sten Mei 1856.

De slaaf Adriaan, aankomende F. Neumann, contra zijnen meester. Deze slaaf brengt bezwaren in tegen zijnen meester wegens ondergane straf en slechte behandeling.

Deze zaak voor het collegie van kleine zaken gebragt zijnde, is de beklaagde bij vonnis van 9 Junij (7 Julij 1856) vrijgesproken.

Vrijdag, den 9den Mei 1856.

De luitenant van politie contra den slaaf Thomas, onder straatvoogdij van A. F. van Amson. Bij rapport doet deze ambtenaar kennen, dat genoemde slaaf zich heeft schuldig

gemaakt aan het stelen van een blomvat suiker. De slaaf is naar het fort Nieuw Amsterdam gezonden om aldaar te arbeiden, tot dat hij blijken van een verbeterd gedrag zal hebben gegeven. (Sedert ontslagen.)

Zaturdag, *den* 10*den Mei* 1856.

De slaaf Marius, aankomende A. Strockman, contra J. Johanzoon. Beiden waren werkzaam als timmerlieden op plantage Resolutie, en zoude de beklaagde den klager, na voorafgaande woordenwisseling, met een stok geslagen hebben.

Bij vonnis van het collegie van kleine zaken is J. Johanzoon veroordeeld tot betaling eener boete van f 10 en in de kosten van het proces.

Donderdag, *den* 15*den Mei* 1856.

De slavin Jetta, aankomende mr. J. C. Palthe Wesenhagen, contra J. H. Norden. J. H. Norden zoude een der klaagster toebehoorende paraplu verpand hebben.

Bij onderzoek gebleken zijnde, dat deze personen in naauwe betrekking tot elkander staan, is deze zaak in der minne afgemaakt.

Dingsdag, *den* 20*sten Mei* 1856.

Elisabeth Wolff contra den slaaf Maçon, aankomende de wed. M. A. Keyzer. Deze persoon beklaagt zich, dat de slaaf Maçon in eenen staat van desertie verkeerende, haar geweldadig zoude hebben aangerand.

Bij vonnis van het collegie van kleine zaken, dd. 21 Julij (2 Augustus 1856), is deze neger veroordeeld tot eene gevangenzetting van acht dagen.

Woensdag, *den* 21*sten Mei* 1856.

De slaaf J. Louis, aankomende P. H. Arons, contra den slaaf William, aankomende C. Sunderhoek. De slaaf Louis geeft op, dat hij van den slaaf William, aankomende C. Sunderhoek, zulk een hevigen slag aan den onderbuik zoude hebben bekomen, dat, niettegenstaande hij van een breukband voorzien was, zijne breuk doorzakte.

Door de in deze zaak gehoorde getuigen is de verklaring afgelegd, dat de klager in een beschonken staat den beklaagde zoude zijn aangevallen en bij ongeluk dien slag heeft bekomen.

Maandag, *den* 3*den Junij* 1856.

J. Boonenstein contra den slavenjongen Kwassie, aankomende M. Postema. De slavenjongen Kwassie zoude getracht hebben, door uitlatingen hare eer en goeden naam te kort te doen.

Aangezien deze jongen slechts 12 jaren is, is de eigenares aangemaand, hem eene moederlijke correctie te geven.

W. J. Wilmans voor den slaaf Will, aankomende plantage Petersburg, contra H. del Prado. De beklaagde zoude een horologie uit de handen van den jongen Will hebben genomen, en wel omdat zij vermoedens had, dat hij haar eenig geld had ontvreemd.

Nadat gebleken was dat hare vermoedens ongegrond waren, heeft zij op aanmaning het horologie onmiddellijk afgegeven.

Maandag, *den* 9*den Junij* 1856.

F. J. Wenkenbach en A. van Fraser contra de slavinnen Calesta en Josina, aankomende de weduwe W. Elder. De genoemde slavinnen zouden de klagers hebben beleedigd,

weshalve zij over haar brutaal gedrag onderhouden zijn geworden, met te-kennen-geving dat, wanneer het onverhoopt mogt gebeuren dat er weder klagte tegen haar wierd ingebragt, zij gestrengelijk zullen worden gestraft.

Maria Grasma contra de slavin Affie, aankomende J. E. Simons. Terwijl de klaagster hare bezwaren inbrengt wegens beleedigingen haar aangedaan, verzoekt de beklaagde haar vergiffenis; zoodat deze zaak in der minne is afgedaan geworden.

Zaturdag, den 14den Junij 1856.

De slaaf John Taylor, aankomende T. Green, contra J. Candler. Deze slaaf brengt, met toestemming zijns meesters, bezwaren in tegen J. Candler ter zake hij door dezen zoude zijn mishandeld. (Wordt vervolgd.)

Maandag, den 16den Junij 1856.

De slavin Cecilia, aankomende C. M. Doby, contra S. Blakker. De klaagster zoude van den beklaagde, tot wien zij in naauwe betrekking staat, een duchtig pak slagen hebben bekomen.

Beiden aangenaamd zich beter van hunnen pligt te kwijten en in het vervolg niet meer te vechten.

Vrijdag, den 20den Junij 1856.

J. Machielse jr. contra den slaaf Adriaan, aankomende Joël Fernands. Eene der koeijen van den klager zoude door den slaaf Adriaan gekapt zijn geworden.

Bij vonnis van het collegie voor kleine zaken, dd. 1/8 September 1856, is de beklaagde van het hem ten laste gelegde feit vrijgesproken.

Zaturdag, den 28den Junij 1856.

De slavin Margaretha, in dienst van de Wed. Beazly, contra de slavinnen Louisa en Floortje, in dienst van M. H. Pos. De klaagster zoude op straat door de beklaagden zijn aangehouden en uitgedaagd om te vechten; weshalve zij ernstig zijn aangenaamd geworden zich in den vervolge rustig te gedragen.

Vrijdag, den 4den Julij 1856.

T. Taal contra: 1°. den slaaf Adolf, aankomende J. C. Naify; 2°. den slaaf Adolf, aankomende J. Gisius; 3°. den slaaf Marius, aankomende Bl. Thijm. De klager geeft op door deze slaven te zijn beleedigd.

Nadat de beklaagden hadden opgegeven dat zij sedert jaren met den klager in vriendschap leven en er in al dien tijd geen onderscheid is gemaakt of zij vrij of niet vrij waren, heeft de klager het onbillijke zijner klagte ingezien en dezelve ingetrokken.

Zaturdag, den 5den Julij 1856.

Jacoba Gollenstad contra de slavin Abenie, aankomende J. Geniets. Deze slavin zoude de klaagster hebben uitgescholden. Zij is door haren meester ten overstaan der politie over haar gehouden gedrag onderhouden geworden, waarmede deze zaak beëindigd is.

W. F. van Boom contra den slaaf Sanssousi, aankomende G. Salomons. De klager doet het verzoek dat de slaaf Sanssousi moge worden onderhouden over zijn schandelijk gedrag ten overstaan van mej. Kennedy, die hij zoude hebben beleedigd.

De beklaagde verklaart valschelijk te worden beschuldigd en is met eene vermaning weggezonden, aangezien er geene getuigen konden worden opgegeven.

Maandag, den 14*den Julij* 1856.

T. C. Homeijer contra den slaaf Cornelis, aankomende Wed. Sanches. De neger Cornelis zoude den klager hebben beleedigd en is ten genoegen van denzelve in tegenwoordigheid der politie hieromtrent ernstig door zijne meesteres onderhouden geworden.

Dingsdag, den 15*den Julij* 1856.

De vrije E. Fernandes en de slavin Doortje, aankomende Weduwe Kaersenhout. Beiden door de politie aangehouden ter zake van vechterij op straat.

Door A. Fernandes, voogd over de vrije E. Fernandes, en door de Wed. Kaersenhout is het verzoek gedaan om deze zaak huishoudelijk te behandelen, ten gevolge waarvan E. Fernandes voor één, en de slavin Doortje voor drie dagen, bij maatregel van politie, in het fort Zeelandia gecustodieerd zijn geworden.

Donderdag, den 17*den Julij* 1856.

De slaaf William, aankomende J. Candler, contra zijnen meester. Deze slaaf beklaagt zich, als zoude zijn meester hem eenige slagen met een riet hebben toegebragt.

Bij het deswege ingesteld onderzoek is gebleken, dat door onvoorzigtigheid van den slaaf William een tafellaken in den brand is geraakt en niet dan door spoedig toegebragte hulp de brand is gebluscht geworden; dat de beklaagde, op dat oogenblik te huis komende, den klager eenige slagen met zijn wandelstokje heeft toegebragt.

J. Candler ernstig gewaarschuwd, zich voortaan van dergelijke handelingen te onthouden en hem te kennen gegeven dat, wanneer hij de afstraffing van een slaaf verlangt, hij zich zal hebben te gedragen zoo als bij de wet daaromtrent is voorgeschreven.

Dingsdag, den 22*sten Julij* 1856.

Liena Robbes contra de slavin Anna, aankomende B. J. E. Grunberg. De beklaagde zoude zich hebben schuldig gemaakt aan het ontvreemden van een paraplu en eenige kleedingstukken.

Deze zaak ter verder onderzoek gezonden naar den eersten adsistent.

Woensdag, den 23*sten Julij* 1856.

De slavin Adriana, aankomende A. B. de Vries. Ingevolge het verzoek van haren meester onderhouden over haar slecht en liederlijk gedrag, met bedreiging om naar het het fort Nieuw Amsterdam te zullen worden gezonden indien er later weder klagten tegen haar mogten inkomen.

Donderdag, den 24*sten Julij* 1856.

De slavin Regina, aankomende Wed. Alexander, contra hare meesteres. Deze slavin beklaagt zich dat zij geen voedsel of kostgeld voor haar en hare kinderen bekomt en dat zij weekgeld moet opbrengen.

Bij onderzoek is gebleken, dat de klagte logenachtig is, weshalve de slavin Regina aan de meesteres is overgegeven ten einde ingevolge de huisselijke jurisdictie te worden te worden afgestraft.

Vrijdag, den 25*sten Julij* 1856.

T. Nijhoff contra den slaaf Adriaan, aankomende A. B. de Vries. De slaaf Adriaan

zoude een paar schoenen van den klager, die hij op de leest moest zetten, achterhouden.
Hieromtrent onderhouden zijnde, bewijst hij ziek te zijn geweest, doch alsnu hersteld zijnde, de schoenen zoo spoedig doenlijk zoude afgeven.

De slavin Sidonia, aankomende S. M. Sanches, contra K. J. en A. Gieters. De slavin Sidonia brengt bezwaren in tegen de Gezusters Gieters, als zouden deze haar hebben geslagen en mishandeld. (Wordt vervolgd.)

Dingsdag, den 29sten Julij 1856.

Clarijntje, aankomende H. G. Roux voor den vrijdom, contra Adam, aankomende Wed. M. A. Keyzer. De beklaagde zoude een, haar toebehoorende korjaal hebben opgevischt en weigerachtig zijn hetzelve af te geven.
Ten kantore geroepen zijnde, bewilligt hij in het voorstel om tegen eene remuneratie dat vaartuig af te staan.

Donderdag, den 31sten Julij 1856.

R. en A. L. Adney, contra den slaaf William, hun toebehoorende. Deze slaaf zoude zich aan lediggang overgeven, weshalve zij het verzoek doen om hem onder toezigt der politie werkzaam te mogen stellen.
Bij onderzoek gebleken zijnde dat de klagte gegrond is, is aan het verzoek voldaan.

Zaturdag, den 2den Augustus 1856.

E. Preger contra de slavin Lotje, aankomende T. Serenoaks. E. Preger zoude, zonder de minste aanleiding te hebben gegeven, door de beklaagde zijn uitgescholden.
De beklaagde hieromtrent onderhouden zijnde, vraagt zij de klaagster vergiffenis.

Maandag, den 4den Augustus 1856.

J. G. Weyler contra haren slaaf Louis. De slaaf Louis, op gisteren door de politie aangehouden zijnde als te zijn betrapt op het dobbelen, doet de meesteres het verzoek om hem gedurende eenigen tijd onder toezigt der politie te doen arbeiden; welk verzoek is ingewilligd. (Sedert ontslagen.)

Vrijdag, den 8sten Augustus 1856.

H. W. Kuster contra de slavin Affie, aankomende J. C. Nassy, n. ux. De slavin Affie zoude zich hebben schuldig gemaakt aan diefstal van kleedingstukken ten huize van den klager, bij wien zij vroeger in dienst was. (Deze zaak is nog aanhangig voor het geregtshof.)

Zaturdag, den 9den Augustns 1856.

C. Elsevier contra het slavenkind Renardus, aankomende F. H. van Eyck. Het kind der klaagster zoude door het slavenkind Renardus geslagen zijn, bij welke gelegenheid eenige voorwerpen gebroken zijn. F. H. van Eyck heeft schadevergoeding voor het gebrokene gegeven en het slavenkind gecorrigeerd.

Vrijdag, den 15den Augustus 1856.

De slavin Frederica aankomende J. C. Telting J. Gz., contra W. Cruden. Met toestemming van den eigenaar brengt de klaagster ter kennis van de politie, dat zij zoude zijn geslagen geworden door W. Cruden. (Wordt vervolgd.)

Zaturdag, *den* 16*den Augustus* 1856.

De slaaf Charles, aankomende de steenfabriek Wolfs-ijver. Op verzoek van den eigenaar J. Meijer is deze slaaf, die weggeloopen was, aangehouden en voor eenigen tijd onder toezigt der politie werkzaam gesteld geworden. (Sedert ontslagen.)

Zaturdag, *den* 30*sten Augustus* 1856.

L. Maes contra den slaaf Frederik, aankomende J. W. Rivoire. De klager verzoekt, dat de slaaf Frederik, die eene hark van hem ter reparering heeft, moge worden aangesproken om dezelve terug te bezorgen.

Hieraan voldaan zijnde, heeft de klager zijne hark bekomen.

De slavin Doortje, aankomende R. Fernandes, en Esther, aankomende C. Harrevelt, zijn door de politie aangehouden wegens vechterij op straat.

Aangezien beide meiden jonge zieke kinderen te verplegen hebben, zijn zij voor dezen keer met eene ernstige aanmaning om zich steeds rustig te gedragen, ontslagen geworden.

Vrijdag, *den* 5*den September* 1856.

Antoinetta Sira contra den slaaf Klaas, aankomende L. Pohl. De beklaagde zoude eenige goederen, der klaagster toebehoorende, in zijn bezit houden.

Bij onderzoek is gebleken dat deze personen in naauwe betrekking tot elkander staan, weshalve hun den raad is gegeven om de quaestie bij te leggen; welke raad is opgevolgd geworden.

Maandag, *den* 8*sten September* 1856.

J. J. Scheek contra den slavenjongen Rudolf. Aangezien de slavenjongen Rudolf zich aanhoudend slecht gedraagt, doet de eigenaar het verzoek om hem voor eenigen tijd onder toezigt der politie werkzaam te stellen.

Bij onderzoek gebleken zijnde dat de klagte gegrond is, is het verzoek toegestaan. (Sedert ontslagen.)

Dingsdag, *den* 9*den September* 1856.

J. C. R. Bennernagel q. q. contra den slaaf Gerrit, en Wed. M. A. Keyser contra hare slaven Mentor, Lodewijk en Marius. Deze vier slaven, welke als roeijers op eene zoogenaamde matrozenpont geplaatst waren, zouden pogingen in het werk hebben gesteld om kleinigheden van boord te ontvreemden, weshalve de eigenaren het verzoek doen, hen tot straf eenigen tijd onder toezigt der politie werkzaam te stellen. (Sedert ontslagen.)

Zaturdag, *den* 20*sten September* 1856.

M. S. C. Steffens contra haren slaaf Klaas. De eigenares doet het verzoek om den slaaf Klaas, wegens slecht gedrag, onder toezigt der politie werkzaam te stellen.

Deze jongen was al meermalen in handen der politie, en is derhalve, nadat de klagte, door zijne meesteres tegen hem ingebragt, onderzocht was, ingevolge het gedaan verzoek onder toezigt der politie werkzaam gesteld. (Sedert ontslagen.)

Maandag, *den* 22*sten September* 1856.

De slaaf Januarij, aankomende plantage Johanna Catharina, in dienst van D. Dajon, contra D. Danjon. Deze slaaf brengt klagte in tegen D. Danjon, namelijk, dat hij hem den vorigen dag met een stok zoude hebben geslagen, en dat hij klager, op last van

denzelve, dezen morgen met een expresselijk in harpuis gehard teertouw door den slaaf Gordon zoude zijn afgestraft geworden.

Beide instrumenten zijn door den klager overgelegd. (Wordt vervolgd.)

Donderdag, den 25sten September 1856.

Bébé Ulrich contra den slaaf Geluk, aankomende Julia Notter. De slaaf Geluk zoude der klaagster, op straat haar tegenkomende, een zoen te hebben gegeven. Hieromtrent onderhouden zijnde, geeft hij op, dat hij de klaagster is tegengekomen en door de vaart waarmede zij liepen, zijne lippen die van de klaagster raakten voor en aleer hij zulks konde verhinderen; dat hij zich nimmer zou verstouten, de klaagster tegen haren wil te zoenen.

Deze zaak is in der minne afgemaakt.

Zaturdag, den 27sten September 1856.

De slavin Anna, aankomende A. C. Halfhide, contra hare meesteres. Deze slavin brengt klagte in tegen hare meesteres, als zoude zij herhaaldelijk worden afgestraft. (Wordt vervolgd.)

Maandag, den 29sten September 1856.

De slavin Bébé, aankomende H. A. Tirion, contra haren meester. De klaagster geeft op, dat zij door haren meester eigenhandig is geslagen geworden.

Bij gebrek aan bewijs is deze zaak niet voor den regter gebragt.

Dingsdag, den 30sten September 1856.

J. Petzoldt qq. contra den slaaf Frederik. De beklaagde zoude in den laatsten tijd steeds onwillig zijn geweest om te werken, waarom de klager het verzoek doet, hem voor eenigen tijd onder toezigt der politie werkzaam te mogen stellen.

Na het ingesteld onderzoek is hieraan voldaan. (Sedert ontslagen.)

Donderdag, den 2den October 1856.

De slavin Albertina, aankomende A. Gross, contra hare meesteres. De slavin stelt zich onder de bescherming der politie en beklaagt zich van door hare meesteres te worden mishandeld en geene voeding te bekomen. (Wordt vervolgd.)

Maandag, den 6den October 1856.

De slavenjongen Eduard, aankomende Mulder, contra zijn meester. De klager verklaart dat zijn meester hem werkzaamheden oplegt die boven zijne krachten zouden zijn.

Den eigenaar aangemaand om dezen jongen meer overeenkomstig zijnen leeftijd te behandelen.

Wed. J. Bromet contra haren slaaf Charles. De eigenaar doet het verzoek om dezen slaaf, ter zake van brutaliteit, voor eenige dagen bij de strafwerkers te plaatsen. Aan dit verzoek voldaan. (Sedert ontslagen.)

Vrijdag, den 10den October 1856.

E. B. de Vries contra den slaaf Pierre, aankomende A. J. Polak. Deze slaaf zoude zich hebben schuldig gemaakt aan het ontvreemden van verschillende voorwerpen ten huize van den klager, en is dienvolgens aangehouden.

Bij onderzoek zijne onschuld gebleken zijnde, is hij onmiddellijk ontslagen geworden.

Dingsdag, den 14den October 1856.

J. P. Haase Jr. contra den slaaf Cesar, aankomende plantage Esthersrust, in dienst van den klager. De klager verzoekt, dat de slaaf Cesar, die zich bij herhaling aan kleine diefstallen heeft schuldig gemaakt, voor eene maand onder toezigt van de politie te werk moge worden gesteld.

Na onderzoek is hieraan voldaan. (Sedert ontslagen.)

Zaturdag, den 18den October 1856.

J. Juda contra den slaaf Albert, aankomende denzelve. De meester doet het verzoek dat deze slaaf, ter zake van kleine dieverijen, voor eenigen tijd te fort Nieuw Amsterdam moge worden te werk gesteld.

Na een ingesteld onderzoek is hieraan voldaan. (Sedert ontslagen.)

Vrijdag, den 24sten October 1856.

De slavin Sandrina, aankomende J. Voet, contra A. B. van Bergen. De slavin Sandrina brengt met toestemming van haren meester bezwaren in tegen A. B. van Bergen, ter zake hij haar met een bijl verwond zou hebben.

Deze zaak is later, op verzoek der klaagster, in der minne afgemaakt.

Maandag, den 27sten October 1856.

W. en F. van Leeuwarden contra de slavin Chrisje, aankomende R. J. Gollenstede. Deze personen brengen bezwaren in tegen de slavin Chrisje, welke haar mishandeld en geslagen zoude hebben.

R. J. Gollenstede met de klagte bekend gesteld zijnde, doet het verzoek dat zij ter zake voorschreven gedurende eenigen tijd onder toezigt der politie moge worden werkzaam gesteld. Hieraan is voldaan. (Sedert ontslagen.)

Woensdag, den 29sten October 1856.

C. Busch contra zijne slaven Frederik, Premier en Heintje. Deze slaven zouden hebben geweigerd aan het werk te gaan en steeds achterlijk te zijn in het afwerken hunner werktaken; weshalve zij ernstig zijn aangemaand om in den vervolge hun werk naar behooren te verrigten.

De eigenaar, die primitief straf voor deze slaven heeft aangevraagd, is van zijn voornemen teruggekomen en neemt genoegen met de gegeven mondelinge correctie.

Zaturdag, den 8sten November 1856.

A. D. Charlouis q. q. contra de slaven Frederik, Reinard, Nicolaas en Koffij. Deze slaven zouden zich zeer slecht gedragen, en nadat Frederik gecustodieerd zoude worden, hebben de drie anderen zich vrijwillig in arrest begeven, welhalve hij verzoekt dat Koffij voor eene maand, Reinhard en Nicolaas elk voor tien dagen onder toezigt der politie werkzaam worden gesteld.

Bij het deswege gedaan onderzoek de strafschuldigheid dezer slaven gebleken zijnde, is aan het verzoek voldaan. (Sedert ontslagen.)

Maandag, den 10den November 1856.

R. Humphreys en H. G. Roux, administrateurs der plantage Meerzorg, contra de slaven Samuel, Lubin, Attica en Frederik, van dat effect. De genoemde slaven zouden zich bij de begrafenis eener oude slavin op de genoemde plantage zeer oneerbiedig hebben gedra-

gen en den eersten bastiaan valschelijk beschuldigd hebben, dat hij dezelve zou hebben vergiftigd.

Na het deswege ingesteld onderzoek zijn de slaven Samuel en Frederik, als de meest schuldigen, voor een onbepaalden tijd naar het fort Nieuw Amsterdam gezonden.

Donderdag, *den* 13*den November* 1856.

E. J. Halfhide qq. contra de slavin Annette. De slavin Annette heeft zich schuldig gemaakt aan het stelen van een dozijn sokken, ten huize van Gebroeders Barnett, weshalve na onderzoek in het verzoek om haar gedurende eene maand strafwerk te doen verrigten, is bewilligd. (Sedert ontslagen.)

Vrijdag, *den* 14*den November* 1856.

D. Simons contra hare slavin Christina, en Josina Stolken contra de slavin Sanna. Beide slavinnen door de politie aangehouden zijnde wegens vechterij op straat, doen de eigenaren het verzoek om haar tot straf voor acht dagen bij de strafwerkers te plaatsen, aan welk verzoek is voldaan.

Donderdag, *den* 20*sten November* 1856.

P. J. Notter contra haren slaaf Geluk. De eigenares verzoekt, dat deze slaaf, ter zake van brutaliteit, pligtverzuim en liederlijk gedrag, voor eenen onbepaalden tijd onder toezigt der politie worde werkzaam gesteld.

Aangezien deze slaaf bij de politie bekend staat als een lui en liederlijk persoon, is het verzoek toegestaan. (Sedert ontslagen.)

Maandag, *den* 24*sten November* 1856.

J. J. B. de Mesquita contra den slaaf Abraham, aankomende plantage Penoribo. De klager, zijnde administrateur van dat effect, verzoekt dat genoemde slaaf, ter zake hij zich aan dronkenschap overgeeft en in dien staat ongeregeldheden uitoefent, voor den tijd van veertien dagen onder de strafwerkers worde opgenomen; welk verzoek is toegestaan.

J. A. May contra den slaaf Marius. De door den eigenaar opgegeven verscheidene feiten doen het slecht gedrag van dezen slaaf ten duidelijkste uitkomen; weshalve het verzoek van den meester, om hem voor een onbepaalden tijd bij de strafwerkers te plaatsen, is toegestaan.

Woensdag, *den* 10*den December* 1856.

J. B. B. de Mesquita contra de slavin Betsy. Deze slavin zoude haar kind, pas drie maanden oud, mishandelen, waarom hij verzoekt, dat het hem moge worden toegestaan, het kind van de moeder te scheiden; zullende hij zorg dragen dat hetzelve eene goede oppassing bekome.

De huisslaven van den klager ten deze gehoord zijnde, getuigen dat de slavin Betsy haar kind mishandelt; weshalve het verzoek is toegestaan.

Maandag, *den* 15*den December* 1856.

De slaaf Johannis, aankomende plantage Mon Trésor, contra S. Soesman, administrateur, en F. W. IJver, directeur van dat effect. De slaaf Johannis stelt zich onder bescherming der politie, om reden hij onverdiend straf zou moeten ondergaan.

Door de getuigen, in deze zaak gehoord, is opgegeven dat de klager na eene meid, welke gearresteerd was, te hebben willen ontzetten, zich niet ontzien heeft, zoowel tegen den directeur als tegen den administrateur beleedigende en eerkrenkende woorden te bezigen.

Op verzoek van den administrateur is, krachtens art. 30 van de publicatie dd. 30 Au-

gustus 1856, *Gouvernementsblad* n°. 10, dezen slaaf de straf opgelegd om gedurende eene maand dwangarbeid in boeijen op plantage Mon Trésor te verrigten.

Dingsdag, den 16den December 1856.

H. C. Gravenberch en de slavin Adriana, aankomende mej. E. M. Beunker, brengen wederkeerige klagten in, als elkander te hebben geslagen.

S. H. de Granada contra de slavin Acoeba. De eigenaar verzoekt, dat deze slavin wegens slecht en losbandig gedrag, ongehoorzaamheid en onwil tot werken, onder de strafwerkers moge worden opgenomen.

Bij onderzoek gebleken zijnde dat de klagte gegrond is, is het verzoek toegestaan. (Sedert ontslagen.)

Vrijdag, den 19den December 1856.

D. J. Juda contra den slaaf Willem, aankomende zijne minderjarige kinderen. Deze slaaf zoude zich aan kleine diefstallen schuldig maken, weshalve de klager verzoekt, hem bij de strafarbeiders te doen werken; welk verzoek is toegestaan. (Sedert ontslagen.)

Woensdag, den 24sten December 1856.

S. de La Parra contra den slaaf Baçon, aankomende Gez. La Parra. De klager verzoekt, dat de slaaf Baçon, wegens vagabondage en dronkenschap, voor acht dagen bij de strafwerkers worde geplaatst; welk verzoek is toegestaan.

Maandag, den 29sten December 1856.

J. Eliazar contra de slavin Affie, hem toebehoorende. De slavin Affie zoude zich aan pligtverzuim en brutaliteit schuldig maken; weshalve de eigenaar verzoekt haar voor eenigen tijd bij de strafarbeiders te mogen plaatsen.

Na gedaan onderzoek is hierin bewilligd.

Dingsdag, den 30sten December 1856.

De Wed. Himmen, geb. Richter, contra de slavin Lucretia. De klaagster verzoekt, dat de slavin Lucretia wegens opzettelijk pligtverzuim en verregaande brutaliteit voor eene maand bij de strafwerkers worde geplaatst en wel om hierdoor te beproeven, haar eene beteren levenswandel te doen inslaan.

Aangezien bij het deswege ingesteld onderzoek gebleken is, dat de klagte gegrond is, is aan het verzoek voldaan.

Woensdag, den 31sten December 1856.

C. A. Batenburg contra den slaaf Johannes, hem toebehoorende. De klager verzoekt, dat de slaaf Johannes voor eenen onbepaalden tijd bij de strafwerkers worde geplaatst.

Bij onderzoek gebleken zijnde, dat deze slaaf zich aan oproerig gedrag en het schelden en slaan van anderen heeft schuldig gemaakt, is het verzoek toegestaan.

Paramaribo, den 31sten December 1856.

De prov. Commissaris van politie,
(*get.*) G. DUYCKINCK.

(Ter zijde stond:)
Gezien: *De waarn. Procureur-Generaal,*
(*get.*) B. DONKER CURTIUS.
Voor eensluidend afschrift,
De Gouvernements-Secretaris,
(*get.*) E. A. VAN EMDEN.

N°. 41.

STAAT

AANTOONENDE HET GETAL

DER

WEGGELOOPEN EN TERUGGEKEERDE SLAVEN

GEDURENDE HET JAAR 1856;

met opgave welke middelen tot hunne terugbrenging zijn aangewend,

dan wel of zij uit eigen beweging zijn teruggekeerd.

NAAM DER PLAATS van waar de verwijdering heeft plaats gehad.	Weggeloopen.	Teruggekeerd.	OPGAAF DER MIDDELEN die tot het terugbrengen van ontvlugte slaven zijn aangewend, dan wel of zij uit eigen beweging zijn teruggekeerd.
Stad Paramaribo en hare buitenwijken	102	73	De zich verwijderende stadsslaven komen veelal uit eigen beweging terug of wor wanneer zij zich in den omtrek der stad of in de nabijheid van plantages houden, aangehouden.
Divisien:			Hetzelve kan van de plantage-slaven gezegd worden. Ook zij keeren dik vrijwillig naar hunne plantages terug, maar het meerendeel wordt in de nabij van plantages door wachtnegers als anderzins aangehouden, zoo dikwijls zij te digt bij bewoonde plantages wagen, hetzij om ongeoorloofden ruil- of smok handel te drijven met de slaven waarmede zij in strafbare verstandhouding le ten einde zich langs dien weg van kost, kleeding en gereedschap te voorzien, h wanneer zij tot verkrijging dier behoeften op kleine strooptogten uitgaan. Het verschil in weggeloopen en teruggekeerde slaven kan, naar gegronde moedens, daaraan toegeschreven worden, dat het sommigen der wegloopers gel zich bij andere wegloopers in kampen of dorpen aan te sluiten, waar kostgron worden onderhouden en de slaven voor het grootste gedeelte in hunne behoe weten te voorzien, zoodat dezen zich niet dikwijls uit hunne kampen verwijde om zich naar het bewoonde gedeelte der kolonie te begeven.
Boven-Suriname en Thorarica . . .	13	12	
Para.	5	4	
Beneden - Commewijne.	21	4	
Beneden-Cottica. .	44	38	
Boven-Commewijne.	25	25	
Boven-Cottica en Perica	28	17	
Saramacca. . . .	23	20	
Districten:			De slaven die zich van Nickerie verwijderden, werden òf door de vaartuigen op de rivier van dien naam zijn gestationeerd om het wegloopen van slaven voorkomen, òf door kleine patrouilles in het bosch aangehouden, wanneer het gelukt om bij in-beslag-neming van hun vaartuig te ontkomen. Hunne verwijder geschiedt dan ook altijd met het voornemen om zich naar de naburige Engels kolonien te begeven en zich aan het wettig gezag van hunnen meester te onttrek een misdrijf met straf bedreigd bij de publicatie van 1838, *Gouvernementsblad* n en moeten de zoodanigen bij aanhouding daarvoor in regten worden vervolgd, als met de zes hierin opgegeven, weder opgevangen slaven het geval is gewee (Zie staat van regterlijke uitspraken, lit. V. n°. 2 en 5.)
Coronie	»	»	
Nickerie	7	6	De overige slaven uit de stad, hare buitenwijken en de divisien worden òf het geheel niet gestraft, hetgeen wel plaats vindt ingeval zij uit eigene beweg terugkeeren, òf men legt hun eene disciplinaire straf op.
Totaal . .	268	199	

TOELICHTINGEN.

De opgaven van desertien, terugkeer en opvanging geschieden, wat stadsslaven betreft, door hunnen meester of diens vertegenwoordigers aan de politie, en ten aanzien van plantage-slaven, door bevelhebbers aan de burger-kapiteins en landdrosten, uit wier staten die opgaven nu geput zijn. De staten der burger-kapiteins laten wel iets te wenschen over.

Onder het opgegeven getal der plantage-slaven behooren de zoodanigen, die zonder voorkennis der bevelhebbers hunne plantages verlaten om bij de politie klagten in te brengen en zich dikwijls eenige dagen in de bosschen ophouden; hetgeen, na het in werking brengen van het Koninklijk besluit dd. 1 Julij 1856, n°. 53, dikwijls heeft plaats gehad, vooral op de suikerplantages met waterwerken, waar de slaven in het dwaalbegrip werden gebragt, dat de nachtelijke arbeid was afgeschaft. (Zie artikel 13.)

Paramaribo, den 31sten December 1856.

De waarnemende Procureur-Generaal,

(*get.*) B. DONKER CURTIUS.

Voor eensluidend afschrift,

De Gouvernements-Secretaris,

(*get.*) E. A. VAN EMDEN.

ZITTING 1858 — 1859. —— (LXV.)

Verslag van het beheer en den staat der Kolonien over 1856.

BIJLAGE AA VAN HET VERSLAG. (Suriname.)

N°. 42.

STAAT

AANTOONENDE

DE STRAFFEN EN CORRECTIEN

welke gedurende het jaar 1856, op grond der op het bureau van politie, 1ste afdeeling, gehouden verhooren, aan slaven, die weggeloopen zijn geweest, ten verzoeke van hunne meesters of derzelver vertegenwoordigers opgelegd zijn geworden.

NOMMER van ORDE.	DAGTEEKENING van het verhoor op het bureau van politie, 1ste afdeeling.	NAAM VAN DEN	
		weggeloopen slaaf.	meester of deszelfs vertegenwoordiger.
1	15 Januarij 1856.	De slavin Harriette.	De minderjarigen Ulfhoth.
2	4 Februarij 1856.	De slaaf Coenraad, aankomende plantage Poelwijk.	F. L. Pichot q. q.
3	10 Maart. 1856.	De slaaf Calaïs, de slaaf Rolin, beiden aankomende plantage Ellen.	L. Bixby q. q.
4	20 Maart 1856.	De slaaf Dirk, aankomende den minderjarige W. Balsum.	W. J. G. Labad q. q.
5	22 Maart 1856.	De slaaf Nicodemus, aankomende plantage 't Vertrouwen.	D. W. Croockewit en F. Taun
6	22 Maart 1856.	De slaaf Napoleon, aankomende plantage Ellen.	Bixby q. q.
7	28 Maart 1856.	De slaaf Primo.	S. F. J Kuhn.
8	20 Augustus 1856.	De slaaf Secondo, aankomende plantage Mon Trésor.	S. Soesman jr. q. q.
9	22 October 1856.	De slaaf Vendrik, aankomende plantage Hooyland.	H. Wright.
10	22 October 1856.	De slaaf Jantje, aankomende plantage Nijd en Spijt.	F. L. Pichot q. q.

AARD EN HOEGROOTHEID DER STRAF.	AANMERKINGEN.
Na eene ernstige mondelinge vermaning, ter beschikking van belanghebbenden gesteld.	Op de centraalfabriek Buitenrust zonder pas aangehouden en door de burger-autoriteit der divisie Beneden-Cottica ter beschikking der politie gesteld.
Ter beschikking van de huisselijke jurisdictie gesteld.	Bij de sluis van de plantage Zoelen in een zoogenaamd dievenkorjaal aangehouden en door de burger-autoriteit der divisie Beneden-Commewijne ter beschikking van de politie gesteld.
Ernstig aangemaand om zich voortaan stil en rustig te gedragen, en de hun opgelegde werktaken naar behooren te volbrengen; zijnde hun, uit aanmerking dat zij uit eigen beweging zijn teruggekeerd, geene straf opgelegd geworden.	Vroeger behoord hebbende tot het kamp van weggeloopen slaven, gelegen aan de Surnanskreek.
Ter beschikking van de huisselijke jurisdictie gesteld.	Op de plantage Munnickendam zonder pas aangehouden en door de burger-autoriteit der divisie Boven-Cottica en Perica ter beschikking van de politie gesteld.
Na eene mondelinge correctie ter beschikking van belanghebbenden gesteld.	Op de plantage Marienburg aangehouden, na acht dagen, zonder aanleiding, zich van het effect waartoe hij behoort, te hebben verwijderd.
Aan den beheerder in bedenking gegeven om den slaaf Napoleon niet te straffen, daar anders de vrees bestaat dat hij spoedig weder zoude wegloopen; terwijl de andere van dat effect weggeloopen slaven, ingeval hij gestraft wierd, afgeschrikt zouden worden om uit eigen beweging terug te keeren.	Deze slaaf heeft vroeger behoord tot het weglooperskamp in de Surnanskreek, zijnde hij op de plantage Johannesburg gearresteerd geworden.
De eigenaar heeft aangenomen om hem eene doelmatige correctie te doen ondergaan.	In de sluistrens van plantage Dordrecht met een zoogenaamd dievenkorjaal zonder pas aangehouden; zijnde in dat vaartuig gevonden: eene mand en koeroe-koeroe (korf) met bananen, een doek met rijst en een houwer, van welke artikelen hij de deugdelijke herkomst niet kon aantoonen.
Op verzoek van den meester bij maatregel van politie voor den tijd van eene maand op het fort Nieuw Amsterdam te werk gesteld.	Op de plantage Nijd en Spijt gearresteerd, nadat hij gedurende den tijd van twee jaren was weggeloopen.
Aan den eigenaar voorgesteld om den slaaf Vendrik niet te straffen, eensdeels omdat het anders te vreezen is dat hij, als met de ligging van verschillende kampen zeer goed bekend zijnde, spoedig weder zou wegloopen; en anderdeels uit hoofde dat bij kwijtschelding van straf zulks welligt de andere nog van gemeld effect gedeserteerde slaven zou aanmoedigen om uit eigen beweging terug te keeren.	In de nabijheid van de plantage St. Germain gearresteerd en door de burger-autoriteit der divisie Beneden-Commewijne ter beschikking van de politie gesteld, behoord hebbende tot het kamp in de Surnanskreek. De eigenaar heeft inmiddels pogingen bij het bestuur gedaan om genoemden slaaf Vendrik, als voor de rust en orde op de plantage gevaarlijk, naar elders te verwijderen.
Als voren.	In de nabijheid van de plantage St. Germain aangehouden, behoord hebbende tot het kamp in de Surnanskreek.

Paramaribo, den 31sten December 1856.

Voor extract conform uit de registers,

De eerste Adsistent, vacerende op het bureau van politie, 1ste afdeeling,

(*get.*) J. VAN LIER.

Gezien,

De waarn. Procureur-Generaal,

(*get.*) B. DONKER CURTIUS.

Voor eensluidend afschrift,

De Gouvernements-Secretaris,

(*get.*) E. A. VAN EMDEN.

STAAT

AANTOONENDE

DE STRAFFEN EN CORRECTIEN

welke gedurende het jaar 1856, op grond der op het bureau van politie, 2de afdeeling, gehouden verhooren, aan slaven, die weggeloopen zijn geweest, ten verzoeke van hunne meesters of derzelver vertegenwoordigers opgelegd zijn geworden.

NOMMER VAN ORDE.	DAGTEEKENING VAN HET VERHOOR OP HET BUREAU VAN POLITIE, 2de AFDEELING.	NAAM VAN DEN	
		WEGGELOOPEN SLAAF.	MEESTER OF DESZELFS VERTEGENWOORDIGER.
1 en 2	29 Januarij 1856.	Generaal en Hendrik, beiden aankomende de plantage Peperpot.	E. F. L. Mollinger.

AARD EN HOEGROOTHEID DER STRAF.	AANMERKINGEN.
[...]e slaaf Generaal bij maatregel van politie voor [...]paalden tijd op het fort Nieuw Amsterdam te [...] gesteld, en de slaaf Hendrik aan den adminis[...]ur overgegeven.	Deze slaven, zonder redenen van plantage Peperpot zich verwijderd hebbende, zijn aangehouden geworden op de plantage Rust en werk, divisie Beneden-Cortica.

Paramaribo, den 31sten December.

De waarnemende Procureur-Generaal,

(*get.*) B. DONKER CURTIUS.

Voor eensluidend afschrift:

De Gouvernements-Secretaris,

(*get.*) E. A VAN EMDEN.

Verslag van het beheer en den staat der Kolonien over 1856.

BIJLAGE C.C VAN HET VERSLAG. (Suriname.)

Nº. 44.

STAAT aantoonende de straffen en correctien, welke gedurende het jaar 1856, van af 1 Mei, op grond der op het bureau van politie aan den Waterkant gehouden verhooren, aan slaven die weggeloopen zijn geweest, ten verzoeke van hunne meesters of derzelver vertegenwoordigers, opgelegd zijn geworden.

DAG-TEEKENING.	NAMEN DER SLAVEN.	AARD DER STRAF.
25 Junij 1856.	de slavin Mietje, aankomende de wedw. Langguth, geboren Mackenzie.	Aangezien er geene verzwarende omstandigheden bij hare desertie hebben plaats gevonden, is zij, na eene mondelinge correctie, ter beschikking harer meesteres gesteld.
29 Sept. »	de slaaf Migel, aankomende S. Soesman jr.	Bij de strafwerkers geplaatst geworden, tot dat hij blijken van een verbeterd gedrag zal hebben gegeven.
13 Nov. »	de slaaf Johannes, aankomende M. Nieuwenhuizen.	Voor eene maand onder toezigt der politie werkzaam gesteld.
14 Nov. »	de slaaf Pietje, aankomende de minderjarige Aulorius.	Voor eenen onbepaalden tijd onder de strafarbeiders geplaatst. (Sedert ontslagen.)
4 Dec. »	de slaaf Adriaan, aankomende C. H. Boschman.	Onder toezigt der politie werkzaam gesteld, tot dat hij blijken van een verbeterd gedrag zal hebben gegeven.

De *Prov. Commissaris van Politie*,
(*get.*) G. DUYCKINCK,

Gezien:
31 December 1856.
De Procureur-Generaal,
(*get.*) B. DONKER CURTIUS,

Voor eensluidend afschrift,
De Gouvernements-Secretaris,
(*get.*) E. A. VAN EMDEN.

N°. 45.

STAAT

VAN DE

REGTERLIJKE UITSPRAKEN,

WAARBIJ

SLAVEN TOT STRAFFEN ZIJN VEROORDEELD GEWORDEN,

OF WAARBIJ ZIJ VAN

TEGEN HEN INGEBRAGTE BESCHULDIGINGEN ZIJN VRIJGESPROKEN,

GEDURENDE HET JAAR 1856.

Nommer.	NAAM VAN DEN BEKLAAGDE.	AARD DER BESCHULDIGING.
1	De slaaf Admiraal, 1ste bastiaan op en aankomende de plantage Geijersvlijt.	Het toebrengen van eene verwonding door middel van een jagtgew aan den slaaf Daniel, aankomende plantage Geijersvlijt; alzoo aan qualificeerd feitelijk geweld jegens denzelve, mitsdien aan overtre van artt. 12 en 13 der publicatie van 1830 (*Gouvernementsblad* n°. art. 6 der publicatie van 1841 (*Gonvernementsblad* n°. 7).
2	De slaven Katoen, Carel, Bastiaan en Reinhard, aankomende plantage Hazard, gelegen in het district Nickerie.	Poging tot ontvlugting uit de kolonie, met het kennelijk oogmerk zich aan het wettig gezag van hunnen meester te onttrekken, welk vo nemen door daden van uitvoering gekenmerkt, doch alleen door hu aanhouding verijdeld is geworden. (Overtreding van artt. 1, 7 en 8 publicatie van 1838, *Gouvernementsblad* n°. 7.)
3	De slaven Hendrik, 1ste bastiaan, en Azor, 2de bastiaan op plantage Adrichem.	De 1ste beklaagde eenvoudig en gequalificeerd feitelijk geweld jeg den slavenjongen Frits, aankomende den houtgrond Berg en Dal, we zaam op plantage Vaderzorg; en aan het straffen met de zweep op ei gezag, zonder daartoe bevoegdheid te hebben, alzoo aan feitelijk gew gequalificeerd door het voorwerp waarmede het is gepleegd, jegens slavin Santje, aankomende de plantage Adrichem; de 2de beklaag medepligtigheid aan het eenvoudig feitelijk geweld, gepleegd jegens slavenjongen Frits en aan eenvoudig feitelijk geweld jegens denze (Overtreding van art. 37 van de publicatie van 6 Mei 1851, n°. 4; lage C, art. 21 der publicatie van 1830, *Gouvernementsblad* n°. 2; ar der publicatie van 1841, *Gouvernementsblad* n°. 17.)
4	De slavin Lisette, aankomende M. P. E. Kröner.	Schennis van huisregt jegens P. Westhuyzen, het uiten van eerkr kende uitdrukkingen in het openbaar jegens J. Matille, en aan het v wekken van moeijenis en burengerucht op de openbare straat. (Ov treding van artt. 1, 2, 3 en 4 der publicatie van 1832, *Gouvernementsb* n°. 10; der publicatie van 1835, *Gouvernementsblad* n°. 3.)
5	De slaven Louis en Hoop, beiden aankomende Jan Wijnand.	De 2de, poging tot ontvlugting uit de kolonie met het kennelijk oogm om zich aan het wettig gezag van zijnen meester te onttrekken, we poging door daden van uitvoering gekenmerkt, doch alleen door zi aanhouding verhinderd is geworden (overtreding van artt. 1, 7 en der publicatie van 1838, *Gouvernementsblad* n°. 7), en het medenemen v den 1sten, die in eenen staat van verregaande dronkenschap verkeer ten gevolge waarvan hij beseffeloos was, in een vaartuig daartoe.

DATUM van het vonnis.	UITSPRAAK.	*TOELICHTINGEN.*
18 Februarij. — 3 Maart.	Het collegie van kleine zaken heeft aangenomen dat het feit bij ongeluk is geschied, doch dat de beklaagde niet geheel van onbehoedzaamheid is vrij te pleiten, en hem veroordeeld tot gevangenzetting voor den tijd van één dag, met veroordeeling zijns meesters in de kosten.	Het openbaar ministerie had gerequireerd veroordeeling tot eene gevangenzetting van acht dagen.
2 April.	De beklaagden zijn veroordeeld, en wel: 1°. tot afstraffing: Katoen met 75, Carel met 75, Bastiaan met 36 en Reinhard met 50 zweepslagen; 2°. tot dwangarbeid in boeijen: Katoen gedurende drie, Carel voor twee, Bastiaan voor twee jaren en Reinhard voor den tijd van een jaar, met veroordeeling van hunnen meester in de kosten.	Deze zaak is door de regtbank van raden-hoofdingelanden van Nickerie beregt. Hoezeer dit collegie, als regtbank van enkele politie, eigenlijk volgens art. 12 van het Reglement op het beheer der districten Nickerie (thans Nickerie en Coronie genaamd) tot kennisneming van dit misdrijf onbevoegd was, daar de daarop staande straffen hare regtsmagt verre te boven gaan, is in zoodanig geval aan haar eene buitengewone jurisdictie gegeven bij artt. 1 en 2 der publicatie van 1840 (*Gouvernementsblad* n°. 6). Bij het vonnis is niet vermeld welk requisitoir is genomen geworden.
28 April. — 26 Mei.	Bij gemis aan bewijs vrijgesproken.	Het openbaar ministerie had gerequireerd veroordeeling tot gevangenzetting des 1sten beklaagden voor den tijd van 14 en des 2den beklaagden voor den tijd van 3 dagen.
28 April. — 26 Mei.	Bij gemis aan bewijs vrijgesproken.	Het openbaar ministerie had gerequireerd veroordeeling tot gevangenzetting op de forteres Nieuw Amsterdam voor den tijd van tien dagen.
8 Mei.	De 2de beklaagde schuldig verklaard aan de hem ten laste gelegde feiten; de 1ste beschuldigde vrijgesproken van het feit van landlooperij, maar schuldig verklaard aan verregaande dronkenschap en pligtverzuim, waaruit schromelijke gevolgen voor zijnen meester hadden kunnen ontstaan; en te dier zake veroordeeld: de 1ste beklaagde tot afstraffing met 75 zweepslagen, de 2de beklaagde tot afstraffing met 75 zweepslagen en tot dwangarbeid voor den tijd van een jaar; met verdere veroordeeling van hunnen meester in de kosten van het geding.	Zie toelichting, sub n°. 2. Deze straffen zijn opgelegd vóór de in-werkingtreding van het Koninklijk besluit van 1 Julij 1856, n°. 53.

Nommer.	NAAM VAN DEN BEKLAAGDE.	AARD DER BESCHULDIGING.
6	De slaaf Maçon, aankomende de weduwe M. A. Keyzer.	Herhaalde schennis van huisregt, het uiten van beleedigende en kr kende uitdrukkingen in het openbaar jegens E. van Wolff, en aan verwekken van moeijenis en burengerucht op de openbare straat. (Ov treding van artt. 1, 2, 3 en 4 der publicatie van 1832, *Gouvernements* n°. 10, de publicatie van 1835, *Gouvernementsblad* n°. 3.)
7	De slaven George, Cornelis David, Steven en Salomon, aankomende plantage Bellevue.	Verregaand ongehoorzaam en oneerbiedig gedrag jegens hunnen mee en weigering om de hun opgelegde werktaak te volbrengen.
8	De slaaf Hendrik, aankomende L. Pohl.	Verwonding van een varken, alzoo aan mishandeling van vee. (publicatie van 27 Mei 1779.)
9	De slaven Adriaan en Mandro, aankomende J. Louzada.	De 1ste aan mishandeling van eene koe, de 2de aan medepligtigh daaraan. (Overtreding van voormelde publicatie.)

DATUM van het vonnis.	UITSPRAAK.	TOELICHTINGEN.
21 Julij. — 18 Augustus.	Schuldig verklaard aan herhaalde schennis van huisregt, aan het verwekken van moeijenis en burengerucht op de openbare straat en aan gedragingen, de kennelijke strekking hebbende om de openbare rust en orde te verstoren, en te dier zake veroordeeld tot eene gevangenzetting gedurende acht dagen in boeijen, met veroordeeling van zijne meesteres in de kosten van het geding.	Het openbaar ministerie had gerequireerd veroordeeling tot gevangenisstraf van acht dagen met of zonder boeijen, ter beslissing van den regter.
28 Julij.	Veroordeeld, de slaven George en Cornelis tot eene afstraffing met 60, David en Steven met 50 en Salomon met 20 zweepslagen.	Dit vonnis is door de regtbank van raden-hoofdingelanden in Coronie gewezen en van het genomen requisitoir blijkt niet uit het vonnis; zijnde dat requisitoir evenmin overgelegd.
18 Augustus.	Bij gemis aan bewijs vrijgesproken.	Het openbaar ministerie had gerequireerd veroordeeling tot eene gevangenzetting in of zonder boeijen, ter discretie van den regter, voor den tijd van veertien dagen.
8 September.	Idem.	Overeenkomstig de conclusie van het openbaar ministerie.

Paramaribo, den 31sten December 1856,

De waarnemende Procureur-Generaal,

(*get.*) B. Donker Curtius.

Voor eensluidend afschrift,

De Gouvernements-Secretaris,

(*get.*) E. A. van Emden.

Zitting 1858 — 1859. —— (LXV.)

Verslag van het beheer en den staat der Kolonien over 1856.

[B]IJLAGE EE VAN HET VERSLAG. (Suriname.)

N°. 46.

STAAT

VAN DE

VRIJGEGEVEN GOUVERNEMENTS-SLAVEN

gedurende het jaar 1856, en van de daarvoor gestorte sommen in de kas van het Genootschap tot uitbreiding van het Christendom in Suriname; opgemaakt naar aanleiding der missive van Zijne Excellentie den Minister van Kolonien, dd. 29 Januarij 1848, lit. B, N°. 3/19.

NAAM VAN DEN AANZOEKER.	NAAM DER SLAVEN.	AFKOMSTIG	OUDERDOM
J. C. Gerrets.	Paulina.	van den lande.	32 jaren.
T. Allen.	William.	» het Genie-departement.	47 »
W. P. Austin.	Constantie.	» den lande.	21 »
C. F. W. Daser.	Theresia.	» het Genie-departement.	22 »
C. C. Bergendaal.	Theresia.	» den lande.	48 »
Mina Aalden.	Sophia.	Idem.	55 »
H. F. Lande.	Sophia.	» Catharina Sophia.	1 »

GESTORTE SOMMEN.	AANMERKINGEN.
ƒ 340.00	Bij resolutie dd. 25 Januarij 1856, nº. 112, onder den naam van Paulina Maria Gerharut.
200.00	» » » 26 April 1856, » 509, » » » » Wilhelmus Alde.
300.00	» » » 17 Junij 1856, » 742, » » » » Josephina Constantie Alstein.
300.00	» » » 5 Augustus 1856, » 962, » » » » Theresia Jacoba Paulina Resad.
180.00	» » » 18 » 1856, » 1014, » » » » Dorothea Theresia Barg.
100.00	» » » 24 October 1856, » 1344, » » » » Anna Sophia Aalden.
50.00	» » » 24 December 1856, » 1626, » » » » Herman Frans Landes.

Paramaribo, den 28sten Maart 1857.

De Generaal-Majoor titulair,

Gouverneur der Kolonie Suriname,

(*get.*) SCHIMPF.

ZITTING 1858 — 1859. — (LXV.)

Verslag van het beheer en den staat der Kolonien over 1856.

BYLAGE FF VAN HET VERSLAG. (Suriname.)

N°. 47.

STAAT DER BEVOLKING

OP HET

ETABLISSEMENT ALBINA

AAN DE

RIVIER MAROWIJNE.

Nommer.	DATA DER AANKOMST.	NAMEN DER AANGEKOMENEN.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	TOTAAL.	NAMEN der overledenen vertrokkenen
	1853.							
1	23 Junij.	Cath. Fries.	»	1	»	»	1	
2	»	Chr. Wacker.	1	»	»	»	1	Chr. Wacker.
3	»	Adolf Fries.	»	»	1	»	1	
4	»	C. Hämbel.	1	»	»	»	1	
5	»	C. Schmid.	1	»	»	»	1	C. Schmid.
6	»	Ph. Klaiber.	1	»	»	»	1	
7	»	F. Klaiber.	1	»	»	»	1	F. Klaiber.
8	»	Gottfr. Stängle } echte lieden.	1	»	»	»	1	Gottfr. Stängle.
9	»	Christ. » }	»	1	»	»	1	Christ. »
10	»	Gottfr. »	»	»	1	»	1	Gottfr. »
11	»	Ernst Nehr.	»	»	1	»	1	Ernst Nehr.
12	»	Joh. Nehr } echte lieden.	1	»	»	»	1	
13	»	Sib. » }	»	1	»	»	1	
14	»	Christ. »	»	»	1	»	1	
15	»	Fr. »	»	»	1	»	1	
16	»	J. Zimmerman.	1	»	»	»	1	J. Zimmerman.
17	»	C. Stoll.	1	»	»	»	1	C. Stoll.
18	»	And. Schnaible.	1	»	»	»	1	A. Schnaible.
19	»	Reg. Tedeman.	»	1	»	»	1	Reg. Tedeman.
20	»	Christ. Koning.	»	1	»	»	1	Christiaan Konig
	1854.							
21	23 April.	A. Buhler.	1	»	»	»	1	A. Buhler.
22	»	J. G. Binder.	1	»	»	»	1	J. G. Binder.
23	»	Frits »	»	»	1	»	1	F. Binder.
24	»	Wilh »	»	»	1	»	1	W. Binder.
25	»	Fried. Klaile.	1	»	»	»	1	Fr. Klaile.
26	»	Christ. »	»	1	»	»	1	Chris. »
27	»	Jac. Ruben.	1	»	»	»	1	Jac. Ruben.
28	»	Coenr. Schusler.	1	»	»	»	1	
		Transporteren	15	6	7	»	28	Transport

OVERLEDEN.					VERTROKKEN.					AANMERKINGEN.
	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	TOTAAL.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	TOTAAL.	
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	»	»	»	»	1	»	»	»	1	
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	Kind van Cath. Fries, n°. 1, en Coenr. Schusler, n°. 28, buiten echt verwekt.
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	»	»	»	»	1	»	»	»	1	
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	»	»	»	»	1	»	»	»	1	
1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	
	»	»	»	»	»	1	»	»	1	
	»	»	»	»	»	»	1	»	1	
	»	»	»	»	»	»	1	»	1	Natuurlijke zoon van C. Stängle, n°. 9, vóór haar huwelijk.
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	»	»	»	»	1	»	»	»	1	
1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	
	»	»	»	»	1	»	»	»	1	
	1	»	»	1	»	»	»	»	»	Gehuwd met J. Zimmerman, n°. 16, te Albina.
	»	»	»	»	»	1	»	»	1	» » C. Stoll, n°. 17, te Albina.
	»	»	»	»	1	»	»	»	1	Als adsistent uitgekomen. Na zijn vertrek te Paramaribo overleden aan de gele koorts.
	»	»	»	»	1	»	»	»	1	Van Albina verwijderd op den 25sten Januarij 1857.
	»	»	»	»	»	»	1	»	1	
	»	»	»	»	»	»	1	»	1	
	»	»	»	»	1	»	»	»	1	Te Albina gehuwd.
	»	»	»	»	»	1	»	»	1	
1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
3	1	»	»	4	8	3	4	»	15	

Nommer.	DATA DER AANKOMST.	NAMEN DER AANGEKOMENEN.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	NAMEN der overledenen vertrokkenen.
	1854.	Per transport	15	6	7	»	28	Per transp
29	23 April.	Jac. Negele.	1	»	»	»	1	
30	»	Jac. Wirt.	1	»	»	»	1	
31	»	Carol. »	»	1	»	»	1	
32	»	A. Mulmsheimer.	1	»	»	»	1	
33	»	Paulina Schovel.	»	1	»	»	1	
34	»	Wilh. Mulmsheimer.	»	»	»	1	1	
35	»	Jac. Lauer.	1	»	»	»	1	
36	2 November	Pieter Sloot } echte lieden.	1	»	»	»	1	Pieter Sloot.
37	»	A. »	»	1	»	»	1	A. »
38	»	Jan »	»	»	1	»	1	Jan »
39	»	Rijn »	»	»	1	»	1	Rijn »
40	»	Trijntje »	»	»	»	1	1	Trijntje »
41	»	Engel »	»	»	»	1	1	Engel »
	1855.							
42	12 Julij.	Cornelis Sloot } echte lieden.	1	»	»	»	1	
43	»	Jannetje Wijkers	»	1	»	»	1	
44	»	Arie Sloot.	»	»	1	»	1	
45	»	Leendert »	»	»	1	»	1	
46	»	Albert »	»	»	1	»	1	
47	»	Jacob »	»	»	1	»	1	
48	»	Kniertje »	»	»	»	1	1	
49	30 December	Gottfr. Mäszner.	1	»	»	»	1	Gottfr. Masner.
50	»	Anna Schermaier.	»	1	»	»	1	A. Schermaier.
51	»	J. P. Schaible } echte lieden.	1	»	»	»	1	
52	»	Philippine »	»	1	»	»	1	
53	»	Christina »	»	»	»	1	1	
54	»	Frederick »	»	»	1	»	1	
55	»	Christ. »	1	»	»	»	1	C. Schaible.
56	»	Sibille Kappler, wed. Schneider	»	1	»	»	1	S. Klapper wed. Schneider.
		Transporteren	24	13	14	5	56	Transporteren

OVERLEDEN.					VERTROKKEN.					AANMERKINGEN.
Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	
3	1	»	»	4	8	3	4	»	15	
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	Te Albina gehuwd.
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	Te Albina gehuwd.
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	»	»	»	»	1	»	»	»	1	Visscher te Egmond aan Zee, uitgezonden tot het aanleggen eener visscherij.
	»	»	»	»	»	1	»	»	1	
	»	»	»	»	»	»	1	»	1	
	»	»	»	»	»	»	1	»	1	
	»	»	»	»	»	»	»	1	1	
	»	»	»	»	»	»	»	1	1	Gelijke aanmerking als op n°. 36.
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	»	»	»	»	1	»	»	»	1	Uitgezonden door den heer Krelinger als zaagmolenaar, doch bij gebrek aan molen en emplooi vertrokken in Januarij 1857.
1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	Crétin.
	»	»	»	»	1	»	»	»	1	Veroordeeld door de gedelegeerde regtbank, en op den 25sten Januarij 1857 naar Paramaribo getransporteerd.
	»	»	»	»	»	1	»	»	»	Bijzit van C. Schaible, n°. 55. Op den 25sten Januarij 1857 naar Paramaribo getransporteerd.
4	2	»	»	5	11	5	6	2	25	

Nommer.	DATA DER AANKOMST.	NAMEN DER AANGEKOMENEN.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	TOTAAL.	NAMEN der overledenen vertrokkenen.
	1855.	Per transport	24	13	14	5	56	Per transp
57	30 December.	Joh. Andreas Schneider.	»	»	1	»	1	J. A. Schneider.
58	»	Phil. Grossman.	»	1	»	»	1	Phil. Grossman.
59	»	Reg. Merkle.	»	1	»	»	1	
60	»	Joh. Phil. Klaiber.	»	»	1	»	1	
61	»	Aur. Ersinger.	1	»	»	»	1	A. Ersinger.
62	»	Joh. Laxgang.	1	»	»	»	1	Joh. Laxgang.
63	»	Chr. Fr. Funk.	1	»	»	»	1	Ch. F. Funk.
64	»	Wilh. Klaiber.	1	»	»	»	1	Wilh. Klaiber.
65	»	F. Hagenmaier.	1	»	»	»	1	
			29	15	16	5	65	
		NAMEN DER TE ALBINA GEBORENEN.						
1		Alb. Aug. Nehr.	»	»	»	1	1	
2		Alb. Klaibe.	»	»	»	1	1	Alb. Klaibe.
3		Mar. Joh. Wirth.	»	»	»	1	1	
4		Engelbert Sloot.	»	»	1	»	1	
5		Carol. Laure Schaible.	»	»	»	1	1	
			29	15	17	9	70	

Alhier aangekomen:

op 23 Junij 1853. . . .	20	
» 23 April 1854. . . .	15	
» 2 November 1854 . .	6	Visschersfamilien van Egmond aan Zee, door den heer Krelinger uitgezonden tot het aanl… eener visscherij in het groot, waaraan echter, uit hoofde der daartoe vereischte kosten… gevolg is gegeven, terwijl ook de eerstaangekomen familie, met het doel om elders m… verdienen, het etablissement heeft verlaten.
» 12 Julij 1855. . . .	7	
» 30 December 1855 . .	17	
Totaal	65	

Overleden.					Vertrokken.					Aanmerkingen.
Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	
3	2	»	»	5	11	5	6	2	25	
»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	
»	1	»	»	1	»	»	»	»	»	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	Te Albina gehuwd met Phil. Klaiber, n°. 6.
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	Als n°. 55.
»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	Vertrokken in Januarij 1857.
»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	Als n°. 55 en 61.
»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	Ontslagen, nadat zijn broeder Fr. Klaiber, n°. 7, zijne schuld aan den heer Kappler betaald heeft.
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
3	3	»	»	6	15	5	7	2	29	
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	Dochter van n°. 12 en 13.
»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	» » » 25 » 26.
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	» » » 30 » 31.
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	Zoon » » 42 » 43.
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	Dochter » » 51 » 52.
					3	3	»	»	6	Van deze zes was 1 uitgekomen met eene leverziekte, 3 bezweken aan de epidemie in Junij 1856, en eene vrouw na hare bevalling aan verplaatsing van zog.
Nog te Albina aanwezig					11	7	10	6	34	Er zijn eenigen meer overleden na het etablissement verlaten te hebben, te Paramaribo, aan de gele koorts.
					29	15	17	9	70	

(Bij de kinderen, n°. 12 en 13 t/m 51 en 52:) Deze zijn de nog in leven zijnde kinderen, van welke één vertrokken. Er zijn 4 meer te Albina geboren, die echter spoedig na de geboorte aldaar overleden zijn.

Aldus opgemaakt volgens de opgaven van den heer Kappler. Januarij 1857.

De President van het collegie van kleine zaken,

(*get.*) E. van Emden.

Voor eensluidend afschrift,

De Gouvernements-Secretaris,

(*get.*) E. A. van Emden.

STAAT van de slaven op de plantages en gronden in elke der verschillende divisiën en districten werkende.

NAMEN DER DIVISIEN EN DISTRICTEN.	Neger-officieren of opzieners (bastiaans), ingenieurs en hospitaal-bedienden.					Ambachtslieden.			Veld-arbeiders.					Niet te veld maar bij huis of in de fabrieken werkende.					Huisbedienden.					Kinder-opziensters.
	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Jongens.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Vrouwen.
Boven-Suriname en Thorarica .	105	20	1	»	126	177	21	198	717	967	63	52	1799	90	124	213	197	624	5	151	29	24	209	85
Para	85	12	2	»	99	112	16	128	618	808	135	85	1646	38	60	99	92	289	7	117	38	45	207	57
Boven-Commewijne	65	13	»	»	78	111	8	119	401	518	43	41	1003	35	28	118	101	282	4	93	21	18	136	51
Boven-Cottica en Perica. . .	98	12	1	»	111	158	11	169	713	989	49	42	1793	69	101	174	172	516	6	155	32	26	219	81
Beneden-Commewijne	91	7	3	»	101	108	5	113	619	724	94	66	1503	44	43	125	148	360	13	88	19	30	150	53
Beneden-Cottica.	174	29	1	»	204	232	21	253	1164	1608	82	75	2929	85	123	444	380	1032	12	208	53	57	330	133
Saramacca.	43	4	1	»	48	60	1	61	299	341	41	39	720	25	42	61	46	174	3	40	15	14	72	25
Nickerie	34	7	»	»	41	49	1	50	326	411	87	83	907	34	29	52	45	161	5	33	10	9	57	15
Coronie	41	7	1	»	49	57	3	60	389	453	64	41	947	12	13	113	116	254	11	35	12	14	72	31
	736	111	10	»	857	1064	87	1151	5246	6819	658	524	13247	432	563	1400	1297	3692	66	920	229	237	1452	531

NAMEN DER DIVISIEN EN DISTRICTEN.	Kost- en sluiswachters en veehoeders.					Verhuurd aan of werkende op andere plantages.					Verhuurd aan of in dienst van particulieren.					Leerlingen bij bazen.	Leerlingen in hospitalen of bij geneeskundigen.	Leerlingen bij de Moravische Broeders of andere geestelijken.			Ouden en ziekelijken tot geen arbeid geschikt.					Kinderen tot arbeid nog te onvolwassen.			Geabsenteerden.					Slaven van welke geene opgaven zijn gedaan.	Totaal.
	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Jongens.	Jongens.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.		
Boven-Suriname en Thorarica .	123	6	9	»	138	13	2	1	»	16	15	55	11	17	98	13	3	1	»	1	73	187	12	5	277	471	494	965	136	16	»	1	153	»	4705
Para	78	6	12	»	96	25	10	16	10	61	18	31	18	32	99	11	4	1	»	1	37	139	10	5	191	432	425	857	52	4	»	»	56	»	3802
Boven-Commewijne	59	»	2	»	61	4	1	»	»	5	13	38	18	14	83	7	4	2	»	2	54	123	2	5	184	250	297	529	52	9	1	»	62	»	2606
Boven-Cottica en Perica. . .	86	11	11	»	108	45	15	2	10	72	29	43	10	26	108	8	15	5	»	5	51	186	9	6	252	458	524	982	98	9	»	1	108	»	4547
Beneden-Commewijne	82	2	10	1	95	33	42	30	26	131	13	25	13	19	70	6	3	2	»	2	66	187	2	»	255	328	361	689	101	22	2	»	125	»	3656
Beneden-Cottica.	234	10	21	3	267	66	27	6	6	105	14	29	9	20	72	21	13	10	5	15	111	287	8	25	431	805	794	1599	145	21	»	»	166	»	7570
Saramacca.	31	1	1	»	33	3	»	»	»	3	5	10	4	1	20	2	1	3	»	3	45	64	»	»	109	158	180	338	13	»	»	»	13	13	1635
Nickerie	26	4	1	»	31	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	32	52	»	2	86	137	156	293	2	1	»	»	3	»	1646
Coronie	64	1	30	»	95	14	4	»	1	19	5	10	1	3	19	2	1	»	»	»	43	58	5	8	114	194	221	415	8	»	»	»	8	»	2086
	783	41	97	3	924	204	101	55	53	413	112	241	84	132	569	71	44	24	5	29	512	1283	48	56	1899	3233	3434	6667	607	82	3	2	694	13	32253

STAAT der op elke cultuur op ultimo December 1856 aanwezige slaven.

Namen der divisien en districten.	Suiker.					Suiker en katoen.					Koffij.					Koffij en cacao.				
	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.
Boven-Suriname en Thorarica.	1158	1295	640	592	3685	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Para	488	569	251	251	1559	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Boven-Commewijne	757	826	444	441	2468	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
» Cottica en Perica	804	901	426	427	2558	»	»	»	»	»	26	35	16	20	97	»	»	»	»	»
Beneden-Commewijne	689	656	459	375	2179	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
» Cottica	999	1084	610	541	3225	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Saramacca	281	305	153	156	895	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	186	178	107	103	574
Nickerie	385	443	219	241	1288	»	»	»	»	»	22	14	4	3	43	15	18	7	7	47
Coronie	»	»	»	»	»	97	123	92	79	391	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
	5561	6079	3193	3024	17857	97	123	92	79	391	48	49	20	23	140	201	196	114	110	621

Namen der divisien en districten.	Koffij en kost.					Cacao.					Cacao en kost.					Katoen.				
	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.
Boven-Suriname en Thorarica.	78	76	54	50	258	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Para	40	51	33	21	145	»	»	»	»	»	16	17	7	13	53	»	»	»	»	»
Boven-Commewijne	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
» Cottica en Perica	326	396	177	193	1092	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	185	258	154	163	760
Beneden-Commewijne	346	376	195	203	1120	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
» Cottica	637	748	452	425	2262	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	564	603	401	361	1929
Saramacca	»	»	»	»	»	21	12	6	6	45	6	5	1	1	13	»	»	»	»	»
Nickerie	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	49	46	45	28	168
Coronie	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	488	442	307	297	1534
	1427	1647	911	892	4877	21	12	6	6	45	22	22	8	14	66	1286	1349	907	849	4391

Namen der divisien en districten.	Hout.					Kost.					Kost en kweek.					Kweek.					Chirurgijns-etablissement.					Generaal totaal.
	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	
Boven-Suriname en Thorarica.	113	134	111	88	446	102	105	46	63	316	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	4,705
Para	389	487	438	367	1681	111	103	53	43	310	13	11	8	3	35	13	2	4	»	19	»	»	»	»	»	3,802
Boven-Commewijne	36	43	29	17	125	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	5	5	3	»	13	2,606
» Cottica en Perica	»	»	»	»	»	12	12	6	4	34	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	6	»	6	4,547
Beneden-Commewijne	»	»	»	»	»	127	90	38	51	306	»	»	»	»	»	9	21	11	10	51	»	»	»	»	»	3,656
» Cottica	»	»	»	»	»	37	40	40	37	154	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	7,570
Saramacca	39	26	22	14	101	»	3	2	2	7	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1,635
Nickerie	»	»	»	»	»	32	29	15	18	94	»	»	»	»	»	6	»	»	»	6	»	»	»	»	»	1,646
Coronie	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	59	47	27	28	161	»	»	»	»	»	2,086
	577	690	600	486	2353	421	382	200	218	1221	13	11	8	3	35	87	70	42	38	237	5	5	9	»	19	32,253

STAAT der op elke cultuur in de Divisien en Districten op ultimo December 1856 aanwezige Veldarbeiders.

DIVISIEN EN DISTRICTEN. — VELDARBEIDERS.

	Boven-Suriname en Thorarica.					Para.					Boven-Commewijne.				
	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.
Suiker	428	683	38	32	1181	217	305	26	27	575	328	453	33	37	851
	16	44	5	6	71	»	»	»	»	»	15	25	2	1	43
	39	42	4	»	85	46	53	1	8	108	24	10	7	3	44
	50	15	1	5	71	7	6	»	»	13	15	23	»	»	38
Suiker en katoen	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Koffij	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Koffij en cacao	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Koffij en kost	39	44	12	7	102	17	31	8	4	60	»	»	»	»	»
	8	8	»	»	16	7	9	4	3	23	»	»	»	»	»
	5	4	»	»	9	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Cacao	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Cacao en kost	»	»	»	»	»	1	1	»	»	2	»	»	»	»	»
	»	»	»	»	»	9	13	»	»	22	»	»	»	»	»
Katoen	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Hout	57	63	1	»	121	220	306	82	42	650	14	6	1	»	21
	5	1	»	»	6	2	5	»	»	7	5	1	»	»	6
	1	3	»	»	4	5	4	»	»	9	»	»	»	»	»
Kost	30	34	»	»	64	34	36	8	»	78	»	»	»	»	»
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
	37	26	2	2	67	33	26	3	1	63	»	»	»	»	»
	2	»	»	»	2	2	3	»	»	5	»	»	»	»	»
Kost en kweek	»	»	»	»	»	10	8	»	»	18	»	»	»	»	»
Kweek	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
	»	»	»	»	»	1	1	1	»	3	»	»	»	»	»
	»	»	»	»	»	7	1	2	»	10	»	»	»	»	»
	717	967	63	52	1799	618	808	135	85	1646	401	518	43	41	1003

	Boven-Cottica en Perica.					Beneden-Commewijne.					Beneden-Cottica.				
	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.
Suiker	282	389	21	19	711	217	264	58	46	585	363	532	33	33	961
	20	17	»	»	37	4	3	»	»	7	69	112	12	3	196
	95	122	3	7	227	17	22	»	1	40	24	22	»	1	47
	31	19	»	»	50	125	161	26	13	325	32	34	3	»	69
Suiker en katoen	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Koffij	11	25	»	»	36	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Koffij en cacao	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Koffij en kost	166	244	7	7	424	157	197	3	2	359	317	471	12	12	812
	2	2	»	»	4	26	26	2	1	55	7	6	»	»	13
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	9	9	»	»	18
Cacao	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Cacao en kost	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Katoen	97	160	18	9	284	»	»	»	»	»	268	341	12	14	635
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	21	26	3	1	51
	2	6	»	»	8	»	»	»	»	»	3	3	»	»	6
	1	1	»	»	2	»	»	»	»	»	28	27	»	»	55
Hout	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Kost	2	4	»	»	6	30	30	4	3	67	18	24	7	11	60
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	1	»	»	4
	1	»	»	»	1	2	9	»	»	11	»	»	»	»	»
	3	»	»	»	3	41	12	1	»	54	2	»	»	»	2
Kost en kweek	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Kweek	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
	713	989	49	42	1793	619	724	94	66	1503	1164	1608	82	75	2929

	Saramacca.					Nickerie.					Coronie.					Te zamen.	Totaal generaal.	Aanmerkingen.
	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.			
Suiker	134	199	35	32	400	137	247	63	63	510	»	»	»	»	»	5774	7475	van de plantage zelve.
	»	»	»	»	»	36	36	4	3	79	»	»	»	»	»	433		» » aanhoorige gronden.
	»	1	»	»	1	62	50	7	10	129	»	»	»	»	»	681		» den eigenaar privé.
	9	2	»	»	11	10	»	»	»	10	»	»	»	»	»	587		» elders.
Suiker en katoen	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	47	77	19	10	153	153	208	» de plantage zelve.
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	18	28	7	2	55	55		» den eigenaar privé.
Koffij	»	»	»	»	»	10	5	»	»	15	»	»	»	»	»	51	55	» de plantage zelve.
	»	»	»	»	»	1	2	»	»	3	»	»	»	»	»	3		» den eigenaar privé.
	»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	»	»	»	»	»	1		» elders.
Koffij en cacao	68	58	»	»	126	9	9	»	»	18	»	»	»	»	»	144	213	» de plantage zelve.
	9	11	2	1	23	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	23		» » aanhoorige gronden.
	19	18	»	»	37	3	5	»	»	8	»	»	»	»	»	45		» den eigenaar privé.
	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1		» elders.
Koffij en kost	13	22	»	»	35	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1792	1930	» de plantage zelve.
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	111		» den eigenaar privé.
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	27		» elders.
Cacao	8	5	»	3	16	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	16	35	» de plantage zelve.
	9	5	2	3	19	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	19		» elders.
Cacao en kost	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	24	» de plantage zelve.
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	22		» den eigenaar privé.
Katoen	»	»	»	»	»	»	1	»	1	2	259	291	31	21	602	1523	1774	» de plantage zelve.
	»	»	»	»	»	13	24	8	4	49	»	»	»	»	»	100		» » aanhoorige gronden.
	»	»	»	»	»	7	9	5	2	23	11	14	»	1	26	63		» den eigenaar privé.
	»	»	»	»	»	16	1	»	»	17	11	3	»	»	14	88		» elders.
Hout	17	18	»	»	35	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	827	873	» de plantage zelve.
	3	»	1	»	4	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	23		» den eigenaar privé.
	9	»	1	»	10	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	23		» elders.
Kost	»	2	»	»	2	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	278	531	» de plantage zelve.
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	4		» » aanhoorige gronden.
	»	»	»	»	»	16	19	»	»	35	»	»	»	»	»	177		» den eigenaar privé.
	»	»	»	»	»	4	2	»	»	6	»	»	»	»	»	72		» elders.
Kost en kweek	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	18	18	» den eigenaar privé.
Kweek	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	43	40	7	7	97	97	111	» de plantage zelve.
	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	3		» den eigenaar privé.
	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	11		» elders.
	299	341	41	39	720	326	411	87	83	907	389	453	64	41	947		13247	

Verslag van het beheer en den staat der
Koloniën over 1856.

BIJLAGE NR VAN HET VERSLAG (Suriname.)

N°. 51.

STAAT

VAN DEN

IN- EN UITVOER

EN VAN HET

ENTREPOT

IN DE

KOLONIE SURINAME,

GEDURENDE HET JAAR 1856.

VAN WAAR AANGEVOERD.	MANUFACTUREN. — Huisraad, kleederen, kramerijen, lederwerk, parfumerien, schrijfbehoeften, en diverse.	PROVISIEN. — Lichtstoffen, tabak, zeep enz.	DRANKEN. — Bier, wijn, gedistilleerd.	BOUW-MATERIALE — Metselsteene kalk en ceme pannen, timmerhou verwwaren e
Nederland	f 558,245.43^{5}	f (*a*) 373,025.10	f (*d*) 104,802.19^{5}	f 127,765
Noord-Amerika	11,880.74	(*b*) 606,617.87	(*e*) 254.50	82,032
Vreemde plaatsen	115,301.14^{5}	(*c*) 360,253.57	(*f*) 17,897.61	26,118.
TOTAAL	f 685,427.32	f 1,339,896.55	f 122,954.30^{5}	f 235,916.

a. Waaronder aan boter f 98,442.30^{5}, kaas f 36,624.38^{5}, lichtstoffen f 54,054.99^{5}.

b. » » visch f 213,003.67, blom f 158,358, spek f 78,361.25, vleesch f 54,547.50, lichtstoffen f 33,815.80, zeep f 13,149.51^{5}.

c. » » visch f 28,299.98, blom f 61,826.50, spek f 21,917.50, zout f 5351.42^{5}, zeep f 9450.90, lichtstoffen f 1812.

d. » » jenever f 30,939.58^{5}, wijn f 33,292.61, bier f 29,565.01.

e. » » bier f 254.50.

f. » » wijn f 7998.56, bier f 5880.

g. » » hoepels f 30,723.49.

h. » » touwwerk f 228.20.

i. » » paarden f 1400, ezels f 650, hoornvee f 800.

…OER.

	MACHINERIEN. — Gereedschappen, duigen, hoepels, touwwerk.	Geneesmiddelen.	Vee van allerlei soort.	Bedrag der ingevoerde goederen.	Schepen.	Lastenmaat.
765.	(g) 136,052.38^{5}	f 20,708.17^{5}	„	f 1,320,598.81	47	5,392
032.	3,993.07	1,984.10	„	706,762.78^{5}	30	3,492$1/2$
118.	(h) 27,551.10	1,006.15	f (i) 2,850.00	550,978.05	139	4,212
916.	167,596.55^{5}	f 23,698.42^{5}	f 2,850.00	f 2,578,339.64^{5}	216	13,096$1/2$

UIT

WAARHEEN UITGEVOERD.	SUIKER.		MELASSIE.	
	Hoeveelheid.	Geldswaarde.	Hoeveelheid.	Geldswaarde.
Nederland	20,8662,58 pond.	f (*a*) 2,171,639.40	6,867 gall.	f (*b*) 2,403.45
Noord-Amerika	5,672,610 »	611,484.72	697,363 »	248,438.65
Vreemde plaatsen.	6,284,631 »	646,596.60	115,817 »	38,158.30
TOTAAL	32,823,499 pond.	f 3,429,720.72	820,047 gall.	f 289,000.60

a. Berekend tegen f 10 en f 12 per 100 pond.
b. » » f 30, f 35 en f 40 per 100 gall.
c. » » f 110, f 100 en f 90 per 100 gall.
d. » » f 25 en f 26.50 per 100 pond.
e. » » f 26, f 27, f 28 en f 29 de 100 pond schoone, f 13.50, f 13 en f 14.50 de 100 pond vuile.

VERVOLG VA

WAARHEEN UITGEVOERD.	KAKAO.		Verschillende producten.	Houtwaren.
	Hoeveelheid.	Geldswaarde.		Geldswaarde.
Nederland	95,271 pond.	f (*f*) $17,625.13^{5}$	f (*g*) 1,651.40	f 3,035.80
Noord-Amerika	92,990 »	17,203.15	(*h*) 1,440.15	56.00
Vreemde plaatsen	56,780 »	10,504.30	6,076.01	11,320.50
TOTAAL	245,041 pond.	f $45,332.58^{5}$	f 9,167.56	f 14,412.30

f. Berekend tegen f 18.50 de 100 pond.
g. Waaronder aan kwassiehout f 240, huiden f 167.05.
h. » » huiden f 332.15.
i. » » koper en lood f 10,979.
k. » » » » » f 1649.10.
l. » » » f 1370.40, visch f 7412, blom f 16,404, cigaren f 717.
m. » » jenever f 2825.50.

OER.

RHUM EN DRAM.		KOFFIJ.		KATOEN.	
Hoeveelheid.	Geldswaarde.	Hoeveelheid.	Geldswaarde.	Hoeveelheid.	Geldswaarde.
59,168 gall.	f (c) 57,878.90	363,041 pond.	f (d) 94,135.15^{5}	567,635 pond.	f (e) 152,397.35
3,365 »	3,028.50	8,885 »	2,227.10	»	»
44,733 »	42,415.35	11,781 »	2,944.12^{5}	239,555 »	64,939.65
107,266 gall.	f 103,322.75	383,707 pond.	f 99,306.38	807,190 pond.	f 217,337.00

EN UITVOER.

Verschillende vreemde artikelen.	Verschillende vreemde dranken.	Geldelijk bedrag.	Schepen.	Lastenmaat.
(i) 11,684.00	»	f 2,512,450.59	47	5,543
(k) 2,399.10	»	886,277.57	33	3,771$^{1}/_{2}$
(l) 52,871.30	f (m) 5,276.25	881,102.38^{5}	135	3,629
66,954.40	f 5,276.25	f 4,279,830.54^{5}	215	12,913$^{1}/_{2}$

STAAT VAN HET ENTREPOT.

VAN WAAR GEKOMEN. WAAR HEEN GEVOERD.	Manufacturen enz.	Provisien.	Dranken.	Diverse producten.	Te zamen.
Aanwezig op 1 Januarij.	"	"	f 27,788.16	f 3,640.00	f 31,428.1
van Nederland . . .	f 2,500.00	f 222.00	30,452.50	"	33,174.
" elders	240.00	588.00	12,812.50	"	13,640.
	f 2,740.00	f 810.00	f 71,053.16	f 3,640.00	f 78,243.
In consumtie gebragt .	"	"	f 12,132.95	"	f 12,132.
naar Nederland. . .	"	"	"	"	"
" elders	"	f 222.00	18,506.60	"	18,728.
Aanwezig op 31 December 1856	f 2,740.00	588.00	40,413.61	f 3,640.00	47,381
	f 2,740.00	f 810.00	f 71,053.16	f 3,640.00	f 78,24

INHOUD

VAN HET VERSLAG BETREKKELIJK SURINAME.

BIJLAGEN.

(*)

A. Staat van plantages en gronden in de divisie Boven-Suriname en Thorarica op ultimo December 1856.

B. Staat van plantages en gronden in de divisie Para.

C. » » » » » » » » Beneden-Commewijne.

D. » » » » » » » » » Cottica.

E. » » » » » » » » Boven-Commewijne.

F. » » » » » » » » » Cottica en Perica.

G. » » » » » » » » Saramacca.

H. » » » » » in het district Nickerie.

I. » » » » » » » » Coronie.

K. Nominative staat van behoeftige minderjarige kinderen, door den lande gealimenteerd wordende, behoorende tot de Hervormde Christelijke gemeente.

L. Verslag van de Hoofdvoorstanders der zendelingen der Evangelische Broedergemeente in Suriname, van het Zendelingsgenootschap aldaar, voor het jaar 1856.

M. Lijst der plantages tot welke de zendelingen der Evangelische Broedergemeente bij het einde van het jaar 1856 toegelaten werden.

N. Lijst der plantages van welke de neger-kinderen school-onderwijs ontvangen.

O. Overzigt omtrent doel en inrigting der centrale school op Beekhuizen.

P. Conduite- en kundestaat der kweekelingen van de centrale school op Beekhuizen.

Q. Verslag der commissie van geneeskundig toevoorzigt in de kolonie Suriname.

S. Staat der ontvangsten en uitgaven van de kolonie Suriname over 1855, vergeleken met de raming voor dat jaar.

S. Raming der ontvangsten en uitgaven van de kolonie Suriname over 1856.

T. Staat der afstraffingen op het piket der justitie te Paramaribo, gedurende het jaar 1856.

U. Staat van regterlijke uitspraken wegens overtredingen van de reglementen op de behandeling der slaven, gedurende het jaar 1856.

V. Staat van plantages en gronden, aan welker beheerders aanschrijvingen zijn gedaan tot nakoming van de verpligtingen bij de slaven-reglementen voorgeschreven.

(*) De bijlagen litt. A—I zijn ter griffie der Kamer, ter inzage van de led^e^n, nedergelegd.

W. Extract uit het journaal, gehouden op het bureau van politie, 1ste afdeeling, over het jaar 1856, met betrekking tot de aldaar door en tegen slaven ingebragte klagten, zoomede van de daaruit voortgevloeide straffen en correctien.

X. Idem op het bureau van politie, 2de afdeeling.

IJ. Idem » » » » » aan den Waterkant.

Z. Staat aantoonende het getal der weggeloopen en teruggekeerde slaven gedurende het jaar 1856, met opgave welke middelen tot hunne terugbrenging zijn aangewend, dan wel of zij uit eigenbeweging zijn teruggekeerd.

AA. Staat aantoonende de straffen en correctien welke gedurende het jaar 1856, op grond der op het bureau van politie, 1ste afdeeling, gehouden verhooren, aan slaven die weggeloopen zijn geweest, ten verzoeke van hunne meesters of derzelver vertegenwoordigers opgelegd zijn geworden.

BB. Idem op het bureau van politie, 2de afdeeling.

CC. Idem » » » » » aan den Waterkant.

DD. Staat van de regterlijke uitspraken, waarbij slaven tot straffen veroordeeld zijn geworden of waarbij zij van de tegen hen ingebragte beschuldigingen zijn vrijgesproken, gedurende het jaar 1856.

EE. Staat van vrijgegeven gouvernementsslaven gedurende het jaar 1856 en van de daarvoor gestorte sommen in de kas van het Genootschap tot uitbreiding van het Christendom in Suriname.

FF. Staat der bevolking op het etablissement Albina, aan de rivier de Marowijne.

GG. Staat van de slaven op de plantages en gronden in elk der verschillende divisien en districten werkende.

HH. Staat der op elke cultuur op ultimo December 1856 aanwezige slaven.

II. Idem der veldarbeiders.

KK. Staat van den in- en uitvoer en van het entrepôt in de kolonie Suriname, gedurende het jaar 1856.

Verslag van het beheer en den staat der Kolonien over 1856.

VERSLAG WEGENS CURAÇAO EN ONDERHOORIGHEDEN.

N°. 52.

A. Bevolking.

De volgende opgaven van de geboorten en van de sterfte in den loop van het jaar 1856 en ook die van den stand der bevolking bij het einde van dat jaar zijn, even als in de vroegere verslagen, getrokken uit de registers der wijk- en districtmeesters; welke registers opgemaakt zijn uit de opgaven der ingezetenen, van den 7den Januarij 1857, na de plaats gehad hebbende algemeene volkstelling, waarvan de uitkomsten zijn medegedeeld op bladz. 4 van het Verslag over 1855. Van de weinige zorg die door deze onbezoldigde personen aan de goede invulling wordt besteed, is reeds in vroegere verslagen meermalen melding gemaakt, alsmede van de onnaauwkeurige opgaven die zij zelven van de ingezetenen krijgen; welk een en ander de oorzaak is der bestaande verschillen.

Op den laatsten December 1856 bedroeg de bevolking naar die opgaven:

TE	VRIJEN.			NIET-VRIJEN.			Totaal der bevolking.
	Mannelijke.	Vrouwelijke.	Totaal.	Mannelijke.	Vrouwelijke.	Totaal.	
Curaçao	6,049	8,279	14,328	3,362	3,624	6,986	21,314
Bonaire	873	955	1,828	395	428	1,823	3,651
Aruba.	1,133	1,265	2,398	236	266	502	2,900
St. Eustatius . . .	360	486	846	525	560	1,085	1,931
Saba	505	606	1,111	309	357	666	1,777
St. Martin	585	752	1,337	802	939	1,741	3,078
Totaal. .	9,505	12,343	21,848	5,629	6,174	12,803	34,651

Onder de vrije bevolking is het garnizoen begrepen, waarvan de sterkte later zal worden opgegeven.

Onder de niet-vrijen zijn gerekend een aantal van 757 gouvernements-slaven, waarvan er zich 84 te Curaçao, 664 te Bonaire en 9 te Aruba bevonden.

Er werden in het jaar 1856 te Curaçao gesloten 35 huwelijken, waarbij 17 kinderen werden geëcht; te Bonaire waren in dat jaar 2 en te Aruba 4 paren gehuwd.

In dat jaar werden gemannumitteerd:

te Curaçao	146
en te Bonaire	19
dus in het geheel	165 slaven.

De bevolking was naar de kerkgenootschappen onderscheiden als volgt.

TE	Protestanten.	Methodisten.	Roomsch-katholijken.	Israëliten.	Niet opgegeven.
Curaçao	2,000	»	18,378	936	»
Bonaire	135	»	2,515	1	»
Aruba	363	»	2,527	10	»
St. Eustatius	1,487	254	187	3	»
Saba	1,644	»	127	»	»
St. Martin	706	390	245	»	1,681
Totaal	6,335	644	23,979	950	1,681

Te St. Martin wordt niet opgegeven tot welk kerkgenootschap de niet-vrijen behooren; doch volgens mededeeling van het plaatselijk bestuur zijn dit meestal Methodisten.

De vrije bevolking was naar de geboorteplaats onderscheiden als volgt.

WOONPLAATS.	GEBOREN: Op het eiland zelf of elders in West-Indie.	In Nederland.	In andere landen.
Curaçao	13,692	319	317
Bonaire	1,822	4	2
Aruba	2,387	9	2
St. Eustatius	833	8	5
Saba	1,103	1	1
St. Martin	1,190	17	130
Totaal	21,027	358	457

Gedurende het jaar 1856 werden geboren:

TE	VRIJEN.			NIET-VRIJEN.			Totaal der geboorten.
	Manne-lijke.	Vrouwe-lijke.	Totaal.	Manne-lijke.	Vrouwe-lijke.	Totaal.	
Curaçao	227	224	451	139	116	255	706
Bonaire	32	36	68	29	13	42	110
Aruba	33	44	77	14	10	24	101
St. Eustatius	14	8	22	17	28	45	67
Saba	10	16	26	12	13	25	51
St. Martin	11	5	16	32	16	48	64
Totaal.	327	333	660	243	196	439	1099

Het aantal overledenen bedroeg gedurende hetzelfde tijdvak:

TE	VRIJEN.			NIET-VRIJEN.			Totaal der overledenen
	Manne-lijke.	Vrouwe-lijke.	Totaal.	Manne-lijke.	Vrouwe-lijke.	Totaal.	
Curaçao	173	195	368	84	89	173	541
Bonaire	60	52	112	15	28	43	155
Aruba	15	13	28	2	6	8	36
St. Eustatius	31	11	42	17	14	31	73
Saba	6	5	11	5	4	9	20
St. Martin	16	14	30	10	15	25	55
Totaal.	301	290	591	133	156	289	880

Zoo als in het vorig Verslag op bladz. 4 is vermeld en hierboven is herinnerd, heeft er op den 5den Januarij 1857 te Curaçao en onderhoorigheden eene algemeene volkstelling plaats gehad, krachtens de notificatie dd. 19/20 November 1856, n°. 6, waarbij uit de door de ingezetenen op Curaçao ingevulde opgaven is gebleken, dat er tusschen die opgaven en de aanteekeningen ter contrôle van Finantien een verschil van 280 slaven meer bestond, hetgeen is toe te schrijven aan verzuimde opgaven wegens geboorten of overlijden van slaven, die niet op den behoorlijken tijd waren aangegeven, en van het niet behoorlijk laten afschrijven van gedeserteerde slaven.

Het Bestuur heeft, ten einde het bestaande verschil zoo mogelijk uit den weg te ruimen,

de eigenaren der slaven, ten aanzien waarvan verschil bestond, in de *Curaçaosche Courant* opgeroepen, om van hen deswege inlichtingen te erlangen. Aan deze oproeping, die herhaaldelijk heeft plaats gehad, is door de meesten der bedoelde eigenaren gevolg gegeven, [illegible] zijn nog niet opgekomen, ten gevolge waarvan het meergemeld verschil tot [illegible] is vereffend. Het Bestuur is daarom van voornemen om de slaven, [illegible] niet zijn verschenen en omtrent welke er steeds verschil bestaat, [illegible] afschrijven.

[illegible]komsten van die volkstelling worden volledigheidshalve hier nogmaals ingelascht.

TE	VRIJEN.					NIET-VRIJEN.						Totaal generaal.
	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Gouvernementsslaven.	Totaal.	
Curaçao	3261	5554	2788	2725	14328	1959	2281	1358	1304	83	6985	21313
Bonaire.	492	560	381	395	1828	32	48	42	37	660	819	2647
Aruba	593	713	540	552	2398	121	152	110	110	9	502	2900
St. Eustatius. . .	189	342	171	144	864	312	341	213	219	»	1085	1931
Saba	322	411	183	189	1105	145	186	164	171	»	666	1771
St. Martin	321	506	264	246	1337	457	595	345	344	»	1741	3078
Totaal	5178	8086	4327	4251	21842	3026	3603	2232	2185	752	11798	38640

Gedurende het jaar 1856 werden te Curaçao aan 3, en te St. Eustatius aan 2 personen admissie tot inwoning verleend.

B. Algemeen en gewestelijk beheer.

Ten gevolge van het eervol ontslag, verleend aan den Gouverneur jhr. I. J. Rammelman Elsevier jr., werd in zijne plaats tot die betrekking benoemd de heer R. F. van Lansberge, Zijner Majesteits consul-generaal te Venezuela, die het bestuur der kolonie op den 25sten Februarij 1856 overnam van den gouverneur ad interim mr. J. B. Gravenhorst. Van deze overgave en overname van het bestuur werd kennis gegeven bij de publicatie n°. 1 en 2 van 1856, beide dd. 25 Februarij 1856.

C. Militair beheer.

§ 1. LANDMAGT.

Op ultimo December 1856 was de sterkte van het garnizoen als volgt:

bataillon jagers n°. 27	9 officieren en	208 onderofficieren en manschappen;	
compagnie artillerie	4 »	» 120	» » »
officieren van gezondheid	4		
Totaal. . .	17	328	» » »

Op dat tijdstip was daarvan in bezetting:

op het eiland Curaçao 15 officieren en 304 onderofficieren en manschappen;

» » » St. Eustatius 1 » » 24 » » »

met verlof in Nederland 1 »

Gedurende het jaar 1856 hebben zich in de kolonie geëngageerd 12 onderofficieren en manschappen en gereëngageerd 14.

34 militairen hebben met gagement of paspoort de dienst verlaten, waarvan 25 naar Nederland vertrokken zijn; terwijl er 1 gedeserteerd en 1 met een briefje van ontslag is weggezonden.

Uit Nederland kwamen gedurende 1856 aan 51 onderofficieren en manschappen.

De stedelijke schutterij te Curaçao was op ultimo December 1856 sterk:

1 kapitein, fungerende kommandant,

17 officieren, en

265 onderofficieren en manschappen; benevens

156 » » » met verlof afwezig; gevende een totaal van 18 officieren en 421 onderofficieren en manschappen.

De landelijke schutterij aldaar was sterk:

12 officieren,

713 onderofficieren en manschappen; benevens

288 » » » met verlof afwezig; gevende een totaal van 12 officieren en 1001 onderofficieren en manschappen,

Te Aruba waren voor de schutterij ingeschreven 294 onderofficieren en manschappen, van welke 24 met verlof afwezig waren.

De schutterij te Bonaire was sterk:

1 eerste luitenant, fungerende kommandant,

1 tweede » en

170 onderofficieren en manschappen; bovendien waren er afwezig:

118 » » » zoodat zij dus gezamenlijk sterk was:

2 officieren en 288 onderofficieren en manschappen.

Te St. Eustatius was de schutterij sterk:

4 officieren en 60 onderofficieren en manschappen; bovendien telde het corps vrijwilligers 23 leden. Over de schutterij voert 1 kapitein het kommando, terwijl 1 eerste luitenant derzelve tijdelijk belast is met het kommandement van het corps vrijwilligers, dat in den loop van 1856 ontbonden en gereorganiseerd werd. Voor dit corps is een provisioneel reglement gearresteerd.

Te St. Martin was de sterkte van de schutterij te voet:

1 kapitein-kommandant,

1 kapitein,

3 eerste } luitenants; en
4 tweede }

123 onderofficieren en manschappen.

De schutterij te paard telde:

1 tweede luitenant-kommandant en 26 ruiters.

Hospitaal.

Op ultimo December 1855 bleven er in hospitaal	26 zieken;	
in 1856 zijn er bijgekomen	415 »	
	——	441 zieken.
daarvan zijn hersteld	384 »	
overleden	29 »	
	——	413 »
		——
Dus bleven er op ultimo December 1856 in het hospitaal.		28 »

§ 2. *Zeemagt.*

Gedurende het jaar 1856 zijn de navolgende oorlogsvaartuigen uit Curaçao vertrokken:

op den 31sten Januarij	1856	Zr. Ms.	korvet	*Pallas*	naar	Laguayra;
» » 31sten	»	» »	brik	*Venus*	»	»
» » 11den Maart	»	» »	»	»	»	»
» » 14den »	»	» »	schoener	*Adder*	»	Porto-Cabello en Laguayra;
» » 30sten April	»	» »	brik	*Venus*	»	Bonaire;
» » 12den Mei	»	» »	schoener	*Adder*	»	»
» » 28sten »	»	» »	brik	*Venus*	»	St. Eustatius;
» » 10den Julij	»	» »	korvet	*Pallas*	»	Bonaire;
» » 16den »	»	» »	brik	*Venus*	»	Suriname;
» » 16den »	»	» »	schoener	*Adder*	»	»
» » 20sten November	»	» »	brik	*Lynx*	»	St. Thomas;
» » 27sten »	»	» »	korvet	*Pallas*	»	Suriname;
» » 30sten »	»	» »	schoener	*Schorpioen*	»	St. Eustatius en St. Martin;

In datzelfde jaar kwamen de navolgende oorlogsvaartuigen te Curaçao aan:

den 14den Januarij	1856	Zr. Ms.	schoener	*Adder*	van	St. Martin en St. Eustatius;
» 4den Maart	»	»	brik	*Venus*	»	Laguayra;
» 24sten »	»	»	schoener	*Adder*	»	»
» 30sten »	»	»	korvet	*Pallas*	»	»
» 31sten »	»	»	brik	*Venus*	»	»
» 7den Mei	»	»	»	id.	»	Bonaire;
» 16den »	»	»	schoener	*Adder*	»	»
» 17den Junij	»	»	brik	*Venus*	»	St. Eustatius;
» 14den Julij	»	»	korvet	*Pallas*	»	Bonaire;
» 13den September	»	»	schoener	*Schorpioen*	»	Suriname;
» 14den »	»	»	brik	*Lynx*	»	»
» 13den December	»	»	»	id.	»	St. Thomas;
» 21sten »	»	»	schoener	*Schorpioen*	»	St. Eustatius en St. Martin.

Gedurende dat jaar zijn door de zeemagt op aanzoek der Nederlandsche consuls geene kruistogten gedaan ter bescherming van Nederlandsche onderdanen.

D. Regtswezen en politie.

I. WETGEVING.

De publicatien en notificatien, welke in 1856 te Curaçao zijn in werking gebragt en in het *Publicatieblad* opgenomen, zullen, voor zooveel noodig, onder de hoofdstukken van dit Verslag waarop zij betrekking hebben, worden vermeld.

II. BURGERREGT.

In 1856 is op Curaçao en onderhoorigheden aan geene personen het burgerregt verleend.

III. REGTERLIJKE MAGT.

Op Curaçao zijn in 1856 de navolgende zaken behandeld.

Bij de regtbank: in het burgerlijke 12, in commerciele zaken 23 en in strafzaken eveneens 23. Van deze laatste betroffen 3 schennis van het huisregt, 4 eenvoudige feitelijke gewelddadigheid, 6 gequalificeerde feitelijke gewelddadigheid, 1 poging tot gequalificeerde feitelijke gewelddadigheid, 1 het tappen van sterken drank zonder patent, 2 het storen der openbare orde en rust, 1 het heimelijk wegvoeren van eenen persoon die niet gemonsterd was noch van paspoort voorzien, 1 overtreding van het reglement op den in-, door- en uitvoer van koopmanschappen, 1 overtreding der publicatie betreffende het vastleggen en verzekeren van ponten, booten enz., 1 het niet binnen den behoorlijken tijd aangeven van den verkoop van vaste goederen, en overtreding der ordonnantien op het klein zegel, 1 veedieverij.

Bij de commissarissen tot de kleine zaken en ter rolle zijn 6 zaken behandeld; zoodat te Curaçao in 1856 in het geheel 64 zaken zijn behandeld geworden.

Bij minnelijke schikking zijn afgemaakt: voor de regtbank 12 zaken en voor commissarissen tot de kleine zaken 9, dus in het geheel 21; terwijl nog 35 beschikkingen op requesten werden gegeven.

Op St. Eustatius zijn in 1856 behandeld: bij de regtbank 3 zaken, waarvan 2 dispositien op requesten. Bij de regtbank van kleine zaken 7 strafzaken; bij commissarissen werd één vonnis gewezen wegens feitelijk geweld en een onderzoek ingesteld wegens klagten van slaven tegen hunne meesters.

Op Saba zijn in dat jaar behandeld bij de gedelegeerde regtbank 2 hoofdzaken.

Op St. Martin zijn behandeld: bij de regtbank 7 vonnissen in burgerlijke zaken, 5 requesten en 3 strafzaken, waarvan 2 wegens diefstal en 1 wegens feitelijk geweld; bij de commissarissen tot de kleine zaken 1 burgerlijke en 16 strafzaken.

Er bleven te Curaçao 2 advocaten en 2 procureurs bij de regtbank ingeschreven. Op de andere eilanden zijn geene advocaten of procureurs gevestigd.

IV. POLITIE.

§ 1. *Regt van verblijf.*

Admissie tot inwoning of verblijf werden gedurende 1856 verleend: op Curaçao aan 8 en op St. Eustatius aan 2 personen.

§ 2. *Passen voor vaartuigen.*

Gedurende dit jaar werden op Curaçao afgegeven aan Nederlandsche kustvaarders 20 passen, aan Nederlandsche vaartuigen 7 en aan vreemden 24 passen om zout te laden aan de buitenbaaijen. Voorts 8 permitten aan vaartuigen om steenen en zand langs de zuidkust des eilands te laden, tot opbouw of reparatien van huizen, en 1 permit om langs de kust te visschen.

Op het eiland St. Martin (Nederlandsch gedeelte) werden in dat jaar van 2 Nederlandsche vaartuigen de Drogherspassen vernieuwd.

V. MIDDELEN VAN BEHEER MET HET REGTSWEZEN IN VERBAND.

§ 1. *Wees-, onbeheerde en desolate boedelkamers.*

Uit de verantwoording, stukken en rekening der wees-, onbeheerde en desolate boedel-

kamers te Curaçao voor 1856 blijkt, dat het eigen fonds of garantie-kapitaal op ultimo

December 1855 groot was	f	121,358.21
dat, na aftrek der administratiekosten, belastingen enz. de overwinst in 1856 heeft bedragen		5,054.73
en alzoo op ultimo December 1856 bedroeg	f	126,412.94

zijnde in den loop van dat jaar geene verliezen geleden.

Het kapitaal van particulieren bedroeg op ultimo December 1856. .	f	462,159,71
Ter administratie in 1856 gebragt.		66,478.27
Interesten op kapitaal gebragt, na 3 jaren.		3,331.19
	f	531,969.17
Afbetaalde kapitalen . .		25,078.68⁵
Alzoo was het kapitaal van particulieren op ultimo December 1856 .	f	506,890.48⁵

Op ultimo December 1856 bedroegen de hypotheken ten voordeele der weeskamer	f	598,657.61
Het weeskamergebouw in de stad		6,191.40
Door particulieren aan interesten verschuldigd		28,004.26
Het bedrag in kas beliep op ultimo December 1856		7,271.43
Totaal . .	f	640,124.70
op ultimo December 1855 . .		590,212.09⁵
Dus in 1856 meer dan in 1855 . .	f	49,912.60⁵

De Israëlitische weeskamer.

Het kapitaal dat aan de synagoge behoort, welke de inkomsten trekt, was op ultimo

December 1855 groot	f	59,672.80
Op ultimo December 1856 bedroeg het kapitaal		90,221.84
alzoo meer dan in 1855 . .	f	30,549.04

Het beheer der Protestantsche weeskamer op St. Eustatius leverde geene verandering op, behalve eene vermeerdering van f 708.62 der vroeger vermelde en in de reservekas der kolonie-gedeponeerde gelden. De kamer heeft in het afgeloopen jaar gelegenheid gehad om een bedrag van f 6433.37⁵ uit te zetten, tegen eene rente van 5 ten honderd 's jaars.

Op St. Martin zijn gedurende 1856 onder het beheer der aldaar bestaande wees-, onbeheerde en desolate boedelkamers 3 boedels gekomen; waarvan 1 vereffend is met een dividend voor de crediteuren van 91 per cent, en de beide andere op ultimo December onafgedaan waren.

§ 2. *Gevangenissen.*

Op ultimo December 1855 bleven er in de gevangenis op Curaçao 5 personen, waaronder 1 militair; gedurende 1856 zijn ingekomen 14 en uitgegaan 16 personen, waaronder de militaire gecondemneerde; zoodat op den laatsten December 1856 in de gevangenis aldaar aanwezig bleven 3 civile personen, allen van het mannelijk geslacht.

Op St. Eustatius zijn in 1856 in de gevangenis gecustodieerd 6 personen, waarvan op den laatsten van dat jaar geen meer aanwezig bleef. De gevangenkamers bevonden zich in voldoenden staat.

Op Saba zijn in 1856 geene gevangenen geweest.

Op St. Martin bedroeg het aantal gevangenen gedurende gemeld jaar 23 vrije personen en 59 slaven; op den laatsten December waren er geene.

E. Eeredienst.

I. PROTESTANTSCHE.

Het aantal belijders der verschillende gezindheden is hierboven in hoofdstuk A opgegeven.

Op Curaçao waren in 1856, even als in vroegere jaren, 2 predikanten, die van tijd tot tijd de dienst gingen verrigten op de eilanden Bonaire en Aruba. Sedert is door de benoeming van eenen afzonderlijken predikant voor het eiland Aruba ook in deze behoefte voorzien.

Volgens de rekening van de kerk- en armenkas bedroegen de uitdeelingen aan de armen in 1856 f 1994.68.

Het kapitaal der kerk bedroeg op ultimo December van dat jaar f 50,951.75. Het weezenfonds van deze gemeente f 5637.15.

De geldelijke onderstand aan weezen, kleeding en geneeskundige behandeling bedroeg f 1409.56. Dit fonds genoot in dat jaar van het Gouvernement een subsidie van f 1500.

Op St. Eustatius is er een leeraar bij de Nederlandsche Hervormde gemeente, die een tractement genoot van f 800 's jaars. In de dienst bij de Methodisten wordt door een zendeling voorzien, die uit de koloniale kas eene toelaag genoot van f 600 boven zijne bezoldiging van het Britsch genootschap te Londen. Aan de armen werden zoowel levensmiddelen als medicijnen verstrekt, voor eene som van f 764.44. Het kapitaal der kerk- en armenkas bleef op den laatsten December 1856 groot f 4107.84.

Op St. Martin wordt de eeredienst verrigt door eenen Wesbeyaanschen predikant, die daarvoor van het Nederlandsch Gouvernement eene toelaag geniet van f 1000 's jaars; aldaar werd aan 26 behoeftigen wekelijks onderstand verleend. De uitgaven voor het armenwezen bedroegen in 1856 de som van f 663.40 en de ontvangsten f 667.45.

II. ROOMSCH-KATHOLIJKE.

Het door het Gouvernement bezoldigd personeel bestond uit 1 pastoor en 2 kapellanen op Curaçao en 1 kapellaan op elk der eilanden Bonaire en Aruba. (1)

Het onbezoldigd personeel der geestelijken van die gemeente bestond op ultimo December 1856 uit 19 priesters en 34 zusters van liefdadigheid.

Het kapitaal der kerk te Curaçao bedroeg op ultimo December 1856 f 13,827.34.

Op St. Eustatius en op St. Martin is in 1854 aan de aldaar dienstdoende Roomsch-katholijke priesters eene bezoldiging van f 600 toegekend.

De Roomsch-katholijke Maatschappij van Weldadigheid te Curaçao bezat volgens bekomen opgaven op den laatsten December 1856 een kapitaal van f 1135.87.

III. ISRAËLITISCHE GEMEENTE.

Bij deze gemeente is in den loop van 1856 een opperrabbijn benoemd, die door het Gouvernement wordt bezoldigd. Het Bestuur komt die gemeente te gemoet met een subsidie van f 3000 's jaars, zijnde het tractement van genoemden opperrabbijn.

Er werd voor f 2924.65[5] aan de armen uitgedeeld, waaronder begrepen zijn de begrafeniskosten en het salaris van eenen geneesheer, terwijl het kapitaal dezer gemeente bedroeg op den laatsten December 1856 eene som van f 51,884.54[5].

---

(1) Bij Koninklijk besluit van 22 Julij 1857, n°. 66, is het bezoldigd personeel der Roomsch-katholijke geestelijken voor Curaçao en onderhoorigheden bepaald op 12, waarvan een, de kerkvoogd van het vicariaat, eene jaarwedde van f 2500 en de overigen eene van f 1200 elk genieten.

F. Instellingen van liefdadigheid.

I. HET LAZARUS- EN KRANKZINNIGENHUIS.

De uitgaven voor het Lazarus- en krankzinnigenhuis bedroegen in 1856 f 2357.26^{5}.
Op ultimo December 1856 werden aldaar verpleegd:

- 7 leprozen;
- 9 krankzinnigen en
- 8 aan andere ziekten lijdenden.

II. HET GASTHUIS OF HOSPITAAL VOOR DE ARMEN.

Dit gesticht is sedert kort opgerigt door de Roomsch-katholijke Maatschappij van Weldadigheid, uit bijdragen niet alleen van Roomschen maar ook van Protestanten en Israëliten.

Onder directie der voornoemde maatschappij worden daarin verpleegd oude en kranke slaven, alsmede andere behoeftigen van alle gezindheden.

De ontvangsten dezer inrigting hebben van af 1°. Mei 1855 tot ultimo December 1856 bedragen de som van. f 10,791.22

De uitgaven zijn geweest 10,561.53

Zoodat er een voordeelig saldo over dat tijdvak bleef van . . . . . f 229.69

III. SPAARBANK EN BANK VAN LEENING.

Uit het ingezonden verslag van de werking en van den toestand der spaar- en beleenbank over het 7de huishoudelijk jaar, van 1 Julij 1856 tot en met 30 Julij 1857, hetwelk in de *Curaçaosche Courant* openbaar wordt gemaakt, en dat hierbij (bijl. A) wordt overgelegd, worden de navolgende bijzonderheden geput.

Op 1°. Julij 1856 bedroeg het te goed van de gezamenlijke inleggers, aan kapitaal en interest de som van . . . . f 87,817.83

gedurende het jaar werd bij de instelling belegd 49,380.47

de interesten hierop te goed gemaakt bedroegen 2,933.40

Te zamen . . . . f 140,131.70

Van dit bedrag werd teruggenomen 54,362.20

zoodat het te goed van de inleggers op 1°. Julij 1857 aan kapitaal en interest bedroeg . . . . f 85.769.50

dus f 2048.33 minder dan op 1 Julij 1856.

Ook de bank van leening werkte in gemeld jaar gunstig.

Op 1°. Julij 1856 waren bij die instelling beleend 1824 panden, bezwaard met f 28,568.87

Gedurende het jaar werden bij de instelling beleend 2709 panden met . 34,653.50

De interesten daarop bedroegen in dat tijdvak . . . . 2,912.00^{5}

Te zamen . . . . f 66,134.37^{5}

Er werden afgelost 2522 panden met . . . . f 34,612.08^{5}

Verkocht 67 panden, waarop verschuldigd was . . . . 734.32^{5}

35,346.41

zoodat er op 1°. Julij 1857 aanwezig bleven 1944 panden, aan kapitaal en interesten bezwaard met. . . . . f 30,787.96^{5}

Uit de rekening en verantwoording blijkt verder, dat de bank van leening op den 1sten Julij 1856 op hypotheek en obligatie had uitstaande. . . . . f 59,673.27⁵

Dat gedurende het jaar op die wijze werd uitgezet 14,050.00

en dat de verschuldigde interesten daarop beloopen 3,690.61

Te zamen . . . . f 77,413.88⁵

zoomede dat hierop gedurende het jaar werd afbetaald 13,304.46⁵

Zoodat de inrigting op 1°. Julij 1857 op hypotheek en obligatie had uitstaande . . . . f 64,109.42

Terwijl haar kapitaal op dat tijdstip bedroeg f 9536.58⁵ en dus f 2016.50 meer dan op 1°. Julij 1856.

G. Burgerlijke geneeskundige dienst.

In 1856 waren op Curaçao 2 med. chir. et art. obst. doctoren, in Nederland, en 1 in dezelfde vakken, op eene vreemde hoogeschool gepromoveerd; voorts 2 tot de genees- en heelkunde toegelatenen, welke van geene diploma's eener universiteit voorzien zijn. Het getal apotheken is 2 gebleven. Aan de practische geneesheeren is toegestaan zelven de geneesmiddelen te bereiden en te leveren.

Te Bonaire en Aruba zijn geene geneesheeren die van diploma's voorzien zijn.

Op Bonaire is één landchirurgijn, die door het Gouvernement wordt betaald, en één geadmitteerde genees- en heelkundige.

Te Aruba wordt in de geneeskundige dienst voorzien door eenen soldaat van het garnizoen te Curaçao, aan wien is toegestaan de genees- en heelkundige praktijk uit te oefenen, en die eene jaarlijksche toelage geniet van f 300.

Te St. Eustatius bevindt zich één med. doctor, aan wien eene toelage van gouvernementswege wordt verstrekt voor de behandeling van het aldaar liggend militair detachement.

Op Saba is geen geneesheer.

Op St. Martin is slechts één practiserend genees-, heel- en vroedkundige; apotheken zijn er niet.

De gezondheidstoestand van Curaçao gedurende 1856 is, wat de ingezetenen betreft, over het algemeen niet ongunstig geweest.

Onder het garnizoen en de schepelingen heeft de gele koorts geheerscht, doch de sterfte was gering, zijnde er van het detachement overleden 3 jagers en 2 artilleristen, 21 van de marine en 2 van de koopvaardijschepen. De voorzorgmaatregelen om het inbrengen van de cholera op Curaçao tegen te gaan hebben bevredigende uitkomsten opgeleverd. In het laatst van 1856 brak de cholera op Bonaire uit, waaraan 110 personen zijn bezweken.

Op eene bevolking van ruim 2500 zielen is derhalve de sterfte, in evenredigheid tot andere plaatsen in de nabijheid, alwaar cholera gewoed heeft, niet zeer aanzienlijk geweest, beloopende het getal slagtoffers in verhouding tot de bevolking slechts 4 per cent. Het getal cholera-lijders en slagtoffers van die ziekte onder de slaven is betrekkelijk gering geweest, hetgeen wordt toegeschreven aan de dadelijke geneeskundige hulp en aan de goede verpleging in 's lands hospitaal. Gedurende het heerschen der cholera is aan de slaven geene andere werkzaamheden opgelegd dan bij den landbouw en de gewone rusttijd van 12 tot 2 ure werd verlengd van 11 tot 3 ure.

Bij het einde van het jaar was de cholera aan het afnemen, en men had het vooruitzigt dat de ziekte spoedig zoude wijken, hetgeen dan ook werkelijk aldus heeft plaats gehad.

De gezondheidstoestand van St. Martin, Saba en Aruba was in 1856 gunstig. Op St. Eustatius heeft de gele koorts, vooral in de maanden Augustus en September, geheerscht, doch meest onder kinderen; waarvan evenwel de afloop gunstiger is geweest dan bij de bezetting; zijnde van het detachement, sterk 25 man, 13 bezweken.

Bij de publicatie van den 26 Julij 1856 (*Publicatieblad* n°. 4) is afgekondigd het Koninklijk besluit van den 12den Mei 1856, n°. 26, waarbij bepalingen werden vastgesteld wegens het houden van quarantaine op het eiland St. Martin (Nederlandsch gedeelte).

H. Onderwijs.

Op de drie landsscholen op Curaçao is gratis onderwijs gegeven aan 182 jongens en 64 meisjes, te zamen 246 kinderen. Op de 16 particuliere scholen (bewaar- en Zondagscholen daaronder begrepen) werden onderwezen 1437 kinderen, waarvan 596 jongens en 841 meisjes. Er werden dus op Curaçao op 19 scholen onderwezen 1683 kinderen, waarvan 778 jongens en 905 meisjes.

Door het Koloniaal Bestuur werd voor de drie landsscholen in het jaar 1856 verstrekt eene som van f 5500; waaruit betaald is aan tractementen der onderwijzers, ondermeesters, schoolbehoeften enz. f 5244.

Op Bonaire werd op de landsschool in 1856 onderwijs gegeven aan 38 kinderen, waarvan 27 jongens en 11 meisjes. De R.-k. armenschool aldaar, onder de leiding van 2 geestelijke zusters, werd bezocht door 28 jongens en 95 meisjes, te zamen door 123 kinderen.

Op Aruba is op de landsschool onderwijs gegeven aan 19 kinderen, waarvan 8 jongens en 11 meisjes; en op de R.-k. armenschool aan 81 kinderen, waarvan 29 jongens en 52 meisjes.

Op St. Martin werd gedurende 1856 op de landsschool aan een gemiddeld getal van 26 leerlingen gratis onderwijs gegeven.

Op de private school aldaar is aan 23 leerlingen onderwijs gegeven.

Op St. Eustatius blijft een geschikt onderwijzer steeds eene behoefte.

Op eenige door private personen gehouden kleine scholen wordt de Engelsche taal, het schrijven en de rekenkunde onderwezen, waardoor jonge kinderen niet geheel van onderrigt verstoken zijn. Ook oefenen de Zondagscholen eenen goeden invloed uit. Daar staat voor ieder de gelegenheid open om gratis onderwijs te ontvangen, waarvan dan ook veel gebruik gemaakt wordt.

Bij de door de schoolcommissie op Curaçao gehouden examina is het haar gebleken, dat het met het lager onderwijs in deze kolonie gunstig gesteld is, en heeft zij zich mogen verblijden over de vorderingen op de landsscholen.

Even als in 1855 was er eene vermindering in het aantal schoolgaande kinderen. Deze vermindering bestond voor het grootste gedeelte bij de Zondagschool op Santa-Rosa in de Oostdivisie. Zij was een gevolg der nooddruftige omstandigheid waarin de arme klasse der bevolking in de buitendistricten verkeerde door de groote duurte der levensmiddelen in de twee laatste jaren; van de reeds geringe verdiensten kon niets worden overgehouden om de kinderen eenigzins goed gekleed naar school te zenden.

Ook op St. Martin, Bonaire en Aruba leverden de gehouden examens de bewijzen van de vorderingen der leerlingen op. De slavenkinderen genieten van 's land wege geen onderrigt; doch jaarlijks wordt er een gedeelte der gelden, afkomstig van den verkoop voor vrijdom van landsslaven op Bonaire, aan den bisschop Niewindt ter hand gesteld, om in het Christelijk onderwijs der slaven te voorzien. Omtrent dat onderwijs, als ook ten aanzien van het schoolonderwijs, is het berigt van gemelden bisschop allezins bevredigend. Op de armenscholen, welke door de Roomsch-katholijke geestelijkheid en door de zusters van liefdadigheid zijn opgerigt en door haar worden bestuurd, is voor de slavenkinderen de gelegenheid geopend om ter school te gaan.

I. Landsgebouwen en openbare werken.

In 1856 is door het genie-departement voltooid geworden het in aanbouw zijnde succursaal-hospitaalgebouw op Mundo-Novo. Er is een magazijn voor artilleriebehoeften nieuw aangebouwd, benevens een woonhuis voor den magazijnmeester der artillerie. Eenige der huizen binnen het fort zijn weder tot officierswoningen ingerigt en in orde gebragt. Aan de kustbatterijen hebben eenige herstellingen plaats gehad.

Behalve het gewone onderhoud der kaden en straten, is er in 1856 voortgegaan met de groote reparatie aan de hoofd- en zijstraten aan de overzijde der haven.

Op St. Eustatius werden de gebouwen in het fort Oranje gedeeltelijk gerepareerd, waarmede in 1857 voor zooveel noodig, zou worden voortgegaan.

De openbare wegen waren in redelijken staat; men gaat voort daaraan zooveel mogelijk verbeteringen aan te brengen.

Op St. Martin bevonden zich in 1856 alle gebouwen in vrij goeden staat. De publieke wegen worden zooveel mogelijk in bruikbaren staat gehouden.

J. Vervoerwezen.

Hierin is in 1856 geene verandering gekomen en wordt derhalve ten deze naar vroegere verslagen, waarbij dit onderwerp uitvoerig behandeld wordt, verwezen.

K. Geldelijk beheer.

§ 1. *Bank.*

Omtrent den stand der Curaçaosche bank op ultimo December 1856, met aansluiting aan dien op ultimo 1855, worden de navolgende bijzonderheden ontleend aan het jaarlijksch verslag van die inrigting.

Het bedrag der bankbiljetten op 1°. Januarij 1856 ter somma van . . onderging geene vermindering.		f 207,965.00
Het kapitaal der bank, voortspruitende uit de ontvangen interesten, disconto's en premien, was op 1°. Januarij 1856.	f 50,609.35	
Gedurende het jaar hebben de operatien der bank bestaan in het beleenen van gelden:		
1°. op gedisconteerde wisselbrieven, volgens art. 9 van het reglement der bank, voorzien van twee behoorlijke endossementen:		
2°. op gouden en zilveren specien in deposito:		
3°. op gouvernements-wissels in deposito, ten gevolge waarvan het eigen fonds der bank, na aftrek der kosten van administratie, vermeerderd is met	7,715.69^5	
en gebragt op		58,325.04^5
Het bedrag van de bankbiljetten en van het kapitaal der bank op ultimo December 1856 was dus		f 266,290.04^5
Daarvan was op dien datum uitstaande:		
a. gedisconteerde wisselbrieven als voren	f 171,000.00	
b. gedeponeerde gouden en zilveren muntspecien . . .	55,582.72^5	
c. gouvernements-wissels	1,762.40^5	
d. het saldo eener beleening, groot f 16,400, aan het Gouvernement van Curaçao	8,000.00	
e. nog onder den waarnemenden secretaris der bank tot het doen van kleine betalingen berustende	4,000.00	
		240,345.13
Saldo in de reservekas der bank.		f 25,944.91^5
Bestaande uit de navolgende bankbiljetten en specien:		
aan bankbiljetten		f 20,335.00
» specie		5,609.91^5
		f 25,944.91^5
Het saldo in de reservekas op ultimo December 1855.		79,712.14
Alzoo minder op ultimo December 1856		f 53,767.22^5

§ 2. *Muntwezen.*

Het muntwezen onderging in 1856 geene verandering. Daaromtrent is bij de regeling van hetzelve in 1854 uitvoerig melding gemaakt.

§ 3. *Begrooting.*

Ter aanvulling van het Verslag over 1855 worden hierbij onder litt. B, C, D, E en F overgelegd de staten van de werkelijke ontvangsten en uitgaven van de eilanden Curaçao, Bonaire, Aruba, St. Eustatius en St. Martin over het jaar 1855, ieder afzonderlijk en vergeleken met de raming van dat jaar.

Tevens worden hierbij gevoegd, onder litt. G, H, I, K en L, de begrootingen voor genoemde eilanden over het jaar 1856; waarvan de uitkomsten, die thans nog niet bekend zijn, nader zullen worden medegedeeld.

L. Personele verordeningen omtrent alle landsdienaren.

Bij beschikking van den 19den Julij 1856, nº. 415 (*Publicatieblad* nº. 3), werd bekend gemaakt 's Konings besluit van den 13den Junij 1856, nº. 73, houdende vaststelling van algemeene bepalingen voor te verleenen buitenlandsche verloven aan ambtenaren en officieren van de landmagt in de Nederlandsche West-Indische bezittingen en ter Kuste van Guinea.

M. Slavenbevolking.

Buitengewone voorvallen hadden er onder de slavenbevolking niet plaats. Op de naleving der verordeningen ten aanzien der slaven wordt door het Koloniaal Bestuur een zooveel mogelijk naauwkeurig toezigt gehouden.

Van Curaçao zijn er in 1856 38 slaven ontvlugt; sommigen met eene boot die zij van de schepen los sneden of op eene andere wijze magtig werden; anderen weder op eene onbekende wijze. Het vermoeden bestaat echter, dat er meer slaven uit dit eiland zijn gevlugt dan het opgegeven getal aanwijst.

Bij de publicatie van $^{29}/_{30}$ October 1856 (*Publicatieblad* nº. 5) is ten aanzien der publicatie van 9 November 1855, nº. 15, waarbij geregeld worden alle aangelegenheden betreffende het vastleggen en verzekeren van ponten, kano's, booten en dergelijke vaartuigen, die ter voorkoming van ontvlugting werd uitgevaardigd, eenige wijziging en verduidelijking daargesteld. De maatregelen door het Bestuur tot opsporing der ontvlugte slaven in het werk gesteld bleven vruchteloos.

Bij de publicatie van den 14den Februarij 1857 (*Publicatieblad* nº. 2) werden afgekondigd de bepalingen ten aanzien der voeding, kleeding, verpleging, huisvesting en afstraffen van slaven.

Op St. Eustatius en Bonaire hebben er geene ontvlugtingen van slaven plaats gehad.

Van Aruba daarentegen zijn 10 slaven ontvlugt. Ter zake van ontvlugting werden in het jaar 1856 geene regtsvervolgingen ingesteld.

Door de regtbank op Curaçao zijn in 1856 drie vonnissen tegen slaven gewezen, als: 1 wegens het overtreden der publicatie op het vastleggen en verzekeren van ponten enz., 1 wegens gequalificeerde feitelijke gewelddadigheid en 1 wegens veedieverij.

Te Saba is er één geregtelijk onderzoek ingesteld betreffende het in brand steken van een buitengebouw door eenige slaven, welke zaak naar het openbaar ministerie op St. Eustatius is verwezen. Geene afstraffingen van slaven door de politie hebben er in 1856 plaats gehad. Vermits art. 17 van het reglement op de behandeling van slaven, de dato $^{29}/_{30}$ September 1824 (*Nieuw Publicatieblad* nº. 78), aan de meesters de bevoegdheid geeft, zonder tusschenkomst der politie huishoudelijke straffen op te leggen, schijnen de meesters zich daartoe bepaald te hebben. Slechts eene klagte is er ingekomen en behandeld wegens mishandeling van slaven door den meester; waarop echter de strafvervolging is voorkomen door betaling van het maximum der boete.

Omtrent het onderwijs der slaven zijn in het hoofddeel II bereids eenige bijzonderheden medegedeeld.

N. Nijverheid.

I. LANDBOUW.

Daar de regens eerst laat tegen het einde van November 1856 op Curaçao invielen,

is op eenige plantages, vooral op die welke van geene toereikende slavenmagten voorzien zijn, de maïsoogst mislukt.

Op enkele plantages evenwel, alwaar het op den gewonen tijd had geregend, is genoegzaam koren ingezameld; de oogst der andere voortbrengselen van den landbouw was zeer gunstig.

Op ééne plantage is in 1856 eene hoeveelheid van 300 pond cochenille ingeoogst, welke geringe opbrengst is toe te schrijven aan de droogte in de eerste helft van het jaar.

Onder het het vee heeft er veel sterfte plaats gehad door ziekte.

Het jaar 1856 is voor Bonaire bijzonder ongelukkig geweest door eene ongekende en aanhoudende droogte en daaruit gevolgde mislukking van elken oogst. Daarbij brak in Augustus nog de cholera uit, die gedurende drie maanden woedde, en dat juist in den tijd waarop de voorbereidende werkzaamheden tot het bebouwen der maïsgronden moesten plaats hebben.

Op Aruba was de oogst van maïs en andere voortbrengselen van den grond vrij gunstig.

Op Bonaire werd op het etablissement Guatemala 823 pond cochenille verkregen, en op Aruba, op het etablissement Canachite, 281 pond. Door de particulieren, die zich op Aruba op de nopalcultuur hebben toegelegd, is ook eene redelijke hoeveelheid cochenille ingeoogst, die, gelijk ook de door het Gouvernement verkregene, tot goede prijzen is verkocht.

De aloë heeft op Bonaire 9762 pond en op Aruba 4008 pond opgeleverd. Op het etablissement de Hoop, op Curaçao, is in 1856 geen product verkregen.

Eene opgaaf van de gouvernementsculturen op de eilanden Bonaire en Aruba wordt in den volgenden staat medegedeeld.

NAMEN der ETABLISSEMENTEN.	SOORT VAN PRODUCT.	Hoeveelheid product, verkregen gedurende het jaar 1856.	Geldwaardig bedrag der producten.	Aanmerkingen.
Guatemala en Mexico. .	Cochenille. .	823 pond.	f 2096.30	Op het eiland Bonaire te zamen f 7231.16½.
Amboina.	Aloë	9762 »	5134.865	
Canachite	Cochenille. .	281 »	761.51	Op het eiland Aruba te zamen f 2244.47.
Socotora	Aloë	4008 »	1482.96	

De geldelijke uitkomsten van de nopalcultuur en van de cochenille-teelt op de drie eilanden worden voorgesteld in den onder lit. M hierbij gevoegden generalen staat van uitgaven en opbrengsten van cochenille en aloë. Daaruit blijkt dat in 1856 verkregen is:

1,104 pond cochenille, welke hebben opgebragt.	f	2857.81
13,770 » aloë » » »		6617.825
	f	9475.635

De cochenille-oogst was voor 1856 geraamd als volgt:

voor Bonaire 1000 pond à f 2.25	f	2250.00
voor Aruba 300 » » id.		675.00
1300 pond à	f	2925.00

hetgeen, vergeleken met de opbrengst van 1104 pond à f 2857.81, een minder gewigt van 196 pond, doch eene meerdere waarde van f 67.19 aanwijst.

De prijs, geraamd per pond op f 2.25, is geweest 2.29 1/2.
De aloëhars was geraamd:

voor Bonaire 2000 pond à 17 cents	f	340.00
voor Aruba 4000 » » id.		680.00
6000 pond à	f	1020.00

De opbrengst in 1856 was:

op Bonaire 9,762 pond à	f 5134.86[5]		
op Aruba 4,008 » »	1482.96	f	6617.82[5]
13,770 pond			
Gevende met de raming een voordeelig verschil van 7770 pond en van		f	5597.82[5]

Op St. Eustatius was de oogst in het jaar 1856 als zeer voldoende aan te merken, hebbende de opbrengst bestaan uit:

650 Amsterdamsche ponden suiker,
5,000 gallons melasse,
19,000 » rhum,
1,500,000 ponden yams,
3,000 vaten aardappelen,
190 » grondnoten,

hetgeen te zamen op eene waarde van f 131,100 is geschat.

Op St. Martin is eene minder gunstige uitkomst van den oogst verkregen, ten gevolge van het ongestadige der regensaizoenen, waardoor vooral de aardappelenbouw is mislukt; zoodat dit voornaam voedingsmiddel van de arbeidende klasse van elders is moeten aangevoerd worden.

Op 10 plantages, die nog in bewerking waren, werd verkregen:

93,985 Amsterdamsche ponden suiker,
8,133 gallons rhum,
1,230 » melasse,

welke producten te zamen eene waarde bezaten van f 20,056.75: de suiker berekend à f 10 de 100 pond, de rhum à f 1.25 en de melasse à 40 cents per gallon.

II. Veeteelt.

De veestapel van particulieren bedroeg op ultimo December 1856:

Op	Paarden.	Ezels.	Muil-ezels.	Stuks horenvee	Schapen.	Geiten.	Varkens.
Curaçao	511	2,286	21	3045	30,874	18,235	223
Bonaire	8	166	»	»	500	5,188	36
Aruba	87	437	3	96	2,005	7,166	46
St. Eustatius	102	111	95	257	399	150	»
St. Martin	232	57	30	575	1,040	260	174

De gouvernements-veestapel bestond op hetzelfde tijdstip uit:

op Bonaire, 58 paarden, 51 stuks horenvee, 511 schapen en 43 geiten, en
» Aruba, 12 » 66 schapen, benevens eenige ezels.

Van de kudde veredelde schapen op Bonaire is in 1856 verkregen 550 pond wol, verkocht voor f 780.

III. UITGIFTE VAN GRONDEN.

Op ultimo December 1855 waren er uitgegeven:

op Curaçao,	14	concessien, metende te zamen	47.30½ bunder,
» Bonaire,	3	» » » »	24.66 »
» Aruba,	417	» » » »	759.18½ »
Te zamen	434	» » » »	881.15 »
Gedurende 1856, zijn teruggegeven:			
van Aruba,	4	concessien, metende te zamen	10.15.43 bunder.
	430		820.99.57 bunder.
Daartegen zijn in 1856 verleend:			
op Aruba,	7	» » » »	30.73.26 »
Zoodat op ultimo December 1856 in uitgifte bleven	437	concessien, metende te zamen	851.72.83 bunder.

Tot uitbreiding van gronden en gebouwen zijn gedurende 1856, onder nadere goedkeuring des Konings, in eigendom afgestaan:

op Curaçao 5 }
» Bonaire 2 } perceelen gronds.
» Aruba 1 }

De ontginning van delfstoffen-bevattende gronden op het eiland Aruba, waarvan, blijkens vroegere verslagen, het uitsluitend regt voor den tijd van 40 achtereenvolgende jaren aan den heer L. J. DE JONGH te 's Gravenhage is toegekend, is sedert het vertrek naar Engeland van den directeur bij de werkzaamheden, die nog niet is teruggekeerd, gestaakt.

IV. ZOUTPANNEN.

Gedurende 1856 zijn de zoutpannen op Bonaire bevrijd gebleven van overstroomingen door regens; ten gevolge waarvan een goede oogst werd verkregen. Er werden ingezameld 69,925 vaten, zijnde 4925 vaten meer dan de raming. Hiervan zijn verkocht en geleverd 35,525 vaten à f 1.75, gevende . . . . f 62,186.25

waarbij gevoegd de winst op een wissel van Bonaire in remise ontvangen à 44.37

Te zamen . f 62,230.62

De raming over 1856 was 65.000 vaten à f 1. . . . . 65,000.00

dus was de geldelijke opbrengst . . . . f 2,769.38
onder de raming.

De zoutoogst op Curaçao was tamelijk goed.

Er is eene hoeveelheid van 26,862 vaten in 32 vaartuigen, metende 4275½ ton, uitgevoerd.

De oogst op St. Martin leverde in 1856 geen hoop op voor gunstige uitkomsten. Eene zware onweêrsbui bragt aan de groote zoutpan veel nadeel toe. De sterkte van het panwater, dat tot 16 graden was gevorderd, nam dien ten gevolge af tot 11 graden.

De particuliere bestekken hebben in dat jaar ongeveer 27,000 vaten zout opgebragt. Tot ultimo December was er niet meer uitgevoerd dan 11,000 vaten, verkocht tot den prijs van f 1.20 per vat van 3 schepels, hetgeen waarschijnlijk is toe te schrijven aan de minder goede hoedanigheid.

V. SCHEEPSBOUW.

Gedurende 1856 zijn te Curaçao opgebouwd en van stapel gelaten van de werven aldaar 7 schooners, te zamen metende 366 ton, en te Bonaire 2 barken, te zamen metende 17 ton.

VI. HANDEL EN SCHEEPVAART.

Curaçao.

De in- en doorvoer der voornaamste artikelen in 1856 wordt aangeduid op den staat van invoer, onder lit. N, en den staat van doorvoer onder lit. O als bijlagen bij dit Verslag gevoegd. Gelijk in vroegere Verslagen reeds dikwerf is gezegd, moet wederom hier worden aangestipt, dat het vrijhandelsstelsel geene gelegenheid laat, naauwkeurige opgaven te doen. Het 1 per cent patentregt over de waarde van aangebragte goederen was over het jaar 1856 geraamd op . . . . f 16,066.00

en heeft opgebragt		18,120.49 5
Dus meer dan de raming	f	2,054.49 5
De accijns op den rhum was geraamd op	f	4,317.00
en heeft opgebragt		2,560.50
Derhalve minder dan de raming . . .	f	1,756.50
Het haven- en veiligheidsregt was geraamd op.	f	6,655.00
en heeft opgebragt.		8,671.28 5
Dus meer dan de raming.	f	2,016.28 5
Het licht- en bakengeld was geraamd op.	f	3,600.00
En heeft opgebragt		3,801.88
Dus meer dan de raming	f	201.88

In het jaar 1855 bedroeg de opbrengst:

van het 1 pct. patentregt	f	15,020.84	en de accijns op den rhum	f	4,331.30
In 1856 was dezelve. . . .		18,120.49 5	„ „ „ „ „ „		2,560.50

Alzoo in dit jaar:

meer aan 1 pct. patentregt .	f	3,099.65 5	en minder accijns op rhum	f	1,770.80

In 1856 zijn te Curaçao binnengekomen met ladingen voor directen invoer:

	716	vaartuigen,	metende	39,593	ton
en voor doorvoer.	17	»	»	1,360	»
Die welke binnen 3 etmalen weder met hunne ladingen vertrokken zijn	15	»	»	2,091	»
Te zamen. . .	748	»	»	43,944	»
Totaal in 1855. . .	711	»	»	39,930	»
Alzoo in 1856 meer. . .	37	»	»	4,014	»

De staat onder lit. P doet daaromtrent meer bijzonderheden kennen.

Onder de 20 vaartuigen aangeteekend op dien staat als direct uit Europesche havens aangekomen, zijn er 10 uit Amsterdam en 2 uit Rotterdam.

Bij het einde van het jaar waren er in het register, als in de kolonie te huis behoorende ingeschreven: 54 vaartuigen, metende te zamen 2569 ton; zijnde dus 3 vaartuigen en 349 ton meer dan in 1855.

De in- en uitvoer van Curaçao met de Republiek Venezuela kan niet worden opgegeven, uit hoofde van het niet ontvangen der in vroegere verslagen gebruikte memorie van den secretaris van het departement van financien in die Republiek.

Even zoo kunnen, bij gebrek aan opgave, de vroegere mededeelingen omtrent den uitvoer uit Curaçao naar Noord-Amerika over dit jaar niet worden geleverd.

Bonaire.

In 1856 heeft op Bonaire de opbrengst bedragen:

van het ankergeld	f 405.00
» » tonnegeld.	4.80
» de recognitie.	481.61
	f 891.41
In 1855 bedroegen deze inkomsten	656.90
Alzoo meer dan in 1855. . .	f 234.51

Er werden aldaar ingeklaard 268 vaartuigen, metende 7292 ton, als:

207	onder	Nederlandsche	vlag, waaronder booten;
9	»	Amerikaansche	»
3	»	Engelsche	»
48	»	Venezulaansche	»
1	»	Spaansche	»

en uitgeklaard 232, metende 7235 ton, waarvan:

172	onder	Nederlandsche	vlag, waaronder booten,
9	»	Amerikaansche	»
3	»	Engelsche	»
47	»	Venezulaansche	»
1	»	Spaansche	»

In 1855 werden er ingeklaard 287 vaartuigen, metende 7720 ton;
» 1856. . . . . 268 » » 7292 »

dus minder dan in 1855 . . . 19 vaartuigen, metende 428 ton;

welke vermindering is ontstaan door de reeds vermelde geheerscht hebbende epidemie, waardoor minder schepen Bonaire hebben aangedaan. De vaart wordt aangehouden door de in de kolonie te huis behoorende kleine schoeners en booten, waarin alle landsproducten, uitgezonderd het zout, verscheept en alle levensmiddelen aangebragt worden.

Het verschil tusschen het aantal in- en uitklaringen ontstaat door vaartuigen onder Nederlandsche vlag.

Van de in het jaar 1856 ingezamelde hoeveelheid zout, ten bedrage van f 69,925 vaten, is eene hoeveelheid van 35,535 vaten ingevoerd door 37 vaartuigen, metende 3369 ton, als:

22 Nederlandsche,
9 Amerikaansche,
3 Engelsche,
2 Venezulaansche,
en 1 Spaansche.

Van Curaçao zijn in 1856 afkomstig uit particuliere pannen uitgevoerd in 32 schepen, metende 4275½ ton, 26,862 vaten.

Aruba.

In 1856 heeft aldaar bedragen:

het ankergeld	f 122.50
» tonnegeld	*Nihil.*
de recognitie	13.31⁵
	f 135.81⁵
In 1855 bedroeg het	275.17⁵
Minder dan in 1855	f 139.36

Op dat eiland zijn ingeklaard	108	vaartuigen,
en uitgeklaard	105	»
In 1855 waren ingeklaard	98	»
en in 1856	108	»
Meer dan in 1855	10	»

St. Eustatius.

Op dit eiland blijft de handel voortdurend kwijnen, zonder vooruitzigt op herstel.

De invoeren bepalen zich uitsluitend tot het hoogst benoodigde voor consumtie, voornamelijk meel, visch, zout, kaarsen en drooge goederen; welke artikelen voor het meerendeel van de naburige eilanden worden aangevoerd. Het is niet mogelijk de invoeren met juistheid op te geven.

De uitvoer heeft in 1856 bedragen:

aan suiker	757	pond;
» melasse	4,695	gallons;
» rum	24,062½	»

aan yams.	714,690	pond;
» zoete aardappelen . . .	1,523	vaten;
» pindas	94	»
» tras	253	»
» klinkers.	20,657	stuks, afkomstig uit afbraak van huizen;
» ezels.	5	»
» muilezels	4	»
» horenvee	8	»
» schapen.	2	»

Te zamen geschat op eene waarde van f 124,310.42.

Gedurende dat jaar zijn te St. Eustatius aangekomen en vertrokken de navolgende vaartuigen, als:

	164	onder Nederlandsche vlag, metende		1222	ton;
	197	» Engelsche » »		4342	»
	8	» Amerikaansche » »		1239	»
	4	» Fransche » »		83	»
	40	booten onder Zweedsche » niet opgegeven.			
Te zamen	413	vaartuigen, metende		6886	» ongerekend de Zweedsche vaartuigen.
In 1855 was het getal	409	vaartuigen;			
zoodat er in 1856 eene vermeerder. was van	4	»			

St. Martin.

Gedurende 1856 zijn aldaar aangekomen en weder uitgeklaard 175 vaartuigen, te zamen metende 5411 ton, als:

	85	onder Nederlandsche vlag, metende	1338 ton;
	69	» Engelsche » »	1142 »
	5	» Fransche » »	120 »
	16	» Amerikaansche » »	2811 »
totaal	175	vaartuigen, metende	5411 »
In 1855 was dit	146	» »	4962 »
Meer in 1856 .	29	» »	449 »

De invoer, zoowel voor plaatselijke consumtie als voor opslag in het entrepôt, hebben bestaan in manufacturen, houtwaren enz. en uit 2487 gallons rhum, 3628 gallons melasse, 17,520 pond zoete aardappelen en 3430 pond yams.

De uitvoer van voortbrengselen van het eiland heeft bestaan in 10,999½ vaten zout, 65,263 pond suiker, 110 gallons rhum, 2691 gallons bayrhum, 916 pond katoen, 8810 pond arrowroot, 193 pond tamarinde, 250 pond huiden, 9 dozijn geitenvellen, 317 stuks horenvee, 24 paarden, 536 schapen, 151 geiten en 6 varkens.

Voorts zijn nog uitgevoerd, uit particulier entrepôt:

2103 vaten tarwemeel,		6 vaten rijst,
1022 » koren,		179,000 cingels,
388 » rogge,		62,000 voeten houtwaren,
166 » spek,		135 tonnetjes boter,
50 » vleesch,		112 » reuzel,
22 » brood,		21 » spijkers,
14 » beschuit,		17 » loodwit,
88 » makreel,		330 kistjes kaarsen,
25 » azijn,		159 » zeep,
4 » olie,		31 » kaas,
7 » tabak,		661 zakken koren,
7 » melasse,		58 » boonen,
7 » hars,		3 » peper,
11 » teer,		53 » koffij,
11 » pek,		42 kelders jenever,
14 » punch-rhum,		5 damejeans jenever,
17 stuks Tiercen-hammen,		34 pullen olie,
12 pakken touw,		13 pijpen azijn,
65 kisten koopmanschappen,		41 vaatjes »
2553 pond geraffineerde suiker,		7 dozijn stoelen.

Overgescheept van het eene vaartuig in het andere:

560 vaten tarwemeel,	10 zakken rijst,
174 » koren,	55 » koren,
25 » rogge,	15 » erwten,
27 » spek,	7 kistjes rozijnen,
5 » vleesch,	3 » manufacturen,
8 » boter,	5 » kazen,
20 » reuzel,	52 » kaarsen,
26 » haring,	25 » zeep.
31 kelders jenever,	

In vergelijking met den uitvoer in het jaar 1855 zal men eene gunstige verandering bespeuren; dit levert al weder het bewijs op, dat het particulier entrepôt strekt tot verlevendiging en uitbreiding van het handelsvertier.

Immers blijkt het dat in 1855 meer uitgevoerd zijn dan in 1855:

833 vaten tarwemeel,	14 » azijn,
338 » koren,	30 pullen olie,
195 » rogge,	1 vat tabak,
55 » spek,	6 vaten hars,
27 » vleesch,	5 » teer,
1 vat scheepsbrood,	7 » pek,
14 vaten beschuit,	173,000 cingels,

3200 voet houtwaren,	684 vaten koren,
23 tonnetjes boter,	1 zak peper,
14 » reuzel,	44 zakken koffij,
10 vaatjes spijkers,	40 kelders jenever,
85 kistjes zeep,	1 damejean jenever.
206 zakken koren,	

VII. ANDERE TAKKEN VAN NIJVERHEID.

Op Curaçao bepaalde zich ook in 1856 de nijverheid tot het vervaardigen van meubelen, strooheoden, cigaren en mandjes. Men kan met geene juistheid de waarde der uitgevoerde voortbrengselen van nijverheid opgeven, doch die der uitgevoerde stroohoeden alleen wordt berekend op f 312,929.83.

VIII. BRIEFWISSELING.

De verzending der brieven uit Curaçao naar Nederland en andere plaatsen geschiedt gedeeltelijk door directe gelegenheden, doch meestal door middel van de Engelsche mail. De brieven worden van daar naar St. Thomas ter verdere verzending gebragt en afgehaald door eene Nederlandsche, te Curaçao te huis behoorende schoener, die jaarlijks door het Gouvernement wordt afgehuurd en twee maal in de maand naar St. Thomas vertrekt.

De Minister van Staat, Minister van Kolonien,

ROCHUSSEN.

Verslag van het beheer en den staat der Kolonien over 1856.

BIJLAGE **B** (*) VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 53.

STAAT der Ontvangsten en Uitgaven van het eiland Curaçao over 1855, vergeleken met de raming van dat jaar.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	GERAAMD BEDRAG.	WERKELIJKE ONTVANGSTEN.		
		Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Belasting op grondeigendommen, hypotheken en slaven	f 39,645.00	f 40,480.37	»	f 40,480.37
Zegelregt	7,012.00	7,382.35	»	7,382.35
Accijns op ingevoerde goederen	17,000.00	15,020.84	»	15,020.84
» » rhum	5,500.00	4,331.30	»	4,331.30
Patenten	4,458.00	4,717.50	»	4,717.50
Venduregten	3,078.00	2,955.87	»	2,955.87
Belasting op de erfvolging of collaterale successie.	428.00	294.87	»	294.87
Idem op den verkoop en alienatie van slaven.	1,989.00	919.20	»	919.20
Idem op den uitvoer van slaven	19.00	»	»	»
Huur van landsslaven	24.00	153.00	»	153.00
Belasting op het slagten van vreemd horenvee.	442.00	1,842.00	»	1,842.00
Inkomsten van de vleeschhal	3,921.00	3,033.80	»	3,033.80
Haven- en veiligheidsregt	6,580.00	5,957.52⁵	»	5,957.52⁵
Transporteren	f 90,126.00	f 87,088.62⁵	»	f 87,088.62⁵

(*) De bijlage lit. **A** is, ter inzage van de leden der Kamer, ter griffie nedergelegd.

OMSCHRIJVING.	GERAAMD BEDRAG.	WERKELIJKE ONTVANGSTEN. Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Per transport	f 90,126.00	f 87,088.62^{5}	»	f 87,088.62^{5}
Vuur- en bakengeld.	3,700.00	2,942.25	»	2,942.25
Leges, meetloon van vaartuigen, boeten, briefporten en verkoop van havenreglementen . .	890.00	2,592.29	»	2,582.29
De 100ste penning op den verkoop van vaste goederen	1,444.00	3,828.24	»	3,828.24
Contributie tot instandhouding der schutterij . .	5,222.00	5,080.00	»	5,080.00
Agio van verkochte wissels	10,108.00	7,701.90	»	7,701.90
Belasting op loterijen	50.00	242.00	»	242.00
Kortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen	8,858.00	8,907.34^{5}	»	8,907.34^{5}
Renten van het kapitaal, vroeger op het grootboek der nationale schuld ingeschreven ten name van het voormalig West-Indisch pensioenfonds .	5,473.62	»	f 5,473.62	5,473.62
Restitutie van pensioenen aan officiers-weduwen.	4,644.82	»	»	»
Restitutie van verplegingskosten ten laste van 's Rijks marine, alsmede voor aan 's Rijks schepen te leveren medicamenten	3,249.00	4,907.58	»	4,907.58
Diverse inkomsten	1,092.00	7.64^{5}	88,011.27^{5}	88,018.92
Verkoop van producten	2,250.00	958.00^{5}	»	958.00^{5}
	f 137,107.44	f 124,245.88	f 93,484.89^{5}	f 217,730.77^{5}
Meer ontvangen dan geraamd	80,623.33^{5}			
	f 217,730.77^{5}			f 217,730.77^{5}

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	GERAAMD BEDRAG.	WERKELIJKE UITGAVEN.		
		Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Kosten van algemeen bestuur	f 23,910.00	f 16,529.00	f 6,773.51	f 23,302.51
Departement van politie en justitie	22,568.00	21,218.00	1,350.00	22,568.00
„ „ finantien	55,835.23⁵	43,208.30	11,520.27⁵	54,728.57½
Kosten van de eeredienst en het lager onderwijs.	22,717.76	19,824.06	700.00	20,524.06
Plaatselijke en huishoudelijke kosten	26,690.00	22,140.29¼	1,424.61⁵	23,564.90¾
Kosten van landsgebouwen en van eigendommen.	56,635.00	22,388.79½	„	22,388.79½
„ „ de geneeskundige dienst	14,276.00	11,584.77½	2,691.22⁵	14,276.00
Militaire kosten	174,153.56	132,410.11½	34,891.65	167,301.76½
Kosten der genie, fortificatien en middelen van defensie	19,682.35	5,624.02	12,860.62	18,484.64
Kosten ter bevordering van nieuw ingevoerde cultures	2,620.00	2,509.36¾	„	2,509.36¾
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden	57,900.00	53,331.09½	14,525.78	67,856.87½
	f 476,987.90⁵	f 350,767.82	f 86,737.67⁵	f 437,505.49⁵
Minder uitgegeven dan geraamd	39,482.41			
	f 437,505.49⁵			f 437,505.49⁵
Meer uitgegeven dan ontvangen				219,774.72
				f 217,730.77⁵

BIJLAGE C VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 54.

STAAT der Ontvangsten en Uitgaven van het eiland Bonaire over 1855, vergeleken met de raming van dat jaar.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	GERAAMD BEDRAG.	WERKELIJKE ONTVANGSTEN.		
		Bonaire en Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Ankergeld	f 1,235.00	f 652.50	»	f 652.50
Recognitiegeld	644.00	»	»	»
Zegelregt	178.00	196.07[5]	»	196.07[5]
Belasting op den eigendom van slaven. . . .	112,00	174.00	»	174.00
Tonnegeld.	95.00	4.40	»	4.40
Kortingen op de inkomsten van ambtenaren, wegens pensioenen	1,205.00	939.80	»	939.80
Grondbelasting	24.00	79.25	»	79.25
Belasting op den verkoop van slaven	11.00	8.00	»	8.00
Vuur- en bakengeld	1,300.00	353.95	»	353.95
Opbrengst van zout	65,000.00	50,933.75	»	50,933.75
Transporteren. .	f 69,804.00	f 53,341.72[5]	»	f 53,341.72[5]

OMSCHRIJVING.	GERAAMD BEDRAG.	WERKELIJKE ONTVANGSTEN.		
		Bonaire en Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Per transport. .	f 69,804.00	f 53,341.72⁵	»	f 53,341.72⁵
Opbrengst van watapanapeul	1,000.00	3,834.16⁵	»	3,834.16⁵
» » aloëhars	2,040.00	2,653.54⁵	»	2,653.54⁵
» » wol.	255.00	290.00	»	290.00
» » cochenille.	6,525.00	7,978.13	»	7,978.13
» » cochenille-poeder	»	33.88	»	33.88
» » brandhout	1,155.00	1,186.50	»	1,186.50
» » rood verwhout.	»	2,369.49	»	2,369.49
» » horenbeesten	100.00	800.00	»	800.00
» » steenezels	660.00	398.00	»	398.00
» » schapen	30.00	379.88⁵	»	379.88⁵
» » paarden	»	100.00	»	100.00
Koopschat van voor vrijdom verkochte landsslaven	»	1,740.00	»	1,740.00
Belasting op publieke verkoopingen	»	59.95	»	59.95
Huur van landsslaven.	»	31.00	»	31.00
Diverse ontvangsten	100.00	441.55⁵	»	441.55⁵
	f 81,669.00	f 75,637.82⁵	»	f 75,637.82⁵
Minder ontvangen dan geraamd. . . .	6,031.17⁵			
	f 75,637.82⁵			f 75,637.82⁵
Meer ontvangen dan *uitgegeven*.				21,144.16⁵
				f 54,493.66

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	GERAAMD BEDRAG.	WERKELIJKE UITGAVEN. Bonaire en Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Tractementen	f 6,680.00	f 6,260.00	»	f 6,260.00
Pensioenen	1,424.00	1,425.64	»	1,425.64
Wachtgelden	680.00	903.94	»	903.94
Soldijen en rantsoenen	547.50	547.50	»	547.50
Toelagen	504.00	504.00	»	504.00
Onderwijs	800.00	800.00	»	800.00
Bureaukosten	175.00	159.00	»	159.00
Landsslaven	14,440.00	19,321.56[5]	»	19,321.56[5]
Geneeskundige behoeften	900.00	771.57[5]	»	771.57[5]
Verstrekkingen en benoodigdheden	2,000.00	1,366.24	»	1,366.24
Landsgebouwen	3,900.00	72.32	»	72.32
Vuurtoren	835.00	1,018.47[5]	»	1,018.47[5]
Vrachtgelden	1,205.00	2,437.45	»	2,437.45
Diverse onkosten	10,045.60	13,980.35	»	13,980.35
Cultures	5,050.00	4,925.60[5]	»	4,925.60[5]
	f 49,186.10	f 54,493.66	»	f 54,493.66
Meer uitgegeven dan geraamd	5,307.56			
	f 54,493.66			f 54,493.66

BIJLAGE D VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 55.

STAAT der ontvangsten en uitgaven van het eiland Aruba over 1855, vergeleken met de raming van dat jaar.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	GERAAMD BEDRAG.	WERKELIJKE ONTVANGSTEN. Aruba en Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Ankergeld	f 192.00	f 187.50	»	f 187.50
In- en uitvoer van goederen	71.00	87.67[5]	»	87.67[5]
Zegelregt	176.00	204.70	»	204.70
Belasting op den eigendom van slaven	438.00	324.50	»	324.50
Grondbelasting	518.00	338.75	»	338.75
De 100ste penning	8.00	10.58	»	10.58
Belasting op den verkoop van slaven	99.00	112.00	»	112.00
Patenten op drankwinkels	197.00	165.00	»	165.00
Tonnegeld	1.00	»	»	»
Korting op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen	557.00	557.00	»	557.00
Diverse ontvangsten	60.00	638.50	»	638.50
Opbrengst van cochenille	10.125.00	4,375.52	»	4,375.52
» » cochenille-poeder	»	5.76	»	5.76
» » aloëhars	255.00	»	»	»
» » wol	30.00	50.00	»	50.00
» » paarden	»	50.00	»	50.00
	f 12,727.00	f 7,107.58[5]	»	f 7,107.58[5]
Minder ontvangen dan geraamd	5,619.41[5]			
	f 7,107.58[5]			f 7,107.58[5]

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	GERAAMD BEDRAG.	WERKELIJKE UITGAVEN.		
		Aruba en Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Tractementen	f 3,200.00	f 3,425.00	»	f 3,425.00
Pensioenen	934.20	934.20	»	934.20
Wachtgelden	133.33	122.67	»	122.67
Soldijen en rantsoenen	365.00	182.50	»	182.50
Toelagen	60.00	60.00	»	60.00
Bureaukosten	200.00	200.00	»	200.00
Lager en Christelijk onderwijs	700.00	700.00	»	700.00
Landsslaven	325.00	351.78	»	351.78
Benoodigdheden	300.00	911.42	»	911.42
Vrachtgelden	233.50	104.70	»	104.70
Landsgebouwen	300.00	291.65	»	291.65
Diverse inkomsten	141.20	954.64	»	954.64
Cultures	7,030.00	6,711.25	»	6,711.25
	f 13,922.23	f 14,949.81	»	f 14,949.81
Meer uitgegeven dan geraamd	1,027.58			
	f 14,949.81			f 14,949.81
Meer uitgegeven dan *ontvangen*				7.842.22^{5}
				f 7,107.58^{5}

BIJLAGE E VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

Nº. 56.

STAAT der Ontvangsten en Uitgaven van het eiland St. Eustatius over 1855, vergeleken met de raming van dat jaar.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	GERAAMD BEDRAG.	WERKELIJKE ONTVANGSTEN. St. Eustatius.	WERKELIJKE ONTVANGSTEN. Nederland.	WERKELIJKE ONTVANGSTEN. Totaal.
Belasting op producten van suikerplantages. . .	f 997.00	f 1,966.64	»	f 1,966.64
» » het vee	106.00	115.00	»	115.00
» » de huishuren	300.00	421.75	»	421.75
» » hypotheken en notariele obligatien .	744.00	206.77	»	206.77
» » den verkoop van slaven.	18.00	»	»	»
Contributie voor de schutterij	333.00	406.00	»	406.00
Grondregten	402.00	551.20	»	551.20
Patentregt	534.00	804.11	»	804.11
Zegelregt	554.00	583.87⁵	»	583.87⁵
Venduregten	419.00	446.18⁵	»	446.18⁵
De 50ste penning	45.00	12.00	»	12.00
» 40ste »	43.00	206.25	»	206.25
Regt op de collaterale successie.	64.00	1,004.09	»	1,004.09
Zeebrieven	1.00	1.00	»	1.00
Leges.	244.00	185.75	»	185.75
Korting op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen	1,064.00	1,325.61	»	1,325.61
Diverse ontvangsten.	100.00	»	»	»
	f 5,950.00	f 8,236.23	»	f 8,236.23
Meer ontvangen dan geraamd	2,286.23			
	f 8,236.23			f 8,236.23

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	GERAAMD BEDRAG.	WERKELIJKE UITGAVEN. St. Eustatius en Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Kosten van algemeen bestuur	f 5,300.00	f 5,300.00	»	f 5,300.00
» » politie en justitie	1,940.00	1,940.00	»	1,940.00
Departement van Finantien	11,099.40	8,849.40	f 1,600.00	10,449.40
Militaire kosten	11,574.47[5]	9,044.69[5]	»	9,044.69[5]
Landsgebouwen en eigendommen	1,000.00	946.59[5]	»	946.59[5]
Kosten der schutterij	900.00	486.80[5]	148.91	635.71[5]
Kosten van de eeredienst.	1,200.00	1,200.00	»	1,200.00
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden	600.00	1,140.23[5]	»	1,140.23[5]
	f 33,613.87[5]	f 28,907.73	f 1,748.91	f 30,656.64
Minder uitgegeven dan geraamd	2,957.23[5]			
	f 30,656.64			f 30,656.64
Meer uitgegeven dan ontvangen				22,420.41
				f 8,236.23

BIJLAGE F VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden).

N°. 57.

STAAT der ontvangsten en Uitgaven van het eiland St. Martin over 1855, vergeleken met de raming van dat jaar.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	GERAAMD BEDRAG.	WERKELIJKE ONTVANGSTEN. St. Martin en Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Inkomende regten	f 5,406.00	f 4,134.85⁵	»	f 4,134.85⁵
Uitgaande regten en vlaggegelden	4,160.00	2,130.01	»	2,130.01
Zegelregt	813.00	546.00	»	546.00
De 50ste penning	284.00	104.57	»	104.57
» 40ste »	15.00	50.88	»	50.88
Leges van diverse kantoren	12.00	3.33	»	3.33
Admissie-ceelen tot den verkoop van sterken drank	234.00	143.76	»	143.76
Venduregten	541.00	684.04	»	684.04
Een per cent op hypotheken ten voordeele van vreemden en non-residenten	21.00	31.34	»	31.34
Successieregten	30.00	6,381.97	»	6,381.97
Lastgelden op vaartuigen	11.00	7.33	»	7.33
Belasting op den verkoop van slaven	21.00	»	»	»
Korting op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen	1,945.00	2,043.36	»	2,043.36
Diverse ontvangsten	100.00	135.00	»	135.00
	f 13,593.00	f 16,396.44⁵	»	f 16,396.44⁵
Meer ontvangen dan geraamd	2,803.44⁵			
	f 16,396.44⁵			f 16,396.44⁵

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	GERAAMD BEDRAG.	WERKELIJKE UITGAVEN. St. Martin en Curaçao.	WERKELIJKE UITGAVEN. Nederland.	WERKELIJKE UITGAVEN. Totaal.
Kosten van algemeen bestuur	f 5,650.00	f 5,605.30	»	f 5,605.30
» » politie en justitie	8,566.00	8,082.40	»	8,082.40
Departement van Finantien	9,741.48	6,877.68[5]	f 2,739.00	9,616.68[5]
Landsgebouwen en eigendommen	1,700.00	1,486.01[5]	»	1,486.01[5]
Kosten van de eeredienst en het lager onderwijs.	2,740.00	2,740.00	»	2,740.00
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden	1,500.00	1,008.70	»	1,008.70
	f 29,897.48	f 25,800.10	f 2,739.00	f 28,539.10
Minder uitgegeven dan geraamd	1,358.38			
	f 28,539.10			f 28,539.10
Meer uitgegeven dan ontvangen				12,142.65[5]
				f 16,396.44[5]

BIJLAGE G VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

Nº. 58.

RAMING der ontvangsten en uitgaven van het eiland Curaçao over 1856.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	ONTVANGSTEN. Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Belasting op eigendommen, hypotheken en slaven	f 39,840.00	»	f 39,840.00
Zegelregt	6,614.00	»	6,614.00
Accijns op ingevoerde goederen.	16,066.00	»	16,066.00
» » rhum.	4,317.00	»	4,317.00
Patenten.	4,564.00	»	4,564.00
Venduregten	3,148.00	»	3,148.00
Belasting op de erfvolging of collaterale successie	731.00	»	731.00
» » den verkoop en alienatie van slaven	1,637.00	»	1,637.00
» » » uitvoer van slaven	58.00	»	58.00
Huur van landsslaven	42.00	»	42.00
Belasting op het slagten van vreemd horenvee	»	»	»
Inkomsten van de vleeschhal	3,469.00	»	3,469.00
Haven- en veiligheidsregt.	6,655.00	»	6,655.00
Vuur- en bakengeld	3,600.00	»	3,600.00
Transporteren	f 90,741.00	»	f 90,741.00

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	ONTVANGSTEN. Curaçao.	ONTVANGSTEN. Nederland.	TOTAAL.
Per transport . .	f 90,741.00	»	f 90,741.00
Leges, meetloon van vaartuigen, briefporten, boeten en verkoop van havenreglement	1,282.00	»	1,282.00
De 100ste penning op den verkoop van vaste goederen	1,576.00	»	1,576.00
Contributie tot instandhouding der schutterij	3,500.00	»	3,500.00
Agio van verkochte wissels	10,752.00	»	10,752.00
Belasting op loterijen	50.00	»	50.00
Korting op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen . .	8,642.00	»	8,642.00
Renten van het kapitaal, vroeger op het grootboek der nationale schuld ingeschreven ten name van het West-Indisch pensioenfonds	»	f 5,473.62	5,473.62
Restitutie van pensioenen aan officiersweduwen	»	4,644.82	4,644.82
» » verplegingskosten te laste van 's Rijks marine, alsmede aan 's Rijks schepen te leveren medicamenten	4,865.00	»	4,865.00
Diverse inkomsten	1,000.00	»	1,000.00
	f 122,408.00	f 10,118.00	f 132,526.44

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	UITGAVEN. Curaçao.	UITGAVEN. Nederland.	TOTAAL.
Kosten van algemeen bestuur	f 23,760.00	f 150.00	f 23,910.00
Departement van politie en justitie	29,458.00	1,200.00	30,658.00
» » financien	44,998.10[5]	12,227.13	57,225.23[5]
Kosten van de eeredienst en het lager onderwijs	21,757.76	600.00	22,357.76
Plaatselijke en huishoudelijke kosten	26,590.80	633.20	27,224.00
Kosten van landsgebouwen en eigendommen	56,099.00	»	56,099.00
» » de geneeskundige dienst	16,076.00	»	16,076.00
Militaire kosten	148,829.48	19,498.61	161,328.09
Kosten der genie, fortificatie- en andere middelen van defensie. .	10,110.00	62.40	10,172.40
» ter bevordering van ingevoerde cultures	2,600.00	»	2,600.00
» voor de pakketvaart.	45,608.00	240.00	45,848.00
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden	52,200.00	5,000.00	57,200.00
	f 478,087.14[5]	f 39,611.34	f 517,698.48[5]

BIJLAGE II VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 59.

RAMING der Ontvangsten en Uitgaven van het eiland Boinare over 1856.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	ONTVANGSTEN. Bonaire.	Nederland.	Totaal.
Ankergeld	f 1,159.00	»	f 1,159.00
Recognitiegeld	311.00	»	311.00
Zegelregt	220.00	»	220.00
Belasting op den eigendom van slaven	131.00	»	131.00
Tonnegeld	66.00	»	66.00
Korting op inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen	1,059.00	»	1,059.00
Grondbelasting	39.00	»	39.00
Belasting op den verkoop van slaven	35.00	»	35.00
» » publieke verkoopingen	34.00	»	34.00
Huur van landsslaven	38.00	»	38.00
Licht- en bakengeld	1,115.00	»	1,115.00
Opbrengst van zout	65,000.00	»	65,000.00
» » watapanapeul	2,500.00	»	2,500.00
» » aloëhars	340.00	»	340.00
» » wol	255.00	»	255.00
» » cochenille	2,250.00	»	2,250.00
» » rood verwhout	3,000.00	»	3,000.00
» » brandhout	1,155.00	»	1,155.00
» » horenbeesten	100.00	»	100.00
» » steenezels	500.00	»	500.00
» » schapen	50.00	»	50.00
Diverse ontvangsten	100.00	»	100.00
	f 79,457.00	»	f 79,457.00

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	UITGAVEN. Bonaire.	UITGAVEN. Nederland.	Totaal.
Tractementen	f 6,680.00	»	f 6,680.00
Pensioenen	1,424.00	»	1,424.00
Wachtgelden	680.00	»	680.00
Soldijen en rantsoenen	549.00	»	549.00
Toelagen	504.00	»	504.00
Lager en Christelijk onderwijs	800.00	»	800.00
Bureaukosten	175.00	»	175.00
Landsslaven	25,051.86	»	25,051.86
Geneeskundige behoeften	900.00	»	900.00
Verstrekkingen en benoodigdheden	2,000.00	»	2,000.00
Landsgebouwen	4,900.00	»	4,900.00
Vuurtoren	1,035.00	»	1,035.00
Vrachtgelden	1,766.00	»	1,766.00
Diverse onkosten	9,395.00	»	9,395.00
Cultures	5,245.64	»	5,245.64
	f 61,105.50	»	f 61,105.50

BIJLAGE I VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 60.

RAMING der ontvangsten en uitgaven van het eiland Aruba over 1856.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	ONTVANGSTEN. Aruba.	ONTVANGSTEN. Nederland.	TOTAAL.
Ankergeld	f 199.00	»	f 199.00
In- en uitvoer van goederen	56.00	»	56.00
Zegelregt	176.00	»	176.00
Belasting op den eigendom van slaven	566.00	»	566.00
Grondbelasting	873.00	»	873.00
De 100ste penning	16.00	»	16.00
Belasting op den verkoop van slaven	88.00	»	88.00
Patenten op drankwinkels	183.00	»	183.00
Tonnegeld	1.00	»	1.00
Retribuut van goud	50.00	»	50.00
Belasting op de erfopvolging	65.00	»	65.00
Korting op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen	594.00	»	594.00
Diverse ontvangsten	60.00	»	60.00
Opbrengst van cochenille	675.00	»	675.00
» » aloëhars	680.00	»	680.00
» » wol	30.00	»	30.00
	f 4312.00	»	f 4312.00

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	ONTVANGSTEN. Aruba.	Nederland.	Totaal.
Tractementen	f 3,500.00	»	f 3,500.00
Pensioenen	381.01	»	381.01
Wachtgelden	133.33	»	133.33
Soldijen en rantsoenen	366.00	»	366.00
Toelagen	60.00	»	60.00
Bureaukosten	200.00	»	200.00
Lager en Christelijk onderwijs	700.00	»	700.00
Landsslaven	360.00	»	360.00
Diverse benoodigdheden	300.00	»	300.00
Vrachtgelden	195.50	»	195.50
Landsgebouwen	300.00	»	300.00
Cultures	7,815.00	»	7,815.00
	f 1,4310.84	»	f 1,4310.84

BIJLAGE K VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 61.

RAMING der Ontvangsten en Uitgaven van het eiland St. Eustatius over 1856.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	ONTVANGSTEN.		Totaal.
	St. Eustatius.	Nederland.	
Belasting op producten van suikerplantages	f 1,412.00	»	f 1,412.00
» » het vee	111.00	»	111.00
» » de huishuren	324.00	»	324.00
» » hypotheken en notariele obligatien	743.00	»	743.00
» » den verkoop van slaven	17.00	»	17.00
Contributie voor de schutterij	339.00	»	339.00
Grondregten	567.00	»	567.00
Patentregt	635.00	»	635.00
Zegelregt	581.00	»	581.00
Venduregten	412.00	»	412.00
De 50ste penning	45.00	»	45.00
De 40ste »	29.00	»	29.00
Regt op de collaterale successien	69.00	»	69.00
Zeebrieven	1.00	»	1.00
Leges	316.00	»	316.00
Kortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen	1,607.00	»	1,607.00
Diverse ontvangsten	100.00	»	100.00
	f 7,308.00	»	f 7,308.00

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	UITGAVEN. St. Eustatius.	UITGAVEN. Nederland.	Totaal.
Kosten van algemeen bestuur.	f 4,300.00	f 1,000.00	f 5,300.00
Uitgaven van politie en justitie.	2,140.00	"	2,140.00
Departement van Finantien	8,849.40	2,050.00	10,899.40
Landsgebouwen en eigendommen	1,000.00	"	1,000.00
Kosten van de schutterij	700.00	"	700.00
Militaire kosten	10,934.23	"	10,934.23
Kosten van eeredienst	1,200.00	"	1,200.00
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden.	1,500.00	"	1,500.00
	f 30,623.63	f 3,050.00	f 33,673.63

Verslag van het beheer en den staat der Kolonien over 1856.

BIJLAGE L VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 62.

RAMING der Ontvangsten en Uitgaven van het eiland St. Martin over 1856.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.	ONTVANGSTEN.		Totaal.
	St. Martin.	Nederland.	
Inkomende regten	f 4,461.00	»	f 4,461.00
Uitgaande regten en havengelden	2,625.00	»	2,625.00
Zegelregt	720.00	»	720.00
De 50ste penning	167.00	»	165.00
» 40ste »	2.00	»	2.00
Leges van diverse kantoren	14.00	»	14.00
Admissie-ceelen tot den verkoop van sterken drank	201.00	»	201.00
Venduregten	517.00	»	517.00
1 per cent op hypotheken, ten voordeele van vreemden en non-residenten	31.00	»	31.00
Successieregten	30.00	»	30.00
Lastgelden op vaartuigen	8.00	»	8.00
Belasting op den verkoop van slaven	35.00	»	35.00
Korting op inkomsten van ambtenaren, wegens pensioenen	1,959.00	»	1,959.00
Diverse ontvangsten	100.00	»	100.00
	f 10,870.00	»	f 10,870.00

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.	UITGAVEN.		Totaal.
	St. Martin.	Nederland.	
Kosten van het algemeen bestuur	f 5,650.00	»	f 5,650.00
» » politie en justitie	8,566.00	»	8,566.00
Departement van Finantien	6,168.61	f 3,783.00	9,951.61
Landsgebouwen en eigendommen	1,700.00	»	1,700.00
Kosten van de eeredienst en het lager onderwijs.	2,740.00	»	2,740.00
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden.	2,500.00	»	2,500.00
	f 27,324.61	f 3,783.00	f 31,107.61

N°. 63.

GENERALE STAAT

VAN

ONTVANGSTEN EN OPBRENGSTEN

AAN

COCHENILLE EN ALOË

DER ONDERSCHEIDENE ETABLISSEMENTEN VAN CULTUUR

OP DE EILANDEN

CURAÇAO, BONAIRE EN ARUBA,

OVER HET

DIENSTJAAR 1856.

EILAND.	UITGAVEN. NAMEN DER ETABLISSEMENTEN.	Tractementen der opzigters.	Arbeidsloon en verdere uitgaven.	TOTAAL.	Generaal totaal voor elk eiland.
Curaçao . . .	de Hoop.	f 800.00	f 1,407.38	f 2,207.38	f 2,207.38
Bonaire . . .	Guatimalo . . . . . . Mexico . . . . Amboina	580.00	3,307.27[5]	3,887.27[5]	3,887.27[5]
Aruba	Canachito . . . . . . Kommandeursbaai . . . Socotora	1,400.00	4,800.88	6,200.88	6,200.88
	Gezamenlijk bedrag voor de drie eilanden.				f 12,295.53[5]

RECAPITULATIE.

	Uitgaven.	Opbrengsten.	MEERDERE Uitgaven.	MEERDERE Opbrengsten.
Curaçao	f 2,207.38	»	f 2,207.38	»
Bonaire	3,887.27[5]	f 7,231.16[5]	»	f 3,343.89
Aruba.	6,200.88	2,244.47	3,956.41	»
	f 12,295.53[5]	f 9,475.63[5]	f 6,163.79	f 3,343.89

OPBRENGSTEN.

HOEVEELHEID PONDEN.			Geldwaardig bedrag.	Totaal voor elk eiland.
de Hoop		pond cochenille.	„	„
		„ aloë.	„	
Guatimalo	823	pond cochenille.	f 2,096.30	f 7,231.16⁵
Mexico.	„	„ cochenillepoeder.	„	
Amboina	9762	„ aloë.	5,134.86⁵	
Canachito.	281	„ cochenille. . . . . ,	761.51	2,244.47
Kommandeursbaai. . .	„	„ cochenillepoeder	„	
Socotora	4008	„ aloë.	1,482.96	
Gezamenlijk bedrag der opbrengsten van de drie eilanden.				
Voor 1104 pond cochenille			2,857.81	f 9,475.63⁵
„ „ „ cochenillepoeder			„	
„ 13,770 „ aloë			6,617.82⁵	

AANMERKINGEN.

Onder de bovengemelde uitgaven zijn niet begrepen de volgende sommen, die, hoezeer op andere respecten gebragt, echter kosten zijn van de cultures, te weten:

Curaçao.	Personele toelage aan den opzigter, volgens de begrooting der kolonie gebragt op het respect: Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden	f 200.00
Bonaire.	Tractementen van de opzigters, volgens de begrooting gebragt op: Tractementen van ambtenaren	1,020.00
	TOTAAL.	f 1,220.00

ZITTING 1858 — 1859. —— (LXV.)

Verslag van het beheer en den staat der Kolonien over 1856.

BIJLAGE N VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 64.

STAAT

VAN

INVOER TE CURAÇAO

GEDURENDE HET JAAR 1856.

Omschrijving	Aantal
Ossenhuiden.	6276
Pakken à 50 geitenvellen.	4463
Vaten en zakken koffij.	1740
Zakken kakao.	32
Ceroenen indigo.	31
Okshoofden, pakken en kisten tabak.	2183
Okshoofden, vaten, pakken en kisten suiker.	4581
Okshoofden, vaten en pijpen rhum.	218
Tonnen verwhout.	3492
Kisten, balen, pakken, vaten enz. stukgoederen.	867
Kisten, balen, pakken, vaten, stukken enz. koopmansgoederen.	196058
Vaten, kisten, vaatjes, kistjes, stukken enz. drooge provisien.	16730
Vaten, kisten, vaatjes, kistjes, stukken enz. natte provisien.	54883
Okshoofden, vaten, pijpen en kelders jenever, brandewijn en andere sterke dranken.	13718
Okshoofden, pijpen, vaten en kisten wijn in soorten.	1885 1/2
Blokken en stukken mahony- en ander hard hout.	1290
Balen, vaten en pakken, inhoud onbekend.	11[illegible]

Onder de hierna te noemen rubrieken worden begrep

Onder drooge provisien:

Amandelen.
Beschuit.
Boonen.
Erwten.
Gort en gepelde gort.
Kassavekoeken.
Rijst.
Specerijen.
Stijfsel.
Thee.
Vermicelli.
Zaden.

Onder natte provisien:

Aardappelen.
Appelen.
Azijn.
Boter.
Hammen.
Yams.
Kaarsen.
Krenten.
Mosterd.
Olie. (raap-, lijn- en olijf-)
Reuzel.
Rolpens.
Rozijnen.
Spek.
Tongen.
Uijen.
Vleesch.
Visch.
Vruchten (ingelegd en gepekeld).
Worst. (pekel- en rook-
Zeep.

Balen, vaten en pakken, inhoud onbekend.	M. v. timmerhout.	Stuks timmerhout.	Stuks scheepsrondhout.	Stuks sparren.	Vaten, pek, teer, harpuis en smeer.	Schepels maïs.	Okshoofden, vaten meel in soorten.	Kisten, kistjes en stuks kaas.	Ponden staaf-, band- en bladijzer.	Ponden staaf-, band- en bladkoper.	Pakken hoedenstroo.	Vaatjes buskruid.	Vaten, balen en zakken katoen.	Vaten, balen en zakken wol.	Vaten zout.	Tonnen watapanapeul.	Kisten en kistjes cigaren.
114	145224	1638	245	228	40016	135094	38612	8422	6355	831	22987	639	11	1343	5571	2637	510

grepde artikelen respectivelijk onder elk staande, als:

Onder koopmansschappen:

- Aarde-, porselein- en glaswerk.
- Borstelwerk.
- Dakpannen.
- Duigen.
- Garen.
- Hoeden.
- Hoepels. (houten)
- Kanapé's.
- Klinkers.
- Kolen. (smids-)
- Kurken.
- Leder.
- Lijm.
- Lakmoes.
- Matten. (vloer-)
- Meubelen.
- Medicijnen.
- Papier.
- Pomade.
- Reukwater.
- Salsaparille.
- Schilderijen.
- Schoenen en laarzen.
- Slijpsteenen.
- Spiegels.
- Stoelen.
- Touwwerk.
- IJzerwaren.
- Verwwaren.

Onder stukgoederen:

- Lakens en andere wollen stoffen.
- Lijnwaden. (katoen)
- Linnen. (alle soorten)
- Zeildoek en zijden stoffen.

Verslag van het beheer en den staat der Kolonien over 1856.

BIJLAGE O VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 65.

STAAT

VAN DEN

DOORVOER TE CURAÇAO

GEDURENDE HET JAAR 1856.

Goederen	Aantal
Ossenhuiden.	1
Pakken à 50 geitenvellen.	»
Vaten en zakken koffij.	»
Zakken kakao.	21
Ceroenen indigo.	»
Okshoofden, pakken, vaten en vaatjes tabak.	226
Okshoofden, pakken, vaten en kisten suiker.	»
Okshoofden, pijpen en vaten rhum.	»
Tonnen verwhout.	235
Kisten, balen, pakken, vaten enz. stukgoederen.	1174
Kisten, balen, pakken, vaten, stukken enz. koopmansgoederen.	2082
Vaten, kisten, vaatjes, kistjes, stukken enz. drooge goederen.	6039
Vaten, kisten, vaatjes, kistjes, stukken enz. natte provisien.	2182
Okshoofden, vaten, pijpen en kelders jenever, brandewijn en andere sterke dranken.	24
Okshoofden, pijpen, vaten en kisten wijn in soorten.	212
Blokken en stukken mahony- en ander hard hout.	210
Balen, vaten en pakken, inhoud onbekend.	»

Balen, vaten en pakken, inhoud onbekend.	*M. v. timmerhout.*	Stuks scheepsrondhouten.	Stuks scheepstimmerhout.	Stuks sparren.	Vaten, pek, teer, harpuis en smeer.	Schepels maïs.	Okshoofden en vaten meel in soorten.	Kisten, kistjes en stuks kaas.	Ponden staaf-, band- en bladijzer.	Ponden staaf-, band- en bladkoper.	Pakken hoedenstroo.	Vaatjes buskruid.	Vaten, balen en zakken katoen.	Vaten, balen en zakken wol.	Vaten zout.	Tonnen watapanapeul.	Kisten en kistjes cigaren.
»	15006	204	»	»	40	3188	760	20	1410	»	40000	99	»	»	3449	»	15

BIJLAGE P VAN HET VERSLAG.
(Curaçao en onderhoorigheden.)

N°. 66.

STAAT

AANTOONENDE HET GETAL

VAARTUIGEN EN DERZELVER TONNEMAAT,

WELKE GEDURENDE HET JAAR 1856 IN DE HAVEN VAN CURAÇAO ZIJN BINNENGEVALLEN.

Opgemaakt naar de staten van in- en doorvoer.

ONDER WELKE VLAG.	UIT EUROPESCHE HAVENS.										UIT NOORD-AMERIKAANSCHE HAVENS.												UIT HAVENS VAN ZUID-[illegible]							
																							VENE[illegible]							
	Amsterdam.		Rotterdam.		Hamburg.		Liverpool.		Bordeau.		New-York.		Boston.		New-Orleans.		Baltimore en Wilmington.		Philadelphia en Portland.		Jacksonville en Bangor.		Laguayra.		Pt. Cabello.		Coro en andere.		Maracaibo.	
Nederlandsche . .	9	1344	2	275	„	„	„	„	„	„	1	60	„	„	1	68	1	89	„	„	„	„	15	475	16	352	75	[illegible]	[illegible]	[illegible]
Amerikaansche . .	1	158	„	„	„	„	3	694	„	„	41	7570	6	1455	„	„	14	2514	1	58	3	521	1	173	„	„	„	„	„	[illegible]
Engelsche.	„	„	„	„	„	„	2	269	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	94	„	„	„	„	„	„	1	[illegible]	„	[illegible]
Chiliaansche . . .	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3	417	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	[illegible]
Venezuelaansche .	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	6	272	46	977	41	[illegible]	6	[illegible]
Spaansche.	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	4	206	2	188	9	[illegible]	„	[illegible]
Fransche	„	„	„	„	„	„	„	„	1	180	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	[illegible]
Deensche	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	53	1	[illegible]	1	[illegible]
Dominicaansche .	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	[illegible]
Nieuw-Grenada .	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	[illegible]
Hamburger	„	„	„	„	2	338	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	[illegible]
	10	1502	2	275	2	338	5	963	1	180	45	8047	6	1455	1	68	15	2603	2	152	3	521	26	1126	65	1570	127	[illegible]	[illegible]	390[illegible]
	20 vaartuigen. 3258 tonnen.										72 vaartuigen. 12846 tonnen.												[illegible] vaartui[illegible] 122[illegible] tonnen. 363 vaartuig[illegible] 15089							

(VAN) ...		ZUID-AMERIKAANSCHE STATEN.										UIT WEST-INDISCHE KOLONIALE HAVENS.																					
(NEDER)LAANSCHE.												NEDERLANDSCHE.																		TOTAAL.	
Coro en andere.		Maracaibo.		Cumana en Barcelona.		Cumarebo.		Nieuw-Grenada.		St. Domingo.		Suriname.		St. Martin, St. Eustatius en Saba.		Bonaire en Klein-Curaçao.		Aruba.		Spaansche.		Engelsche.		Fransche.		Deensche en Zweedsche.		Met averij.		Van zee.			
75	17…	60	3268	2	105	3	94	27	1566	8	512	5	269	5	220	90	1935	77	868	13	828	8	608	1	101	28	1411	»	»	1	21	448	16219
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	4	694	1	287	2	385	»	»	»	»	77	14509
1	»	»	»	»	»	»	»	1	50	»	»	»	»	8	268	»	»	»	»	1	274	7	706	2	246	6	1047	»	»	»	»	29	3004
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	417
11	20…	6	568	7	354	11	366	»	»	»	»	»	»	»	»	6	171	2	19	»	»	1	106	»	»	»	»	»	»	1	7	127	4844
9	8…	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	103	»	»	14	1397	»	»	1	103	2	126	»	»	»	»	34	2923
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	472	»	»	»	»	»	»	4	652
1	9…	1	68	»	»	»	»	»	»	2	67	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	79	»	»	»	»	7	364
»	»	»	»	»	»	»	»	2	60	13	550	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	15	610
»	»	»	»	»	»	»	»	2	24	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	64
»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	338
7	470…	67	3904	9	459	14	460	32	1740	23	1129	5	269	13	488	98	2209	79	887	28	2499	20	2114	8	1209	40	3048	»	»	2	28	748	43944

…vaartuigen. …tonnen. — 199 vaartuigen. 3853 tonnen.

…15089 tonnen. — 291 vaartuigen. 12723 tonnen. — » » 2 28 748 43944

Vaartuigen welke voor doorvoer hebben ingeklaard . . . . 17 — 1360

Vaartuigen binnen de drie etmalen met hunne ladingen vertrokken . . . . 15 — 2091

Totaal in 1855 . . . 711 39930

In 1855 kwamen er 37 vaartuigen minder dan in 1856; terwijl in 1856 de tonnemaat meer bedroeg 4014.

INHOUD

VAN HET VERSLAG OMTRENT CURAÇAO EN ONDERHOORIGHEDEN.

BIJLAGEN.

A. Verslag van de werking en den toestand der spaar- en beleenbank over het 7de huishoudelijk jaar, van 1 Julij 1856 tot en met 30 Junij 1857.

B.
C.
D.
E.
F. } Staten der ontvangsten en uitgaven van de eilanden Curaçao, Bonaire, Aruba, St. Eustatius en St. Martin over 1855, vergeleken met de raming voor dat jaar.

G.
H.
I.
K.
L. } Raming der ontvangsten en uitgaven van bovengemelde eilanden over 1856.

M. Generale staat van uitgaven en opbrengsten aan cochenille en aloë der onderscheidene etablissementen van cultuur, op de eilanden Curaçao, Bonaire en Aruba, over het jaar 1856.

N. Staat van invoer te Curaçao gedurende het jaar 1856.

O. Staat van doorvoer te Curaçao gedurende het jaar 1856.

P. Staat aantoonende het getal vaartuigen en derzelver tonnemaat, welke gedurende het jaar 1856 in de haven van Curaçao zijn binnengevallen; opgemaakt naar de staten van in- en doorvoer.

Verslag van het beheer en den staat Kolonien over 1856.

VERSLAG WEGENS DE KUST VAN GUINEA. (1)

N°. 67.

Er heerschte over het algemeen in de Nederlandsche bezittingen ter Kuste van Guinea rust en orde. Enkele twisten en oneenigheden tusschen de negerbevolkingen onderling werden zonder veel moeite gestild.

De gezondsheidstoestand onder het ambtelijk personeel was zeer ongunstig. Van het gering aantal Europanen, ambtenaren, kooplieden en schepelingen, overleden er in dat jaar 9, waaronder de luitenant-kolonel, gouverneur H. SCHOMERUS.

Het bestuur werd tijdelijk aan den boekhouder en officier van justitie enz. P. J. RUNCKEL opgedragen tot de aankomst van den heer W. F. G. DERX, die, met eene zending naar de Kust belast, tevens bestemd was om het bestuur waar te nemen.

In het voorjaar van 1857 werd de heer DERX vervangen door den heer J. F. R. S. VAN DEN BOSSCHE, in Nederland tot Gouverneur benoemd.

In 1856 overleden nog van de ambtenaren ter Kuste de resident M. C. A. MATTHIJSSEN en de assistent G. A. A. D. SCHNEITTER.

De militaire bezetting ter Kuste bestond in 1856 uit: 1 kapitein-kommandant, 1 2de luitenant, 7 onderofficieren en 121 manschappen, waaronder 78 neger-soldaten. Het getal voor de dienst in Oost-Indie aangeworven recruten bedroeg op ultimo December 1856 16.

De forten en gebouwen verkeerden over het algemeen in eenen goeden staat.

Tot lid van de regtbank te Elmina werd in 1856 benoemd de heer L. BARTELS.

Er werd in dat jaar slechts ééne zaak behandeld, waarbij de beschuldigde werd vrijgesproken.

Door den officier van justitie werden 30 zaken afgedaan; terwijl op de buitenforten nog 85 zaken werden behandeld.

In den staat (bijlage lit. A) vindt men vermeld de verschillende uitgesproken straffen en den aard der misdaden, misdrijven en overtredingen.

In al de forten bevonden zich goede localen voor gevangenissen ingerigt. Het getal gevangenen in 1856 bedroeg 137.

De onderwijzer DEMMERS ging in 1856 voort met het geven van onderwijs aan de negerkinderen te St. George d'Elmina. Het hoogste cijfer der leerlingen was 70. » Hunne opkomst", zegt de Gouverneur, » was vrij geregeld. Sommigen hebben zelfs geen enkelen schooltijd ongebruikt laten voorbijgaan. Twee der beste leerlingen van de hoogste klasse werden, ten einde zoo mogelijk herhaling van stilstand voor het onderwijs te voorkomen, door den onderwijzer privaat onderrigt, om aan het onderwijs dienstbaar te worden gemaakt, en men hoopt dat daarvan gunstige resultaten zullen worden verkregen.

Het schoollocaal bevindt zich in zeer goeden staat.

De handel was niet gunstig.

In de Engelsche bezittingen ter Kuste werd ingevoerd het heffen van een invoerregt van 3 per cent der waarde van alle goederen.

(1) Dewijl het jaar 1855 weinig of niets meldenswaardigs heeft opgeleverd, heeft de nieuw opgetreden Gouverneur het onnoodig geacht, het alsnog ontbrekende verslag over dat jaar in te zenden.

Gedurende dit jaar ankerden er ter reede Elmina 69 schepen, en wel:

Nederlandsche	11	, metende	1,743	tonnen
Fransche	9	"	1,535	"
Engelsche	18	"	5,927	"
Portugesche	11	"	1,946	"
Sardinische	4	"	605	"
Hamburger	1	"	120	"
Amerikaansche	15	"	3,315	"
	69		15,991	"

Eene raming van ontvangsten en uitgaven voor de Nederlandsche bezittingen ter Kuste van Guinea over het jaar 1856 wordt onder lit. B hierbij overgelegd.

De Minister van Staat, Minister van Kolonien,

ROCHUSSEN.

Verslag van het beheer en den staat der Kolonien over 1856.

BIJLAGE A VAN HET VERSLAG.
(Kust van Guinea.)

N°. 68.

OVERZIGT

DER

REGTERLIJKE HANDELINGEN

EN

GEWEZEN VONNISSEN

TER KUSTE VAN GUINEA,

GEDURENDE HET JAAR 1856.

PLAATS WAAR DE ZAAK BEHANDELD OF HET VONNIS GEWEZEN IS.	BEHANDELDE CRIMINELE ZAKEN. Aantal vervolgden wegens:					BEHANDELDE CORRECTIONELE ZAKEN. Aantal vervolgden wegens:				BURGERLIJKE ZAKEN. Aant. vervolgden wegens:		AANTAL GEWEZEN VONNISSEN.		Totaal der gewezen vonnissen.	AANTA[L] VONNISS[EN] MET HOOG[ER] BEROE[P]		
	Moord.	Vergiftiging.	Brandstichting.	Diefstal.	Andere niet genoemde misdrijven.	Eenvoudigen diefstal.	Beleediging.	Vechterijen.	Misdrijven onder de vorige niet begrepen.	Schuldvorderingen.	Andere zaken.	Van veroordeeling.	Van vrijspraak.		Bevestigd.	[illegible]	Doodstraf.
St. George d'Elmina.	»	»	»	»	»	5	»	»	»	25	»	23	2	25	»		»
Axim	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»		»
Boutry	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»		»
Saccondee	»	»	»	»	»	»	»	3	»	37	»	33	»	33	»		»
Chama	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»		»
Accra	»	»	»	»	»	7	5	9	7	24	»	52	7	59	»		»

GETAL DER VONNISSEN VEROORDEELENDE TOT:											BURGERLIJKE ZAKEN.		Aantal burgerlijke zaken welke gedurende de regterlijke behandeling door partijen zijn gestaakt.	AANMERKINGEN.
(Criminele zaken.)							(Correctionele zaken.)				De ingestelde eisch			
Doodstraf.	Verbanning.	Tuchthuisstraf van 20 jaren.	Tuchthuisstraf van 15 tot 20 jaren.	Id. van 12 tot 15 jaren.	Id. van 5 tot 12 jaren.	Id. van 5 jaren.	Gevangenisstraf van 5 tot 3 jaren.	Id. van 3 tot 1 jaar.	Id. van 1 tot 1/2 jaar.	Id. van 1/2 jaar en daar beneden.	Toegewezen.	Afgewezen.		
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	4	25	"	"	Onafgedaan bleven op ult°. December 1856 wegens in dat jaar gepleegde: Moord . . . . 2 zaken. Diefstal . . . . 1 " Brandstichting . 1 " Afzetterij . . . 1 " Te zamen 5 "
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	32	"	5	
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	28	24	"	"	

RAMING der Ontvangsten en Uitgaven voor de Nederlandsche bezittingen ter Kuste van Guinea over 1856.

ONTVANGSTEN.

OMSCHRIJVING.		BEDRAG.
PLAATSELIJKE ONTVANGSTEN.		
Ankergelden	f 1,200.00	
Boeten	1,500.00	
Boeigelden.	250.00	
Drinkwater	800.00	
Diverse ontvangsten	400.00	
		f 4,150.00

UITGAVEN.

OMSCHRIJVING.		BEDRAG.
PLAATSELIJKE UITGAVEN.		
Personeel der civile ambtenaren.		
Tractement van den Gouverneur	f 5,000.00	
» » » boekhouder en officier van justitie, tevens belast met de functien van secretaris en kassier	2,400.00	
Transporteren.	f 7,400.00	

OMSCHRIJVING.		BEDRAG.
Per transport.	f 7,400.00	
» » drie residenten à f 1200 's jaars	3,600.00	
» » zes adsistenten à f 900 's jaars	5,400.00	
» » den fabriek- en magazijnmeester, ook belast met de functien van opzigter over den trein	900.00	
» » eenen schoolonderwijzer	900.00	
» » » tolk voor de Fantijnsche taal	500.00	
Tafelgeld aan den Gouverneur	640.00	
Toelage aan schrijvers	300.00	
» » eenen onderopzigter bij den trein	240.00	
» » » hulponderwijzer	100.00	
» » » bode bij de regtbank	240.00	
» » » ziekenvader	96.00	
		f 20,316.00
Militaire tractementen en soldijen.		
Een 1ste officier van gezondheid der 2de klasse, tevens belast met de administratie der apotheek	f 2,100.00	
Een officier aan gezondheid der 2de klasse	1,000.00	
Een kapitein titulair, kommandant der bezetting	1,600.00	
Een adjudant-onderofficier	400.00	
Toelage aan denzelve	300.00	
Zes sergeanten, à f 13 'smaands	936.00	
Twaalf korporaals, » 11 »	1,584.00	
Vijf horenblazers, » 8 »	480.00	
Twee tamboers, » 8 »	192.00	
24 Tapoeijer soldaten, » 8 »	2,304.00	
78 Negers, » 7 »	6,552.00	
		17,448.00
Transporteren		f 37,764.00

OMSCHRIJVING.		BEDRAG.
Per transport		f 37,764.00
Pensioenen, gagementen en onderstandgelden.		
Pensioen aan den gewezen adsistent Ch. Ruhle	f 500.00	
Gagement aan gewezen militairen der bezetting	159.00	
Gratificatien bij uitreiking van bronzen medailles	60.00	
Onderstand aan de Negerhoofden van Elmina in de acht kwartieren	964.68	
» » den Vorst van Ashanty	800.00	
		2,483.68
Uitgaven van verschillenden aard.		
Arbeidsloon aan Gouvernements-werklieden	f 3,400.00	
» voor de houtzagerij	1,455.00	
Kanoloonen	800.00	
Onderhoud der gevangenen	240.00	
Negerfeesten, Zondags- en yamscostumen	300.00	
Onderhoud der forten en gebouwen	3,926.76	
Aankoop van kano's	150.09	
» » meubelen en tafelgereedschap	100·00	
» » palmolie ter verlichting der forten	450.00	
Reis- en verblijfkosten van ambtenaren	500.00	
» » » » militaire detachementen	75.00	
Vracht- en draagloonen	50.00	
Ordonnancen en boodschappers	300.00	
Aanbrenggeld van recruten	40.00	
Schrijf- en kantoorbehoeften	50.00	
Onderhoud en geschenken aan de afgezanten van den Koning van Ashanty	35.00	
Diverse huishoudelijke uitgaven	575.00	
Onvoorziene uitgaven	250.00	
		12,696.7[illegible]
Transporteren		f 52,944.4[illegible]

OMSCHRIJVING.		BEDRAG.
Per Transport		f 52,944.44
Uitgaven in Nederland.		
Pensioen aan den gewezen Gouverneur H. Bosch	f 1,200.00	
» » » » resident N. B. Groen	651.00	
» » de dochter van wijlen den generaal-majoor Verveer	1,800.00	
» » den gewezen boekhouder en officier van justitie W. G. F. Derx .	1,600.00	
Onderstand aan de Wed. Pignari geb. Grossie	400.00	
Wachtgeld aan den gewezen secretaris der missie naar Coomassie onder wijlen den generaal-majoor Verveer	1,095.00	
Transportkosten aan ambtenaren en officieren naar Nederland	900.00	
Kosten op de uitzending van ambtenaren	1,375.00	
Uitzending van benoodigdheden en vracht van diverse goederen	12,903.86	
Onvoorziene uitgaven	630.70	
		22,555.56
		f 75,500.00